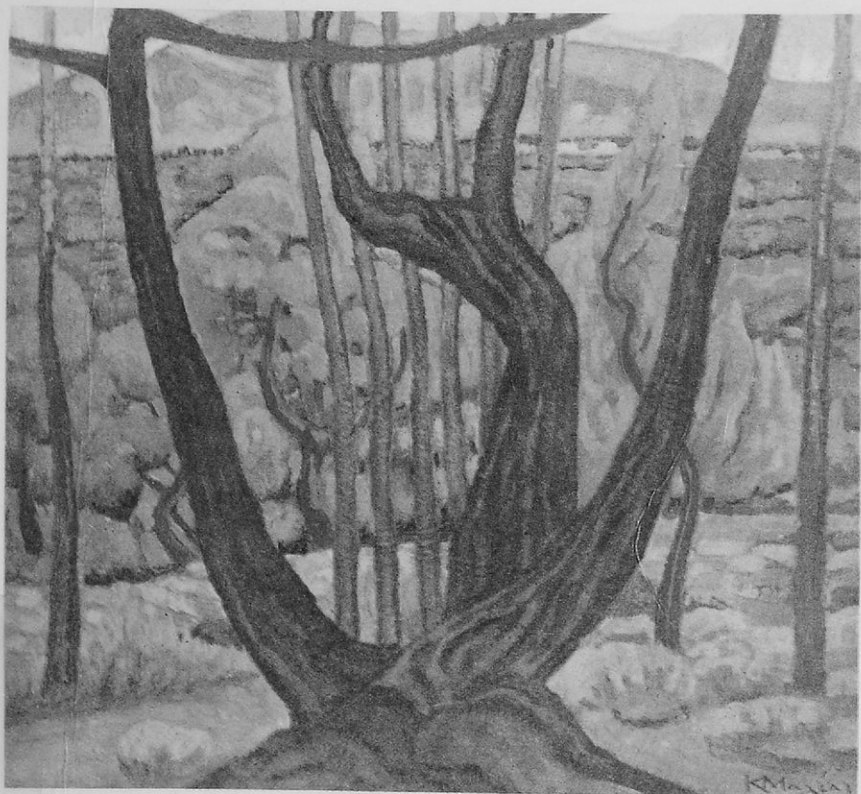

Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ, Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ,
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ, Χ. ΜΟΙΣΙΩΝΗΣ,
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Γ. ΠΑΠΑΝΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ)

Με απόφαση τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Με απόφαση της Ελληνικής κυβέρνησης, η Ελληνική Βιβλιοθήκη του Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων και μοιράζονται δωρεάν.

19279
Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ, Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ,
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ)

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1982

Ν. ΤΡΗΤΟΡΙΑΔΗΣ, Δ. ΚΑΡΒΕΛΛΗΣ, Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Γ. ΠΑΠΑΝΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Α. ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ)

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΑΔΙΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Εξώφυλλο Μαλέας : λύρα («Μέλισσα» Έλληνες ζωγράφοι)

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΟΔΗΓΙΑ

Οι εισαγωγές, τὰ εισαγωγικά σημειώματα καί οἱ βιογραφίες ἀποβλέπουν στή μελέτη καί κατανόηση τῶν κειμένων καί ὄχι σέ στεῖρα ἀπομνημόνευση.

Ι. Ποίηση

‘Η νεότερη ποίηση

Βασικό χαρακτηριστικό κάθε μορφής τέχνης είναι ή συνεχής εξέλιξη και ανανέωση, πού επηρεάζεται από ποικίλους παράγοντες (κοινωνικούς, οικονομικούς) και ανταποκρίνεται στις επιστημονικές, ήθικές και φιλοσοφικές τάσεις κάθε εποχής. ‘Ο υπερρεαλισμός λ.χ επηρεάστηκε πολύ από την ψυχολογία του βάθους του Φρόιντ.¹. ‘Αποτέλεσμα των ανανεωτικών τάσεων, πού κατά περιόδους εμφανίζονται στην τέχνη, είναι και ή νε ό τ ε ρ η π ο ί η σ η. ‘Οπως είδαμε πέρυσι, εμφανίστηκε γύρω στά 1903 και καλλιιεργήθηκε από τή γενιά του ‘30. (βλ. «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ’ τάξεως Γυμνασίου, σ. 266). Γιά νά κατανοήσουμε όμως καλύτερα τή μεταβολή, πού έγινε στην ‘Ελλάδα τή δεκαετία του 1930-1940, θ’ άσχοληθούμε α) με τά λογοτεχνικά ρεύματα του συμβολισμού και του υπερρεαλισμού, πού επηρέασαν τή νεότερη ποίηση και β) τά βασικά χαρακτηριστικά της.

α) ‘Ο συμβολισμός και ό υπερρεαλισμός

‘Ο σ υ μ β ο λ ι σ μ ό ς. Γιά τό συμβολισμό μιλήσαμε πέρυσι (Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ’ τάξη Γυμν., σ. 148). ‘Εμφανίζεται στά τέλη του 19ου αιώνα στη Γαλλία ως αντίδραση στη ρομαντική ποίηση και στη νατουραλιστική πεζογραφία. Οί άρχές του μπορούν νά συνοψιστούν στά εξής:

- 1) Τό έννοιολογικό περιεχόμενο του ποιήματος πρέπει νά περιοριστεί στό ελάχιστο.
- 2) Βασικά στοιχεία του ποιήματος είναι ή μ ο υ σ ι κ ό τ η τ α και ή ύ π ο β λ η - τ ι κ ό τ η τ α. Αυτό σημαίνει πώς ό ποιητής προσπαθεί νά ύ π ο β ά λ ε ι τ ι ς ψυχικές του διαθέσεις δίνοντας στό ποιήμα του ένα τόνο μ ο υ σ ι κ ό, πού

1. Ψυχολογία του βάθους του Φρόιντ. Κατά τό Φρόιντ ό άνθρωπος άγωνίζεται νά θέσει κάτω από τόν έλεγχό του τ i ς ό ρ μ έ ς του, γιά νά μπορεί νά ζει ειρηνικά μέ τούς όμοιους του. ‘Η όρμη μοιάζει μέ μία δύναμη πού ζητάει διεξόδο και άναδύεται από τό βάθος τής συνείδησης, τό ύ π ο σ υ ν ε ι δ η τ ο, όπου έχουν τή φωλιά τους οί έμφυτες τάσεις.

ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀκουστικὴ ποιότητα τῶν λέξεων καὶ τὴν κατάλληλη τοποθέτησή τους.

3) Ὑπάρχει συσχέτιση ἀντικειμένων καὶ ψυχικῶν καταστάσεων· τὰ ἀντικείμενα δηλαδὴ ἐκφράζουν τίς ψυχικὲς καταστάσεις, γίνονται σὺ μ β ο λ ἄ τους.

Γιὰ νὰ κατανοήσουμε ὅσα εἶπαμε παραπάνω, ἄς πάρουμε τὸ ποίημα Το-
π ἰ ο τοῦ Μήτσου Παπανικολάου, πού περιλαμβάνεται στὰ «Κείμενα
Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας» τῆς Α΄ Γυμνασίου (σ. 23).

Στὸ θλιμμένο κάμπο βρέχει	ἓνα σκιάχτρο ἀπελπισμένο,
βρέχει στίς ἐλιές τίς γκριζες-	4 στὴ νεροποντὴ, στὸ κρῦο
1 τό νερὸ σὰ ρίγες τρέχει	ἄδικα γνέφει στὸ τρένο
ἀπὸ τὰ κλαδιὰ στίς ρίζες.	κι ἐμψυχώνει τὸ τοπίο.

Γκριζὰ ἢ ὥρα, γκριζὰ ἢ χώρα	Ἀνυπόφορη εἶναι ἡ θλίψη
2 σκοτεινὰ κάτω κι ἀπάνω	5 τῶν ἀγρῶν αὐτὸ τὸ μήνα!
ξεχωρίζουν μέσ στὴ μπόρα	Ἡ βροχὴ μᾶς ἔχει κρῦψει
τά τσαντήρια τῶν τσιγγάνων.	ἀπ' τὸ φόντο τὴν Ἀθῆνα...

Ἀπ' τὴν ἄσφαλο τὰ κára	Καὶ τὸ βράδυ κατεβαίνει
3 κατεβαίνουν, κατεβαίνουν...	6 μέσ στὴ νέκρα, μέσ στὴ γύμνια...
Λάμπουν μερικά τσιγάρα	ποῦ ναι οἱ βάτραχοι κρυμμένοι;
στά παράθυρα τοῦ τρένου...	Γιατί σῶπασαν τ' ἀγρίμια;

Μέσ στὸν κάμπο τώρα μόνα
7 τὰ βαριά περνοῦνε τρένα,
λές καὶ φέρνουν τὸ χειμῶνα
καὶ τὴ νύχτα ἀπὸ τὰ ξένα.

Γιὰ τὸ ποίημα αὐτὸ ἰσχύουν καὶ οἱ τρεῖς παραπάνω βασικὲς ἀρχές:
1) Τὸ ἐννοιολογικὸ του περιεχόμενον εἶναι περιορισμένο.
Τὸ ποίημα ἐξωτερικεῖ κυρίως τὴν ψυχικὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ, πού
βρίσκει ἀνταπόκριση στὴ θλίψη τοῦ γύρω του τοπίου.
2) Τὴν ψυχικὴ του διάθεση ὁ ποιητὴς προσπαθεῖ νὰ μᾶς τὴν ὑ π ο β ἄ λ ε ι

μέ την προσεκτική επιλογή των λέξεων και την κατάλληλη τοποθέτησή τους. Διαβάζοντας τό ποίημα, νιώθουμε πώς ή ψυχική διάθεση του ποιητή βρίσκεται σέ απόλυτη συνάρτηση μέ τό μουσικό του τόνο, πού οφείλεται στήν ακουστική ποιότητα των λέξεων και στους ποικίλους συνδυασμούς τους.

3) Ὑπάρχει συσχέτιση ἀνάμεσα στήν ψυχική διάθεση του ποιητή και τά ἐξωτερικά ἀντικείμενα, πού γίνονται σύμβολα τους. Ἡ θλίψη εἶναι κατάσταση ἀνθρώπινη και οὐσιαστικά ὑπάρχει μέσα στήν ψυχή του ποιητή. Τήν ὥρα ὅμως πού βρέχει, τή βλέπει νά κυριαρχεῖ στό γύρω του τοπίο και τά ἀντικείμενα πού τό συνθέτουν. Ἡ θλίψη, ἐπομένως, του τοπίου συμβολίζει και τή θλίψη του ποιητή.

Συνοψίζοντας, μπορούμε νά πούμε ὅτι ὁ συμβολισμός προσπάθησε και πέτυχε α) νά ἐκφράσει τίς πιό μύχιες, ρευστές και ἀκαθόριστες ψυχικές καταστάσεις, β) νά συσχετίσει αὐτές τίς καταστάσεις μέ τά ἀντικείμενα πού τό ἐκφράζουν και γ) νά πετύχει μιá ἀρμονική ἀνταπόκριση ἀνάμεσα στό ἀντικείμενο (τό σύμβολο στό ποίημα εἶναι τό τοπίο) και τό συμβολιζόμενο (τήν ψυχική κατάσταση του ποιητή) μέ τήν ὅλη ὀργάνωση του ποιήματος, τή διάταξη δηλαδή των λέξεων, κατά τέτοιο τρόπο, ὥστε νά ἐκφράζεται ή ἐσωτερική διάθεση μουσικά.

Ὅλα ὅσα ἐκθέσαμε παραπάνω ἀποτελοῦν τά θετικά ἐπιτεύγματα του συμβολισμοῦ, πού φτάνοντας στά ἀκρότατα ὅρια μέ τήν καθαρή ποίηση των γάλλων ποιητῶν Μαλαρμέ και Βαλερί, εἶχε ὀραματιστεῖ μιá ποίηση μέ ἐσωτερική μουσικότητα και ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε μή καθαρό γλωσσικό στοιχεῖο (ἐννοιολογικό, θεματογραφικό κτλ.). Ἡ ζῶη ὅμως κάθε λογοτεχνικοῦ κινήματος ἔχει πάντοτε τά ὅριά της, γιατί ἐκεῖνα τά στοιχεῖα πού στήν ἀρχή ἐμφανίζονται ὡς ἀνανεωτικά, μέ τήν κατάχρηση γίνονται παράγοντες ἀνασταλτικοί ὁποιασδήποτε ἐξέλιξης. Κυνηγώντας τίς σπάνιες λέξεις οἱ συμβολιστές προσπάθησαν νά δημιουργήσουν τό μουσικό τόνο του ποιήματος, ταυτόχρονα ὅμως ὁδήγησαν τήν ποίηση στήν ἀποτελμάτωση. Τήν ἀντιμετώπιση αὐτή και τήν ἀνάγκη τῆς ἀνανέωσης ἀποδίδει πολύ ζωντανά ὁ Γ. Σεφέρης στό ποίημά του Ἔνας γέρος στήν ἀκροποταμιά, ὅταν γράφει:

Δέ θέλω τίποτε ἄλλο παρά νά μιλήσω ἀπλά, νά μοῦ
δοθεῖ ἐτούτη ή χάρη.

Γιατί και τό τραγούδι τό φορτώσαμε μέ μουσικές,
πού σιγά σιγά βουλιάζει
και την τέχνη μας τή στολίσουμε τόσο πού φα-
γώθηκε από τά μαλάματα τό πρόσωπό της
κι είναι καιρός νά ποῦμε τά λιγοστά μας λόγια γιατί
ή ψυχή μας αὔριο κάνει πανιά.

Στήν κρίσιμη αὐτή καμπή τῆς ποίησης ἐμφανίζεται τό κίνημα τοῦ
ὁ π ε ρ ρ ε α λ ι σ μ ο ῦ (σουρρεαλισμοῦ). Ὁ υπερρεαλισμός (ή λέξη
ἀποτελεῖ μετάφραση τῆς γαλλικῆς *surrealisme*) ὑπῆρξε φιλολογική,
ποιητική καί καλλιτεχνική κίνηση πού ὡς σκοπό εἶχε τήν ὑπέρβαση τοῦ
πραγματικοῦ κόσμου μέ τήν καταγραφή (στήν ποίηση) ἢ τήν παράσταση
(στήν τέχνη) τῶν ὑποσυνειδητῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς καί τῶν ὀνειρικών της
ἐντυπώσεων χωρίς τήν ἐπέμβαση τῆς λογικῆς. Παράλληλα, ὁ υπερρεαλισμός
ἀπέβλεπε καί στήν ἀνανέωση ὅλων τῶν ἠθικῶν ἀξιών, τῆς φιλοσοφίας καί
τῆς ἐπιστήμης. Ἰδρυτής του ὑπῆρξε ὁ Ἀντρέ Μπρετόν, πού ἦταν γιατρός κι
ἀσχολήθηκε μέ τήν ψυχανάλυση. Τό 1924 ἔδωσε στή δημοσιότητα τήν
πρώτη διακήρυξη (μανιφέστο) γιά τόν υπερρεαλισμό, πού ἀφοῦ ρίξωσε στή
Γαλλία, ἐξαπλώθηκε κατόπι καί στίς ὑπόλοιπες χώρες. Ἡ ἐπίδρασή του
ἦταν κυρίως αἰσθητή στήν ποίηση, τή ζωγραφική, τή γλυπτική, τόν
κινηματογράφο, καθώς καί στήν τέχνη τῆς διακόσμησης καί τῆς διαφήμισης.
Μόνο ἡ μουσική καί ὁ χορός δέν ἐπηρεάστηκαν ἀπό τόν υπερρεαλισμό.
Πολλοί υπερρεαλιστές (ἀνάμεσά τους κατατάσσονται καί οἱ Ἕλληνες)
περιορίσαν τοὺς στόχους τοῦ κινήματος, μόνο στό χώρο τῆς ποίησης καί
τῆς τέχνης. Ὁ Μπρετόν ὅμως καί πολλοί ἄλλοι ἐπηρεάστηκαν ἀπό τό
μαρξισμό² καί διεύρυναν τοὺς στόχους τοῦ υπερρεαλισμοῦ. Συνοψίζοντας
τίς ἀρχές καί τῶν δύο παραπάνω τάσεων, μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ὁ
υπερρεαλισμός 1) διεκίνησε τήν παντοδυναμία τοῦ ὄνειρου, τοῦ ἐνστίκτου
καί τῆς ἐπανάστασης καί 2) στράφηκε ἐνάντια σέ κάθε μορφή λογικῆς,
ἠθικῆς ἢ κοινωνικῆς τάξης.

Τά μέσα πού χρησιμοποίησε ἦταν κυρίως ἡ αὐτόματη γραφή καί ἡ
καταγραφή τῶν ὀνείρων· οἱ πειραματισμοί ὅμως αὐτοί δέν ἀπέδωσαν, γιατί
καί στίς δύο περιπτώσεις ἡ παρέμβαση τῆς λογικῆς ἦταν ἀναπόφευκτη.

2. Μ α ρ ξ ι σ μ ό ς: Ἡ φιλοσοφική, κοινωνική καί οἰκονομική θεωρία τοῦ Κ
Μάρξ.

Τελικά, ο υπερρεαλισμός θα καταφύγει σε δύο βασικούς παράγοντες, την τύχη και το ύποσυνείδητο· όταν δηλαδή ο υπερρεαλιστής ποιητής γράφει, αφήνει το μηχανισμό της τύχης να προσδιορίσει τη μορφή του έργου του. Το ποίημα δηλαδή γράφεται, χωρίς προκαθορισμένο στόχο, κάτω από την επίδραση του ύποσυνείδητου, που είναι από τη φύση του φευγάλο και δημιουργεί ζωηρές λεκτικές εντυπώσεις. Για τον υπερρεαλιστή ποιητή οι λέξεις είναι αυτόνομες και ελεύθερες. Η δύναμη και η όρμη τους βρίσκονται κυρίως στην έκταση, κατά την οποία ξεφεύγουν από το επιβεβλημένο νόημά τους, συνδυαζόμενες μεταξύ τους χωρίς να υπακούουν σε ορθολογικούς νόμους. ('Η ανάγνωση των παραπάνω να συνδυαστεί με τη μελέτη των ποιημάτων του 'Ανδρ. Έμπερίκου σελ. 6, που, ακολουθώντας τις βασικές αρχές του υπερρεαλισμού, προσπάθησε με την ποίησή του να δημιουργεί ζωηρές λεκτικές εντυπώσεις κι οι λέξεις του, όταν συνδυαστούν μεταξύ τους, δεν υπακούουν πάντοτε σε ορθολογικούς νόμους).

Γενικά, ο υπερρεαλισμός υπήρξε το πιο σημαντικό καλλιτεχνικό κίνημα του μεσοπολέμου, που επηρέασε πολύ τη νεότερη ποίηση. Πρέπει όμως να σημειωθεί πως η νεότερη ελληνική ποίηση δεν επηρεάστηκε μόνο από τον υπερρεαλισμό, αλλά και από το συμβολισμό. Από τη γενιά του '30, που ανανέωσε την ελληνική ποίηση, ακραιφνείς υπερρεαλιστές είναι ο 'Ανδρέας Έμπερίκος κι ο Νίκος Έγγονόπουλος· ο 'Οδυσσεύς Έλύτης, επίσης, επηρεάστηκε πολύ από τον υπερρεαλισμό. 'Αντίθετα, η ποίηση του Γιώργου Σεφέρη κι άλλων ποιητών, δέχτηκε την επίδραση του συμβολισμού. Αυτό όμως δε σημαίνει πως αγνόησαν τα διδάγματα του υπερρεαλισμού· ως ένα βαθμό, ο υπερρεαλιστικός τρόπος γραφής έχει επηρεάσει και τη δική τους ποίηση.

β) Τά βασικά χαρακτηριστικά της νεότερης ποίησης

Μπορούμε να τα διαιρέσουμε σε δύο κατηγορίες 1) έξωτερικά-μορφικά και 2) έσωτερικά.

1) Έξωτερικά-μορφικά χαρακτηριστικά. Η νεότερη ποίηση εγκαταλείπει τα έξωτερικά στοιχεία, που χρησιμοποιούσε η παραδοσιακή. Τά κυριότερα από αυτά είναι οι όμοιομορφες (ως προς τον αριθμό των στίχων κτλ.) στροφές, ή όμοιοκαταληξία, που γινόταν σύμφωνα με ορισμένους κανόνες, και τό μετρο.

2) *έσωτερικά χαρακτηριστικά*. 'Η παραδοσιακή ποίηση υποτάσσει τό ποίημα σέ όρισμένους κανόνες. 'Ο σπουδαιότερος είναι πώς τό ποίημα πρέπει νά διέπεται από λογική άλληλουχία. 'Αντίθετα, στή νεότερη ποίηση παρακολουθοῦμε τό ποίημα τήν ὥρα, σχεδόν, τῆς δημιουργίας του. Μέσα σ' αὐτό θά περάσουν εἰκόνες ὄχι πάντα ὀλοκληρωμένες, ἀλλά ἀσχημάτιστες, ἔτσι ὅπως ἀνεβαίνουν ἀπό τό ὑποσυνείδητο κατά τήν ὥρα τῆς δημιουργίας του. "Ας σημειωθεῖ, τέλος, ὅτι στή νεότερη ποίηση: I. Μπορεῖ νά λείπει τό μέτρο, ὁ ἔσωτερικός ὅμως ρυθμός ὑπάρχει. II. 'Η λογική ἄλληλουχία, πού διέπει κάθε παραδοσιακό ποίημα, χαλαρώνει καί τό ποίημα λειτουργεῖ βασικά μέ τούς μηχανισμούς τῶν προεκτάσεων καί τῶν συνειρμῶν³ (ὅταν λ.χ. ὁ Γ. Σεφέρης γράφει στό ποίημα *Εὐριπίδης*, 'Αθηνάϊοις «Γέρασε ἀνάμεσα στή φρωτιά τῆς Τροίας καί τά λατομεῖα τῆς Σικελίας», διατυπώνει κάτι πού εἶναι γνωστό ἀπ' τήν ἱστορία. Τίς προεκτάσεις ὀφείλει νά τίς κάμει ὁ ἀναγνώστης γιά νά συλλάβει τό βαθύτερο νόημα τοῦ δίστιχου. Γι' αὐτό, ὅποιος διαβάξει νεότερη ποίηση πρέπει νά ἐπιστρατεύει περισσότερο τή δημιουργική του φαντασία καί λιγότερο τή λογική. "Ετσι θά μπορέσει νά τή χαρεῖ καί νά συλλάβει ὄχι τόσο ὅσα λέγονται, ἀλλά πιό πολύ ὅσα προκαλεῖται ὁ ἀναγνώστης νά ὑπονοήσῃ ἢ νά ἀισθανθεῖ.

3. *Συνειρμός*: Σύνδεση παραστάσεων. 'Αποτελεῖ τή σπουδαιότερη λειτουργία τῆς σκέψης. Συνειρμό ἔχουμε, ὅταν ἡ εἰκόνα ἐνός πράγματος μᾶς φέρνει στό νοῦ κάτι ὅμοιο ἢ ἀντίθετο (ὁ χειμώνας λ.χ. μᾶς φέρνει στό νοῦ τό κρύο ἢ τό καλοκαίρι: ἡ πρασινάδα μᾶς θυμίζει ἀνοιξη κτλ.).

Πάνω σ' ένα ξένο στίχο

Ο Σεφέρης έγραψε τό ποίημα τό 1931 στό Λονδίνο, όπου ύπηρετούσε ως διπλωμάτης στό έλληνικό προξενείο. Πρωτοδημοσιεύτηκε στή Νέα Έστία τήν 1η Σεπτεμβρίου τοῦ 1932 καί περιέχεται στή συλλογή Τετράδιο γυμνασμάτων (1940).

Εὐτυχισμένος πού έκανε τό ταξίδι τοῦ Ὀδυσσέα. *
Εὐτυχισμένος ἄν στό ξεκίνημα, ἐνιωθε γερή τήν ἀρ-
ματωσιά μιᾶς ἀγάπης, ἀπλωμένη μέσα στό κορμί
του, σάν τίς φλέβες όπου βουίζει τό αἷμα.

Μιᾶς ἀγάπης μέ ἀκατέλυτο* ρυθμό, ἀκατανίκητης σάν
τή μουσική καί παντοτινῆς
γιατί γεννήθηκε ὅταν γεννηθήκαμε καί σάν πεθαί-
νουμε, ἄν πεθαίνει, δέν τό ξέρουμε οὔτε ἐμεῖς
οὔτε ἄλλος κανείς.

Παρακαλῶ τό θεό νά μέ συντρέξει νά πῶ, σέ μιᾶ
στιγμή μεγάλης εὐδαιμονίας, ποιά εἶναι αὐτή ἡ
ἀγάπη·
κάθομαι κάποτε τριγυρισμένος ἀπό τήν ξενιτιά*, κι
ἀκούω τό μακρυνό βούισμά της, σάν τόν ἀχό της

Ξένος στίχος: ὁ πρῶτος στίχος τοῦ ποιήματος τοῦ Σεφέρη εἶναι μιᾶ παραλλαγή τοῦ πρῶτου στίχου τοῦ σονέτου *Τό ὄρατο ταξίδι* τοῦ Γάλλου ποιητῆ Ἰωακείμ ντί Μπελαί (1525-1560):

Εὐτυχισμένος ὅποιος σάν τόν Ὀδυσσέα ἔκανε ἕνα ὄρατο ταξίδι
(Heureux qui, comme Ulysse, a fait un beau voyage)

ἀκατέλυτος ρυθμός: ρυθμός ἀκατάλυτος, ἀνεξάντλητος, ἀφθαρτος.

τριγυρισμένος ἀπό τήν ξενιτιά: Ὁ Σεφέρης γεννήθηκε στή Σμύρνη τό 1900, ἐγκαταστάθηκε μέ τήν οἰκογένειά του στήν Ἀθήνα τό 1914, σπούδασε στό Παρίσι ἀπό τό 1918-1924 καί ἀπό τό 1926 ὡς τή χρονιά πού ἔγραψε τό ποίημα ζεῖ στό Λονδίνο.

θάλασσας πού ἔσμιξε μέ τό ἀνεξήγητο δρολάπι*.

Καί παρουσιάζεται μπροστά μου, πάλι καί πάλι, τό φάντασμα τοῦ Ὀδυσσεά, μέ μάτια κοκκινισμένα ἀπό τοῦ κυμάτου τήν ἀρμύρα

κι ἀπό τό μεστωμένο πόθο* νά ξαναδεῖ τόν καπνὸ πού βγαίνει ἀπό τή ζεστασιά τοῦ σπιτιοῦ του καί τό σκυλί του πού γέρασε προσμένοντας στή θύρα.

Στέκεται μεγάλος, ψιθυρίζοντας ἀνάμεσα στ' ἀσπρισμένα του γένια, λόγια τῆς γλώσσας μας, ὅπως τῇ μιλοῦσαν πρὶν τρεῖς χιλιάδες χρόνια.

Ἀπλώνει μιά παλάμη ροζιασμένη ἀπὸ τὰ σκοινιά καί τό δοιάκι*, μέ δέρμα δουλεμένο ἀπὸ τό ξεροβόρι ἀπὸ τὴν κάψα κι ἀπὸ τὰ χιόνια.

Θά 'λεγες πὼς θέλει νά διώξει τόν ὑπεράνθρωπο Κύκλωπα πού βλέπει μ' ἓνα μάτι, τίς Σειρήνες πού σάν τίς ἀκούσεις ξεχνᾷς, τὴ Σκύλλα καί τὴ Χάρυβδη ἀπ' ἀνάμεσό μας·

τόσα περίπλοκα τέρατα, πού δέ μᾶς ἀφήνουν νά στοχαστοῦμε, πὼς ἦταν κι αὐτός ἓνας ἄνθρωπος πού πάλεψε μέσα στὸν κόσμον, μέ τὴν ψυχὴ καί μέ τό σῶμα.

Εἶναι ὁ μεγάλος Ὀδυσσεύς· ἐκεῖνος πού εἶπε νά γίνεи τό ξύλινο ἄλογο καί οἱ Ἀχαιοὶ κερδίσανε τὴν Τροία.

δρολάπι: δυνατό ἀνεμόβροχο.

ἀπὸ τό μεστωμένο πόθο νά ξαναδεῖ τόν καπνὸ κτλ. ἀναφορά στὴν Ὀδύσσεια, α, στ. 57-59:

κι ἐκεῖνος λαχταρώντας

καί μονάχα καπνὸ ἀπ' τόν τόπον του νά δεῖ ν' ἀνηφορίζει,

ἀνέλπιδος ποθεῖ τό θάνατον

(μετάφρ. Ν. Καζαντζάκη - Ι. Κακριδῆ)

δοιάκι: τό πηδάλιο τοῦ πλοίου.

Φαντάζομαι πώς έρχεται νά μ' άρμηνέψει πώς νά
φτιάξω κι εγώ ένα ξύλινο άλογο για νά κερδίσω
τή δική μου Τροία.

Γιατί μιλά ταπεινά καί μέ γαλήνη, χωρίς προσπά-
θεια, λές μέ γνωρίζει σάν πατέρα
είτε σάν κάτι γέρους θαλασσινούς, πού άκουμπισμέ-
νοι στά δίχτυα τους, τήν ώρα πού χειμώνιαζε καί
θύμωνε ο άγέρας,

μου λέγανε, στά παιδικά μου χρόνια, τό τραγούδι του
'Ερωτόκριτου* μέ τά δάκρυα στά μάτια·
τότες πού τρώμαζα μέσα στόν ύπνο μου άκούγοντας
τήν αντίδικη* μοίρα τής 'Αρετής νά κατεβαίνει τά
μαρμαρένια σκαλοπάτια.

Μου λέει τό δύσκολο πόνο νά νιώθεις τά πανιά του
καρβιου σου φουσκωμένα από τή θύμηση καί
τήν ψυχή σου νά γίνεται τιμόνι.

Καί νά'σαι μόνος, σκοτεινός μέσα στή νύχτα καί άκυ-
βέρνητος σάν τ' άχερο στ' άλώνι.

Τήν πίκρα νά βλέπεις τούς συντρόφους σου καταπον-
τισμένους μέσα στά στοιχεία, σκορπισμένους: έναν
έναν.

Καί πόσο παράξενα άντρειεύεσαι μιλώντας μέ τούς
πεθαμένους, όταν δέ φτάνουν πιά οί ζωντανοί
πού σου άπομέναν.

Μιλά... βλέπω άκόμη τά χέρια του πού ξέραν νά
δοκιμάσουν άν ήταν καλά σκαλισμένη στήν πλήρη
ή γοργόνα

τό τραγούδι του 'Ερωτόκριτου: ο ποιητής αναφέρεται στίς λαϊκές εκδόσεις (φυλλάδες)
του 'Ερωτόκριτου του Βετσέντζου Κορνάρου, πού είχε δει στή Σμύρνη σέ παιδική
ήλικία. Τό ποίημα είχε μεγάλη διάδοση στους ανθρώπους του λαού.

αντίδικος: αντίπαλος, έχθρικός.

νά μου χαρίζουν τήν ἀκύμαντη γαλάζια θάλασσα
μέσα στήν καρδιά τοῦ χειμῶνα.

Σχέδιο μελέτης

Ὁ Σεφέρης ξεκινώντας ἀπό τό στίχο τοῦ Γάλλου ποιητῆ ἐξαρθά τήν εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου πού ἔκανε τό ταξίδι τοῦ Ὀδυσσεά ἀπό τήν ὑπαρξη μιᾶς ἀγάπης· σέ ὅλο τό ποίημα ἀναπτύσσεται τό μοτίβο τῆς ἀγάπης εἴτε μέ χαρακτηρισμούς πού κάνει ὁ ἴδιος ὁ ποιητής εἴτε μέ τό προσωπεῖο πού παρεμβάλλει. Τό νόημα αὐτῆς τῆς ἀγάπης θά σᾶς ἀποκαλυφθεῖ, ἂν μελετήσετε προσεχτικά:

- α) Τά κοινά σημεῖα πού παρουσιάζει ἡ ζωὴ τοῦ ποιητῆ μέ τίς περιπέτειες τοῦ ὁμηρικῷ ἥρωα.
- β) Τό ρεαλισμό μέ τόν ὁποῖο παρουσιάζει τόν Ὀδυσσεά στή μορφῇ, στήν ὁμιλία καί στούς τρόπους.
- γ) Τή σύνδεση τοῦ ὁμηρικῷ ἥρωα μέ τοὺς ἀπλούς ἀνθρώπους τῆς πατρίδας του καί τόν Ἑρωτόκριτο.
- δ) Τά πολὺλοκα τέρατα (Κύκλωπας, Σειρῆνες κτλ.) πού μᾶς ἐμποδίζουν νά δοῦμε τόν Ὀδυσσεά στίς ἀνθρώπινες διαστάσεις του καί
- ε) Τίς συμβουλές τοῦ Ὀδυσσεά στόν ποιητή.

Μετά τή μελέτη τῶν στοιχείων αὐτῶν νά ἀπαντήσετε στίς ἐξῆς ἐρωτήσεις:

1) Ποιά χαρακτηριστικά ἔχει αὐτή ἡ ἀγάπη;

2) Τί περιεχόμενο δίνει ὁ ποιητής στήν ἔννοια αὐτῆς τῆς ἀγάπης;

Ἑλένη

Τό ποίημα Ἑλένη πού ἀκολουθεῖ ἀνήκει στή συλλογή...Κύπρον, οὐ μ' ἐθέσι σε ν... (1955), γράφτηκε ὅμως, κατά δήλωση τοῦ ποιητῆ, τό 1953, ὅταν ὁ Σεφέρης ταξίδεψε γιά πρώτη φορά στήν Κύπρο. Ξαναπῆγε τό 1954 καί τό 1955. Τό 1955 θ' ἀρχίσει ὁ Κυπριακός ἀγώνας κατά τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς. Ὁ Σεφέρης ἀπό τίς θέσεις του στό διπλωματικό σῶμα θά παρακολουθήσει ἀπό πολύ κοντά τίς φάσεις τοῦ κυπριακοῦ δράματος.

Γιά νά κατανοήσουμε τό ποίημα, πρέπει νά ἔχουμε ὑπόψη μας πρῶτα πρῶτα δύο ἀρχαίους μύθους, πού ἀποτελοῦν τόν πυρήνα του:

α) Ὁ μύθος τοῦ Τεύκρου: Ὁ Τεύκρος, γιός τοῦ βασιλιᾶ τῆς Σαλαμίνας Τελαμῶνα καί ἀδελφός τοῦ Αἴαντα, ἔλαβε μέρος στόν τρωικό πόλεμο, ὅπου διακρίθηκε ὡς τοξότης. Ὅταν ἐπέστρεψε στή Σαλαμίνα, ὁ πατέρας του δέν τόν δέχτηκε, γιατί ἔκρινε ὅτι δέ συμπαραστάθηκε ἀρκετά στόν ἀδελφό του Αἴαντα, πού αὐτοκτόνησε, ἐπειδή οἱ Ἀχαιοί δέν ἔδωσαν σ' αὐτόν ὡς ἀριστεῖο τά ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέα. Ὁ Τεύκρος τότε, ὑπακούοντας σέ χρησμό τοῦ Ἀπόλλωνα, ἔφυγε στήν Κύπρο, ὅπου καί ἱδρυσε πόλη καί τῆς ἔδωσε τό ὄνομα Σαλαμίνα (κοντά στή σημερινή Ἀμμόχωστο) ὡς ἀνάμνηση τῆς πατρίδας του.

β) Ὁ μύθος τῆς Ἑλένης: Σύμφωνα μέ μιά ἐκδοχή αὐτοῦ τοῦ μύθου ἡ Ἀφροδίτη δέν ἔδωσε στόν Πάρη τήν πραγματική Ἑλένη, ἀλλά ἕνα ὁμοίωμά της. Τήν Ἑλένη τή μετέφερε ὁ Ἑρμῆς, μέ ἐντολή τῆς Ἥρας, στήν Αἴγυπτο, στό παλάτι τοῦ βασιλιᾶ Πρωτέα, ὅπου τή συνάντησε ὁ Μενέλαος ἐπιστρέφοντας ἀπό τήν Τροία. Τήν ἐκδοχή αὐτή τοῦ μύθου διαπραγματεύεται ὁ Εὐριπίδης στήν τραγωδία του Ἑλένη. Στήν τραγωδία συναντάει τήν Ἑλένη στήν Αἴγυπτο καί ὁ Τεύκρος, πού περνáει ἀπό κεῖ ταξιδεύοντας γιά τήν Κύπρο.

Ὁ Σεφέρης προτάσσει ὡς μόνον στό ποίημά του τρία ἀποσπάσματα τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδη, πού συνοψίζουν τούς δύο μύθους:

ΤΕΥΚΡΟΣ: ...στή θαλασσινή Κύπρο, ὅπου μοῦ ὄρισε ὁ Ἀπόλλων νά κατοικῶ, δίνοντάς της τό νησιωτικό ὄνομα Σαλαμίνα ὡς ἀνάμνηση ἐκείνης τῆς πατρίδος μου (στ. 148-150).

ΕΛΕΝΗ: Ἐγώ δέν πῆγα στήν Τρωάδα, ἕνα εἰδωλό μου ἦταν (στ. 582).

ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ: Τί λές; Ὡστε γιά μιά νεφέλη τραβήξαμε τοῦ κακοῦ τόσα βάσανα; (στ. 706).

Ἐπίσης πρέπει νά ἔχουμε ὑπόψη μας ὅτι ὁ Σεφέρης δέν παραμένει στούς ἀρχαίους μύθους, ἀλλά τούς μεταφέρει στήν ἐποχή μας, δηλαδή τούς κάνει νά

ἐκφράζουν σύγχρονες ἐμπειρίες. Καί ἐδῶ ἄς σκεφτοῦμε ὅτι ὁ ποιητής ἐξῆσε τοὺς δύο παγκόσμιους πολέμους καί τή μικρασιατική καταστροφή, πού τόν ἐπληξε ἰδιαίτερα, ἀφοῦ τοῦ στέρησε τήν ἰδιαίτερη πατρίδα του, τή Σμύρνη, ὅπου γεννήθηκε καί ἐξῆσε τά παιδικά του χρόνια.

Στό ποίημα μιλάει ὁ Τεῦκρος. Πίσω ὅμως ἀπό τά λόγια του συχνά θ' ἀκοῦμε τή φωνή τοῦ ποιητῆ.

ΤΕΥΚΡΟΣ

....ἐς γῆν ἐναλίαν Κύπρον, οὐ μ' ἐθέσπισεν

οἰκεῖν Ἀπόλλων, ὄνομα νησιωτικόν

Σαλαμίνα θέμενον τῆς ἐκεῖ χάριν πάτρας.

ΕΛΕΝΗ

Οὐκ ἦλθον ἐς γῆν Τρωάδ', ἀλλ' εἰδωλον ἦν.

ΑΓΓΕΛΟΣ

Τί φῆς;

Νεφέλης ἄρ' ἄλλως εἶχομεν πόνους πέρι;

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΕΛΕΝΗ

«Τ' ἀηδόνια δέ σ' ἀφήνουνε νά κοιμηθεῖς στίς Πλάτρες.»*

* Αηδόνι ντροπαλό, μέσ στόν ἀνασασμό τῶν φύλλων,

σύ πού δωρίζεις τή μουσική δροσιά τοῦ δάσους

στά χωρισμένα σώματα καί στίς ψυχές

5 αὐτῶν πού ξέρουν πώς δέ θά γυρίσουν.

Τυφλή φωνή, πού ψηλαφεῖς μέσα στή νυχτωμένη μνήμη

βήματα καί χειρονομίες· δέ θά τολμοῦσα νά πῶ φιλήματα·

καί τό πικρό τρικύμισμα τῆς ξαγριεμένης σκλάβας.

«Τ' ἀηδόνια δέ σ' ἀφήνουνε νά κοιμηθεῖς στίς Πλάτρες.»

Ποιές εἶναι οἱ Πλάτρες; Ποιός τό γνωρίζει τοῦτο τό νησί;

* Ἐξησα τή ζωή μου ἀκούγοντας ὀνόματα πρωτάκουστα:

Πλάτρες· χωριό τῆς Κύπρου στίς πλαγιές τοῦ ὄρους Τρόδος, κοσμικό θέρετρο στά χρόνια τῆς ἀγγλοκρατίας.

καινούριους τόπους, καινούριες τρέλες τῶν ἀνθρώπων
ἢ τῶν θεῶν·

ἡ μοίρα μου πού κυματίζει
ἀνάμεσα στό στερνό σπαθί ἐνός Αἴαντα
15 καί μιάν ἄλλη Σαλαμίνα
μ' ἔφερε ἐδῶ σ' αὐτό τό γυρογιάλι.*

Τό φεγγάρι
βγήκε ἀπ' τό πέλαγο σάν Ἀφροδίτη·
σκέπασε τ' ἄστρα τοῦ Τοξότη,* τώρα πάει νά βρει
τὴν Καρδιά τοῦ Σκορπιοῦ,* κι ὅλα τ' ἀλλάζει.

20 Πού εἶν' ἡ ἀλήθεια;
Ἦμουν κι ἐγὼ στὸν πόλεμο τοξότης·
τό ριζικό μου, ἐνός ἀνθρώπου πού ξαστόχησε.*

Ἀηδόνι ποιητάρη,
σάν καί μιὰ τέτοια νύχτα στ' ἀκροθαλάσσι τοῦ Πρωτέα*

25 σ' ἄκουσαν οἱ σκλάβες Σπαρτιάτισσες κι ἔσυραν τό θρήνο,
κι ἀνάμεσό τους -ποιός θά τό 'λεγε;- ἡ Ἑλένη!
Αὐτὴ πού κυνηγοῦσαμε χρόνια στό Σκάμαντρο.

Ἦταν ἐκεῖ, στά χεῖλια* τῆς ἐρήμου· τὴν ἄγγιξα, μοῦ μίλησε:
«Δέν εἶν' ἀλήθεια, δέν εἶν' ἀλήθεια» φώναζε.

30 «Δέν μπῆκα στό γαλαζόπλωρο καράβι.

Ποτέ δέν πάτησα τὴν ἀντρειωμένη Τροία.»

γυρογιάλι: ἀκτὴ.- **Τοξότης, Σκορπιός:** ἀστερισμοί.- **Ξαστοχῶ:** ἀστοχῶ.- **Πρωτέας:**
(Πρωτεύς) θαλασσινὸς δαίμονας, πού ἄλλαζε συνεχῶς μορφή καί κατὰ τὸν Εὐριπίδη
βασιλιάς τῆς Αἰγύπτου.- **χεῖλια**· (τῆς ἐρήμου)· ἐδῶ ἡ ἀκρὴ (τῆς ἐρήμου).

στ. 14-15 : **τό στερνό σπαθί:** τό σπαθί μέ τό ὁποῖο αὐτοκτόνησε ὁ Αἴας, γεγονός πού
στάθηκε αἰτία νά ἐξοριστεῖ ὁ Τεῦκρος καί νά ἐγκατασταθεῖ στή Σαλαμίνα τῆς Κύπρου
(μιάν ἄλλη Σαλαμίνα).

στ. 17: **σάν Ἀφροδίτη:** ὅπως ἡ Ἀναδυομένη Ἀφροδίτη, πού κατὰ τὴν παράδοση
ἀναδύθηκε ἀπὸ τὸν ἀφρό τῆς θάλασσας στὴν Πάφο τῆς Κύπρου (Κύπρις, Παφία).

στ. 23: **ποιητάρη:** ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτός τοῦ ἀηδονιοῦ, καθὼς καί **δακρυσμένο** πολὺ
πιό κάτω (στ. 54) ἀνήκει στὸν Εὐριπίδη. Στὴν Κύπρο ποιητάρης λέγεται σήμερα ὁ
λαϊκὸς ποιητής. Ὁ Σεφέρης χρησιμοποιεῖ ἐδῶ μιὰ λέξη τοπικὴ.

στ. 25: **σκλάβες Σπαρτιάτισσες:** πρόκειται γιὰ τίς Σπαρτιάτισσες γυναῖκες στὴν
Αἴγυπτο, πού ἀποτελοῦν τό χορὸ τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδη.

Μέ τό βαθύ στηθόδεσμο, τόν ἥλιο στά μαλλιά, κι αὐτό
τό ἀνάστημα

ἴσκιοι καί χαμόγελα παντοῦ
στούς ὤμους στούς μηρούς στά γόνατα·

35 ζωντανό δέρμα, καί τά μάτια
μέ τά μεγάλα βλέφαρα,
ἦταν ἐκεῖ, στήν ὄχθη ενός Δέλτα.*

Καί στήν Τροία;

Τίποτε στήν Τροία - ἓνα εἶδωλο.

Ἔτσι τό θέλαν οἱ θεοί.

40 Κι ὁ Πάρης, μ' ἓναν ἴσκιο πλάγιαζε σά νά ἦταν
πλάσμα ἀτόφιο.*

κι ἐμεῖς σφαζόμεσταν γιά τήν Ἑλένη δέκα χρόνια.

Μεγάλος πόνος εἶχε πέσει στήν Ἑλλάδα.

Τόσα κορμιά ριγμένα

στά σαγόνια τῆς θάλασσας στά σαγόνια τῆς γῆς·

45 τόσες ψυχές

δοσμένες στίς μυλόπετρες, σάν τό σιτάρι.

Κι οἱ ποταμοί φουσκῶναν μέσ στη λάσπη τό αἶμα

γιά ἓνα λινό κυμάτισμα γιά μιὰ νεφέλη

μιᾶς πεταλούδας τίναγμα τό πούπουλο ενός κύκνου

50 γιά ἓνα πουκάμισο ἀδειανό, γιά μιάν Ἑλένη.

Κι ὁ ἀδερφός μου;*

Ἀηδόνι ἀηδόνι ἀηδόνι,

τ' εἶναι θεός; τί μή θεός; καί τί τ' ἀνάμεσό τους;

«Τ' ἀηδόνια δέ σ' ἀφήνουνε νά κοιμηθεῖς στίς Πλάτρες.»

Δέλτα: τό Δέλτα τοῦ Νείλου.- **ἀτόφιος:** γνήσιος.- **ἀδερφός:** ὁ Αἴας ὁ Τελαμώνιος.-

στ. 52: τί ναι θεός κτλ. πρόκειται γιά μετάφραση στίχου τοῦ Εὐριπίδη (Ἑλένη, 1137):
«ὃ, τι θεός ἢ μή θεός ἢ τό μέσον, τίς φησ' ἐρευνήσας βροτῶν...» δηλ. ποιός ἄνθρωπος
μπορεῖ νά βρεῖ καί νά πεῖ τί εἶναι θεός κτλ.

Δακρυσμένο πουλί,

στην Κύπρο τή θαλασσοφίλητη

55 πού ἔταξαν* γιά νά μοῦ θυμίζει τήν πατρίδα,
ἄραξα μοναχός μ' αὐτό τό παραμῦθι*,
ἂν εἶναι ἀλήθεια πώς αὐτό εἶναι παραμῦθι,
ἂν εἶναι ἀλήθεια πώς οἱ ἄνθρωποι δέ θά ξαναπιάσουν
τόν παλιό δόλο τῶν θεῶν·

ἂν εἶναι ἀλήθεια

60 πώς κάποιος ἄλλος Τεῦκρος, ὕστερα ἀπό χρόνια,
ἢ κάποιος Αἴαντας ἢ Πρίαμος ἢ Ἑκάβη
ἢ κάποιος ἄγνωστος, ἀνώνυμος, πού ὥστόσο
εἶδε ἓνα Σκάμαντρο νά ξεχειλάει κουφάρια,
δέν τό 'χει μέσ στη μοίρα του ν' ἀκούσει
65 μαντατοφόρους* πού ἔρχονται νά ποῦνε
πώς τόσος πόνος τόση ζωή
πῆγαν στήν ἄβυσσο
γιά ἓνα πουκάμισο ἀδειανό γιά μιάν Ἑλένη.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιό μέσον χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητής γιά νά θέσει σέ κίνηση τή μνήμη καί τίς σκέψεις τοῦ Τεῦκρου;
2. Ποιά εἶναι ἡ ἀφορμή πού γεννᾷ στόν Τεῦκρο τήν ἀμφιβολία γιά τήν ἀλήθεια στό στίχο 20;
3. Γιατί ὁ ποιητής δίνει ἔκταση στήν περιγραφή τῆς Ἑλένης στούς στίχους 32-36; Νά κάνετε σύγκριση μέ τό στίχο 40· τί παρατηρεῖτε;
4. Ποιό εἶναι τό ἐπιμύθιο στό ὁποῖο καταλήγει ὁ Τεῦκρος μέ ἀφορμή τό μῦθο τοῦ τρωικοῦ πολέμου;
5. Μπορεῖτε νά προσδιορίσετε σημεῖα τοῦ ποιήματος, ὅπου πίσω ἀπό τά λόγια τοῦ Τεῦκρου ἀκούτε εὐκρινέστερα τή φωνή τοῦ Σεφέρη;

τάζω: ὑπόσχομαι (ἀναφέρεται στή φράση τοῦ Εὐριπίδη «ὅπου μοῦ ὄρισε δ' Ἀπόλλων νά κατοικῶ».- **παραμῦθι:** ὁ μῦθος τοῦ τρωικοῦ πολέμου.- **μαντατοφόρος:** ἀγγελιαφόρος, ἄγγελος (τραγωδίας).

(ПОЛИТЕІА, 616)

Λίγοι ταράσσονα φύλλα γινώσκεις ενοργασμένους αέρες
ὅτι νόμιμον χῆμα τί ἀσάδαται.

Ἰ. νόμισμα χρῆμα ἡ ἀσφάλεια
δειχνοῦντας ἑτοίμα τὰ μετὰ τὰς βεβαιότητας καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν

Διαίματρα οἱ ἀρχαῖες ποταμοί, χορδὲς μᾶς ἀρώας.
[ἀνθρώπων ἀρώας...]

Гадінн.

-Τί μπορεί να μὲ θύμῃτε τὸν Ἀρχιδιὸν ἐκεῖνον.

Μία ρέξη στον Πλάτωνα θαρῶ, χαμένη στο μαγαζού
[Τ' αὐτὰντα

Tropica 2 in pueri sapientia

δεν ἀλλὰ ἐξ ἁπλῆς ἐνείκους τοῖς νάνοις.

То вѣдѣ вѣдѣхъ тѣхъ держимыхъ:

"Τὸν εἶδον χειρὸς ὁδοῦ" ἡμᾶς γέει

"Τοι ἐπὶ τὸν χαίρουσιν καὶ τοὺς ἐσθάρων

Τὸν εὐχαριζομένης τὸν κατεξέχοντα

Stannistoris asuatensis asuatensis

"mai ottan mai tor atazan otv fap tayo, mervizi"

1. *Staphylococcus aureus* (Gram positive)
 2. *Staphylococcus epidermidis* (Gram positive)
 3. *Staphylococcus saprophyticus* (Gram positive)
 4. *Staphylococcus carnosus* (Gram positive)
 5. *Staphylococcus sciuri* (Gram positive)
 6. *Staphylococcus hyicus* (Gram positive)
 7. *Staphylococcus pasteuri* (Gram positive)
 8. *Staphylococcus saprophilus* (Gram positive)
 9. *Staphylococcus aureus* (Gram positive)
 10. *Staphylococcus aureus* (Gram positive)

ἡ Πανφύξις Ἀρδιαῖος ὁ βασιλεὺς Τυρᾶννος

3178 2004 1971

TANCA 23/9/71

ГЕОФИЗИЧЕСКОЕ

Ἐπὶ Ἀσπαλάθων (αὐτόγραφο Σεφέρη)

«Επί 'Ασπαλάθων...»

Είναι τό τελευταίο ποίημα τοῦ Σεφέρη καί δημοσιεύθηκε στό Βῆμα (23.9.71) τρεῖς μέρες μετά τό θάνατό του στήν περίοδο τῆς δικτατορίας. Τό ποίημα βασίζεται σέ μιά περικοπή τοῦ Πλάτωνα (Πολιτεία 614 κ. έ.) πού ἀναφέρεται στή μεταθανάτια τιμωρία τῶν ἀδίκων καί ἰδιαίτερα τοῦ 'Αρδιαίου. 'Ο 'Αρδιαῖος, τύραννος σέ μιά πόλη τῆς Παμφυλίας, ἀνάμεσα σέ ἄλλες ἀνόσιες πράξεις εἶχε σκοτώσει τόν πατέρα του καί τόν μεγαλύτερο ἀδερφό του. Γι' αὐτό καί ἡ τιμωρία του, καθῶς καί ἄλλων τυράννων, στόν ἄλλο κόσμo στάθηκε φοβερή. "Οταν ἐξέτισαν τήν καθιερωμένη ποινή πού ἐπιβαλλόταν στούς ἀδίκους καί ἐτοιμάζονταν νά βγοῦν στό φῶς, τό στόμιο δέν τοὺς δεχόταν ἀλλά ἐβγαζε ἕνα μουγγρητό. «Τήν ἴδια ὥρα ἄντρες ἄγριοι καί ὅλο φωτιά πού βρίσκονταν ἐκεῖ καί ἤξεραν τί σημαίνει αὐτό τό μουγγρητό, τόν 'Αρδιαῖο καί μερικούς ἄλλους ἀφοῦ τοὺς ἔδесαν τά χέρια καί τά πόδια καί τό κεφάλι, ἀφοῦ τοὺς ἔριξαν κάτω καί τοὺς ἔγδαραν, ἄρχισαν νά τοὺς σέρνουν ἔξω ἀπό τό δρόμο καί νά τοὺς ξεσκίζουν ἐπάνω στ' ἀσπαλάθια καί σέ ὅλους ὅσοι περνοῦσαν ἀπό ἐκεῖ ἐξηγοῦσαν τίς αἰτίες πού τά παθαίνουν αὐτά καί ἔλεγαν πῶς τοὺς πηγαίνουν νά τοὺς ρίξουν στά Τάρταρα». (Πλ. Πολιτεία 616).

'Ηταν ὥραῖο τό Σοῦνιο τῇ μέρᾳ ἐκείνῃ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
πάλι μέ τήν ἀνοιξη.

Λιγοστά πράσινα φύλλα γύρω στίς σκουριασμένες πέτρες
τό κόκκινο χῶμα κι ἀσπάλαθοι*

5 δείχνοντας ἔτοιμα τά μεγάλα τοὺς βελόνια
καί τοὺς κίτρινους ἀνθούς.

'Απόμακρα οἱ ἀρχαῖες κολόνες, χορδές μῖας ἄρπας ἀντηχοῦν
ἀκόμη....

Γαλήνη.

—Τί μπορεῖ νά μοῦ θύμιζε τόν 'Αρδιαῖο ἐκεῖνον;

Μιά λέξη στόν Πλάτωνα θαρρῶ, χαμένη στοῦ μυαλοῦ

10 τ' αὐλάκια.*

ἀσπάλαθοι· θάμνοι μέ μεγάλα ἀγκάθια καί κίτρινα λουλουδία.- στοῦ μυαλοῦ τ'
αὐλάκια· στή μνήμη.-

τ' ὄνομα τοῦ κίτρινου θάμνου
δέν ἄλλαξε ἀπὸ ἐκείνους τοὺς καιροὺς.
Τό βράδυ βρῆκα τὴν περικοπή*:

«τόν ἔδεσαν χειροπόδα» μᾶς λέει
15 «τόν ἔριξαν χάμω καὶ τόν ἔγδαραν
τόν ἔσυραν παράμερα τόν καταξέσκισαν
ἀπάνω στοὺς ἀγκαθεροὺς ἀσπάλαθους
καὶ πήγαν καὶ τόν πέταξαν στὸν Τάρταρο, κουρέλι».

*Ἔτσι στὸν κάτω κόσμον πλέρωνε τὰ κρίματά του
20 ὁ Παμφύλιος Ἀρδιαῖος ὁ πανάθλιος Τύραννος.

31 τοῦ Μάρτη 1971

Ερωτήσεις

1. Ἡ μέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ εἶναι καὶ ἡ μέρα τῆς ἐθνικῆς μας γιορτῆς. Τῇ μέρᾳ αὐτῇ ὁ ποιητὴς ἀποφεύγοντας τοὺς ψευτικούς ἐορτασμούς καὶ τοὺς πομπώδεις πανηγυρικούς τῆς δικτατορίας προτίμησε νὰ ἐπισκεφτεῖ τὸ Σούνιο, νὰ ζήσει πρὸ κοντὰ στὴν ἑλληνικὴ φύση καὶ παράδοσι. Νὰ διαβάσετε τοὺς στίχους 1-7 καὶ νὰ παρατηρήσετε:

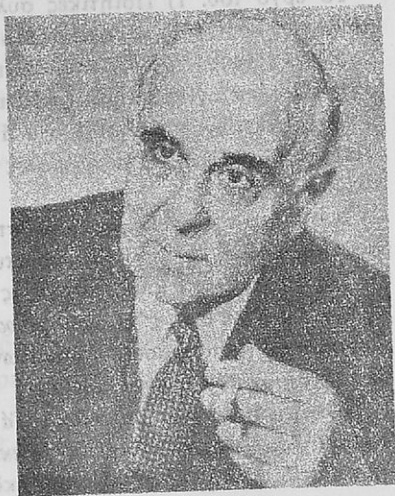
- α) Πῶς εἰκονίζεται τὸ τοπίο β) Πῶς «βλέπει» ὁ ποιητὴς τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνα; (Νὰ ἀναλύσετε τὴ μεταφορά).
2. Μὲ ποῖο τρόπο γίνεται ἡ μετάβαση στὸν Ἀρδιαῖο;
3. Ποιοὶ συνεριμοὶ γίνονται στὸ μυαλό τοῦ ποιητῆ;
4. Πῶς συνδέεται τὸ ποίημα μὲ τὴν ἐποχὴ πού γράφτηκε;
5. Ποιά διάθεση τοῦ ποιητῆ φανερώνει τὸ ποίημα;

περικοπή: ἐννοεῖ τὸ χωρίο 616 τῆς Πολιτείας.-

Γιώργος Σεφέρης (1900-1971).

Φιλολογικό ψευδώνυμο του Γιώργου Σεφεριάδη. Γεννήθηκε στη Σμύρνη κι εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα το 1914. Σπούδασε Νομικά στο Παρίσι.

Ακολούθησε το διπλωματικό στάδιο και γι' αυτό πολλά χρόνια της ζωής του έζησε μακριά από την Αθήνα (Κορυτσά, Ν. Αφρική, Αίγυπτος, Αγκυρα, Βηρυτός, Λονδίνο κ.ά.). Αποχώρησε από τη διπλωματική υπηρεσία με το βαθμό του Πρέσβη. Πέθανε στην Αθήνα κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και κηδεύτηκε με τιμές έθνικου ποιητή. Στά ελληνικά γράμματα εμφανίστηκε το 1931 με την ποιητική συλλογή Σ τ ρ ο φ ή. Στη συλλογή αυτή τά περισσότερα ποιήματα κινούνται μέσα στο κλίμα του συμβολισμού και της καθαρής ποίησης, όπως και η επόμενη (Σ τ έ ρ ν α, 1932). Στη Σ τ ρ ο φ ή όμως υπάρχουν και ποιήματα που δείχνουν τη διαφοροποίηση της ποιητικής του γραφής και

την απελευθέρωσή του από τα παραδοσιακά μετρικά πλαίσια. Η ολοκληρωτική ανανέωση της ποιητικής του γραφής άρχισε με το Μ υ θ ι σ τ ό ρ η μ α (1935) και συνεχίστηκε ως το τέλος. Η ποίησή του, που διακρίνεται για τη λιτότητα των εκφραστικών της μέσων και τον ήρεμο και χαμηλό της τόνο, αποτυπώνει τις αγωνίες του ποιητή για την τραγική μοίρα της φυλής μας (ό Σεφέρης έζησε το δράμα δύο παγκόσμιων πολέμων και της μικρασιατικής καταστροφής). Η καταστροφή της Σμύρνης και του μικρασιατικού ελληνισμού, ό ξεριζωμός των προσφύγων, ή τραγική μοίρα του ανθρώπου, είναι βιώματα που σφράγισαν ανεξίτηλα τον ψυχικό του κόσμο κι αποκρυσταλλώθηκαν στην ποίησή του, που συντίθεται κάτω από τό βάρος ενός δυσβάσταχτου παρελθόντος κι ενός αγωνιώδους παρόντος. Θεωρείται σήμερα ένας από τους πιο σημαντικούς νεοέλληνες ποιητές, που άνοιξε νέους όρίζοντες στη νεοελληνική ποίηση κι ή συμβολή του στην ανανέωσή της υπήρξε αποφασιστική. Αναγνώριση της ποιητικής του άξιας αποτέλεσε κι ή άπονομή του βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας τό 1963. Ό Σεφέρης όμως δέν υπήρξε μόνο μεγάλος ποιητής, αλλά και εξαίρετος δημοσιογράφος. Εφάμιλλα με τά ποιήματά του, τά δοκίμιά του συγκεντρώνουν δύο βασικές άρετές: τον

άπαραίτητο θεωρητικό όπλισμό και την πνευματική όξυνέρκεια σέ συνδυασμό μέ την ποιητική εδαιοσθησία κι άποτελοδν ύποδείγματα γραφής, μέ κύρια χαρακτηριστικά τους την άπλόττητα, τή σαφήνεια και τή γλωσσική καθαρότητα.

Τό έργο του: 1) Ποιητικές συλλογές: *Στροφή* (1931), *Ή Στέρνα* (1932), *Μυθιστόρημα* (1935), *Τετράδιο Γυμνασμάτων* (1940), *Ήμερολόγιο Καταστροφάματος Α΄* (1940), *Ήμερολόγιο Καταστροφάματος Β΄* (1944), *Κίχλη* (1947)...*Κύπρον, ού μ΄ έθέσπισεν.* (1955), *Τρία κρυφά ποιήματα* (1966) (Σημ. όλες οι ποιητικές του συλλογές έχουν περιληφθεί στά άπαντά του μέ τόν τίτλο *Ποιήματα*. Τόν τίτλο *Ήμερολόγιο Καταστροφάματος* έχει πάρει ό ποιητής άπό τά ποντοπόρα πλοία).

2) Δ ο κ ί μ ι α: *Διάλογος πάνω στην ποίηση* (1939), *Δοκιμές*, 1944 (β΄ έκδ. συμπληρωμένη, 1962, γ΄ έκδ. όριστική, 1974).

3) Τ α ξ ι δ ι ω τ ι κ ά: *Τρεις μέρες στά μοναστήρια τής Καπαδοκίας* (1963).

4) Μεταφράσεις: *Ή έρημη χώρα και άλλα ποιήματα του Τ.Σ. Έλιοτ* (1940). *Άντιγραφές* (μεταφράσεις ποιημάτων ξένων ποιητών), *Άσμα άσμάτων* (1965), *Ή άποκάλυψη του Ίωάννη* (1960).

Συνεργάστηκε στά περιοδικά *Τά Νέα Γράμματα*, *Νεοελληνικά Γράμματα*, *Έλλην* (Άλεξάνδρεια), *Άγγλοελληνική Έπιθεώρηση*, *Κυπριακά Γράμματα*, *Πάλι. Νέα Έστία*. Μετά τό θάνατό του εκδόθηκαν α) ή άλληλογραφία του μέ τό συγγραφέα Γ. Θεοτοκά, β) τά ήμερολόγια του μέ τόν τίτλο *Πολιτικό ήμερολόγιο και Μέρες*.

Ἡ τρελή ροδιά

Τό ποίημα εἶναι γεμάτο ἀπό αἰσθήματα αἰσιοδοξίας καί εἰκόνες τῆς ἑλληνικῆς φύσης, πού μέσα στή φαντασία τοῦ ποιητῆ συμπλέκονται μέ τή μόνιμη εἰκόνα μιᾶς τρελῆς ροδιάς. Αὐτή βρίσκεται στό ἐπίκεντρο κάθε στροφῆς. Στή μεταμορφωτική της δύναμη ἀποδίδει ὁ ποιητής ὅ,τι βλέπει γύρω του καί ὅ,τι αἰσθάνεται. Ἀλλά καί ἡ ἴδια ἡ ροδιά συχνά μεταμορφώνεται μέ τή δύναμη τῆς φαντασίας τοῦ ποιητῆ.

Πρωινό ἐρωτηματικό
κέφι *a pleine haleine**

- Σ' αὐτές τίς κάτασπρες αὐλές ὅπου φυσᾷ ὁ νοτιάς
Σφυρίζοντας σέ θολωτές καμάρες, πέστε μου εἶναι ἡ
τρελή ροδιά
Πού σκιρτάει στό φῶς σκορπίζοντας τό καρποφόρο γέ-
λιο της
Μέ ἀνέμου πείσματα καί ψιθυρίσματα, πέστε μου εἶναι
ἡ τρελή ροδιά
5 Πού σπαρταράει μέ φυλλωσιές νιογέννητες τόν ὄρθρο
Ἀνοίγοντας ὅλα τά χρώματα ψηλά μέ ρίγος θριάμβου;

- Ὅταν στούς κάμπους πού ξυπνοῦν τά ὀλόγυμνα κορίτσια
Θερίζουνε μέ τά ξανθά τους χέρια τά τριφύλλια
Γυρίζοντας τά πέρατα τῶν ὕπνων τους, πέστε μου εἶ-
ναι ἡ τρελή ροδιά
10 Πού βάζει ἀνύποπτη μέσ στά χλωρά πανέρια τους τά
φῶτα

γ' *a pleine haleine* (ἀ πλὴν ἀλῆν)· μέ γεμάτη τήν ἀναπνοή, μέ μιὰ ἀνάσα.
στ. 2. **θολωτές καμάρες**: τῶν νησιωτικῶν σπιτιῶν.
στ. 7. **πού ξυπνοῦν** (οἱ κάμποι): δηλ. τό πρωί. Ἡ σειρά τῶν λέξεων: ὅταν τά ὀλόγυμνα
κορίτσια θερίζουνε στούς κάμπους πού ξυπνοῦν.

Πού ξεχειλίζει από κελαηδισμούς τὰ δνόματά τους,
πέστε μου
Εἶναι ἡ τρελή ροδιά πού μάχεται τὴ συννεφιά τοῦ κό-
σμου;

Στὴ μέρα πού ἀπ' τὴ ζήλια της στολίζεται μ' ἐφτά
λογιῶ φτερά
Ζώνοντας τὸν αἰώνιον ἥλιο μέ χιλιάδες πρίσματα
15* Ἐκτυφλωτικά, πέστε μου εἶναι ἡ τρελή ροδιά
Πού ἀρπάει μιά χαίτη μ' ἑκατὸ βιτσιές στοῦ τρέξιμό
της

Ποτέ θλιμμένη καὶ ποτέ γκρινιάρα, πέστε μου εἶναι
ἡ τρελή ροδιά

Πού ξεφωνίζει τὴν καινούρια ἐλπίδα πού ἀνατέλλει;

Πέστε μου, εἶναι ἡ τρελή ροδιά πού χαιρετάει στὰ μά-
κρη

20 Τινάζοντας ἓνα μαντίλι φύλλων ἀπὸ δροσερὴ φωτιά
Μιά θάλασσα ἐτοιμόγενη μέ χίλια δυὸ καράβια
Μέ κύματα πού χίλιες δυὸ φορές κινᾶν καὶ πᾶνε
Σ' ἀμύριστες ἀκρογιαλιές, πέστε μου εἶναι ἡ τρελή
ροδιά
Πού τρίζει τ' ἄρμενα ψηλά στοῦ διάφανον αἰθέρα;

25 Πανύψηλα μέ τό γλαυκὸ τσαμπί πού ἀνάβει κι ἐξορτάζει
* Ἀγέρωχο, γεμάτο κίνδυνο, πέστε μου εἶναι ἡ τρελή ροδιά

στ. 11. πού ξεχειλίζει κτλ. πού κάνει ν' ἀκούονται τὰ δνόματά τους σάν πληθος ἀπὸ κελαηδισμούς.

στ. 14. μέ χιλιάδες πρίσματα* μέ χιλιάδες ἱριδισμούς (σάν αὐτοὺς πού βλέπουμε ὅταν κοιτάζουμε μέσα ἀπὸ κρυστάλλινα πρίσματα).

στ. 19. πού χαιρετάει* νά συνδεθεῖ μέ τό; μιά θάλασσα (στ. 21)

στ. 24. πού τρίζει* πού κάνει νά τρίζουν.

στ. 25 πανύψηλα* ἐπίρρ. Ἡ εἰκόνα τοῦ στίχου αὐτοῦ, ἀρκετὰ ἀσαφές ἴσως προβάλλει τὴν κορυφὴ τοῦ δέντρου στοῦ φόντο τοῦ οὐρανοῦ.

"Αγγελος τῆς
 Ἀστυपालαίας
 (εἰκαστική
 σύνθεση Ὁδ.
 Ἐλύτη)

Πού σπάει μέ φῶς καταμεσὶς τοῦ κόσμου τίς κακοκαι-
ριές τοῦ δαίμονα

Πού πέρα ὡς πέρα τὴν κροκάτη ἀπλώνει τραχηλιά τῆς
μέρας

Τὴν πολυκεντημένη ἀπὸ σπαρτά τραγοῦδια, πέστε μου
εἶναι ἡ τρελή ροδιά

30 Πού βιαστικά ξεηλυκώνει τὰ μεταξωτά τῆς μέρας;

Σέ μεσοφούστανά πρωταπριλιάς καὶ σέ τζιτζίκια δεκα-
πενταγούστου

Πέστε μου, αὐτὴ πού παίζει, αὐτὴ πού ὀργίζεται, αὐ-
τὴ πού ξελογιάζει

Τινάζοντας ἀπ' τὴ φοβέρα τὰ κακὰ μαύρα σκοτάδια τῆς
Ξαχύνοντας στοὺς κόρφους τοῦ ἡλίου τὰ μεθυστικά
πουλιά

35 Πέστε μου, αὐτὴ πού ἀνοίγει τὰ φτερά στό στήθος τῶν
πραγμάτων

Στό στήθος τῶν βαθιῶν ὀνείρων μας, εἶναι ἡ τρελή
ροδιά;

Ἑρωτήσεις

1. Σέ κάθε στροφή ἡ τρελή ροδιά παρουσιάζεται νά συμμετέχει ἐνεργητικά. Νά ἐπισημάνετε α) πού ἐπενεργεῖ κάθε φορά ἡ τρελή ροδιά; β) πῶς ἐπενεργεῖ;
2. Τό τοπίο, πού προβάλλεται, σέ ποιο ἑλληνικό χώρο προσιδιάζει;
3. Τί εἶναι, τελικά, γιά τόν ποιητὴ ἡ τρελή ροδιά;
4. Ἀνταποκρίνεται τό ποίημα στό μῶτο πού ἔβαλε ὁ ποιητής (πρωινό ἐρωτηματικό κτλ); Νά δικαιολογήσετε τὴν ἀπάντησή σας.

[Στά χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα...]

Τό ποίημα άνήκει στη ποιητική συλλογή «Ήλιος ό Πρώτος». Πρέπει νά προσέξετε ότι, ένώ στην Τ ρ ε λ ή ρ ο δ ι á μιλάει ό ίδιος ό ποιητής, έδω χρησιμοποιεί τό α΄ πληθυντικό πρόσωπο. Αυτό σημαίνει ότι έχουμε μετατόπιση από τό προσωπικό έ γ ώ στό συλλογικό έ μ ε ι ς. Η σύνθεση του ποιήματος δέ στερείται από λογική άλληλουχία. Έκείνο πού άπαιτείται, γιά νά τό κατανόησετε, είναι νά έπισημάνετε όρισμένες μεταφορικές εκφράσεις και νά συλλάβετε τό τελικό του μήνυμα.

Στά χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα

Μέ τίς γυναίκες τούς ήλιους τά σκυλιά μας

Παίξαμε τραγουδήσαμε ήπιαμε νερό

Φρέσκο καθώς ξεπήδαγε από τούς αϊώνες

5 Τό άπομεσήμερο γιά μιά στιγμή καθήσαμε

καί κοιταχτήκαμε βαθειά μέσα στά μάτια

Μιά πεταλούδα πέταζε άπ' τά στήθεια μας

Ήτανε πιό λευκή

Άπ' τό μικρό λευκό κλαδί τής άκρης τών όνείρων μας

10 Ξέραμε πώς δέν ήταν νά σβηστεί ποτές

Πώς δέν θυμότανε καθόλου τί σκουλήκια έσερνε

Τό βράδυ άνάψαμε φωτιά

Καί τραγουδούσαμε γύρω τριγύρω:

Φωτιά ώραία φωτιά μή λυπηθείς τά κούτσουρα

15 Φωτιά ώραία φωτιά μή φτάσεις ώς τή στάχτη

Φωτιά ώραία φωτιά καίγε μας

λέγε μας τή ζωή.

Έμεις τή λέμε τή ζωή τήν πιάνουμε άπ' τά χέρια

Κοιτάζουμε τά μάτια της πού μās ξανακοιτάζουν

πώς.....έσερνε· νά λάβετε ύπόψη σας τά στάδια από τά όποια περνάει μιά πεταλούδα.

Κι αν είναι αυτό που μας μεθάει μαγνήτης, τό γνωρίζουμε
20 Κι αν είναι αυτό που μας πονάει κακό, τδχουμε νιώσει

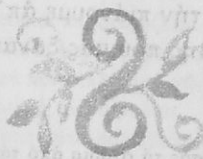
Έμεις τή λέμε τή ζωή, πηγαίνουμε μπροστά

Καί χαιρετούμε τά πουλιά της πού μισεύουνε

Είμαστε από καλή γενιά.

Ερωτήσεις

1. Σε ποιές ενότητες διαρθρώνεται τό ποίημα καί σέ ποιές ώρες τής μέρας αντιστοιχεί ή καθεμιά;
2. Η ποιητική συλλογή "Ηλιος, ό πρώτος, "στήν όποία ανήκει τό ποίημα κυκλοφόρησε κατά τή διάρκεια τής κατοχής (1943). "Αν λάβουμε υπόψη μας ότι διακατέχεται από αισιοδοξία, νά απαντήσετε στά παραπάνω έρωτήματα:
 - α) Σε ποιούς στίχους εκφράζεται αυτή ή αισιοδοξία;
 - β) Γιατί ό ποιητής μιλάει σέ α' πληθυντικό πρόσωπο; Τί αισθάνεται ότι εκπροσωπεί;
 - γ) Ποιό είναι τό μήνυμα τοῦ ποιήματος καί σέ ποιούς στίχους εκφράζεται;

Τό "Αξιον ἐστὶ

(Τά πάθη, ἄσμα η')

Τό ἄσμα αὐτό ἀκολουθεῖ μετά τό 'Ανάγνωσμα Τέταρτο «Τό οἰκόπεδο μέ τίς Τσουκνίδες», πού ἀναφέρεται στήν Κατοχή καί τά μπλόκα πού ἔκαναν οἱ Γερμανοί στίς συνοικίες τῆς Ἀθήνας. Στίς ἐπιχειρήσεις τους αὐτές χρησιμοποιοῦσαν προσωπιδοφόρους, πού ὑποδεικνύαν τούς ἀγωνιστές.

Τό ἄσμα ἔχει συντεθεῖ μέ βάση τό γνωστό ἐγκώμιο «Αἱ γενεαὶ πᾶσαι». Τό κάθε διστιχό του ἔχει τό ἴδιο μέτρο καί τόν ἴδιο ἀριθμό συλλαβῶν μέ τό παραπάνω ἐγκώμιο.

Γιά τήν κατανόηση τοῦ ποιήματος θά σᾶς βοηθήσει πολύ τό παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπό τό βιβλίο τοῦ Τάσου Λιγνάδη «Τό ἄξιον ἐστὶ τοῦ 'Ελύτη»:
«Περιεχόμενο τοῦ ἁσματος εἶναι ἡ σκοτεινὴ νύχτα τῆς δουλείας, ἡ μαύρη περίοδος τῆς Κατοχῆς. Στό φοβερό χειμῶνα τοῦ 41-42 ὁ ποιητής, γεμάτος δάκρυα, βλέπει τίς ἐρημωμένες κοιλάδες καί σκέπτεται ὅτι ὡς καί τά δέντρα θά ἀτιμασθοῦν, ἐφόσον θά γίνουν ἀγγόνες. Καμία πνοή χαρᾶς. Στίς ἐρημωμένες πολιτείες, πού ἔχουν γίνει πύλες τοῦ Ἄδη, ἀναπέμπει τή διαμαρτυρία του. Παντοῦ ὁ θάνατος, σύννεφο τῆς γῆς πού σκοτεινιάζει τόν ἥλιο. Οἱ μαυροφορεμένες γυναῖκες, ἀντί νερό τραβοῦν μέσ' ἀπό τά πηγάδια τά πτώματα τῶν ἀδικοσκοτωμένων.

Ἡ ἀγανάκτηση τόν καίει πῶς πολύ ἀπό φωτιά, ὅταν βλέπει τά καμιόνια τοῦ στρατοῦ τῆς Κατοχῆς νά φορτώνουν τόν ἐπιούσιο ἄρτο, τό λιγοστό σιτάρι, γιά νά τό πᾶνε στή Γερμανία. Μέσα στίς ἔρημες πολιτείες μόνη ζωντανή παρουσία οἱ ἐπιγραφές στοὺς τοίχους.

Σκοτάδι παντοῦ, στή φύση, στήν πολιτεία, στήν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Καμιά πόρτα δέν ἀνοίγει νά δώσει κάποιο φῶς στοργῆς. Ἡ ἱστορικὴ πείρα (μνήμη) τόν κάνει νά σκέπτεται ὅτι ἔρχονται ἡμέρες μαῦρες γιά τόν τόπο του. Κάθε ὑπόλειμμα ζωῆς εἶναι τόσο φρικιαστικό, ὥστε δηλητηριάζει κι αὐτές ἀκόμα τίς ψυχές τῶν τεράτων».

ΓΥΡΙΣΑ τά μάτια ★ δάκρυα γιομάτα
κατά τό παραθύρι

Καί κοιτώντας ἔξω ★ καταχιονισμένα
τά δέντρα τῶν κοιλάδων

Ἀδελφοί μου, εἶπα ★ ὡς κι αὐτὰ μιά μέρα
κι αὐτὰ θά τ' ἀτιμάσουν

Προσωπιδοφόροι ★ μέσ στον άλλον άώνα
τίς θηλιές έτοιμάζουν

Δάγκωσα τή μέρα ★ και δέν έσταξε ουτε
σταγόνα πράσινο αίμα
Φώναξα στίς πύλες ★ κι ή φωνή μου πήρε
τή θλίψη των φονιάδων
Μέσ στης γής τό κέντρο ★ φάνηκε ό πυρήνας
πού δλο σκοτεινιάζει
Κι ή άχτίδα του ήλιου ★ γίνηκεν, ιδέστε
ό μίτος* του Θανάτου!

"Ω πικρές γυναίκες ★ μέ τό μαύρο ρούχο
παρθένες και μητέρες
Πού σιμά στη βρύση ★ δίνετε νά πιουνε
στ' άηδόνια των άγγέλων
"Ελαχε νά δώσει ★ και σέ σās ό Χάρος
τή φούχτα του γεμάτη
Μέσ' άπ' τὰ πηγάδια ★ τίς κραυγές τραβάτε
άδικοσκοτωμένον
Τόσο δέν άγγίζουν ★ ή φωτιά μέ τό άχτι
πού πένεται* ό λαός μου

μίτος: τό νήμα (πού έδωσε ή' Αριάδνη στό Θησέα, για νά ξαναβγει από τό λαβύρινθο).-
πένεται: έδω: πεινάει, λιμοκτονεί.

- στρ. 1. **μέσ στον άλλον αίώνα**· στη σκοτεινή περίοδο πού θ' άκολουθήσει.
στρ. 2. **σταγόνα πράσινο αίμα**· ή μεταφορά από τή βλάστηση. "Ο ποιητής έννοεί ότι ή
Ίδια ή μέρα έχει νεκρωθεί.
στίς πύλες· των πόλεων.
ό πυρήνας· τής γής. "Ως εκεί φτάνει τό πένθος.
ό μίτος του θανάτου· τό νήμα πού όδηγει στό θάνατο.
στρ. 4. **τόσο δέν άγγίζουν ή φωτιά μέ τό άχτι**· δέν παραβάλλονται. "Η άγανάκτηση
(τό άχτι) για τήν πείνα του λαού είναι πιό μεγάλη κι από τή φωτιά.

Τοῦ Θεοῦ τό στάρι ★ στά ψηλά καμιόνια
τό φόρτωσαν καί πάει
Μές τήν ἔρμη κι ἄδεια ★ πολιτεία μένει
τό χέρι πού μονάχα
Μέ μπογιά θά γράψει ★ στούς μεγάλους τοίχους
ΨΩΜΙ ΚΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Φύσηξεν ἡ νύχτα ★ σβήσανε τά σπίτια
κι εἶναι ἄργά στήν ψυχή μου
Δέν ἀκούει κανένας ★ ὅπου κι ἄν χτυπήσω
ἡ μνήμη μέ σκοτώνει
Ἀδελφοί μου, λέει ★ μαῦρες ὥρες φτάνουν
ὁ καιρός θά δείξει
Τῶν ἀνθρώπων ἔχουν ★ οἱ χαρές μιάνει
τά σπλάχνα τῶν τεράτων
Γύρισα τά μάτια ★ δάκρυα γιομάτα
κατά τό παραθύρι
Φώναξα στίς πύλες ★ κι ἡ φωνή μου πῆρε
τή θλίψη τῶν φονιάδων
Μές στής γῆς τό κέντρο ★ φάνηκε ὁ πυρήνας
πού ὅλο σκοτεινιάζει
Κι ἡ ἀχτίδα τοῦ ἡλίου ★ γίνηκεν, ἰδέστε
ὁ μίτος τοῦ Θανάτου!

*Ερωτήσεις

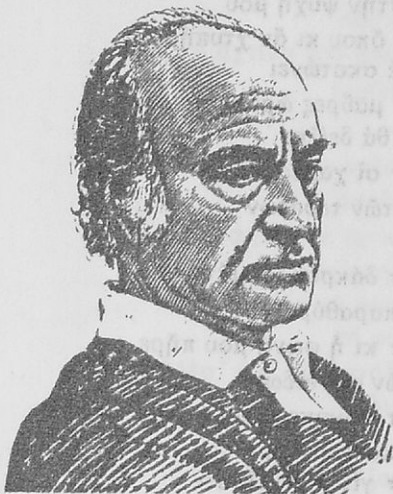
Πρὶν ἀπαντήσετε στίς ἐρωτήσεις νά διαβάσετε τό *Ἀνάγνωσμα τέταρτο*, πού θά σᾶς βοηθήσει περισσότερο στήν κατανόηση τοῦ ποιήματος.

1. Ὁ Ἐλύτης στό *Ἀξίον ἐστὶ* μιλάει συχνά ὡς ἐθνικός ποιητής (ἢ ποιητής - προφήτης, ὅπως τόν χαρακτηρίσαν πολλοί). Νά τεκμηριώσετε τήν παραπάνω ἔκφασή με στίχους καί ἐκφράσεις τοῦ ποιήματος.
2. Ποιό εἶναι τό γενικότερο κλίμα τῆς κατοχῆς πού δίνουν οἱ στροφές 2, 3, 4 καί πῶς ἐκφράζεται;

3. Στο *"Αξιον ἐστί"* ο ποιητής συνδυάζει παραδοσιακά στοιχεία με μοντέρνους εκφραστικούς τρόπους. Νά επισημάνετε τὰ πιά χαρακτηριστικά ἀπὸ αὐτὰ.

Ὁδυσσεάς Ἐλύτης

Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Ὁδυσσεά Ἀλεπουδέλλη. Γεννήθηκε στὸ Ἡράκλειο τὸ 1911. Κατάγεται ἀπὸ τὴ Λέσβο. Σπούδασε Νομικά στὸ Πανεπιστήμιο

Ἀθηνῶν. Στὰ ἑλληνικά γράμματα ἐμφανίστηκε τὸ 1935 μὲ ποιήματα στὸ περιοδικό *Τὰ Νέα Γράμματα*. Ἐνῶ ὁ Γ. Σεφέρης ἀνανεώνει τὴν ἑλληνικὴ ποίηση ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ συμβολισμό, ὁ Ὁδ. Ἐλύτης γράφει ἀφομοιώνοντας τὰ πιά οὐσιώδη στοιχεῖα τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ. Ἄν καὶ εἶναι νωρὶς ἀκόμα, γιὰ νὰ χωρίσουμε τὴν ποίησίν του σὲ περιόδους, ἐντούτοις ἀπὸ ὅλη τὴν ὥς τὰ σήμερα ποιητικὴ του παραγωγή ξεχωρίζουν οἱ τρεῖς πρῶτες συλλογές του, πού τὰ κύρια χαρακτηριστικά τους μποροῦν νὰ συνοψιστοῦν στὰ ἑξῆς :

α) Τὸ ποίημα ἐκφράζει μιὰ βαθιὰ αἴσθησι τῆς ζωῆς, ὑγεία καὶ νεανικό

σφρίγος, πού ἐξωτερικεύονται μὲ τὴ συνεχή παράθεσι ἀπροσδόκητων εἰκόνων.

β) Οἱ εἰκόνες συνδέονται μεταξύ τους συνειρμικά καὶ διακρίνονται γιὰ τὴν ἀνανεωμένη καὶ συναισθηματικὰ φορτισμένη γλῶσσα τους. Σημαντικὴ ὅμως τομὴ στὴν ποιητικὴ του γραφὴ ἀποτελεῖ τὸ *"Αξιον ἐστί"*, γιατί, ὅσο κι ἂν διατηρεῖ τὰ βασικά συστατικά της, κατορθώνει νὰ μετουσιώσῃ τὰ πιά γόνιμα στοιχεῖα τῆς ποιητικῆς μας παράδοσης. Μὲ τὸ *"Αξιον ἐστί"* ἀρχίζει ἡ ὥριμη περίοδος τοῦ Ἐλύτη, πού συνεχίζεται ὥς τὰ σήμερα. Γενικά, θεωρεῖται ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς πιά σημαντικούς νεοἑλληνες ποιητές, πού μὲ τὴν πλούσια φαντασία του ἀνανέωσε τὴν ἑλληνικὴ ποίηση. Τὸ 1979 τιμήθηκε μὲ τὸ βραβεῖο Νόμπελ τῆς λογοτεχνίας.

Τὸ ἔργο του :

α) *Ποιητικές συλλογές : Προσανατολισμοί* (1940), *"Ἥλιος ὁ Πρῶτος"* (1943), *"Ἄσμα ἥρωικό καὶ πένθιμο γιὰ τὸ χαμένο ἀνθρωπολογαγὸ τῆς Ἀλβανίας"* (1945), *Τὸ "Αξιον ἐστί"* (1959), *"Ἐξὶ καὶ μιὰ τύψεις γιὰ τὸν οὐρανὸ"* (1960),

Τό Φωτόδεντρο καί ἡ δέκατη τέταρτη ὁμορφιά (1971), *Ὁ ἥλιος ὁ Ἠλιάτορας* (1971), *Θάνατος καί Ἀνάσταση τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου* (χειροποίητη ἔκδοση τοῦ γλύπτη Κουλεντιανοῦ, Παρίσι 1971), *Τό Μονόγραμμα* (1972), *Τά Ἑτεροθαλή* (1974), *Μαρία Νεφέλη* (1978) κ. ἄ.

β) *Δοκίμια* : *Ὁ Ζωγράφος Θεόφιλος* (1973), *Ἀνοιχτά χαρτιά* (1974), *Ἡ Μαγεία τοῦ Παπαδιαμάντη* (1976).

γ) *Μεταφράσεις* : *Δεύτερη γραφή* (1976) μεταφράσεις ποιημάτων τοῦ Ρεμπώ, Λεωτρεαμόν, Ἐλιάρ, Ζούβ, Οὐγκαρέτι, Λόρκα, Μαγιακόφσκι. Μετέφρασε ἐπίσης τὰ θεατρικά ἔργα: *Νεράιδα* τοῦ Ζιροντοῦ, *Ὁ Κύκλος μέ τήν κιμωλία* τοῦ Μπρέχτ καί *Δούλες* τοῦ Ζενέ.

Γ. Βαριάλιμον: Ναός Μεταμορφώσεως (ύδατογραφία)

Περιηγητές στη Λειτουργία

Τῆς Ἀναλήψεως, στίς πρωινές Λειτουργίες
ὀρμήσανε στήν Ἐκκλησία σωρός Περιηγητές.
"Ὅλοι τοῦ «Σάν Τζερβάσι»*. Ἀστοί τοῦ Βύρτεμπεργκ*.
Καλοκαιρινοί. Ζέστη εἶχε ἀρχίσει ἀπό τό πρωί.
Μπήκαν σάν κύμα. Φέραν ταραχή.

Μονάχη, ἀτάραχη, ἡ Ἐκκλησία
κράταγε τίς Ὠρες της. Τραβοῦσε τόν Κανόνα.
Γενικά, ἐπόπτευε, ἴδιος ὁ Θεός, καί ἀγκάλιαζε
ὄλους μαζί τούς πιστούς, ὅθε* καί ἄν ἦταν.
Μέτρο Ἀποστολικό καί Νόμος
ἦταν ὅλα τὰ ἔνδον τοῦ Θυσιαστηρίου.
Τήν πλήρη Τάξη διόλου δέν ἔθιγε
ἡ ἀταξία τοῦ συμπτώματος*.

Ἑρωτήσεις

Τό ποίημα, πού ἀκολουθεῖ βασικά τόν ἀφηγηματικό ρυθμό τοῦ πεζοῦ λόγου, στηρίζεται σέ μιά ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν πρώτη καί τή δεύτερη ἐνότητά του. Ἀφοῦ τό μελετήσετε, ν' ἀπαντήσετε στά παρακάτω ἐρωτήματα:

1. Διαβάζοντας τό ποίημα εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά κάνουμε ὁρισμένες παύσεις (κυρίως στήν πρώτη ἐνότητα). Ποῦ πρέπει νά γίνουν αὐτές οἱ παύσεις καί τί προσφέρουν στόν ἀφηγηματικό ρυθμό τοῦ ποιήματος;
2. Ἡ κάθε ἐνότητα ἀποτελεῖ καί μιά εἰκόνα. Νά ἐπισημάνετε α) ποιές λέξεις ἢ ἄλλα ἐκφραστικά μέσα χρησιμοποιοῖ ὁ ποιητής, γιά νά τίς ἐκφράσει; β) τί θέλει νά τονίσει μέ τήν πρώτη εἰκόνα καί τί μέ τή δεύτερη;

Σάν Τζερβάσι: Ἅγιος Γερβάσιος· πρόκειται μᾶλλον γιά θρησκευτικό σύλλογο.
Βύρτεμπεργκ: Βυρτεμβέργη, Ν.Δ. τῆς Γερμανίας. Μαζί μέ τήν περιοχή τῆς Βάδης ἀποτελεῖ σήμερα κρατίδιο τῆς ὁμοσπονδιακῆς Γερμανίας.- ὅθε· ἀπό ὅπου.- τὰ ἔνδον· τά ἐντός, μέσα.- **σύμπτωμα**· ἐδῶ τό συμβάν, τό γεγονός τῆς ἀφίξεως τῶν περιηγητῶν.

Σταλάζει ή πρωινή δροσιά από κάθε φύλλο
 του Κήπου. "Αν και ύγρασία είναι, έντοúτοις άσφαλώς
 πολλή ή Χαρά. Περιδιαβάζει ό Διαβάτης,
 ένώ άρχικώς έβγηκε για Δουλειά. Συντέμνει* κάπως,
 όχι σέ χρόνο, μόνο από διάθεση,
 τό χρέος του για δουλειά. "Αλλά όμως κέρδος
 κομίζει από την πρώτη τρυφερότητα της "Ημέρας.
 Εύεργεσία του ρχεται, όθε δέν έζητήθη.
 Δρόσο Ψυχής, όθε δέν άναμένετο. Πώς, όλες οι "Ωρες
 οι ακολουθούσες την Πρωίαν εύλογούνται.
 Πώς αυλον αποτύπωμα τούς μένει. "Ακόμη ή "Εσπέρα
 έρχεται, μέ χαμήλωμα των φώτων και μέ άστέρια,
 και μένει, φώς έωθινό*. Διαρκεί μέχρι του ύπνου.
 Καί κατακλίνεται εύτυχής εκείνος ό Διαβάτης,
 τυλίγεται στό σύνηθες της "Ησυχίας σινδόνι
 και μόνος δέν αισθάνεται: τυλίγεται ή ψυχή του
 μέ φώς γαλήνης όχι ξένον, όχι άλλότριο*
 της δρόσου αυτής, που άντίκρισε, σάν έβγηκε, τό πρωί.

*Ερωτήσεις

- Τό ποίημα καλύπτει τό χρονικό διάστημα μις μέρας από την καθημερινή ζωή του κάθε ανθρώπου. Κατά την άνάγνωσή του νά επισημάνετε κυρίως τά εξής:
1. Ακολουθεί, όπως και τό προηγούμενο, τόν άφηγηματικό ρυθμό του πεζού λόγου; Νά έντοπίσετε όρισμένα χαρακτηριστικά χωρία.
 2. Πώς συντελείται ή μετάβαση από την πεζή καθημερινή ζωή στην κατάσταση της έξαρσης; Νά παρακολουθήσετε την εξέλιξη της προσδιορίζοντας (κατά τό δυνατό) τούς πιθανούς συμβολισμούς ή τή μεταφορική χρήση α) των λέξεων μέ κεφαλαίο τό άρχικό γράμμα (όπως θά δείτε, μερικές λέξεις είναι γραμμένες μέ κεφαλαίο τό άρχικό γράμμα. Τό ίδιο γίνεται και στό προηγούμενο ποίημα) και β) όρισμένων κοινών

συνάντημα: συναπάντημα.- **συντέμνω:** συντομεύω.- **κομίζω:** αποκομίζω, παίρνω.- **έωθινός:** πρωινός.- **άλλότριος:** ξένος, άσχετος.-

λέξεων ή φράσεων (λ.χ. τρυφερότητα τής 'Ημέρας, σινδόνι τής 'Ήσυχιας).

3. Έργασία γιά τό σπίτι : α) Στο βιογραφικό σημείωμα αναγράφονται μερικά βασικά χαρακτηριστικά τής ποίησης τοῦ Παπατσώνη. Νομίζετε ότι ισχύουν καί γιά τά δυό ποιήματα πού διαβάσατε; β) Ποιά γλώσσα κυριαρχεί περισσότερο στό πρώτο ποίημα καί ποιά στό δεύτερο;

Τ. Κ. Παπατσώνης (1895-1976)

Γεννήθηκε καί πέθανε στήν 'Αθήνα. Σπούδασε Νομικά καί Πολιτικές Έπιστήμες στό Πανεπιστήμιο τής 'Αθήνας καί Δημόσια Οικονομία στό Πανεπιστήμιο τής Γενεύης. Υπάλληλος τοῦ 'Υπουργείου Οικονομικῶν ἀπό τό 1918, ἀποχώρησε τό 1955 μέ ἀνώτατο βαθμό. Ποιητής μέ βαθιά θρησκευτική πίστη, χρησιμοποίησε γλώσσα μικτή, πού κινεῖται ἀνάμεσα στήν καθαρή δημοτική καί τήν καθαρεύουσα καί τήν κατανυκτική γλώσσα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων. Ὅπως ἔχει τονιστεῖ καί ἀπό τήν κριτική, ὁ Παπατσώνης εἶναι ὁ πῶς ἰδιότυπος ἀπό τοὺς Ἑλλήνες ποιητές τοῦ καιροῦ μας καί ἡ ποίησή του χαρακτηρίζεται ἀπό ἕνα ἀπροσδιόριστο θέλγητρο. Μερικά χαρακτηριστικά τῆς εἶναι ἡ λεκτική ἀκαταστασία, ἡ μικτή γλώσσα, ἡ μετρική καί ρυθμική ἀπλότητα, τό πεζολογικό τῆς ὕφους. Μέ ὅλα αὐτά ἡ ποίησή του, στίς πῶς εὐτυχησμένες στιγμές τῆς, ἀποκτᾷ τό ἀπροσδιόριστο θέλγητρο, γιά τό ὁποῖο μιλήσαμε παραπάνω, καί κατορθώνει νά φτάνει ὡς τή γνήσια λυρική ἐκφραση.

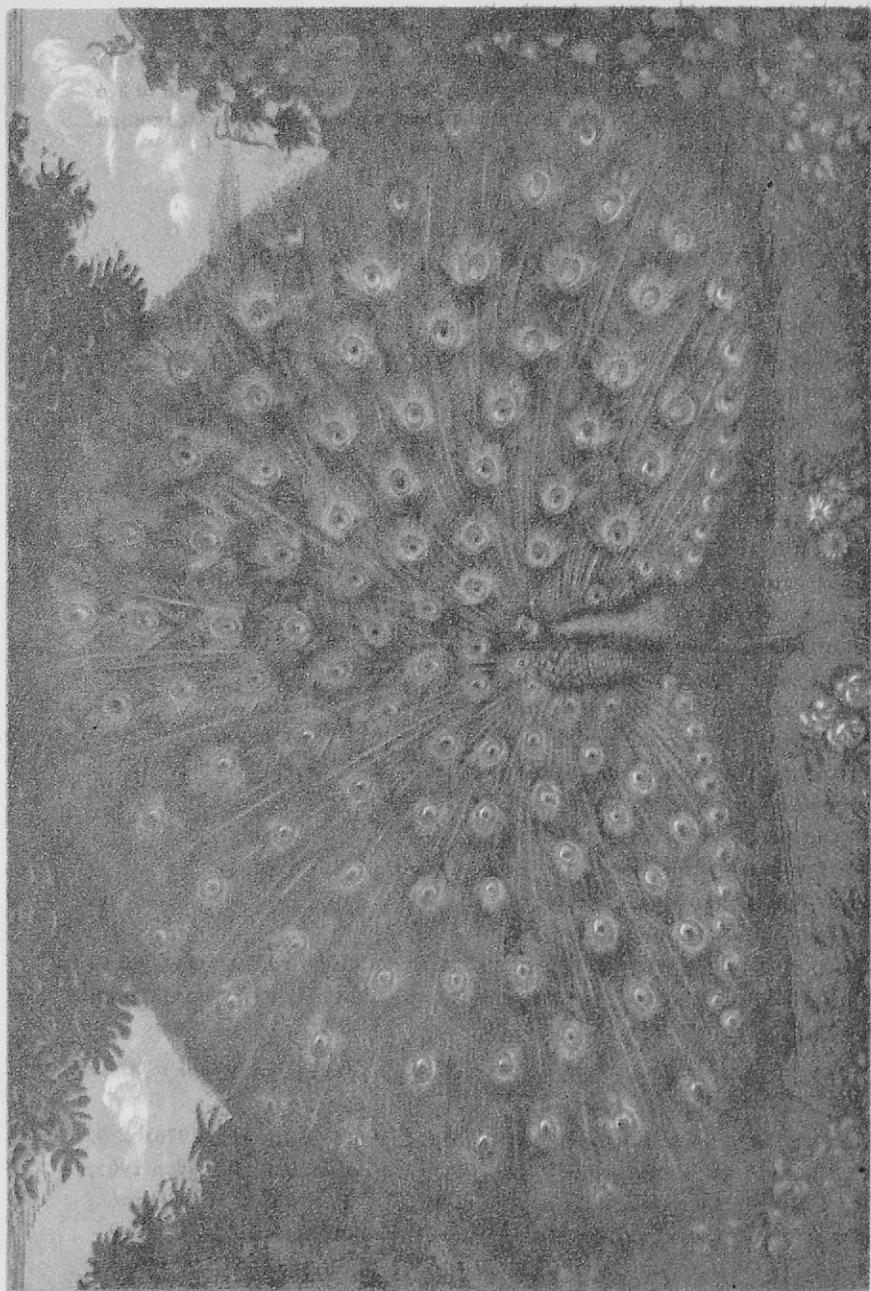

Τό ἔργο του : α) Ποιητικές συλλογές : 'Εκλογή Α' 1934, *Ursa Minor* = Μικρή 'Αρκτος, 1944, 'Εκλογή Β' 1962,

β) Δοκίμια: Ὁ τετραπέρατος κόσμος (Α' τόμος, 1966 - Β' τόμος, 1976) κ. ἄ.

γ) Ταξιδιωτικά: α) Ἀσκησις στόν Ἄθω, 1963, Μολδοβλαχικά τοῦ μύθου 1965,

δ) Μεταφράσεις: Μετέφρασε ἔργα τῶν ποιητῶν : Τ. Ἐλαιοτ, Π. Κλοντέλ, Χέλντερλιν, Λ. Ἀραγκόν, Σαίβ Τζῶν Πέρς, Ἐντγκαρ Ἀλαν Πόε.

Δ. Γαλάνη: Παγώνι (Ξυλογραφία)

Ἀνδρέας Ἐμπειρικός

1

Ἡ ποίησις εἶναι ἀνάπτυξις στίλβοντος* ποδηλάτου. Μέσα της ὅλοι μεγαλώνουμε. Οἱ δρόμοι εἶναι λευκοί. Τά ἄνθη μιλοῦν.
Ἀπὸ τὰ πέταλά τους ἀναδύονται συχνά μικρούτσικες παιδίσκες.
Ἡ ἐκδρομὴ αὐτὴ δὲν ἔχει τέλος.

2

Λίγα κοσμήματα στὴ χλόη. Λίγα διαμάντια στὸ σκοτάδι.
Μὰ ἡ πεταλούδα πού νύκτωρ* ἐγεννήθη μᾶς ἀναγγέλλει τὴν
αὐγὴ, σφαδάζουσα στὸ ράμφος τῆς πρωΐας.

3

Εἶναι τὰ βλέφαρά μου διάφανες αὐλαῖες.
Ὅταν τ' ἀνοίγω, βλέπω ἔμπρὸς μου ὅ,τι κι ἂν τύχει.
Ὅταν τὰ κλείνω, βλέπω ἔμπρὸς μου ὅ,τι ποθῶ.

στίλβω· ἀποστράπτω.- **νύκτωρ**· κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας.

Γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ποιημάτων ὡς ἔχουμε ὑπόψη μας τὰ ἑξῆς:

1. Ὁ Γάλλος ποιητὴς Πόλ Βαλερί (1871-1945) διατύπωσε τὴν ἐξῆς ἀποψη γιὰ τὴν ποίηση: «Ἡ ποίηση εἶναι ἀνάπτυξη ἐνός ἐπιφωνήματος», δηλαδὴ ἔχει τὴν ἀφετηρία της στὸ συναίσθημα. Ἡ σύγκριση μὲ τὸ ποίημα τοῦ Ἐμπειρικοῦ μᾶς δείχνει τὴ νέα ἀντίληψη: α) ἡ ποίηση ξεκινάει ἀπὸ τὴν εἰκόνα, ἀπὸ τὴ μαγεία τῶν πραγμάτων. β) ἔχει τὴ δύναμη νὰ μεταμορφώνει διαρκῶς τὸν κόσμον σύμφωνα μὲ τὴ φαντασία καὶ τὴς ἐπιθυμίες τοῦ ποιητῆ.
2. Στὴν ὑπερρεαλιστικὴ ποίηση, οἱ εἰκόνες ἀναπηδοῦν αὐτόματα καὶ συμφύρονται μεταξύ τους χωρὶς αὐστηρὴ λογικὴ ἀλληλουχία. Γίνεται ἐπίσης χρῆση τολημῶν μεταφορῶν.
3. Ὁ Ἐμπειρικός, ὅπως καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ὑπερρεαλιστές, χρησιμοποιεῖ συχνὰ λέξεις λόγιες, ἐπειδὴ εἶναι λιγότερο συνηθισμένες, πού ξεχωρίζουν μέσα στὸ κείμενο καὶ ἀσκοῦν κι αὐτὲς γοητεία, ὅπως καὶ τὰ πράγματα.

Ἑρωτήσεις

1. Ὁ ποιητής μᾶς δίνει στὸν α' στίχο τοῦ ποιήματος 1 τὴν ἀποψή του γιὰ τὴν ποίηση. Ποιά εἶναι αὐτή καί μέ ποιές εἰκόνες ἀναπτύσσεται;
2. Νά ἐπιβεβαιώσετε τίς παρατηρήσεις τοῦ σχολίου 2 μέ βάση τὸ ποίημα 2.
3. Τὸ ποίημα 3 στηρίζεται σέ μιὰ ἀντίθεση. Νά τὴν ἐπισημάνετε καί νά βρεῖτε τί θέλει νά ἐκφράσει μ' αὐτὴν ὁ ποιητής.

Ἦχώ

Τὰ βήματά μας ἀντηχοῦν ἀκόμη
μέσα στὸ δάσος μέ τὸ βόμβο τῶν ἐντόμων
καί τίς βαριές σταγόνες ἀπ' τ' ἀγιάζι
πού στάζει στά φυλλώματα τῶν δένδρων.
Καί ἰδοὺ πού σκάζει μέσα στίς σπηλιές
ἡ δόνησις κάθε κτυπήματος τῶν ὑλοτόμων
καθὼς ἀραιώνουν μέ πελέκια τοὺς κορμούς
κρατώντας μέσ στὸ στόμα τοὺς τραγοῦδια
πού μάθαν ὅταν ἦτανε παιδιὰ
καί παίζανε κρυφτούλι μέσ στὸ δάσος.

Ἑρωτήσεις

1. Γιατί διάλεξε ὁ ποιητής ὡς τίτλο τοῦ ποιήματός του τὴ λέξη Ἦχώ;
2. Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν εἰκόνων πού ἀσφαλῶς θά παρατήρησε ὁ ποιητής περπατώντας μέσα στὸ δάσος, ἐλάχιστες μᾶς παρουσιάζει στὸ ποίημα του. Νά τίς βρεῖτε καί νά καθορίσετε τὸ εἶδος τους.
3. Τί ἐννοεῖ ὁ ποιητής μέ τοὺς τρεῖς τελευταίους στίχους;

Ἀνδρέας Ἐμπειρικός (1901-1975).

Ὁ πρῶτος Ἕλληνας ὑπερρεαλιστής ποιητής. Γεννήθηκε στή Βράιλα τῆς Ρουμανίας καί ἐξῆσε πολλά χρόνια στή Γαλλία καί στήν Ἀγγλία. Πολυδιαβασμένος, ἔχει μελετήσει εἰδικά φιλοσοφία καί ψυχανάλυση. Τό 1935 κυκλοφόρησε τήν ποιητική συλλογή Ὑψικάμινος πού, παρά τίς ἀντιδράσεις τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ, ἐμελλε ἄμεσα ἢ ἔμμεσα νά ἐπηρεάσει ὅλη τήν κατοπινή ποιητική παραγωγή. Στά ποιήματα αὐτά ὁ Ἐμπειρικός χρησιμοποίησε τήν «αὐτόματη γραφή» καί ἔτσι ἀποδέσμευσε ἀπό τό ὑποσυνείδητο ἕναν πλούτο ἀπό εἰκόνες χωρίς λογικό εἰρμό ἀλλά γεμάτες ἀπό γοητεία. Δέκα χρόνια ἀργότερα ἐκδίδει μιά κουνούρια ποιητική συλλογή, τήν Ἐνδοχώρα (1945), ὅπου ξεπερνώντας τόν ἄκρατο ὑπερρεαλισμό καί τήν αὐτόματη γραφή φτάνει σέ μιά λυρική ἔκφραση, πλημμυρισμένη ἀπό τήν εὐδαιμονία τῆς ἐλευθερίας. Ἐγγραψε καί πεζογραφήματα (Ὁ Μέλας Ἀνατολικός, Ζευφύρα ἢ τό Μυστικόν τῆς Πασιφάης), ἀπό τά ὁποῖα ὅμως λίγα μόνο δημοσίευσε. Μετά τό 1960 ἔδωσε καί μερικά νεώτερα ποιήματα: Οἱ λέξεις, Ὁ Δρόμος.

ΝΕΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΠΑΝΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ
ΦΕΝΤΕΡΙΚΟ ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ* ΣΤΙΣ 19 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
ΤΟΥ 1936 ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΑΝΤΑΚΙ ΤΟΥ ΚΑΜΙΝΟ ΝΤΕ ΛΑ
ΦΟΥΕΝΤΕ

....una accion vil y disgraciado*.

‘Η Τέχνη κι ή ποίηση δέν μᾶς βοηθοῦν νά ζήσουμε:
ή τέχνη καί ή ποίησις μᾶς βοηθοῦνε
νά πεθάνουμε

Περιφρόνησις ἀπόλυτη

ἀρμόζει

σ’ ὅλους αὐτούς τούς θόρυβους

τίς ἔρευνες

τά σχόλια ἐπὶ σχολίων

πού κάθε τόσο ξεφουρνίζουν

ἀργόσχολοι καί ματαιόδοξοι γραφιάδες

γύρω ἀπό τίς μυστηριώδικες κι αἰσchrές συνθηκές

τῆς ἐκτελέσεως τοῦ κακορίζικου τοῦ Λόρκα

ὑπὸ τῶν φασιστῶν

μά ἐπὶ τέλους! πιά ὁ καθεὶς γνωρίζει

πῶς

ἀπό καιρό τώρα

-καί πρό παντός στά χρόνια τά δικά μας τά σακάτικα-

εἴθισται*

νά δολοφονοῦν

τούς ποιητάς

Λόρκα (1899-1936): ἐκτελέστηκε ἀπό τοὺς φαλαγγίτες τοῦ Φράνκο στὸν ἰσπανικὸ ἐμφύλιον πόλεμο.- *una accion...* ‘μιά πράξη ἀνάντηρ καὶ ἀπεχθής’ τὸ μόνον αὐτὸ πού εἶναι γραμμένο στὰ ἰσπανικά χαρακτηρίζει τὴ δολοφονία τοῦ Λόρκα.- *εἴθισται* συνηθίζεται.

Ερωτήσεις

- 1.Οι συνθήκες του θανάτου του Λόρκα προκάλεσαν σωρεία δημοσιευμάτων. 'Ο ποιητής προσθέτει νέα για τό θάνατο του Λόρκα ή για τό θάνατο τών ποιητῶν;
- 2.Πῶς ἀντιλαμβάνεστε τό νόημα τῆς πρώτης καί τῆς τελευταίας στροφῆς; Συνδέονται μεταξύ τους οἱ στροφές αὐτές;
- 3.Βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ ποιήματος εἶναι ἡ πικρὴ εἰρωνεία; Μπορεῖτε νά δικαιολογήσετε αὐτή τήν ἄποψη.

Νίκος Ἐγγονόπουλος

Ζωγράφος καί ποιητής. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα τό 1910 καί σπούδασε στήν Ἀνωτάτη Σχολή Καλῶν Τεχνῶν Ἀθηνῶν. Προχώρησε ἀπό τούς πρώτους στόν ὑπερρεαλισμό καί στήν ποίηση καί στη ζωγραφική. Ἐπαναστατικός καί προκλητικός στήν ποίησή του ἐνόχλησε ἀπό τίς πρώτες κιόλας ποιητικές του συλλογές τό μέσο ἀστό, μέ τήν τολμηρή του φαντασία καί τήν ἀποστροφή του γιά καθετί λογικό καί συμβατικό, καί ξεσήκωσε ἐναντίον του τήν ἀγανάκτηση καί τό σκῶμμα. Παρέμεινε ὅμως συνεπής ὑπερρεαλιστής καί στίς μεταπολεμικές συλλογές του, παρά τήν ἀντίδραση πού προκάλεσε. Ὡς ζωγράφος ἐξέθεσε ἔργα του σέ πολλές Πανελληνίες Ἐκθέσεις, καθώς καί σέ πολλές πόλεις τῆς Εὐρώπης καί στήν Ἀμερική. Ποιητικές του συλλογές: *Μήν δμῖλεϊτε εἰς τάν ὁδηγόν* (1938), *Τά Κλειδοκύμβαλα τῆς Σιωπῆς* (1939), *Ἑπτὰ Ποιήματα* (1944), *Ἐλευσις* (1948), *Ἐν Ἀνθρῶ* (1957), *Κοιλὰδα μέ τούς ροδῶνες* (1979). Μετέφρασε ποιήματα τῶν Λωτρεαμόν, Μαγιακόφσκι, Λόρκα, Μπωντλαίρ, Ντέ Κίρικο, Τζαρά καί Πικάσο.

Βάσως Κατράκη: Σκηνές από την κατοχή (ξυλογραφία)

Ρωμιοσύνη

(Ένότητα Ι)

Ἡ Ρωμιοσύνη (γραμμένη τό 1945-47 καί τυπωμένη πρώτη φορά τό 1954 μέσα στήν εὐρύτερη συλλογή Ἑ γ ρ υ π ν ι α πού περιέχει τό ἔργο τοῦ ποιητῆ ἀπό τό 1941 ὥς τό 1953) εἶναι μιὰ μεγάλη ποιητική σύνθεση χωρισμένη σέ ἐπτά μέρη-ἐνότητες. Στή σύνθεση αὐτή ὁ ποιητής, συνδέοντας μέ τρόπο προσωπικό διάφορα στοιχεῖα τῆς ἱστορικής παράδοσης καί ποικίλους ἐκφραστικούς τρόπους, μᾶς δίνει ἀνάγλυψη τῆ μορφῆς τῆς Ἑλλάδας καί τῶν ἀνθρώπων της στόν ἀδιάκοπο ἀγῶνα τους γιά ἐλευθερία, δικαιοσύνη καί ἀνθρωπιά.

I

Αὐτά τά δέντρα δέ βολεύονται μέ λιγότερο οὐρανό,
αὐτές οἱ πέτρες δέ βολεύονται κάτω ἀπ' τά ξένα βήματα,
αὐτά τά πρόσωπα δέ βολεύονται παρά μόνο στόν ἥλιο,
αὐτές οἱ καρδιές δέ βολεύονται παρά μόνο στό δίκιο.

5 Ἐτοῦτο τό τοπίο εἶναι σκληρό σάν τή σιωπή,
σφίγγει στόν κόρφο του τά πυρωμένα του λιθάρια,
σφίγγει στό φῶς τίς ὀρφανές ἐλιές του καί τ' ἀμπέλια του,
σφίγγει τά δόντια. Δέν ὑπάρχει νερό. Μονάχα φῶς.

Ἐ ὁ δρόμος χάνεται στό φῶς κι ὁ ἵσκιος τῆς μάντρας εἶναι σίδερο.
10 Μαρμάρωσαν τά δέντρα, τά ποτάμια κι οἱ φωνές μέσ στόν ἀσβέ-
στη τοῦ ἡλίου.

Ἡ ρίζα σκοντάφτει στό μάρμαρο. Τά σκονισμένα σκοῖνα.
Τό μουλარი κι ὁ βράχος. Λαχανιάζουν. Δέν ὑπάρχει νερό.

ἽΟλοι διψᾶνε. Χρόνια τώρα. ἽΟλοι μασᾶνε μιὰ μπουκιά οὐρανό
πάνου ἀπ' τήν πίκρα τους.

στ. 1. **δέ βολεύονται**: δέν ἱκανοποιοῦνται, δέν μποροῦν νά ζήσουν.

στ. 13. **ὅλοι διψᾶνε**: κυριολεκτικά καί μεταφορικά.

Τά μάτια τους είναι κόκκινα ἀπ' τὴν ἀγρύπνια,
15 μιά βαθιά χαρακιά σφηνωμένη ἀνάμεσα στὰ φρύδια τους
σάν ἓνα κυπαρίσσι ἀνάμεσα σέ δυό βουνά τό λιόγερμα.

Τό χέρι τους εἶναι κολλημένο στό ντουφέκι
τό ντουφέκι εἶναι συνέχεια τοῦ χεριοῦ τους
τό χέρι τους εἶναι συνέχεια τῆς ψυχῆς τους —
20 ἔχουν στὰ χεῖλια τους ἀπάνου τό θυμό
κι ἔχουνε τόν καημό βαθιά βαθιά στὰ μάτια τους
σάν ἓνα ἀστέρι σέ μιά γούβα ἀλάτι.

“Ὅταν σφίγγουν τό χέρι, ὁ ἥλιος εἶναι βέβαιος γιά τόν κόσμο
ὅταν χαμογελᾶνε, ἓνα μικρό χελιδόني φεύγει μέσ' ἀπ' τ' ἄγρια γέ-
νια τους

25 ὅταν κοιμοῦνται, δώδεκα ἄστρα πέφτουν ἀπ' τίς ἄδειες τσέπες τους
ὅταν σκοτώνονται, ἡ ζωὴ τραβάει τὴν ἀνηφόρα μέ σημαῖες καί
μέ ταμπούρλα.

Τόσα χρόνια ὅλοι πεινᾶνε, ὅλοι διψᾶνε, ὅλοι σκοτώνονται
πολιορκημένοι ἀπὸ στεριά καί θάλασσα,
ἔφαγε ἡ κάψα τὰ χωράφια τους κι ἡ ἀρμύρα πότισε τὰ σπίτια τους
30 ὁ ἀγέρας ἔριξε τίς πόρτες τους καί τίς λίγες πασχαλιές τῆς πλατείας
ἀπὸ τίς τρύπες τοῦ πανώφοριοῦ τους μπαينوβγαίνει ὁ θάνατος
ἡ γλώσσα τους εἶναι στυφή σάν τό κυπαρισσόμηλο
πέθαναν τὰ σκυλιά τους τυλιγμένα στὸν ἴσκιο τους
ἡ βροχὴ χτυπάει στὰ κόκαλά τους.

35 Πάνου στὰ καραοῦλια πετρωμένοι καπνίζουν τὴ σβουινιά καί τὴ
νύχτα

στ. 22. **σέ μιά γούβα ἀλάτι**· ἡ εἰκόνα ἀπὸ τὰ παραθαλάσσια βράχια, ὅπου μέ τὴν
ἐξάτμιση τοῦ νεροῦ συγκεντρώνεται ἀλάτι στὰ κοιλώματα.

στ. 24. **ἓνα μικρό χελιδόني**· τὸ χελιδόني ὡς προάγγελος ἀνοιξέως καί χαρᾶς.

στ. 25. **ὅταν κοιμοῦνται...**· ὁ στίχος ἀναφέρεται στὰ ὄνειρά τους γιὰ μιά νέα κοσμογο-
νία.

στ. 35. **καπνίζουν τὴ σβουινιά**· οἱ στεγνές σβουινιές σέ πολλά μέρη τῆς Ἑλλάδας ὅπου
δέν ὑπάρχουν ξύλα, χρησιμοποιοῦνται ὡς καύσιμη ὕλη. Ὁ ποιητὴς ἐπεκτείνει
ἐδῶ τὴν χρῆση τους, γιὰ νὰ δηλώσει τὴν στέρηση.

βιγλίζοντας τό μανιασμένο πέλαγο όπου βούλιαξε
τό σπασμένο κατάρτι του φεγγαριού.

Τό ψωμί σώθηκε, τά βόλια σώθηκαν,
γεμίζουν τώρα τά κανόνια τους μόνο μέ τήν καρδιά τους.

- 40 Τόσα χρόνια πολιορκημένοι από στεριά καί θάλασσα
όλοι πεινᾶνε, όλοι σκοτώνονται καί κανένας δέν πέθανε —
πάνου στά καρπούλια λάμπουνε τά μάτια τους,
μιά μεγάλη σημαία, μιά μεγάλη φωτιά κατακόκκινη
καί κάθε αὐγή χιλιάδες περιστέρια φεύγουν ἀπ' τά χέρια τους
45 γιά τίς τέσσερις πόρτες του ὀρίζοντα.

Ερωτήσεις

1. Στό κείμενο υπάρχουν λέξεις, φράσεις καί εἰκόνες πού ἀναφέρονται α) στό ἑλληνικό φυσικό τοπίο καί β) στούς ἀνθρώπους. Νά τίς ἐπισημάνετε καί νά βρεῖτε ποιά ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά τοῦ τοπίου καί τῶν ἀνθρώπων προβάλλουν.
2. Νά παρατηρήσετε πῶς συνδέει ὁ ποιητής τό φυσικό μέ τό ἀνθρώπινο περιβάλλον. Ποιά σχέση βρίσκεται;
3. Νά βρεῖτε λέξεις καί φράσεις α) πού φανερώνουν τόν ἀδιάκοπο ἀγῶνα τῶν ἀνθρώπων β) πού προσδιορίζουν τούς στόχους τοῦ ἀγῶνα.
4. Νά μελετήσετε τίς παρακάτω ἐκφράσεις καί νά προσδιορίσετε τό νόημά τους: 'Ο ἴσκιος τῆς μάντρας εἶναι σίδερο...' 'Όταν σκοτώνονται, ἡ ζωή τραβαίει τήν ἀνηφόρα...' 'Όλοι σκοτώνονται καί κανένας δέν πέθανε...'
5. Νά ἐπισημάνετε χαρακτηριστικές εἰκόνες πού ἀπηχοῦν τόν ὑπερρελιστικό τρόπο γραφῆς.

Ὁ τόπος μας

Τό ποίημα ἀνήκει στήν συλλογή *Ὁ τοῖχος μέσα στόν καθρέφτη* καί εἶναι γραμμένο στίς 13 Δεκεμβρίου 1967 στό Παρθένι τῆς Λέρου, ὅπου εἶχε ἐξοριστεῖ ὁ ποιητής ἀπό τή δικτατορία.

Ἀνεβήκαμε πάνω στό λόφο νά δοῦμε τόν τόπο μας —
φτωχικά, μετρημένα χωράφια, πέτρες, λιόδεντρα.
Ἀμπέλια τραβᾶν κατά τή θάλασσα. Δίπλα στ' ἀλέτρι
καπνίζει μιά μικρή φωτιά. Τοῦ παππούλη τά ρούχα
5 τ' αἰσθάνομαι σκιάχτρο γιά τίς κάργιες*. Οἱ μέρες μας
παίρνουν τό δρόμο τους γιά λίγο ψωμί καί μεγάλες liaκάδες.
Κάτω ἀπ' τίς λεῦκες φέγγει ἕνα ψάθινο καπέλο.
Ὁ πετεινός στό φράχτη. Ἡ ἀγελάδα στό κίτρινο.
Πῶς ἐγινε καί μ' ἕνα πέτρινο χέρι συγυρίσαμε
10 τό σπίτι μας καί τή ζωή μας; Πάνω στ' ἀνώφλια
εἶναι ἡ καπνιά, χρόνο τό χρόνο, ἀπ' τά κεριά τοῦ Πάσχα—
μικροί μικροί μαῦροι σταυροί πού χάραζαν οἱ πεθαμένοι
γυρίζοντας ἀπ' τήν Ἀνάσταση. Πολύ ἀγαπιέται αὐτός ὁ τόπος
μέ ὑπομονή καί περηφάνεια. Κάθε νύχτα ἀπ' τό ξερό πηγάδι
15 βγαίνουν τ' ἀγάλματα προσεχτικά κι ἀνεβαίνουν στά δέντρα.

Ἑρωτήσεις

1. Ὁ ποιητής ἀπό τό λόφο πού βρίσκεται στρέφει τό βλέμμα πότε γύρω του καί πότε μέσα του ἐναλλάσσοντας τήν παρατήρηση μέ τό στοχασμό. Ἀφοῦ ἐπισημάνετε αὐτή τήν ἐναλλαγή στήν πορεία τοῦ ποιήματος, νά βρεῖτε: α) τί βλέπει ὁ ποιητής καί β) τί σκέπτεται.
2. Ποιά στοιχεῖα λαβαίνει ὑπόψη του ὁ ποιητής γιά νά μιλήσει γιά τόν τόπο μας α) ἀπό τή φύση β) ἀπό τή ζωή καί γ) ἀπό τήν παράδοση;

κάργιες: μαῦρα πουλιά πού τρέφονται μέ τοὺς σπόρους τῶν δημητριακῶν καί εἶναι πολύ βλαβερὰ γιά τή γεωργία. Λέγονται καί καλιακοῦδες ἢ σιταροκόρακα.

- 3.Νά μελετήσετε τη φράση «πολύ αγαπιέται...περηφάνεια». Πώς αντιλαμβάνεσθε τό νόημά της;
- 4.Νά μελετήσετε τη φράση «κάθε νύχτα...στά δέντρα». α)γιατί αὐτή ἡ ἔκφραση μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὑπερρεαλιστική; β)ποῖό εἶναι τό νόημα της; (Νά λάβετε ὑπόψη σας ὅτι τὰ ἀγάλματα εἰκονίζουν μορφές τοῦ παρελθόντος).

Γιάννης Ρίτσος

Γεννήθηκε τό 1909 στή Μονεμβασιά. Τελείωσε τό Γυμνάσιο στό Γύθειο καί τό 1925 ἦρθε στήν Ἀθήνα ὅπου ἄσκησε διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἡ εὐαισθησία του ἐκδηλώθηκε στήν ποίηση, στή ζωγραφική, στή μουσική. Ἀσχολήθηκε ἀκόμη καί μέ τό θέατρο. Ἡ ἐμφάνισή του στήν ποίηση ἐντυπωσίασε τοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους. Ὁ Ρίτσος εἶναι ἓνας ἀπό τοὺς πῖο μεγάλους σύγχρονους ποιητές μας. Γιά τήν ποιητική προσφορά του τιμήθηκε μέ πολλές διακρίσεις στόν ἑλληνικό καί στό διεθνή χώρο. Ἔργα του ἔχουν μεταφραστεῖ σέ πάρα πολλές γλώσσες. Ἡ ποίησή του διακρίνεται γιά τό πηγαῖο αἶσθημα, τήν ἀνεση καί τό πλάτος τοῦ λυρικοῦ λόγου της καί τήν τεχνοτροπική της πολυμορφία. Ὁ Ρίτσος ἀντλεῖ τήν ἐμπνευση καί τὰ θέματά του ἀπό τήν παιδική καί τήν ἐφηβική του ἡλικία, ἀπό τήν παράδοση καί ἀπό τοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνες. Τά ποιήματά του -ὡς τό 1977- εἶναι συγκεντρωμένα σέ ἑπτὰ ὀγκώδεις τόμους: *Ποιήματα Α, Β, Γ, Δ, Τέταρτη διάσταση, Τά ἐπικαιρικά, Γένεσθαι*. Ἀπό τότε ἔχει δώσει καί ἄλλες συλλογές.

Σπύρου Βασιλείου: « Ἀττικό » 1942 (ξύλογραφία)

Τῆς Σπάρτης οἱ πορτοκαλιές

Τῆς Σπάρτης οἱ πορτοκαλιές, χιόνι, λουλούδια τοῦ ἔρωτα,
ἄσπρισαν ἀπ' τὰ λόγια σου, γείρανε τὰ κλαδιά τους
γιόμισα τὸ μικρὸ μου κόρφο, πῆγα καὶ στή μάνα μου.

Κάθονταν κάτω ἀπ' τὸ φεγγάρι καὶ μέ νοιάζονταν,
κάθονταν κάτω ἀπ' τὸ φεγγάρι καὶ μέ μάλωνα·
Χτές σ' ἔλουσα, χτές σ' ἄλλαξα, ποῦ γύριζες —
ποιοὺς γιόμισε τὰ ρούχα σου δάκρυα
καὶ νεραντζάνθια.

Ἑρωτήσεις

Στὸ ποίημα πλέκονται σέ ἓνα λυρικό σύνολο τὸ φυσικὸ τοπίο, ἡ ἐρωτικὴ σχέση, ἡ ἀγάπη τοῦ γιοῦ γιὰ τὴ μάνα καὶ τῆς μάνας γιὰ τὸ γιό. Νά βρεῖτε:

- α) Ποιές λέξεις ἢ φράσεις ἀναφέρονται στὸ καθένα ἀπὸ τὰ παραπάνω στοιχεῖα.
β) Μὲ ποῖο τρόπο συνδέει αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ὁ ποιητής, ὥστε νά συνθέσει τὸ λυρικό σύνολο.

Δυὸ μητέρες νομίζουν πὼς εἶναι
μόνες στὸν κόσμο

Ὁ γιὸς τῆς σκοτώθηκε πρὶν ἔξι μῆνες.

Τώρα κάθε πρωὶ πού ἀνοίγει τὴν πόρτα τῆς,
εἶναι ἓνα πένθος. Νομίζεις πὼς βλέπεις,
ἔξω ἀπὸ χρόνο καὶ χῶρο: τὸ πένθος.

5 Τό βράδυ, τό ίδιο :

Σπρώχνει τήν πόρτα
σά νά σωριάζεται. Μπαίνει τρεκλίζοντας,
ανάβει τό φῶς. Ἡ μαύρη της μπόλια
εἶναι λυμένη. Οἱ ἄκρες της κρέμονται
10 ὡς κάτου στό πάτωμα. Στόν τοίχο, ἀντικρύ της
ἡ εἰκόνα ταραάζεται. Ἡ Παναγία τή βλέπει,
τρέμουν τά χέρια της, θά τῆς φύγει θαρρεῖς,
θά τῆς πέσει τό βρέφος της.

Τά χεῖλη της σφίγγονται, ἡ κόκκινη
15 μαντίλα της παίζει. Θέλει νά τήν
βοηθήσει, ἀλλά — τό σπίτι εἶναι ἔρημο.
Δέν ἔχει σέ ποιόν ν' ἀφήσει σ' αὐτόν
τόν κόσμο γιά μιὰ στιγμή τό παιδί της.

Ἑρωτήσεις

1. Ἡ χαροκαμένη μάνα παρουσιάζεται σάν εἰκόνα τοῦ πένθους. Σέ ποιούς στίχους ἡ εἰκόνα γίνεται περισσότερο παραστατική;
2. Στό δεύτερο μέρος τοῦ ποιήματος (ἀπό τό στ. 10) ἡ εἰκόνα διευρύνεται μέ τή συμμετοχή τῆς Παναγίας. Τί νόημα ἔχει αὐτή ἡ συμμετοχή;
3. Οἱ δύο μητέρες νομίζουν πῶς εἶναι μόνες στόν κόσμο. Εἶναι πράγματι μόνες;
4. Σέ ποιούς στίχους κορυφώνεται ἡ μητρική ἀγάπη;
5. Ἡ ποίηση τοῦ Βρεττάκου ἔχει χαρακτηρισεῖ «νεοχριστιανική». Ἐπιβεβαιώνεται ἀπό τό ποίημα ὁ χαρακτηρισμός;

Νικηφόρος Βρεττάκος

Γεννήθηκε τό 1912 στίς Κροκεές τῆς Σπάρτης. Τό 1929 ἦρθε στήν Ἀθήνα γιά σπουδές πού τελικά δέν πραγματοποιήσε. Ἀσκήσε διάφορα ἐπαγγέλματα ἀλλά ἡ κύρια ἀσχολία του ἦταν ἡ ποίηση. «Στήν ποίηση», γράφει ὁ ἴδιος,

«Έδωσα τήν ψυχή μου. Καί χωρίς νά είμαι βέβαιος ὅτι εἶμαι ποιητής, ξέρω τώρα πώς δέν εἶμαι τίποτε ἄλλο». Ἡ ποίηση τοῦ Βρεττάκου διακρίνεται ἀπό μιᾶ αἰσιόδοξη διάθεση καί ἀπό βαθιά ἀγάπη γιά τή φύση, γιά τή ζωή καί γιά τόν ἄνθρωπο. Ἐξέδωσε πολλές ποιητικές συλλογές καί τιμήθηκε δύο φορές μέ κρατικό βραβεῖο ποιήσεως. Ἔλαβε μέρος στόν πόλεμο τοῦ '40 καί στήν Ἀντίσταση. Τό μεγαλύτερο μέρος ἀπό τό ὥς τώρα ἔργο του ἔχει συγκεντρωθεῖ σέ τρεῖς τόμους μέ τόν τίτλο Ὁδοιπορία.

· Η ἐλεγεία τῶν ἀδελφῶν

(· Απόσπασμα)

Τό ποίημα, πού ἀποτελεῖται ἀπό τέσσερα μέρη, ἀνήκει στή συλλογή *Τό δάπεδο καί ἄλλα ποιήματα*. Σ' αὐτό ὁ ποιητής, συγκινημένος ἀπό τό δράμα τοῦ ἐμφύλιου σπαραγμοῦ, ἐγκαταλείπει τόν ἀτομικό του καημό καί τήν ἐπίμονη ἀπομόνωση, στήν ὁποία εἶχε κλειστεῖ, καί στρέφεται μέ στοργή στούς συνανθρώπους του, τούς ἀδελφούς, ὅπως τούς ἀποκαλεῖ.

II

· Ὄταν βγαίνω τό βράδυ στό ξάγναντο τοῦτο,
νά προσμείνω τ' ἀδέρφια μου νά 'ρθουν πού φύγαν,
τῶν βημάτων σου ἀκούω τό περπάτημα
στό ρυθμό τῶν δικῶν μου βημάτων.

· Ὄταν μέσα στή νύχτα τ' ἀδέρφια μου κράζω,
πού τό ξέρω πῶς πιά δέν μποροῦν νά μ' ἀκούσουν,
στήν καρδιά μου ἡ πικρή παρηγόρια μοῦ μένει
πῶς τουλάχιστο ἐσύ νά μ' ἀκούσεις μορεῖς.

Εἶσαι ἡ σκεπή πού σκεπάζει τό σπίτι.
Εἶσαι ἡ φωτιά πού πηδάει μέσ στό τζάκι.
· Ὁ λύχνος πού τρώει τό σκοτάδι.

· Ὅμως δίχως τ' ἀδέρφια μου εἶναι ἄδειο τό σπίτι.
Εἶναι ἄδειο, εἶναι ἄδειο, τό σπίτι, Θεέ μου,
δίχως τ' ἀδέρφια μου πού ἔχουνε φύγει
τό ματωμένο κρατώντας μαχαίρι.

Ερωτήσεις

1. Ποιό είναι το προσωπικό δράμα του ποιητή και ποιό το δράμα που συντελείται γύρω του;
2. Τι εκφράζει ή αντίθεση που υπάρχει στις δύο τελευταίες stroφές;
3. Ο ποιητής συνειδητοποιεί σταδιακά τη δραματική κατάστασή του. Νά την παρακολουθήσετε στην εξέλιξή της και νά επισημάνετε την κορύφωσή της.

Γ.Θ. Βαφόπουλος

Ποιητής. Γεννήθηκε στη Γευγελή το 1903. Από το 1914 εγκαταστάθηκε στη

Θεσσαλονίκη. Παρακολούθησε μαθηματικά στο Πανεπιστήμιο χωρίς όμως νά τελειώσει τις σπουδές του. Φύση μοναχική, περιορίζει το διάλογο κυρίως με τον εαυτό του, προβληματίζεται με την ιδέα του θανάτου και προσπαθεί νά εξοικειωθεί μαζί του.

Έργα του ποιήματα: *Τά Ρόδα της Μυρτάλης* (1931), *Έσθήρ* (έμμετρη βιβλική τραγωδία) (1934), *Προσφορά*, (1938), *Προσφορά και Αναστάσιμα* (1948), *Τό Δάπεδο και άλλα ποιήματα* (1951). *Η Μεγάλη Νύχτα και τό Παράθυρο* (1959), *Επιθανάτια και Σάτιρες* (1966). *Πεζά: Σελίδες Αὐτοβιογραφίας* (τρεις τόμοι: *Τό πάθος*, *Η' Ανάσταση*, *Ταξίδια και Παρενθέσεις*).

Δέν είμαστε ποιητές σημαίνει....

Δέν είμαστε ποιητές σημαίνει φεύγουμε,
σημαίνει εγκαταλείπουμε τόν άγώνα,
παρατάμε τή ζωή στους άνίδεους,
τίς γυναίκες στά φιλιά τοῦ άνέμου
καί στη σκόνη τοῦ καιροῦ.

Σημαίνει πώς φοβόμαστε
καί ή ζωή μᾶς έγινε ξένη,
ὁ θάνατος βραχνάς.

Ερώτηση

Ποιά ή αντίληψη τοῦ Σαραντάρη γιά τήν ποίηση; Ποιές προσφορές της ἐπισημαίνει ή
υπαικίσσεται ὁ ποιητής;

Γιώργος Σαραντάρης (1908-1941)

Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη, ἀλλά ἀπό τό 1910 ὡς τό 1931 ἔζησε στήν Ἰταλία. Σπούδασε Νομικά στά Πανεπιστήμια τῆς Μπολόνια καί τῆς Ματσεράτα. Τό 1931 ἐγκαταστάθηκε στήν Ἑλλάδα. Ἦταν πνεῦμα ἀνήσυχο μέ φιλοσοφικά ἐνδιαφέροντα καί ἀναζητήσεις. Ὑπηρετήσε ὡς στρατιώτης στόν Ἀλβανικό πόλεμο, ὅπου καί πέθανε, τό Φεβρουάριο τοῦ 1941 ἀπό τίς κακουχίες.

Έργα του: Ποιητικά: *Οἱ ἀγάπες τοῦ χρόνου*, (1933), *Τά οὐράνια*, (1934), *Ἀστέρια*, (1935), *Στούς φίλους μιᾶς ἄλλης χαρᾶς*, (1940).

Πεζά: Γράμματα σέ μιά γυναίκα.

Φιλοσοφικά δοκίμια: Συμβολή σέ μιά φιλοσοφία τής ύπαρξης (1937), 'Η παρουσία τοῦ ἀνθρώπου (1938), Δοκίμιο λογικῆς σά θεωρία τοῦ ἀπόλυτου καί μὴ ἀπόλυτου (1939).

Μελισσάνθη

Στή νύχτα πού ἔρχεται

Τό ποίημα ἀναφέρεται στή ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τότε πού γεννιέται ὡς τῇ ὥρᾳ πού ἀντιμετωπίζει τόν ἐρχομὸ τῆς νύχτας, δηλαδὴ τοῦ θανάτου.

- Ξεκινᾶμε ἀνάλαφροι καθὼς ἡ γύρη
πού ταξιδεύει στὸν ἄνεμο
Γρήγορα πέφτουμε στὸ χῶμα
ρίχνουμε ρίζες, ρίχνουμε κλαδιὰ
5 γινόμαστε δέντρα πού διψοῦν οὐρανὸ
κι ὄλο ἀρπαζόμαστε μέ δύναμη ἀπ' τῇ γῇ
Μᾶς βρίσκουν τ' ἀτέλειωτα καλοκαίρια
τά μεγάλα κάματα. Οἱ ἄνεμοι, τὰ νερά
παίρνουν τὰ φύλλα μας. Ἀργότερα
10 πλακώνουν οἱ βαριές συννεφιές
μᾶς τυραννοῦν οἱ χειμῶνες κι οἱ καταιγίδες
Μά πάντα ἀντιστεκόμαστε, ὀρθωνόμαστε
πάντα ντυνόμαστε μέ νέο φύλλωμα
14 Ὡστόσο, φτάνει ἕνας ἄνεμος παράξενος
— κανεῖς δέν ξέρει πότε κι ἀπὸ ποῦ ξεκινᾶ—
μᾶς ρίχνει κάτω μ' ὅλες τίς ρίζες στὸν ἄερα.
Γιὰ λίγο ἀκόμα μέσ στή φυλλωσιά μας
κάθεται κρυμμένο -νά πεῖ μιά τρίλλια του
στή νύχτα πού ἔρχεται- ἕνα πουλί.

Ερωτήσεις

Τρεις είναι, βασικά, οι θεματικές ενότητες του ποιήματος, που καλύπτουν όλη τη ζωή του ανθρώπου, άρχίζοντας από το ξεκίνημά του (στ. 1-2) και συνεχίζοντας στην υπόλοιπη ζωή του με τους αγώνες του για ύλική και πνευματική τροφή (στ.3-13) ως τη στιγμή που αντιμετωπίζει το τέλος του (στ. 14-19). Κατά την ανάγνωση και την ερμηνεία του νά σάς άπασχολήσουν δυό κυρίως θέματα:

α) Ποιό είναι τό πραγματικό νόημα τών μεταφορικών εκφράσεων κάθε θεματικής ενότητας;

β) Η τελευταία θεματική ενότητα δημιουργεί μία έξωπραγματική ατμόσφαιρα. Μπορείτε νά επισημάνετε τίς λέξεις ή τίς φράσεις που περισσότερο τήν εκφράζουν;

Μελισσάνθη

Φιλολογικό ψευδώνυμο της Ήβης Σκανδαλάκη, που γεννήθηκε τό 1910 στήν 'Αθήνα. Σπούδασε Γαλλική και Γερμανική Φιλολογία. Στά ελληνικά

γράμματα εμφανίστηκε τό 1930 μέ τήν ποιητική συλλογή *Φωνές εντόμου*. Η ποίησή της είναι διαποτισμένη από έντονα θρησκευτικά βιώματα συνδυασμένα μέ όλη τήν αγωνία γιά τήν τύχη τής ανθρώπινης ύπαρξης.

Ποιητικές συλλογές: *Φωνές εντόμου* (1930), *Προφητείες* (1931), *Φλεγόμενη Βάτος* (1935), *Ο Γυρισμός του 'Ασώτου* (1936), *Ωσανά και δραματισμοί* (1939), *Λυρική εξομολόγηση* (1945), *Η εποχή του 'Υπνου και τής 'Αγρύπνιας* (1950), *Ανθρώπινο Σχήμα* (1961), *Τό φράγμα τής Σιωπής* (1965), *Εκλογή* (1930-1950), *Τά ποιήματα* (1934-1974), 1975.

II. Πεζογραφία

Τό μυθιστόρημα

“Όταν μιλάμε για μυθιστόρημα εννοούμε συνήθως κάποια Ιστορία που αναφέρεται στις περιπέτειες ενός ατόμου μέσα στην κοινωνία. Τό άτομο αυτό, που τό ονομάζουμε βασικό ήρωα του μυθιστορήματος, δίνει τή δική του έρμηνεία για τόν κόσμο, τόν παρουσιάζει δηλαδή ως έμπειρία προσωπική.

Τό μυθιστόρημα, όπως και τό διήγημα άλλωστε, προϋποθέτει ένα μύθο μέ ορισμένη πλοκή, καθώς επίσης και άλλα, εκτός από τό βασικό ήρωα, πρόσωπα. Μύθος είναι ή υπόθεση του μυθιστορήματος, που τήν πλάθει μέ τή φαντασία του ο μυθιστοριογράφος, βασισμένος όμως στην έμπειρία τής ζωής. Τά άλλα πρόσωπα που σχετίζονται μέ τόν ήρωα του μυθιστορήματος αποτελούν, κατά κάποιο τρόπο, τό πλαίσιο τής Ιστορίας και δείχνουν τήν ποικιλία των τύπων, που απαρτίζουν τήν ανθρώπινη κοινωνία. ‘Η σχέση του βασικού προσώπου μέ αυτά, οί συγκρούσεις και οί διαφορές τους ως προς τό χαρακτήρα, τήν ψυχολογία, τή νοοτροπία ή τήν ιδεολογία χρησιμεύουν στο μυθιστόρημα για νά διαγράψουν καθαρότερα τό χαρακτήρα του ήρωα, φωτίζοντας ορισμένες πλευρές του, νά τόν ολοκληρώσουν δηλαδή ως πρόσωπο λογοτεχνικό.

Τά παραπάνω χαρακτηριστικά είναι λίγο πολύ κοινά και στο διήγημα. ‘Η διαφορά όμως που παρουσιάζει τό μυθιστόρημα από τό διήγημα τοποθετείται στην έκταση τής αφηγηματικής ύλης, στην πλοκή και στο πλάτος τής σύνδεσης καθώς και στην ποικιλία των προσώπων και των καταστάσεων. (Βλέπε και Κ.Ν.Α. Γ’ Γυμνασίου σ.σ.323-324). Γενικά ο μυθιστοριογράφος μάς αποκαλύπτει μία πλούσια έμπειρία ζωής που προχωρεί σε μεγαλύτερο πλάτος και βάθος σε σύγκριση μέ τό διήγημα.

‘Η μορφή του μυθιστορήματος, ή αρχιτεκτονική του δηλαδή σύνθεση, καθορίζεται από τίς περιπέτειες του βασικού ήρωα, τή δράση και τό χώρο στον οποίο εξελίσσεται ο μύθος. ‘Ο μυθιστοριογράφος για τή σύνθεση του μύθου του χρησιμοποιεί ορισμένους αφηγηματικούς τρόπους, τούς οποίους είναι πολύ χρήσιμο νά εξετάσουμε.

Ἀφηγηματικοί τρόποι

Οἱ ἀφηγηματικοί τρόποι πού θά ἐξετάσουμε στήν πεζογραφία εἶναι κοινοί καί γιά τήν ἀφηγηματική ποίηση. Ὅταν μελετοῦμε ἓνα λογοτεχνικό ἔργο - πεζό ἢ ἔμμετρο - εἶναι πολύ χρήσιμο νά προσδιορίζουμε μέ ἀκρίβεια κάθε φορά τήν ταυτότητα τοῦ ἀφηγητῆ, νά ἀναγνωρίζουμε δηλαδή τό πρόσωπο πού μιλάει σέ κάθε περίπτωση. Μέ αὐτόν τόν τρόπο θά παρατηροῦμε τήν ὁπτική γωνία ἀπό τήν ὁποία ἐξετάζεται ἓνα ζήτημα καί θά εἴμαστε σέ θέση νά κατανοήσουμε τό νόημα τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου πού μελετοῦμε.

Τίς βασικές διακρίσεις σχετικά μέ τήν ἀφηγηματική ποίηση ἔκαναν ὁ Πλάτωνας καί ὁ Ἀριστοτέλης. Οἱ ὅροι διήγησις ἢ ἀπαγγελία καί μίμησις, τοὺς ὁποίους χρησιμοποίησαν οἱ δύο φιλόσοφοι (Πλάτωνας Πολιτεία Γ', 392d - 394 b καί Ἀριστοτέλης, Ποιητική 1448 a, 20-24) δέν ἰσχύουν μόνον γιά τήν ποίηση ἀλλά καί γιά τήν πεζογραφία. Στή διήγησιν ὑπάρχει ἓνας ἀφηγητής πού ἀφηγεῖται κάποια ἱστορία μέ τή δική του φωνή. Στή μίμησιν προσποιεῖται τή φωνή ἄλλου ἢ ἄλλων πλαστῶν προσώπων καί ἀφηγεῖται μέ αὐτή ἢ δημιουργεῖ ἓνα μεικτότροπο, ὅπου ἡ βασική φωνή εἶναι τοῦ ἀφηγητῆ, ἀλλά κατά καιρούς παρεμβάλλονται ἄλλες φωνές πού εἰσάγονται αὐτολεξεῖ. Ἡ μίμησις δημιουργεῖ στό δράμα ἢ στό διήγημα καί τό μυθιστόρημα τό διάλογο καί, ἂν πρόκειται νά παρασταθεῖ μιά μόνο φωνή, τό δραματικό μονόλογο (ὅπως π.χ. οἱ μονόλογοι στό δράμα).

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα πιο λεπτομερειακά τίς περιπτώσεις ὅπου ἔχουμε διήγησιν καί μίμησιν στήν πεζογραφία.

α) Διήγησις. Σ' αὐτή ἀκοῦμε τήν ἱστορία ἀπό μιά ἀπρόσωπη φωνή, δηλαδή ἀπό κάποιον ἀφηγητῆ πού ἔχει ἀφομοιώσει στό λόγο του ὅλες τίς ἄλλες φωνές πού περιέχονται στήν ἀφηγηματική του ὕλη, ἀποκλείοντας τήν αὐτολεξεῖ ἀναφορά στό λόγο τῶν ἄλλων προσώπων ἢ φράση π.χ. « Ὁ Κώστας εἶπε: Θέλω... » Θά πλαγιάσει στή διήγησιν καί θά γίνη: « Ὁ Κώστας εἶπε ὅτι θέλει... » Στήν περίπτωση δηλαδή αὐτή ὁ πεζογράφος ἀφηγεῖται τήν ἱστορία σέ τρίτο πρόσωπο ἀπό τήν ὁπτική γωνία ἐνός παντογνώστη παρατηρητῆ, πού τά βλέπει ὅλα, ἀκόμη καί τίς σκέψεις τῶν προσώπων. Ἡ παράσταση τῆς ἱστορίας εἶναι ὑποκειμενική.

Ὁ τρόπος αὐτός προκάλεσε ὀρισμένες εὐλογες ἀπορίες: ἀμφισβητήθηκε ἡ ἱκανότητα ἐνός μυθιστοριογράφου νά ξέρει τόσο βαθιά τήν ἀνθρώπινη ψυχή, τά κίνητρα τῶν πράξεων, τά κοινωνικά ἤθη καί τοὺς θεσμούς, γιατί κι αὐτός

είναι ένας άνθρωπος με περιορισμένες γνώσεις, με πάθη προσωπικά, όπως όλοι οι άνθρωποι και γνώμη ύποκειμενική. Πώς είναι λοιπόν δυνατό να εκφράσει περισσότερα από όσα ο Ίδιος έχει δει και έχει ζήσει;

Οι παλαιότεροι μυθιστοριογράφοι που χρησιμοποίησαν αυτό τον τρόπο της αφήγησης φόρτωναν τα κείμενά τους με σχόλια και εξηγήσεις. 'Επίσης ανέλυαν εξαντλητικά τα ελατήρια των πράξεων των ήρώων. Οί καταχρήσεις αυτές στη σύγχρονη πεζογραφία τείνουν να εξαλειφθούν.

β) Μίμησις: Μίμηση έχουμε στις ακόλουθες τρεις περιπτώσεις:

1) "Όταν αφηγείται ένα πλαστό πρόσωπο, δηλαδή φανταστικό, συνηθέστερα σέ πρώτο πρόσωπο. Τό πλεονέκτημα της αφήγησης σέ πρώτο πρόσωπο είναι ότι χαρίζει στο λόγο του αφηγητή αμεσότητα. 'Ακόμη ο λόγος του έχει τή δύναμη της προσωπικής μαρτυρίας. Τό μειονέκτημα όμως είναι ότι ο συγγραφέας μέ τόν τρόπο αυτό μπορεί νά μεταδώσει τήν περιορισμένη εμπειρία ενός μόνο προσώπου. Γιατί ένα πρόσωπο δέν μπορεί νά τά ξέρει όλα.

Είναι δυνατόν όμως και στην περίπτωση αυτή ή αφήγηση νά γίνεται σέ τρίτο πρόσωπο, από τήν οπτική γωνία ενός ήρωα. Καί ο τρόπος αυτός έχει τούς ίδιους περιορισμούς ως πρός τή μετάδοση πείρας, τούς οποίους επισημάναμε στην αφήγηση σέ πρώτο πρόσωπο.

2) Μεικτός τρόπος: σ' αυτόν υπάρχει ένας αφηγητής (είτε άπρόσωπος είτε πλαστός), αλλά ή αφήγησή του διακόπτεται μέ τήν παρεμβολή άλλων προσώπων που διαλέγονται σέ εϋθύ λόγο. Έχουμε δηλαδή συνδυασμό αφήγησης και διαλόγου. Αυτό τό βλέπουμε στά περισσότερα διηγήματα και στό μυθιστόρημα.

3) Διάλογος: έδω άπουσιάζει έντελώς ο αφηγητής. Είναι μιά τεχνική καθαρά θεατρική. Χρησιμοποιείται όμως κάποτε και στό σύγχρονο διήγημα (Διάβασε γιά παράδειγμα τό διήγημα του Στρ. Τσίρκα, Μνήμη, σ. 191).

"Ας άνακεφαλαιώσουμε τώρα σχηματικά τούς τρόπους της αφήγησης:

- Αφηγείται
1) Ένας άπρόσωπος αφηγητής μέ τή δική του φωνή	-	Διήγησις
2) Ένα πλαστό πρόσωπο	}	Μίμησις
3) Έναλάσσεται ή αφήγηση μέ τό διάλογο		
4) Υπάρχει μόνο διάλογος		

"Αν συγκρίνουμε τώρα προσεκτικά τούς τέσσερις παραπάνω τύπους της αφήγησης, θά παρατηρήσουμε ότι στην πρώτη περίπτωση (1) έχουμε τήν

υποκειμενικότερη παρουσίαση του μύθου, αφού την παρακολουθούμε μέσω ενός απρόσωπου αφηγητή. Στις άλλες περιπτώσεις (2-4) η ιστορία που παρουσιάζεται αντικειμενικοποιείται σταδιακά. Είναι σαν να στήνεται απέναντι στα μάτια του αναγνώστη, ο οποίος την παρακολουθεί, όπως θα παρακολουθούσε π.χ. οποιαδήποτε σκηνή στο δρόμο.

Ο συγγραφέας αλλάζει τους παραπάνω τύπους της αφήγησης στο διήγημα ή στο μυθιστόρημα με οποιαδήποτε ποικιλία και συχνότητα βρίσκει αναγκαία. Η ποικιλία της εναλλαγής των αφηγηματικών τρόπων αντιστοιχεί με την ποικιλία με την οποία ο ζωγράφος αλλάζει τα βασικά χρώματα της παλέτας του σε έναν πίνακα. Ο τόνος επομένως και ο χαρακτήρας μιας σύνθεσης, ρυθμίζεται από το συγγραφέα με την εκλογή που κάνει ανάμεσα στους παραπάνω τύπους της αφήγησης.

Ρεαλισμός και νατουραλισμός

"Όταν λέμε ότι κάποιος είναι ρεαλιστής εννοούμε, με την κοινή σημασία που αποδίδουμε στην έννοια, ότι ο άνθρωπος αυτός είναι προσγειωμένος στην πραγματικότητα, ότι ξέρει τι θέλει και δεν κάνει όνειρα που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν. Ο ρεαλισμός όμως είναι και όρος της φιλοσοφίας και της αισθητικής. Ως τάση της αισθητικής το ρεαλισμό τον συναντούμε στην παγκόσμια λογοτεχνία από την αρχαιότητα ακόμη. Χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι, σύμφωνα με μία πολύ διαδεδομένη πίστη, ότι ο καλλιτέχνης στο έργο του πρέπει να αποδώσει πιστά την πραγματικότητα.

Στή ρεαλιστική γραφή, που μας ενδιαφέρει εδώ, ο συγγραφέας τηρεί μία στάση αντικειμενική απέναντι στα γεγονότα που διηγείται: πρόθεσή του είναι να τα εκθέσει, να τα παρουσιάσει με πειστικότητα. Αυτός είναι ο λόγος που αποκλείει τα συναισθήματά του από τη διήγηση, τις κρίσεις και την προσωπική έρμηνεία για τα γεγονότα. Με αυτό τον τρόπο δίνει στον αναγνώστη την αίσθηση ότι συμμετέχει και ο ίδιος, ότι παρακολουθεί τα γεγονότα να ξετυλίγονται μπροστά του. Αυτή την εντύπωση έχουμε π.χ. όταν διαβάζουμε "Όμηρο. Και από την άποψη αυτή μπορούμε να εντάξουμε όχι μόνο τον "Όμηρο, αλλά και όλη την αρχαία λογοτεχνία στο ρεαλισμό. Άλλωστε η αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων ότι η τέχνη είναι μίμηση προϋποθέτει μία βάση ρεαλιστική.

Ο ρεαλισμός όμως ως συγκεκριμένη τεχνοτροπία στο μυθιστόρημα

ξεκινάει από τη Γαλλία το β' μισό του 19ου αΙ. με το Φλωμπέρ και συνεχίζεται ως σήμερα. Περιλαμβάνει πολλές τάσεις. Συνήθως όταν μιλάμε για ρεαλιστικό μυθιστόρημα εννοούμε την τάση όρισμένων συγγραφέων να απεικονίσουν πιστά την πραγματικότητα. 'Η άποψη αυτή όμως δεν είναι απόλυτα σωστή. Βέβαια ο μυθιστοριογράφος αντιλείπει την ύλη του βιβλίου του από την πραγματικότητα. 'Ανάμεσα όμως στα πραγματικά γεγονότα και στο λογοτεχνικό έργο έχει παρεμβληθεί ένα άτομο, ο μυθιστοριογράφος. Τά πραγματικά γεγονότα δε μεταφέρονται αυτούσια, αλλά μετασχηματίζονται από το δημιουργό του λογοτεχνικού έργου. Αυτά θα συγκινήσουν τον ψυχισμό του συγγραφέα και ανάλογα με το βαθμό της συγκίνησης, τη δύναμη της φαντασίας και την ιδιαιτερότητα της προσωπικότητάς του θα μεταμορφωθούν σε έργο τέχνης. Έπηρεάζονται συνεπώς από τους δραματισμούς του συγγραφέα, τις επιθυμίες του, τις προκαταλήψεις και τις ιδέες του. 'Ο ρεαλιστής μυθιστοριογράφος δεν επιδιώκει να μās δώσει μια φωτογραφική αναπαράσταση της ζωής, αλλά κάποια άποψή της, με πληρότητα, ζωντάνια και πειστικότητα.

'Ο βασικός ήρωας ενός ρεαλιστικού μυθιστορήματος παρουσιάζεται ως τύπος ενός συγκεκριμένου πολιτισμού. Δεν είναι πιστή αντιγραφή ενός συγκεκριμένου ατόμου, αλλά έχει επινοηθεί από τη φαντασία του δημιουργού του. Είναι ένας τύπος πλαστός, όπως λέμε. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι είναι και εξωπραγματικός. 'Η τέχνη του λόγου, είπε ο 'Αριστοτέλης, δεν έχει σκοπό «τά γενόμενα λέγειν»· δεν επιδιώκει δηλαδή να διηγηθεί γεγονότα πραγματικά -αυτό είναι έργο της ιστορίας- αλλά γεγονότα που θα μπορούσαν να συμβούν «κατά το εικός και το αναγκαῖον»· δηλαδή ή αφηγηματική τέχνη πρέπει να παρουσιάζει τά γεγονότα με τρόπο που να μπορεί να μās πείσει ότι έτσι έπρεπε να συμβούν και κατά κανόνα έτσι συμβαίνουν στην πραγματικότητα.

Βασικό κριτήριο για την αξία ενός ρεαλιστικού μυθιστορήματος είναι το αν κατορθώνει ο μυθιστοριογράφος να δώσει στο πλαστό πρόσωπο ή σε μία φανταστική κατάσταση μία εντύπωση αλήθειας. Σ' αυτό ακριβώς βασίζεται και η δύναμη του ρεαλιστικού μυθιστορήματος.

Τά βασικά χαρακτηριστικά του ρεαλισμού μπορούμε να τά συνοψίσουμε στα εξής:

- α) δείχνει μία τάση προς την αντικειμενικότητα
- β) αφήνει τά γεγονότα να μιλήσουν μόνα τους

- γ) παρουσιάζει κοινές έμπειρίες και
δ) επιλέγει κοινά θέματα.

Ένα άλλο κοινό γνώρισμα του ρεαλισμού είναι ότι τηρεί κριτική στάση απέναντι στην κοινωνία. Η κριτική του στάση διαμορφώνεται από τις μεταβαλλόμενες συνθήκες της ζωής. Ο ρεαλιστής μυθιστοριογράφος ενδιαφέρεται λιγότερο για τα ήρωικά κατορθώματα και τις περιπέτειες και περισσότερο για τις καθημερινές πράξεις και τα καθημερινά έπεισόδια. Αντιμετωπίζει κριτικά τις συμβατικές αξίες και τοποθετεί τους ήρωές του στα θύματα της κοινωνίας.

Ο νατουραλισμός είναι εξέλιξη του ρεαλισμού. Εισηγητής του ήταν ο Γάλλος μυθιστοριογράφος Αιμίλιος Ζολά. Και τα δύο ρεύματα έχουν όρισμένες όμοιότητες μεταξύ τους, αλλά έχουν και βασικές διαφορές. Ο νατουραλιστής μυθιστοριογράφος, όπως και ο ρεαλιστής, τείνει σέ μία μιμητική άπεικόνιση της πραγματικότητας και επιλέγει κοινά θέματα από την καθημερινή ζωή. Ο νατουραλιστής όμως ξεκινά από όρισμένες θέσεις: μελετά την ήθική συμπεριφορά των προσώπων, για να δείξει ότι είναι δέσμιοι έξωτερικών δυνάμεων και έσωτερικών παρορμήσεων. Οι έξωτερικές δυνάμεις, φυσικές και κοινωνικές, περιορίζουν την έλευθερία τους. Οι έσωτερικές πάλι παρορμήσεις, όπως είναι τό γενετήσιο ένστικτο, ή πείνα, ή σκληρότητα και ή μοχθηρία, αφαιρούν από τόν άνθρωπο την Ιδιότητα του λογικού και ήθικού όντος και τόν υποβιβάζουν στο επίπεδο των κατώτερων ζώων. Παρουσιάζουν άκόμη οί νατουραλιστές τή συμπεριφορά του ανθρώπου ως άποτέλεσμα διαθέσεων της στιγμής ή κληρονομικών παρορμήσεων. Επιλέγουν προκλητικότερα θέματα και επιμένουν στην έξονυχιστική περιγραφή, στή φωτογραφική λεπτομέρεια.

Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ
(ἀποσπάσματα)

Ἡ Ζωὴ ἐν τάφῳ τοῦ Στράτη Μυριβήλη τοποθετεῖται στὴ σειρά τῶν ἀντιπολεμικῶν βιβλίων πού πήγασαν ἀπὸ τίς ὁδυνηρές ἐμπειρίες τοῦ Α' παγκόσμιου πολέμου (1914-1918), ἐνός πολέμου πού ὄχι μονάχα στοίχισε ἑκατοντάδες χιλιάδες νεκροὺς καὶ τραυματίες, ἀλλὰ πρόσθεσε καὶ μιὰ ἄλλη πικρὴ ἐμπειρία, πού προερχόταν ἀπὸ τὴ μακροχρόνια παραμονὴ τῶν στρατιωτῶν στὰ χαρακώματα τῆς πρώτης γραμμῆς. Ἀνάλογα βιβλία πού βγῆκαν ἀπὸ τὸν ἴδιο πόλεμο εἶναι ἡ *Φωτιά* τοῦ Γάλλου Ἀνρί Μπαρμπύς καὶ τὸ περισσότερο γνωστὸ *Οὐδὲν νεότερον ἀπὸ τὸ Δυτικὸ Μέτωπο* τοῦ Γερμανοῦ Ἐριχ Μαρία Ρεμάρκ.

Ὁ συγγραφέας μας ἔζησε τὸν πόλεμο τῶν χαρακωμάτων στὸ Μακεδονικὸ Μέτωπο (στὴν περιοχὴ Μοναστηρίου τῆς Σερβίας) ὡς ἐθελοντής. Τὸ βιβλίο εἶναι γραμμένο μὲ τὴ μορφή σειρᾶς ἐπιστολῶν πού ὑποτίθεται ὅτι ἔγραψε ὁ λοχίας Ἀντώνης Κωστούλας, γιὰ νὰ τίς στείλει σὲ κάποια γυναίκα, χωρὶς ποτέ νὰ μπορέσει νὰ τίς ταχυδρομήσει. Τὰ χειρόγραφα, λέει ὁ συγγραφέας, τὰ περιμάζεψε, ὅταν σκοτώθηκε ὁ συμπολεμιστὴς του λοχίας, καὶ τὰ ἐξέδωσε. Φυσικὰ πρόκειται γιὰ «πλαστοπροσώπια», δηλαδή γιὰ συγγραφικὸ τρόπο πού χρησιμοποιοῖ ὁ Μυριβήλης, γιὰ νὰ ἐκθέσει τίς δικές του ἐμπειρίες.

Στὸ α' ἀπόσπασμα (Ἡ μυστικὴ παπαρούνα) ὁ ἀφηγητὴς ὑποφέρει ἀπὸ ἓνα παλιὸ τραῦμα (ἀπὸ τοὺς πολέμους 1912-13) πού ἀνοίξε καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ μένει μέρα-νύχτα στὸ ἀμπρί* του. «Πιάνεται -γράφει- ὥρες ὥρες τὸ πόδι ὡς ἀπάνω στὸ μερί κι ἓνας σκληρὸς πόνος μοῦ σουβλίζει τὸ κόκαλο. Πάνουθὲ μου ὁ βράχος ὁλοένα στάζει. Χτές ξεπατώσαμε τὸνα σανίδι κι ἀδειάσαμε μ' ἓνα κουτί τῆς κονσέρβας ὅλο τὸ νερό πού'χε συναχτεῖ στάλα στάλα στὴ λακούβα του. Ἦταν ἓνα νερό σάπιο, βρώμικο κι ὁλόμαυρο. Σάν τ' ἀπονέρια πού κατασταλάζουν τὸ χειμῶνα στά παλιά νεκροταφεῖα, σουρωμένα μέσα σὰ βουλιαγμένα μνημόρια. Μύριζε μούχλα, σθησμένη πίπα κι ἀποτσιγάρο...».

Στὸ β' ἀπόσπασμα (Ζάβαλη μάικω) ὁ λοχίας Κωστούλας φιλοξενεῖται σ' ἓνα σπῖτι χωρικῶν τῆς περιοχῆς τοῦ Μοναστηρίου.

ἀμπρί· λ. γαλλικῆ· καταφύγιο, ὄρυγμα στὸ ἐσωτερικὸ τοίχωμα τοῦ χαρακώματος.

α) Ἡ μυστική παπαρούνα

Τό πόδι ἀπόψε τό νιώθω πολύ καλύτερα.

Μοῦ ῥχεται νά σηκωθῶ σιγά σιγά, νά προχωρήσω μέσα στό σιωπηλό χαράκωμα. Εἶναι πολύ παράξενο τό χαράκωμα μέ τόσο φῶς. Φέγγει σάν μέρα καί ὅμως δέν ἔχει φόβο. Τό φεγγαρόφωτο ἀπό μακριά, σά δέν ἀντιλαμπίζει σέ γυαλιστερό μέταλλο, δέν ξεσκεπάζει τίποτε. Μπορῶ τό λοιπόν νά περπατῶ λεύτερα κάτω ἀπό τόν ἀχνό πέπλο του πού προστατεύει σάν ἀσημί σκοτάδι.

Γιά μιὰ στιγμή πάλι μοῦ περνᾷ ἡ ἰδέα πῶς ἐτοῦτη ἡ μοναξιά εἶναι ἀληθινή. Πῶς τάχα σηκώθηκαν ὅλοι καί φύγανε καί μ' ἄφησαν μονάχον, ὀλομόναχον ἐδῶ πάνω. Τότες μιὰ κρυάδα περνᾷ, λεπίδι, τήν καρδιά μου. Θά προτιμοῦσα νά ξέρω πῶς ζοῦνε γύρω μου κρυμμένοι ἀνθρώποι, κι ἄς ἦτανε μόνο ὀχτροί.

Προχώρεσα ὥς τήν ἄκρη τοῦ χαρακώματος τοῦ λόχου μας. "Ὡς τήν ἔβγαση τῶν συρματοπλεγμάτων. Ἐκεῖ εἶναι μιὰ μυστική πόρτα πού σφαλνᾷ μ' ἓνα ἀδράχτι ὀπλισμένο μέ ἀγκαθωτά τέλια. Ἐπειδή τό μέρος εἶναι ἓνα νταμάρι ὅλο πέτρα καί δέ σκάβεται, σήκωσαν ἓνα προκάλυμμα μέ γεώσακους. Ἔτσι λένε κάτι σακιά γεμάτα μέ χῶμα πού μ' αὐτά ὀχυρώνουν τά πετρώδικοι χαρακώματα. Τά τσουβάλια αὐτά κεῖτοντ' ἐδῶ χρόνον-καιρό ἔτσι. Θά φάγαν ὕγρασιες, βροχάδες, χιόνια καί ἥλιους. Ἦρθαν καί σάπισαν ἀπό τά νερά, ὁ ἥλιος τά τσουρούφλισε καί τά 'καψε. Τραβῶ τό δάχτυλό μου πάνω τους. Λιώνει ἡ λινάτσα. Σάν τά ξεθαμμένα ροῦχα τῶν πεθαμένων πού ξεφτᾶνε, σταχτωμένα, μέ τό πρῶτο ἀγγιγμα. Εἶναι τσουβαλάκια φουσκωμένα-κάργα, ὅπως τά πρωτογέμισαν. Ἀλλά πάλι κρεμάζουν σαχλά, μισοαδειανά. Κάτου ἀπό τό δυνατό φεγγάρι μοιάζουν μέ ψοφίμια σκυλιῶν, ἄλλα πρισμένα κι ἄλλα ξαντεριασμένα, σωριασμένα τῶνα πάνου στ' ἄλλο.

Ἀπό δῶ τό θέαμα θά 'ναι πιό ὁμορφο. Τώρα τό κρυμμένο ποτάμι ἀκούγεται καλύτερα ὅπως φωνάζει μακριά, μέσ ἀπό τή βαθιά κοίτη του. Θέλω νά βγάλω τό κεφάλι ψηλά ἀπό τό προπέτασμα, νά ἰδῶ πέρα. Ἄν μποροῦσα μάλιστα θά καβαλίκευα τό χαράκωμα. Ἀκουμπῶ τό μπαστούνι στό τοίχωμα, σηκώνουμαι στή μύτη τῆς ἀρβύλας τοῦ γεροῦ μου ποδιοῦ καί γαντζώνω τά δάχτυλα στούς γεώσακους πού 'ναι πάνω-

πάνω. "Ένας απ' αυτούς λιώνει μέ μιās κι αδειάζει τόν ἄμμο του πάνω μου. Λοιπόν τότες ἔγινε μιάν ἀποκάλυψη! Μόλις ξεφούσκωσε αὐτό τό σακί, χαμήλωσε ἡ καμπούρα του καί ξεσκέπασε στά μάτια μου μιὰ μικρήν εὐτυχία. "Αχ, μοῦ 'καμε τόσο καλό στήν ψυχή, λίγο ἀκόμα καί θά πατοῦσα μιὰ τσιριζιά χαρᾶς.

"Ήταν ἓνα λουλούδι ἐκεῖ! Συλλογίσου. "Ένα λουλούδι εἶχε φυτρώσει ἐκεῖ μέσα στούς σαπρακιασμένους γεώσακους. Καί μοῦ φανερώθηκε ἔτσι ξαφνικά τούτη τή νύχτα πού 'ναι γιομάτη θάματα. "Απόμεινα νά τό βλέπω σχεδόν τρομαγμένος. Τ' ἄγγισα μέ χτυποκάρδι, ὅπως ἀγγίζεις ἓνας βρέφος στό μάγουλο. Εἶναι μιὰ παπαρούνα. Μιά τόση δά μεγάλη, καλοθερμεμένη παπαρούνα, ἀνοιγμένη σάν μικρή βελουδένια φούχτα. "Αν μπορούσε νά τή χαρεῖ κανένας μέσα στό φῶς τοῦ ἡλίου, θά 'βλεπε πῶς ἦταν ἄλικη, μ' ἓναν μαῦρο σταυρό στήν καρδιά, μέ μιὰ τούφα μαβιές βλεφαρίδες στή μέση. Εἶναι καλοθερμεμένο λουλούδι, γεμάτο χαρά, χρώματα καί γεροσύνη. Τό τσουνί* του εἶναι ντοῦρο καί χνουδάτο. "Έχει κι ἓνα κόμπο πού δέν ἀνοιξε ἀκόμα. Κάθεται κλεισμένος σφιχτά μέσα στήν πράσινη φασκιά του καί περιμένει τήν ὥρα του. Μά δέν θ' ἀργήσει ν' ἀνοίξει κι αὐτός. Καί θά 'ναι δυό λουλούδια τότες! Δυό λουλούδια μέσα στό περιβόλι τοῦ Θανάτου. Αἰστάνουμαι συγκινημένος ξαφνικά ὡς τά κατάβαθα τῆς ψυχῆς. "Ακουμπῶ πάνω στό προπέτασμα σάν νά κουράστηκα ξαφνικά πολύ. "Από μέσα μου ἀναβρῦζουν δάκρυα ἀπολυτρωτικά. Στέκουμαι ἔτσι πολλήν ὥρα, μέ τό κεφάλι ὅλο χῶματα, ἀκουμπισμένο στά σαπισμένα σακιά. Μέ δυό δάχτυλα λαφριά, προσεχτικά, ἀγγίζω τήν παπαρούνα. Ξαφνικά μέ γεμίζει μιὰ ἔγνια, μιὰ ζωηρή ἀνησυχία πῶς κάτι μπορεῖ νά πάθει τοῦτο τό λουλούδι, πού μ' αὐτό μοῦ ἀποκαλύφθηκε ἀπόψε ὁ Θεός. Παίρνω τότες στή ράχη ἓνα γερό τσουβάλι (δαγκάνω τά χεῖλια ἀπό τήν ξαφνική σουβλιά τοῦ ποδιοῦ), καί τ' ἀκουμπῶ μέ προφύλαξη μπροστά στό λουλούδι. "Έτσι λέω θά 'ναι πάλι κρυμμένο γιά ὅλους τούς ἄλλους. Χαμογελῶ πονηρά. Κατόπι σηκώνουμαι ξανά στά νύχια κι ἀπλώνω τό μπράτσο ἔξω. Ναί. Τό ἄγγισα λοιπόν πάλι!. Τρεμουλιάζω ἀπό εὐτυχία. Νιώθω τά τρυφερά πέταλα στίς ρῶγες τῶν δαχτύλων. Εἶναι μιὰ ἀνεπάντεχη χαρά τῆς ἀφῆς. Μέσα στό χέρι μου μυρμιδίζει μιὰ

τσουνί· μίσχος, κοτσάνι.-

γλυκιά ἀνατριχίλα. Ἄνεβαίνει ὡς τή ράχη. Εἶναι σάν νά πεταλουδίζουν πάνω στήν ἐπιδερμίδα τά ματόκλαδα μιᾶς ἀγαπημένης γυναίκας. Φίλησα τίς ρῶγες τῶν δαχτύλων μου. Εἶπα σιγά σιγά:

— Καληνύχτα...καληνύχτα καί νά 'σαι βλογημένη.

Γύρισα γρήγορα στίς ἀμπρί. Ἄς μπορούσα νά κάμω μιά μεγάλη φωταγία...Νά κρεμάσω παντοῦ σημαίες καί στεφάνια! Ἄναψα στό λυχνάρι τέσσερα φτιτίλια καί τώρα πασχίζω νά τή χωρέσω ἐδῶ μέσα, μέσα σέ μιά τόσο μικρή γούβα, μιά τόσο μεγάλη χαρά. Ἡ ψυχὴ μου χορεύει σάν μεγάλη πεταλούδα. Χαμογελῶ ξαπλωμένος ἀνάσκελα. Κάτι τραγουδάει μέσα μου. Τ' ἀφουκράζομαι. Εἶναι ἕνα παιδιάτικο τραγούδι:

Φεγγαράκι μου λαμπρό.....

Ἐρωτήσεις

1. Στὴν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου ὁ ἀφηγητὴς λέει: «Θά προτιμοῦσα νά ξέρω πὼς ζοῦνε γύρω μου κρυμμένοι ἄνθρωποι, κι ἂς ἦταν μόνο ὀχτροί». Σέ ποιά γενικότερη ἰδέα μᾶς ὁδηγεῖ αὐτὴ ἡ διαπίστωση τοῦ ἀφηγητῆ;
2. Νά βρεῖτε τίς παρομοιώσεις καί τοὺς χαρακτηρισμοὺς ποὺ ἀποδίδονται α) στοὺς γεώσακους β) στὴν παπαρούνα· τί ἐκφράζουν στὴν πρώτη καί τί στὴ δεύτερη περίπτωσι;
3. Ὁ ἀφηγητὴς λέει: «...τοῦτο τό λουλούδι, πού μ' αὐτό μοῦ ἀποκαλύφθηκε ἀπὸψε ὁ θεός». Τί θέλει νά πεῖ;
4. Πὼς ἐξηγεῖτε τὴ μεγάλη χαρά μὲ τὴν ὁποία τελειώνει τὴ διήγησή του ὁ ἀφηγητὴς; Γιατί θυμᾶται τό παιδικό τραγούδι;
5. Ὅπως εἶδαμε στὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα, ὁ Μυριβήλης στὴν ἀφήγησή του χρησιμοποιοῖ «πλαστοπροσώπια». Τί ἐπιδίδκει μ' αὐτόν τὸν τρόπο;

β) Ζάβαλη μάικω*

Εἶναι μιά βδομάδα τώρα πού ἡ ζωὴ μου κυλᾷ σάν μιά κορδέλα νερό ἀνάμεσα στὴ χλόη. Νιώθω μέρα μὲ τὴ μέρα πιὸ δυνατὴ τὴ σώψυχη*

ζάβαλη μάικω· λ. σερβικὲς, δύστυχη μάνα. - σώψυχος· μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ἐσωτερικός.

ανάγκη νά συναγρικηθώ* μέ τήν πρωτόγονη ψυχή τῶν ἀνθρώπων πού μέ φιλοξενοῦν. Αὐτό μ' ἔκαμε ἀπό τήν πρώτη κιόλας μέρα νά βαλθῶ πειστωμένα νά μπῶ μέσα στό νόημα τοῦ γλωσσικοῦ τους ιδιώματος.

Ἔκαμα ἕνα γλωσσάριο* πού τό πλουτίζω, τό συμπληρώνω μέρα μέ τή μέρα. Μιλᾶνε μιά γλώσσα πού'ναι παρακλάδι σλαβικό, μέ πολλὰ τούρκικα καί ρωμαίικα στοιχεῖα. Ἡ ἀντρίκεια τῆς φτογγολογία μου δίνει ἕνα τονωτικό συναίσθημα. Τά φωνήεντα εἶναι σπάνια. Ἡ μαλακιά θηλυκάδα τους πνίγεται σ' ἕνα κατρακύλισμα ἀπό φωνές ἀδρές καί σκληρές. Σά μιλᾶν ἀκοῦς νά δρομίζουν* τόν κατήφορο βότσαλα καί χαλίκια στρογγυλεμένα στ' ὀρμητικό ρέμα τοῦ Δραγόρα*. Μερικές λέξεις ἔχουν τήν παρθένα παραστατικότητα τῶν πρωτογέννητων γλωσσῶν, πού δέν ἦταν παρά ἡχητική μίμηση τῶν κρότων καί τῶν θορύβων τῆς ζωντανῆς ζωῆς. Γιά νά ποῦνε πῶς τό πουλί «πέταξε», λένε «π' ρρλιτς». Σέ καμιά γλώσσα δέν ἄκουσα τόσο ἀληθινό τό πέταγμα ἐνός πουλιοῦ.

Στήν σπουδή μου τούτη προχώρεσα κιόλας τόσο ὅσο χρειάζεται γιά νά τοῦς κάμω νά ξεκαρδίζονται σιά γέλια σέ κάθε φράση πού ἰδρῶνω νά συνταιριάξω. Φαίνεται πῶς τίς πιό πολλές φορές ξεφουρνίζω πολύ ἀστεῖες γλωσσικές γκάφες πού οἱ μεγάλες τίς σχολιάζουν μέ δυνατά χάχανα, ὥσπου δακρῦζουν ἀπό τά γέλια, ἐνῶ τά κορίτσια κοκκινίζουν καί δαγκάνουνται. Ὅμως τό σπουδαῖο εἶναι πού σχεδόν πάντα στό τέλος τά καταφέρνω νά μαντέψουν τίς ἀπλές ἰδέες πού πολεμῶ νά τοῦς ἐκφράσω. Αὐτό βέβαια δείχνει περισσότερο τήν ἐξυπνάδα τους καί τήν καπατσοσύνη πῶχουν νά διαιστάνονται. Φαντάσου ὅμως τό πανηγύρι πού γίνεται μ' αὐτό τό μπέρδεμα, ἀφοῦ τό δικό μας τό «ὄχι» τό προφέρουν «ναί»!

Μολαταῦτα μέ τό φτωχότατο ἐτοῦτο γλωσσικό ἐργαλεῖο πού τό 'φκιασα μόνος καί μοναχός μου σά Ρομπινσόνας, ἀνακάλυψα σήμερα ἕνα θησαυρό. Ἐναν ἀληθινό θησαυρό τῆς ἀθῶας ἀνθρώπινης ψυχῆς ἀπό κείνους πού σέ κάμουν καί καμαρώνεις γι' αὐτό εἶσαι ἄνθρωπος.

Πρόκειται γιά τή σπιτονοικοκυρά μου τήν Ἀντσω.

Ἀναφουφουλιάζει καί φρεσκάρει κάθε μέρα τό στρωμάτσο πού μου

συναγρικιέμαι συνομιλῶ, συνεννοοῦμαι. - **γλωσσάριο** πῖνακας ἀγνωστων λέξεων. - **δρομίζω** τρέχω. - **Δραγόρας** ποτάμι τῆς περιοχῆς.

γέμισε μέ καλαμποκόφυλλα. Μοῦ φέρνει μιά χοντρή κούπα γάλα κάθε πρῶι κι ὅλη τήν ὥρα πού τή ρουφῶ κάθετα, γέρνει πλάι τό κεφάλι καί μέ βλέπει σοβαρά καί ἱλαρά* μέ τά χέρια ἐνωμένα στήν ποδιά της. Μέ κανακεύει σάν ἕνα ἄρρωστο μωρό. Εἶναι μιά φροντίδα στοχαστική καί προνοητική, πολύξερη ὅσο κι ἀπλή στήν ἐκδήλωσή της. Μοῦ τήν προσφέρει μέ μιάν ἥσυχη καί σεμνήν ἀφέλεια, πού μολαταῦτα κάποτες παίρνει μιά μορφή ἐπίσημη, σχεδόν τελετουργική. Αὐτή ἡ μεγαλόπρεπη μητέρα, μέ τό λευκό καί αὐστηρό πρόσωπο, μέ τά γυμνά καθαρά πόδια καί τό πολύζωστο τριχόσκοινο στή μέση, εἶναι μιά γυναίκα ἀπό ἄλλη φυλή, καί δέν ἔγιναν ἀκόμα εἴκοσι μέρες πού τή γνώρισα. Ὡστόσο προβλέπει μ' ἕνα θαυμαστόν τρόπο ἕνα σωρό μικροπράματα γιά ἀνάγκες καί συνήθειές μου πού δέν ἦταν ποτές δικές της. Τίς μυρίζειται μέ τό ἔνστιχτο πού μόνο τό μητρικό φίλτρο* γυμνάζει μέσα στίς γυναῖκες. Καί τίς θεραπεύει μέ μιά σοβαρή καλосύνη, τόσο σοβαρή, πού ποτές μου δέν τόλμησα νά τῆς πῶ ἕνα εὐχαριστῶ. Μοῦ φαίνεται πῶς θά τή βρίσω μ' αὐτή τήν τυπική τήν χωραΐτικη* λέξη. Αἰστάνουμαι πῶς θά τάραξα μ' αὐτή τήν ἔκφραση τοῦ συμβατικοῦ πολιτισμοῦ μας τοῦτη τήν ἀκράτη καί πηγαία ἀνάβρα τῆς καλосύνης, πού ρέει δίπλα μου ἔτσι φυσικά, σάν μέσ ἀπό τή φούχτα τοῦ Θεοῦ. Ὑστερα θά ἔτανε κι ἀστεῖο. Δέ θά ἔκανα ἄλλο παρά νά λέω καί νά ξαναλέω ἀπό τό πρῶι ὥς τό βράδυ «πολλάτ* γκοσποντίνα*» γιά ὅλες τίς μικρές εὐεργεσίες πού μοῦ γίνονται κάθε στιγμή μέσα στό σπίτι της. Καταλαβαίνω μονάχα πῶς ξεχειλάει μέσα μου μιά θάλασσα εὐγνωμοσύνης σιωπηλῆς καί συγκρατημένης. Εἶναι ἕνα δυνατό μύρο πού μαζεύεται ἀξεθύμαστο στήν καρδιά μου, σάν μέσα σέ βουλωμένο μυρογυάλι.

Λοιπόν αὐτό πού ἔμαθα σήμερα εἶναι πῶς ἡ Ἀντισω ἔχει δύο γιούς στρατιῶτες. Εἶναι στά χαρακώματα τοῦ Περιστεριοῦ* αὐτά τά παιδιά. Μαζί μέ τούς ὀχτρούς πού ἔχαμε ἀντίκρουμας. Αὐτός εἶναι ὁ θησαυρός

ἱλαρός: χαρούμενος, εὐτυχισμένος.- **φίλτρο**: στοργή.- **χωραΐτικος**: ἀπό τή χώρα, δηλ. ἀπό τήν πόλη, ἀστικός.- **πολλάτ**: ἀπό τό βυζαντινό «εἰς πολλά ἔτη», εὐχαριστῶ.- **γκοσποντίνα**: λ. σερβική, κυρά.- **Περιστερί**: ὀχυρό πού τό κατεῖχαν οἱ Γερμανοί καί Βούλγαροι, ἀπέναντι ἀπό τά συμμαχικά χαρακώματα, ὅπου πολεμοῦσε ὁ ἀφηγητής.

πού ξεσκάλισα σήμερα μέσα σ' αυτή τή χωριάτικη ψυχή, πού 'ναι άγνή σαν τ' άπάτητο χιόνι.

Τοῦτοι ἐδῶ μιλάνε μιά γλώσσα πού τήν καταλαβαίνουν κι οἱ Σέρβοι κι οἱ Βουλγάροι. Τούς πρώτους τούς μισοῦνε, γιατί τούς πιλατεύουν καί τούς μεταχειρίζονται γιά Βουλγάρους. Καί τούς Βουλγάρους τούς μισοῦν, γιατί πήραν τά παιδιά τους στόν πόλεμο. 'Εμᾶς τούς Ρωμιούς μᾶς δέχονται μέ κάποια συμπαθητική περιέργεια, μόνο καί μόνο γιατί εἴμαστε οἱ γνήσιοι πνευματικοί ὑποταχτικοί τοῦ Πατρίκ, δηλαδή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχῃ. 'Η ἰδέα τοῦ Πατριαρχείου ἀπλώνεται ἀκόμα, τυλιγμένη σέ μιά μυστικοπάθεια πολύ παράξενη, πάνω σέ τοῦτο τόν ἀπλοϊκό χριστιανικόν κόσμον.....

"Ετσι, τό πάρσιμο τῶν δύο παλικάριῶ της στόν πόλεμο ἤ "Αντσιω τό δέχεται σάν ἕνα βαρὺ κακό πού 'πεσε μέσα στό σπίτι, σάν ὀργή Θεοῦ. 'Υποτάζεται ταπεινά καί καρτερικά σ' αὐτή τήν ἀκαταγώνιστη δυστυχία, μέ τά χέρια δεμένα στήν ποδιά της. Καί μονάχα προσεύκεται. Κι ἐμένα, πού στάθηκα τόσους μῆνες μέ ὀπλισμένο χέρι ἀντίκρου στά παιδιά της, πού μπορεῖ καί νά τά σκότωσα μέσα στή φαντασία της, μέ βλέπει τό ἴδιο σάν ἕνα ἀκόμα θῦμα τῆς ἴδιας θεομηνίας. 'Η συμπόνεσή της πέφτει πάνω μου καθάρια σάν τή βροχή τ' οὐρανοῦ. Δίχως βαρυγκόμιση, δίχως πικρή ἐπιφύλαξη, δίχως παράπονο. Εἶμαι καί γώ στά μάτια της μονάχα ἕνας «ἄσκερ»*, ἕνας «ζάβαλη ἄσκερ», δυστυχισμένος στρατιώτης. 'Ωστόσο μποροῦσε περίφημα μιά νύχτα, σέ κάποια σύγκρουση περίπολων πού τρακάρουνε στά τυφλά, μποροῦσε νά τύχαινε ἡ καρδιά τῶν παιδιῶν της ἀντίκρου στή λόγχη μου. Κι ἡ λόγχη μου θά'μπαινε βαθιά, θά'μπαινε ψυχρή μέσα στήν καρδιά τῶν παιδιῶ της. Θά'μπαινε, καημένη"Αντσιω, μέσα στή δική σου τήν καρδιά. Μά δέν τό βάζει ὁ νοῦς της νά μολέψει μέ μιά τέτοια σκέψη τήν ἀπλωτή χειρονομία της, σάν μοῦ προσφέρει στή χοντρή χωματένια κούπα μέ τά κόκκινα καί μαβιά λουλούδια τό φρεσκοαρμεγμένο γάλα τῆς γελάδας. Αὐτό πού μοῦ τ' ἀρμέγει τραγουδώντας κάτω στό ντάμι * ἡ κόρη της ἡ Γκιβέζω, ἡ γλυκιά ἀδερφή τῶν δύο ἄγνωστών μου ὀχτρῶν. Καί σά μοῦ φρεσκάρει τό στρωμάτσο γιά νά τό κάμει ὅσο εἶναι βολετό πιό ξεκουραστικό γιά τό πονεμένο κορμί μου, δέ συλλογιέται πῶς

ἄσκερ: λ. τούρκ., στρατιώτης. - **ντάμι:** λ. τουρκ., ἀγροτικό καλύβι, στάβλος.

μπορεί ὁ ἴδιος ἐγὼ αὖριο-μεθαύριο νά ξεκοιλιάσω τὰ παιδιά της. Μὲ ρωτάει ὅμως συχνά γιὰ τὴ μάνα μου:

—Τώρα θά κλαίει;

—Ναί, θά κλαίει.

—Καί θά σᾶς ἀπαντήσει;

—Θά μᾶς ἀπαντήσει...

—Ζάβαλη μάικω!

Σωπαίνει, κρατᾷ τὴ σαγίτα καί μὲ κοιτάζει μὲ ἀγαθὰ, γαλάζια μάτια.
"Υστερα λέει μὲ μονότονη φωνή:

—Πρῶτα μοῦ τὰ πήραν οἱ Σέρβοι. Τὰ κατέβασαν ἀπὸ τὸ κάρο, τὰ δειραν καί μοῦ τὰ πήρανε. Εἰστε Σέρβοι, φώναζαν, γιατί δέν θέλετε νά πολεμήσετε τὸ Βούλγαρο; Κατόπι ἦρθαν μαζί μὲ τοὺς Γερμανοὺς οἱ Βούλγαροι. Εἰστε Βούλγαροι, φώναζαν. Μπρός, νά πολεμήσετε τὸ Σέρβο. Καί ἄιντε ξύλο, καί ἄιντε φυλακή.

—Ζάβαλη μάικω!

Ἑρωτήσεις

1. Ὁ ἀφηγητὴς χαρακτηρίζει τὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων πού τὸν φιλοξενοῦν «πρωτόγονη» (νά συναγρικηθῶ μὲ τὴν πρωτόγονη ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων...). Ποιά ἰδιαίτερη σημασία παίρνει ἐδῶ ὁ χαρακτηρισμός;
2. Ὁ ἀφηγητὴς μιλώντας γιὰ τὴν "Αντισιὼ λέει: «Ἐναν ἀληθινὸ θησαυρὸ τῆς ἀθώας ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἀπὸ κείνους πού σέ κάμουν καί καμαρώνεις γιατί εἶσαι ἄνθρωπος». Νά ἐξηγήσετε καί νά δικαιολογήσετε τὸ χαρακτηρισμό.
3. Ποιά γλωσσικὴ θεωρία προβάλλει ἐδῶ ὁ ἀφηγητὴς μιλώντας γιὰ τίς «πρωτογέννητες γλώσσες».

Τοπίο (Διήγημα)

Τό διήγημα ανήκει στη συλλογή διηγημάτων *Τό πράσινο βιβλίο* (1935). Περιγραφικό βασικά, δέν περιορίζεται στη λεπτομερειακή απεικόνιση τών αντικειμένων. Ἡ ἀξία του βρίσκεται κυρίως στὴν ὑποβλητική ἀτμόσφαιρα πού δημιουργεῖ καί στούς ἀπαλούς λυρικούς τόνους του.

Ἡ ἔρημη κοιλάδα ἀπὸ πολλήν ὥρα περίμενε τὸ φεγγάρι. Νά ῥθει νά γεμίσει τὴ μοναξιά της.

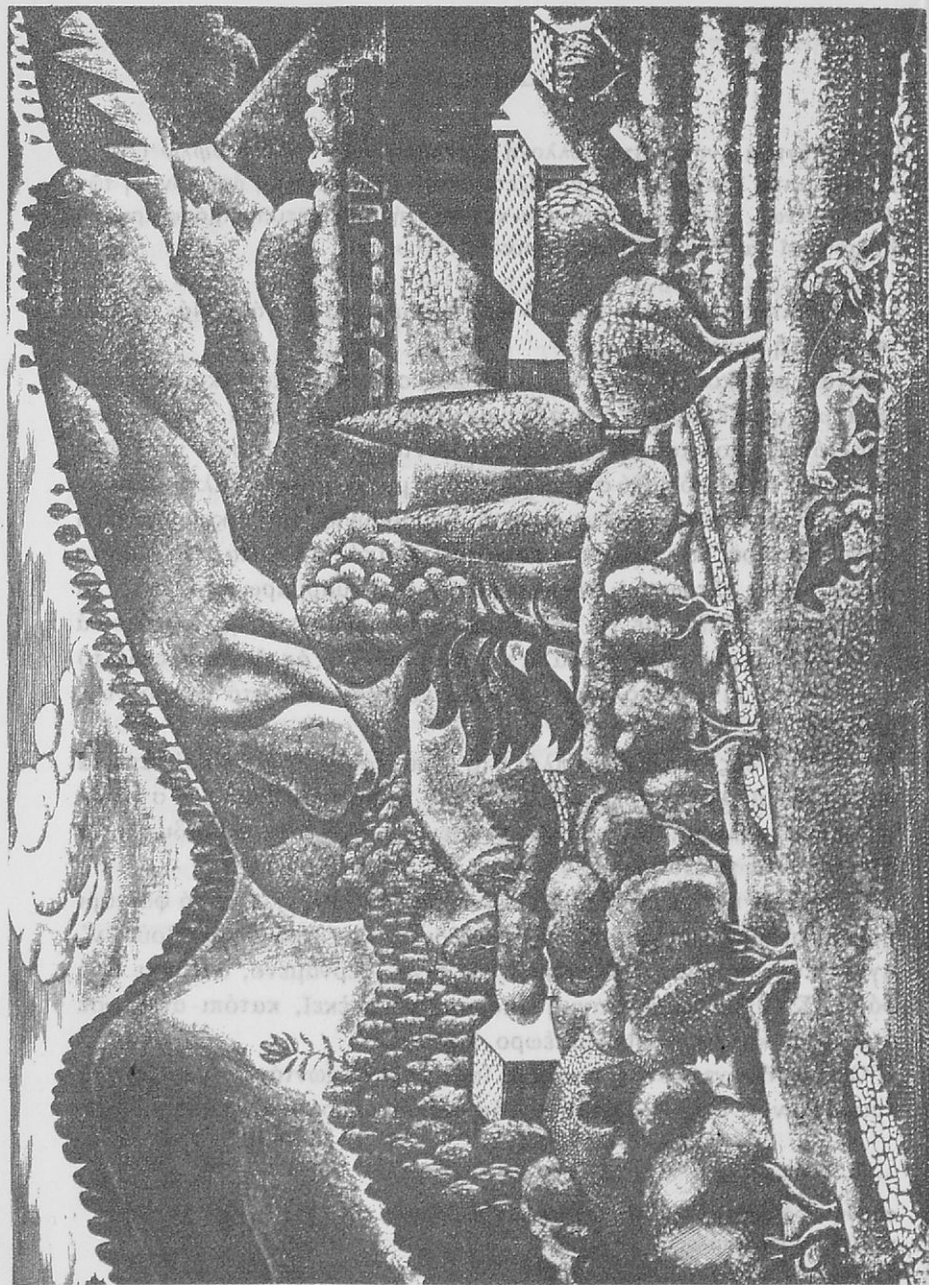
Ἦταν μιά κοιλάδα στενόμακρη καί σπανή *, κατοικημένη ἀπὸ ἴσκιους χωρὶς ἔκφραση, πού σάλευαν μονότονα καί νωθρά, σπρωγμένοι ἀπὸ τὸ φῶς πού τοὺς ζωντάνευε τίς σύντομες στιγμές πού περνοῦσε πάνω ἀπὸ τοῦτο τὸ βαθύ στενάδι. Ἀπὸ τὴ μιά κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔκλειναν τὸν ὀρίζοντα δυὸ ἀράδες σκυφτά χαμοβούνια ἀπὸ σκουριασμένη ἀσβεστόπετρα. Σάν γιγάντια προκατακλυσμικά * πρόβατα μέ ἀκάθαρτο μαλλί, πού πέτρωσαν κι ἀπόμειναν ἐκεῖ μαρμαρωμένα, τὸ ἴνα πῖς ἀπὸ τ' ἄλλο, μέ τὴ μούρη ἀκουμπισμένη στὴ γῆς. Κάποτε θά ἔτρεχε ἐδῶ νερό κι ὅλα τοῦτα θά παρηγοριοῦνταν, ἀποξεχασμένα νά τὸ βλέπουν νά κινεῖται ὀλοζώντανο καί νά τραγουδᾷ στό μακρὸς τῆς κοιλάδας.

Μπορεῖ κιόλας νά φύτρωνε πλάι στό ρέμα τρυφερὴ χλόη καί ταπεινά λουλούδια μέ λογιῆς χρώματα. Τώρα δέν ἀπόμειναν παρά ἓνα στρῶμα γαλαζωπά χαλίκια, πού εἶχανε ξεχάσει πιά τὸ δροσερὸ χᾶιδι πού τὰ στοργγύλευε χρόνια.

Ἔτσι, ὅλα περίμεναν ἀπὸ πολλήν ὥρα τὸ φεγγάρι. Καί τὸ φεγγάρι ἦρθε. Στὴν ἀρχὴ ψήλωσε τὸ χρυσοῦ φρύδι του πῖς ἀπὸ τὸ χαμοβούνι, ν' ἀγναντέψει τί γίνεται. Κατόπι σιγὰ σιγὰ, σερνάμενο, ἀνέβηκε στὴ ράχη. Στάθηκε μιά στιγμὴ ἀκουμπισμένο ἐκεῖ, κατόπι ἀψήλωσε ἀνάλαφρα καί σηκώθηκε μετέωρο, λαμπρό.

Ὅσο ἀψήλωνε, κυνηγοῦσε τοὺς ἴσκιους, πού ζωντάνεψαν κι ἔφυγαν τρομαγμένοι, ὥσπου ἄδειασαν τὴν κοιλάδα, πού στό τέλος γιόμισε

σπανή· ἐδῶ· χωρὶς βλάστηση.- **προκατακλυσμικά**· τῆς ἐποχῆς πρὶν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ, παμπάλαια.-

φεγγάρι. Τό κρύο φῶς ἔτρεχε ἀπό παντοῦ, καταρράχτης ἀπό σιωπῇ. Χυνόταν ἀπό τίς ἄσπρες πλαγιές δίχως ἀφρούς καί παφλασμό, δίχως ἤχο, παχύ καί διάφανο σάν τό λάδι. Ἔτσι σκέπασε κάτω ἀπό τό χρυσό τέλμα * του τό στενό κάμπο, τ' ἀδειανά φαράγγια, τίς ὀξυές καί τίς λίγες ἀτροφικές πιπεριές πού εἶχανε κρεμασμένα τ' ἀνάρια μαλλιά τους στό μάκρος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

Αὐτές οἱ ράγες βγαίνανε, δίδυμη μονοτονία, πίσω ἀπό τό πρῶτο χαμοβούνι, σερνότανε σ' ὅλο τό μάκρος μέσα στήν κοιλάδα, ὥπου πήγαιναν καί χάνονταν μέσα στό μαῦρο στόμα τοῦ τοῦνελ πού τίς κατάπινε. Τό φεγγάρι τίς ὑπογράμμιζε σέ μερικές μεριές ἢ τίς γάνωνε * μέ ψεύτικη ἐπαργύρωση. Πήγαιναν ὁλοένα μαζί, ζευγαρωμένες ἢ μιὰ πλάι στήν ἄλλη, πάντα στήν ἴδιαν ἀπόσταση. Φαίνονταν ἀποφασισμένες νά παρασταίνουν αἰώνια τό ἀξίωμα τῶν «δύο παραλλήλων πού δέν συναντιῶνται», περιμένοντας μέ ὑπομονή ἓνα σιδηροδρομικό δυστύχημα γιά νά διαψεύσουν τή Γεωμετρία σμίγοντας ἐπιτέλους.

Τώρα ὅλα αὐτά ἀκίνητοῦσαν στό βυθό τῆς φεγγαρολίμνης, βουλιαγμένος ὄνειρόκοσμος. Ὅπου ἓνα μικρό, ἀόρατο ἔντομο βάλθηκε νά τρίξει τὰ ἔλυτρά* του κάτω ἀπό μιὰ πέτρα.

Ἦτανε μιὰ πέτρα μικρή ἴσαμε μιὰ γροθιά. Μέσα στό φῶς τῆς ἡμέρας θά ἦτανε γαλάζια, λουλακιά γαλάζια, μέ μιὰ κόκκινη φλέβα στήν καρδιά, ψιλή σά μιὰ μεταξωτή τρίχα. Κανένα τριζόνι θά'τανε, πού τό ζούληξε θανάσιμα τό μαλακό βάρος τῆς φεγγαρίσιας σιωπῆς, καί πῆγε νά τήν πριονίσει μέ τό μικρούτσικο δοξάρι του.

Δοκίμασε ἓνα μοτίβο* παλιό ὅσο καί ἡ πλάση τοῦ Θεοῦ. Μιά νότα ψιλή ψιλή καί σουβλερή. Ὅμως ἡ σιωπή πύκνωσε τό φωτερόν ὠκεανό της γύρω του ἀκόμα περισσότερο. Τότες τό μαμούδι σταμάτησε τό τρέμολό του ἓνα δύο φορές ταραγμένο, κατόπι ξανάρχισε δειλά χωρίς κέφι, ἔκανε ἀκόμα δύο τρίλιες* καί σῶπασε τρομαγμένο. Τελεία. Ἔτσι ἡ σιωπή ἀκούστηκε ὁλομόναχη, ὁλόκληρη, νά κρατεῖ κάτω ἀπό τά μάγια της ὅλα τὰ πράγματα. Τίποτα δέν τολμοῦσε ν' ἀναπνεύσει μὴν τήν ταραξεῖ.

τέλμα: στάσιμο νερό πού λιμνάζει, ἔλος, βοῦρκος, λάσπη. - **γάνων**: ἐπαλείφω. - **ἐλυτρά**: τὰ σκληρά φτερά τῶν ἐντόμων. - **μοτίβο**: τό κεντρικό σημεῖο ἑνός μουσικοῦ θέματος, σκοπός. - **τρίλια**: ἁρμονικός συνδυασμός ἀπό ἤχους πού ἐκτελοῦνται ταυτόχρονα.

Ξαφνικά μιά βίαιη ταραχή έσεισε τόν άκίνητον άέρα, συντάραξε τό τελματωμένο φεγγαρόφωτο, ώς τό βυθό. "Ένα βουερό κύμα από ήχο κυλιόταν κι έρχόταν από μακριά. Βιαστικό κατρακυλούσε κι όλοένα φούσκωνε καί δυνάμωνε κατά δώ, πίσω από τά γονατισμένα βουνά. "Όλα τά πάντα τέντωσαν τήν προσοχή τους ώς τήν όδύνη." Ήταν μιά έντρομη έλπίδα του «τί θά γίνει τώρα», του «κάτι θά γίνει τώρα», κάτι «θά τολμήσει νά γίνει». "Ένα ρίγος πέρασε πάνω από τίς σιδερένιες ράγες καί τότες όρμησε πίσω από τό γύψινο χαμοβούνι τό τρένο.

Χίμηξε μέσα στήν κοιλάδα, άσυγκράτητο τέρας, όργισμένο από τή φοβερή δύναμη πού βόγκαγε κλεισμένη στά άτσαλένια σπλάχνα του καί τό 'κανε νά τρέμει σύγκορμο. Πιλαλούσε* άγκομαχώντας πάνω στό σιδερένιο του δρόμο, καί μέ τά κυρτά μάτια του κοίταζε μέ λύσσα, όλο μπροστά του. Ήταν ένας δράκοντας πού έφτυνε βραστό σάλιο. Βρουχιότανε κι έτρεχε, ξεφουσοϋσε σπίθες καί κόκκινες φλόγες από τά ρουθούνια, καί τό σώμα του ήταν μακρύ, χωρισμένο σέ χοντρούς σπόνδυλους, σάν πελώριο προκατακλυσμαίο έντομο.

Ή κοιλάδα συνταράχτηκε από τόν άχό καί τόν αντίλαλο. Τό φεγγάρι βούλιαξε μέσα στούς καπνούς, τά χαμοβούνια τρέμανε καί οί άρρωστες φυλλωσιές τών παραταγμένων δέντρων σάλεψαν βίαια στό πέρασμά του. Πήγαν κι ήρθανε μέ τή λικνιστική κίνηση πού κάνουν τά ένάλια* φυτά, όταν ένα τέρας του βυθοϋ περάσει σύρριζα, σαρώνοντας μέ τίς δυνατές φτεροϋγες τό βαρύ νερό.

Οί άδειανές λαγκαδιές ξαναβρήκαν τίς χαμένες φωνές τους κι άλάλαξαν δοξαστικά πίσω από τό τρένο πού διάβαινε, τρέμοντας από δύναμη. "Όμως εκεί στήν άκρη ήταν πάντα διάπλατα άνοιχτό τό μαϋρο στόμα του τουνελ, πού οϋτε τό φεγγάρι δέν τόλμησε νά προχωρέσει εκεί μέσα. Αυτό, σιωπηλό πάντα, σκοτεινό, διάπλατα άνοιχτό, δέν περίμενε τίποτ' άλλο παρά τό τρένο. Τό ρούφηξε, τό κατάπιε καί πάει.

Τήν ώρα πού χανόταν μέσα στόν μαϋρο καταπίονα* του, τό τρένο πάτησε μιά τσιριζιά τραγική." Ήταν ένας όλολυγμός* μακρύς, ξεσυρτός, πού όλοένα αδυνάτιζε, καί σκόρπισε τή φρίκη μέσα στήν

πιλαλώ· τρέχω.- ένάλιος· θαλάσσιος, τής θάλασσας.- καταπίονας· λάρυγγας· έδω μεταφορικά.- όλολυγμός· δυνατή κραυγή, θρήνος.-

κοιλάδα. Τούτη τή φωνή τή φοβερή τήν ξανάσυρε κατόπι του ὅλη ἡ κοιλάδα. Τήν πήρανε ὅλες οἱ λαγκαδιές καί τήν ξανά πε ἡ μιὰ στήν ἄλλη, τήν ἀναστέναξαν ὅλα τὰ χαμοβούνια, ὥσπου ξεψύχησε πολύ μακριά τό μοιρολόι τους. Ἔτσι ὅλα μπόρεσαν καί κλάψανε τόν δικό τους καημό μέ τοῦτο τόν ξένο θρήνο.

Αὐτό. Κατόπι ὅλα τὰ πάντα ξαναβούλιαξαν στή σιωπή καί τήν ἀκίνησιά τους. Ὅλοι οἱ ἀχοί κατάκατσαν, ὅλες οἱ ἐλπίδες ἔσβησαν. Καί τό φεγγάρι ἄπλωσε πάλι πάνω τους τήν ἀκύμαντη λίμνη τῆς φωτερῆς του λάσπης. Μέσα στόν ἀέρα πλανήθηκε γιά λίγο θλιβερή ἡ μυρουδιά τῆς ζεστῆς στάχτης πού κρύωσε καί διαλύθηκε. Ὁ ὕπνος κάθισε πάνω σέ ὅλα. Βαρύς, ἀκίνητος, σάν ἀρρώστια πού ναρκώνει καί μαραζώνει. Οἱ πιπεριές, οἱ ὀξυές ἀποκοιμήθηκαν ὀρθιες, ριζωμένες ἰσόβια μέσα στή γῆ, δεμένες μέ τὰ καταχθόνια παλαμάρια* τῆς ρίζας τους. Σάν τίς πήρε ὁ ὕπνος, ἡ ταραχή πού ἄφησε μέσα στήν κόμη* τους τό βίαιο πέρασμα τοῦ τρένου, ἀνασάλεψε στή μνήμη τους κι ἔγινε ὄνειρο. Τά δέντρα ὄνειρευτήκαν πώς ἡ γῆ ξαμόλυσε τὰ δεσμά τους. Ἀνασάλεψαν, λέει, οἱ φυλλωσιές τους, ἔγιναν πλατιές φτεροῦγες πράσινες, γεμάτες δύναμη καί θέληση. Κινήθηκαν τάχα, ἔσπρωξαν τόν ἀέρα κι ἀνασηκώθηκαν ἀνάλαφρα μέσα στοῦ φῶς, ξελευτερωμένα ἀπό τὰ δεσμά τῆς γῆς. Ἔτσι ὑψώθηκαν χαρούμενα μέσα στοῦ ἐλεύθερο, γαλάζιο διάστημα, σηκώθηκαν καί φύγανε μέσ' ἀπό τήν ἄρρωστη κοιλάδα τοῦ φεγγαριοῦ. Ἀνέβηκαν ψηλά ψηλά, πάνου ἀπό τὰ πιό ψηλά βουνά, ὥσπου ἀντάμωσαν τὰ σύννεφα, πού κάποτες τὰ ἔβλεπαν νά περνοῦν πάνω ἀπό τὰ κεφάλια τους βιαστικά, χαρούμενα, μέ ἀνοιχτούς στόν ἀέρα ὅλους τοὺς χρωματιστούς των φλόκους*. Καί τὰ σύννεφα σταμάτησαν, λέει, γιά λίγο τό ταξίδι τους, σταμάτησαν καί κούρνιασαν στά κλαδιά τους νά ξαποστάσουν. Κι ἦτανε πουλιά πελώρια, δίχως βάρος, πουλιά μέ χρυσές, ρόδινες καί πορτοκαλιές φτεροῦγες.

Ἦτανε τ' ὄνειρο ἀπό τήν ἄλλοτινὴ θύμηση, πού 'χε ἀπομείνει μισόσβηστη μέσα στά χοντρά, στά βαριά, τὰ ριζωμένα κορμιά τους. Ἡ θολωμένη θύμηση ἀπό τήν ἐποχή πού ἦταν ἀκόμα σπέρματα, μικρά, χνουδωτά σπέρματα μέ λεπτές μεταξωτές φτεροῦγες, πού ξεκίνησαν κάποιον φθινόπωρο ἀπό τὰ ψηλά κλωνιά καί ταξίδεψαν ἐπὶ πτερύγων

παλαμάρια χοντρά σκοινί, карабόσκοино.- κόμη μαλλιά τῆς κεφαλῆς.- φλόκος* τό μεσαῖο πανί ἱστιοφόρου πλοίου.-

ανέμων. Πετοῦσαν ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, ὀρμητικά, ἐρωτικά, ἀνήσυχα. Πετοῦσαν πασίχαρα, ἀνάερα, ἀδέσμευτα, κι ἦτανε μόνο τό θεϊκό φύσημα τῆς λευτεριάς πού τὰ κυβερνοῦσε.

(Ποιός δὲν ἔχει νά νειρευτεῖ ἓνα ζευγάρι ἀλλοτινές φτεροδuges πού σιγά σιγά ἔγιναν ρίζες καί σκοινιά... Ρίζες καί σκοινιά...).

Ερωτήσεις

1. Νά βρεῖτε σέ ποιές φάσεις ἀπεικονίζεται διαδοχικά τό τοπίο καί σέ ποιά σχέση βρίσκονται οἱ φάσεις αὐτές μεταξύ τους.
2. Ὁ συγγραφέας δέ δίνει ἀπλῶς τὴν περιγραφὴ ἑνός τοπίου, ἀλλὰ καί τὴν ἐπίδραση πού ἀσκεῖ αὐτό στὸν ψυχικὸ του κόσμο. Ποιά εἶναι ἡ ἐπίδραση αὐτὴ στὶς διαδοχικὲς φάσεις τῆς περιγραφῆς;
3. Ὁ συγγραφέας βάζει τὰ δέντρα νά ὀνειρεύονται. Στὴν πραγματικότητα σέ ποιὸν ἀνήκει αὐτό τό ὄνειρο; Τί τό προκαλεῖ;
4. Νά ἐξηγήσετε τὴ φράση πού βρίσκεται στὸ τέλος τοῦ κειμένου μέσα σέ παρένθεση.

Στράτης Μυριβήλης
(1892-1969)

Φιλολογικὸ ψευδώνυμο τοῦ Σ. Σταματοπούλου. Ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους πεζογράφους τοῦ μεσοπολέμου. Γεννήθηκε στὴ Συκαμιά τῆς Λέσβου. Γράφτηκε στὴ Φιλοσοφικὴ καὶ τὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀλλὰ διέκοψε τίς σπουδές του γιὰ νά πάρει μέρος στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Ἡ περιπέτειά του αὐτὴ τοῦ ἔδωσε τό ὕλικό γιὰ τὰ πρῶτα ἔργα του: μιὰ σειρά διηγημάτων *Κόκκινες Ἱστορίες* (1915) καὶ τὴ *Ζωὴ ἐν Τάφῳ* (1924) πού

είναι ίσως τό καλύτερο έργο του. Έκφράζει τό ίδιο αντιπολεμικό πνεύμα που γέννησε καί τά ανάλογα έργα του Μπαρμπύς, του Ρεμάρκ καί του Ντορκελέ. Ο Μυριβήλης έχει δυνατό πεζογραφικό ταλέντο καί έντονο προσωπικό ύφος. Παρουσιάζει πλούτο θεμάτων καί πηγαίο αίσθημα. Η γλώσσα του, πλούσια καί φροντισμένη, άνανεώνει τήν παράδοση του δημοτικισμού. Συνδυάζει τόν έντονο ρεαλισμό μέ άλλους απαλότερους καί λυρικότερους τόνους.

Έργα του (έκτός από τά παραπάνω): *Η Δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια* (1933), *Τό πράσινο βιβλίο* (1935), *Τό γαλάζιο βιβλίο* (1934), *Τό κόκκινο βιβλίο* (1925), *Τό βυσσινί βιβλίο* (1959), *Παναγιά ή Γοργόνα* (1949) κ. ά. Έγινε άκαδημαϊκός.

Βρισκόμαστε στό 1922. Ἡ μικρασιατική καταστροφή ἔχει συντελεστεῖ. Ἡ ἑλληνική Ἀνατολή παραδόθηκε στό αἷμα καί στή φωτιά καί οἱ Ἕλληνες ἔχασαν τίς προαιώνιες ἐστίες τους. Ὅσοι γλίτωσαν ἀπό τό θάνατο σύρθηκαν αἰχμάλωτοι στά βάθη τῆς Ἀσίας, γιά νά δουλέψουν στά «ἐργατικά τάγματα». Ἀνάμεσά τους εἶναι καί ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας αὐτοῦ τοῦ βιβλίου πού γιά δεκατέσσερις μήνες ἔζησε τίς δραματικές περιπέτειες πού μᾶς ἀφηγεῖται. Ἀπό τό βιβλίο μαζί μέ τή φρίκη καί τήν καταδίκη τῆς ἀνθρώπινης ἀγριότητος βγαίνουν καί εἰκόνες ζεστής ἀνθρωπιάς, συμπαράστασης καί ἀλληλεγγύης. Πρωτοεκδόθηκε τό 1931.

Οἱ μαφαζάδες* πού μᾶς φυλάνε εἶναι μεγάλες ἡλικίες. Ὅλοι ἀπ' τά βαθιά τῆς Ἀνατολῆς, στόν καιρό τοῦ πολέμου τό'χαν σκάσει στά βουνά. Τό κυβέρνη* τότες δέν μπορούσε νά τοὺς κυνηγήσει. Μά, τώρα πού κάλμαρε τό μέτωπο κι ὁ Ἕλληνας ἔφυγε, ἀνοῖξαν τά παλιά κατάστιχα καί τοὺς μάζεψαν ἕναν ἕναν κι ἐπειδὴ σέ τέτοια ἡλικία δέν ἦταν πιά βολετό νά μάθουν νά σκοτώνουν ἀνθρώπους πολιτισμένα, τοὺς βάλαν βοηθητικούς νά φυλάνε ἐμᾶς.

Στήν ἀρχή τοὺς εἶπαν πὼς θά ὑπηρετήσουν τρεῖς μήνες. Οἱ μήνες γίναν ἔξι, γίναν ἑπτὰ, ὀχτώ, κι αὐτοὶ ὀλοένα μέναν μαζί μας καί ζυμώνουνταν.

Οἱ πῖο πολλοὶ τοὺς ἔχουν γενειάδα. Σιγὰ σιγὰ ἔπιασαν νά ῥχουνται τά βράδια στίς παρέες μας. Ψάχνουν μέ τά δάχτυλα τά γένια τους καί λέν, κοιτάζοντας μέ τ' ἀγαθὰ μάτια τους κάπου:

— Ἀχ, μεμλεκέτ!... (πατρίδα).

Μᾶς λέν τόν καημό τους, μᾶς ρωτοῦν τί νά κάμουν.

Δέν ἔχουμε πολὺ κέφι γι' αὐτές τίς παρέες. Τοὺς ἀκοῦμε σχεδόν ψυχρά - ἀνάμεσά τους κι ἀνάμεσά μας ὑπάρχει ὁ σκληρὸς τοῖχος. Αὐτοὶ δέν εἶναι πού μᾶς κρατοῦν δεμένους; Τοὺς μισοῦμε - πρέπει. Κι ἂν καμιά

μαφαζάδες· σκοποὶ, φύλακες. - τό κυβέρνη· ἡ κυβέρνησις. -

φορά πιάνεις τόν ξαυτό σου άφηρημένο σά νά 'χει ξεχάσει τόν «τοίχο», δέ χρειάζεται παρά μιά σπίθα μυαλό. Φέρνεις πάλι τότες, ντροπιασμένος, τόν κρύο όχτρο στό προσκήνιο.

Μιά μέρα οί μαφαζάδες μάθανε -τό 'γραφε λέει τό φύλλο*- πώς οί ήλικίες τους άπολυθήκαν.

— Τί νά κάνουμε; Τί νά κάνουμε;

“Ερχονται καί μās ρωτοϋν γεμάτοι άπελπισία.

“Ενας δικός μας τούς όρμηνεύει* τότες νά σηκωθοϋν καί νά βγοϋν στό Διοικητή άναφορά. “Ετσι γίνεται, τούς λέει, στό στρατό. Θά τοϋ πητε: «Θέλουμε τό χαρτί* μας!»

Κοιτάζονται μ' άπορία: Μά έχουν τήν άδεια, λοιπόν, νά κάμουν κάτι τέτοιο;

— Καί βέβαια τήν έχετε!

Δέν ξέραν μέ τί τρόπο νά μās φχαριστήσουν γιά τήν όρμήνια. Βγάλαν συναμεταξύ τους μιάν έπιτροπή από έξι. Μέσα σ' αϋτουνοϋς ήταν κι ένας άράπης.

Σύμφωνα μέ τίς όδηγίες μας ζήτησαν πρώτα τόν ύπαξιωματικό, αϋτός τούς πηγε στό λοχαγό κι από κεί τούς παρουσίασαν στό Διοικητή, τό Γιαννιώτη.

— Τί θέλετε, αϋλάν;

— Τό χαρτί μας θέλουμε γιά τό μεμλεκέτ! Τό λέν οί γαζέτες*.

—Τί έκανε λέει;

—Τό χαρτί μας γιά τό μεμλεκέτ!

“Ωχ, πού νά 'σουν, μάτια μου! “Ο Γιαννιώτης τά 'χασε. “Ηταν ένα πράμα άκατανόητο γιά τόν τούρκικο στρατό. Τόσα χρόνια μπίνμπασης* δέ θυμόταν κάτι παρόμοια φοβερό.

—Ποιός σās όρμήνεψε, κερατάδες! Ποιός σās όρμήνεψε; φώναζε έξω φρενών.

Φοβισμένοι σά ζαρκάδια τοϋ τό είπαν: Οί σκλάβοι. Αϋτοί ξέρουν. “Απασχολημένος κείνη τήν ώρα, διάταξε νά τούς κλειδώσουν, όλη τήν έπιτροπή, σ' ένα κελί. “Ηταν βράδυ. Αϋριο θά τούς κανόνιζε.

“Η είδηση γέμισε πίκρα όλους τούς άλλους μαφαζάδες, πού περίμεναν

τό φύλλο· ή έφημερίδα.- όρμηνεύω· συμβουλεύω.- τό χαρτί· τό άπολυτήριο τοϋ στρατοϋ.- γαζέτα· ή έφημερίδα.- μπίνμπασης· άνώτερος αξιωματικός.-

μέ αγωνία τό αποτέλεσμα. "Ημαστε κι έμεις λυπημένοι. Χωρίς λόγο. Τί μάς ένοιαζε;

Τήν άλλη μέρα ξημέρωνε Παρασκευή. 'Ο Διοικητής κατά τίς δέκα ή ώρα διάταξε νά μαζευτούν όλοι οί λόχοι τών σκλάβων στό ύπαιθρο, έναν μεγάλο τόπο. Ήταν εκεί καί ό λόχος τών μαφαζάδων.

Σέ λίγο φέραν τούς έξι στρατιώτες πού είχαν βγει χτές στήν αναφορά. Φέραν καί τρείς σκλάβους, κατηγορημένους άπ' τούς δικούς μας τούς τσαουσάδες* γιατί δέν τούς κάναν τά θελήματα.

Τούς ξεγυμνώνουν όλους ώς τή μέση. Μ' ένα μεγάλο σκοινί τούς δένουν, τόν ένα μέ τόν άλλο, καί τούς έννιά άράδα. "Υστερα, τίς δύο άκρες τό σκοινί τό πιάνουν, άπ' τή μιά κι άπ' τήν άλλη, άπό δύο στρατιώτες. Σάν τελείωσε ή προετοιμασία τούτη ήρθε ό Διοικητής. 'Από πίσω του τρείς τέσσερις αξιωματικοί. 'Ο Γιαννιώτης, μέ δεμένα τά χέρια του στίς πλάτες, προχωρεί νευρικά μπρός στήν άράδα τούς δεμένους. Τούς κοιτάζει μέσ στά μάτια, έναν ένα. Τσιμουδιά. "Υστερα γυρίζει πίσω. Ξαναπερνά άπό μπροστά τους, έναν ένα. Κι ύστερα άξαφνα, άπότομα ξέσπασε ή θύελλα:

Παλιόσκυλα! Παλιόσκυλα! Παλιόσκυλα!

Χτυπούσε μέ τό καμτσικι άπό στριμμένο τέλι* στό κεφάλι, στά μάτια, στά γυμνά κορμιά. Λάφαζε*, ίδρωνε, έπαιρνε δύναμη τρέχοντας ζερβά δεξιά σά νά τή ζητούσε, κι όλοένα, χτυπούσε λυσσασμένα, άβάσταχτα, τυφλά. Οί δεμένοι φώναζαν σπαραχτικά, κάναν άσυναίσθητα μιά προσπάθεια νά συρθούν πότε άπ' τό ένα μέρος, πότε άπ' τ' άλλο. Μά οί στρατιώτες μέ τό σκοινί βαστούσαν τήν ίσορροπία στή διελκυστίнда.

Σάν άπόκαμε πιά νά χτυπά φώναζε ένα στρατιώτη καί του έδωσε τό νεύρο*. 'Ο στρατιώτης ήταν άπ' τήν ίδια κλάση, ή μοίρα του ήταν μέ τούς έξι.

— Χτύπα! Χτύπα!

Κι αυτός, τρέμοντας, χτυπούσε νευρικά, άδέξια, μπρός στά μάτια του Διοικητή, πού σφούγγιζε τόν ίδρο του.

τσαουσάδες: ύπαξιωματικοί ύπεύθυνοι σέ όμάδες αιχμαλώτων. Πολλοί άπ' αυτούς ήταν Έλληνες πού ήξεραν τούρκικα· φέρονταν σκληρά γιά νά είναι άρεστοί στούς Τούρκους.
τέλι (τό) λεπτή χορδή άπό μέταλλο. **λαφάζω:** άσθμαίνω. **τό νεύρο:** τό μαστίγιο.

Παρακολουθήσαμε τή σκηνή μέ σφιγμένα δόντια. Στά δασιά στήθια τῶν δεμένων ἔτρεχε τό αἷμα -θά' τρεχε καί στόν ἀράπη, μά σ' αὐτόν δέ φαινόταν ἐπειδή ἦταν μαῦρος. Βλέπαμε μονάχα πῶς ἀνοίγε τό στόμα του καί τό σφαλνοῦσε σπασμωδικά, σά νά κατάπινε τόν ἀγέρα γουλιὰ γουλιὰ.

Τέλος ὁ Διοικητής ἀποτραβήχτηκε.
Θά δουλέψουν δέκα μέρες μέ τούς σκλάβους! διατάζει γιά τούς ἔξι στρατιῶτες.

— Μάλιστα!

Σάν τούς λύσαν, οἱ πío πολλοί πέσαν καταγῆς βογκώντας. Μονάχα ὁ ἀράπης, μόλις ἔμεινε λεύτερος, ἔπιασε νά τρέχει, πηδοῦσε σάν κατσίκι, ἔνα κορμί ἴσαμε κεῖ πάνου - θά' θελε φαίνεται νά ζεσταθεῖ.

Τόν κυνήγησαν καί τόν πιάσαν.

Σκορπίσαμε μέσ στό στρατόπεδο ὁμάδες ὁμάδες. "Ενα ἀπροσδιόριστο κύμα μεγάλωνε, μεγάλωνε, φούσκωνε - μιά γιγαντωμένη προσπάθεια πρὸς τὰ ψηλά. Καί οἱ ἄνθρωποι, τό πλῆθος, ὁλοένα συνθλίβονταν ἀπ' τό τεράστιο κενό:

—Σέ τί λοιπόν ξεχωρίζανε ἂν ἦταν Χριστιανοί γιά Τοῦρκοι;

Σέ τί ξεχωρίζανε; "Εμεῖς ἤμαστε γεσήρ*, ἤμαστε δεμένοι. "Εμ αὐτοί πού ἦταν λεύτεροι; Τό αἷμα αὐλάκωσε καί τὰ ἐννιά κορμιά -τί διαφορὰ εἶχε; Μονάχα ὁ ἀράπης- ἔ, αὐτός ἦταν μαῦρος.

Τό ἴδιο βράδυ. Νύχτα. Τώρα πού καλοκαίριασε οἱ πόρτες στά κουβούσια* μας μέναν ἀνοιχτές. "Ενας σκοπὸς φύλαγε πάντα.

Αὐτό τό βράδυ στό δικό μας τό κουβούσι φύλαγε σκοπὸς ὁ στρατιώτης πού τόν εἶχαν βάλει τό πρωί νά μαστιγώσει τούς συντρόφους του. Εἶναι συντριμμένος. Τοῦ λέμε νά μὴν πικραίνεται. "Ο,τι ἔγινε ἔγινε.

Γιατί; παραπονιέται μελαγχολικά. Γιατί νά μᾶς ἀνοίξετε τὰ μάτια; Κοντεῦαν μεσάνυχτα. "Ολόξεστη ἡ καλοκαιρινή βραδιά. Ξαπλωμένοι δέν μπορούσαμε νά κοιμηθοῦμε. "Ενας νέος διάολος: Συλλογιόμαστε. "Ολο τό κουβούσι ἦταν βυθισμένο στό σκοτάδι. Μονάχα ἐκεῖ, πρὸς τό μέρος τοῦ μαφαζά, ἄναβε ἕνα λυχνάρι. "Εκεῖ δίπλα ἦταν τό

γεσήρ* σκλάβος.- κουβούσι* θολωτό στέγασμα.-

γιατάκι* τοῦ Μιχάλ-τσαοῦς.
'Ο σκοπὸς εἶχε καθίσει χάμω. Τό ὄπλο του μέσ στά σκέλια.
Θαρούσαμε πῶς ξαγρυπνοῦσε.

Ξαφνικά ἔνας λέει σιγά:

— Κοίτα!...

'Από στόμα σέ στόμα πῆρε εἶδηση ὅλο τό κουβούσι. Κοιτάζουμε:
Στό λίγο φῶς, στήν πόρτα, διακρίνουμε τόν ἐπιλοχία τοῦ
στρατοπέδου. Ἦταν ἓνα νεαρό τριζάτο κέρατο. Ἔκανε ἔφοδο.
Πατώντας στίς μύτες τῶν παπουτσιῶν του πλησιάζει τό μαφαζά καί,
σιγά, μέ προσοχή, τοῦ παίρνει τό ὄπλο ἀπ' τὰ χέρια. Κοιμόταν.

Μέ τό ὄπλο στό χέρι ὁ ἐπιλοχίας ρίχνει μιά ματιά γύρω του. Κοιτάζει
πρός τό γιατάκι τοῦ Μιχάλ-τσαοῦς. Αὐτός ροχαλίζει, μά ὁ ὑπρέτης
του, τό τσανάκι, παρακολουθοῦσε τή σκηνή.

'Ο ἐπιλοχίας τοῦ γνέφει: σούτ! "Υστερα πάει κοντά του, τοῦ δίνει τό
ὄπλο καί κάτι τοῦ λέει. "Υστερα, μέ προσοχή, βγαίνει ὀξω καί χάνεται
στό σκοτάδι.

Παρακολουθήσαμε τή σκηνή γεμάτοι ἀγωνία. Καταλάβαμε. Πήγαινε
νά εἰδοποιήσει τόν ἀξιωματικό: Ἐν ὥρᾳ ὑπηρεσίας τό ὄπλο τοῦ
σκοποῦ στά χέρια ἑνός σκλάβου! Καί ὁ σκοπὸς ροχαλίζοντας! "Αν δέν
ἦταν κρεμάλα, θά ἔταν φυλακή γιά ὅλη του τή ζωή.

Τότες σ' ὅλο τό κουβούσι ἀμολήθηκε ἓνα ὑπόκωφο βογκητό.
'Ολοένα δυνάμωνα, σάν τὰ βόδια πού τὰ σφάζουν. Στήν ἀρχή σαλάγιζε
μιά σκιά καί σηκώθηκε. "Υστερα ἄλλη, ὕστερα ὅλο τό κουβούσι
βρέθηκε στό ποδάρι. Μέ νευρικά κινήματα βιαζόμαστε πρὸς τήν πόρτα.
"Ἡμαστε ἴσαμε ὀγδόντα ἄνθρωποι, στοιβαγμένοι, μέ ἀγκρηλωμένα*
μάτια.

— Δῶσ' τό τουφέκι! λέει ὁ Μίλτος ἀπειλητικά στό τσανάκι.

Αὐτὸς κάνει νά μὴν ἀκούσει, κίχ-μίχ, ρίχνει μιά ματιά δίπλα στόν
ἀφέντη του τόν Μιχάλ, πού ροχαλίζει μεθυσμένος ἀπ' τό χασίς.

— Γρήγορα, σκουλήκι! Δῶσ' το!

Στό μεταξύ ἄλλοι εἶχαν τρέξει πρὸς τό μαφαζά. Τόν ξύπνησαν.
Κοίταζε μέ τὰ ξαφνιασμένα μάτια του τόσους ἀνθρώπους ἀπὸ πάνω του,
δέν μπορούσε νά καταλάβει.

γιατάκι' κοιτώνας.- ἀγκρηλώνω' γουρλώνω.-

— Γρήγορα! Γρήγορα!

Τοῦ τό ξηγοῦμε μέ λίγα λόγια, ἀρποῦμε τό τουφέκι ἀπ' τό τσανάκι καί τοῦ τό δίνουμε. "Υστερα τρέχουμε νά βρεθοῦμε στόν τόπο του ὁ καθένας." Ὅλα αὐτά γίνανε μέσα σ' ἓνα δυό λεπτά.

Δέν εἶχαμε καλά καλά ξανακαθίσει σάν φάνηκε ὁ μουλαζιμ-ἐβέλ*, ὁ ἐπιλοχίας καί δυό στρατιῶτες. Νευρικοί, βιαστικοί. Μόλις τοὺς διακρίνει ὁ σκοπός παίρνει στάση προσοχῆς.

— Ὁ ἀξιωματικός κοιτάζει μέ ἀπορία καί θυμό τόν ἐπιλοχία:

— Ποῦ εἶναι;

Αὐτός τὰ ἔχασε: Μά ναί, ναί, τόν εἶδε μέ τὰ μάτια του, βεβαιώνει.

— Οὐλάν, δέν κοιμόσουν;

— Ἐγώ; "Οχι! λέει ὁ στρατιώτης.

Ὁ ἐπιλοχίας, ἀποσβολωμένος, κοιτάζει πρὸς τό μέρος τοῦ Μιχάλ, νά δεῖ τό τσανάκι. Μά εἶχε χαθεῖ ἀπ' τό φόβο τό δικό μας. Κάπου θά εἶχε χωθεῖ.

Ὁ μουλαζιμ-ἐβέλ χτυπᾷ φουρκισμένος τό καμτσίκι στίς μπότες του. "Υστερα, γιά νά ξεσπάσει κάπου, πού τόν ἀνησύχησαν, τό κατεβάζει μιά στά μοῦτρα τοῦ σκοποῦ. Γυρίζει ἀπότομα καί φεύγει.

"Ἐτσι μέ τόν καιρό, χωρίς νά τό καταλαβαίνουμε, τυφλά, ἀρχίσαμε, οἱ μαφαζάδες κι ἐμεῖς, νά ἐρχόμαστε σιμά. Νά πλησιάζουμε. Τά βράδια ἐρχονται πιά ταχτικά καί κάνουν παρέα μαζί μας. Λέμε μαζί τὰ βάσανά μας. Καί στήν κουβέντα δέ μᾶς λέν πιά «γεσήρ». Μέ τή βαριά ἀνατολίτικη φωνή τους τό προφέρουν γεμάτο θερμότητα καί καλοσύνη:

— Ἀρκαντάς (σύντροφε).

Στίς δουλειές πού πᾶμε μήτε χτυποῦν πιά μήτε βλαστημοῦν. Σάν δέν εἶναι μπροστά κανένας ρωμιός τσαούς κάνουν πῶς δέν βλέπουν καί μᾶς ἀφήνουν νά καθόμαστε. Τουτουνούς τοὺς τσαούς τοὺς τρέμουν, γιατί τοὺς σπιγουνεύουν ἀναντῖρα στοὺς ἀξιωματικούς.

Τό μεσημέρι, στό «παῖντὸς*», ξαπλώνουμε μαζί κάτω ἀπ' τόν ἀψὺ ἥλιο καί τρῶμε τό ψωμί μας. Μιλοῦμε φιλικά, κι ἔτσι πολλές φορές περνᾷ ἡ προσδιορισμένη ὥρα γιά ἀνάπαυση. Τότες αὐτοί, φοβισμένοι,

*μουλαζιμ ἐβέλ- ἀξιωματικός.- παῖντὸς- διακοπή.-

μᾶς σηκώνουν ἡμερα ἡμερα, σά νά μᾶς παρακαλοῦν:

— "Αιντε, συντρόφοι, σηκωθῆτε.

Σηκωνόμαστε μέ βαριά καρδιά νά ξαναπιάσουμε δουλειά. Κι αὐτοί, σά νά φοβοῦνται μή βαρυνκομοῦμε μαζί τους, μᾶς χτυποῦν στὸν ὦμο φιλικά:

— Τί νά κάμουμε, ἀρκαντάς; Ὁ θεός νά μᾶς λυπηθεῖ, κι ἐσᾶς κι ἐμᾶς.

Νά μᾶς λυπηθεῖ. «Κι ἐσᾶς κι ἐμᾶς». Τό λέν πιά σχεδόν μόνιμα. "Αρχισαν νά μή μποροῦν νά ξεχωρίζουν τίς δύο μοῖρες, τή δική τους καί τή δική μας. Τρέμουν τοὺς ἀξιωματικούς τους καί τοὺς τσαουσάδες τοὺς δικούς μας. Αὐτοὺς τοὺς ἴδιους μισοῦμε κι ἐμεῖς. Ἴκετεύουν γιά τό «μεμλεκέτ», ἓνα καλύβι κάπου. Κι ἐμεῖς.

Λοιπόν;

"Ολοι τους εἶναι φουκαράδες. Μά πολύ. Δέν τοὺς δίνουν τίποτα γιά χαρτζιλίκι. Φαίνεται τοὺς κλέβουν οἱ ἀξιωματικοί. Ὑποφέρνουν ἀπ' ὅλες τίς στερήσεις, ἀκόμα κι ἀπ' τὸν καπνό. Ἐμεῖς μαζεύουμε ἀποτσιγάρα λεύτερα - αὐτοί, ὅσο νά' ναι, διστάζουν. Δέ θέλουν νά ταπεινωθοῦν τόσο. Μά, ἅμα δέν τοὺς βλέπουμε...

Οἱ δικοί μας, ὅσοι δουλεύοντας στοὺς χωριάτες οἰκονομοῦμε τίποτε πεντάγροσα, τά κάνουν πάντα καπνό. Μᾶς κερνοῦν. Ὁ μαφαζᾶς βλέπει. Τό φιτίλι περνᾷ καί σ' αὐτόν. Τυλίγει τό τσιγάρο, δίνει πίσω τό φιτίλι. Τό κεφάλι χαμηλά. Τό τσακμάκι. Ἀνάβει. Τότες μονάχα, μαζί μέ τήν πρώτη ρουφηξιά, τά μάτια σηκώνονται. Δέ λέει τίποτα. "Α, εἶναι μεγάλο πράμα δύο μάτια πού ἀκίνητοῦν ἔτσι...

Ὡρες ὥρες ἀποτραβιοῦνται μονάχοι τους σέ μιά γωνιά. Κοιτάζουν στό βάθος κι ἀρχίζουν τραγοῦδια τῆς πατρίδας τους. Τοὺς ἔχουν μάθει ἓνα πολεμικό θούριο: «Ἀνγκαρανίν τασινά μπάκ....» Οἱ γεροί, ρωμαλέοι τόνοι ἀδυνατίζουν στά χεῖλια τους, μερώνουν. Κι ἔτσι πού τοὺς τραγουδοῦν παίρνουν κάτι σάν ἀπό μοιρολόι:

*Κοίτα κατὰ τό βράχο τῆς Ἀγκυρας,
κοίτα τά δακρυσμένα μάτια μας...*

Ερωτήσεις

1. 'Ο συγγραφέας λέει ότι κανονικά πρέπει να μισούν τους Τούρκους σκοπούς. 'Εντούτοις προσπαθούν να τους βοηθήσουν. Τι είναι αυτό που τους συνδέει;
2. Νά επισημάνετε χωρία του κειμένου στα όποια ο συγγραφέας τονίζει τα κοινά σημεία που υπάρχουν ανάμεσα στους σκλάβους και τους φύλακες.
3. Τι συμπεράσματα μπορούμε να βγάλουμε από το επεισόδιο με την επιτροπή και β) από το επεισόδιο με το όπλο του σκοπού;
4. Ποιά είναι η συναισθηματική διάθεση που κυριαρχεί σ' αυτό το κεφάλαιο του βιβλίου;

'Ηλίας Βενέζης (1904-1973)

Φιλολογικό ψευδώνυμο του 'Ηλία Μέλλου. Γεννήθηκε στο 'Αιβαλί (Κυδωνίες) της Μικράς 'Ασίας και έζησε όλο το δράμα της μικρασιατικής καταστροφής (1922). "Ένα χρόνο αργότερα εγκαταστάθηκε στην 'Αθήνα όπου εργάστηκε ως υπάλληλος στην Τράπεζα, ενώ παράλληλα επιδόθηκε στη λογοτεχνία. Τό πεζογραφικό του έργο, που διακρίνεται για την τρυφερότητα, τη νοσταλγία και τό χαμηλόφωνο τόνο του, αναφέρεται κυρίως στη «χαμένη πατρίδα» και στις δυσκολίες των προσφύγων να προσαρμοστούν στην καινούρια πατρίδα τους.

Έργα του: Μυθιστορήματα: *Τό νούμερο 31328* (1931), *Γαλήνη* (1939), *Αιολική γή* (1943), *Έξοδος* (1950), *Ώκεανός* (1956). Διηγήματα: *'Ο Μανόλης Λέκας* (1928), *Αιγαίο* (1941), *Άνεμοι* (1944), *Ώρα πολέμου* (1946), *Νικημένοι* (1955). Έγραψε επίσης ένα θεατρικό έργο, τό *Μπλόκ C* (1945) εμπνευσμένο από την αντίσταση στη γερμανική κατοχή, καθώς και ταξιδιωτικά: *Φθινόπωρο στην 'Ιταλία* (1950), *Άμερικανική γή* (1955), *Άργοναυτες* (1962). 'Ο Βενέζης έγινε άκαδημαϊκός.

‘Απρίλης

(‘Απόσπασμα)

‘Ο ‘Απρίλης (1946) περιέχει άναμνήσεις του συγγραφέα από την παιδική και τη νεανική του ηλικία, ενώ στο δεύτερο μέρος του αναφέρεται στον πόλεμο του ‘40. Οι σελίδες αυτού του βιβλίου, γράφει ο Τερζάκης, «είναι σταθμοί μιάς ζωής που όρίζεται από τρεις πολέμους, τούς τρεις πολέμους που στέκονται όρόσημα της γενιάς μου. ‘Ο πρώτος μάς βρήκε παιδιά, ό δεύτερος έφηβους, ό τρίτος άντρες». ‘Από τόν πιο σημαντικό, τόν πόλεμο του ‘40, παραθέτουμε μία χαρακτηριστική σκηνή που συμβαίνει στά μετόπισθεν.

Συχνά πυκνά, άντάμωνες στους δρόμους άνθρώπους ντυμένους άσυνήθιστα, σάν όρειβάτες ή κάτι τέτοιο, μέ παντελόνια γκόλφ, ξεσκούφωτους, άλλους μέ μπερέ, τραγιάσκες, ένα τσιμπούκι βιδωμένο στ’ άκρόχειλο. Τούς έβλεπες μιά, τούς έβλεπες δυό, όπου νά γύριζες, σ’ όποιο δρόμο και νά ‘μπαινες. ‘Ηταν οί άνταποκριτές τών έφημερίδων. Ντυμένοι έτσι, μ’ άφροντισιά μελετημένα, δίνανε κάτι σάν ένα τόνο έκδρομικό, «σπορτίφ», στην έπιστρατεμένη πολιτεία, μακρινό άντιφέγγισμα κοσμοπολιτισμού. Κάπου κάπου πρόβαινε και καμιά νοσοκόμα μεγαλοκυρά, μέ τό άθιχτο μαβί της πέπλο, άστραφτερά κολλαρισμένα τά γιακαδάκια της και τά μανικέτια. Τότε ή κοσμική κίνηση πέρσευε.

Οί Ιταλικοί όλμοι ώστόσο, στό μέτωπο, είχαν άρχίσει νά πελεκάνε συστηματικά τούς φαντάρους. Οί περισσότερες λαβωματιές ήταν από όλμους, λοιπόν τό στράτευμα τούς είχε πάρει πολύ από κακό. Στό ταχτικό μας λουκουματζίδικο, ό Μελετίου, μπαίνοντας μέ την παρέα του ένα δειλινό, δέ βρήκε τραπεζάκι άδειανό κι άναγκάστηκε νά καθίσει άντίκρυ σ’ ένα άγνωστο φανταράκι, που άπόσωνε ήσυχα και στοχαστικά τή μερίδα του.

—‘Επιτρέπεις, συνάδελφε;

‘Ο συνάδελφος, κοίταξε την παρέα τών ‘Αθηναίων μ’ άπορία καλοκάγαθη· ήταν ίσως ή πρώτη φορά που του γύρευαν την άδεια για κάτι.

— Καθίστε, έκανε σαστισμένα.

Ήταν ένθουσιώδης άνθρωπος ό Μελετίου, καλοπροαίρετος* και καταδεχτικός. Άναψε τσιγάρο από τή φωτιά του άντικρινού του, παρατήρησε τό δεξί του πού είχε φασκιωμένα μέ γάζα πεντακάθαρη τά δάχτυλα. Ή περιέργεια του Άθηναίου κεντρίστηκε. Έπιασε κουβέντα:

— Τραυματίας είσαι;

— Ναι...Μικροπράματα...

— Ήσουν στό μέτωπο;

— Ήμουν.

Γύρισε τά μάτια του ό Μελετίου θριαμβευτικά και κοίταξε τήν παρέα. «Τώρα θά σās δείξω ένα φαινόμενο!» έλεγε ή ματιά. «Προσοχή! Ό άνθρωπος πού έρχεται από τό μέτωπο».

— Λοιπόν συνάδελφε, γιά πές μας! Τί γίνεται κεί πάνω;

Ή έρώτηση ήταν εύκολη, ή απάντηση δύσκολη. Γιά λίγες στιγμές ό τραυματίας βρέθηκε σ' άμηχανία. Ήτανε χωριατάκος μικρόσωμος, άστοιχείωτος. Μπορεί και νά μήν τό είχε ποτέ του σκεφτεί πώς θά πρεπε κάποτε νά μάθει νά διηγείται.

— Έ, τί νά γίνεται....Πολεμάνε.

— Χμ! πολεμάνε βέβαια. Και οι Ίταλοί; Δρόμο, έ;

— Τί δρόμο;

— Νά, τό βάζουνε στά πόδια θέλω νά πω.

Ό φανταράκος στάθηκε σκεφτικός.

— Έ, μεριές μεριές φεύγουνε κιόλας, είπε.

Όμως ό ζήλος του Μελετίου είχε ξυπνήσει τώρα γιά καλά. Δέν ήταν από κείνους πού αφήνουν εύκολα μιάν επιθυμία τους άνικανοποίητη. Από δω τόν έχει, από κεί τόν έχει τό φανταράκο, τόν κατάφερε κάτι νά διηγηθεί. Κι ό φανταράκος διηγήθηκε κουτσά στραβά, μέ άδέξια συστολή, τήν ιστορία του τραυματισμού του.

— "Ωστε έτσι λοιπόν! Από όλμο! συμπέρανε ό Μελετίου μέ διάχυση αισθηματική.

— Από όλμο.

— Και στά δάχτυλα!

καλοπροαίρετος μέ καλή διάθεση.

— Στά δάχτυλα.

Καινούρια κυκλική ματιά θριάμβου στην παρέα από τόν Μελετίου. 'Ο φανταράκος κοίταζε τὰ φασκισμένα δάχτυλά του μελαγχολικά· μπορεί καί ν' ἀναρωτιότανε πῶς θά κρατάει τώρα τ' ἀλέτρι, σά γυρίσει στό χωριό, ἢ πῶς θά σπέρνει.

— Έ, παιδί! Φέρε ἐδῶ μιά μερίδα λουκουμάδες, στό συνάδελφο!

— Όχι, εὐχαριστῶ, ἔφαγα, ἔκανε ὁ τραυματίας.

— Δέν πειράζει, τρῶς ἄλλη μιά. Έγώ κερνάω!

Ντράπηκε κείνος ν' ἀρνηθεῖ τό κέρασμα. Κι ὥσπου νά ρθουν οἱ λουκουμάδες, ὁ Μελετίου τόν εἶχε καταφέρει πάλι κάτι νά περιγράψει, ἐντυπώσεις σκόρπιες ἀπό τίς μάχες.

— Φωνάζετε «ἀέρα» ὅταν ὀρμᾶτε στήν ἐπίθεση;

— Γιατί νά φωνάζουμε;

— Έλληνες δέν εἴσαστε; Οἱ Έλληνες, ὅταν ὀρμοῦν στή μάχη, φωνάζουν «ἀέρα»!

— Μά... γίνεται, βλέπεις, τέτοιος σαματᾶς. Όλμοι, πολυβόλα, πυροβολικό... Τί νά τίς κάνεις τίς φωνές!

— Όχι, οἱ Έλληνες στήν ἐπίθεση φωνάζουν «ἀέρα»! Εἶναι ὠραῖο!

Τό φανταράκι ζάρωσε ντροπιασμένο. Αὐτό δέν τό εἶχε συλλογιστεῖ.

— Καί ἡ ἐπίθεση γίνεται βέβαια ἐφ' ὅπλου λόγχη, συνεχίζει ὁ Μελετίου ἀκατάβλητος.

— Άμα εἶναι ἀνάγκη...

— Καί οἱ τσολιάδες, ἔ; Τό τσαρούχι!

— Ποιό τσαρούχι;

— Τῶν τσολιάδων, διάολε!...

— Οἱ τσολιάδες, ἀπάνω, δέ φορᾶνε τσαρούχια.

— Δέ φορᾶνε τσαρούχια;!

— Όχι.

— Καί γιατί δέ φορᾶνε τσαρούχια;

— Γιατί τὰ τσαρούχια γλιστρᾶνε στά βράχια. Άρβύλες φορᾶνε, νά, σάν κι ἐμᾶς.

Καταπληχτικά πράματα. Ήρθαν οἱ λουκουμάδες. Σεμνός ὁ φανταράκος, πῆρε τό πιρουνι του, ἔκανε ν' ἀρχίσει· ὅμως δέν τ' ἀποφάσιζε. Μέ τό κεφάλι σκυφτό, περίμενε ὁλοένα κάτι νά τόν ρωτήσουν. Ίσως καί νά φοβότανε πῶς, παρ' ὅλα ὅσα ἔχει πεῖ, δέν τό ξόφλησε ἀκόμα τό κέρασμα.

— Φάε τώρα τούς λουκουμάδες σου, κάνει μεγαλόψυχα ο Μελετίου καί τόν αφήνει ήσυχο γιά λίγα λεπτά.

Πάνω όμως πού ο άνώνυμος συνάδελφος κόντευε νά τελειώσει τή μερίδα του, καινούρια έξόρμηση:

— Θα ξαναπᾶς στό μέτωπο;

— Θα ξαναπάω.

— Σ' άρέσει;

—

Η παρέα τών γραμματισμένων γέλασε γύρω, μέ νοήματα σύνθετα: πολυνηριά, συγκινημένη συμπάθεια, απόκρυφη περηφάνια. Σέ λίγες μέρες θά τραβούσανε κι αυτοί γιά κεί πάνω, θά βαφτίζονταν στήν κολυμπήθρα τών ήρώων. Φρίκη γοητευτική... Κι όμως, ο Μελετίου, κάπου θά τά κατάφερνε πάλι νά κολλήσει, ούτε κουβέντα! "Όπως σκάλωσε στή συζυγαρχία*, θά τά κατάφερνε νά χωθεί καί σέ καμιά γωνιά άκόμα πιό προφυλαγμένη κι άνετη: βοηθός σιτιστή, συσσιτιάρχης, άποθηκάριος, οτιδήποτε. Άπό τό στρατόπεδο τής Αγίας Παρασκευής, στήν Αθήνα, άλλο δέν έκανε παρά νά έχει τό ληστρικό μάτι ξύπνιο, τό έμπορικό του δαιμόνιο άγρυπνο, ν' άρπάξει τήν πρώτη ευκαιρία. "Όχι πώς θά δειχνότανε κατώτερος σέ θάρρος άπό άλλους, άν τό 'φερνε ή κατάρα νά βρεθεί κι αυτός μιά μέρα στή ζώνη τής φωτιᾶς. "Όμως, άπό ένα είδος ψυχόρμητο, τό θαρροῦσε καθήκον άπέναντι στόν έαυτό του, ζήτημα φιλότιμου, νά εξαντλήσει πρώτα κάθε δυνατότητα διαφυγής, κάθε περιθώριο κατεργαριᾶς, γιά νά ξεχωρίσει έτσι άπό τό κοπάδι τών κουτῶν, πού πολεμᾶνε άδιαμαρτύρητα. Νά διατρανώσει τήν έξυπνάδα του.

— Άλλη μιά λουκουμάδες, συνάδελφε;

— "Όχι, όχι! έκανε πανικόβλητος ο φανταράκος.

Σηκώθηκε εύχαριστώντας.

— Λοιπόν, καλή τύχη! τόν κατευόδωσε ο Μελετίου.

Ο τραυματίας έκανε ένα άδέξιο νόημα γι' άποχαιρετισμό. "Υστερα, τραπαλίζοντας τό σκεβρωμένο του κορμάκι, βγήκε στό δρόμο.

Ο Μελετίου τόν είχε ακολουθήσει μέ τά μάτια ώπου χάθηκε πέρα. Καί τότε είπε στήν παρέα, τεντώνοντας τά φρύδια του μ' έμφαση:

συζυγαρχία: μονάδα άνεφοδιασμού σέ πυρομαχικά.-

— Λοιπόν, είδατε, βρέ παιδιά, τί απλοί πού είναι οι ήρωες; ούτε πού τόν πιάνει τό μάτι σου αὐτόν ἐδῶ. Κι ὅμως!

Ἑρωτήσεις

1. Πῶς παρουσιάζει ὁ συγγραφέας τόν Μελετίου καί πῶς τόν τραυματισμένο φαντάρο; Νά βρεῖτε στό κείμενο τίς σχετικές ἐνδείξεις.
2. Ποιά διαφορά ὑπάρχει στόν τρόπο πού βλέπει τόν πόλεμο ὁ φαντάρος καί στόν τρόπο πού τόν βλέπει ὁ Μελετίου; Ποῦ ὀφείλεται αὐτή ἡ διαφορά;

Ταξίδι μέ τόν "Ἑσπερο"

Τό Ταξίδι μέ τόν "Ἑσπερο" ἀνήκει στά μυθιστορήματα τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Τά πρόσωπα τῆς ἱστορίας εἶναι ὅλα ἐφηβοί. Ὁ βασικός ἥρωας Γλαῦκος Πετροχωρίτης, ὀρφανός ἀπό γονεῖς, ἐρχεται μέ τή θεία του κ. Σαλάνη στό παλιό ἀγρόκτημά τους ἐξω ἀπό τό Ναύπλιο, γιά νά ξεκουραστεῖ. Ἡ ὑγεία του εἶναι λίγο κλονισμένη καί ὑποφέρει ἀπό ἀπνίες. Δίνουμε τά κεφάλαια ΣΤ' καί Ζ' ἀπό τό μυθιστόρημα.

«Ἄν εἴμαστε τυχεροί»

Τήν ἄλλη μέρα, πρωί πρωί, παρουσιάστηκε ὁ Ντόντος Πιτσιλάς*. Δέν εἶχε ἀφήσει νά περάσουν οὔτε σαρανταοχτῶ ὥρες ἀπό τήν πρώτη του ἐπίσκεψη. Καινουριοντυμένος, μέ τά μαλλιά του βρεμένα, τσιτωτά, τήν πινελιασμένη φούντα στήν κορφή, πήδηξε ἀπ' τ' ἀμαξάκι του, χτύπησε πρόσχαρος τήν ξωπόρτα.

Ἐρχότανε νά πάρει τό Γλαῦκο, καθώς τό εἶχε ὑποσχεθεῖ. Πρέπει νά ἦτανε πολύ περήφανος γιά τήν καινούρια του αὐτή γνωριμιά. Τά μάγουλά του, καθώς μιλοῦσε, εἶχανε κοκκινίσει, ὅμως ἔμοιαζε ξεθαρρεμένος.

* Ἑσπερος: τό ἑσπερινό ἄστρο ἢ Ἀφροδίτη, ἀλλιῶς Ἀποσπερίτης. - Ντόντος Πιτσιλάς: συνομήλικος καί γείτονας τοῦ Γλαῦκου, χοντρός καί ἀδέξιος νέος.

Πρότεινε να πάνε πρώτα στο σπίτι του Έστερα, όπου θα του άρεσε το Γλαύκου.

Ξεκίνησαν πολύ ανάλαφροι. Στο διάστημα της μιάς ημέρας που είχαν να ιδωθούν, η σχέση τους αντί να κρυώσει έμοιαζε να έχει ζωηρέψει. Έλειπε από μέρος το Γλαύκου ή έχθρική επιφύλαξη; κι ο Ντόντος, υποταχτικός πάντα και θαμπωμένος μπροστά στο είδωλο που ήτανε γι' αυτόν τώρα το παράδοξο τουτο παιδί, ένιωθε ωστόσο τη γλώσσα του να λύνεται.

Διασχίσανε τον κάμπο από μεριές που δεν τις ήξερε ο Πετροχωρίτης. Ο αέρας του αϊθριου πρωινού, ή άνετη μετατόπιση μέσα στο διάστημα, λυτρώνανε την καρδιά από κάτι στοιβαγμένα εκεί κατακάθια. Κι ανέβαινε μιά στάλα στην εκτίμησή του ο φουκαράς αυτός, που τόσο καλά, τόσο σίγουρα ήξερε να βρίσκει το δρόμο. Ήτανε πραγματικά, όπως τον είχε παινέψει η μάνα του, πολύ περιποιητικός.

— Θα σ'ακρατούσα τό μεσημέρι να φάμε στο σπίτι, μά δεν ξέρω αν αυτό θα σ'αέκανε ευχαρίστηση. Μπορεί να σ'ααρέσουμε, μπορεί κι όχι. Γιατί να σ'αστενοχωρήσω;

— Δεν είναι αυτό, μά θα μέ περιμένει ή θειά μου. Δεν την είδοποίησα.
— Ξέρετε, ή Φανή θα χαρεί υπερβολικά που θα σ'αγνωρίσει! Έσκασε προχτές που δεν μπόρεσε να 'ρθει μαζί μας.

Πολύ τόπο στη ζωή του Ντόντου Πιτσιλά πρέπει να έπιανε ή αδερφή του. Στά δύο τρίτα του δρόμου όλο γι' αυτήν μιλούσε. Πώς έκανε σάν της διηγήθηκαν προχτές, μητέρα κι αδερφός, τά καθέκαστα της έπίσκεψής του, πόση ήταν ή περιέργειά της να γνωρίσει τό Γλαύκο Πετροχωρίτη, τί έλεγε γιά τό ωραίο καλοκαίρι που θα περνούσανε μαζί. Κατά τά λεγόμενα του Ντόντου, έπρεπε να έχει όλα τά χαρίσματα του κόσμου ή Φανή: έξυπνη, χαριτωμένη, καλόκαρδη, μορφωμένη, διασκεδαστική, τίποτα δεν της έλειπε. Ο Γλαύκος προσπάθησε να ή φανταστεί: Να μοιάζει άραγε τ' αδερφού της;

Η περιέργειά του δεν άργησε να ικανοποιηθεί. Από τό σπίτι του ίσαμε τό χτήμα του Πιτσιλά ή διαδρομή δεν είχε βαστήξει παραπάνω από μισή ώρα. Πίσω από ένα λόφο που στρίφανε μέ τ' άμαξάκι, στο βάθος άπέραντου άμπελιού, τό σπίτι πρόβαλε άσπρο, δίπατο, φαρδύ. Περιστέρια τό φέρνανε γύρω. Η φανή Πιτσιλά, που θα είχε βέβαια στήσει καρτέρι από κανένα παράθυρο, περίμενε κιόλας χαμογελαστή

στήν πόρτα τοῦ περιβολιοῦ.

— Ντόντο! γιατί ἀργήσατε;

Ήταν ἓνα κορίτσι λιγνό, μέτριο σ' ἀνάστημα, μέ πλούσια μαλλιά ξανθοκόκκινα, φτενή* μυτούλα, πού στράβωνε κωμικά κατά τό ἓνα μάγουλο. Τό πρόσωπό της ἦταν γεμάτο φακίδες, τά στρογγυλά ματάκια της παιχνιδίζαν ἐξυπνα καί χαρούμενα. Δέν ἦταν ὁμορφη, καθόλου. Ὅμως εἶχε μιά κάποια γλύκα αἰσιόδοξη, πού τήν ἔκανε μέ τό πρῶτο συμπαθητική. Μεγαλύτερη ἀπό τό Ντόντο ἓνα χρόνο -εἶχε σφαιριστά τά δεκαεφτά της- δέν ἔμοιαζε ἀκόμα κοπέλα δεμένη. Κάτι τό ἀδιόρατα καχεκτικό εἶχε στήν ἀσυνήθιστη ἀδυναμία τοῦ κορμιοῦ της, τήν κρυμμένη ἐπιτήδεια ἀπό μιά μομφή στο ντύσιμο σοφή, μιάν ἀφέλεια πολιτισμένη.

Ἔδωσε τό στενό, ἀνάλαφρο χεράκι της στό Γλαῦκο, πού ἦταν θερμό στήν ἀφή κι εἶχε ξερό δέρμα. Τό πρόσωπό της, σ' ἀντίθεση μέ τό περιποιημένο ντύσιμό της, τό εἶχε ἀδέξια πουδράρει. Ἡ στραβή μυτούλα ἔμοιαζε σάν ἀλευρωμένη, κι αὐτό τήν ἔκανε κωμική.

— Πολύ χαίρομαι πού ἦρθατε! φώναξε εἰλικρινά, ἐνῶ τραβοῦσε τό φίλο τοῦ ἀδερφοῦ της πρὸς τό σπίτι δίχως νά βιάζεται νά τοῦ ἀφήσει τό χέρι. Στή σανιδένια πεντακάθαρη σκάλα πού ἀνέβαζε στό πρῶτο πάτωμα, βάλθηκε νά τρέχει μέ τό ἐπιδειχτικό νάζι πού ἔχουν συχνά τ' ἄσχημα κορίτσια. Ἐτρεχε πηγαίνοντας μπρός καί σύγκαιρα μιλοῦσε στά δύο τ' ἀγόρια, πού τήν ἀκολουθοῦσαν. Θά φάει μαζί τους ὁ Γλαῦκος τό μεσημέρι; Ὅχι; Τί κρίμα! Κι αὐτή πού εἶχε μαγερέψει μόνη της, γιά νά τόν περιποιηθεῖ. Εἶχε φτιάξει πέρδικες σωτέ*. Τίς τρώει τίς πέρδικες; ὦ! αὐτοί τίς συνηθίζανε πολύ. Ὁ Ντόντος φταίει: Ἐπρεπε νά τά κανονίσει, νά εἰδοποιήσει τήν κυρία Σαλάνη. Ἄν στέλνανε τό γιό τοῦ σέμπρου* τους νά τῆς τό πεί; Δέν ἦταν μακριά. Μιά ὥρα νά πάει, μιά νά ῥθει. Καί θά περάσουν ὅλη τήν ἡμέρα μαζί. Τ' ἀπόγεμα θά πᾶνε καί περίπατο μέ τ' ἀμαξάκι. Στό χωριό θά πᾶνε. Τοῦ ἀρέσει τό χωριό; Ἡ ὄχι, καλύτερα νά πᾶνε στίς Πικροδάφνες*. Εἶναι πολύ ὁμορφα, πολύ

φτενός: λεπτός. - **σωτέ:** λ. γαλλ. εἶδος μαγειρέματος. - **σέμπρος:** ἀκτήμονας πού καλλιεργεῖ μέ συμφωνία ἓνα ξένο κτῆμα καί μοιράζεται μέ τόν ἰδιοκτήτη τά προϊόντα. - **Πικροδάφνες:** ἐξοχική περιοχή, ὅπου βρισκόταν τό ἀγρόκτημα ἐνός συνταγματάρχη πού ζοῦσε ἀπομονωμένος ἀπό τόν ἔξω κόσμο μέ τίς κόρες του. Μιά ἀπό αὐτές, τῇ Δανάη, θά ἐρωτευτεῖ ὁ Γλαῦκος.

ρομαντικά στις Πικροδάφνες. Τ' άρέσουν οι Πικροδάφνες; Δέν τίς ξέρει; Τότε δέν ξέρει τίποτα. Είναι θαύμα τό ήλιοβασίλεμα άπό τίς Πικροδάφνες.

— Φανή, δέν ξέρεις τί λές! Έκανε μ' έμβριθεια* ο Ντόντος. Στίς Πικροδάφνες δέν έχει κανείς ποδ νά καθίσει. Στο γεφυράκι θά πάμε.

— Όχι, όχι στό γεφυράκι! Άκου στό γεφυράκι! Τρελαθήκατε, καλέ, νά πάμε στό γεφυράκι; Θά μάς φάνε τά κουνούπια!

— Δέν έχει κουνούπια στό γεφυράκι.

— Έχει.

— Έγώ προχτές ήμουν, σοδ λέω λοιπόν...

Στό μεταξύ, είχανε φτάσει στό σαλόνι, όπου τούς περίμενε όρθια στό κατώφλι κι επίσημη ή κυρία Πιτσιλά. Υποδέχτηκε εγκάρδια τό Γλαυκο, μέ τήν ίδια διάκριση πού θά υποδεχόταν έναν μεγάλο. Τού είπε τή λύπη της πού δέν ήτανε σήμερα εδώ κι ο άντρας της, νά τόν γνωρίσει. Έλπιζε όμως ότι, στό εξής, θά είχανε τήν ευκαιρία νά βλέπονται συχνά.

— Γιατί είμαστε καί μακρινοί συγγενείς, νά τό ξέρεις. Καί βάλθηκε νά εξηγεί πάλι τούς οικογενειακούς δεσμούς, πού φάνηκαν στόν άνιψιό της κυρίας Σαλάνη κάπως πολύπλοκοι κι άόριστοι. Όμως ή άτμόσφαιρα της υποδοχής ήτανε πολύ θερμή, υπερβολικά ίσως. Ο Γλαυκος ένιωθε τόν εαυτό του εδώ μέσα πρόσωπο σημαντικό.

Τόν τρατάρησαν* γλυκό του κουταλιού κι ύστερα τόν πήρανε οί τρείς έν σώματι, νά του κάνουν τό γύρο του περιβολιού τους. Ήτανε μεγάλο, φτιαγμένο μέ φροντίδα σχεδόν σπάταλη. Σπάνια είδη τριαντάφυλλα, λουλούδια γιά όλες τίς εποχές. Η Φανή είχε τά εδνοημένα της φυτά, πού τά περιποιόταν μονάχη της. Άκουγες τό μαγκάνι* νά δουλεύει πιό πέρα, γιά νά ποτίζει τόν λαχανόκηπο. Παγκάκια πελεκημένα σέ ξύλο χοντρό, περίμεναν κρυμμένα κάτω άπό λεμονιές, νεραντζιές, πορτοκαλιές. Σέ σύγκριση μέ τοῦτο εδώ, τό χτήμα τών Πετροχωρίτηδων, τό παραμελημένο τόσα χρόνια, άφηνε στό νοδ μιά θύμηση χέρσα κι άγριωπή.

Πρόσχαρη ήταν ή τραπεζαρία, άστραφτε στόν ήλιο. Ώσπου νά

έμβριθεια· σοβαρότητα, βαρύτητα.- τρατάρω· κερνώ.- μαγκάνι· μηχανήμα γιά άντληση νερού μέ κουβάδες άπό πηγάδι, βαροῦλκο.-

γυρίσουν από τό περιβόλι, όλα είχαν ετοιμαστεί σάν από μαγεία. Στή μέση ένα μεγάλο άνθογυάλι μενεξελί διάφανο, βάσταζε μιάν άγκαλιά τριαντάφυλλα πού ξεφυλλίζονταν πάνω στο κολλαριστό μεσοτράπεζο. Μυρωδιά ανάλαφρη διάνευε* στον άέρα, σάν από μέλι πού άργολιώνει κι εξατμίζεται στον ήλιο. Ή κυρία Πιτσιλά όρισε μ' έθιμοτυπική σοβαρότητα τίς θέσεις. Ήτανε φανερό πώς ή οικογένεια είχε βάλει πέρα γιά πέρα τά καλά της, νά κάνει στον ξένο της εντύπωση.

— Ό κ. Πιτσιλάς έρχεται τά Σαββατοκύριακα, δήλωσε ή κυρία ενώ σερβίριζε. Τό επάγγελμά του (είναι γιατρός), δέν του επιτρέπει νά λείπει στην έξοχή όλο τό καλοκαίρι. Μονάχα τό φθινόπωρο μένει δεκαπέντε μέρες εδώ, ύστερα φεύγουμε όλοι μαζί.

Σήμερα τό ύφος της ήταν άλλιώτικο. Δέν είχε πιά την ευτράπελη* εκείνη ελαφρότητα πού σημείωσε τόσο δυσάρεστα ό Γλαυκος όταν την πρωτόδε. Κρατούσε τό ρόλο της οικοδέσποινας μέ κάποιο στόμφο*. Στην υπηρέτρια, πού έφερνε τίς πιατέλες, έδινε οδηγίες σύντομες, μέ φωνή πνιχτή, κάποτε μέ τά μάτια μόνο. Φανερό πώς ήθελε νά μιμηθεί την κυρία Σαλάνη.

Τίς πέρδικες τίς σερβίρισε μονάχη της ή Φανή, αφού ήτανε και προσωπικό της έργο. Μέ τά όλοστρόγγυλα ματάκια της καρφωμένα στο Γλαυκο, περίμενε έναγώνια την εντύπωση. Άλλωστε, από την άρχή, δέν έκανε άλλο παρά, φανερά ή κρυφά, νά τον κοιτάζει. Τά χεράκια της, τά φακιδιασμένα και ξερά, τρέμανε όσο πού ν' άκουσται ή επιδοκιμασία του ξένου.

— Καλές είναι, είπε, ακριβός στά λόγια του.

Αναστέναξε ανακουφισμένη ή Φανή και τό μουσούδι της φωτίστηκε. Ή πρώτη φλυαρία της την έπιασε πάλι.

— Λοιπόν, στο γεφυράκι τ' απόγευμα, έκανε ό Ντόντος μέ τό μούτρο χωμένο στο πιάτο του.

— Θά πάτε στο γεφυράκι; ρώτησε ή κυρία Πιτσιλά.

— Γιατί νά μήν πάμε στίς Πικροδάφνες; Κρίμα! παραπονέθηκε ή Φανή.

— Στίς Πικροδάφνες, αν δέν μπούμε στου συνταγματάρχη, δέν έχει κανένα νόημα.

διανεύω: απλώνομαι, σκορπίζομαι.- ευτράπελος: εδώ κωμικός, άστεϊός.- στόμφος: πομπώδες ύφος.-

— "Ω, όχι, όχι στοῦ συνταγματάρχη! κάνει ἡ Φανή καί κοιτάζει ἀνήσυχη τό Γλαῦκο.

— Μὴν ἀκούω ἀνοησίες, ἔκανε κοφτά ἡ κυρία Πιτσιλά. Στοῦ συνταγματάρχη, ξέρετε πῶς δέν μπαίνει κανένας. Λοιπόν;

— Μά γιατί; ρώτησε ἀπορημένος ὁ Γλαῦκος.

Τοῦ ἔκανε ἐντύπωση πού τρὺς εἶδε νά σωπαίνουν. Μητέρα καί κόρη εἶχανε κοιταχτεῖ μιά στιγμή.

— Ὁ συνταγματάρχης εἶναι ιδιόρρυθμος ἄνθρωπος, εἶπε τέλος, ὥστερα ἀπὸ σκέψη, ἡ κυρία Πιτσιλά.

— Εἰγὼ δέν τό καταλαβαίνω αὐτό, ἔκανε μέσα στά δόντια του ὁ Ντόντος.

— Τί δέν καταλαβαίνεις;

— Αὐτὴ τὴν...ιδιοτροπία τοῦ συνταγματάρχη.

— Μά Ντόντο!...ἀπὸ ποῦ σέ φέραμε; δαγκώθηκε ἡ Φανή.

— Ἀφησέ τον. Κάνει τώρα τὸν ἀνήξερο.

— Γιατί; Σάμπως ξέρω;

— Αὐτό πού ξέρεις φτάνει, δήλωσε κατηγορηματικά ἡ μητέρα του. Ξέρεις πῶς οἱ ξένοι, ἐκεῖ, δέν εἶναι εὐσπρόσδεκτοι. Ἀφοῦ ἐγώ, πού ἤμουν τόσο συνδεδεμένη μέ τὴ μακαρίτισσα τὴ γυναῖκα του...

— Δέν πηγαίνετε λοιπόν οὔτε σεῖς ἐκεῖ; ρώτησε ὁ Γλαῦκος γιὰ νά τὴν κάνει νά μιλήσει.

Ἡ κυρία Πιτσιλά βρέθηκε σέ δύσκολη θέση. Ξεροκατάπιε, ἔσιαξε τὴν πετσέτα της.

— Παιδί μου, λέει τέλος, πρέπει νά ξέρεις, ἐφόσον εἶσαι κι ἐσύ ντόπιος, πῶς ὁ συνταγματάρχης εἶναι ἓνας ἄνθρωπος δυστυχισμένος. Στοὺς δυστυχισμένους πρέπει πολλὰ νά συγχωρεῖ κανεῖς. Βέβαια, ἂν ἐγὼ ἀποφάσιζα νά πάω, δέν θά τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τό νοῦ νά μοῦ κλείσει τὴν πόρτα. Ὅμως ξέρω τὴν ἐπιθυμία του, γιατί νά τὸν δυσαρεστήσω;

— Καί οἱ δικοί του, δέν ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση;

— Ὁ Θεός ξέρει. Ὑποθέτω. Ἐνα κορίτσι δεκαεφτά χρονῶν -εἶναι στὴν ἡλικία τῆς Φανῆς ἡ Δανάη- καί δυὸ ἄλλα μικρότερα, πού θά'χαν ἀνάγκη κι αὐτά, σὰν παιδιὰ, νά σχετιστοῦν... Ὁ Θεός ξέρει.

Σώπασαν. Ἐτρωγαν παραδομένοι στοὺς στοχασμούς τους.

— Εἶναι χρόνια κλεισμένος ἔτσι; ρώτησε ὁ Γλαῦκος.

— Δυὸ χρόνια, ἀποκρίθηκε ἡ κυρία Πιτσιλά κι ἔγενεψε στὴν ὑπηρετρία νά σηκώσει τὰ πιάτα.

Τὸ ἀπομεσήμερο στάθηκε γιὰ τὸ Γλαῦκο λιγότερο εὐχάριστο ἀπὸ τὸ πρωινό. Ἡ οἰκογένεια Πιτσιλᾶ σὰ νὰ εἶχε ἀδειάσει. Φανερό πὼς δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού ὅσο τοὺς γνωρίζεις κερδίζουν. Ἡ περιποίησή τους ὅμως δὲν κουράστηκε οὔτε στιγμή. Τὸν ἔβαλαν νὰ πλαγιάσει στὸ δωμάτιο γιὰ τοὺς ξένους κι ὁ Ντόντος, κλείνοντας τὴν πόρτα, τὸν εἰδοποίησε πὼς σὰ θὰ ξυπνοῦσε, τ' ἀμαξάκι θὰ ἦτανε κιόλας ζεμένο.

— Γιὰ νὰ μὴν ἀργήσετε νὰ γυρίσετε, ἐξήγησε, κι ἀνησυχεῖ ἡ θειά σας. Ἄν κι ἔχει φεγγάρι...

Καθὼς ὅμως ἔκανε νὰ κλείσει τὸ πορτοφύλλο, μετάνιωσε, ἔριξε μιὰ ματιὰ στὸ διάδρομο καὶ μπῆκε πάλι στὴν κάμαρα πατώντας στὰ νύχια. — Ἀκοῦστε. Ὑστερα ἀπὸ τὸ γεφυράκι, σὰ θ' ἀφήσουμε ἐδῶ τὴ Φανὴ καὶ θὰ σᾶς πηγαίνω σπίτι σας, θὰ σᾶς περάσω μιὰ βόλτα κι ἀπὸ τίς Πικροδάφνες...

— Ἄ...

— Ναί. Ὅμως μὴ τοὺς πείτε τίποτα! ἔκανε δείχνοντας ἔξω. Θὰ ἰδεῖτε... Εἶναι μαγεῖα. Ἔχει καὶ φεγγάρι ἀπόψε. Ποιὸς ξέρει... Μπορεῖ ν' ἀκούσουμε καὶ μουσικὴ. Ἄν εἴμαστε τυχεροί....

Χαμογέλασε κι ἔφυγε ἀθόρυβα, ἀκροπατώντας.

Κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Βέγα*

Ἡ ἐκδρομὴ στὸ γεφυράκι στάθηκε ὁλότελα ἀνούσια. Τὴ Φανὴ, πού ἴσαμε τότε ἔδινε τὸν τόνο στὴ συντροφιά μὲ τὴν κελαϊδιστὴ φλυαρία της, μιὰ μελαγχολία ἀνεξήγητη τὴν εἶχε ξαφνικά κυριέψει. Τραβήχτηκε λιγάκι ἀπόμερα καὶ κάθισε πάνω στὸ χαλασμένο παραπέτο τοῦ πέτρινου γεφυριοῦ σωπαίνοντας. Μὲ τίς λιγνές της γάμπες σταυρωτές, τὸ σαγόνι ἀκουμπισμένο στὴν παλάμη, τὸ μάτι θαμπό, ἔδειχνε ἀσχημότερη τώρα. Ἡ μύτη της ἔμοιαζε νὰ στραβώνει ἀκόμα πιὸ πολὺ. Ὁ Γλαῦκος παρατήρησε πὼς ἡ χαρούμενη ὄψη, στὸ κορίτσι αὐτό, ἦτανε σάν ἓνα καλορραμένο φουστάνι: Σάν τὸ φορᾶς, μεταμορφώνεσαι, ὁμορφαίνει. Μπορεῖ μάλιστα καὶ γι' αὐτό ἴσα ἴσα νὰ τὴν εἶχε ἐφεύρει. Ποιὸς ξέρει ὕστερα ἀπὸ τί βασιανιστικὲς δοκιμὲς

Βέγας λαμπερὸ ἀστέρι λευκότατο, πού ἀνήκει στὸν ἀστερισμὸ τῆς Λύρας, ἀπὸ τὰ πλησιέστερα στὴ γῆ.

μπροστά στον καθρέφτη της νά τήν είχε σκαρώσει, εκεί πού μονάχη, κλειδωμένη σέ κάποια κάμαρα, θά πάσχιζε νά διορθώσει τό άδικο πού τής είχε κάνει ή Φύση.

Ή τοποθεσία στό γεφυράκι ήτανε κι αύτή άσήμαντη. Ένα ξεροπόταμο, μερικές λυγαριές, πιό πέρα μερικά πλατάνια έρημικά, γερασμένα. Ο ήλιος βασίλευε μέσα σέ άχνη χωρίς δόξα. Τά τρία παιδιά κάθισαν πρώτα κάτω από τά δέντρα, ύστερα στό γεφυράκι, κι ή Φανή έβγαλε από τό καλαθάκι της ένα κέικ δικής της κι αυτό κατασκευής.

— Τι κρατάς μούτρα; τή μάλωσε ό Ντόντος. Έπειδή δέν πήγαμε δηλαδή στίς Πικροδάφνες;

— Ω, όχι, έκανε αφαιρεμένο τό κορίτσι, κι ή φωνή του ήτανε πονεμένη.

Ανάλαφρο άγέρι, βραδινό, φλυάρησε στίς φυλλωσιές.

— Έλάτε νά καθίσουμε έμείς έδω, είπε ό Ντόντος στόν ξένο του. Αφήστε την αύτήν. Στά καλά καθούμενα, δίχως λόγο σοβαρό, τήν πιάνουν οί μελαγχολίες.

Ο Γλαύκος τό βρήκε άνάρμοστο νά σχολιάσει. Κάθισε όπου του είχε δείξει ό Ντόντος, στή ρίζα μιάς λυγαριάς, αλλά κι εκεί δέ βρήκανε πολλά νά πούν οί δυό τους.

— Εγώ θά 'θελα νά ήμουνα μουσικός, έκανε κάποια στιγμή έμπιστευτικά ό Ντόντος, κοιτάζοντας μέ προφύλαξη κατά τή μεριά πού καθόταν ή άδερφή του.

— Παίζεις κανένα όργανο;

— Όχι.

— Τότε;

— Νά, έτσι.

Κάτι πήγε νά πεί ακόμα, όμως μετάνιωσε. Του Γλαύκου, από ώρα του έκανε εντύπωση πώς ένα θέμα, συνηθισμένο στίς κουβέντες των άγοριών, δέν είχε έρθει καθόλου ίσαμε τώρα στή δική τους: Τά κορίτσια. Ήτανε μήπως τόσο πολύ άποχανωμένος ό Ντόντος από τήν οίκογενειακή πειθαρχία, πού νά μήν έχει ξυπνήσει ακόμα; Ή, μήπως, επειδή είχε άδερφή, τό έβρισκε άνάρμοστο νά κάνει τέτοιες κουβέντες;

Τό βραδινό φώς χαμήλωνε.

— Ε, δέν πάμε τώρα; είπε δυνατά ό χοντρός.

— Πάμε, άναστέναξε από πέρα ή Φανή.

‘Ανέβηκαν στ’ άμαξάκι, ξεκίνησαν. ‘Ο δρόμος ήτανε κακός, γεμάτος λιθάρια. Πήγαιναν άργά, τραπαλίζοντας. Τό φεγγάρι άρχισε ν’ άχνοφωτίζει γύρω.

— Φανή, παρακάλεσε πολύ ευγενικά τώρα ό Ντόντος, τραγουδήσέ μας κάτι.

— ‘Όχι, όχι! ‘Εγώ νά τραγουδήσω; ‘Εγώ δέν έχω φωνή.

— Πώς δέν έχεις; Τραγουδάς ωραία.

— Μά έλα τώρα, Ντόντο! Μέ κάνεις καί ντρέπομαι.

— Τί ντρέπεσαι; Τό Γλαύκο;

— Τραγούδησε, έκανε μεγαλόψυχα εκείνος.

Σήκωσε τό κεφάλι της καί τόν κοίταξε. Τά μάτια της ήτανε τρομαγμένα.

— Θα μέ κοροϊδέσετε.

— Γιατί νά σέ κοροϊδέσω;

“Εμεινε σκεπτική.

— Καλά, πío ύστερα, είπε.

Προχώρησαν βουβόι, γιά κάμποσο. Τό βράδυ πύκνωνε, τό φώς γύριζε σταθερά στό γαλάζιο. Τά τριζόνια άρχισαν λιανοτρέμουλα, έρημικά. Μέσα στόν κάμπο, πού χώνευε στήν άχνα του φεγγαριού, τ’ άμάξι γύριζε, έπλεε σάν παρμένο από ρεύματα άγνωστα. ‘Η φωνή του κοριτσιού, πού σηκώθηκε σέ λίγο ψιλούλα καί τρεμουλιαστή, μπερδεύτηκε μέ τά τριζόνια. ‘Ητανε διακριτικό τό τραγούδι της, άπλό καί ήσυχο.

— Τί τραγούδι είν’ αυτό; ρώτησε ό Γλαύκος.

— Είμαι παλιό. Τό ‘λεγε ή γιαγιά μου.

Τό πρόσωπο του κοριτσιού χαμογελούσε φωτισμένο από τό φεγγάρι.

— Σ’ άρέσει;

— Μ’ άρέσει.

‘Η διαδρομή τώρα φαινότανε μακριά, ίσως όμως κι ό Ντόντος νά τή μάκραινε, τραβώντας από άλλους δρόμους. Οί λυγαριές μύριζαν, σέ κάποιους βάλτους, πέρα, λαλήσανε τά βατράχια.

— Πές το πάλι τό τραγούδι, έκανε ό Γλαύκος.

Κάθονταν άντικριστά στό κασόνι του άμαξιού, καί μπροστά καμπούριαζε ή ράχη του Ντόντου, πού όδηγούσε. ‘Η Φανή ξανάπε τό τραγούδι της, κοιτάζοντας τώρα τό Γλαύκο ξεθαρρεμένη.

— Φτάσαμε.

Παραξενεύτηκαν. Κοιτάζανε γύρω νά ιδούν μήπως ὁ Ντόντος κοροϊδεύει καί ξέκριναν* τό σπίτι πού εἶχε ξεπροβάλει μέσα στή νύχτα ἀναπάντεχα.

— Ἐγώ κατεβαίνω, ἔκανε ἡ Φανή.

Πῆρε τό καλαθάκι της, ἔδωσε τό χέρι ἀμίλητη στό Γλαῦκο καί πήδηξε κάτω.

— Καληνύχτα, φώναξε πρόσχαρα ἀπό τήν πόρτα τοῦ περιβολιοῦ.

Τήν εἶδανε νά φεύγει στό δρομάκι γοργή κι ἀθόρυβη, σάν νά τήν ἔπινε ἡ σκιά τῆς κληματαριᾶς. Ὁ Ντόντος χτύπησε τά γκέμια. Ξεκίνησαν πάλι.

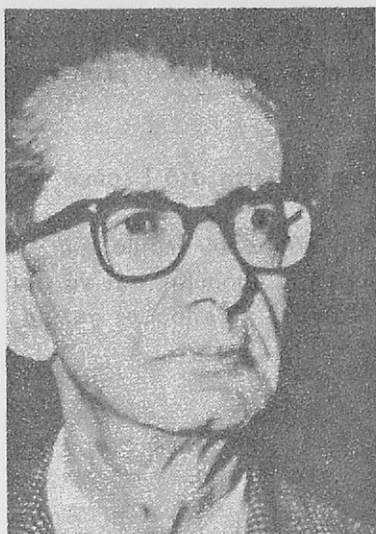
Ἑρωτήσεις

1. Ἡ ψυχική διάθεση τοῦ Γλαυκοῦ καί τῆς Φανῆς παρουσιάζει πολλές μεταβολές: νά τίς ἐπισημάνετε καί νά βρεῖτε τήν αἰτία τους.
2. Ὅλα τά πρόσωπα πού παρουσιάζονται ἐδῶ σκέφτονται τό σπίτι στίς Πικροδάφνες γιά διαφορετικούς λόγους τό καθένα, πού δέν τοὺς ἀποκαλύπτουν: ποιές εἶναι οἱ προθέσεις τῆς κ. Πιτσιλά καί τῆς Φανῆς καί ποιές τῶν δύο ἀγοριῶν;
3. Σέ ποιά χωρία τοῦ κειμένου ὁ ρευστός συναισθηματισμός τῶν νέων πλαισιώνεται ἀρμονικά ἀπό τήν περιγραφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος;
4. Ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ τά πρόσωπα τοῦ Ντόντου, τῆς Φανῆς καί τῆς κ. Πιτσιλά ἀπό ὀρισμένη ὀπτική γωνία, τά παρακολουθεῖ δηλ. καί τά κρίνει μέ τά μάτια τοῦ Γλαυκοῦ: Νά ἐπιβεβαιώσετε τήν παρατήρηση αὐτή μέ παραδείγματα ἀπό τά ἀφηγηματικά μέρη τοῦ κειμένου.
4. Διαβάστε προσεχτικά τό ἀπόσπασμα ἀπό «θά φάει μαζί τους ὁ Γλαῦκος...ἀπό τίς Πικροδάφνες»: α) Νά ἐπισημάνετε τό εἶδος τοῦ λόγου πού χρησιμοποιεῖ ἐδῶ ὁ συγγραφέας. β) Μπορεῖτε νά ἀποκαταστήσετε τό διάλογο πού ὑπονοεῖται; γ) Τί πετυχαίνει ὁ συγγραφέας μέ τήν ἔμμεση (μέσω τῆς Φανῆς) ἀναμετάδοση τοῦ διαλόγου;

* Ἀγγελος Τερζάκης (1906-1979)

Γεννήθηκε στό Ναύπλιο καί πέθανε στήν Ἀθήνα. Ἀφοσιώθηκε ἀπό νεαρή ἡλικία στή λογοτεχνία καί καλλιέργησε ὅλα σχεδόν τά εἶδη τοῦ πεζοῦ λόγου:

- **ἔκρινω** διακρίνω.-

διήγημα, μυθιστόρημα, θέατρο και δοκίμιο. Στα μυθιστορήματά του προσπάθησε να παρουσιάσει την κρίση και την παρακμή της μικροαστικής οικογένειας μέσα σε μία ατμόσφαιρα βαριά και αρρωστημένη, κατάλληλη όμως να πλαισιώσει την υπόσταση και τον ψυχισμό των προσώπων του. Προσπάθησε επίσης με ιδιαίτερη επιτυχία να ζωντανέψει την περίοδο της Φραγκοκρατίας στην Πελοπόννησο με τό ιστορικό του μυθιστόρημα «*Η Πριγκιπέσσα 'Ιζαμπώ*» που κατέχει ξεχωριστή θέση στην πεζογραφία μας. Ο Τερζάκης διακρίθηκε στο δοκίμιο. «*Ανθρωπος με άγρυπνη συνείδηση και βαθύ στοχασμό και έπηρεασμένος από τη σύγχρονη υπαρξιακή φιλοσοφική σκέψη, δημοσίευσε αρκετά υποδειγματικά δοκίμια στη γλώσσα μας.*»

Έργα του: α) Μυθιστορήματα: *Δεσμώτες* (1932), *Η Παρακμή των Σκληρών* (1933), *Η μενεξεδένια πολιτεία* (1937), *Η Πριγκιπέσσα 'Ιζαμπώ* (1945), *Ταξίδι με τον Έσπερο* (1946), *Δίχως θεό* (1951), *Μυστική ζωή* (1957).

β) Διηγήματα: *Ο ξεχασμένος* (1925), *Φθινοπωρινή συμφωνία* (1924), *Το έρωτα και το θάνατο* (1943), *Η στοργή* (νουβέλα 1944), *Απρίλης, τό βιβλίο του γιού μου* (1946).

γ) Θεατρικά: *Αυτοκράτωρ Μιχαήλ* (1936), *Γαμήλιο έμβλητο* (1937), *Ο σταυρός και το σπαθί* (1939), *Θεοφανώ* (1953), *Νύχτα στη Μεσόγειο* (1955), *Θωμάς ο δίψυχος* (1962) κ. ά.

δ) Δοκίμια: *Προσανατολισμός στον αιώνα* (1963), *Έλληνική έποποιία 1940-1941* (1964).

Γιώργος Θεοτοκάς

· Αργώ (άπόσπασμα)

· Η «· Αργώ», τό νεανικό αυτό μυθιστόρημα του Γ. Θεοτοκά, αποτελείται από δύο τόμους. · Ο πρώτος τόμος, πού είχε υπότιτλο «Τό ξεκίνημα» ολοκληρώθηκε τό 1933 καί ὁ δεύτερος γράφτηκε λίγα χρόνια ἀργότερα (1935). Τά βασικά πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος εἶναι μέλη ἑνός φοιτητικοῦ συλλόγου, πού ὀνομάζεται «· Αργώ». · Ο συγγραφέας παρουσιάζει τή ζωή, τά ὄνειρα καί τίς φιλοδοξίες αὐτῶν τῶν νέων τήν τρίτη δεκαετία τοῦ αἰῶνα μας (ἐποχή τοῦ μεσοπολέμου), προσπαθώντας συγχρόνως νά ἀπεικονίσει καί τό πολιτικό κλίμα τῆς ἐποχῆς.

· Ένα ἀπό τά βασικά πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος εἶναι ὁ Δαμιανός Φραντζῆς· κατάγεται ἀπό παλιά οἰκογένεια ἐμπόρων τῆς Πόλης, πού ἔχει αὐτή τήν περίοδο ξεπέσει οἰκονομικά.

Θέλω γράμματα

Σάν ὁ Δαμιανός τελείωσε τήν τρίτη τοῦ ἑλληνικοῦ*, ὁ γερο-Φραντζῆς εἶπε πῶς ἀρκετά γράμματα εἶχε μάθει καί ἦτανε καιρός νά πιάσει δουλειά. · Ο μικρός θά ἦτανε δεκατριῶ ἢ δεκατεσσάρω χρονῶ. Μόλις ἄρχιζε νά ἀποκτᾷ μιᾷ συνείδηση κάπως καθαρή τοῦ κόσμου καί τόν κατεῖχε κιόλας τό πάθος τῆς γνώσης. Ρουφούσε ἀχόρταστα ὅ,τι ἔντυπο τοῦ ἔπεφτε στά χέρια, λαϊκά ἀναγνώσματα, ἐφημερίδες, ἐκκλησιαστικά βιβλία. Τό ἀσχημάτιστο καί ἐρεθισμένο πνεῦμα του δέν μπορούσε νά σταματήσει πουθενά, γλιστροῦσε ἀπάνω ἀπ' ὅλα αὐτά τά ἀπλοϊκά διαβάσματα πρὸς ὅλες τίς μεριές, προμάντευε θολά καί λαχταροῦσε κάποιες ἀνώτερες περιοχές τῆς μάθησης. Δέν ἤξερε

τρίτη τάξη τοῦ ἑλληνικοῦ· ἀντίστοιχη τάξη μέ τή σημερινή Α' Γυμνασίου. Σύμφωνα μέ τό Ἐκπαιδευτικό σύστημα πρὸ τοῦ 1929 οἱ τρεῖς βαθμίδες τῶν σχολείων γενικῆς ἐκπαίδευσης εἶχαν τό ἀκόλουθο σχῆμα: τετραετές δημοτικό - τριετές ἑλληνικά σχολεῖο - τετραετές γυμνάσιο. -

βέβαια τί νόημα είχαν αυτά τὰ ἄγνωστα πράματα πού τόν σαγήνευαν τόσο. Ἀκολουθοῦσε αὐθόρμητα τήν ὁρμή τῆς ψυχῆς του, πού τόν ἔσερνε πρὸς τὰ ἐκεῖ, καί ὄνειρευότανε νά γίνει μιά μέρα ἕνας μέγας δάσκαλος πού νά κατέχει καλά, μέ τὰ δύο του χέρια, ὅλην τή σοφία τῶν ἀνθρώπων, ὅλα τὰ βιβλία, ὅλα τὰ «γράμματα», καί νά μοιράζει γενναιοδωρα αὐτοὺς τοὺς θησαυροὺς στοὺς τριγυρινούς του. Ἡ ἱκανότητά του νά μαθαίνει ἦτανε καταπληκτικὴ κι ἡ ὑπεροχή του ἀναγνωρισμένη σ' ὅλο τὸ σχολεῖο ἀπὸ δασκάλους καί μαθητές.

Μόλις πληροφορήθηκε τίς προθέσεις τοῦ πατέρα του, ὁ μικρὸς ἔμπηξε τὰ κλάματα καί τίς φωνές. Δέν ἤθελε, δέν μποροῦσε νά ἀρνηθεῖ τὰ βιβλία του καί τὰ ὄνειρά του. Ζήτησε βοήθεια τριγύρω του, μὰ οὔτε ἡ μάνα του οὔτε οἱ ἀδελφές του ἦταν ἱκανές νά καταλάβουν τόν καημό του. Τόν ψευτοπαρηγόρησαν λιγάκι κι ὕστερα τόν κοροΐδωσαν καί τοῦ γύρισαν τίς πλάτες. Ὁ μικρὸς μαζεύτηκε σέ μιά γωνιά, χτυποῦσε τὸ στήθος του μέ τίς γροθίτσες του καί οὐρλιαζε μέσ στοὺς λυγμούς του:

— Θέλω γράμματα! Θέλω γράμματα!

Ὁ Παπασίδερος* τόλμησε κάποτε νά ἀνακατωθεῖ.

— Τό παιδί ἀγαπᾷ τὰ γράμματα, εἶπε. Πρέπει νά σπουδάσει ἀφοῦ εἶναι θέλημα Θεοῦ.

— Τό γένος δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πολλά γράμματα, ἀποκρίθηκε ἀπότομα καί ξερά ὁ γερο-Φραντζής, τὸ γένος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ παράδες. Μέ τοὺς παράδες θά ἀρματώσουμε καράβια καί θά κάνουμε στρατό καί θά ξαναπάρουμε τήν Πόλη καί τήν Ἀγία-Σοφιά, νά γίνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Κι ἐνῶ ὁ παπὰς κάτι προσπαθοῦσε νά ἀντιλογηθεῖ, ὁ γέρος βρόντησε τῇ γροθιά του ἀπάνω στό τραπέζι καί ξεφώνισε:

— Σκασμός, παπά! Ἀφέντης εἶμαι στό σπιτικό μου καί δέν ἔχω νά δώσω λόγο μηδὲ σ' ἐσένα μηδὲ στό ντοβλέτι*.

Καί μέ τῇ φωνάρα του ὁ Δαμιανὸς τρόμαξε τόσο πολὺ πού τοῦ κοπήκανε μονομιᾶς τὰ δάκρυα καί τίς γυναῖκες τίς ἔπιασε πανικός καί βγήκανε στό δρόμο καί κρυφομιλοῦσανε φοβισμένες μέ τίς γειτόνισσες.

Ὁ Παπασίδερος μάζεψε τὰ ράσα του κι ἔφυγε ἀμίλητος. Ὁ γερο-

Παπασίδερος: ὁ ἱερέας Ἰσιδωρος Φραντζής, θεῖος τοῦ Δαμιανοῦ. - **ντοβλέτι:** λ. τουρκ. κυβέρνησις, κράτος.

Φραντζής ήτανε πρεσβύτερός του και τό κάτω κάτω τής γραφής αφέντης ήτανε, όπως έλεγε. Δικαίωμά του νά κανονίζει κατά τό κέφι του τίς τύχες τής γυναίκας του και τών παιδιών του. Οί τριγυρινοί χρωστούσανε νά σέβονται τή νόμιμη έξουσία του οικογενειάρχη και νά μήν του δημιουργούνε ζιζάνια. Τέτοια ήτανε τότε, στίς πολιτικές συνοικίες, ή καθιερωμένη τάξη τών πραγμάτων.

‘Ο μικρός στρώθηκε κάποτε στή δουλειά θέλοντας και μή. Βοηθοῦσε ὅλη μέρα τόν πατέρα στό μαγαζί ἢ ἔτρεχε στά ψούνια και στά θελήματα ἀπό τή μιάν ἄκρη τής Πόλης στήν ἄλλη, φορτωμένος ζεμπιλια και μπόγους. Τό βράδυ, σάν ἔκλεινε τό μαγαζί, καθότανε μέ τίς ὥρες στό φῶς τοῦ κεριοῦ, νά μετῶ τίς εἰσπράξεις τής ἡμέρας και νά κρατᾶ τά κατάστιχα. Γυρνοῦσε σπίτι του, ἀργά τή νύχτα, βουτηγμένος στή λάσπη, κατάκοπος, ζαλισμένος, μήν ἀκούοντας ποτές ἕναν καλό λόγο ἀπό κανέναν. Μονάχα γρίνες, καβγάδες, κλαψιαρίσματα και τό μουγκρητό τοῦ πατέρα, πού τόν κυνηγοῦσε παντοῦ.

Αὐτή ἡ κατάσταση βάσταξε μερικούς μήνες. ‘Ο Δαμιανός, παρά τήν κούρασή του και παρά τίς φωνές, πού δέν τόν ἀφηναν οὔτε μιὰ μέρα νά ἡρεμήσει, δέν ἐννοοῦσε νά τά βάλει κάτω. Στριφογύριζε συνεχῶς τά μεγάλα σχέδιά του στό κεφάλι του και πάσχιζε νά κλέψει καμιάν ὥρα ἀπό τή δουλειά ἢ τόν ὕπνο γιά νά τήν ἀφιερῶσει στό ἀγαπημένα του «γράμματα». Εἶχε φτιάσει κρυψῶνες στίς πιό ἀπόμερες γωνιές τοῦ σπιτιοῦ τοῦ μαγαζιοῦ γιά νά χώνει τίς φυλλάδες του και τίς ξέθαβε και τίς μελετοῦσε σάν ἦτανε μόνος. Ἄλλοτε πάλι κατόρθωνε νά τό σκάσει στίς ἀκτές τοῦ Τοπχανά ἢ τοῦ Ντολμά - Μπαξέ, ξαπλωνότανε σέ κανένα ἔρημο κήπο και διάβαζε ἢ ὄνειροπολοῦσε, κοιτάζοντας τά νερά τοῦ Βοσπόρου. Τόν ἔπιανε τότες ἕνα βαρύ παράπονο κι ἔκλαιγε μοναχός του μέ τό πρόσωπο χωμένο στό χορτάρι. ‘Ο γερο-Φραντζής, σάν τόν τσάκωνε νά διαβάσει, τόν ἔδερνε και τοῦ ἔσκιζε τά βιβλία, φωνάζοντάς τον τεμπέλη, χασομέρη και παράσιτο. Οἱ γυναῖκες παρακολουθοῦσαν τίς σκηνές ἀπό μακριά, χωρίς νά μιλοῦν, μά, σάν ξεθύμαινε ὁ γέρος, μάλωναν κι αὐτές τό ἀγόρι μέ τή σειρά τους:

— Γιατί μωρέ πεισματάρικο, δέν κάνεις τό θέλημα τοῦ ἀφέντη σου, νά ἡσυχάσει κι αὐτός, νά ἡσυχάσουμε κι ἐμεῖς ἀπό τά νεύρα του και τίς φωνάρες του, πού πάει νά μᾶς ξεμυαλίσει; Γιατί, μωρέ μυξιάρικο, δέ λυπᾶσαι τή μάνα σου και τίς ἀδερφές σου;

— Θέλω γράμματα! αποκρινότανε κλαίγοντας τό παιδί.

“Ένα τέτοιο ξυλοκόπημα πιό γερό ίσως από τά άλλα, έκρινε τήν κατάσταση. Ο Δαμιανός, ένα βράδυ, τό ‘σκασε από τό σπίτι του και κανείς δέν τόν είδε τρεις όλόκληρες μέρες. Περιπλανήθηκε μέσ στην Πόλη, χειμώνα καιρό, σά χαμένο σκυλί, και κοιμήθηκε ο Θεός ξέρει πού. Μονάχα τό τρίτο βράδυ πρόβαλε στην πύλη της Παναγίας, κουρελιασμένος, καταλασπωμένος, δαρμένος από τόν πυρετό κι από τήν πείνα. Η έκκλησιά ήτανε σχεδόν άδεια και μισοσκοτεινή. Μερικές γυναίκες του λαού και τρεις τέσσερις γέροι προσευχότανε και σταυροκοπιότανε έμπρός στό ‘Ιερό, ένθ ο Παπασίδερος διάβαζε τόν έσπερινό:

— Υπέρ της άνωθεν ειρήνης και της σωτηρίας των ψυχών ήμών του Κυρίου δεηθώμεν.

Υπέρ του αγίου Οίκου τούτου και των μετά πίστewς, εύλαβείας και φόβου Θεού εισιόντων έν αυτώ του Κυρίου δεηθώμεν.

Υπέρ της Πόλεως ταύτης, πάσης πόλεως, χώρας και των πιστει οϊκούντων έν αυταίς του Κυρίου δεηθώμεν...

Ο μικρός σταμάτησε στην είσοδο και δέν τολμούσε ή δέν είχε τή δύναμη νά προχωρήσει. Στεκότανε και κοιτάζε έκστατικά τήν ιεροτελεστία, χωρίς νά σκέπτεται τίποτα, παραδομένος στην άργή ψαλμωδία και στή δυνατή μυρωδιά του θυμιάματος. Τά κεριά των πολυελαίων κι οί καντήλες σκορπούσανε στό ‘Ιερό και στό κέντρο της έκκλησιās ένα δειλό, κοκκινοκίτρινο φώς πού έκανε νά γυαλίζει τό άσήμι των εικονισμάτων. Οί ίσκιοι των ανθρώπων έτρεμαν άπάνω στό δάπεδο και στίς κολόνες. “Ένα έλαφρό, διάφανο σύννεφο άρωματισμένου καπνού τά σκέπαζε όλα και σά νά τά έξαύλωνε. Ο Παπασίδερος, μαύρος, μακρύς κι άδύνατος, ξεχώριζε άπότομα, στό φόντο της σκηνής, άπάνω στα θαμπά χρώματα της ‘Ιερής Πύλης δεσπόζοντας από ψηλά τούς σκυμμένους πιστούς. Κουνούσε μονάχα τό κεφάλι και όλoένα προσφωνούσε τόν Θεό του μέ βραχνή φωνή:

— “Οτι αγαθός και φιάνθρωπος Θεός ύάρχεις, και σοί τήν δόξαν αναπέμπομεν, τῷ Πατρί και τῷ ‘Υιῷ και τῷ ‘Αγίῳ Πνεύματι, νῦν και άεί και εις τούς αιώνας των αιώνων...

Τό άστραφτερό μάτι του δέν άργησε νά διακρίνει τό Δαμιανό στην άλλην άκρη του ναού, μά δέν του έκανε κανένα νόημα. Τελείωσε τήν

ἀκολουθία του ὁ παπὰς χωρίς νά βιαστεῖ κι ὕστερα μπήκε στό Ἱερό, περιμένοντας νά ἀδειάσει ὁλότελα ἡ ἐκκλησιά. Καί σάν ξαναβγήκε, εἶδε τό παιδί, πού στεκότανε πάντα στήν ἴδια θέση, ἔρημο καί θλιβερό, μέ γουρλωμένα τά μάτια κι ἀνοιχτό τό στόμα, σάν ἀποβλακωμένο.

Ὁ Παπασίδερος βάδισε μονομιᾶς καταπάνω του. Τό βλέμμα του γυάλιζε μέσ στό ἡμίφως. "Ἦτανε πολὺ νευριασμένος κι ἔμοιαζε ἀπειλητικός.

— Τί θές ἐδῶ; ρώτησε βίαια.

— Θέλω γράμματα! ἀποκρίθηκε ὁ μικρός αὐθόρμητα, μηχανικά, χωρίς νά σκεφτεῖ τί ἔλεγε, μέ τό ἴδιο πάντα ἀφαιρεμένο καί παράξενο ὕφος.

— Γιατί ἔφυγες, μωρέ, ἀπό τό σπίτι σου;

— Θέλω γράμματα! ξανά 'πε τό παιδί.

— Πήγαινε νά μέ περιμένεις στό προαύλιο! πρόσταξε ὁ παπὰς.

Κι ἐνῶ ὁ μικρός στεκότανε ἀπολιθωμένος καί τόν κοίταζε κατάματα δίχως νά καταλαβαίνει τά λόγια του, ὁ παπὰς τοῦ φώναζε ἀκόμα πιό βίαια, σηκώνοντας κιόλας τήν κοκαλιάρικη χερούκλα του:

— Πήγαινε ἔξω ἀμέσως, νά μή σέ σπᾶσω στό ξύλο!

Ὁ μικρός, σάν νά ξύπνησε ἀπό τή νάρκη του μπροστά στήν ἀπειλή τοῦ ξύλου, τινάχτηκε μονομιᾶς προφυλάγοντας τό κεφάλι του μέ τά χεράκια του κι ἔτρεξε ἔξω. Ὁ Παπασίδερος στάθηκε μιά στιγμή στή μέση τῆς ἐκκλησιᾶς, ἔβγαλε τό καλυμμαῦχί του, σφοῦγγισε τόν ἰδρώτα τοῦ προσώπου του μέ τό ρασομάνικό του κι ἀναστέναξε βαθιά. "Ὑστερα βάδισε ἀργά πρὸς τήν Ἱερή Πύλη, σταμάτησε μπροστά στήν εἰκόνα τῆς Παναγίας καί σωριάστηκε χάμω γονατιστός κρατώντας τό κεφάλι του μέσ στίς παλάμες του. "Ἐμεινε ἔτσι λίγες στιγμές, τρέμοντας σύγκορμος. Σάν συνῆρθε κάπως, σήκωσε τό κεφάλι καί κοίταξε τήν εἰκόνα.

— Παναγία Μαρία, εἶπε, βοήθησε αὐτό τό ἔρημο πλάσμα τοῦ θεοῦ. Προστάτεψέ το ἀπό τά χτυπήματα τῆς μοίρας κι ἀπό τοὺς πειρασμοὺς τοῦ Σατανᾶ. Βοήθησε νά γίνει ἄνθρωπος ἐνάρετος καί περισπούδαστος καί νά δουλέψει γιὰ τήν πίστη τοῦ Χριστοῦ καί γιὰ τή δόξα τοῦ γένους. Σέ ὑπηρετήσα πιστά ὅλην τή ζωή μου, Παναγιά μου, ἄς εἶναι αὐτή ἡ ἀμοιβή μου.

Ερωτήσεις

1. Τι όνειρα κάνει ο Δαμιανός για τó μέλλον του και ποιά σχέδια έχουν για αυτόν ο πατέρας του και ο Παπασίδερος;
2. Τά τρία πρόσωπα που βλέπουμε στο απόσπασμα, παρά τίς εξωτερικές τους διαφορές, παρουσιάζουν όρισμένες ψυχικές όμοιότητες, όπως είναι ή άνυποχώρητη βούλησή τους. Νά επισημάνετε αυτές τίς όμοιότητες στο κείμενο.
3. Στο απόσπασμα ο συγγραφέας έπιχειρεί νά παραστήσει τó πάθος του μικρού Δαμιανού για τά γράμματα. Πώς τó κατορθώνει;

Γιώργος Θεοτοκάς (1905-1966)

Δοκιμογράφος, πεζογράφος και θεατρικός συγγραφέας. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου έζησε τά παιδικά και έφηβικά του χρόνια. Στην Αθήνα ήρθε τó 1922. Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και έζησε για λίγο στή Γαλλία και στήν Αγγλία. Θεωρείται από τούς σημαντικότερους εκπροσώπους τής γενιάς του '30. Διακρίθηκε κυρίως ως δοκιμογράφος. Τά βασικά χαρακτηριστικά του έργου του είναι ή στοχαστική διάθεση και ή καθαρότητα του ύφους του.

Έργα του: Πεζογραφήματα: *Ώρες άργίας* (1931), *Άργώ* (1936), *Ευριπίδης Πεντοζάλης* (1937), *Τό δαιμόνιο* (1938), *Λεωνής* (1940), *Ίερά όδός* (1950), *Άσθενείς και όδοιπόροι* (1964), *Η άκρη του δρόμου* (1964).

Δοκίμια, Ταξιδιωτικά: *Ελεύθερο Πνεύμα* (1929), *Έμπρός στο κοινωνικό πρόβλημα* (1932), *Στό κατώφλι τών νέων καιρών* (1945), *Δοκίμιο για τήν Αμερική*

(1954), *Προβλήματα του καιρού μας* (1956), *Πνευματική πορεία* (1961), *Ταξίδι στή Μέση Ανατολή και τó Άγιον Όρος* (1961).

Θεατρικά: *Θέατρο Α* (1944), *Θέατρο Β* (1947), *Θεατρικά έργα, τόμ. 4.*

Στου Χατζηφράγκου

(άπόσπασμα)

Τό άπόσπασμα είναι παρμένο από τό μυθιστόρημα «Στου Χατζηφράγκου» (όνομα μιās λαϊκής συνοικίας τής Σμύρνης). Στο μυθιστόρημα αυτό πού οί ήρωές του είναι μικρά παιδιά, ό συγγραφέας ξαναζωντανεύει εμπειρίες και μνήμες τής παιδικής ηλικίας από τή Σμύρνη.

Τό έπεισόδιο, γραμμένο μέ μεγάλη εύαισθησία, όπως άλλωστε και όλο τό μυθιστόρημα, έχει ένότητα και μπορεί νά θεωρηθεί όλοκληρωμένο διήγημα. "Ηρώας του είναι ό Τζώνης, πού ζούσε σέ μιá τρώγλη και έκανε διάφορα θελήματα στή γειτονιά.

[Ή όμορφιά του κόσμου]

Λοιπόν, εκείνο τό δειλινό πού πρωτοβγήκε ό Τζώνης, στεκότανε και κοίταζε συλλογισμένος τό στρώσιμο του σοκακιού, άκόμα πιό άχαμνός και πιό λελέκι. Είχε τελέψει πιά τό ξήλωμα του καλντεριμιού, και τώρα οί άραμπάδες* ξεφορτώνανε άμμο και μαλτεζόπλακες. Βαριές πέτρες, ώσαμε μισή τετραγωνικιά πήχη επιφάνεια, και κάπου δυό ρούπια* πάχος, άνώμαλες από κάτω, άπελέκτες, για νά θηλιάζουνε* πιό στέρεα μέσα στον άμμο. Οί μαστόροι άπλώναν ένα παχύ στρώμα άμμο, και πάνω εκεί τοποθετούσανε τίς μαλτεζόπλακες, άράδα, σέ λοξές γραμμές. Τό λοξό στρώσιμο παρουσιάζει μεγαλύτερη άντοχή, λένε οί τζινιέρηδες*. Για όδηγό, στο άλφάδισμα*, δένανε σπάγγους, από τή μιá μπάντα του σοκακιού ίσαμε τήν άλλη, σέ μεγάλα καρφιά μπηγμένα χάμω. Αφού τελειώνανε καμιά δεκαριά άράδες στρώσιμο, βγάζανε τους σπάγγους, ρίχνανε άμμο από πάνω, πού χωνότανε άνάμεσα στους άρμούς, κι ύστερα σουλαντίζανε*. Έτσι προχώραγε ή

άραμπάς: λ. τουρκ. τετράτροχο ξύλινο άμάξι πού τό σέρνουν βόδια ή άλογα.- **ρούπι:** υποδιαίρεση του έμπορικού πήχη (1/8).- **θηλιάζω:** εδώ συνδέω εφαρμοστά.- **τζινιέρης:** μηχανικός.- **άλφάδισμα:** ό έλεγχος τής κλίσεως μιās επιφάνειας μέ τό άλφάδι.- **σουλαντίζω:** καταβρέχω.-

δουλειά. Χτίσιμο μπόσικο*, πάνω στόν ἄμμο, θά' λεγες, καί ὅμως αὐτός ὁ ντουσεμέσ* κράταγε χρόνια καί χρόνια, καί σπάνιο νά λασκάριζε μιά πλάκα.

Ὁ Τζώνης στεκότανε τό δειλινό καί κοιτάζε συλλογισμένος. Πές ἀπό ἀτσιγαριές, πές γιά νά ξελογιστεῖ ἀπό τόν πόνο του, κάποια στιγμή πού ὁ κύρ Σωτήρης Ἀλιφάντης πέρασε ἀπό κοντά του, τό πήρε ἀπόφαση.

— Ἀφεντικό, μέ παίρνεις στή δουλειά σου;

Ὁ ἐργολάβος τόν κοιτάξε καλόκαρδα. Τόσες βδομάδες τώρα πού ἐρχότανε στό μαχαλά, κάτι θά 'χε ἀκούσει γιά τό Τζώνη. Μά τόν εἶδε ἀχαμνό* καί γουβιασμένο*.

— Βαστάνε τά κότσια σου;

— Δοκίμασέ με.

Ὁ κύρ Ἀλιφάντης ἀνασήκωσε τούς ὤμους του. Μιά ἐλεημοσύνη κάνω, εἶπε μέσα του.

— Ἐνα ὀχταράκι μεροκάματο, τοῦ λέει. Μαστρο-Γιάννη, φώναξε τόν πρωτομάστορα, ὁ κύριος ἀπό δῶ -καί τοῦ 'κανε τό μάτι- πιάνει ἀπό αὔριο δουλειά. Βάλ 'τονε στά ζεμπίλια.

Τόν βάλανε νά κουβαλάει ἄμμο. Ἀνακάθισε πάνω στίς φτέρνες του, μέ τήν πλάτη γυρισμένη στό βουνό τόν ἄμμο, κρατώντας τό ζεμπίλι στή ράχη του ἀπό τό χερούλι. Τοῦ φτυαρίζανε ἄμμο μέσα στό ζεμπίλι -τοῦ τό μισογεμίζανε μονάχα, ἐλεημοσύνη εἶχε πεῖ τ' ἀφεντικό- κι ὁ Τζώνης πήγαινε κι ἔχυνε τόν ἄμμο ἐκεῖ πού δουλεύανε οἱ μαστόροι. Πήγαινε ρέγουλα* ἢ δουλειά. Μά κάποια μέρα, ἔνας γκεβεζές* ἐργάτης, ἔβαλε μέ τρόπο μιά μαλτεζόπλακα μέσ στό ζεμπίλι τοῦ Τζώνη, καί φτυάρισε ἄμμο ἀπό πάνω. Ὁ Τζώνης, μιά, δυό, μέ τήν τρίτη κατάφερε νά σηκωθεῖ καί νά σταθεῖ στά πόδια του. Ἴσως νά 'πε μέσα του πώς τόν ἐπιασε μιά ξαφνική ἀδυναμία. Προχώρησε δυό βήματα, λυγίσανε τά γόνατά του, μά πάλι ἀναστηλώθηκε. Ἀλλά δυό βήματα - καί ξαφνικά γονάτισε, τό πανωκόρμι του ἔγειρε μπροστά, καί τόν κουκούλωσε ὁ ἄμμος. Καλά πού δέν κύλησε ἡ μαλτεζόπλακα, νά τοῦ κάνει ζούπα* τό κεφάλι.

Τρέξανε νά τόν βοηθήσουνε. Εἶχε πέσει στά μαλακά, πάνω στο

μπόσικος: χαλαρός.- **ντουσεμέσ**: πεζοδρόμιο.- **ἀχαμνός**: ἀδύνατος, ἰσχνός.- **γουβιασμένος**: βαθουλωμένος.- **ρέγουλα**: μέ κανονικό ρυθμό.- **γκεβεζές**: φλύαρος, ἀστείος, χωρατατζής.- **ζούπα**: λιῶμα.-

στρωμένο ἄμμο. Ἀπό τή ντροπή του, κράταγε τό κεφάλι του σκυφτό κι ἔσφιγγε τίς γροθιές του. Ἦτανε τόσο κωμικός, τόσο ὑπερβολικά κωμικός, τόσο πέρ' ἀπό τό κωμικό, πού κανένας δέ γέλασε. Τόν παρατήσαν ἐκεῖ, γονατιστό, καί γυρίσανε στή δουλειά τους. Πάνω στήν ὥρα, ἔφτασε ὁ κύρ Σωτήρης Ἀλιφάντης γιά τή συνηθισμένη ἐπιθεώρηση. Ρώτησε τί συμβαίνει. Κάτι τοῦ ἴκανε, δίχως νά μαρτυρήσουνε τή χιανετιά*, ὁ ἐργολάβος ἀνασήκωσε τοὺς ὤμους του καί πῆγε παρακάτω.

Ὁ Τζώνης, πάντα στήν ἴδια θέση, γονατιστός, μέ τό κεφάλι σκυφτό. Τά μαῦρα μαλλιά του καί τ' ἀξύριστα γένια του εἶχανε γίνει γκρίζα, πασπαλισμένα ἄμμο.

—Ἔ, Τζώνη, κουνήσου ἀπό κεῖ, μποδᾷς τή δουλειά, τοῦ φώναξε ὁ μάστορης.

Ἀναθώρησε*. Καί μέ τήν πρώτη ματιά πού ἔριξε μπροστά του, τράβηξε μέσα τήν ἀνάσα του, κι ἔμεινε μ' ἀνοιχτό στόμα. Γιατί ἀντίκρισε τήν ὁμορφιά τοῦ κόσμου.

Ἐκλείσε τά μάτια του καί πάλι τ' ἄνοιξε. Ἡ ὀπτασία ἦταν πάντα ἐκεῖ, οὔτε δέκα μέτρα πέρα. Μιά βικτόρια*, μαύρη καί καλογουλισμένη, ὅπως κι οἱ δύο καράδες* πού ἦτανε ζεμένοι, καουτσουτέ* καρούλια, μέ κατεβασμένη τήν κουκούλα, ἦτανε σταματημένη στήν ἀρχή τοῦ σοκακιοῦ, γωνιά μέ τοῦ Σκλαβούνου τό σοκάκι.

Καί μέσα στήν καρότσα, ἡ ὁμορφιά τοῦ κόσμου. Δυό μάτια πελώρια, φουντουκιά, ὀρθάνοιχτα, πού τά ματόκλαδά τους ἀγγίζανε τά φρύδια καί ἰσκιάζανε τά μάγουλα, καί πιό κάτω, καταμεσῆς, ἕνα τριανταφυλλί μπουμπούκι. Αὐτό ἦτανε τό πρόσωπο. Κοντυλένια, μικροκαμωμένη, μέ θαλασσί μεταξωτό φουστάνι, ἄσπρα νταντελένια γάντια ὥσαμε τόν ἀγκώνα, κράταγε στό δεξί της χέρι ἕνα μεταξωτό θαλασσί ὀμπρελίνο, γαρνιρισμένο μέ ἄσπρο πιτσιλί* ὀλόγυρα. Τό κράταγε ἀνοιχτό, ἄν καί ὁ ἥλιος εἶχε φύγει ἀπό τό σοκάκι καί φώτιζε μονάχα, πίσω της, τά κεραμίδια τοῦ δίπατου σπιτιοῦ τοῦ Σκλαβούνου. Ἐνα ρόδινο συννεφάκι, γελαστό, ἦταν σταματημένο πανωθῆ της, στό θαλασσί

χιανετιά* λ. τρουρκ. ἀπιστία, προδοσία. - ἀναθωρῶ* σηκώνω τό κεφάλι μου καί κοιτάζω. - βικτόρια* παλιό τετράτροχο ἀμάξι πού τό σέρναν ἄλογα. - καράς* μαῦρο ἄλογο. - καουτσουτέ καρούλια* τροχοί ἀπό καουτσούκ. - πιτσιλί* δαντελωτό γαρνίρισμα.

οὐρανό. Κάτω από τό φραμπαλά* τῆς μακριᾶς φούστας της, ξεπρόβαλλε, συγκινητικό, ἓνα μικρούτσικο μαῦρο λουστρινένιο γοβάκι λουϊκένζ*, κι ἀχνοξεχώριζε ὁ ἀστράγαλος, μέσ' ἀπό τήν ἄσπρη φίλντεκός* κάλτσα. "ὦ, ἄγγελε τοῦ Θεοῦ, ἔλεγες, μέσα σου.

Ὁ Τζώνης ἔβγαλε τήν ἀνάσα του κι ἀργοσηκώθηκε ἀπό χάμω.

— Σς, σς, ἔκανε ὁ καρτσιέρης γιά νά ἡσυχάσουνε οἱ δυό καράδες, πού τινάζανε τό κεφάλι τους, γιατί τσιμπούσανε οἱ ἀλογόμυγες.

Εἴκοσι μέ εἰκοσιδυό χρονῶ κοπέλα. Στή θαλασιά τόκα* της ἦτανε μπηγμένη μιά αἰγκρέτα*, ὄχι ὀρθια, λοξά, στό πλάι. Τό φουστάνι της γαρνιρισμένο μέ ὅ,τι ἀπαιτοῦσε ἡ τελευταία μόδα, πλισεδάκια, φιογκάκια, κορδελάκια, καί στό στῆθος, δεξιά, κρεμότανε ἀπό μιά χρυσή καρφίτσα, μέ χρυσή ἄλυσιδίτσα, ἓνα γυάλινο ρολογάκι, σφαιρικό, σέ γυάλινη μπίλια, ἀπό κεῖνα, πού σάν τά κοιτάξεις ἀπό πίσω, βλέπεις ὀλάκερο τό μηχανισμό, ροδοῦλες, πιστόνια, ζουμπερέκια, νά γυρίζουνε καί νά σαλεύουνε ἀδιάκοπα, ἴδιο μικροσκοπικό ἐργοστάσιο. Μιά καμέα* μέ μαλαματένιο δέσιμο, πιασμένη μ' ἓνα χαλκαδάκι ἀπό μιά στενή μαύρη βελουδένια κορδελίτσα, στόλιζε τό λαιμό της. Καί κάτω ἀπό τά νταντελένια γάντια, σπιθοβολιές ἀπό δαχτυλίδια καί βραχιόλια. Ὅλη μαζί, ἀλήθεια, εἶχε κάτι τό πολύτιμο, πλασμένη ἀπό ἀκριβό ὕλικό. Βέβαια, δουλεμένο ἐπιφανειακά, μά ὥστόσο ἀκριβό, πανάκριβο. Ὁλόγουρα στήν καρότσα, μιά λεπτή μυρωδιά ροδόσταμο.

— Ἐ, μαστρο-Γιάννη, τελειώνουμε; ρώτησε ὁ κύρ Σωτήρης.

— Ναί, σίγουρα. Μεθαύριο παραδίνομε.

— Ταμάμ*. Αὐτές τίς μέρες θά 'ρχομαι μαζί μέ τήν κυρία μου, γιά νά βλέπει τά ἔργα μου - κι ἔπαιξε τή λέξη πάνω στή γλώσσα του σά νά 'θελε νά τή γευτεῖ.

Μέ τέτοια κυρία, δέ μπορούσε παρά νά 'ναι κι ὁ ἴδιος κύριος - κατά κάποιον τρόπο. Φαίνεται πώς οἱ δουλειές του, κι οἱ κομπίνες* του μέ τό Κονάκι, πηγαίγανε περίφημα.

φραμπαλάς: πλατύ πτυχωτό κομμάτι ὕφασμα πού προσαρμόζεται στό κάτω μέρος τοῦ γυναικείου φορέματος.- **γοβάκι λουϊκένζ**: σέ σχέδιο Λουδοβίκου Ἰδου.- **φίλντεκός**: κάλτσα ἀπό σκοτσέζικο νῆμα.- **τόκα**: γυναικεῖο καπελάκι.- **αἰγκρέτα**: δέσμη ἀπό φτερά στό καπέλο.- **καμέα**: κόσμημα ἀπό πολύτιμη πέτρα ἐγγράχτη.- **ταμάμ**: ἐπίρρ. λ. ἀραβ. στήν ὥρα, τήν κατάλληλη στιγμή.- **κομπίνες**: ὑποπτες ἐμπορικές συναλλαγές.-

‘Ο κύριος ‘Αλιφάντης ανέβηκε στή βικτόρια, κάθισε πλάι στήν κυρία του, ὁ καροτσιέρης πλατάγισε τὰ χεῖλια του, καί ἡ καρότσα ξεκίνησε πάνω στά καουτσουτέ καρούλια της. Δέν εἶχανε μείνει περισσότερο ἀπό πέντε λεπτά. ‘Η καρότσα ξεμάκραινε. ‘Από πίσω, φαινότανε τ’ ἀνοιχτό ὀμπρελίνο θαλασσί μέσ στό τριανταφυλλένιο δειλινό, πού δέν εἶχε γυρίσει ἀκόμα στό μενεξελί. ‘Εκεῖνο τό ρόδινο συννεφάκι, λές καί τήν ἀκολουθοῦσε.

‘Ο Τζώνης στεκότανε στήν ἴδια θέση, ἐκεῖ πού εἶχε σηκωθεῖ. Τέλος, τό πήρε ἀπόφαση πώς ἔφυγε ἡ καρότσα, καί μέ ἀργή περπατησιά πήγε καί κάθισε στό κατώφλι μιᾶς πόρτας, στήν ἀρχή τοῦ σοκακιού, ἐκεῖ πού ἐρχότανε κάθετα τό σοκάκι τοῦ Σκλαβούνου. ‘Εκεῖ πού ἦτανε σταματημένη πρωτύτερα ἡ καρότσα. ‘Εβγαλε ἀσυναίσθητα τή φυσαρμόνικά του ἀπό τήν τσέπη τοῦ παντελονιοῦ, καί ἀρχίνησε νά παίζει. Σιγανά, διακριτικά, ψαχουλεύοντας, σά νά μήν ἦταν βέβαιος γιά τὰ αἰσθήματά του ἢ γιά τό πῶς νά τὰ ἐκφράσει. Πού καί πού, ξέφευγε μιά τρίλια* ἀπό κείνον τόν πεταχτό σκοπό τοῦ Ζιζή - ἢ τῆς Ζιζής*. Οἱ γειτόνισσες βγήκανε στά παράθυρα.

- Τζώνη γιά ποιά μερακλώθηκες;
- Τζώνη, μοῦ κάνεις ἀπιστίες;
- Τζώνη μου, θά σέ περιμένω ἀπόψε.
- Τζώνη, μέ θές γιαβουκλού* σου;

Τ’ ὠχρό του πρόσωπο γίνηκε παντζάρι. Εἶχε ξεχαστεῖ. Εἶχε ξεχάσει πῶς δέ βρισκότανε στή μοναξιά του. ‘Εχωσε τή φυσαρμόνικα στήν τσέπη του καί τό ‘βαλε στά πόδια, καί πίσω του τόν κυνηγοῦσαν τὰ γέλια κι οἱ φωνές.

Τό ἄλλο πρωί, δέν πήγε νά πιάσει δουλειά στό ντουσεμέ. Μονάχα τό ἀπογεματάκι, ἀφοῦ πέρασε ἀπ’ τό μπαρμπέρη καί ξουρίστηκε - ὄχι τζάμπα, ὁ μπαρμπέρης πληρώθηκε βάζοντάς του ἕνα τσαλίμι*, πού τόν ἔστειλε τρικλίζοντας ὀξω ἀπό τό μαγαζί- κι ὅταν πιά ὁ ἥλιος ἄφησε

τρίλια: γρήγορος μουσικός ρυθμός.- **ὁ Ζιζής**: τὸ μικρὸ ποντικᾶκι πού συντρόφευε τὸν Τζώνη στὴν τρώγλη πού ἔμενε. **γιαβουκλού**: λ. τουρκ. ἐρωμένη.- **τσαλίμι**: λ. τουρκ. ἐπιδέξια κίνηση παλαιστῆ, ἐδῶ τρικλοποδιά.-

στόν ἴσκιο τὸ κεπέγκι* τοῦ καρσινοῦ* ἀχτάρη*, ὁ Τζώνης, φρεσκοξυρισμένος καί μέ στριμμένο μουστάκι, ξανάπιασε τὸ πόστο του στοῦ κατώφλι ἐκείνου τοῦ σπιτιοῦ, πού ἐρχότανε ντουρσεκλίδικο* μέ τοῦ Σκλαβούνου τὸ σοκάκι.

Σήμερα, ὁ Κοσ καί Κα 'Αλιφάντη φτάσανε πιο νωρίς. Ὁ ἴσκιος δέν εἶχε ἀκόμα ξεπεράσει τὰ πάνω παράθυρα τοῦ δίπατου σπιτιοῦ. Ὁ κύριος 'Αλιφάντης κατέβηκε ἀπ' τήν καρότσα καί ζύγωσε τὸ μαστρο-Γιάννη.

— Λοιπόν, τελεύουμε αὔριο;

— Τελέσαμε ἀπὸ σήμερα. Μονάχα, αὔριο νά κοπανίσουμε λιγάκι τίς μαλτεζόπλακες μέ τὸ σφυρί, γιά νά θηλιάσουνε πιο στέρα. Καί τὸ ἀπογεματάκι, ἄς ποῦμε τέτοια ὥρα, παραδίνομε τὸ ντουσεμέ.

— Ἡ ἄλλη ἄκρια, πέρα, ἐκεῖ πού βρίσκει τὸ χωματόδρομο, δέν ἔχει φόβο νά λασκάρει;

— Ἐλα νά δεῖς τί χτίσιμο τῆς ἔκανα.

— Πᾶμε-καί κινήσανε γιά κεῖ.

Ὁ Τζώνης, στοῦ κατώφλι του, ἀψηφώντας ὀλάκερη τήν πλάση, ἔβγαλε τή φυσαρμόνικα κι ἀρχίνησε νά παίξει ἐκεῖνο τὸν πεταχτό σκοπὸ. Αὐτόν εἶχε καταλήξει νά διαλέξει, ἀφοῦ παιδεύτηκε ὅλη νύχτα. Ἡ ἀγάπη θέλει χαρά, ὅχι μελαγχολίες.

Ἡ κυρία, μέσ στήν καρότσα, ἦτανε ντυμένη ὀλοΐδια ὅπως χτές, φιογκάκια, κορδελάκια, πλισεδάκια, μόνο πῶς ὄλα, φουστάνι, τόκα, ὀμπρελίνο, ἀντί θαλασσιά, ἦτανε κίτρινο λεμονί. Κι ἐκεῖνο τὸ συννεφάκι, ψηλά στόν οὐρανό, γύριζε σήμερα στοῦ χρυσαφί. Καθότανε μέ τὸ πρόσωπο μισογυρισμένο πρὸς τὰ ἐδῶ, ἀκίνητη κάτω ἀπὸ τ' ἀνοιχτό λεμονί ὀμπρελίνο. Τὰ μεγάλα κουκλίστικα μάτια τῆς, φουντουκιά μέ χρυσαφιές κουκίδες, λές καί κοιτάζανε δίχως νά βλέπουν τίποτα, δίχως τίποτα ν' ἀποτυπώνουν. Δέ γύρισε νά δεῖ τὸ Τζώνη, μπορεῖ καί νά μὴν ἄκουγε τή φυσαρμόνικα. Τὰ πράγματα τοῦ κόσμου περνοῦσανε πάνωθε τῆς δίχως νά τήν ἀγγίζουν. Τίποτα δέ σάλευε πάνω στοῦ πρόσωπὸ τῆς, τὰ ματόφυλλά τῆς δέν παίζανε οὔτε μιά φορά. Ἔδινε τήν ἐντύπωση τῆς

κεπέγκι· ξύλινο καταπέτασμα παραθύρου ἢ βιτρίνας, πού ὅταν ἀνοίγεται διπλώνει πρὸς τὰ πάνω.- **καρσινός**· ἀντικρινός.- **ἀχτάρης**· λ. τουρκ. πωλητῆς ἀρωματικῶν φυτῶν καί φαρμάκων.- **ντουρσεκλίδικος**· γωνιακός.

αυτάρκειας, της αυτοτέλειας - όπως ταιριάζει να 'ναι ή απόλυτη όμορφιά. Δέν καμάρωνε, όχι, δέν καμάρωνε: ήτανε σά νά κοιτάζε μέσα σ' έναν καθρέφτη καί νά διαπίστωνε, ψυχρά, τή μοναδικότητά της, έχοντας συναίσθηση πώς δέν υπάρχει τίποτα τό ενδιαφέρον πέρ' από τόν εαυτό της. "Οχι έγωισμός ή αυταρέσκεια: ή ολοκλήρωση, τό τέλειο, πού δέν έχει καμιά επιθυμία. Κάτι σά Νιρβάνα*. Καί στό μεταξύ, ό Τζώνης δός του κι έπαιξε τόν πεταχτό σκοπό στή φουσαρμόνικα.

Ο κύριος Αλιφάντης είχε ξεπερδέψει μέ τήν επιθεώρηση καί ξαναγύρισε στήν καρότσα.

— "Ωστε αύριο παραδίνουμε, είπε τοῦ μαστρο-Γιάννη Μπιτί*! -κι ύστερα στράφηκε στήν κυρία του:- Μανταμίτσα, έσύ νά κάνεις τήν πρώτη βόλτα στόν καινούριο ντουσεμέ. Νά τόν εγκαινιάσεις. Νά τόν πατήσει τό γουρλίδικο ποδαράκι σου.

Έπαιξε τά ματόφυλλά της, μία φορά. Κατέβηκε απ' τή βικτόρια, κρατώντας στό δεξί της χέρι τό άνοιχτό όμπρελίνο, κι άνασηκώνοντας μέ τό ζερβί τή φούστα της, γιά νά μή σέρνεται χάμω ή ούρά. Ξεκινήσανε μαζί, φαφουρένια* καί λεπτοκαμωμένη πλάι στόν όγκο τοῦ άντρα της, σέρνοντας πίσω της μία μυρωδιά ροδόσταμο. Η έπιδερμίδα της, ήτανε άσπρη, γαλατένια, φοδραρισμένη ρόζ. Ο Τζώνης τήν παρακολουθούσε μέ τό μάτι, δίχως νά σταματάει τό παίξιμο, πού τώρα γίνηκε πιό πεταχτό, σάν έμβατήριο. Στά παράθυρα οι γειτόνισσες κουτσομπολεύανε, αφήνοντας τό Τζώνη στήν ήσυχία του.

— Καλέ, γιατί κρατάει τήν όμπρέλα της άνοιχτή; Έφυγε ό ήλιος.

— Θά 'ναι ή μόδα ως φαίνεται.

— Μισή πορτσίονα*. Έφταμηνίτικια.

— Τί της ρέχτηκε*, κοτζάμ άντρας, καί τήν πήρε;

— Τυχερά, κυρία Μερόπη μου.

— Γυναίκα του είναι ή μαντινούτα* του;

— Νά τή φουσήξεις, θά πέσει χάμω.

— Νοστιμούλα, ώστόσο.

— Άς είν' καλά τά λούσα. Ντύσ' τηνε μ' ένα τσιτάκι, καί σου λέω 'γώ.

Νιρβάνα: κατάσταση άνυπαρξίας.- **μπιτί:** λ. τουρκ. τέλος, τελείωση.- **φαφουρένιος:** κατασκευασμένος από πορσελάνη.- **πορτσίονα:** μερίδα.- **τί της ρέχτηκε:** τί της όρέχτηκε, τί της ζήλεψε.- **μαντινούτα:** άγαπητικιά.

Πήγανε κι ήρθανε, δίχως τίποτα νά σαλέψει πάνω στο πρόσωπό της. Ανέβηκε στη βικτώρια, κοντυλένια, μή μου άπτου*. Ξαφνικά, ό Τζώνης σταμάτησε νά παίξει, σηκώθηκε, έβαλε τή φυσαρμόνικα στην τσέπη του, καί, βιαστικά, πήγε στην καρότσα καί γονάτισε μέ τό ένα γόνατο μπρός στό μαρσπιέ*. Σήκωσε τά μάτια του στό πρόσωπό της.

— Vous permettez, madame*.

Έπαιξε τά ματόφυλλά της, μιά φορά. Ό κύριος Άλιφάντης ξεκαρδίστηκε στά γέλια.

— Σήκω μωρέ! Δέν καταλαβαίνει φράγκικα ή κυρία μου.

Ό Τζώνης, γονατιστός, χαμογέλασε μέ συγκατάβαση, σά νά 'θελε νά πει: έμένα, δέ μέ ξεγελνᾷς, ή : έσύ κοίταζε τή δουλειά σου, δέ νιώθεις από τέτοια.

— Vous permettez, n'est-ce pas, madame;*

Καί μέ τό μανίκι του σφούγγισε τά λουϊκένζ γοβάκια της, πού είχανε άσπρίσει από τόν άμμο. Ύστερα σηκώθηκε, έκανε μέ άξιοπρέπεια μιά ρεβερέντζα* καί τραβήχτηκε πιό πέρα. Τά ματόφυλλά της δέν ξαναπαίξανε.

— Κοίτα, κοίτα, κυρία Μερόπη μου.

— Τί έγινε; Τί έγινε;

— Τής φίλησε τά ποδάρια.

— Ό λωλός; Ό λωλός;

— Ό λωλός. Ό Τζώνης.

— Άκουσες, κυρία Ζωή μου; Τσ' είπε, κούτσα μου* τό μεγαλείο σου.

— Όχι, όχι.

— Τό 'πε φράγκικα.

— Ό λωλός;

— Ό λωλός.

— Φράγκος είναι ή Ρωμιός;

— Ποιός; ό λωλός;

— Ό λωλός.

μή μου άπτου· μή μέ άγγίσεις· μτφ. λεπτεπίλεπτος, ντελικάτος.- **μαρσπιέ**· λ. γαλλ. σκαλοπάτι τής άμαζας, άναβατήρας.- **vous permettez, madame**. φρ. γαλλ. επιτρέπετε, κυρία. **vous permettez, n'est-ce pas, madame?** επιτρέπετε, δέν είναι έτσι, κυρία; **ρεβερέντζα**· λ. γαλλ. υπόκλιση. **κούτσα**· κούκλα.

Ὁ Παναῆς ὁ γιαπιτζής* πού εἶχε κάνει τή βόλτα του πάνω στήν ταβέρνα, ἤβαλε τή φούχτα του στό δεξί του αὐτί:

Ἀραμπάς περνᾷ,
σκόνη γί-νεταίαι,
σήκω τό φού-στανάκι σου
νά μῆ σκονί-ζεται.

— Μερσί, μουσιού! φώναξε τοῦ Τζώνη ὁ κύριος Ἀλιφάντης καί κάθισε πλάι στήν κυρία του. — Ὁρεμβουάρ γιά αὔριο, καί μέ τό μπαρδόν!

Διάολε! δέ θά τοῦ ἔτρωγε τό μάτι μέ τά ψωροφράγκικά του, αὐτός ὁ ντίπ ζευζέκης*, ὁ λωλός.

Ἡ καρότσα ξεκίνησε μέ συνοδεία τό χρυσαφί συννεφάκι.

Τά παιδιά τριγυρίζανε τό Τζώνη κι ἀγναντεύανε νά ξεμακραίνει τ' ὀμπρελίνο, κίτρινο λεμονί μέσ στόν ἴσκιο, στοῦ Σκλαβούνου τό σοκάκι.

Καί ἡ κυρία τοῦ Κου Ἀλιφάντη, σάν ἔφτασε μαζί του μέσα στήν καρότσα τό ἄλλο δειλινό, εἶχε καρφισωμένα στό στήθος της, μαζί μέ τήν ἄλυσιδίτσα τοῦ γυάλινου ρολογιοῦ, δυό ἀμπέρια* μ' ἓνα φυλλαράκι. Σίγουρα τά φοροῦσε δίχως κανένα νόημα, ὅπως δέν παίζουν καί κανένα ρόλο σ' αὐτή τήν ἱστορία, ἐξόν περιγραφικό. Ἡ, διακοσμητικό. Ταιριάζανε πολύ ὁμορφα μέ τ' ὀμπρελίνο καί τό φουστάνι της, καί τά δυό μενεξελί ἀνοιχτό-φραμπαλαδάκια, κορδελάκια, φιογγάκια, πλισεδάκια- ὅπως καί μέ τό μενεξελί συννεφάκι ψηλά στόν οὐρανό, πού εἶχε ξεμείνει ἐκεῖ, μιά κι εἶχε πέσει τό μελτέμι.

Ὁ κύριος Ἀλιφάντης, μέ τά μπλού του σήμερα, ἐπίσημος, κατέβηκε ἀπ' τήν καρότσα. Τόν ὑποδέχτηκε ὁ Χατζή Σάββας.

— Μουχτάρ* ἐφέντη, σοῦ παραδίνω τό ντουσεμέ. Γκιουζέλ*, ἔ;

— Ἀφεριμ*, ἄφεριμ.

— Ἐλα μαζί μου νά τόν ἐπιθεωρήσεις.

Πήγανε ὥσαμε τήν ἄλλη ἄκρη καί γυρίσανε, ἀνάμεσα σέ μιά διπλή παράταξη ἀπό ἀνοιχτά παράθυρα, μάτια καί γλῶσσες.

— Γκιουζέλ, ἔ; ξανάπε ὁ κύριος Ἀλιφάντης.

γιαπιτζής· οἰκοδόμος. - ζευζέκης· ἀνίκανος, μπουνταλός. - ἀμπέρι· τό ἄνθος τῆς γαζίας. -
μουχτάρ· λ. τουρκ. πρόεδρος τῆς κοινότητος. - γκιουζέλ· λ. τουρκ. ὁμορφος. - ἄφεριμ·
ἐπίρρ. λ. τουρκ. μπράβο.

— Ισοκ* γκιουζέλ.

— Υπόγραψε πώς τόν παράλαβες.

Τοῦ ὅωσε ἓνα χαρτί μέ τό σουλτανικό τουρά* καί μέ τούρκικα γράμματα. Ὁ μουχτάρης ἔβγαλε ἀπό τήν τσέπη μιᾶ μπρούτζινη σφραγίδα κι ἓνα μικρό ταμπόν. Τό ἀνοίξε, πάτησε τή σφραγίδα στό μενεξελί μελάνι, ἀκούμπησε τό χαρτί στή φούχτα του, γιά νά ναι μαλακιά ἢ ἐπιφάνεια καί νά πιάσει τό μελάνι, καί βούλωσε τήν ἀπόδειξη.

Τά παιδιά τοῦ μαχαλᾶ εἶχανε τριγυρίσει τήν καρότσα καί χαζεύανε τήν ὁμορφιά τοῦ κόσμου. Τή χαζεύανε μαγεμένα - κι ἀνήσυχτα μαζί, μέ καρδιοχτύπι, σά νά ἔχανε τό προαίσθημα πώς κάτι θά παірνε μαζί της ἡ κυρία, φεύγοντας ἀπόψε τελειωτικά. Νιῶθανε προκαταβολικά μιᾶ στέρηση. Ἐκείνη, ὅλο τό διάστημα, καθισμένη μέσ στήν καρότσα, κάτω ἀπό τ' ἀνοιχτό μενεξελί ὀμπρελίνο, κοίταζε τόν ἑαυτό της, μέ τά χρυσαφένια φουντουκιά της μάτια στυλωμένα στό φανταστικό καθρέφτη. Τά ματόφυλλά της δέν παίζανε οὔτε μιᾶ φορά.

— Ἐ, εἶπε ὁ κύριος Ἀλιφάντης, ἀνεβαίνοντας στήν καρότσα, ἀνοιχτόκαρδος ὅπως πάντα καί διαχυτικός. — Καροτσιέρη, τράβα τά λουριά!

Ἡ καρότσα ξεκίνησε μέ καλπασμό. Ὁ κ. Ἀλιφάντης κούναγε τά χέρια του στ' ἀραδιασμένα παράθυρα, δεξιά ζερβά:

— Γειά σας! Γειά σας! Καλορίζικος ὁ καινούργιος ντουσεμές!

Ξαφνικά, ὁ Τζώνης ὁ Χαρχάλας ξεπετάχτηκε ἀπό κάπου κι ἀρχίνισε νά τρέχει πίσω ἀπό τήν καρότσα. Τό μενεξελί ὀμπρελίνο εἶχε ἀνακατευτεῖ μέ τό μενεξελί σούρουπο τοῦ σοκακιού.

Τά παιδιά ἀλαφιάσανε*. Δέ τά ἔχε ξεγελάσει τό προαίσθημά τους.

— Τζώνη! Τζώνη!

— Τζώνη! Γύρισε πίσω!

— Τζώνη!

Ὁ Τζώνης, μακροκάνης, ἔτρεχε πίσω ἀπ' τήν καρότσα μ' ἀνοιχτές καί γρήγορες δρασκειλιές.

— Τζώνη! Τζώνη!

— Γύρισε πίσω!

τοσκ* λ. τουρκ. πολύ.- τουράς* λ. τουρκ. σουλτανικό μονόγραμμα.- ἀλαφιάζω* τρομάζω.-

Χυθήκανε μπροστά όλα μαζί για νά τόν φτάσουν. — Τζώνη! Τζώνη!

‘Απ’ τό σοκάκι τοῦ Σκλαβούνου, ἡ καρότσα ἔστριψε στό Χαλεπλί σοκάκι, ὁ Τζώνης δέκα μέτρα πίσω της. Σά φτάσανε στό ντουρσέκι* τὰ παιδιά καί στρίψανε κι αὐτά, εἶδανε τήν καρότσα καί τό Τζώνη στήν ἄλλη ἄκρη τοῦ σοκακιοῦ.

— ‘Ισα, παιδιά!

Μονάχα ὁ Σταυράκης εἶπε:

— Εγώ δέν πάω - καί γύρισε πίσω, μурμουρίζοντας:

Καλά κάνει ὁ Τζώνης...

‘Η καρότσα ἔστριψε δεξιά. Εἶχε μεγαλώσει ἡ ἀπόσταση πού τή χώριζε ἀπό τό Τζώνη, μά ὥσπου νά πείς κίμινο ἔστριψε κι αὐτός.

— ‘Ισα, παιδιά!

‘Η γραμμή τῶν παιδιῶν ἀραίωσε κομπολόι. Μπροστά ἔτρεχε ὁ Γιακουμής. Στό κάτω ντουρσέκι τοῦ Χαλεπλί, σταμάτησε καί κοίταξε δεξιά, στό Τσιβελί Ντουβάρι. Οὔτε καρότσα φαινότανε, οὔτε Τζώνης.

Οὔτε καί στό σοκάκι πού ἔβγαζε λοξά στοῦ Ζέρβα τό φουρνό.

Φτάσανε καί τ’ ἄλλα παιδιά, ἕνα ἕνα.

— Τρεχάτε, βρέ! Γιατί σταθήκατε;

— Πάει ὁ Τζώνης.

— Ποῦ πάει;

— Ἐφυγε. Πέρα.

— Μπορεῖ νά ξαναγυρίσει.

Μά ὅλα ξέρανε πῶς δέ θά ξαναγύριζε ὁ Τζώνης. Πῶς δέν ξαναγυρίζεις ἀπό ἕναν κόσμο σάν αὐτόν πού πήγαινε ὁ Τζώνης.

Πήρανε τό δρόμο πίσω γιά τ’ ‘Αλάνι*.

— Δέ θά ξαναγυρίσει ὁ Τζώνης;

— Ὁχι, δέ θά ξαναγυρίσει.

— Μπορεῖ νά ξαναγυρίσει.

— Δέ θά ξαναγυρίσει.

Οὔτε ὁ Τζώνης θά ξαναγυρίσει, οὔτε ἡ ὁμορφιά τοῦ κόσμου. Πάει. Τέλεγε.

Στ’ ‘Αλάνι, τὰ κορίτσια, πού παίζανε «λέγκε λέγκε ρεστερά* »,

ντουρσέκι· γωνία.- ἄλάνι ἢ ἄλάνα· ἀνοιχτός χώρος σέ κατοικημένη περιοχή.-
ρεστερά· παιδικό παιχνίδι.-

σταματήσανε τό παιχνίδι τους.

— Πού ήσασταν; 'Από πού γυρίζετε λαχανιασμένοι;

— Έφυγε ό Τζώνης.

— Έ, κι άπέ;

— Δέ θά ξαναγυρίσει.

— Έ, κι άπέ;

— Άπονα θηλυκά...

Κανένas δέν ήξερε τί άπόγινε ό Τζώνης. Ξεχάστηκε μέ τόν καιρό. Πότε καί πότε, τά παιδιά τόν βάζανε στό νοϋ τους, κοντά σ' αϋτόν καί τήν κοκώνα* μέσα στήν καρότσα.

Καί οί έφημερίδες άγνοήσανε τήν εξαφάνιση τοϋ Τζώνη. Κι οί τρείς έλληνικές έφημερίδες, πού βγαΐναν εκείνο τόν καιρό. Δυό πρωινές καί μία άπογευματινή, πού όλες κυκλοφορούσανε ώστόσο κατά τίς τέσσερις μετά τό μεσημέρι γενικά δισέλιδες. Ό γερο - καμπούρης έφημεριδοπώλης - τά παιδιά τόν παίρνανε άπό πίσω καί τόν φωνάζανε «γαρδαρόμπα» - διαλαλούσε στά σοκάκια:

— Μεγάλη έφημερίς μέ σπουδαίας ειδήσεις!

Καί οί νοικοκυρές τόν φωνάζανε στό σπίτι καί τοϋ προσφέρανε παξιμαδάκι καί καφέ. "Υστερα συνέχιζε τό γύρο του:

— Μεγάλη έφημερίς μέ σπουδαίας ειδήσεις!

«Μέ σπουδαίας ειδήσεις». Καί όμως δέ γράψανε τίποτε γιά τήν εξαφάνιση τοϋ Τζώνη, άπασχολημένες μέ τούς καυγάδες τους καί μέ άλλα σοβαρά ζητήματα. Νά, λόγου χάρη, ή πιό λογία άπό τίς δυό πρωινές έφημερίδες είχε προκηρύξει εκείνες τίς μέρες ένα διαγωνισμό πού άφησε έποχή: «'Εάν δέν ήσθε αϋτό τό όποϊον είσθε, τί θά ήθέλατε νά ήσθε;» Καί βραβεύτηκε αϋτή ή άπάντηση μέ τό βαθύ νόημα: «'Εάν δέν ήμην αϋτό τό όποϊον είμαι, θά ήθελον νά ήμην χρυσαλλίς περιπταμένη άπό άνθους είς άνθος». "Αφησε έποχή στήν κοινωνία καί σχολιαζότανε στά σαλόνια.

"Όπως καί νά'ναι, ό Τζώνης δέν ξαναφάνηκε στοϋ Χατζηφράγκου.

...

* κοκώνα· κυρία, κυρά.

Ερωτήσεις

1. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί για τη νεαρή κυρία 'Αλιφάντη το χαρακτηρισμό «ή όμορφαία του κόσμου». Νά επισημάνετε βασικά σημεία της περιγραφής που νά δικαιολογούν την παραπάνω φράση.
2. Πώς αντιδρούν από την παρουσία της νεαρής κυρίας στο σοκάκι του Σκλαβούνου α) ο Τζώνης, β) τὰ παιδιά καί γ) οί γυναίκες; Ποιά συναισθήματα προκαλούν τίς αντιδράσεις τους;
3. Γιατί ειδικά για τὸ Τζώνη στάθηκε μοιραία ἡ συνάντηση μέ τήν όμορφη κυρία;
4. Πώς δικαιολογεῖτε τή συμπάθεια πού αισθάνονται τὰ ἀγόρια γιά τή μοῖρα τοῦ Τζώνη;
5. Στό εἰσαγωγικό σημεῖωμα τονίζεται ὅτι τὸ ἐπεισόδιο ἔχει ἐνότητα. Νά δικαιολογήσετε αὐτή τήν παρατήρηση. (Προτοῦ ἀπαντήσετε νά ἐξετάσετε τόν τόπο τοῦ ἐπεισοδίου, τή διάρκειά του καί τήν ἐξέλιξή του).

Κοσμάς Πολίτης (1893-1974)

Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Πάρη Ταβελούδη. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα. Ὄταν ἦταν δύο χρονῶν ἡ οἰκογένειά του ἐγκαταστάθηκε στή Σμύρνη. Ἀπό ἐκεῖ ξαναγύρισε στήν Ἑλλάδα μετὰ τή μικρασιατική καταστροφή. Τά μυθιστορήματά του διακρίνονται γιά τήν ἐκφραστική τους λεπτότητα καί μιὰ ἐντονη λυρική διάθεση· εἶναι πολὺ διαποτισμένα ἀπό τὰ βιώματα τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Εἶναι ἓνας ἀπό τοὺς πιὸ ἀξιόλογους πεζογράφους τῆς γενιᾶς τοῦ '30.

Ἔργα του: *Λεμονόδας* (1928), *Ἐκάτη* (1934), *Ἐρόικα* (1938), *Τρεῖς γυναῖκες* (1943), *Τό Γυρί* (1945), *Ἡ κορομηλιά* (1955), *Στοῦ Χατζηφράγκου* (1964), κ.ἄ.

Ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του ἐκδόθηκε τὸ μυθιστόρημα *Τέρμα*, πού ὁ συγγραφέας δέν πρόλαβε νά τελειώσει.

Τό μπουρίνι (ἀπόσπασμα)

Τό «Μπουρίνι» πρωτοδημοσιεύτηκε στά 1935 καί περιέχεται στή συλλογή διηγημάτων «Τό μεγάλο Συναξάρι». Ἡ ὑπόθεση τοῦ διηγήματος ἀναφέρεται στίς ἀθλίες συνθήκες ζωῆς τῶν κολίγων τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου καί τοποθετεῖται χρονικά στά τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα. Παρακολουθοῦμε στό ἀπόσπασμα, πού τό παραθέτουμε ὡς δείγμα τῆς νατουραλιστικῆς γραφῆς τοῦ Καραγάτση, τό μεγάλο τσιφλικά νά ἐκμεταλλεύεται τόν ἰδρώτα καί τήν τιμή τοῦ κολίγα του.

“Ὅταν ὁ ἥλιος βασίλεψε κάτω, στήν ἄκρη τοῦ ἀτέλειωτου κάμπου, οἱ θεριστάδες, μ’ ἓνα λαχάνιασμα ἴσωσαν τό κορμί τους, ὕστερ’ ἀπ’ τό σκύψιμο μιᾶς ὁλόκληρης ἡμέρας. Τό βραδινό ἀεράκι θρόισε ἀπαλά μέσα στά στάχυα. Πάνω στά λιγοστά δέντρα -τά ξεραμένα ἀπό τήν κάψα καί τό λίβα- κούρνιασαν οἱ στερνές κάργιες*, μέσα σ’ ὄργιο ἀπό φωνές.

Πιό κάτω, ἔξω ἀπ’ τά τσαντήρια τῶν γύφτων, τά τσουκάλια ἔβραζαν πάνω σέ μεγάλες φωτιές. Ἐνα μελαχρινό πλῆθος, ντυμένο κουρέλια πολύχρωμα καί καθισμένο ἀνακούκουρδα*, περίμενε -σιωπηλό καί χαυνωμένο ἀπ’ τή δουλειά τῆς ἡμέρας- τό κατέβασμα τῆς χύτρας ἀπ’ τό τσιγκέλι τοῦ τρίποδου. Μέσα ἀπ’ τοὺς ἰδρωμένους κόρφους βγήκαν μαντίλια λερά, γεμάτα μ’ ἓνα κομμάτι ψωμί κρίθινο, ἓνα κρομμύδι, δυό σκλίδες σκόρδο. Τά τσιμπούκια γέμισαν λαθραῖο καπνό, κλεμμένο ἀπ’ τοὺς ἀδελφάδες* τῶν караγκούνηδων. Κάποιο βιολί ἀντήχησε παράξενα. Μιά σπασμένη ἀντρίκια φωνή τό συνόδευε. Ἡ νύχτα ἀκολουθοῦσε ἄργά τό μακρόσυρτο δεῖλι τοῦ καλοκαιριοῦ.

Οἱ караγκούνηδες χώρισαν ἀπ’ τοὺς γύφτους. Τράβηξαν γιά τό χωριό τους, πού μόλις ὕψωνόταν πάνω ἀπ’ τό χῶμα. Οὔτε ἓνας καπνός δέ στεφάνωνε τίς χαμηλές στέγες. Οὔτε μιὰ φωνή δέ ζωντάνευε τοὺς

κάργια: εἶδος πουλιοῦ, ἀνήκει στά κορακοειδή. - **ἀνακούκουρδα:** (ἐπίρρ.) ἀναπαυτική στάση μέ λυγισμένα γόνατα καί στήριξη τοῦ σώματος στά δάχτυλα τῶν ποδιῶν. - **ἀδελφάδες:** μεγάλο καί εὐφορο χωράφι.

μίζερους αὐλαγάδες. "Ολοι-άντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά-εἶχαν πάει στὸ θέρο. Μέσα στὸ λυκοφώτισμα*, ἡ ἀνάρια* παρέα τους σερνόταν ἀμίλητη κι ἄχαρη. Κανένα πρόσχαρο χρῶμα πάνω στὰ ξεραμένα κορμιά. "Ολοι φοροῦσαν βαριά σιγκούνια* ἀπὸ μαῦρο μαλλί, ξεβαμμένο ἀπ' τὸν ἥλιο, ποτισμένο ἀπ' τίς βροχές καὶ τοὺς ἰδρώτες. Καθὼς περνοῦσαν μπροστὰ ἀπ' τὸ κονάκι-πού ἦταν λίγο πιὸ ἐξω ἀπ' τὸ χωριό-χαιρέτισαν τὸν ἀφέντη τους τὸν τσιφλικᾶ, καμπουριάζοντας τὸ κορμί. "Αχνα δὲν βγῆκε ἀπ' τὸ λαρύγγι τους. Μόνο τ' ἄγνωρα παιδιά-πού σέρναν τὰ γυμνά τους πόδια στὴν παχιά σκόνη τοῦ χωραφόδρομου-σταμάτησαν μιά στιγμή, μέ στόμα ἀνοιχτό, μπροστὰ στίς ψηλές μπότες, τὰ μακριὰ μουστάκια καὶ τὸ μονόκλ* τοῦ Πήτερ Χατζηθωμᾶ. "Υστερα, σκόρπισαν στὰ σπίτια τους. Οἱ γυναῖκες ἄναψαν τὸ μικρὸ λαδολύχναρο, γιὰ νὰ στρώσουν τὰ σκουτιά τοῦ ὕπνου. Νά δώσουν ἓνα κομμάτι ψωμί στὰ μισοκοιμισμένα παιδιά. Μερικοὶ ἄντρες-οἱ νεότεροι-ξεκίνησαν ἀργὰ γιὰ τὸν καφενέ. Νά περάσουν τὴν ὥρα κουτσοπίνοντας τσίπουρο, πρὶν ἀποκατιάσουν*.

Εκεῖνο τὸ βράδυ, ὁ γερο-Γκουντής ὁ Ποτούλης, σάν γεύτηκε τὸ ψωμί καὶ τὸ κρομμύδι του, ἀντὶ νὰ πάει στὸ γιατάκι*, φόρεσε τὸ τρίχινο σκουφὶ του καὶ τράβηξε κατὰ τὴν πόρτα. Ἡ γριά του -ἡ Γκουντίνα- ξαφνιάστηκε.

— Ποῦ πααίν'ς*, Γκ'ντή;

— Δ'λειά σ'!* τῆς ἀπάντησε ὁ ἄντρας. Κι ἡ σκλάβα τοῦ κάμπου βουβάθηκε μπρὸς στὴν προσταγὴ τοῦ ἀφέντη της.

Ὁ Γκουντής πήρε τὸ δρόμο τοῦ κονακιοῦ, μέ τὴν ἀργὴ καὶ μετρημένη περπατησιὰ τῶν καμπίσιων τῆς Θεσσαλίας. Μέσ στὸ μυαλό του γύριζε τὰ λόγια πού θὰ 'λεγε τοῦ τσιφλικᾶ. Ἡ ἀταβική* διπλωματία τῆς τεσσεροχιλιόχρονης σκλάβας γενιᾶς του, πάλευε μέσα του μέ τὴν ἀπελπισίαν τῆς στιγμῆς. Σάν ἔφτασε μπρὸς στὴ βαριά πόρτα μέ τὰ

λυκοφώτισμα (λυκόφως) τὸ μισόφωτο μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου, τὸ φῶς τοῦ σούρουπου.-
ἀνάρια (ἐπίρρ.) σέ ἀραιὰ διαστήματα.- **σιγκούνι** ἢ σιγκούνι- γυναικεῖο μάλλινο μαῦρο φόρεμα, ἐξωτερικό, στὴν ἐνδυμᾶσία τῆς καραγκούνας.- **μονόκλ**- στρογγυλὸς φακὸς πού τοποθετεῖται στὰ ἓνα μάτι, μονόελο.- **ἀποκατιάζω** κοιμᾶμαι (μετφ. ἀπὸ τίς κότες).- **γιατάκι** στρώμα, κοίτη.- **πααίν'ς** πηγαίνεις.- **δ'λειά σ'** δουλειά σου.- **ἀταβικός** κληρονομικός.-

μαντεμένια* καρφιά, δέν είχε πάρει ακόμα απόφαση. 'Αναστέναζε βαθιά. Κι έκρουσε τό μάνταλο*. Τά λυκόσκυλα ούρλιαξαν στήν αὐλή. Πάνω στίς πέτρες ἀκούστηκαν περπατησιές. 'Η πόρτα μισάνοιξε.

— Ποιός εἶναι; ρώτησε μιά φωνή.

— 'Ιγώ. 'Η Γκ'ντής, ἡ Πουτούλ'ς.

— Τί χαλεύ'ς γιέρου*;

— Θέλου νά ἰδῶ τ' ἀφεντ' κό.

— Κάτσι νά ρουτήξω.

'Η πόρτα ξανάκλεισε. 'Ο Γκουντής ἔμεινε μόνος, μέσ στή νύχτα. Πέρασαν λίγα λεφτά. Καί πάλι ὁ 'Αρβανίτης οὐσμπασης* ἀνοίξε τό βαρύ θυρόφυλλο.

— 'Αιντε, ὁρέ Γκουντή. Τό ἀφέντια* σέ καρτεράει στό ὄντά*.

Τό κονάκι ἦταν σπίτι παλιό, δίπατο, ἀπ' τόν καιρό τῶν Κονιάρων. 'Ο παλιός τσιφλικάς -ὁ Ρουστέν-μπεης- πού τό κληρονόμησε ἀπ' τόν πατέρα του, τό 'χε ἀφήσει νά σαραβαλιαστεῖ. Τά καφάσια τοῦ χαρεμλικιού* σάπισαν κι ἔπεσαν. 'Απ' τά σπασμένα τζάμια, ὁ σκληρός βοριάς τοῦ κάμπου ἔμπαινε λεύτερος. Σάν ὁ Ρουστέν-μπεης γέρασε καί σπατάλησε τήν περιουσία του σέ γλέντια κι ἐλεημοσύνες, πούλησε τό τσιφλίκι του -τό Κοριλάρ- στόν Πῆτερ Χατζηθωμά. Κι αὐτός, κλείστηκε στό σαράι* του τῆς Λάρισας, ἀνάμεσα στίς ἀγαπημένες του γυναῖκες - ὁ 'Αλλάχ δέν τοῦ 'δωσε παιδιά. Καί πρόσμενε τό θάνατο μέ ψυχή γαλήνια, σάν καλός μουσουλμάνος πού ἦταν. 'Εξάλλου, στήν καρδιά του βασίλευε πίκρα μεγάλη. 'Εδῶ καί λίγα χρόνια, τό βιλαϊέτ* τῆς Λάρισας γίνθηκε γιουνάνικο*. Τό Γκιαοῦρ ἀσκέρ* μέ τά γαλαζία παντελόνια, ἔπνιξε τόν κάμπο. Κι ἀπό πίσω του, μιά συμμορία ἀπό πειναλέους Παλιολλαδίτες. Πού ἔπεσαν σάν ἀκρίδα καί λοιμική* στό παρθένο χῶμα τῆς Θεσσαλίας...

'Ο καινούριος τσιφλικάς τοῦ Κιριλάρ -ὁ Πῆτερ Χατζηθωμάς- ἦταν ἀπό κείνους τοὺς Ρωμιούς πού γεννήθηκαν καί μεγάλωσαν στήν

μαντεμένιος· ἀπό μαντέμι (χυτοσίδηρος).- **μάνταλο**· ἀμπάρα, σύρτης.- **τί χαλεύ'ς γιέρου**· τί γυρεύεις γέρο.- **οὐσμπασης**· ἐπιστάτης.- **τό ἀφέντια**· ὁ ἀφέντης.- **ὄντάς**· θάλαμος, δωμάτιο.- **χαρεμλίκι**· γυναικωνίτης.- **σαράι** καί **σερά(γ)ι** (λ. τουρκ.) ἀνάκτορο, μέγαρο.- **βιλαϊέτ**, καί **βιλαέτι** (λ. ἀραβ.) ἐπαρχία, νομός.- **γιουνάνικο** (λ. τουρκ.) ἐλληνικό· ἔτσι ὀνόμαζαν οἱ Τούρκοι τό ἐλληνικό κράτος πού ἀπελευθερώθηκε.- **ἀσκέρ**· στρατός· ἐδῶ πλῆθος.- **λοιμική**· δηλ. νόσος· ἀρρώστια ἐπιδημική, θανατηφόρα.-

Ἑλληνία. Λεβεντάνθρωπος πενηντάρης, διατηρημένος ἐξάισια ἀπὸ τὴν
ὕγιεινὴ ζωὴ καὶ τὸν ἀθλητισμὸ τῶν Ἀγγλοσαξόνων. Ἐφτάσε στό
μίζερο καταγκουνοχώρι φέρνοντας μαζί του τρία μπαούλα μέ
κοστούμια σπόρτ, πέντε λυκόσκυλα, μιά ντουζίνα ρακέτες τοῦ τέννις,
δόλοκληρη συλλογὴ ἀπὸ κυνηγετικά ὅπλα καὶ μιά Φραντσέζα.
Διόρθωσε τὸ παλιὸ κονάκι, σὲ τρόπο πού νά 'χει ὅλες τίς ἀνέσεις. Ὅσο
γιά τὸ χτήμα καὶ τ' ἀνθρώπινα χτήνη πού τὸ δούλευαν, δέν ἄλλαξε
τίποτα. Οἱ προϋποθέσεις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ δέν ἔχουν καμιὰ σχέση μέ
τίς δουλειές. Business are business*....

Ὅταν ὁ Γκουντὴς μπῆκε στὸν ὄντα, ὁ Χατζηθωμάς ἔπινε τὸ βραδινὸ
τοῦ ὀρεχτικό, ὕστερ' ἀπὸ μέρα πολὺ κοπιαστική. Ἡ Φραντσέζα τοῦ
κάπνιζε ξαπλωμένη στὴν πολυθρόνα, πλαί στο παράθυρο. Δίπλα της,
σ' ἓνα τραπεζάκι, ἦταν ἡ καράφα μέ τὸ οὖζο, κι ἓνα ποτήρι ἀπὸ
κρύσταλλο βοημικό. Ὁ χωριάτης, γιά μιά στιγμὴ, ἔμεινε ξαφνιασμέ-
νος μπρὸς στὴν ὁμορφὴ γυναῖκα μέ τὴ νωχελικὴ καὶ προκλητικὴ
θωριά. Οὔτε εἶχε ἀκούσει ποτὲ -οὔτε εἶχε φαντασθεῖ- ὅτι μπορούσε νά
ὑπάρχει στὸν κόσμον, τέτοιο πλάσμα. Γρήγορα ὁμως μαζεύτηκε στὸν
ἑαυτὸ του. Χαιρετῶ σε μέ τεμενά*. Καὶ περίμενε σιωπηλός, νά τοῦ
μιλήσει πρῶτος ὁ ἀφέντης.

— Τί θέλεις, γέρο; τὸν ρώτησε ὁ Χατζηθωμάς.

Ὁ Γκουντὴς ἀναστένανε κατεβάζοντας τὰ μάτια. Τὰ ξεραγκιανὰ τοῦ
δάχτυλα τριγύριζαν, σατισμένα, τὸν τρίχινό του σκούφο.

— Ἀφέντη, εἶπε. Τί νά γίνει; Ὁ Θεὸς μὶ κατατρέχ'. Ντίπ! Σπυρί δέν
ἔβγαλα! Οὔτι τοῦ ἱένα τρία!* Τί νά γένου, ἡ ἔρμου;

Ὁ Χατζηθωμάς ἄναψε τὴν πίπα του:

— Τί θέλεις νά σοῦ κάνω ἐγώ, γέρο; Ἡ σοδειά, φέτο, εἶναι κακὴ.

Τὰ μάτια τοῦ Γκουντὴ σκώθηκαν ἀπ' τὸ σκούφο:

— Ἀφέντη μ'. Ἡ Θεὸς καταράσ' κι τοῦ χῶμα μ'. Οἱ ἄλλοι ἔχ' νε τοῦ
ἱένα ἰφτά κι οὐχτώ. Κί σάμπους τοῦ βιό μ' εἶνι μιγάλου; Τά ξέρ'ς τὰ
χουράφια μ'....

business are business (παροιμ. ἀγγλ.)· οἱ δουλειές εἶναι δουλειές.- **τεμενάς**:
(λ. τουρκ.) ἀνατολίτικος χαιρετισμὸς μέ βαθιὰ υπόκλιση.- **τοῦ ἱένα τρία**: τὸ ἓνα
τρία, δηλ. ἓνα μέρος σπόρος καὶ τρία μέρη παραγωγὴ.

— Τί σοδεΐά ἔχεις, γέρο;

— Έχου δίν ἔχου διακόσια σταμπόλια*. Ἡ ἀφεντιά σ' θά μί πάρ' τά μ' σά. Τί νά κάνου μί ικατό σταμπόλια; Πέντι κατουστάρ* κα θά πιάσου στού παζάρ*. Ἡ καπνός τοῦ αὐλαγᾶ μ' χάλασι. Τούν ἔφαί τοῦ σκ'λίκι*. Κάτι κρουμμύδια μοῦ μνήσκουν*. Τί νά γένου, ἡ ἔρμους;

Ἡ Χατζηθωμάς ἄρχισε νά στεναχωριέται:

— Καί τί θέλεις ἀπό μένα;

— Μή μ' πάρ'ς τοῦ μισό φέτους - εἶπε ὁ Γκουντής. Πάρι μουνάχα πινήντα σταμπόλια. Κι ἀπό χρόν**, ἃ θέλ' ἡ Θιός, νά στά δώσου....

— Δέν γίνονται αὐτά γέρο. Ἄν ἀρχίσω νά χαρίζω στόν ἕνα καί στόν ἄλλον, πάω χαμένος. Βγάλ' τα πέρα ὅπως μπορεῖς.

Πάγωσε ἡ καρδιά τοῦ Γκουντή:

— Κύρ Πέτρο! Ἡφέντη μ'! Θά χαθῶ! Θά κριμαστῶ! Πῶς νά ζήσου, ἰένα χρόνου, μί πεντακόσιες δραχμές; Πῶς νά πλερώσου τ' ὁμόλογο*;

— Ποιό ὁμόλογο; ρώτησε ὁ Χατζηθωμάς, κοιτώντας τό γέρο μέ περιέργεια.

— Χρυστάου διακόσιες δραμές στού Χαῖμ*, στ' Λάρ'σα.

Τί νά'κανα; Τοῦ κουρίτσι μ' εἶχι ἄρρουστήσ'. Ἡ Ελιου, πέθνησκι. Τοῦ πῆα στ' Λάρ'σα, στού γιαιτρό. Ἡ γιαιτρός μί πῆρε εἴκουσι δραμές. Ἡ σπιτσέρης*, τρανταπέντι. Μ' εἶπι, ἡ γιαιτρός, νά τ' δίνου, τοῦ κορ'τσιού, κάθε μέρα κριάς. Ξουδέυ'κα, χριώθ'κα, πνίγ'κα! Κι τοῦ χουράφ', δέν ἔδ'κι οὔτε ἰένα τρία...

— Κι ἦταν ἀνάγκη νά πᾶς στή Λάρισα τό κορίτσι σου, γέρο; Κι ἐδῶ μποροῦσε νά γίνει καλά.

Στά μάτια τοῦ Γκουντή ζωγραφίστηκε ἀπέραντη ἀγωνία:

— Πέθνησκι, ἀφέντ', τοῦ κουρίτσ'! Ἡ Ελιου! Μουνάχου τό'χου. Ἡ Ζουγράφου μ', σάν τοῦ κρύου τοῦ νιρό! Πῶς νά βαστάξ' ἡ ψυχή μ';

Οἱ καπνοί τῆς πίπας σκέπασαν τό πρόσωπο τοῦ Χατζηθωμά.

— Ἄιντε, γέρο - εἶπε. Πήγαινε. Καί θά ἰδοῦμε....

Ἡ Γκουντής προσκύνησε, καί βγήκε πισωπατώντας. Δέν εἶχε πιά πνοή. Τά γόνατά του ἦσαν κομμένα. Σάν βρέθηκε ἔξω, ἀνάσανε βαθιά

σταμπόλι: μονάδα βάρους γιά τά σιτηρά. παζάρ: παζάρι, ἀγορά. σκ'λίκι: σκουλίκι.- μνήσκουν: μένου.- ἀπό χρόν: ἀπό χρόνου, μέ τή νέα χρονιά.- ὁμόλογο: ἔγγραφο ἀναγνωρίσεως χρέους.- Χαῖμ: πιθανόν ὄνομα Ἑβραίου τοκιστή.- σπιτσέρης: καί σπετσιέρης: φαρμακοποιός.-

τόν καθαρὸν ἀέρα. Ἡ νυχτερινὴ γαλήνη ἀπλωνόταν χαρωπὴ στὸν πλατὺ κάμπο. Πίσω ἀπ' τὸν Κίσαβο, σιγοπρόβαλε τὸ φεγγάρι. Τὰ χρυσὰ πέλαγα τοῦ σταριοῦ πῆραν ζωὴ μυστική. Στὴν κατασκήνωση τῶν γύφτων οἱ φωτιές δὲν εἶχαν σβήσει ἀκόμα...

Περίληψη: Ὁ Γκουντὴς εἶχε, ἐκτός ἀπὸ τὴ Ζωγράφω, καὶ ἓνα δεκαοχτάχρονο γιό, τὸ Νάσο· ἦταν ζωηρὸς καὶ ἀνυπόταχτος, θαύμαζε τὴ ζωὴ τῶν σιτηγάνων καὶ τῶν ἄλλων νομάδων τοῦ θεσσαλικοῦ κάμπου καὶ ἀντιστεκόταν στὴ θέληση τοῦ πατέρα, τοῦ νὰ στρωθεῖ στὴ σκληρὴ δουλειά.

Σὰν τέλειωσε ὁ θέρος, ὁ ἐπιστάτης τοῦ τσιφλικῆ -ὁ Γιώργης- ζύγισε τὸ γέννημα* τῶν κολίγων*, γιὰ νὰ πάρει τὸ μισό. Ἔτσι ἦταν ὁ νόμος στὴ Θεσσαλία, ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο στὴ Γκούρα, ἀπὸ τὸ Πήλιο στ' Ἀγραφα. Ἡ γῆ ἦταν χτῆμα τοῦ τσιφλικῆ. Κι οἱ караγκούνηδες τὴ δούλευαν ἀπὸ πατέρα σὲ παππού, τὴν πότιζαν μὲ τὸν ἰδρώτα τους, γιὰ νὰ δίνουν τὸ μισό γέννημα στὸν ἀφέντη.

Πῆγε ὁ Γιώργης καὶ στὸ κιουτσέκι* τοῦ γερο Γκουντῆ, νὰ ζυγιάσει. Γινόντανε δυὸ ζύγια. Ἕνα, νὰ δείξει πόσο ἦταν ὀλόκληρο τὸ γέννημα. Κι ἄλλο ἓνα, γιὰ νὰ πάρει ὁ τσιφλικῆς τὸ μισό. Ἀρχισε τὸ πρῶτο ζύγι. Ὁ Γκουντὴς κι ὁ Νάσος κουβαλοῦσαν τὰ σακιά μὲ τὸ στάρι στὴν παλάντζα. Ὁ Γιώργης ζύγιζε κι ἔγραφε τὰ νούμερα στὸ τεφτέρι. Ἐξαφνα, ὁ Γκουντὴς σταμάτησε, μὲ μάτι γεμάτο παράπονο. Ὁ ἐπιστάτης, καθὼς ζύγιζε, ἔβαζε τὸ πόδι κάτω ἀπ' τὴν παλάντζα, ἀβγατίζοντας* ἔτσι κάθε πέζο* τέσσερες καὶ πέντε ὀκάδες.

—Κύρ Γιώργη μ' - εἶπε ὁ Γκουντὴς. Στου Θεοῦ θὰ δώκ'ς τὴν ψυχὴ σ'! Μὴ μ' ἀδικεῖς, τὸν ἔρμου!

Ὁ ἐπιστάτης κοκκίνισε ἀπὸ θυμό:
— Πάψε, γέρο! Ξέρω τί κάνω! Κι ἂν νομίζεις πὼς σ' ἀδικῶ, τὰ παράπονά σου στὸν ἀφέντη.

γέννημα· καρπός, σιτηρά. - **κολίγος** ἢ κολίγας· ἀγρότης χωρὶς κλῆρο πού καλλιεργοῦσε τὸ χωράφι καὶ ἔδινε τὰ μισὰ προϊόντα στὸν τσιφλικῆ. - **κιουτσέκι**· μικρὸς στεγασμένος χώρος γιὰ τὴν ἀποθήκευση τῶν σιτηρῶν. - **ἀβγατίζω**· αὐξάνω, πληθαίνω. - **πέζο**· τὸ βάρος, τὸ φορτίο πού ζυγίζουμε κάθε φορά.

‘Ο γέρος ἔσκυψε τό κεφάλι καί λούφαξε. ‘Η πείρα μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς τόν εἶχε διδάξει πῶς δέν πρέπει νά τά βάζεις μέ τόν ἀφέντη. Μά ἡ ψυχή τοῦ Νάσου ἀναταράχτηκε. Μέ μούτρο φλογισμένο ἀπό θυμό, πήγε κοντά στόν ἔμπιστο τοῦ τσιφλικᾶ.

— Ἀκου, κύρ Γιώργη - εἶπε. “Α ματαβάλ’ς τού πουδάρ’α’ στοῦ τάσ’ τῆς παλάντζας, στοῦ κόβου τοῦ πουδάρ’ σ’!

‘Ο ἐπιστάτης γιά μιᾶ στιγμή στάθηκε ἀμίλητος, ξαφνιασμένος ἀπ’ τό θράσος τοῦ κολίγα. Τέτοιο πράμα δέν εἶχαν ματαῖδεῖ τά μάτια του! Μέσα του ἀναψε θυμός σκυλίσιος. “Αρπαξε τό κουρμπάτσι* καί τό σήκωσε μέ ἀπειλή:

— Τσογλάνι τοῦ κερατᾶ! Σέ μένα μιᾶς ἔτσι, μωρέ; Μέ κίνηση γοργή, ὁ Νάσος ἔξφυγε τό χτύπημα. Ἔτρεξε στή γωνιά τοῦ κιουτσεκιού, πού ’ταν ριγμένος ἓνας σωρός ξύλα. Κι ἄρπαξε τό τσεκούρι:

— Α, μέ βαρεσ’ς, ρουφιάνι, σ’ λιανίζουν σάν κιμά!

‘Ο γέρο Γκουντής ἔπεσε ἀνάμεσά τους, νά προλάβει τό μακελειό.

— Κύρ Γιώργη μ’! τραύλιζε. Κύρ Γιώργη μ’! μήν τούν ξεσυνερίζ’ σι τούν ἔρμου!

Καί γυρνώντας στό γιό του, μέ μάτι σκληρό:

— Ἰσύ, δ’ λειά σ’! Τί ἀνακατέβ’σι; Δ’ κόμ’ δένειν’ τού βιός; Τί μπαίν’ς στ’ μέσ’, δικεόρος*;

‘Η Γκουντίνα πού ζύμωνε μπομπότα* στό χαγιάτι, ἔτρεξε λαφιασμένη σάν ἄκουσε τό σαματά. Ἐπαιζαν ἀνήσυχα τά τρομαγμένα μάτια τῆς. Πάλευε ἡ ἀνάσα στ’ ἄχαμνό τῆς στήθος. Ξοπίσω πρόβαλε ἡ κόρη τῆς, ἡ Ζωγράφω. Λιγνή, ἀδύνατη, τυλιγμένη στό σκούρο τσεμπέρι.

— Τή δ’ λειά σ’, ἰσύ! ξανάειπε ὁ Γκουντής στό γιό του. “Αιντε στοῦ χουράφ’! Γιά μπιλάδης εἰσι μουνάχα.

‘Ο Νάσος ὑποταγμένος στή φωνή τοῦ πατέρα του, πέταξε μέ λύσσα τό τσεκούρι πάνω στά ξύλα. Τό σαγόνι του ἔτρεμε. Τά μάτια του ξεσκίζαν τό ἄπειρο, σάν ἀτσάλι. Δέν ἔβγαλε λόγο. Μέ περπατησιά βαριά, δρασκέλισε τή φραχτωσιά* τοῦ αὐλαγᾶ. Καί τράβηξε στά χωράφια, μέ ψυχή τρικυμισμένη.

κουρμπάτσι (λ. τουρκ.)μαστίγιο.- **δικεόρος** δικηγόρος.- **μπομπότα** ψωμί ἀπό ἀλεύρι ἀραβοσίτου.- **φραχτωσιά** φράχτης.-

— Τί τρέχει ἐδῶ;

Στό ἄνοιγμα τῆς πόρτας πρόβαλε ὁ Χατζηθωμάς. Φοροῦσε σατακρούτα* φρεσκοσιδερωμένη, κάσκα ὀλόλευκη, γάντια κρέμ. Τό μονόκλ, σφηνωμένο στό μάτι, τοῦ δινε ὕψος γεμάτο εὐγένεια καί θέληση συγκρατημένη. Ὁ Γκουντής λύγισε τό κορμί του ὡς τή γῆ, καθώς ἔτρεξε νά προαπαντήσει τόν τσιφλικά.

— Τίπ' τας, ἀφέντη μ'! Τίπ' τας! Ἰκείνους ἢ ρέμπελους*, ἢ γιός μ' κακουμίλ' σι τοῦ κύρ Γιώργη. Μά τό 'διουξα, τοῦ παλιόπ'δου! Εἶπα τοῦ κύρ Γιώργη, νά μὴν τό ξεσυνερ' στεί.

Ὁ Χατζηθωμάς τριγύρισε τό μονόκλ του στό μίζερο κιουτσέκι μέ τοὺς καπνισμένους τοίχους. Κοίταξε τὰ λιγοστά σακιά μέ τό γέννημα τοῦ Γκουντή. Τίς κρεμασμένες ἀρμάδες* τοῦ καπνοῦ. Τό σωρό τὰ ξύλα, πλάι στό στόμα τοῦ φούρνου. Κατόπι εἶδε τή Γκουντίνα, πού κοιτοῦσε πετρωμένη ἀπ' τό φόβο, κρατώντας ἀνοιχτά τὰ γεμάτα προζύμι δάχτυλά της. Καί ξοπίσω τή Ζωγράφω, μέ τὰ μεγάλα ἀνόητα μάτια καί τό μισάνοιχτο στόμα. Μέ σιγανές χειρονομίες ἄναψε τσιγάρο. Καί ξάπλωσε στήν καρέκλα, πού τσακίστηκε νά τοῦ φέρεي ὁ Γκουντής. Μέ τρόπο ἔκανε νόημα τοῦ ἐπιστάτη. Κι ὁ Γιώργης γλίστρησε ἀθόρυβα ἀπ' τή μισάνοιχτη πόρτα. Ὁ τσιφλικὰς ἔριξε χαμογελαστή ματιά στό γέρο πού στεκόταν πελαγωμένος, μὴν ξέροντας τί νά κάμει καί τί νά μιλήσει. Κι εἶπε:

— Ἐ, γέρο Γκουντή! Δέν μέ κερνᾷς κάνα τσίπουρο;

Οἱ караγκούνηδες ἔγιναν χίλια κομμάτια νά τόν περιποιηθοῦν. Καί σέ λίγο, ἡ Ζωγράφω ἀπόθεσε μπροστά του τό δίσκο μέ τό τσίπουρο καί μεζέ ντομάτα.

— Ἡ κόρη σου εἶναι; ρώτησε ὁ Χατζηθωμάς.

Ὁ Γκουντής κούνησε τό κεφάλι χαμογελώντας, δίχως ν' ἀποκριθεῖ.

— Νά σοῦ ζήσει! Εἰς ὑγείαν σας!

Ἀφοῦ ἤπιε τό τσίπουρο, ὁ τσιφλικὰς πῆρε τόν κολίγα κατὰ μέρος. Καί τοῦ εἶπε:

— Εἶδα κι ἐγώ, Γκουντή, πὼς δέν πηγαίνεις καλά, φέτος. Πὼς ἔχεις

σατακρούτα: (λ. ἰταλ.) μεταξωτό ὕφασμα.- **ρέμπελους**: ρέμπελος, ἀνυπόταχτος, ἐπαναστάτης.- **ἀρμάδες**: ἢ ἀρμαθίες: δέσμες ἀραδιασμένες ἀπὸ πολλὰ ἴδια πράγματα περασμένα σέ κλωστή, ὀρμαθός.-

ανάγκη από χρήματα. Ἐγώ, δέν εἶμαι κακός ἀφέντης. Στήν ἀνάγκη βοηθάω τούς κολίγους μου. Γι' αὐτό λοιπόν, ἀπ' τὰ διακόσια σταμπόλια τῆς σοδειᾶς σου, δέν θά σοῦ πάρω τά ἑκατό. Δῶς' μου μονάχα τριάντα. Κι ἀπό χρόνου, ἔχει ὁ Θεός...

Ὁ Καραγκούνης ἄρπαξε τό χέρι τοῦ Χατζηθωμά, νά τό φιλήσει. Μά αὐτός, τό τράβηξε μέ τρόπο:

— Ἦσυχα, γέρο! Ἦσυχα... Αὐτή τή χάρη στήν κάνω, ἐπειδή εἶσαι καλός καί πιστός κολίγος. Κι ἀπό κεῖ, ἂν θέλεις, δώσ' μου τό κορίτσι σου νά τό πάρω ὑπηρέτρια στό κονάκι. Νά βοηθάει τήν κυρά Τασιά, πού γέρασε πιά. Θά τό τρέφω. Θά τό ντύνω. Καί θά τοῦ δίνω τρία τάλιρα τό μήνα. Σύμφωνοι;

Καί πρὶν ὁ Γκουντής προφτάσει ν' ἀπαντήσει, ὁ Πῆτερ Χατζηθωμάς προχώρησε κατὰ τήν πόρτα. Κι ἔφυγε γεμάτος μεγαλοπρέπεια.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι τὰ βασικά χαρακτηριστικά πού δίνει ὁ συγγραφέας α) στόν τύπο τοῦ τσιφλικᾶ β) στόν τύπο τοῦ κολίγα.
2. Πῶς παρουσιάζει ὁ συγγραφέας τίς γυναῖκες στό διήγημα; (Προτοῦ ἀπαντήσετε νά μελετήσετε προσεκτικά τὰ ἀποσπάσματα πού ἀναφέρονται στή γυναῖκα τοῦ Γκουντή, στή Γαλλίδα φίλη τοῦ Χατζηθωμά καί στή Ζωγράφω).
3. Γιὰ νά παραστήσει ζωηρότερα τή ζωή τῶν κολίγων ὁ Καραγάτσης χρησιμοποιεῖ τίς ἀντιθέσεις: νά τίς ἐπισημάνετε μέσα στό κείμενο.
4. Ποιά σημεῖα τοῦ ἀποσπάσματος προαναγγέλλουν τήν τελική σκηνή;
5. Νά ἐπισημάνετε τὰ ταυτορραλιστικά γνωρίσματα τοῦ διηγήματος στούς ἀνθρώπινους τύπους, τίς περιγραφές καί τούς διαλόγους.

Τά χταποδάκια

(διήγημα)

Οί νοτιάδες φέρναν σύγνεφα εκείνο τό χειμώνα, μά ὄχι το'να πίσω ἀπό τ' ἄλλο. "Αφηναν καί ὥρες, τήν κάθε μέρα, πού ξαστέρωνε λιγάκι ὁ οὐρανός. Αὐτό γινόταν περί τό δειλινό. Κι ὅταν ὁ ἥλιος, ὅσο δέν παίρνει χρυσαφής, κάτι σά μέλι φωτεινό, ξεχυνόταν στό μικρό λιμάνι, στ' ἀργοσάλευτα καΐκια του, στίς μπαταρισμένες βάρκες, στά δίχτυα τῶν ψαράδων πού στέγγωναν ἀπλωμένα, στή θάλασσα πού σιγανάσαινε, στούς ἀνθρώπους πού τριγυρνοῦσαν πέρα δῶθε, ἄγνωστο γιατί. Περί τή νύχτα θά χάλαγε πάλι ὁ καιρός. Αὐτό τό καταλάβαινες ἀπό τούς γλάρους πού πετοῦσαν χαμηλά, ἔξυναν τή θάλασσα μέ τίς φτεροῦγες τους, κλαγγάζοντας κάποια ἀκατάληπτη ἀνησυχία. Καί τό ὄντις*, σέ λίγο ἔφταναν ξανά τά σύγνεφα, ἀβγατίζοντας πολύ τό βραδινό σκοτάδι, ἔτσι πού σφιγγε ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

"Ἐτσι λοιπόν, τήν ὥρα πού ὁ 'Αστέρας* πάλευε μέ τά σύγνεφα, μπῆκε ὁ λεγάμενος στό μαγαζάκι, μποτζάροντας* δῶθε κείθε, σάν τραμπάκουλο* σέ σοροκάδα*. Κοντός ἦταν καί κακοσοῦσουμος, ἀρκούντως γηραλέος, ὄχι καλοντυμένος οὔτε καθαρός, μ' ἓνα μαντίλι ματωμένο γύρω στό κεφάλι - σίγουρα φρεσκοσπασμένο ἦταν. Ἡ μύτη του μάλιστα εἶχε μεγάλα χάλια, γδαρμένη, πρησμένη, σκεπασμένη κομμάτια αἷμα πηχτό. Ἡ κουτροβάλα εἶχε πάρει ὁ ἐρίφης*, ἡ ξύλο γερό εἶχε πέσει, μπερντάχι*, μέ σύστημα, πάνω χέρι - κάτω χέρι, τοῦ ἀλατιοῦ τόν εἶχαν κανωμένο. Τώρα γινωμένος* ἦταν ὅταν τίς ἔφαγε, ἡ τά κοπάνισε κατόπι, νά πνίξει στό κρασί τό μεράκι τοῦ καβγᾶ; Αὐτό δέν τό ξέρουμε. Τό βέβαιο εἶναι, λίαν* σουρωμένος ἦταν ὅταν μπῆκε στό μαγαζί, κρατοῦσε μάλιστα στό χέρι κατιτίς τυλιγμένο σέ χαρτί, φαγώσιμο πρέπει νά ἦταν. Προχώρησε, τό λοιπόν, κατά τό μεζεχαχτά ,

τό ὄντις* καθαρ. τῶ ὄντι· πραγματικά. - ὁ **'Αστέρας*** σχ. κατεξοχήν, τό βραδινό ἀστέρι, ὁ 'Αποσπερίτης. - **μποτζάροντας*** γέρνοντας πότε ἀπό τή μιὰ καί πότε ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ὅπως τό σκάφος. - **τραμπάκουλο*** λ. ἰταλική, μικρό καί πλατύ ἱστιοφόρο. - **σοροκάδα*** κυματισμός τῆς θάλασσας πού προκαλεῖται ἀπό ἀνέμους νότιους ἕως δυτικούς. - **ἐρίφης*** λ. τούρκ. , ἀνθρώπος. - **μπερντάχι*** ξυλοδαρμός. - **γινωμένος*** (καί φτιαγμένος) μεθυσμένος. - **λιαν*** καθ. πολύ.

χαιρετώντας πολύ ἐγκάρδια τίς δυό παρέες πού βρισκόνταν τήν ὥρα ἐκείνη στό μαγαζί. Μά δέν πήρε ἀντιχαιρέτισμα, ἔνεκα πού οἱ μέν -δυό μαντράχαλοι- ἦσαν πολύ ἀπασχολημένοι μέ τίς κοπέλες τους καί δέν εἶχαν καιρό γιά κουβέντες ἄχρηστες. "Ὅσο γιά τούς δέ, αὐτοί πίνουν τό κρασί τους λίαν βαρύθυμοι καί σέρτικοι*, εἶχαν φαίνεται τίς στεναχώριες τους. Τί νά κάνει λοιπόν, κι αὐτός; Παράγγειλε οὖζο καραφάκι, κι ἔπιασε κουβέντα μέ τό μαγαζάτορα, ἔνεκα πού ὁ Θεός τόν ἔκανε ἄνθρωπο κοινωνικό, πολύ συσχετικό, ἡ μουγκαμάρα κι ἡ περισυλλογή ποσῶς* δέν τοῦ ἐπήγαιναν. Εἶπε μάλιστα τή γνώμη του δυνατά, νά τήν ἀκούσει ὁλος ὁ κόσμος:

— "Ὅποιος δέ μιλάει, πεθαμένος εἶναι καί θάβουν τον!

Ἀκούμπησε τό στράτσο στόν μπεζαχτά κι ἄρχισε ν' ἀδειάζει τό καραφάκι σέ δυό νεροπότητρα, προσέχοντας φοβερά στή μοιρασιά, μήπως τυχόν καί στάξει κόμπος στό 'να πióτερο ἀπό τ' ἄλλο. Ἀφοῦ τέλειωσε τή δίκαιη αὐτή κατανομή, πήρε τό πρῶτο ποτήρι καί τό ἤπιε, ἤπιε καί τό δεύτερο, θαραπάηκαν* τά σωθικά του κι ἄρχισε μεγάλο λακριντί* μέ τό μαγαζάτορα. "Ενεκα* ὅμως πού ἡ παρέα μας βρισκόταν κάμποσο μακριά, δέν ἔδωσε κανεῖς μας προσοχή, ἐξάλλου εἶχαμε δικές μας κουβέντες νά ποῦμε, πολύ σοβαρές καί διόλου εὐτράπελες*. Πές πῶς τόν ἀλησμονήσαμε κι αὐτόν, καί τά σπασμένα μούτρα του, καί τό στράτσο καί τό μεθύσι του καί τό λακριντί του. "Ὅταν, ἔξαφνα, κουβέντες σέ ὕφος ἔντονο τράβηξαν τήν προσοχή μας:

— "Ὁχι, κύριος, δέ θέλουμε τό κέρασμά σου!

— Καί γιατί, δηλαδή; Ἐγώ ἐκινήθην ἀπό τήν εὐγενῆς πρόθεσις*...

— Κόβε λόγια καί στρί!* Πολύ ψεῖρα μᾶς γίνηκες!

Ἡ παρεξήγηση συνέβαινε μέ τήν ἄλλη παρέα πού ὁ ἐρίφης θέλησε νά τήν κεράσει, ἄγνωστο γιατί. Ἴσως πού τό κρασί τόν ἔκανε πολύ κοινωνικό, πρόθυμο νά πιάσει σχέσεις εὐκολες καί γκαρδιακές μέ τόν πᾶσα τυχών*. Ἴσως πάλι καί νά τοῦ γυάλισαν τά κορίτσια, ἤθελε νά

σέρτικος· ἄψυς, νευρικός.- ποσῶς· καθαρ. καθόλου.- θαραπάηκαν· λ. λαϊκή, ἀγάλιασαν, εὐχαριστήθηκαν.- λακριντί· λ. τουρκ. συνομιλία.- εὐτράπελος· ἀστεῖος.- ἔνεκα πού· λαϊκή ἔκφραση, ἐπειδὴ...-πρόθεσις· ἀσύντακτα λόγια ἔκφραση, ἐγώ παρακινήθηκα ἀπό εὐγενῆ πρόθεση.- κόβε λόγια καί στρί· μάγκικη ἔκφραση, σταμάτησε τή συζήτηση καί φύγε.- τόν πᾶσα τυχών· παρεφθαρμένη λόγια ἔκφραση, τόν τυχόντα, τόν καθένα.-

κάνει τό κομμάτι του*. Οί μαντράχαλοι όμως πήραν άλλιώς τό πράμα, έξ ου* κι ό καβγάς - «παρακαλώ, κύριος!» καί «μέ τό παρδόν, δέν είσαστε έν τάξει έν πάση περιπτώσει!». 'Ο ένας μάλιστα από τούς δυό-άνθρωπος ευερέθιστος- σηκώθηκε μιά στιγμή, κι είπε λόγια βαριά πού προδίκαν* χειροδικία. Τσίριξαν τά κορίτσια: «Μανόλη! Για τ' όνομα τής Παναγιᾶς!», μπήκε στή μέση κι ό άλλος, ό πλέον ψυχραιμος, καί τό έπεισόδιο θεωρείται λήξαν. 'Ο έρίφης υποχώρησε κανονικά κατά τόν μπεζαχτά, όπου τόν τραβοῦσε από τό μανίκι ό ταβερνιάρης αὐταρχικότατα:

—“Ηπες τό οὖζο σου, Παναγιωτάκη; Πλέρωνε καί στρίβε! “Οχι ιστορίες στό μαγαζί μου!

Σάν ν' αποφάσισε νά ήσυχάσει ό Παναγιωτάκης, αλλά για νά φύγει, οὔτε λόγος! “Ηθελε, σώνει καί καλά, ν' άνοίξει τήν καρδιά του, νά πεί τόν πόνο του, νά μιλήσει μέ άνθρωπο. Κανείς νά μήν τόν θέλει, κανείς νά μήν καταλαβαίνει, όλοι νά τόν διώχνουν - τί κακό πάλι αὐτό!

Έξάλλου, ό άνθρωπος, είχε πιά τά πιό φιλειρηνικά αίσθήματα. Ξεδίπλωσε τό στράτσο, τράβηξε δυό χταποδάκια πού ήταν μέσα, τά καμάρωσε κι έδήλωσε πώς έχει κάθε δικαίωμα νά τά μαγειρέψει καί νά τά φάει ποτίζοντάς τα μέ μπόλικον κράσο, ένεκα πού τό χταπόδι χωρίς ένα πρώτο κρασί δέ μαγειρεύεται, καί δίχως ένα δεύτερο δέ χωνεύεται. “Αρχισε, λοιπόν, μεγάλες συνεννοήσεις μέ τό μαγαζάτορα, νά τοῦ ψήσει τά χταπόδια, νά τά φάει έδῶ πού βρίσκεται, δηλαδή νά τά φάνε παρέα, ένεκα πού ή μοναξιά κι αὐτός δέν συνταιριάζουν, άνέκαθεν ντερμπεντέρης* άνθρωπος ήταν. 'Ο μαγαζάτορας όμως είχε μεγάλες άντιρρήσεις. Τῶν άδυνάτων άδύνατο! “Η φουβού* ήταν πιασμένη μέ τίς γόπες, κατόπι θά τηγάνιζε πατάτες, ύστερα θά έρχονταν ή πελατεία καί θά παράγγελνε τής ώρας πράματα, συκωτάκια, μπαρμπουνάκια, σαγανάκια*.

—“Ο,τι άλλο, Παναγιωτάκη μου, αὐτό όμως μή μοῦ τό ζητᾶς!

— Δέν έχω, δηλαδή, τό δικαίωμα νά φάω κι εγώ ένα μεζέ* σάν

κάνω τό κομμάτι μου· λαϊκή έκφραση, κάνω επίδειξη.- έξ ου· λόγια έκφραση, άπ' αὐτή τήν αίτία.- προδίκῶ· προσέφωλ.- ντερμπεντέρης· λ. τουρκ., άλήτης.- φοβού· φοβού, είδος ψησταριάς.- σαγανάκι· είδος έδέσματος, τηγανητό τυρί.-

άνθρωπος -νά, τά χταποδάκια μου- και νά πιω τό κρασί μου, σά φιλήσυχος πολίτης;

— Δέ γίνεται, Παναγιωτάκη μου! τοῦ εἶπε ὁ ἄλλος κοφτά. Νά πᾶς στήν Εὐταλία νά στά μαγειρέψει. Κι ἄντε τσαμπούκ τσαμπούκ*, ἄδειαζέ μου τό μαγαζί κι ἔχω δουλειά! Πλακώνει πελατεία.

Ὁ ἐρίφης σῶπασε, σά νά εἶδε πῶς τίποτα δέ γίνεται, πῶς ἔπρεπε νά τό πάρει ἀπόφαση. Τύλιξε τά χταποδάκια στό στράτσο, τά ἔβαλε ὑπομάλης καί τράβηξε κατά τήν πόρτα. Μά ἡ ἀγανάκτηση τόν ἐπνίξε. Γύρισε, τό λοιπόν, κι ἄρχισε καινούρια δημηγορία:

— Στήν Εὐταλία... "Αἰντε σύ νά πεῖς στήν Εὐταλία νά στά μαγειρέψει! Σύ, πού δέν εἶσαι ἄντρας της... "Εγώ, δηλαδή, δέν ἔχω δικαίωμα νά φάω ἕνα μεζέ, νά πιῶ ἕνα κρασί;

Ἀργά κατάλαβε πῶς μιλοῦσε στά κούφια, ἔνεκα πού ὁ μαγαζάτορας εἶχε ἀποτραβηχτεῖ στήν κουζίνα. Σήκωσε, τό λοιπόν, τούς ὤμους καί τράβηξε πάλι κατά τήν πόρτα. Φαίνεται ὅμως πῶς δέ βολοῦσε ἡ ψυχὴ του νά ξεκολλήσει εὐκολ' ἀπ' τό μαγαζί. Περνώντας μπροστά στήν παρέα μας κοντοστάθηκε. "Ἦθελε κουβέντα.

— Ἔχει τσιγάρο;

Ἀπόκριση καμιά. Εἶδαμε τί κολλιτσιδα ἦταν, ἂν τοῦ μιλοῦσαμε ξεκολλημό δέ θά 'χε. Αὐτός ὅμως ἐκεῖ!

— Θέλω τσιγάρο.

— Δέν ἔχει! τοῦ λέει ὁ Ἀγλέουρας.

— Πῶς δέν ἔχει, ἀφοῦ καπνίζετε!

Ἦταν κι ἀναιδής.

— "Αἰντε στό καλό! τοῦ λέει ὁ ὑποπλοίαρχος, κι ἄσε μας ἡσυχους. Ἀκοῦς;

Αὐτό δέν τοῦ ἄρесе τοῦ φίλου. Πῆρε ἀμέσως ὕφος κουτσαβάκικο*, προκλητικό, μπεχλιβάνικο*. Κι ἀμόλησε τήν πρόστυχη κουβέντα:

— Ἐπειδὴ, δηλαδή, ἔχεις δυόμισι γαλόνια στό μανίκι, μᾶς κάνεις καί τόν κάργα*;

Ὁ ὑποπλοίαρχος χαμογέλασε κάτω ἀπὸ τά μουστάκια του. Μά ὁ

τσαμπούκ: λ. τουρκ. γρήγορα.- κουτσαβάκικο: μάγικο (ἀπὸ τό κουτσαβάκης = ψευτομάγκας). μπεχλιβάνικο: πού ταιριάζει σέ μπεχλιβάνη (λ. τουρκ., παλαιστής).- κᾶνω τόν κάργα: λαϊκὴ ἔκφραση, παριστᾶνω τό σπουδαῖο.

Ἀγλέουρας σηκώθηκε, ἄρπαξε τὸν Παναγιωτάκη ἀπὸ τὶς πλάτες καὶ ἀπλά, αὐστηρά, θετικά, τὸν ἔβγαλ' ἔξω ἀπὸ τὸ μαγαζί. Τὸν ἔβγαλε, δὲν τὸν πέταξε. "Ὅλα γίνηκαν μ' εὐγένεια καὶ κατανόηση, ὡς ἀρμόζει νὰ φέρεται κανεὶς σ' ἓναν μεθυσμένο, ἓναν ἀκαταλόγιστο. Κι αὐτὸς δὲν ἔφερε καμιάν ἀντίσταση, ψοφοδεής* ἦταν, μόνο λόγια καὶ τίποτε ἄλλο. Ἀνθρωπάκος, πού τὸ κρασί τὸν ἐχτυποῦσε παραξένα, τὸν ἔκανε νὰ λέει μποῦρδες* δίχως νὰ τὶς συλλογιστεῖ.

Ὁ Ἀγλέουρας ἐγύρισε καὶ ξανακάθισε στὴ θέση του. Κέφι δὲν εἶχαμ' ἐξαρχῆς, τώρα τὸ λίγο πού εἶχε ἀπομείνει ξανεμίστηκε κι αὐτό. Δὲν ἦταν νὰ ρθεῖ κι αὐτό τ' αὐτοκίνητο, νὰ πᾶμε στὶς δουλειές μας! Ἡ νύχτα εἶχε πέσει πιά, ἦρθαν πάλι τὰ σύγνεφα, μαύρισε ὁ οὐρανὸς διπλό σκοτάδι, τὸ ἴδιο κι ἡ θάλασσα. Μόλις ἔβλεπες τὰ κατάρτια τῶν καϊκιῶν ν' ἀργοσαλεύουν πέρα δῶθε πάνω στοῦ μουντό στερέωμα, σὰ μετρονόμια* πού κράταγαν στὸν ἄνεμο τὸ ρυθμὸ τῶν νερῶν. Πρέπει καὶ νὰ ψιλόβρεχε, ἐμεῖς δὲν τὸ βλέπαμε, ἔτσι στοῦ βάθος πού καθόμαστε. Μὰ ἔρχονταν ἀπὸ τὸ πέλαγο ὁσμὴ ὑγροῦ νοτιᾶ, μύριζε καὶ τὸ χῶμα, μουλιασμένο ὡς ἦταν.

Καὶ νά, δὲν πέρασαν οὔτε τρία λεφτά, καὶ ξαναπαρουσιάστηκε στὴν πόρτα. Ἐκανε νὰ μπεῖ πάλι στοῦ μαγαζί, ἔνεκα πού εἶχε μεθύσι πεισματάρικο, ἐπίμονο, τίποτα δὲν τὸν ἔκανε ν' ἀλλάξει τὸ κέφι του. Μεμιάς ὅμως ὅλοι σηκωθήκαμε, ἡ παρέα μας, ἡ ἄλλη παρέα, ὁ μαγαζάτορας:

— Πάλι ἐδῶ εἶσαι; Ἐξω! Ἐξω! Φεύγ' ἀπὸ δῶ! Πήγαινε στοῦ σπίτι σου! Μπεκρούλιακα! Προστυχόμουτρο! Κολλιτσιδα! Ψεῖρα! Ψεῖρα!

Αὐτὸ γίνηκε τίμια κι αὐθόρμητα, μᾶς εἶχε φέρεי ὡς ἐδῶ, ὁ ἀλιτήριος! Ὅσο ἐμεῖς ξαφνιαστήκαμε ἀπὸ τὸ φέρεσμά μας, ἄλλο τόσο κι αὐτός. Ἡ κατακραυγὴ χίμηξε ἀπάνω του, τότε βάρεσε στοῦ στήθος, τὸν σταμάτησε, τὸν πισωπλάτισε. Ἀπόμεινε ἀσάλευτος, κρατώντας τὰ τυλιγμένα χταπόδια στοῦ χέρι τὸ ζερβί, κι ἔριξε ματιὰ γεμάτη δέος ὁλοτρόγυρα. Πρέπει τὰ μούτρα μας νὰ ἦσαν τόσο ἄγρια, πού φοβήθηκε.

— Καλά....μουρμούρισε...Καλά! Θὰ φύγω... Ἀφοῦ δέ μέ θέλετε...

ψοφοδεής: δειλός, κακομοίρης. - **μποῦρδες:** λ. λαϊκὴ, ἀνοησίες. - **μετρονόμιο:** ὄργανο πού χρησιμοποιεῖται (συνήθως ἀπὸ τοὺς πιανίστες) γιὰ νὰ δίνει τὸ χρόνο ἐνὸς μουσικοῦ κομματιοῦ.

Μά ποῦ νά πάω; Ποῦ; Στήν Εὐταλία; "Ενας λόγος εἶναι αὐτός. Οὔτε κι αὐτή μέ θέλει, ὅπως κι ἐσεῖς. Κανείς! Κανείς... Τόν ἔπιασε κάτι σάν παράπονο, κι ἄπλωσε τό χέρι ὅπου κρατοῦσε τὰ χταπόδια:

— Νά! Αὐτά τὰ χταπόδια. Στή χόβολη..." Οἱ μαζί θά τὰ τρώγαμε. "Ενα μεζέ κι ἓνα κρασί. Σάν ἄνθρωπος κι ἐγώ. Σάν ἄνθρωπος...

Μᾶς κοίταγε καί πρόσμενε κατανόηση, σάν ἄνθρωπος ἀπό τούς ἀνθρώπους. Μά μόνο φάτσε παγωμένες ἀντίκρισε, μάτια γεμάτα σκληράδα καί κακία. Κακία ἀνθρώπινη.

Τότε, κατάλαβε. Κάτι σάν ἀποκαρδίωση τόν ἔπιασε, ὅλα ἔσπασαν ἐντός του. "Επесе ἀδύναμο τό χέρι πού κρατοῦσε τὰ δύο χταπόδια στό στράτσο τό χαρτί, μάταιη προσφορά στήν κατανόηση τῶν ἀνθρώπων. Πῆρε ἀργή στροφή, βγήκε πάλι ἀπό τό μαγαζί, ἔπесе βαρὺς στό σκαλοπάτι κι ἀπόμεινε ἀσάλευτος, μέ τό τσακισμένο του κεφάλι μέσ στίς δύο παλάμες. Δέν ἐμίλησε πιά, τίποτα δέν εἶπε, μά ἔσμιξε τήν ψυχὴ του μέ τή νύχτα τοῦ νοτιά, τή σκέπασε μέ σύγνεφα, τήν τύλιξε μέ πνοές ὄστριας* χειμωνιάτικης. "Οσο γιά μᾶς, ξανασκύψαμε στά ποτήρια, στίς ἐφημερίδες, στίς κουβέντες μας, μὴν καταλαβαίνοντας, μὴ θέλοντας νά καταλάβουμε. Πέρασε ἔτσι ὥρα ἀρκετή, ἴσως καί δέκα λεφτά, ἴσως καί τέταρτο ὁλόκληρο. Κι ὅταν ἀνασήκωσα τὰ μάτια καί κοίταξα τήν πόρτα, ἐκεῖ πού εἶχε καθίσει δέν τόν εἶδα πιά. Εἶχε φύγει, τράβηξε μέσα στή νύχτα, ποιός ξέρει γιά ποῦ, νά μαγειρέψει τὰ χταπόδια του, νά πιεῖ ἓνα κρασί, σάν ἄνθρωπος. Σάν ἄνθρωπος, ἀκριβῶς....

*Ερωτήσεις

1. Νά προσδιορίσετε α) τό κοινωνικό περιβάλλον τοῦ διηγήματος καί β) τὰ μέσα μέ τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφέας τό ἀποδίδει.
2. Γιατί ὁ ἥρωας τοῦ διηγήματος προσπαθεῖ νά χρησιμοποιήσῃ λόγιες ἐκφράσεις (τίς ὁποῖες, ἐπειδὴ δέν τίς ξέρει, τίς παραφθεῖρει);
3. Ποιό εἶναι τό κύριο συναίσθημα πού διακατέχει τόν ἥρωα καί καθορίζει τή συμπεριφορά του;
4. Ποιά εἶναι ἡ στάση τοῦ συγγραφέα ἀπέναντι στόν ἥρωα του; πού κυρίως ἐκφράζεται αὐτή;

ὁστρια: ὁ νότιος ἄνεμος.-

5. Ποιά είναι τα στοιχεία του διηγήματος που το κατατάσσουν στην τεχνοτροπία του νατουραλισμού;

Μ. Καραγάτσης (1908-1960)

Φιλολογικό ψευδώνυμο του Δημήτρη Ροδόπουλου. Από τους πιο προικισμένους πεζογράφους της γενιάς του, συνεχιστής και ανανεωτής της παράδοσης που άφησαν με τα νατουραλιστικά τους διηγήματα ο Καρκαβίτσας και ο Κων. Θεοτόκης. Ο Καραγάτσης επέβαλε νωρίς την παρουσία του στην πεζογραφία μας με τα μυθιστορήματά του *Ο ανταγματοάρχης Λιάπκιν* (1933) και *Γιούγκερμαν* (1938), τα όποια έγραψε σε νεανική ηλικία. Οι ήρωές του κατέχονται από μεγάλα πάθη, πρωτόγονο και άνικανοποίητο έρωτισμό, από ανεξάντλητη ζωική όρμη και δραστηριότητα. Ο Καραγάτσης παρουσιάζει με γνώση και ρεαλισμό την άσφυκτική ζωή της έπαρχιακής κοινωνίας και αποκαλύπτει πολλές καθημερινές σκληρές όψεις της. Ο θεσσαλικός κάμπος, που τον περιγράφει με έντυπωσιακή δύναμη, γίνεται ένα τεράστιο νατουραλιστικό σκηνικό, κατάλληλο να πλαισιώσει τους μύθους του. Από έδω κυρίως άντλεί την ανεξάντλητη έμπνευσή του. Είναι από τους πολυγραφότερους πεζογράφους μας. Εκτός από τα δυό μυθιστορήματα που αναφέραμε έγραψε τα εξής έργα:

- α) Μυθιστορήματα: *Χίμαιρα* (1940), *Ο κοτζάμπασης του Καστρόπυργου* (1944), *Ο μεγάλος όπνος* (1946), *Αίμα χαμένο και κερδισμένο* (1947), *Ο αντιπλοίαρχος Βασίλης Λάσκος* (1948), *Τά στερνά του Μίχαλου* (1949), *Ο θάνατος και ο Θόδωρος* (1954), *Ο κίτρινος φάκελος* (1956), *Σέργιος και Βάχχος* (1959), *Τό 10* (1960).
β) Διηγήματα: *Τό συναξάρι των άμαρτωλών* (1935), *Λιτανεία των άσεβών* (1940), *Νυχτερινή ιστορία* (1943), *Πυρετός* (1945), *Τό νερό της βροχής* (1950), *Τό μεγάλο συναξάρι* (1952).

Εύρηκα

(διήγημα)

Τό διήγημα ανήκει στη συλλογή «Ο όμογενής Βλαδίμηρος» (1936).

Περπατούσε μοναχός του καί πήγαινε κατά τήν παραλία, κάθε πρωινό, κατέβαινε διαγώνια κι όλο έσιαζε, πάνω στους ώμους του ένα ζακέτο κουρελιάρικο. 'Απαράλλαχτα όπως ύστερις από μεγάλο ξενύχτι, ένας μεγάλος γλεντζές, σέ μιά μεγάλη πολιτεία καί στήν καρδιά του χειμώνα, έτσι μέ τό ίδιο αυτό ύφος θά' σιαχνε τό πλούσιο πανωφόρι του. Κι όπως σās τό' λεγα, έσιαζε κι ο δικός μας όληνώρα τό ζακέτο του καί πήγαινε, μ' ένα παραστρατισμένο βηματισμό άρκούδας, μέ κάτι παραπατήματα συγκρατητά, ξυπνούσε καί πήγαινε κατά τήν παραλία του 'Ελληνικού*. Λίγο πρίν από τήν 'Εκκλησία έκανε στάση, ανάμεσα σέ κάτι μάντρες χαμηλές καί μισόχτιστες, κοίταζε μπρός του, σά νά τά ξεκρίνε* γιά πρώτη φορά τά όσα άντίκριζε, τ' άνοιγε κι άλλο τά σκέλια του, καί στεκόταν έτσι όλόρθος, μά όπως είναι οί άλλοι άνθρώποι άμα κάθονται. "Όπως είναι καί τ' άλόγατα άμα κοιμούνται όλόρθα. 'Εκεί έβγαζε από τήν τσέπη ένα λαθραίο καπνό, καί πάλι ξεκινούσε σέ λίγο, μέ τό τσιγάρο στό στόμα, δίχως νά τ' ανάβει, καί προχωρούσε κατά τήν παραλία, όπου δέν έφτανε ποτές του, γιατί δέν του έτυχε άκόμη νά' χει δουλειά ως εκεί κάτω. Δρασκελίζε τίς πέτρες στά δεξιά κι άραζε πάνω από τό πηγάδι πού άνοιγαν κάτι δικόι του, βοηθοί του από τό Χασάνι*, στ' άγρόχτημα του Χαριτάκη. "Έκανε πώς τούς κοίταζε. Τούς έλεγε μιά κουβέντα τούρκικα καί στηριζότανε στό μαγκάνι νά τούς βλέπει καλύτερα πού βγάζαν τά μπάζα. 'Ακόμη βρισκότανε στήν αρχή, μόλις πέντε μέτρα βάθος, δύο φουνέλα μιά δουλειά. Τό τελευταίο τό ρίχνανε χτές. Γιά τουτο τόν περίμεναν τό Χατζή, νά καταλαγιάσει, νά τίς ξαφρίσει τίς πρωινές του γρουσουζίες καί νά τό πεί στό πόσα θά βρίσκαν τό νερό. Τό' ξερε πώς τόν περίμεναν.

* **ΕΛΛΗΝΙΚΟ**· προάστιο τών 'Αθηνών στήν παραλιακή όδό πρós τό Σοόνιο. Στήν περιοχή του βρίσκεται τό κεντρικό αεροδρόμιο τών 'Αθηνών. **Ξεκρίνω**· διακρίνω. **Χασάνι**· παλιότερη όνομασία περιοχής του 'Ελληνικού.

Εγειρε, έθριψε μιά χούφτα μπάζα, μιά δεύτερη χούφτα, τήν έθριψε, τήν άνέβασε ίσαμε τ' όλόζαρο άλκολικό του μουτρο, τήν όσμίστηκε, και κατόπι:

—'Από τήν άλλην μεριάν, άν άνοιγες πηγάδι θά' βρισκες νερόν εις τά τριάντα, από έδω πού άνοιξες θά βρεις εις τά σαραντατρία, εις τά σαραντατέσσερα, και εις τά σαρανταπέντε, αλλά πρίν νερόν δέ θά βρεις! δήλωσε ό Χατζής μέ τήν άρμενοπόντια λαλιά του στού Χαριτάκη, πού ήτανε ό ιδιοκτήτης, πού ήτανε τραπεζιτικός υπάλληλος, πού ήτανε λίγο κουτσός, και λιγομίλητος, και τσιγκούνης, κι άνύπαντρος. Κι οι έργάτες όλοι, κι ό Χαριτάκης αύτός, τό κατέχαν πώς ότανό Χατζής έλεγε μιά κουβέντα, πηγαδάς από τά γεννησοφάσκια του, ήταν άλάθευτη κουβέντα. Στά σαρανταπέντε τό λοιπόν...Κι έπειδής δέν τοϋ άρεξε καθόλου αύτό τό μουτρο τοϋ Χαριτάκη, όλοστρόγγυλο και πάντα καλοκαιρινό, και κοκκινέλικο, σάν τοϋ άνθρώπου πού κάνει γυμναστική, και κοιμάται νωρίς και δέν πίνει ποτές του, έπειδής δέν τοϋ άρεξε καθόλου τό μουτρο, άναψε ό Χατζής τό τσιγάρο και τράβηξε άντίκρυ, ψηλότερα, στού χτήμα τοϋ Γιαμαρέλη, όπου άνοιγαν άλλοι έργάτες του ένα άλλο πηγάδι, μά πού στά τριανταεφτά τσαλαβουτούσαν τίόλας μέσα στού νερό πού τό'χανε βρεί από προχτές. Τό βαρούσαν τώρα τό πηγάδι και τοϋ άνοιγαν μποϋκες διόμισι μέτρα γιά νά'χεις τήν ήσυχία σου κι οϋτε μ' άνεμόμυλο, οϋτε και μέ μοτέρι νά σώνεις νά τοϋ τό πάρεις τό νερό. Πήγε τό λοιπόν εκεί ό Χατζής, όχι μόνο έπειδής δουλεύαν οι καλύτεροι έργάτες κι ήτανε πιά σήμερα αύριο νά τά πλερωθεί τά λεφτά του όλα, μά γιατί ένιωθε και συμπάθεια μεγάλη γιά τό Γιαμαρέλη. Και τί έστί Γιαμαρέλης;

Ήταν ένας κύριος άκόμη νέος, ξανθός, μέ μεγάλα μάτια, μέ κάτι φρύδια γυναικεια, σάν τά σημερινά ξουρισμένα γυναικεια φρύδια, και περπατούσε σάν παιδί μέσα στού περβόλι του και κυνηγούσε τά μερμήγκια πάνω στ' άμπελοφάσουλα, και τίς άκρίδες μέ τόν παναμά* του, έναν ακριβότατο ιταλιάνικο παναμά, και μόλις έβλεπε τό Χατζή νά στέκει στήν πόρτα, τά παρατούσε όλα και σίμωνε, κι έπιανε ψιλή κουβέντα μαζί του. Ήταν ένας Έλλην διαβιώσας έν τῷ έξωτερικῷ πού ειχε παντρευτεί μίαν Έλληνίδα έν τῷ έξωτερικῷ διαβιώσασαν, κι

παναμάς: θερινό ψάθινο καπέλο..

ήτανε κι οί δυό τους από τά νησιά, από τούς πατεράδες καί τούς παπουλήδες τους, νησιώτες αρχόντους, παραλήδες ακόμη τά μέγιστα. "Όπως είπαμε, είχαν κάνει σεργιάνια* στίς Εϋρώπες. Καί κουταμάρες. Καί βαργωμάρες*, καί άλλα πολλά, πολλά μαραφέτια άνίας σάν αυτόκτονίες καί σάν τήν Παναγιά τών Παρισίων, καί σάν τά κανάλια τής Βενετιάς, τά μεγάλα καί τίς παρόδους, τέλος πολλά, καί τώρα, μεταπολεμικώς οί δυό τους, ξακολουθώντας τά σεργιάνια καί κάνοντας χάζι μεγάλο, καί μέ τήν άνία τους περισσεμένη, καί μ' ένα είδος έγκαρτέρησης, καί μ' ένα είδος πίκρας άδικαιολόγητης, όπως τυχαίνει νά γίνεται καί σ' άλλους ανθρώπους, είχαν αγοράσει τό οικόπεδο αυτό, εκεί δεξιά, καί φτιάξαν τό σπίτι τους καί τό περιβόλι τους, καί βλέπανε μόνο κάτι φίλους παλιούς πού έρχόντανε από τήν 'Αθήνα καί στήνανε τήν παρέα στή βεράντα τους. Οί περισσότεροι από τούς φίλους ήτανε γουστόζικοι τύποι καί λέγανε μερακλίδικα τά όσα άπομέναν, τά πολλά πού άπομέναν ακόμη νά γίνουνε γιά νά προκόψει τό μποστάνι, καί γιά τόν Τσαλδάρη* λέγανε, καί γιά τόν Κονδύλη*, καί γιά τούς άλλους νεκρούς. Αυτά γινότανε τ' άπόγεμα κι άμα βουτούσε ό ήλιος πίσω από τήν Καστέλα, κι άπλωνόταν τριγύρου, μέχρι Αίγινας καί Καβουριοϋ εκείνο τό χρώμα τής πορσελάνας, τής πορσελάνας πού φτιά누νε, λέει, στήν Κοπεχάγη. Τέλος. Μιά περίφημη πορσελάνα. Αυτά όλα τό βράδυ άμα βουτούσε ό ήλιος καί άμα τό θυμάρι αρχινοδσε τίς μοσκοβολιές του από τόν 'Υμηττό. 'Αλλά τά πρωινά, ή κατάσταση διάφορη. 'Η Καστέλλα άλλιώτικη μέσα στήν πάχνη. Σάν τ' αυγό πού ξεχωρίζει πάνω από τήν άρμη, πού τό βάζεις τ' αυγό γιά μεζούρα κι αυτό σηκώνεται καί πλέχει, κι ή Αίγινα θολή, καί πίσω χαμένος ό Λυκαβηττός κι ή 'Ακρόπολη. Κάτι τέτοια πρωινά, έκανε τήν εμφάνισή του ό Χατζής, έφτανε στήν πόρτα καί καλημέριζε τόν Γιόχαν Γιαμαρέλη. "Ητανε άμοιβαία ή συμπάθεια. Κάπου κάπου φυσούσε κι εκείνος ό τρελός άέρας του 'Ελληνικού καί σήκωνε τή σκόνη σά

σεργιάνι: περίπατος, έκδρομή.- **βαργωμάρες**: παράπονα, δυσφορίες.- **πορσελάνα**: ή πορσελάνη. Τό ύλικό πού χρησιμοποιείται στήν κεραμική γιά τήν κατασκευή πολυτελών οικιακών σκευών κ.ά.- **Τσαλδάρης**: (Παναγής). Πολιτικός άρχηγός του λαϊκού κόμματος από τό 1922 καί αντίθετος στήν πολιτική του 'Ελ. Βενιζέλου.- **Κονδύλης**: (Γεώργιος). Στρατιωτικός καί πολιτικός. Τό 1935 κατέλυσε τή δημοκρατία καί έγινε δικτάτορας. 'Ο Τσαλδάρης καί ό Κονδύλης είχαν πεθάνει στίς άρχές του 1936.-

φλόγες - σάν εκείνες τίς φλόγες πού τίς δαιμονίζουν οί πυροσβεστικές άντλίες στίς πυρκαγιές. *Ο Γιόχαν έκλεινε τότες τά μάτια, περίμενε νά περάσει τό μπουρίνι* καί κατόπι χαμογελούσε τοῦ Χατζή, πού αὐτός δέν εἶχε συνήθιο νά τά κλείνει ἔτσι τά μάτια του, μά πολεμοῦσε νά κάνει κάτι σάν τό Γιόχαν καί δέν τό κατάφερνε. Καθότανε στό πεζούλι τῆς πόρτας καί τοῦ ἀρχίζε κουβέντες γιά κάτι δουλειές πού εἶχε ἀρχίσει, πού ἔλεε νά τίς ἀρχίσει ἐκεῖ ἀντίκρυ, κάτω στά Δικηγορικά. Καί πώς δέν εἶχε κέφια. Καί πώς τά Σάββατα, πού πήγαινε νά δεῖ τή φαμελιά του στήν Κοκκινιά, πήγαινε μέ τά πόδια νά τοὺς δεῖ, γιατί δέν εἶχε βγάλει εἰσιτήριο, παρά σκολνοῦσε λέει νωρίτερα γιά νά προλάβει νά πάει μέ τά πόδια, τό Σάββατο ὅλα τοῦ φαινότανε πιό στενόχωρα καί καθότανε, αὐτός κι ἡ γυναίκα του, στό κατώφλι τῆς παράγκας καί μιλοῦσανε γιά τίς δουλειές, γιά κείνα τά πηγάδια κάτω στά Δικηγορικά, νά τίς ἀρχίσει, νά μήν τίς ἀρχίσει...Νά τ' ἀνοίξει, νά μήν τ' ἀνοίξει. Μιλοῦσανε καί γιά τό πηγάδι τοῦ Χαριτάκη, πού θά 'βρισκαν τό νερό στά σαρανταπέντε. Καί γιά τό μούτρο τοῦ Χαριτάκη...

Σέ λίγο ὁ Γιόχαν Γιαμαρέλης ἔκανε πώς πήγαινε μέσα νά πληροφορηθεῖ ἂν ξύπνησε ἡ γυναίκα του, πού ξυπνοῦσε μόλις μεσημέριαζε ὁ Θεός τή μέρα. Κι ὁ Χατζής ἔφευγε, γιατί δέν τοῦ ἄρεζε νά στέκει στήν πόρτα, νά κάθεται στό πεζούλι τῆς καί ν' ἀπομένει μοναχός, χωρίς κουβέντα.

*Ἐφευγε τό λοιπόν καί περπατοῦσε μέσα ἀπό τοὺς στριμμένους, τοὺς λακουβωτούς καί κατασκόνιστους δρόμους τοῦ Ἑλληνικοῦ, δραςκελοῦσε τίς ἐγκαταλειμμένες μάντρες, μέ τόν ἥλιο τοῦ Ὑμηττοῦ ἀκόμη πίσωθὲ του, μέ τό ζακέτο ἀνοικονόμητο στίς πλάτες του, καί ροβολοῦσε τίς κακοτοπιές νά βρεῖ μιά κουβέντα, μιά παρέα, μιά φημερίδα τέλος ἐκεῖ στό περίπτερο τῆς τρίτης στάσης. Καί τό περίπτερο τῆς τρίτης στάσης ἦτανε σάν ἓνα κατάστημα δίχως ὀροφή, ὑπαίθριο ἓνα καμαρίνι θεατρίνας, μέ τό δρόμο στά πόδια του, μέ τά λεωφορεῖα τῆς Βούλας καί τῆς Γλυφάδας σάν κατσαρίδες ὑστερικές στά πόδια του, καί πού τό κρατοῦσαν κάτι ἀδρέφια, κάτι ξαδρέφια, κάτι αἰχμάλωτοι καί τραυματίες πολέμου, πολέμων Μηδικῶν, καί Καρχηδονιακῶν, κι ὅπου ὁ Χατζής δέν ἔβρισκε παρέα τοῦ γούστου του, καί φτοῦ κι ἀπό τὴν ἀρχή

ξανάπαιρνε τόν άνήφορο τοῦ Ἑλληνικοῦ, μέσα στό μεσημεριάτικο τῶρα ἥλιο, καί πηγαινόφερνε τό ἴδιο ὅπως καί τὰ πρωινά ἀπό μισόχτιστη μάντρα σ' ἀτριγύριστο οἰκόπεδο, ἀσυμμάζωχτος, λυπητερός, ζόρικος, καί νοσταλγός, καί ξένος...Καί πάντα σάν ἀρκουδιάρης καί σάν τήν ἀρκουδά τοῦ ἀρκουδιάρη. Γύρευε παρέα, γύρευε κουβέντα, κι ἀνεβοκατέβαινε, στηρίζουνταν νά ξαποστάσει σέ κάποια μανάβικη σούστα, τήν παρατοῦσε, πήγαινε πιό γρήγορα μπρός, κι ὥσπου νά γύρει ὁ ἥλιος καί νά σβήσει ἡ μέρα, δέν εἶχανε σταματημό τὰ σύρε φέρε του.

Πολλοί τους φίλοι, καθώς εἶπαμε, ἅμα ἔφερνε ὁ ἥλιος καί κατασταλάζαν ἱλαρότερες* οἱ ὥρες τοῦ καλοκαιροῦ, καταφτάναν οἱ φίλοι πλεῖστοι ἀπό τήν Ἀθήνα καί γεμίζαν καρέκλες τῆ βεράντα τους. Μιά βαβυλωνία συζήτησες. Γιά τή χτηνοτροφία, γιά τή μελισσοκομία καί γιά ἄλλα οὐσιώδη θέματα νεοελληνικά. Γινόταν μεγάλος σαματάς καί τό τοπίο, ὅσο κι ἂν ἦταν αὐτή ἡ βραδινή ὥρα ἡ πιό ταιριαζόμενη γιά τίς ὁμορφιές του, μίκραινε θαρρεῖς καί θά ζόφωνε* - ἂν δέν πρόβελνε κατά παραγγελία περίπου αὐτή τήν ὥρα ὁ Χατζής ν' ἀνεβαίνει τήν ἀνηφορία τοῦ Σοφianoῦ καί νά βηματίζει, νά τετραποδίζει, τραβώντας γιά τὰ Σούρμενα, τό ἴδιο ὅπως κατηφόριζε τὰ πρωινά. Καί τότες ὁ Γιόχαν ἀνάσαινε λές καλύτερα, ἄρχιζε νά μιλεῖ στούς ἄλλους γιά τό Χατζή, γιά τίς κουβέντες τους, γιά τίς παρέες τους, νά πληροφορεῖ «πῶς ἡ σιλουέτα*, ἡ περπατησιά τοῦ Χατζή συμπληρώνει τό τοπίο τοῦ Ἑλληνικοῦ, πῶς δίχως αὐτόνε νόημα δέ θά εἶχε ὁ κατήφορος, ὁ ἀνήφορος, οἱ μισόχτιστες μάντρες, οἱ βράχοι, ὀλάκερη ἡ φύση θέ νά στεκε ὀρφανεμένη δίχως τό Χατζή!». Ἡ γυναίκα του ἔφτιανε κάτι λυρικά χαμόγελα (τά ἴδια ὅπως ὅταν ἀπάγγελνε Καβάφη μέ γαλλική προφορά) κι οἱ φίλοι ἀκούανε αὐτή τή φιλολογία πού βαστοῦσε πολύ περισσότερο ἀπ' ὅ, τι τὰ γράφουμε ἐμεῖς τώρα. Ὁ Γιόχαν, ἀφοῦ χαιρότανε πρῶτα τὰ χαμόγελα τῆς γυναίκας του καί τούς θησαυρούς τῶν φίλων, καί συλλογιζότανε μία φευγαλέα στιγμή τίς τελευταῖες τιμές τοῦ Κλήριγκ*, μιά ἐξαιρέτως φευγαλέα στιγμή, ἔσπανε τό κεφάλι του νά θυμηθεῖ κατόπι σέ ποιό γνώριμό του πρόσωπο, γνώριμο μοῦτρο, κεφάλι, ἔκφραση, σέ ποιάνε συγκινημένη του ὥρα τοῦ τελευταίου

ἱλαρός: φαιδρός, χαρούμενος.- **ζοφώνω:** σκοτεινιάζω.- **σιλουέτα:** οἱ γραμμές τοῦ σώματος στό σύνολό τους.- σκιαγραφία.- **κλήριγκ:** εἶδος χρηματιστηρίου.-

ἀξέχαστου πολυταξιδεμένου καιρού ἔμοιαζε αὐτός ὁ προλετάριος* Χατζής. Ἐψαχνε. Τίς ἀναμάλλιαζε τίς θύμησές του, ἔψαχνε, καί δέν ἔβρισκε, καί δέν ἔπαυε ὥστόσο νά γυρεύει, μ' ἐκεῖνο τό πείσμα πού μόνο οἱ μορφωμένοι ἄεργοι τό κατέχουν. Καί τό κατέχουν, ὅπως παρατήρησα, ἀπεριόριστα αὐτοὶ οἱ κύριοι. Οἱ ταξιδεμένοι τους καθὼς κι οἱ παντάπasi ἀταξίδευτοι.

Ἀκόμη κι ἐκεῖνο τό χαμόγελο τῆς γυναίκας του ἦταν ἓνα ἐρεθιστήριο γιὰ νά ξαναρχίσει νά γυρεύει ποιόνε τοῦ θύμιζε ὁ Χατζής.

Ὡσπου καθὼς πέρασαν καί περνοῦσαν οἱ μέρες καί γινότανε μέ τό χινόπωρο μιά γαλήνη μέσα στόν ἀνθρωπο σάν ἐκεῖνη τήν πορσελάνα τῆς Κοπεχάγης, στά μέσα τοῦ ἀνθρώπου μιά σκληρότατη πολυτελέστατη πορσελάνα, ἔφτασε ἓνα ἰδιαίτερο πρωινό, πέντε ἡ ὥρα κι ἀφοῦ ἀπόσωσε τόν καφέ του ὁ Γιόχαν, μονάχος, ἀναστηλώθηκε, συλλογίστηκε, ξέχασε πὼς συλλογιέται, ἀπολησμονήθηκε, μιά λησμονιά σάν τρεῖς χιλιάδες σελίδες μέ παραμύθια γιὰ παιδιά... Τό ξέχασε ἔτσι πὼς συλλογιέται, βγήκε στή βεράντα καί τότες, μέσα στό πεντακάθαρο φῶς, μέσα στό περβόλι πού ἦταν ἔρημο, εἶδε τό Χατζή, νά πηγαινόρχεται, σά χαμένος, μέ τό ζακέτο στό μπράτσο, μανισάρης*, χαμηλοβλέπας.. Ὁ Γιόχαν κατέβηκε στά σκαλιά τῆς βεράντας (εἶχε ἓνα πλαίσιο μωσαϊκό στή βεράντα πού δέν τόν ἱκανοποιοῦσε καί λογάριαζε νά πάει νά βρεῖ τό μηχανικό του καί νά τοῦ τὰ ψάλει), μέ τό νοῦ του πότε στό μηχανικό, πότε στό Χατζή... Ὁ μηχανικός ἦταν ἓνας λαμπρός λιγομίλητος κύριος πού εἶχε οἰκογενειακά βάρη καί πλήθος ἄλλες σκοτοῦρες.

«Ποιές ἄραγε νά εἶναι οἱ σκοτοῦρες του;» ρωτήθηκε ὁ Γιόχαν, ἅμα κατέβηκε πιά καί τό τελευταῖο σκαλοπάτι.

— Ἐ! Χατζή, πηγαίνεις, ἔρχεσαι, μέ τὰ ροῦχα σου τὰ βαλες καί σεκλετίζεσαι!

Ὁ Χατζής σταμάτησε. Ὅπως ἅμα κόβεται ὅλος μονομιᾶς ὁ ἀέρας στό πανί τῆς βάρκας, κάτω στά θεμέλια τοῦ λιμανιοῦ.

Κι ὁ Γιόχαν ξέχασε τό μηχανικό του καί πλησίασε μαλακά τό Χατζή, τοῦ δωσε μαλακά μιά στόν ὦμο, καί μέ τή φωνή μαλακότερη:

προλετάριος· ἐργάτης· μανισάρης· ὀργισμένος·

— Τό μούτρο σου αλλιώτικο είναι σήμερα, Χατζή. Οί δουλειές σου δέν τά πηγαίνουν καλά, σοῦ τό ἔλεγα πώς μέ τίς τιμές πού γυρεύεις...

— Ἀνάθεμα στούς δουλειές, ὅλους τοὺς δουλειές, ἐγώ δέ θέλω, τοὺς βαρέθηκα. Μοναχός φουκαράς εἶμαι. Φουκαράς, καί μαῦρο σπίτι, μαῦρο τό ζωή... Δέ βαστάω ἀφεντικό. Πολλά τράβηξα καί τώρα πέφτουν ἀπάνω ἄλλες ζημιές καί σακατεύουν ἐμένα, δέρνει κεφάλι μου, φουκαράς ἄνθρωπος, σπλάχνα μου πονοῦν, κεφάλι μου ἄδειο εἶναι, χέρια μου, πόδια μου κομμένα εἶναι... Μαυρίλα πράματα γίνονται ἀφεντικό! καί μόλις πού τ' ἀπόσωνε, κάθισε στό πεζούλι τῆς κουζίνας καί μόλις κάθισε, μουγγά, μέ μιὰ δύναμη καί μέ μιάν ἄπειρη ἐγκατάλειψη ζώου, ἄρχισε νά κλαίει, ν' ἀνεβοκατεβαίνουν οἱ ὠμοί του, νά κλαίει, κι ἦταν αὐτό ἓνα ἀναπάντεχο πράμα πού σ' ἄρπαζε, μέ τήν ἀταίριαστη, ἀσουλούπωτη δύναμή του, τόν ἔπιασε κι ἓνας βήχας, ὅπως ἅμα καταπίνεις στραβά, κι ἄρχισε νά βήχει καί ν' ἀναταράζονται οἱ πλάτες, κι οἱ κοιλιές του καί νά μὴ σώνεται ὁ βήχας του. Γιά νά συνεφέρει τό σήκωσε τό κεφάλι, τά μάτια του, τά δάκρυα, τά μάγουλά του...

— Ἀνάθεμα στούς δουλειές, νερά φουνέλα, ὁ ἓνας κι ὁ ἄλλος, ὅλοι Χατζή ἐφώναζαν καί Χατζή πάγαινε, μά μόνο σπίτι του, Κοκκινία, στό σπίτι του δέν πάγαινε παρά Σάββατον καί τό γυναῖκαν ἦταν ἔγκυο κι ἐπειδὴ ἡ φτώχειαν, καί δέ μπορούμεν, γυναῖκα ἐγύρευε μαμήν, βότανα ἔκαμαν, διὰ φτώχειαν γιαιτρόν δέν ἔχομεν, καί χτές παγαίνω Κοκκινίαν καί γυναῖκαν, μοῦ λένε, γυναῖκαν ἀπόθανε... Γυναῖκαν μου, ἀπόθανε, μοῦ λέν καί βλέπω σπίτι μπαίνω, κάμαρα μπαίνω καί βλέπω, ἀφεντικό, γυναῖκαν...

Καί σταμάτησε, ἀνέβασε μ' ἓνα μωρουδιακό κίνημα τά χέρια του στά μάτια, ἓνα κίνημα πού νά μὴν καταλαβαίνεις ἂν εἶναι πείσμα ἢ ἀπελπισιά.

— Κάθισε. Χατζή, νά πιεῖς ἓναν καφέ. Μὴν κάνεις ἔτσι, ἀνθρώποι εἴμαστε ὅλοι μας κι ὁ θάνατος... Τά ξέρεις, σήμερα εἶναι γιά τό δικό σου σπίτι, αὔριο γιά τό δικό μου, τό ἴδιο ἔρχεται καί ξολοθρεῖ. Νά πιεῖς ἓναν καφέ, νά πιοῦμε μαζί.

Πῆγε ὁ Γιόχαν, ἔσκυψε κατά τή μεριά τῆς κουζίνας. Ἦταν συγκινημένος. Κι ὄχι ψεύτικα. Ὡστόσο, ἡ εὐχαρίστησή του πού συγκινιόταν ἔτσι γιά τόν πόνο τοῦ Χατζή, ἦταν χιλιάδες φορές

μεγαλύτερη από την συγκίνηση και τη συμπόνια του. Και θά 'ταν πολύ μεγαλύτερη άκομη ή ευχαρίστηση του, αν κατόρθωνε και νά δακρύσει... Δέν τό κατόρθωνε όμως. 'Ακούοντας τό Χατζή, αὐτήν τήν ιδιαίτερη σημερινή φωνή του, τήν κομματιαστή του και τήν πόντια προφορά τήν ἔκανε πίκρα και παράπονο ἀβάσταχτο, ἀκούοντάς τον ἕνα δυό στιγμές πίστεψε πώς θά κατόρθωνε νά δακρύσει κι ὁ ἴδιος. Δέν τό πέτυχε... 'Ηρθανε οἱ καφέδες, κι ἀκόμη δέν τό πιτύχαινε. Τότες, μέ τήν ἀνημποριά του αὐτήν, ξάναψε μονομιᾶς κι ἡ κριτική του σκέψη, πρόσεξε πώς ἀγωνίζονταν νά κλάψει, και πώς ἡ προσπάθειά του αὐτή ἦταν ἕνα κωμικό κι ἀπρεπέστατο πράμα. Σ' αὐτόν τόν κατήφορο (ὅπως τοῦ συνέβηκε πολλές φορές σ' ἄλλη περίσταση) ἦταν ἄξιος νά τότε βρεῖ τό Χατζή ἀνυπόφορο. Καί θά τόν ἔβρισκε σίγουρα ἀνυπόφορο, αν δέν τύχαινε νά προσέξει τὰ χεῖλια του, τόν τρόπο πού ρουφοῦσε τόν καφέ, τὰ χεῖλια πού ἠδονίζονταν και πού ὥστόσο τρέμαν ὁλόθλιβα. Κοίταξε καλύτερα τότες και τό μούτρο, ὁλόκληρο τό μούτρο τοῦ φουκαριάρη και συντριμμένου ἀνθρώπου, πῶς τόν καφέ ἀναρουφών- τας τὰ δάκρυα, κοίταξε τή σπασμωδική τυραννισμένη χερούκλα του... Καί πάλι τό κατασκότεινο μούτρο. Γύρευε νά βρεῖ και δέν τό χόρταινε. Τὰ χεῖλια, τή μασέλα, τὰ φρυμένα* ληστρικά μάγουλα, τήν ὄψη τῆς ἀπελπισιάς πού δέ θέλει πιά νά ξέρει τίποτις ἔξω ἀπό τήν ἀτέλειωτη μαυρίλα. 'Ο Γιόχαν κοίταξε, γύρευε. Αὐτό τό μούτρο...

φρυμένα· στεγνά, ψημένα.- **κορνιαρχός**· και κορνιαχτός· σκόνη (κονιορτός).- **λιοβόρι**· βορειοανατολικός άνεμος.- **άνεμική**· θύελλα.-

Γύρισε ο Γιόχαν και ξανακοίταξε τό Χατζή. Τή μασέλα, τά μάτια πού τ' αποχτήνωνε ο πόνος, εκείνο τό πικρότατο στόμα. Κοίταζε χωρίς καθόλου νά μιλάει καί ξεσκιότανε γιά νά θυμηθεί.

Τότες ο Χατζής, πού ακόμη καί μέσα στή θολούρα τής απελπισιάς του δέν μπορούσε νά στέκει χωρίς κουβέντα, σηκώθηκε. Κάτι μουρμούρισε, άνοιξε τήν πόρτα καί πήρε όξω τό δρόμο κατά τήν άνηφοριά του Σοφιανού.

Ο Γιόχαν προχώρησε από πίσω. Από τήν άλλη μεριά τής βεράντας τόν παρακολουθοῦσε. Τώρα πού δέν τόν είχε τό Χατζή άντίκρυ του, τόν καταλάβαινε, θαρρείς, καί τόν έβλεπε καλύτερα, τή μασέλα, τά μάτια, τή θυμωμένη χοντρή μύτη, τό πρόσωπο τής φτώχειας καί τής άγανάκτησης... Καί ξαφνικά χαμογέλασε ο Γιόχαν, έγινε μέσα στό νοῦ του σάν ένα φῶς, όπως αὐτό πού γίνεται άπότομα στό διάλειμμα του κινηματογράφου, άμα σβήσουν τά ραβαΐσια* τής όθόνης. Καί θέλησε ο Γιόχαν εκεί όπου βρισκότανε νά σταθεί καί νά φωνάξει: «Εύρηκα! Τό μούτρο του Χατζή, είναι τό ίδιο τραγικό όπως τό μούτρο του Ουάλας Μπέρι! Οὐτ' άδέρφια. Θυμήθηκα. Εύρηκα!» κι ήταν καταχαρούμενος πού θυμήθηκε, πού συνέδεσε τίς όμοιότητες. Δέν του καίουνταν πιά καρφί γιά τίποτις άλλο. Μόνο ή χαρά του, ή δύναμη τής μνήμης του (όξω από τά ξανθά μαλλιά του, πού ήταν ή μεγάλη περηφάνια του, πού τόν έφτιάνανε σά Γερμανό τόσο, ώστε έσωσαν -άπό τά παιδιάτικά του ακόμη χρόνια- νά τόν μετατρέψουν από Γιαννάκη σέ Γιόχαν, είχε ο Γιόχαν καί τό καμάρι πώς ή μνήμη του δούλευε ρολόι κι έφτανε τούς μεγάλους, έσώτερους κόσμους του...) τώρα τόν πλημμύριζε καί ξεχνούσε τό Χατζή, εκείνη τήν πίκρα κι εκείνη τήν απελπισιά. Τώρα ο Ουάλας Μπέρι, πού ήταν ο αγαπημένος του ήθοποιός του κινηματογράφου, ένας από τούς πιό κοσμοξάκουστους αὐτήν τήν εποχήν, από τούς άλτίσιμους άμερικάνους, καί πάντα σέ ρόλους λαϊκών τύπων. «Οί λαϊκοί, άχ, οί λαϊκοί τύποι εκφράζουνε μία τραγωδία, πού είν' από τήν ίδια οὐσία τής ζωής μας». Ήξερε νά τά χαίρεται τά κάτι τέτοια ο Γιόχαν. Τόνε συγκινούσανε βαθύτατα, γιατί ήτανε φίνος διαβασμένος άνθρωπος πού είχε πολύ ταξιδέψει καί πού είχε καταλάβει πράματα πλήθος από τά σημερινά.

ραβαΐσι: ξεφάντωμα, φασαρία.-

Κάθισε, ξεκουράστηκε. Αὐτὴ ἡ συγκίνησις τῶν «μεγάλων ἐσωτέρων κόσμων του» τὸν ἐξαντλοῦσε. Μὰ ἦταν κι εὐχάριστη. Ξεκουραζόταν καὶ χαμογέλαγε: «Χρειάζεται ὁ λαός, αὐτὴ ἡ τραγωδία του, ἂν ἡ φτώχεια, ἂν ἡ τόση ἐγκατάλειψη, ἡ τόση ὀρφάνια, ἂν ὅλα αὐτὰ ἀπουσίαζαν, πολλές συγκινήσεις θὰ μᾶς ἔλειπαν. Χρειάζεται γιὰ νὰ πλουτίσουμε τὸν ἐσωτερικὸ μας κόσμον. Ἀκόμη καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσουμε τὴ μνήμη μας...Εἶναι ὥραϊος ὁ λαός! Ἔχει κι αὐτὸς τὰ δράματά του, τίς εὐγένειές του. Εἶναι ὥραϊος ὁ λαός καὶ πρέπει νὰ τὸ λέμε. Νὰ μὴν εἴμαστε ἄδικοι. Εἶναι ὥραϊος!»

Τανύστηκε ὁ Γιόχαν, ἀνάπνευσε. Αὐτὸς ὁ ἥλιος ὁ χαρωπὸς ποὺ βγαίνει πίσω ἀπὸ τὸν Ὑμηττό...Εἴμαστε λαμπρότατα, μέ τόσους Ὑμηττοὺς.

Καὶ κατόπι τὰ μάζεψε τὰ χέρια, ἔσκυψε, καὶ χύθηκε στὶς σκάλες ὅπως κάνουν τὰ παιδιά (καθὼς ἦταν περήφανος γιὰ τὰ μαλλιά του, καμάρωνε καὶ γι' αὐτὴν τὴν πλήθειαν παιδικότητα ποὺ ἐπιζοῦσε ἀκόμη μέσα του, ὕστερις ἀπὸ τὴν τόση «κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου», ὕστερις ἀπὸ τόσους «κόσμους ἐσωτέρους», ὕστερις ἀπὸ τόση μόρφωση καὶ τόσες γλῶσσες ξένες, φωνάζοντας, τρέχοντας καὶ φωνάζοντας:

— Εὐρηκα! Εὐρηκα!

Φωνάζοντας γιὰ νὰ ξυπνήσει στὰ ξαφνικά ἔτσι τὴ γυναῖκα του ποῦ, ἅμα τὰ ἔχε κλειστά τὰ μάτια της καὶ τ' ἀνοίγε, ἦταν ἓνα περίφημον πράμα ἡ γυναῖκα του.

— Εὐρηκα! Εὐρηκα!

Κι ἡ γυναῖκα του ἀγαποῦσε, μιά ἢ δύο φορές τὸ χρόνο, νὰ τὴν ξυπνοῦν ἔτσι στὰ ξαφνικά. Ἀγαποῦσε καὶ τὰ γερμανικά μαλλιά του, τίς ξένες γλῶσσες του, τοὺς λυρικοὺς κόσμους του, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴ μνήμη του, ἅμα γινότανε λαμπερὴ ὅπως λόγου χάρι τώρα. Καὶ τὸν κινηματογράφου. Τοὺς ἡθοποιούς. Ἦτανε γυναῖκα πολὺ αἰσθαντικιά ποῦ, ἅμα ξυπνοῦσε ἔτσι στ' ἄξαφνα, καταλάβαινε πολλές μεγάλες φινέτσες καὶ τοῦ ἔκανε ἓνα χαμόγελο μιά στάλα, μιά γλυκύτατη στάλα μεθυσμένου χαμόγελου ποὺ δέν καταλαβαίνει τίποτις.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιὲς κοινωνικὲς τάξεις ἀντιπαραθέτει ὁ συγγραφεὺς καὶ μέ ποιούς ἐκπροσώπους;

2. Πώς αντιμετωπίζει ο συγγραφέας τό Γιόχαν και πώς τό Χατζή; Νά βρείτε χαρακτηριστικά χωρία πού δείχνουν τή συναισθηματική του τοποθέτηση στόν καθένα.

3. Μέ ποιό τρόπο προχωρεί ή αφήγηση; Νά παρατηρήσετε τίς εναλλαγές.

4. Ο Γιόχαν, ό άριστοκράτης, συγκινείται πραγματικά από τό ψυχικό ξέσπασμα και τόν πόνο του Χατζή; Ποιά μορφή έχει ή συγκίνησή του; Τί θέλει νά δείξει μ' αυτό ό συγγραφέας;

Θράσος Καστανάκης (1900-1967)

Γεννήθηκε στην Πόλη. Τό 1919 εγκαταστάθηκε στό Παρίσι και σπούδασε φιλολογία και γλωσσολογία κοντά στόν Ψυχάρη. 'Από τό 1921 δίδαξε νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία στη Σχολή 'Ανατολικών Γλωσσών της

Σορβόνης. Έγραψε διηγήματα και μυθιστορήματα. 'Ως πεζογράφος, διακρίνεται γιά τή συνθετική του δύναμη, τήν ψυχογραφική ικανότητα, τήν είρωνική και κάποτε καυστική διάθεση και τό έντονα προσωπικό ύφος του.

Έργα: Μυθιστορήματα: *Οί Πρίγκηπες* (1924), *Στό χορό της Εύρώπης* (1929), *Η φυλή των ανθρώπων* (1932), *Μυστήρια της Ρομιοσύνης* (1933), *Μεγάλοι άστοί* (1935), *Τόν καιρό της ειρήνης* (1942), *Ο Χατζή Μανούλ* (1956), *Η παγίδα* (1962). Συλλογές διηγημάτων: *Η χορεύτρια Κοντεσίνα Φελιτσιτά* (1928), *Ο όμογενής Βλαδίμηρος* (1936), *Ο Ρασκάγας* (1939) κ. ά. Μεγάλο μέρος του έργου του παραμένει άνέκδοτο.

Οί τρεις άδεις καρέκλες

(Διήγημα)

Τό πεζογραφικό έργο του Γιάννη Σκαρίμπα, μέ τόν έπαναστατικό του χαρακτήρα στή γλώσσα καί στή διατύπωση, έντάσσεται στό κλίμα ανανέωσης τής πεζογραφίας του μεσοπολέμου. Τό κύριο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τό συγγραφέα από τούς πεζογράφους τής γενιής του είναι ή παραδοξολογία, τό άπροσδόκητο καί τό άπίθανο, μιά φαντασία που φτάνει ως τήν πιο άχαλίνωτη αθαιρεσία καί μιά έκφραστική τεχνική που στις άκρύτες περιπτώσεις παραμορφώνει τή γλώσσα καί τήν έκφραση. "Ένα, κάπως πιο ήπιο, δείγμα γραφής του είναι καί τό παρακάτω διήγημα.

"Όταν μπήκα στήν «αΐθουσα άναμονής» τίς βρήκα εκεί. Ήσαν τρεις Κυρίες καί προφανώς ήσαν ξένες. Ένας τέταρτος, ό φίλος μου ό Μακής, περίμενε κι αυτός τήν άράδα του.

Κάθισα. 'Απ' τήν άπέναντι κλειστή πόρτα ό γιατρός -μέσα- άκούονταν, νά «ψευδίζει» όπως πάντα. Καί κατεργάζονταν μέ τήν έκνευριστική τροχαλία του, τίς οΐδε*, τίς δοντάρες ποιοδ' πάλι. Συντύχαμε πέντ' έξ' έφτά, φίλοι όλοι μας, σέ κάτι όδοντοστοιχίες ως όρίζοντες, νά 'χουμε καί σάν κάπρου τά δόντια...Καί δώσ' του αυτός νά τσακεί τίς ροδέλες του καί νά τόν ταρακουνάν οι ήλεκτρισμοί του... "Ωχ, ωχ, ωχ!...Έκανε μέσα ό άλλος, τσιρίζοντας...

—'Ο Πετάμενος είναι αυτός...μου κάνει μένα ό Μακής. Είναι πολύ πονεσιάρης!

—...Μή τό λέτε...του κάνει ή μιά Κυρία άπ' τίς τρεις. 'Ο πόνος του δοντιου είναι...

Κοίταξα τίς Κυρίες καί συμφώνησα εδγενώς... 'Ο πόνος του δοντιου πράγματι είναι...«Καί σεις -λέω- γιά τά δόντια σας;»

— Ναι...μου κάνει χαμογελώντας αυτή. Μά όχι τίποτε σπουδαίο - άπλως, γιά μιάν άλλαγή μπαμπακιών. Έχουμε καί οι τρεις μας «σφραγίσματα» κι έπειδής είμαστε ξένες...

τίς οΐδε: ποιος ξέρει.-

— 'Ασφαλῶς...κάνω, φαίνεστε...

— Ναί, εἴμεθα Αἰγυπτιώτισσες, λέει, καί αἱ τρεῖς ἀδελφαί. "Ἡρθαμε γιά λίγες μέρες στήν πόλη σας.. 'Ωραία πού εἶναι ἡ Χαλκίδα σας - πραγματική «νύμφη τοῦ Εὐρίπου».

Στό σημεῖον αὐτό, καρσί* ἡ πόρτα μισάνοιξε καί φάνηκεν ὁ γιατρός, μέ τίς πλάτες. Κάτι τοῦ 'λεγε ὁ παραμέσα Πετάμενος. «Θά τ' ἀλλάξω» ἀκούονταν πού τοῦ 'λεγε μ' ἐκείνην του τήν «μπουκωτή», προφορά, πού λές πάντα μίλαε μέ τό στόμα του γιομάτο: «Καλά, ἡ ὀνομαστική εἶναι ἐν τάξει: 'Ο κύριος Πετάμενος... 'Αλλά ἡ γενική; 'Ἡ Γενική τά χαλαίει... Πῶς θά λέγεται... ἡ μέλλουσα σύζυγος; Κ α Π ε τ α μ έ ν ο υ; ..Καταλαβαίνεις ὅτι καί ψυχολογικῶς πέφτει ἄσκημο - μπορεῖ νά μοῦ χαλαίει τά συνοικέσια!»

— Καί θά τό κάμεις;

— 'Ι π τ ά μ ε ν ο ς!

Κι ἔφυγε.

...Ἡ σεῖρ α σοῦ...κάνει τότε ὁ γιατρός στό Μακή. Στίς δέ Κυρίες, μαριόλικά: "Ω, δέ θ' ἀρ γ ή σ ω...Καί τοὺς ἔστειλε μίαν χαμογελαστή τσιριμόνια ὀλην ἄνθια καί πούλιες. "Υστερα, ἀμφιταλαντευθέντας* κειδά: 'Ασφαλῶς θά'στε ξένες...

— Μάλιστα...κάνει ἡ ἴδια ἀπ' αὐτές: 'Εξ Αἰγύπτου 'Ελληνίδες.

— Καί φαντάζομαι καί στενοί συγγενεῖς - πολύ πολύ μοιάζετε...

— Ναί, εἴμεθα καί αἱ τρεῖς, ἀδελφαί.

— "Ω, τί σύμπτωση!..κάνει τότε ὁ γιατρός. Τοῦτ' τό σπίτι, ἦταν ἐπίσης τριῶν ἀδελφῶν καί σύν - Αἰγυπτιωτισσῶν σας ἐπίσης!

— Εἶναι 'δῶ; κάμαν μ' ἐνδιαφέρον κι οἱ τρεῖς.

— "Ωω, παλιά χρόνια... 'Εγώ, δέν εἶχα κόν γεννηθεῖ, ἀλλά ὡς ἔχω ἀκούσει τότε, τό πούλησαν κι ἔφυγαν. (Καί μετά μικρό δισταγμό): Οἱ Κυρίες ἐκεῖνες ἐχάθηκαν - πνίγηκαν μέ τοῦ «Τιτανικοῦ»* τό ναυάγιο!... 'Ακριβῶς, οἱ τρεῖς αὐτές καρέκλες πού κάθεστε, εἶναι τά

καροί* λεξ. τούρκ., ἀντίκρυ.- ἀμφιταλαντευθέντας* ἀντί: ἀμφιταλαντευόμενος.- Τιτανικός: τό μεγαλύτερο -τότε- ὑπερωκεάνειο τοῦ κόσμου, 47.000 τόννων, προσκορῶσαν σέ τεράστιον ὀγκόπαγο (ἄλλοι λέγαν σέ τεράστιαν..χελώνα!) τή νύχτα τῆς 14 'Απριλίου 1912, βυθίστηκε στόν 'Ατλαντικό, μέ-μαζί- 1565 ἐπιβάτες. Θεωρεῖται, ἀπ' τά μεγαλύτερα ναυάγια.(σημ. συγγ.).-

μόνα δικά τους. "Όλα τ' άλλα, πρίν φύγουν, τά πούλησαν.

Καί μετά -πάλι- τσιριμόνια, έμπήκε.

Έμείναμεν οί τρεις Κυρίες κι εγώ. Καί πέρναε έξοχα ή ώρα... Ώραία...άχ τί ώραία ή Χαλκίδα μας!...καί πόσα καλά δέν είχαν γι' αὐτήνα άκουσμένα...Γιά τά ώραία, τά φρεσκότατα ψάρια της..., γιά τούς φιλήσυχους κι ευγενικούς Χαλκιδείς της...Χώρα γιά τούτην τήν άκαταμάχητην έλξη της τοῦ αινίγματος Εὐρίπου! 'Απ' αὐτό ό 'Αριστοτέλης, λέει, έσκασε;

— ...Ναί μέν...πλήν έκτός...

— Καί έλόγου μου τί έλεγα: Ποιό άπ' τά δυό ξενοδοχείο ήταν καλύτερο; τό «Παλίρροια» ή τό «Λούσυ»; Διότι δέν είχαν ταχτοποιήσει τό ζήτημα - πετάχτηκαν πρῶτα, στόν πρώτο γιατρό γιά άλλαγή... "Ω, τί ένοχλητικό ένα δοντάκι...Καί: «"Αχ!...πόσο θά θέλαμε νά εγκαθιστάμεθα έδῶ!» κάνει ή μία άπό τίς τρεις αὐτές εικόνες. Καθώς ήσαν καί σάν μιá τριάδα όμοούσια, νόμιζα ότι βλέπω μιá - τρεις φορές!...

— Είστε παντρεμένες; ρωτάω

— Καί οί τρεις!

Τήραξα* τίς τρεις Κυρές κι ήμουν βλάκας! Πράγματι, άκρη τοίχου, στή γραμμή σάν σπαθιά, μοιάζαν καί σάν ταπετσαρία έκειχάμου.

— Καί οί σύζυγοι; λέω. Θά ένέκριναν οί σύζυγοι τήν έδῶ εγκατάστασή σας;

— "Ω, είμεθα πατριαρχική οίκογένεια!...κάνει τότε μέ μιá άνεση άρχοντιás καί νωχέλειας. Ο μπαμπάς διευθύνει...Μέ τά νέα κλωστικά μηχανήματα καί τήν αὐτόματη πλέξη, ή ταπητουργία μπορεί νά γίνει όπουδήποτε. Δέν -πιá- χρειάζονται οί πολυπληθείς ειδικοί. Αί κουβαρίστραι, γυρίζουν μόναι σάν σβίγγοι*...

— Έχετε τέτοιο έργοστάσιο;

— Τό μεγαλύτερο τής Μέσης 'Ανατολής, στό Σουέζ. 'Αλλά ό Νάσερ* καί λοιπά καί λοιπά... Ο μπαμπάς, παραμένει προσωρινῶς μέχρις ότου, καί λοιπά καί λοιπά...Προηγήθημεν γιά τήν άνεύρεση χώρου...Πάντως, έδῶ τό έργοστάσιο...(Καί: «Δέν αλλάζουμε καρέκλες...» μου φάνηκε πώς είπε ή μιá άπ' αὐτές στίς δυό άλλες).

Τράβηξα τό ρολόι άπ' τήν τσέπη μου κι έριξα άνήσυχο βλέμμα

τήραξα: κοίταξα.- **σβίγκος:** σβούρα.- **Νάσερ:** Αιγύπτιος στρατιωτικός πού άνέτρεψε τό βασιλιά Φαρούκ. Έγινε πρόεδρος τής Αιγύπτου καί έθνικοποίησε τίς ξένες έπιχειρήσεις.-

τριγύρω. 'Η Κυρία, τό πρόσεξε: «Βιάζεστε;» κάνει. «Σās παραχωρούμε τήν προτεραιότητά μας αν...»

— "Α, όχι, λέω -ευχαριστώ- δέ θά πρόφταινα άλλωστε. Είμαι ή ώρα μου...

— Δηλαδή; λέει δειλά, μετά κρυφό δισταγμό. "Εμοιασε -πως*- ν' ανησύχησε....

— Κάθε τέτοια ώρα, λέω, σεληνιάζομαι...καί...

— Π ω ς!...Τ ί!...κάμαν μ' ένα στόμα κι οί τρείς.

— Δυστυχώς!...Δυστυχώς!...κι αρχισα νά μπλαβιάζω* άπ' άγάλι... "Εκαμα καί πρόσ τό τζάμι δυό βήματα. Σχεδόν, κόλλησα τό κούτελό μου - νά βλέπω. Στο δρόμο, έκείκåtω, πίσω άπ' τό ίδιο κιόσκι, όλο «τά'λεγε» ή "Αντιγόνη ή καμαριέρα. Στην ίδια θέση, άπ' τό πρωί, έκεί τήν είχα δει όταν περνούσα...

Στρέψαντας, τίς Κυρίες δέν τίς είδα!..Οί τρείς τους καρέκλες -έκει- ήσαν άδειες!..Μόνο στίς κάτω σκάλες άκούονταν, οί βιαστικοί τριγμοί πατημάτων... "Εφευγαν!... "Οχι μόνον τήν προτεραιότητα, αλλά καί τήν αιωνιότητά τους μου άφήναν...Μω ρ έ μ π ν ε υ σ η π ο ύ σ' τ ή ν ε ι χ α!...στοχάστηκα...

Καί στάθηκα μπρός στον καθρέφτη του τοίχου. Τά μουτρα μου, γύρω άπ' τό στόμα ήταν κατάσπαρτα άπό ψιλές μαυρες στίξεις*. Οί μπαρουτες τής δικανιάς πού πισώσκασε, μου τά'χαν μέ μαυρο άλεύρι σκονίσει. (Οί δυό μου, οί «κυνόδοντες» έξεχαν). Πώς τότε -λέω- δέ σκοτώθηκα!...Τό όπλο, είχ' έκτονώσει άπ' τά όπισθεν!...

Καί πέρναε έξοχα ή ώρα. Μωρέ έμπνευση πού στην είχα!...στοχάζο- μαν...Στό ίατρείο μόνο άκουσα μιά στιγμή τό όνομά μου. Μπαίνω μέσα καί άρωτάω τό γιατρό: «Είπες τίποτα;»

—'Ο γιατρός, λέει ό κ. Τσαμπούνης, στό τηλέφωνο μέ ρώτησε αν έσύ είσαι 'δω.

— Καί τί ήθελε;

— Τίποτα. Μου είπε νά σου πω, νά πάτε σέ κάνα κυνήγι μαζί. Για τίποτις τουρλιά* ή γιά μεκατάσες.

— Δέν είμαστε καλά του άποκρίθηκα. 'Από πού κι ως πού έγώ κι αυτός

πως* κάπως.- **μπλαβιάζω*** γίνομαι μπλάβος, κατακόκκινος.- **ποτέ*** κάποτε.- **στίξεις*** σημάδια.- **τουρλιά*** (τό τουρλί* τό πουλί τροχίλος).-

στό κυνήγι; 'Απλῶς, μιά «καλημέρα» ἀνταλλάζουμε.

Καί βγήκα ξανά, κλείσαντας τὴν πόρτα ὀπισθὲ μου. 'Αντίκρυσά μου, οἱ τρεῖς ἄδεις καρέκλες μοῦ γέλασαν... «Πράγματι, πῶς δέν εἶμαστέ καλὰ!...λές συμφώνησαν. 'Από ποῦ καί ὥς ποῦ στό κυνήγι μέ τόν κ. Τσαμπούνη;».

Καί ξανάκαμα ἕνα σουλάτσο*, ἕως τό τζάμι. 'Η 'Αντιγόνη πάντα ἐκεῖ, μέ τόν «μάγκα της» σέ φλογερό τέτ-ά-τέτ* τους. Πλαί τους, ἕνα μπουλντόκ* κοψανούρικο* καί μέ ἐξέχοντα τὰ δύο καπριά* του ἀπ' τὰ χεῖλη, ζύγωνε σέ μιά σκύλα τῆ μούρη του τῆ βουτηχτὴ λές σέ φοῦμο*· «Μωρέ μοῦ τραγιάγαμπρός!»...συλλογίστηκα.

— Κράκι! κάνει πίσω μ' ἡ πόρτα, καί στ' ἄνοιγμα, φάνηκε φιλομειδής*, πρῶτα ὁ γιατρός. Πίσω του, ὁ Μακῆς, ἀκλουθοῦσε.

— Οἱ Κυβίγες*; μοῦ λέει κιόλας δείχνοντας τίς ἀδειανές τρεῖς καρέκλες.

Τό χαμόγελό του εἶχε σβῆσει...

— Ποιές Κυρίες; τοῦ κάνω τέλεια ἀτάραχος!

— Μπρέ τί λές; Οἱ Κυβίγες πού περίμεναν δωχάμω.

— Δέν ἔχω ἰδέα!...λέω. Περίμεναν τίποτις Κυρίες δωχάμω;

'Αντὶς ἀπάντησης, στράφηκε στὸν ὀπισθὲ του Μακῆ «Σύ, τί λές» τοῦ κάνει μέ πικρό χαμόγελο, αὐτουνοῦ. «Περίμεναν τίποτις Κυβίγες δωχάμω;»

— 'Οχι!...κάνει ὁ Μακῆς, ὑπακούσαντας σέ ἀστραπιαῖο νόημά μου! 'Εγὼ τουλάχιστον δέν εἶδα!

— 'Ε - σύ του-λά-χι-στον δέν εἶ-δες!..Μπρέ τί λές; Τ' εἶν' αὐτά;

Κι ἔμεινε ἀναυδός!...Οὔτε μ' ἕνα ἑκατομμύριο λουδοβίκεια*, δέν τοῦ τό πλήρωνες τῶν μουτρῶν του τό σκέδιο!. 'Η κατάπληξή του, ἦταν θαῦμα!

— 'Αντιγόνη!...κάνει κρούσαντας ὀξοφρενῶν τίς παλάμες του.

'Αρσακειαδιστί*, αὐτὴ πρόβαλε στό τελάρο τῆς πόρτας. Γοητευτικὴ

σουλάτσο· βόλτα.- **τέτ-ά-τέτ**· πρόσωπο μέ πρόσωπο, ἰδιαίτερη συνάντηση.- **μπουλντόκ**· εἶδος σκύλου μέ πλακουτσωτὴ μούρη.- **κοψανούρικο**· μέ κομμένη τὴν οὐρά.- **καπρί**· ἀγριογούρουνο· ἐδῶ **καπριά**· τὰ μεγάλα μπροστινὰ δόντια τοῦ σκύλου, οἱ κινόδοντες.- **φοῦμο**· (τό) καπνιά.- **φιλομειδής**· γελαστός.- **κυβίγες**· κυρίες.- **λουδοβίκεια**· χρυσὰ γαλλικὰ νομίσματα.- 'Αρσακειαδιστί· σάν 'Αρσακειάδα, μαθήτρια τοῦ 'Αρσακειοῦ, μέ μεγάλη σεμνότητα.

μές στήν κατάσπρη φόρμα της, ἔμοιασε σάν ἡ Αὐρηλιανή* σέ κορνίζα...Σεμνότητα παρθενική ἀχτινοβόλαε, ἡ χαμωβλέπινη εἰδή* της! «Στίς διαταγές σας Κύριε!...» ἐφέλλισε. Ἀλλά, τίς οἶδε ὁ γιατρός ἀπό τί διακατεχόμενος τρόμους, (δὲ θές νά τοῦ ἴλεγε κι αὐτὴ κάνα ὄχι;) κατάπτε πρῶτα δύο τρεῖς φορές πρὶν μιλήσει... «Δέ μοῦ λές - εἶδες ἐδῶ τρεῖς Κυβγίες;» Καί τό «ψευδισμό» του ἀποπνίγηκε.

Ἡ χαμογλέπισσα, ἀνάβλεψε... Πῶς νά ἔχε δεῖ; Αὐτὴ, ἀπ' τό πρωὶ τὰ κανόνιζε μὲ μὲ μὲ τό μάγκα... Ὁχι!... Κύριε!... κάνει τέλος, ὡς ὁ Καῖσαρ* τό «ερρίφθω-του-ὁ κύβος*!»

Μπρέ τί λές; («Ὁλο «μπρέ τί λές» καί «μπρέ τί λές» του, τό πήγαινε...)

— Τί νά πῶ Κύριε; Ψέματα;

Πράγματι, νά πρόσβελνε τὴ φιλαλήθειά του τό κορίτσι....

Τό μεσημέρι, ἐνῶ ἔτρωγα, μέ καλεῖ τό τηλέφωνο. Σήκωσα τό ἀκουστικό καί:

Μπρόζ!...κάνω μέ τό στόμα γιομάτο.

— Δέ μοῦ λές κύβγιε Πετάμενε...εἶμαι νά τρελαθῶ - μέ προσέχεις;

— Ναί, ναί, ναί!...κάνω. Ἦταν ὁ γιατρός, τόν ἐγνώρισα. Εἶχε κάμει λάθος στό νούμερο.

— Στό Ἰατρεῖο μου ὅταν ἦρθες, ποιούς βρῆκες ἐδῶ νά κρατᾶν τὴ σειρά;

— ...Μά, κάνω, τό Μακή καί τό Γιάννη.

— Ποιόν Γιάννη; τόν..μπουλντόκ;

— !...; !...;

— Ἄλλον, ἄλλον;

— Κανεῖν* !

— Μπρέ τί λές!...Δέ βρῆκες καί τρεῖς Κυβγίες μαζί;

— Τρεῖς Κυρίες;...Ὁχι. Ἄν ἦσαν, ἀσφαλῶς θά τίς ἔβλεπα. (Κι ἀπόθεσα τό ἀκουστικό χαμογελώντας. Ἐκλεισα καί τό'να μάτι μέ νόημα..)

Αὐρηλιανή: ἐγγοεὶ τὴν Ἰωάννα τῆς Λωραίνης (κοροϊδευτικά).- **εἰδή**: πρόσωπο, θωριά.- **Καῖσαρ**: ρωμαῖος αὐτοκράτορας (ἡ φράση: ὁ κύβος ἐρρίφθη εἶναι δική του).- **κανεῖν**: κανένα.-

Δέν παίρνω, λέω, τόν Πετάμενο, νά τόν κατατοπίσω, νά ξέρει; Κι ἄμ' ἔπος ἄμ' ἔργον!*. Γυρίζω τόν τηλεφωνικό δίσκο στό νούμερο καί ὑψώνω τό ἀκουστικό στό δεξί μου: «Σύ 'σαι Γιωργο;»

— Ναί, εἶμαι ὁ Πετάμενος. Ἀλλά θά τό ἀλλάξω. Καλά, ἡ «ὄνομαστ»

— Ἀκουσε νά ἰδεῖς... Ὁ θά γελάσουμε!.. Αὔριο πού θά ξαναπᾶς στό... — Συμφωνεῖ καί ὁ Μακῆς. Στό τηλέφωνο πού πρὶν λιγάκι ρώτησα, συμφωνεῖ νά τό ἀλλάξω. Καλά, ἡ «ὄνομαστικῇ» ἀλλά ἡ «γενι-»...

—...πού θά ξαναπᾶς λοιπόν στό γιατρό, θά σοῦ πεῖ γιά τίς Κυρίες.

— Ποιές Κυρίες;

— Τίς τρεῖς ἀδελφές Αἰγυπτιώτισσες πού ἦσαν τό πρωί στό 'Ιατρεῖο.

— Ἦσαν τίποτις ἀδελφές στό 'Ιατρεῖο;

— Μπρέ τί λές; Δέν ἦσαν οἱ τρεῖς Κυρίες πού...

— Δέν εἶδα! Σένα καί τόν Μακῆ εἶδα κεῖ - γιά Κυρίες δέν ξέρω!...

Καί μοῦ κλεισε τό ἀκουστικό: κ ρ ί...κ ρ ί...κ ρ ί...

Ἔμεινα μέ τό στόμα ἀνοιχτό, γιατί τήν μπουκιά τήν εἶχα λίγο πρὶν καταπιεῖ.. Ἀχ τί ἔλεγε!... Δέν εἶμαστε καλά!... συλλογίστηκα. «Π ρ ᾶ γ-
μα τ ι, (μοῦ φάνηκε πὼς ξανά κείνες οἱ τρεῖς ἀδελφές καρέκλες μοῦ λέγαν):
Δ ι ὅ λ ο υ δ ἔ ν ε ἷ μ α σ τ ε κ α λ ᾶ!»

Καί τώρα, ζητάω τό Μακῆ: «Μπρός!.. Σὺ 'σαι Νίκο;... Ὁραῖο... κάνω, τό ἀστεῖο μας!... Τί ἐπιτυχία!... Τί διάνα!...»

— Ποιό πράμα; τόν ἀκῶ - δέν ἐνόησα!

— Νά, μέ τό γιατρό!... λέω, μέ τίς Κυρίες!..

— Ποιές Κυρίες; Δέ μοῦ λές καί μένα νά ξέρω... Ἐγινε τίποτε;

— Μπρέ τί λές; Δέν εἶπαμε τοῦ γιατροῦ, ὅτι δέν εἶδαμε στήν «ἀναμονή»
τρεῖς Κυρίες;

— Πράγματι... λέει, εἶπαμε.

— Ναί, μά αὐτό ἦταν ψέμα... Τίς εἶχαμε δεῖ τίς Κυρίες.

— Δέν εἶμαστε καλά!... Ἀγγελοκρούστηκες*; Ἐγὼ δέν εἶδα τίποτις
Κυρίες!

Καί μοῦ κλεισε τ' ἀκουστικό: κ ρ ί...κ ρ ί...κ ρ ί...

Ἔμεινα μέ τό μηχανήμα στό χέρι. Παράξενες ἐντυπώσεις καί
σχήματα διάβαιναν κινηματογραφημένα ἀπ' τό νοῦ μου. Θυμήθηκα

ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον· μαζί μέ τό λόγο καί τό ἔργο, χωρίς καθυστέρηση.-
ἀγγελοκρούομαι· χάνω τὰ λογικά μου.-

πού μιά μέρα είπα «ν α ί» καί μοῦ 'φερε τό γκαρσόνι μιά πάστα. «Βρέ κύριε..., τοῦ λέω, τί μέ ρώτησες;»

— «Ἄν δέν θά πάρετε καί σεῖς πάστα.

— «Ἐγώ τί σ' ἀπάντησα;

— «Ναί.

— «Δηλαδή δέν θά πάρω... Ἄντε νά μοῦ χαθεῖς, εἶσαι ἡλίθιος!»

Κ ρ ά κ....κ ρ ά κ....κ ρ ά κ....— ὁ γιατρός;

— «Ναί.

— «Ἀκουσε νά ἰδεῖς...Σέ ἀστειεύτηκα ὅτι...

— «Ξέρω, ξέρω..., μέ προλαβαίνει ἡ φωνή του...Θά μοῦ πεῖς καί σύ ὅτι τίς εἶδες!...Εἶσαι ἐπίσης καλός φίλος καί σύ Γιάννη μου... Τόσο σύ, ὅσο καί ὁ Μακήs, κι ὁ Πετάμενος, ὅσο κι ἡ Ἄντιγόνη ἡ καημένη...

— «Ἡ καημένη; !..

— «...δέν τίς εἶδατε — ἄς λέτε!

— «Ἄς λέμε! Σοῦ εἶπε ὁ Πετάμενος, σοῦ εἶπε ὁ Μακήs ὅτι τίς εἶδαν;

— «Ὁ Μακήs κι ἡ Ἄντιγόνη προτύτερα. Ὁ Πετάμενος τό «παραδέχτηκε» μόλις - πρὶν μιά στιγμή, μοῦ τό «βεβαίωσε».

— «Σοῦ τό βεβαίωσε; Μά, δέν πᾶν δυό λεφτά, πού καί οἱ δυό στό τηλέφωνο μοῦ ὀρκίστηκαν π ὥ ς ὃ χ ι - π ὡ ς αὐτοὶ δέν τίς εἶδαν!

— «Σοῦ εἶπα, ὁ Πετάμενος, καί μένα μοῦ τό 'χε ἀρνηθεῖ πρὶν λιγάκι. Τό ἀνακαλεῖ κι αὐτός τώρα - λέει κι αὐτός π ὡ ς τίς εἶδε!...Τώρα, π ὡ ς τίς εἶδατε λέτε ὅλοι. Ἀκόμα κι ἡ Ἄντιγόνη ἡ καημένη...

— «Ἡ καημένη;

— «Τό κάνετε..., καί μέ συγκινεῖ ἡ καλοσύνη σας, τό κάνετε γιὰ νά καθησυχάσετε ἐμένα!...Δυστυχῶς, ἐγώ τίς εἶδα!...Εἶμαι...τό ξέρω αὐτό....ἀλαφροῖσκιωτος*!....

Καί μοῦ 'κλεισε τ' ἀκουστικό: κ ρ ί....κ ρ ί....κ ρ ί....

Ἔμεινα!... Ἐνα ἑκατομμύριο λουδοβίκεια; Καί μόνο γιὰ τό ἥμισυ* τῆς φάτσας μου, δέ θά 'φταναν πεντεξιεφτά ἑκατομμύρια!...Σκέφτηκα, π ὡ ς εἶναι ἐξαίσιον νά πέφτει - ἀφηνόμενη- ἡ πέτρα...Γιατί, ἂν πήγαινε ψηλά, τί θά γίνονταν; «Ἔ - κ α λ ά, μ α λ ὡ σ α τ ε κ α ἱ θ ὡ μ ω σ ε ς!» τοῦ 'χα πεῖ κάποιου κάποτε, πού τοῦ κατάφερε ἐνός ἀλλουνοῦ μιά βιολιά! «Μ ά ἔ ν α β ι ο λ ί, π ο ὗ τ ὁ β ρ ῆ κ ε ς;»

ἀλαφροῖσκιωτος: αὐτός πού βλέπει ὁράματα ἢ φαντάσματα. - ἥμισυ (το) μισό.

— Στό χέρι μου !...»

Τίποτα... τίποτα, άλλη λύση δέ μ' ἐπαιρνε. Τράβηξα γιά τόν «Εὐβοϊκό Κήρυκα*» ντρίτα*.. Ἡμουν κι ἐγώ ἀλαφροῖσκιωτος!

— Μοῦ δίνετε, λέω, ἕνα χαρτί;

— Εὐχαρίστως, μοῦ κάνει ὁ ἀρχισυντάχτης, καί μοῦ δώσει.

Καί τραβάω τό στιλό μου. Ἐγραψα ὅ, τι ἔγραψα στά γρήγορα καί τοῦ τό βάνω στό χέρι. «Μέ χον τρά πεζά*, λέω, καί σέ πλαίσιο».

Καθάρισε ὁ δημοσιογράφος τά τζάμια του καί τό φερε σάν νά 'χε μόσκο στή μύτη: «Ἐπείγουσα πώλησις» ἄρχισε νά διαβάξει ὅλος ἄνεση «Λόγω»...

— Σσσι γιά !... τοῦ κάνω ἐγώ ἀπλώσαντας τά δυό μου χέρια ἀψηλά του: Δέ θέλω νά τό μάθει ὁ γιατρός... Να πουληθεῖ πρώτα - κι ὕστερα.

Ὁ ἄνθρωπος, συμφώνησε, ἀλλά δέν ἤξερε - τί: «Νά μήν τό διαβάσει διόλου;»

— Εἴμαστε, λέω, κι οἱ δυό ἀλαφροῖσκιωτοι! γι' αὐτό!

— Ἐγώ, λέει... ἀλαφροῖσκιωτος; Κούφια κι ἄπιαστα..

— Ὅχι ἀδερφέ! τί ιδέα!... Ὁ γιατρός, λέω, κι ἐλόγου μου!

Τότε καί δαῦτος συνέχισε: «Λόγω ἀναχωρήσεως πωλεῖται ἐπειγόντως εἰς τιμήν εὐκαιρίας, διώροφος οἰκία κατὰ ληλός διά κλινικήν».

— Ἐκτός, ἂν παρουσιαστεῖ ἀγοραστής, λέω, ὁ ἴδιος. Στήν περίπτωση αὐτή, προτιμᾶται.

— Ὡστε θά ἐκπατρίστεῖτε; μοῦ κάνει μέ ἔτοιμη εὐγένεια. Μᾶς εἶναι ἰδιαιτέρως ἀπάρεσκον*.

Ἦστερα, μέ συμπαθητική μειλιχιότητα*: «Δυστυχῶς, ἀμφιβάλλω ἂν θά σᾶς βρεθεῖ ἀγοραστής...» Ἡδη, τό μυστικόν εἶναι κοινόν! - ὅλη ἡ πόλις τό ξέρει!...

— Τί πράμα; λέω καθώς μπλάβιαζα.

— Ὅτι κρατάει φαντάσματα στό σπίτι!

— Μπρέ τί λές;

— Ἀκριβῶς. Αἰ ποτέ* ἰδιοκτήτριαι - τρεῖς ἀδελφαί Αἰγυπτιώτισσαι, τό

Εὐβοϊκός Κήρυκας: τίτλος ἐφημερίδας τῆς Χαλκίδας. - **ντρίτα**: κατευθεῖαν. - **πεζά**: πεζά γράμματα, ὄχι κεφαλαῖα. - **τζάμια**: γυαλιά. - **ἀπάρεσκον**: πού δέν ἄρρσει, δυσάρεστο. - **μειλιχιότητα**: πραότητα, γλυκύτητα. - **ποτέ**: κάποτε, ἄλλοτε.

ἐπισκέπτονται, ἂν καί πρό πολλοῦ τεθνεῶσαι*. Χθές ἀκριβῶς τό ἐπεσκέφθησαν.

— Μπρέ τί λές;

— Ναί, ναί, ναί... Τάς εἶδαν οἱ κύριοι Μακῆς καί Πετάμενος, ὁ ἴδιος ὁ γιατρός κι ἡ δ/νίς Ἀντιγόνη.

— Ἡ δ/νίς; Αὐτή... ἡ Αὐρηλία; Εἶναι κι αὐτή ἀλαφοδισκιωτή; Μά αὐτή, πρῶτον ἔλειπε στό μυτοκολλητόν τέτ-ά-τέτιον της, ἔπειτα ἤμουν μπροστά στή σκηνή - εἶπε ὁ χι!

— Τό εἶπε λέει ἡ ἴδια, ἐξεπίτηδες, γιά νά μήν ἀνησυχήσει ὁ Κύριος της. Τῆς πῆρε ἡ ἐφημερίδα μας, συνέντευξη!

— Βρέ τήν ἀγαπητουλούουου!... Βρέ τί ψεύευσσα!

— Τές εἶδε λέει, ἔτσι λέει... Τές συνάντησε λέει καθώς βγαῖναν. Μάλιστα λέει πῶς καί «τά' πανε» καθ' ὁδόν μεταξύ τους.

— Αὐτή, λέω, μέ τά φαντάσματα;... Καί τί τῆς εἶπαν - σᾶς εἶπε;

— Τῆς περιέγραψαν λέει τό νανάγιο ὅπου πνιγῆκαν κι οἱ τρεῖς. Τό ὑπερωκεάνειο, τῆς εἶπαν, προσέκρουσε σέ μιά τεράστια χελώνα. Ἦταν τόσο μεγάλη - νά, σάν μιά μικρή νῆσος!... Εἶχε κι ἓνα μικρό δάσος στό καύκαλο μέ παραδείσια πτηνά!

Ἄκουγα κι ὅσο πάει καί μαγευόμαν... Καλά τήν εἶχε πεῖ ὁ γιατρός «ἡ καημένη». Ἕνα δάσος - σέ καύκαλο!... Τί θαῦμα!... Τί ὑπέροχο! Καί μοῦ' ρχονταν τώρα σάν τύφλα ἡ κουβέντα της, σάν παίξιμο μικρῶν παιδιῶν σ' ἓναν κῆπο. Τῆς ἄξιζε πού τήν εἶπε «δ/νίς» «Τά πουλιά - λέω - κελάδαγαν;»

— Τραγοῦδια ἐπουράνια!... Καναρίνια... παπαγαλάκια... ἀτσάραντοι*... ἄσπρα κοτσίφια κι ἀηδόνια.

... Ἀχ, ἄχ, ἄχ!... Τί ώραῖα νά προσκροῦς σέ χελώνα! Καλά, λέω, ὅμως σοῦ' πε ἡ δ/νίς, τά πουλιά αὐτά τί γίνονταν, ὅταν ἔκανε κάνα μακροβούτι ἡ χελώνα;

— Ἀπλούστατα: Ἐκαναν μερικές βόλτες ἐναέρειες, ἕως πού νά ξαναβγεῖ στήν ἐπιφάνεια.

— Ἀχ, ἄχ, ἄχ!... Καί τότε αὐτά ξαναπήγαιναν!

— Ἀμέ;

τεθνεῶσαι* πεθαμένες. - ἀτσάραντος* τό πουλί φλώρος.

— Καί θά ξανάρχιζαν, λέω, τό τραγουδητό καί τίς γαργάρες τῶν τρίλιων*.

— Βεβαίως. Καί τό ἀλληλοκυννηγητό στά κλαδάκια.

“Ἐλα Χριστέ καί Παγιά!...Κι ἔμεινα μέ τό στόμα ἀνοιχτό...” Ἐκεῖνα μου, τά ὡς χαυλιόδοντες σκυλόδοντα, μοῦ ἔξεχαν σάν δυό καμπτές κιμωλίες. “Θά χρειαστεῖ νά τά κόψουμε - μοῦ’χε πει ὁ γιατρός - τουλάχιστον δυό πόντους σέ μάκρος. “Ἔτσι, δέ θά σέ ξαναλένε μπουλντόκ!».

— Γι αὐτό σᾶς λέω...μοῦ συνεχίζει ὁ συντάχτης μας. Εἶναι ἀπίθανον νά σᾶς βρεθεῖ ἀγοραστής, ἔστω κι ἂν ἐσεῖς ἀποδημήσετε. Ἀλλά τό ἀπιθανότερον ὅλων εἶναι, ἀγοραστής νά’ναι αὐτός.

— Ποιός «αὐτός»;

— Ὁ γιατρός. Τό σπίτι πού ἐπείγεσθε νά τό ξεφορτωθεῖτε ἀποπάνω σας, ἐπείγεται νά τό ξεφορτωθεῖ κι αὐτός ἐπίσης.

— Γιατί;

— Γιά τούς ἴδιους μέ σᾶς λόγους.

— Σᾶς τό ’πε ὁ ἴδιος;

— Νά, λίγο πρίν ’ρθεῖτε σεῖς, εἶχεν ἔρθει, καί μοῦ ’φερε κι αὐτός ἓνα «ἐπείγον» του. Το ἴδιο μοῦ εἶπε κι αὐτός: «Μέ χον τρά πεζά καί σέ πλαίσιο». Καί τραβάει ἓνα χαρτί ἀπ’ τό συρτάρι του: «Ὅριστε-διαβάστε το!»

Κ’ ἐγώ τό διάβασα: «Ἐπείγουσα Ζήτησις. Ζητεῖται οἰκημαδί’ ἐπείγουσαν μετακόμισιν ὁδοντοῖατρείου. Ἐνοίκιον ἱκανοποιητικόν».....

Πετάχτηκα, κατασυγκινημένος στό δρόμο. Πλάι μου οἱ νεροφοῦσκες τοῦ Εὐριπου, γυρνόφερναν τούς αἰώνιους χορούς των. Ὡς σφίγκοι στροφιλίζονταν οἱ δίνες* του, λές κανενός κλωστήριου ταπήτων... «Τ’ εἶν’ ἐκεῖνα;» ἀρωτάω κάτι ἀγιόπαιδα* πού -συναγμένα- χαχάνιζαν. Στό ρέμα, κάτι ὡς κλουβιά, ἀνεβοκατέβαιναν σάν πού -ναυαγισμένοι- ἐπνίγονταν... «Ἀπό κάποιο καφενεῖο, λέει, θά ’πεσαν δυό τρεῖς καρέκλες καί πᾶνε... Τήρα κάτι κολοτούμπες πού κάνουν!». Τραβώντας τήν «πεπατημένη» ἐκ συνήθειας, βρέθηκα

τρίλια: ἁρμονικός συνδυασμός ἀπό ἤχους πού ἐκτελοῦνται ταυτόχρονα.- **δίνη** (ἡ)· περιστροφική κίνηση νεροῦ, στρόβιλος.- **ἀγ(υ)λόπαιδα**· παιδιά τοῦ δρόμου.-

μπρός στο όδοντοίατρείο σάν 'νας βλάκας. Κάνω μιά μεταβολή κι όπου φύγει μου.

Στρέψαντας κατά τό «περίπτερο» διάβηκα όπισθεν από τήν ούρά τής 'Αντιγόνης. Μέ τά μπράτσα της ή δ/νίς, άκουμπιστά στό πρεβάζι του καί τά «πίσω» της τουρλωτά καί μεσάτα, τά «κανόνιζε» τέτ-α-τέτ μέ τόν μάγκα της, ρίχνοντας καί καμιά ματιά στό 'Ιατρείο...«Δέν πρόλαβα ... (τήν άκουσα νά λέει). Τίς έδωσε σέ δυό μικρούς νά τίς πετάξουν! Κατευθείαν, στη γέφυρα-τούς πρόσταξε!..»

Τότε, κατάλαβα...Οί τρείς άδειες καρέκλες ταξίδευαν, γιά τό νησί τών θαυμάτων...Παπούτσι από τό σπίτι σου...Σ' αυτές οί τρείς Κυβγίες θά κάθονταν, κάτω άπ' τίς τρίλιες τών γλάρων!

Προχωρήσαντας, διασταυρώνουμαι, μέ τό γιατρό κ. Τσαμπούνη. Γιά νά ιδώ -λέω- τί τσαμπούνησε καί ό κ. Τσαμπούνης; 'Από πού κι ώς πού νά πηγαίναμε γιά τουρλιά καί μεπκάτσες μαζί; «Δέ μου λές -του λέω- τί ιδέα σου γιά κυνήγι άδερφέ; Καί πού τό 'ξερες, στό όδοντοίατρείο, νά ρωτήσεις;»

— Δέν ήταν αυτός ό λόγος...μου λέει.

— 'Αλλά, ποιός;

— Άκουσε, θά στό πώ μέ δυό λόγια.

— Είμαι όλος αυτιά.

— Κι όλος δόντια!

.....Μπρέ θά στόν κάμω 'γώ - έπιφυλάχτηκα - στό βριζίδι μιά διάρα...Θά στόν κάμω νά σωριαστεί χάμω άνάσκελα καί νά τόν βρέχουν μέ ξίδια...«Τό λοιπόν»; λέω.

Θά τόν κάμω νά σεληνιαστεί αυτός κι όχι εγώ.

Καθώς, λέει, άκροάζομαι έναν άσθενή στό φαρμακείο, ζήτησαν έναν γιατρό στό τηλέφωνο. «Μ π ρ ό ς! κάνω, π ο ι ό ς έ κ ε ι;» Τότε, μιά γυναικεία φωνή, μου...τηλεβόησε ταυτα: «Σ π ε ύ σ α τ ε!...Στό όδοντοίατρείο του Καλλίνικου, ένας κύριος...ένας κύριος Γιάννης...»

— Γιάννης...τής άπαντώ, δέν θά πεί όμως τίποτα. Τ' όνομά του τό ξέρετε;

— Μά, όχι...Είμαστε ξένες καί σπεύδουμε νά προλάβουμε τό τρένο...Είναι ένας κύριος, πού, μέ συγχωρείτε,....μοιάζει, λέει, σάν μπουλντόκ!... "Αχ, τρέξατε, δείχνει πολύ άσχημα σημεία!»

Κατάλαβα, λέει ότι έπρόκειτο γιά σένα.

..Αχ!...κάνω μιά, καί σωριάζομαι.

— Ξίδι!...Ξίδι!...ακῶ μέσ στό βύθος μου, πού καμπόσοι ἐγκαρίζαν.

— Δέν εἶναι τίποτε!...Ξανακῶ τό γιατρό...Κρίσις ἐλαφρᾶς ἐπιληψίας!...

Καί τόν ἔνιωσα, νά (μέ τό ρολόι του στό χέρι) μοῦ μετράει τούς σφυγμούς μου...

Ἑρωτήσεις

1.Τό διήγημα πλέκεται γύρω ἀπό μιά φάρσα. Νά τήν ἐπισημάνετε καί νά βρεῖτε:

α)πῶς ἐξελίσσεται, βγαίνει κανένα συμπέρασμα;

β)ποιά εἶναι τά ἀποτελέσματά της;

2.Ἡ φάρσα ξεκινáει ἀπό λογικές κατάστάσεις πού καταλήγουν ὁμως στό παράλογο.

Πῶς γίνεται αὐτό;

3.Μέ ποιά μέσα πετυχαίνει ὁ συγγραφέας νά δώσει κωμικές κατάστάσεις;

4.Νά ἐπισημάνετε τίς ἐκφραστικές καί γλωσσικές ἰδιότητες. Ποιός ὁ λόγος τούς στήν ὅλη ἀτμόσφαιρα τοῦ διηγήματος;

Γιάννης Σκαρίμπας (1897 -)

Πεζογράφος καί ποιητής ἀπό τούς πρῶτους ἰδιότυπους τῆς γενιᾶς τοῦ μεσοπολέμου. Ἐξῆσε ὅλη του τή ζωή στή Χαλκίδα. Στά γράμματα ἐμφανίστηκε μέ τή συλλογή διηγημάτων *Καημοί στό Γριπονήσι*. Ἄλλα πεζά ἔργα του: *Τό θεῖο τραγί* (διηγήματα), *Μαριάμπας* (μυθιστόρημα), *Τό σόλο τοῦ Φίγκαρο* (μυθιστόρημα), *Ὁ ἥχος τοῦ Κώδωνος* (θεάτρο).

Ποιητικά: *Ὀδλαλούμ*, *Ἐαυτούλῃδες*. Κατά τό 1936 ἐξέδιδε τό περιοδικό *Νεοελληνικά Σημειώματα*.

"Ανθρωποι του μύθου

(απόσπασμα)

Τό βιβλίο του Στέλιου Ξεφλούδα *"Ανθρωποι του μύθου"* έχει τόν υπότιτλο *Τετράδια από τόν πόλεμο της Άλβανίας*. Ο συγγραφέας ζει τά περιστατικά του πολέμου καί καταγράφει τίς έσωτερικές του αντιδράσεις πού αὐτά προκαλοῦν. Χρησιμοποιεῖ δηλαδή τή μέθοδο του *"Έσωτερικοῦ Μονολόγου"*. Ο ἴδιος λέει πώς μέ τή μέθοδο αὐτή ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ νά ἐκφράσει «τόν ἐσωτερικό του κόσμο, τίς ἐσωτερικές καταστάσεις πού περνοῦν μέσα μας σά μιά μουσική πρῶ διαλύεται στό ἄπειρο».

Μέσα στή νύχτα ξαναρχίζει ἡ μάχη. Χρειάζεται νά παλέψουμε ὄχι μονάχα μέ τό θάνατο, μά καί μέ τό σκοτάδι, πού εἶναι σκληρό σάν ἕνας ὄγκος ἀδιαπέραστος. Τή νύχτα ἡ μάχη εἶναι σύντομη. Σερνόμαστε στήν ἀρχή σάν πεθαμένοι, κρατᾶμε σφιχτά τήν ἀναπνοή μας, τί ἀγωνία, τί πάλη μέ τό σῶμα μας, ὥσπου νά φτάσουμε κοντά στούς ἀνθρώπους πού πρέπει νά σκοτώσουμε. "Ὅμως πού πᾶμε, εἴμαστε τυφλοί, ἔχουμε ἕναν τρόπο πρωτόγονο στό αἷμα μας. Ἀκουμπᾶμε στή γῆ κι ἀνατριχιάζουμε. Μᾶς ἀγγίζει ἕνα κλαδί καί τρέμουμε. "Ὅλα εἶναι χέρια θανάτου πού ὑψώνονται νά μᾶς χτυπήσουν, μάτια θανάτου πού μᾶς κοιτάζουν ἐπίμονα. Πλησιάζουμε ἀθέατοι, ὁρμοῦμε πάνου στούς ἄλλους ἀνθρώπους πού πρέπει νά σκοτώσουμε, ἡ λόγχη τρυπάει τήν τρομαγμένη σάρκα. Βουβή πάλη μέσα στή νύχτα τοῦ ἐνός κορμιοῦ μέ τό ἄλλο. Κι ἔπειτα οἱ γοερές κραυγές ἐκείνων πού πεθαίνουν, οἱ φωνές ἐκείνων πού καλοῦν τούς συντρόφους των. Ἡ ἀτμόσφαιρα γεμάτη τρόπο καί φρίκη. Κι ἔπειτα παντοῦ, μιά σιωπή θανάτου.

Τό δάσος γύρω μας φαίνεται ἀτέλειωτο. Τά δέντρα, τρομαγμένα, μόλις τολμοῦν νά κοιτάζουν τό φῶς πού ἄναψε κάποιος. Κι ἡ νύχτα δέν εἶναι πιά τυφλή, ἔχει ἕνα κίτρινο μάτι πού κλαίει γιά ὅ,τι βλέπει. Μαύρη εἶναι ἡ γῆ, ὡσάν ἀπ' τά πρόσωπά μας νά χύνεται ἕνα μαῦρο ὕγρo στό ἔδαφος. Μερικοί στρατιῶτες μαζεῦνται γύρω στό φῶς κι εἶναι σάν κίτρινες σκιές πού τρέμουν σέ μιά σκοτεινή ἐπιφάνεια. Οἱ ἄλλοι μένουμε κλεισμένοι στό μαῦρο φέρετρο τῆς νύχτας, πού τό κάρφωσαν

γερά μέ μεγάλα καρφιά. Καί κανείς δέ γνωρίζει τό πρόσωπό του, ἴσως γιατί κανείς μας δέν ἔχει πρόσωπο. "Ομως γιά νά ὑπάρχεις χρειάζεσαι ἕνα ὄνομα, ἕναν τίτλον, μιά θέση, διαφορετικά εἶσαι σάν ἕνα σπῖτι χωρίς ἀριθμό. Κανείς δέν ξέρει τίς λεπτομέρειες ἀπ' τό σῶμα του, τό σχῆμα τοῦ προσώπου του, τό σχῆμα ἀπ' τό μέτωπό του, τό χρῶμα ἀπ' τά μάτια του. Πέρασε τόσος καιρός πού δέν τά κοιτάξαμε καί τά ξεχάσαμε. Κι ἂν τά βλέπαμε ἀκόμα, δέ θά τά ἀναγνωρίζαμε, γιατί ἔχουν τόσο πολύ ἀλλάξει. Τά χέρια εἶναι κολλημένα στό σῶμα, ἀκίνητα, κοιμισμένα μέσα στίς τσέπες, κρέμονται σάν ἡλίθια ἀπ' τοὺς ὤμους. Τά βήματα εἶναι σάν ψεύτικα, τρομάζουν νά πατήσουν τή γῆ, πού τά δέχεται χωρίς ἀντίσταση.

Οἱ σκιές κάτου ἀπ' τά δέντρα πραγματοποιοῦν τερατώδη σχήματα, καταστρέφουν τήν πραγματικότητα. Γιατί αὐτός ὁ ἄνθρωπος ἀναψε ἕνα φῶς; Γιά νά κοιτάξει τόν ἑαυτό του ἢ νά βρεῖ ἕναν ἄλλο; Ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ψάχνουν νά βροῦν τόν ἑαυτό τους καί συναντοῦν τό κενό, πού ψάχνουν νά βροῦν τόν ἄλλο καί συναντοῦν πάλι τό κενό. Τό φῶς πέφτει ἀπ' τά χέρια, πολλά πόδια τό πατοῦν κι ὅλοι χάνονται μέσα στό σκοτάδι. Κι αὐτός πού κρατοῦσε τό φῶς ἀνακατώθηκε πάλι μέ τοὺς ἄλλους, σά νά μήν ὑπῆρξε ποτέ. Τό δάσος γεμίζει ξανά ἀπό μιὰ ἀνατριχίλα θανάτου. Ἡ νύχτα προχωρεῖ ἀργά σά νά σέρνεται μέσα στήν ψυχή μας. Πολλοί ἀποκοιμοῦνται κάτου ἀπ' τά δέντρα. Τό ἕνα πρόσωπο ἀκουμπάει στή νύχτα τοῦ ἄλλου προσώπου.

Σέ ποιόν νά μιλήσω, ἀφοῦ καταλαβαίνω ὅτι ἡ ὁμιλία μου δέ βγαίνει ἀπό στόμα. Εἴμαστε οἱ νεκροί πού καβαλᾶμε τό νεκρό ἑαυτό μας. Πάνου σ' αὐτή τή γῆ μᾶς κρατάει σάν καρφωμένους ὁ θάνατος. Αὐτές οἱ λασπωμένες ἐκτάσεις ἐγιναν τό φέρετρό μας. Δέν μπορῶ νά κοιτάξω τόν οὐρανό. Βλέπω μέ ἀηδία τόν ἑαυτό μου κι ὅμως βυθίζομαι πιό πολύ στή λάσπη. Γύρω μου κάποτε εἶναι σά νά μήν ὑπάρχει τίποτα ἄλλο ἀπ' τή σκιά μου. Οἱ ἄνθρωποι πηγαίνουν στή γραμμή, ὁ ἕνας πίσω ἀπ' τόν ἄλλο, πρὸς τό θάνατο, κατάντησαν τό μόριο τῆς σκόνης τοῦ κάθε δρόμου. Σκοτώνουν καί σκοτώνονται χωρίς νά θέλουν. Ὁ πόλεμος εἶναι ἕνα ἐγκλημα πού γίνεται μέ ἔνδυμα ἐπίσημο καί μ' ὅλα τά παράσημα στό στῆθος. Τό χρυσάφι καί ὁ πόλεμος, ὁ πόλεμος καί τό χρυσάφι αὐτή εἶναι ἡ ἱστορία ὡς τώρα τοῦ κόσμου. "Ομως αὐτός ὁ

πόλεμος είναι δίκαιος. Πολεμάμε για νά μήν υποφέρει ο άνθρωπος απ' τόν άνθρωπο, νά μή σκοτώνει ο άνθρωπος τόν άνθρωπο, πολεμάμε για νά μήν υπάρξει ο πόλεμος, νά μήν υπάρξει στόν κόσμο κανένας φασισμός, νά μήν υπάρχουν δικτάτορες, νά απαλλαγεί απ' τή δικτατορία ή χώρα μας. Κάνουμε τό χρέος μας άπέναντι στόν άνθρωπο, όχι άπέναντι στό Θεό. Σάπισε τό κορμί μας απ' τή βροχή. Λιώνουν τά πόδια μας μέσα στη λάσπη. Θά τά κόψουν καί θά μείνουμε σάν τά παιδιά πού δέν μπορούν νά περπατήσουν. "Ολοι, αν βαστάξει ο πόλεμος, θά έχουμε ξύλινα πόδια κι όπως τή νύχτα θά περπατάμε σ' ένα δρόμο λιθόστρωτο, θ' άκούγεται ένας κρότος ξερός, όπως όταν περπατάει κανείς σ' ένα δάσος έρημο τό φθινόπωρο. Γύρω μας πάντα μία μουχλιασμένη μέρα θανάτου, μία παγωμένη νύχτα θανάτου. Είναι δίκαιος αυτός ο πόλεμος. "Επρεπε νά πολεμήσουμε. Νά κάνουμε τό χρέος μας άπέναντι στόν άνθρωπο....

Ερωτήσεις

1. Ποιές είναι οι συναισθηματικές καταστάσεις καί οι σκέψεις πού προκαλούν στό συγγραφέα; ή μάχη, τό σκοτάδι, τό φως μέσα στό δάσος;
2. Ποιές είναι οι σκέψεις του συγγραφέα για τόν πόλεμο γενικά;
3. Νά σημειώσετε τόν όρισμό του πολέμου πού δίνει καί νά τόν εξηγήσετε.
4. Ποιά ή γνώμη του συγγραφέα για τό συγκεκριμένο έλληνοϊταλικό πόλεμο;
5. Αν τά ίδια περιστατικά τά διηγόταν ένας πολεμικός ανταποκριτής, σέ τί θά διέφερε ή αφήγησή του, από τήν αφήγηση του κειμένου μας;

Στέλιος Ξεφλούδας

Πεζογράφος, από τους πρώτους πού χρησιμοποίησαν τήν τεχνοτροπία του *Εσωτερικού Μονολόγου*. Γεννήθηκε τό 1901. Τό 1932 μέ μία συντροφιά λογίων ίδρυσε τό πρωτοποριακό λογοτεχνικό περιοδικό *Μακεδονικές Ημέρες*. Έργα του: *Τά τετράδια του Παύλου Φωτεινού* (1930), *Εσωτερική Συμφωνία*, *Ευα*, *Στό*

φῶς τοῦ λευκοῦ ἀγγέλου, Κύκλος, "Ἀνθρωποὶ τοῦ μύθου (1944), 'Ὀδυσσεὺς χωρὶς
'Ιθάκη, 'Εσὺ ὁ κύριος Χ κι ἔνας μικρὸς πρίγκιπας, Δόν Κιχώτης κ. ἄ.

Δύσκολες νύχτες

(απόσπασμα)

Τό μυθιστόρημα *Δύσκολες νύχτες* της Μέλπω Αξιώτη εκδόθηκε τό 1938 καί ξάφνιασε τούς ἀναγνώστες μέ τήν «ἐπαναστατική» γιά τήν ἐποχή ἐκείνη γραφή του. Χωρίς ἐξωτερική ἀρχιτεκτονική, χωρίς ἡ διήγηση νά ἐξελίσσεται ὁμαλά πάνω σ' ἓνα σκελετό, καταγράφει τά περιστατικά ἄτακτα, ἀκολουθώντας τίς ἰδιορρυθμίες τῆς μνήμης στήν ἀνάπλάσή τους. Ὁ λόγος εἶναι ἐλλειπτικός, συχνά ρυθμικός, μέ λογικά ἄλλατα, καί βρίσκεται πολύ κοντά στόν προφορικό. Οἱ νεοτερισμοί τῆς Ἀξιώτη στόν πεζό λόγο συγγενεύουν μέ τόν ὑπερρεαλισμό πού αὐτά τά χρόνια κάνει τήν ἐμφάνισή του στήν ποίηση.

Τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου ἀπαρτίζεται ἀπό ἀναμνήσεις ἐνός κοριτσιοῦ. Ἡ διήγηση γίνεται σέ πρῶτο πρόσωπο. Ἡ ἀφηγήτρια εἶναι ὀρφανή ἀπό μητέρα. Ἡ οἰκογένειά της, ἄλλοτε εὐκατάστατη καί τώρα σέ οἰκονομική παρακμή, (ὅπως φαίνεται στό ἀπόσπασμά μας), ζεῖ σέ κάποιο νησί τοῦ Αἰγαίου, πού δέν ὀνομάζεται. Ἐπίσης δέν προσδιορίζεται οὔτε ὁ χρόνος. Ἐπειδή ὅμως γίνεται λόγος γιά ἀλλεπάλληλους πολέμους, ὑποθέτουμε ὅτι πρόκειται γιά τά χρόνια τοῦ α' παγκόσμιου πολέμου.

«Βλέπεις; μᾶς ἦρθε κι ἄλλος μουσαφίρης, πού δέν περιμέναμε!» εἶπε ὁ πατέρας, σάν ἔφυγε ὁ λήσταρχος. «Σ' ἄρεσε ἡ βράκα του; Εἶδες πόσα κύματα γύρω τριγύρω;».

Πολύ ἀπορήσανε ὅλοι στό σπίτι. Καί τρομάζανε. «Παναγία μου Δέσποινά μου», ἡ θειά Διαλεχτή, πού νόμιζε πώς ἔρχεται νά μᾶς σφάζει! Ἡ Σοφιδῶ ὅμως τήν κατάλαβε τήν καρδιά του τήν καλή. Τῆς πρόσφερεν ἀπό τό χέρι του τό διοσμαρί, κι ἐμοσκοβόλησεν ὁ κόρφος της, βλέπεις ἀπό βουνό κατεβασμένο. Τοῦ πρόσφερεν ἐκείνη κάθισμα, κι ἐκοντοστάθηκεν ἐκεῖνος πρὶν τό λάβει, ἐμισοχαμογέλασε, κι εἶπε τά χρόνια εἶναι πολλά, κι ἐξέμαθεν τό κάθισμα.

«Ἀνάψετε τά φῶτα». Ἦρθε τό βράδυ. Κατά τήν ὥρα πού ξεφτιλίζουνε* τά λυχνάρια. Τά σουβλερά του γουρνότσάρουχα*

Ξεφτιλίζουνε: ξεφτιλίζουνε, ἀλλάζουν τό καμένο φτιλί καί ἀνάβουν τά λυχνάρια.-
γουρνότσάρουχα: γουρουνότσάρουχα, τσαρούχια ἀπό δέρμα γουρουνιοῦ.-

πηγαίνανε μπροστά, κι ἐπιάνανε τόν κόσμο, καί στόν τοίχο ὁ ἴσκιος του ἐτύλιγεν τόν τοίχο, σά θεριό. Ἐπάνω στό ραβδί του ἀποραβδίζει, τὰ χέρια ἀνοιχτά, καί ξεκουράζεται, κι ὅλοι ἀψηλάνουμε γιά νά τοῦ φτάσουμε τὰ μάτια. Ἦρθε τό βράδυ πού ξεφτιλίζουνε τὰ λυχνάρια, ὅπου ἐσκιαχθήκαμε καί τή νύχτα πολύ, καί γιατί εἶναι φονιάς.

«Ἐπεινασα», εἶπε, «καί ἦρθα». Ξεραῖλα ἐτοῦτον τό χρόνο. Μιά ἀνυδρίες, μιά ἀγέρηδες».

«Παναγία μου Δέσποινά μου, καί μ' ἴντα νά τονε χορτάσεις, ὅπου θά θέλει βουίδι! Ἐμεῖς δέ συνηθοῦμε τό βράδυ τό κρέας...»

«Κλείσετε τίς πόρτες», εἶπε ὁ πατέρας, «ἄς μὴ γίνει ἀπόψε τίποτα ἰδιαίτερο. Τό δικό μας δεῖπνο. Ἄς μὴ γίνονται καί πολλοί θόρυβοι... λίγη ἡσυχία- κλείσετε τίς πόρτες».

Σταυροκοπέται, κι ἀνοῖξαν τὰ νεφρά της, ἡ θεία Διαλεχτή. «Γρουσουζίκια χρονιά ἐφέτος... Ὅ,τι σοῦ μέλλει ἡ μοῖρα σου γιά νά περάσεις, θά τό περάσεις. Νά κλειδοπαρωθεῖς μέ τό ληστή!... Ἐτοῦτο πάλι; πῶς σᾶς ἐφάνηκε; Τῆς πικροδάφνης* τό ζουμί τό κατακάθι, τέτοια μοῖρα ἐφέτος!...».

Ἦρθε τό βράδυ. Κι ἔλεγε: «Ὁ τόπος νά βαδίσεις μακριά ἓνα γύρω* ἦταν παντέρημος. Ἦτανε νύχτα, κι ὦρα καλιώρα ἡ ἀποσινή. Ἐκρύωνα, κι εἶχα καί δίψα. Βλέπω ἓνα φῶς στά μακρινά, δρόμο δρόμο τὰ ξερολίθαρα, ἀλλοῦ ἀκονιζιές* ἐπαμαμέρισα, κι ἐφτάσα τήν καλύβα του. Ὡρα καλή, τοῦ λέου, δέ μ' ἀποκρένεται* ὦρα καλή. Διψῶ, τοῦ λέου, γιατί ἔρχομαι ἀπ' ἀλάργα, ἐπότισα τὰ ζωντανά, μὰ' χεν ἀβδέλλες τό νερό. Ἐγώ ἔβγαλα μοῦ λέει τήν κόρη μου* γιά νά μήν μπερδεύω σέ μοιρασιές, καί μοῦ ῥθες τώρα;...»

» Ὡς ἦταν ὦρα δεῖπνου, εἶχεν ἀποσωσμένες καμπόσες ἐλιές, ἐστήθηκεν ὁλόρθος, ἡ κεφαλὴ του μ' ἐξεπέρασεν ἄλλη μιά κεφαλὴ, τὰ μάτια του ἐγυαλίσανε, κι ἐχυθήκανε ἐλιοκούκουτσα ἀπὸ τὰ γόνατά του. Εἶναι φερμένοι, μοῦ λέει, τῆς ἀκρίβειας καιροί. Πέντε ἐλιές νά φᾶς, γιά τρεῖς τό ἐλάχιστο βαραίνουν τὰ κουκούτσιᾶ, ἤβαλά τα σέ ζυγαριά, ἀκρίβειες... Ἐγώ ἔβγαλα τήν κόρη μου ν' ἀπέχω ἀπὸ μοιρασιές, ἔχω

πικροδάφνης* ἡ φράση ὁλόκληρη σημαίνει: φέτος περάσαμε πολλές δοκιμασίες.- **ἓνα γύρω*** ὁλόγυρα.- **ἀκονιζιές*** ἀγκαθωτοὶ θάμνοι.- **ἀποκρένομαι*** ἀποκρίνομαι, ἀπαντῶ.- **ἔβγαλα τήν κόρη μου*** τήν ἐστειλα σέ ἄλλο σπίτι, τήν πάντρεψα.-

συντρόφισσα τή δύναμή μου τώρα. «Φτού σου! του λέου, είμαι χορτάτος. Ήρθα νά πιω νερό, καί γιά νά ζεσταθῶ. Τόν ἤξερα ἄρχοντα μεγάλο. Δέ θά σ' ἄφηνα σ' ἔξοδο, μέ τήν ἀνάπαψη καί τό νερό, τώρα ὁμως φτού σου! Τοῦ λέου ὅσο παλεύαμε: μή μέ ρίξεις στήν κρίση* Ὅσο πού δέ φοβοῦμαι τό Θεό, σ' τή λέου τήν ἁμαρτία μου, τό χωροφύλακα τότε φοβοῦμαι.»

» Τά χρόνια μου ἦταν τότες λιγοστά. Δέν τό στοχάζομαι, γιά νά σέ πιάσει ἡ κρίση πῶς εἶναι ἀνάγκη μαρτυριᾶς...κι εἴμαστε καταμόναχοι μέσα στή νύχτα. Τοῦ χωροφύλακα ὁ φόβος ἦτανε.

» Ἦταν ἐκεῖνος θεριό μονάχο, ἀντρειωμένος. Τά νιάτα μου ὁμως ἐνίκησανε. Καμπόσα δάχτυλα ἄφησα πάνω στῆς κατοικιᾶς του τή γῆς, μοῦ τ' ἀπόκοψε μέ τό λάζο*. Τά βρήκαν ὕστερα, θά τό θυμόσαστε, οἱ χωροφυλάκοι. Ἐμένα δέ μ' ἐβρήκανε ποτές.

» Ἐδῶ ἐκεῖ, μέσ στά βουνά, τό πράμα ζόρικο πολύ δέν εἶναι. Τά μαθαίνεις καί σέ μαθαίνουνε. Σέ μαθαίνουνε κι οἱ χωροφυλάκοι. Ψήνεις κανένα γίδι, χορταίνεις γιά λίγο καιρό, χορταίνουνε κι ἐκεῖνοι, καί σ' ἔχουνε παραιτημένο. Πρώτη φορά μου ἀπόψε κατεβαίνω. Ἄσκημη χρονιά, ἐπείνασα. Πρώτη φορά καί πού τά ξιστορίζω».

«Ὅταν τελειώσεις», τοῦ λέει ὁ πατέρας, «θά ἔχουν στρωμένο πιά τό τραπέζι καί θά περάσομε δίπλα. Ὅλο καί κάτι θά ἔχουν μαγειρέψει γι' ἀπόψε, οἱ γυναῖκες».

Ὁ λήσταρχος λέει: «Δέ θ' ἀπομείνω ὥρα πολλή. Μέσα στά σπίτια ἐξέμαθα, καί στεναχωριοῦμαι. Εἰν' οἱ σκεπές σας χαμηλές, κι ὁ καθεῖς γένεται κοντοβίστας*. Μέρα μέ τήν ἡμέρα τό φῶς σου ἀποκόβεται, ντουβάρια, ὅλο ἐμπόδια, δέ φταῖς ἐσύ σά δέ βλέπεις καί παραπέρα. Μπρέ σύ Μανοῦσο, τί εἶναι ἐκεῖνα βρέ; στό ξαδερφάκι μου ἔλεγα, τό 'χα μαζί μου ὅταν ἐπρωτοβγῆκα, μήτε σύ δέν κατέχεις; Ἦμουνε σ' ἀπορία...Κι ἦτανε μέσ στήν ἀνοιξη οἱ κωλοφωτιές! Πράματα ἀλλιώτικα! ὅταν ἐπρωτοβγῆκα! Δέντρα! ἐνόμιζες πῶς ἦτανε μαῦρα ποτάμια ἀπό ψηλά κι ἐτρέχανε ὅσο πού σειόντανε τά φύλλα, ἐνόμιζες πῶς ἦταν ἱερέηδες κι ἐλέγαν τό εὐλογητό μ' ἀνοιχτά τά χέρια. Φώκιες μπρέ σύ Μανοῦσο, τρέχα, τρέχα νά δεῖς...φωκοφωλιές!

κρίση· δικαστήριο.- εἶναι ἀνάγκη μαρτυριᾶς· χρειάζονται μάρτυρες.- λάζο· μαχαίρι.- κοντοβίστας· κοντόφθαλμος.

»Κι ἐτρέχαμε μέ τό Μανοῦσο. Οἱ φώκιες ἐμπαλεύανε, κι ὅσες ὅπου ἐνικόνταν ἐδίνανε ἕνα μακροβούτι κι ἀποτραβιόνταν στής θάλασσας τό βυθός. Ἀνοιζανε, Μανοῦσο, τ' ἀσφεντρίλια*. τρέχα, πᾶμε νά δοῦμε καί τίς λυγαριές κατά τά νοτινά π' ἐγεμίσανε σήμερα πάχνες*. Ἐτρέχαμε μέ τό Μανοῦσο. Ὅλο ἀλλιώτικα πράματα! Ἀπό ψηλά ὅλα εἶναι ὠραῖα, ἐφώναζεν ὁ ἀγέρας, ἐφωνάζανε οἱ ἀνθρώποι, τραγουδοῦσαν. Στά χαμηλά ὁ ἀγέρας ἐκατασκεύαζεν τήν ξεραῖλα, ὀλοχρονίς ἐπνίγαν οἱ βροχάδες τά πρόβατα, κι ἐλασπωνόνταν οἱ προβιές σ' ὅποια ἀπομέναν.

»Ἐχετε καί πολέμους ἐδῶ στά χαμηλά, καθὼς ὅπ' ἔμαθα, τ' ἄκουσα πᾶνε χρόνια, κι ἀκόμα δέν ἐξεμπερδέψετε λέει, κι ἄκουσα ἀπόψε ὅσο ἐκατέβαινα, κι ἤμουν φτασμένος μέσ στίς κατοικίες, ἦτανε μαζεμένες πολλές γυναῖκες, καί, -ποιός γιά νά 'ναι ὁ ἄτυχος, τίνος θά λάχει ὁ κλῆρος, γιά νά τό πάει τό μήνυμα στή μάνα του!- ἐμουγκρίζανε, γιά κεῖνο λέει, τό παιδί, τό γνώριζα κι ὁ ἴδιος, ἤμαστε συνομήλικοι, πρίν ἀπ' τό φόνο, ὅταν ἐκατοικοῦσα ἀνάμεσο μ' ἐσᾶς, -κι οἱ γυναῖκες ἐκλαίγανε, καί μέ τό δίκιο, τήν εἶχε καλή τήν καρδιά,- τό μάθησεν τό βόλι, λέει, κι ἐκεῖνο τό Ἀλεκάκι τοῦ Σμυρλῆ*.

Ἐτρώγαμε ὕστερα πιλάφι. Κι ὁ λήσταρχος μέ τά κομμένα δάχτυλα εἶναι πολύ ἀστείος τρώγοντας πιλάφι. Μέ ἔννοιες, μέ σκιαξίματα καί τόσες λύπες, οἱ περισσότεροι πῶς νά μήν ἀπομείνουν νηστικοί τριγύρω ἀπ' τό τραπέζι ἐκεῖνο τό βράδυ...

«Μᾶς εἶπες πράματα καταπληχτικά ἀπόψε, καπετάν Γεντέκα. Καί ἡ κόρη* μου, τό 'δες πῶς τ' ἄκουσε μέ πολλή προσοχή. Δέν εἶναι κρίμας γιά ὅλον τόν κόσμο τά ψηλά βουνά. Ἀραιώνει ἐκεῖ πάνω ὁ ἀγέρας, καί τά πνεμόνια χρειάζονται νά εἶναι πολύ γερά γιά νά ρουφοῦν. Μᾶς ἐσυντρόφιασες ὅμως ἀπόψε ...εἴμαστε, ὡς μᾶς βλέπεις, πάντα τό ἴδιο μοναχοί. Ἐφερες ὕστερα κάποια νέα θλιβερά, καί πού δέν ἐγνωρίζαμε. Πάει καί ὁ Ἀλέξαντρος Σμυρλῆς καί τά παιδικά του ματάκια».

«Μά βέβαια, πῶς καί γιά νά τά μάθομε! ἐκλείσαμε καλά τίς πόρτες, ἀπόψε τέλεια πιά ἀπό τόν κόσμο ἀποκοπήκαμε, ὁ κόσμος ὅξω θά βοᾷ ἀπόψε...»

ἀσφεντρίλια: ἀσφόδελοι, χόρτο μέ ψηλό στέλεχος καί γαλαζωπά ἀνθη. - **πάχνες:** ἐννοεῖ τὰ ἀνθη τῆς λυγαριᾶς. - **Σμυρλῆς:** οἰκογενειακός φίλος τῆς ἀφηγήτριας, στρατευμένος. - **ἡ κόρη μου:** ἐννοεῖ τήν ἀφηγήτρια.

Καί τότε παίρνει ὁ λήσταρχος τὸν πατέρα μου λίγο παράμερα, - τρέμεται* ἡ θειά Διαλεχτή καί γουρλώνει τὰ μάτια μήπως καί τονε καμακέψει*, «δέν ἔλαβα τὸν κόπο νά κάμω τόσο δρόμο», τοῦ λέει, «γιά τό τραπέζι σας, ἤρθα νά γυρέψω λεφτά. Λεφτά μ' ἐχρειαζόντανε, κι ὁ λόγος ὅπ' ἐκατηφόρισα πρώτη φορά ἀπὸ τὰ ψηλά».

«Δέν ἔχομε», λέει ὁ πατέρας. «Ξέρεις, λεφτά δέν ἔχομε ἐμεῖς πιά. Σοῦ πρεπε ἐσένα ποσόν κάποιο μεγάλο καί δέν ἔχομε. Σοῦ δίνω», λέει, «τό λόγο μου, ἔλα νά δεῖς τό μέρος ὅπου τὰ κρύβαμε ἄλλη φορά, ἀδειατό*, καί - δέν ἔχομε», τοῦ λέει μέ δυσκολίες μέσα στά μάτια καί στή φωνή.

«Βέβαια, δέν ἔχομε! καλὰ τὰ λέει ὁ πατέρας σου νά τονε ξεγελάσει, γιά νά μᾶς γδύσει ὁ θεομπαίχτης ὅπ' ἐροβόλησε, δέν ἔχομε!», ἀκούω δίπλα μου πολύ σιγά. Οἱ δυσκολίες ὅμως τοῦ πατέρα στή φωνή καί τὰ μάτια δέν μπορεῖ νά εἶναι ψεύτικες, συλλογίζομαι. Ἐκεῖνη τήν καημένη τήν γιαγιά συλλογίζομαι, σ' ἐκεῖνα τὰ πρωτινά χρόνια, «νά δίνεις χρήματα πάντα σ' ὅποιον δέν ἔχει, παιδί μου, ἔχομε ἐμεῖς ἀρκετά...» καί ἡ μυρωδάτη τσάντα της, κι οἱ ζητιάνοι κάτω στήν πόρτα ἀράδα, -πολύ ἄσκημα τὰ κατάφερα νά μὴν προλάβω νά τήν ἔχω ρωτήσῃ- ποιός θά μᾶς ἔδινε ἐμᾶς λεφτά; σά δέ θά 'χαμε πιά....- Δέν ἔχομε τώρα.

«Δέν σοῦ γυρεύω», λέει τώρα στὸν πατέρα μου ὁ λήσταρχος, «τώρα δέ σοῦ γυρεύω πιά. Ὁ λόγος σου μ' ἐχόρτασέ, καί τό πουγκί σου βάστα το, - καθὼς πού λέει κι ἡ παραλοή*». Κι ὁ λήσταρχος ἀποτινάχτηκε, ὡς νά δέχτηκε στό κορμί του δυὸ τρεῖς φορές μεγάλη προσβολή.

«Λιγοστές μέρες εἶναι, ἐπῆρα τήν ἀπόφαση νά κατέβαινα. Ἐβαλα μέ τό νοῦ μου τήν ἐδική σου ἀρχοντιά - Ἀπὸ κεῖ καί νά πάει, εἶπα, ἄς ἀρχίσουμε, κι ὕστερα βλέπω. Τὰ φέρνομε ὕστερα γύρα καί τ' ἄλλα ἀρχοντικά, ἄλλη φορά.- Ἐζώστηκα τό λάζο, καί γιά τήν πάσα ἀνάγκη καί τό στιλέτο μέσ στα καπούλια, ἐδῶ - γιά τίς ἀντίστασες. Τονε ποφάσισα τὸν ἑαυτό μου κατρακυλώντας στα χαμηλά. Μπορεῖ καί νά μέ καταδώκει*, εἶπα, γιά* μπορεῖ νά 'ναι καί παλικαράς, καί

τρέμεται· ἰδιωμ. τρέμει.- καμακεύω· χτυπῶ μέ τήν κάμα, μαχαιρώνω.- ἀδειατό· ἰδιωμ. ἀδειανό.- παραλοή· τραγοῦδι, παροιμία.- καταδώκει· προδῶσει.- ἂ δέν ἐμέτρησα τὰ νύχια σου· ἂν δέν ἐμέτρησα τή δύναμή σου.- γιά· ἢ.-

ποφασίστηκα. "Οποιος πομένει όποιος θά πάει, είπα. Μά είσαι σύ, παλικαράς άλλου, κι ά δέν έμέτρησα τά νύχια σου...".* Κι άνάμεσα στά στήθια, χτυπώντας τή γροθιά του, κατασκευάζει αντίλαλο σά νά χτυπά νταούλια ό ληστής.

«Είσαι άνθρωπος», λέει, «εσύ, - κατά πού θέλει ό Θεός είς' άνθρωπος, και νιώθεις από ανθρώπους...».

«Μάρι* παιδάκι μου, έτοιμάσετε κάλλιο* τά ξίδια! Δέν τό πιστεύω γιά νά τ' άντέξω μέχρι τό τέλος και λογαριάζω νά λιγωθώ*. Έγρίεψεν ό δαίμονας, τά βλέπεις τώρα; και χτυπιέται!».

«Κι ή κατοικιά σου, έσένα, δέν είναι πολύ φραχτή. Όμορφη κατοικιά τήν έχεις, δέν έστενοχωρέθηκα. Και τώρα όθε κινώ τ' άπάνω, τόν άνήφορο, και μήτε θά ξανακατέβω - και τριγυρίζει όλόγυρα μάτια παράξενα,- θά τή θυμώμαι, στά ψηλά, τήν όμορφη κατοικιά σου».

Κι αντίκρυ ένας στόν άλλον, ό ληστής κι ό πατέρας μου, κοντός καθώς είναι ό πατέρας μου κι ό λήσταρχος θεόρατος, κι οί δυό μαζί γελούνε σά νά φχαριστηθήκανε πολύ, αντίκρυ και γελούνε, και - Καληνύχτα, καλή σας νύχτα, και- Δόξα έν ύψίστοις Θεός, Πάτερ ήμών...- ή θειά καλαναρχά*, γιατί πώς έγλιτώσαμε κι έγλίτσεν τά ξελιγώματα, και πάει στόν άγύριστο ό θεομαίχτης ό φονιάς.

Έρωτήσεις

- 1.Νά άφηγηθείτε τήν ίστορία του ληστή, όπως προκύπτει από τό απόσπασμα.
- 2.Πώς παρουσιάζει ό ληστής τή ζωή του στα βουνά τόν πρώτο καιρό; νά επισημάνετε τά σχετικά χωρία.
- 3.Σ' ένα σημείο ό ληστής λέει στόν πατέρα: «-Μά είσαι σύ παλικαράς άλλου...» τί θέλει νά πεί; τί προκάλεσε αυτή τήν άλλαγή στή στάση του ληστή;
- 4.Νά μελετήσετε τό κείμενο από τήν άρχή ως τή φράση «του χωροφύλακα ό φόβος ήτανε» και νά επισημάνετε:
α)τά χωρία όπου νομίζετε ότι υπάρχουν χρονικά ή λογικά άλματα στήν αφήγηση (νά δικαιολογήσετε τίς άπόψεις σας) και

μάρι: μωρέ.- κάλλιο: καλύτερα.- νά λιγωθώ: νά λιποθυμήσω.- όθε: όπου.- καλαναρχά: κανοναρχά, επαναλαμβάνει όπως ό κανονάρχος,ό όποιος άπαγγέλλει ένα στίχο και τόν ψάλλει έπειτα ό ψάλτης.-

- β) τὰ χωρία ὅπου ὁ λόγος δὲ σὰς φαίνεται ὁμαλός, καὶ νὰ τὰ ἀποκαταστήσετε στὴν κανονικὴ, κατὰ τὴν ἀποψὴ σας, μορφή.
5. Νὰ βρεῖτε παραδείγματα ποὺ ἀνταποκρίνονται στὰ χαρακτηριστικά τῆς ἀφηγήσεως τῆς Μ. Ἀξιώτη, σύμφωνα μέ τό εἰσαγωγικό σημείωμα.

Μέλλω Ἀξιώτη (1905-1973)

Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα ἀπό γονεῖς Μυκονιάτες. Μετά τὴν Κατοχὴ ἔζησε ἀρκετὰ χρόνια στὸ ἐξωτερικό. Πέθανε στήν Ἀθήνα.

Τὸ πρῶτο μυθιστόρημά της *Δύσκολες νύχτες* (1938) προκάλεσε ἔντονες ἀντιδράσεις ἐξαιτίας τῶν νέων ἐκφραστικῶν τρόπων ποὺ χρησιμοποίησε ἡ συγγραφέας. Δημοσιεύτηκαν τότε κρίσεις κατηγορηματικὰ ἀρνητικὲς καὶ κατηγορηματικὰ θετικὲς. Σήμερα ὅμως ποὺ ἔχουμε πιά ἐξοικειωθεῖ μέ τοὺς νέους τρόπους γραφῆς, μπορούμε νὰ ἐκτιμήσουμε καλύτερα τὴ συμβολὴ τῆς Ἀξιώτη στὴν ἀνανέωση τῆς πεζογραφίας μας.

Ἀλλὰ πεζὰ της: *Θέλετε νὰ χορέψουμε, Μαρία*; (μυθιστόρημα, 1940), *Εἰκοστός αἰώνας* (μυθιστόρημα, 1946), *Τὸ σπίτι μου* (διήγηση, 1965), *Ἡ Κάδμω* (πεζογράφημα, ποὺ δύσκολα κατατάσσεται σὲ ὀρισμένο εἶδος, 1972) κ. ἄ. Ἐπίσης ἔχει ἐκδώσει ποιητικὲς συλλογές.

Ἀρχεῖον

(Φάκελος ὀκτώ: Ὁρφάνια, παιχνίδια καὶ παραμυθία ἐκκλησιαστική)

Στό « Ἀρχεῖον » ὁ Πεντζίκης καταγράφει περιστατικά ἀπὸ τὴν καθημερινή ζωὴ μέσα σὲ μιὰ θρησκευτική ἀτμόσφαιρα, ὅπου συγχέονται τὰ ὅρια ἀνάμεσα στοὺς ζωντανούς καὶ τοὺς νεκρούς, τοὺς ἀμαρτωλούς καὶ τοὺς ἁγίους. Ὅλα αὐτὰ τὰ περιστατικά ἐντάσσονται μέσα στὸν ἀγαπημένο χῶρο τοῦ συγγραφέα, τῇ Θεσσαλονίκῃ, ἣ ἔχουν τουλάχιστο κάποια σχέση μέ αὐτή.

Ἀφήγηση γιὰ μιὰ μάνα πού ὀρφάνεψε, χάνοντας πρὸ ἐτῶν τὸ σὺζυγο...

Κάθεται δίπλα στοῖ φθαρμένο μπαούλο τῶν ἀναμνήσεων καὶ σκέπτεται. Ἦπτε τὸν καφέ καὶ τὸ μισό ποτήρι τοῦ νεροῦ. Μαζί μέ τὴν λεμονόκουπα πού ἔστιψε, σταλάζοντας λίγο χυμό στό ὑγρὸ πού τὴν ξεδίψασε, τοποθετημένα στό μικρὸ δισκάκι, ἀφῆκε τὰ τρία πράγματα τῆς ξεκούρασης ἀπὸ τὸν καθημερινὸ μόχθο, ἀπάνω στό ξεκλείδωτο παλιὸ σεντούκι, δίπλα στοῖ καμωμένο ἀπὸ τὸν κάλυκα τοῦ βλήματος πού τῆς στέρησε τὸν σύντροφο, ἀνθοδοχεῖο μέ ἀμάραντα ξηρανθή.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα μετατοπίζονται τὴν ὥρα πού τὸ παιδί ἐπιστρέφει ἀπὸ τὸ σκολειό. Τότε τὸ σκέπασμα τοῦ μπαούλου ἀνοίγει καὶ ἡ μάνα, ἔχοντας τὸ παιδί πάνω στὰ γόνατα, ἀρχινᾷ νά τοῦ λέει ἱστορίες διάφορες, πού ἀποτελοῦν ἕναν διαφορετικὸ τρόπο ἀγωγῆς, ἀπὸ τὴν σχολικὴ παιδεία. Καταρχὴν ἕνα φιλάκι γιὰ τὸ καλωσόρισμα. Οἱ ἐρωτήσεις γιὰ τὸ πῶς τὰ πῆγε μέ τὸ δάσκαλο. Μετά ἡ πρώτη ἀφορμὴ χαδιῶν, μ' ἕνα παιχνιδάκι ἐρωταποκρίσεων: — « Πῆγες στό κυνήγι; » — « Σκότωσες λαγὸ; » — « Τί τὸν ἔκαμες; » — « Ποῦ τὸν ἔβανες; ». Ἐν συνεχείᾳ ἡ προσπάθεια νά ἀνοιχτεῖ τὸ ἐρμάρι*, τῶν δύο σφιχτὰ κλεισμένων παλαμῶν τοῦ παιδιοῦ, ὥστε νά βροῦνε μέσα τὴν ἐπαλήθευση τῶν λεγομένων. Τὸ λαγὸ καλομαγειρεμένο, στιφάδο. Σπᾶνει τὸ πρῶτο κλειδί: « τσάκ ». Τοιμάζει ὁ χαλκιὰς ἕνα δεῦτερο. Μ'

*ἐρμάρι: ντουλάπα.-

αυτό ανοίγει ή ντουλάπα, αλλά δέ βρίσκουν μέσα τίποτα. Τό παιχνίδι συνεχίζεται μέ σειρά, άλλοεπάλληλων ἐρωτήσεων περί τοῦ τί ἔγινε ὁ μεγαλύτερος λαγός. Ἀπάντηση πρώτη: — «Τόν ἔφαγε ή γάτα». Μετά ὅτι τήν γάτα, πού ἦταν πάνω στά κεραμίδια, τήν πήρε τό ποτάμι προκαλώντας βλάβες σ' ὅλο τό σπίτι. Ὅσον ἀφορᾷ τήν ἀγελάδα πού ρούφηξε τό ποτάμι, παρέχεται ἐν συνεχείᾳ ή πληροφορία, ὅτι τήν ἔσφαξε ὁ χασάπης καί ὅτι ὁ χασάπης πέθανε καί βγάλανε τό ξόδι* του, ἀπό τῆς Καλαμαριάς τήν πόρτα. Λέγοντας τά στερνά αὐτά λόγια, ή μάνα γαργαλαί τό μικρό παιδί στό λαιμάκο του, λέγοντας: «Πράσα μ' γένεια καί μουστάκια» καί τό παιδί ἀναταράζεται ὁλόκληρο, καταλήγοντας ἀπό τά ζηλότυπα γελάκια στά δάκρυα.

Ἡ θετική γνώση, πού ἀποκομίζει μετά ἀπ' ὅλα αὐτά τό μικρό παιδί, εἶναι ἕνα θάρρος ἀνεξάντλητο, ἀντίκρου στίς ἐξελίξεις τῆς ζωῆς, ὅποιες κι ἂν εἶναι, χαρούμενες, δυσάρεστες ἢ τραγικές, μιά καί ὅλες περατοῦνται σ' ἕνα χᾶδι τρυφερό τῆς μάνας. Θά ἄξιζε κανένas, σκέφτεται μέσα του τό παιδί, νά ζήσει ἑκατομῦρία φορές πεθαίνοντας, προκειμένου νά αἰσθανθεῖ τό ἐνθουσιαστικό γαργαλητό τοῦ χαδέματος. Σαφέστερος γίνεται ὁ κοσμολογικός προσανατολισμός τοῦ παιδιοῦ, ἀκούγοντας τή μάνα νά τοῦ ἐπαναλαμβάνει, ἀτέλειωτες φορές τραγουδιστά τό «Ντίλι - ντίλι - ντίλι», μέ τίς σταθερά ἐπαναλαμβανόμενες ἐννοιες τοῦ καντηλιοῦ πού φωτᾷ, καί τῆς κόρης, πού συνεχίζει νά κεντᾷ, παρ' ὅλες τίς ποικίλες ἐπιπτώσεις τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς. Τό παιδί διδάσκεται ὅτι ὁ κόσμος εἶναι κάτι εὐρύτερο ἀπό τό μικρό του κορμί, πού τ' ἀγαπᾷ, τό φροντίζει καί γλυκά τό φιλάει ή μάνα. Προκειμένου ν' ἀντιπροσωπεύσει ὡς παρουσία ὁλόκληρο τόν κόσμο, σκέφτεται ὅτι πρέπει νά ταυτιστεῖ, μέ τίς ρυθμικά ἐπαναλαμβανόμενες, μετά ἀπό κάθε ἐπεισόδιο καί φάση τῆς ζωῆς, πού περιγράφει τό παιδικό τραγούδι, μορφές τοῦ καντηλιοῦ καί τῆς κόρης. Ποιά εἶναι ή θαυμαστή αὐτή κόρη πού ὅλα συμβαίνουν, δίχως καθόλου νά διαταράσσουν τό ρυθμό τοῦ κεντημάτος της; Εἶδε πολλές φορές τά βράδια τή μάνα του νά κεντᾷ. Μήπως τάχα εἶν' αὐτή ή κόρη; Ἐνα πρωί λοιπόν τή ρωτᾷ: «Μάνα, δέ ἴθαθες τάχα, πού ὁ πατέρας μᾶς ἄφηκε, πηγαίνοντας κάτω ἀπ' τά χῶματα ν' ἀναπαυθεῖ καί νά κοιμηθεῖ νά σέ πάρω ἐγώ γυναίκα

ξόδι· κηδεία.-

μου, νά πάψεις νά κλαίς καί νά 'σαι συλλογισμένη;». Ὅταν ἡ μάνα του δέν ἀποκρίθηκε τίποτε, τό παιδί ἄρχισε νά συλλογιέται, μήπως τάχα ἡ κόρη, ἦταν ἡ Κοκκινোসκουφίτσα, πού στό τέλος τοῦ παραμυθιοῦ, κατατροπώνει τό λύκο, πού ἤθελε νά καταπιεῖ ὅλα τ' ἀγαπημένα της πρόσωπα; Παρακαλάει, λοιπόν τή μάνα του νά τοῦ κάμει δῶρο ἓνα δαχτυλίδι, γιά νά μπορεῖ νά λέει, σέ ὅσους δέ θά τό ξέρουν καί θά τό ρωτοῦν, ὅτι εἶναι παντρεμένος ὀριστικά μέ τό μικρό κορίτσι τοῦ παραμυθιοῦ.

Ἡ μάνα πηγαίνει ταχτικά τό παιδί της στήν ἐκκλησία, ὅπου ἡ καρδιά του δάκερη, γεμίζει θαυμασμό γιά τά καντήλια πού ἀνάβουν. Φωτίζουν οἱ φλογίτσες, πού ἀναλώνουν τό λάδι μέσα στά γυάλινα δοχεῖα, τά Ἅγια Πρόσωπα πού ἀντιπροσωπεύουν τή ζωή, στό τόπο ὅπου βρίσκεται τώρα ὁ πατέρας του. Κοντά σ' αὐτά τό πρόσωπο μιᾶς κόρης, πού εἶναι ταυτόχρονα μάνα σάν τή δική του. Καταλαβαίνει τό χρέος του, πέρα ἀπ' ὅσα ἀτομικά φαντάζεται, ὅτι πρέπει διπλά ν' ἀγαπᾷ τή μορφή ἐκείνη. Τήν πρώτη κιάλας φορά, πού ἡ χήρα μάνα τόν σήκωσε γιά νά μπορέσει ν' ἀσπαστεῖ τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἀφῆκε ἀπάνω στό εἰκόνισμα διπλά φιλιὰ ἀγάπης.

Ἐπιστρέφοντας σίτι διδάσκεται παίζοντας, τά περί ἐξ ἑνός καί μιᾶς ἀρχῆς προελεύσεως τῆς πολυμορφίας καί πολυπροσωπίας τοῦ κόσμου, ἐπαναλαμβάνοντας συνέχεια τήν ἀτέλειωτη καί αὐξοῦσα σειρά φράσεων, πού καταπολεμοῦν κάθε γλωσσοδέτη καί κόμπιασμα, καταπῶς ἄκουσε τή μάνα του νά λέει: «Ὁ Γκέκας, ὁ γιός τοῦ Γκέκα, ὁ γιός τοῦ γιοῦ τοῦ Γκέκα, ὁ γιός τοῦ γιοῦ τοῦ γιοῦ τοῦ Γκέκα» καί οὕτω καθ' ἑξῆς, συνέχεια μέχρι πού νύχτωσε καί πῆγε νά πλαγιάσει καί νά κοιμηθεῖ.

Εἶχε πιά μέσα του καταλάβει γιά καλὰ τή βιβλική εὐχή τοῦ Δημιουργοῦ ὅλων τῶν κτισμάτων «Αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε», ὅταν πῆγε στήν Ἐκκλησία νά κοινωνήσῃ, γιά νά τόν βοηθήσῃ ὁ Θεός νά μεγαλώσῃ, νά παντρευτεῖ τήν Πεντάμορφη, γεμίζοντας ὅλο τόν κόσμο μέ παιδιά. Πρόθυμα ἀνοιξε τό στοματάκι του τό παιδί, νά δεχτεῖ τήν Ἁγία Κοινωνία, πού τοῦ πρόσφερε μέ τό κουταλάκι ὁ Παπάς, ἐπιλέγοντας: «Σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ».

Σίτι του τό παιδί ἐπιστρέφοντας, σκέφτεται νά ποτίσῃ τίς γλάστρες μέ τά φτωχά λουλουδάκια πού περιποιεῖται, ἔχοντας λοιπόν καταλάβει, ποιά εἶναι ἡ δύναμη πού συνέχει τούς πάντας, παρέχοντας στόν καθένα

καί τό καθετί, τή δυνατότητα τῆς αὐξήσεως, ρίχνοντας τό νερό στά φυτά, μέ τή σοβαρότητα πού ἔχουν τά μικρά στά παιχνίδια τους, πιστεύοντας ὅτι μέ ὅσα κάνουν, ἐρμηνεύουν σωστά τή ζωή, ἐπαναλαμβάνει τό τοῦ Ἱερέως: «Σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ».

Τό ἀκούει τό παιδί ἡ μάνα καί βάνει τά κλάματα, προσπαθώντας μέσα της νά διακρίνει τίς ἀφορμές, πού τήν ἔφεραν ἀντιμέτωπη σέ τόσες καί τόσες δοκιμασίες. Πολύ ἀργότερα, μίαν ἄλλη μέρα, γύρισε ἀπό τό σχολεῖο τό μικρό παιδί κλαμένο. Δέν ἤξερε ν' ἀπαντήσῃ πού ἀκριβῶς βρίσκεται τό Γαλαξίδι καί ὁ δάσκαλος τό τιμώρησε.

Ἡ μητέρα εὐθύς ἔσπευσε ν' ἀνοίξει ἕναν εἰκονογραφημένο ἄτλαντα τῆς Ἑλλάδος, δείχνοντας στό παιδί της, τή διαμόρφωση τῶν βορείων ἀκτῶν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ὁ Νομός Κορινθίας ἀπό κάτω μεριά ἦταν βαμμένος μ' ἕνα πράσινο σάν τά φύλλα τοῦ ἀμπελιοῦ. Δυτικότερα ἡ Ἐπαρχία Αἰγιαλείας καί ὁλόκληρος ὁ Νομός Ἀχαΐας εἶχε τό χρῶμα ἀπό τίς ὥριμες κρεμασμένες στά δέντρα ἀμπουρνέλες. Ἀντίκρου ὁ Νομός Αἰτωλοακαρνανίας, ἔμοιαζε μέ ἐλαφρά βαμμένο καφέ σανίδι. Ὁ Νομός Φωκίδος μέ πρωτεύουσα τήν Ἀμφισσα, στό χρῶμα τοῦ σπόρου ἀπό τό ὥριμο ρόδι. Εἶδε τό παιδί τή θέση πού ἀγνοοῦσε, σι' ἄνοιγμα τοῦ Κόλπου τῆς Ἰτέας ἢ Κρισσαίου Κόλπου, μέ τούς Δελφοὺς ψηλά, στήν ἄκρη ἐνός κάμπου γεμάτου ἐλιές. Τό δάχτυλο τοῦ παιδιοῦ, ταξίδευε πάνω στό γαλάζιο τοῦ θαλεροῦ Κορινθιακοῦ, ἀποθαυμάζοντας τά σχήματα ἀπό τίς τριγύρω στεργιές, ἐνῶ συλλαβιστά διάβαζε τά ὀνόματα τῶν τοπωνυμίων καί τῶν βουνῶν. Ρωτάει καταρχήν γιατί τό Γαλαξίδι, πού ἐξαιτίας του τόν κατσάδιασε ὁ δάσκαλος, τό εἶπανε ἔτσι παράξενα. Ἡ μάνα μὴ ξέροντας σωστά τό γιατί, ἀπάντησε αὐτοσχεδιάζοντας μιά ἱστορία ἱκανή νά διασκεδάσῃ τό πονεμένο της παιδί.

«Μιά φορά εἶπε, ἕνας ντόπιος Σαλονικιός, ἀπ' αὐτοὺς πού σπάνια παραπονιέται γιά ὅτιδήποτε τούς συμβαίνει, γιατί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Πολιούχου τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς των, τούς ἔχει μάθει τά πάντα νά δέχονται καί νά ὑπομένουν, βρέθηκε στό Γαλαξίδι, πού ξακούστηκε ἕναν καιρό πολύ σάν λιμάνι ναυτικό μέ πλῆθος καράβια.

«Μεθαύριο Κυριακή, βγαίνοντας ἀπό τήν Ἐκκλησία θά σέ πάρω ἀπό τό χεράκι, νά δεῖς τήν ὁδό, πού πῆρε ὄνομα, ἀπό τούς μεγάλους Λιτοχωρινούς Καραβοκύρηδες, πού ἐγκαταστάθηκαν, μετά στή

Θεσσαλονίκη. "Ετσι θά καταλάβεις καλύτερα και όλα όσα άφορούν τόν τόπο τών άλλων Γαλαξιδιωτών Καραβοκυραίων».

Βρέθηκε λοιπόν ο Σαλονικιός στο Γαλαξίδι, μετά πού τά τρικούβερτα ίστιοφόρα του χάθηκαν. "Ενα πρωί ξυπνώντας, πήγε νά πιεί ένα γάλα σ' ένα γαλακτοζαχαροπλαστείο σιμά στην παραλία. Πίνει μιά πρώτη γουλιά και μιά δεύτερη και καταλαβαίνει ότι τό γάλα δέν ήταν καλό, ούτε νωπό, ούτε φρέσκο, αλλά ξινισμένο. Μιλά στο γκαρσόνι πού τόν είχε σερβίρει και εκείνο τόν παραπέμπει στο άφεντικό του, τόν καταστηματάρχη. "Ο καταστηματάρχης στέλνει τόν καλό μας άνθρωπο, πού δέν αγαπούσε τίς άντεγκλήσεις, ξέροντας πώς άν φούντωνε ή κουβέντα, ο μαγαζάτορας θά τόν διαβολόστελνε, προκειμένου λοιπόν νά πάει ν' άνταμώνει τό διάβολο, προτίμησε νά πάει νά βρεί τόν μεταπράτη*, πού μ' ένα τρίκυκλο, έφερνε στο κατάστημα τά δοχεία μέ τό γάλα. Μετά πήγε στο χονδρέμπορα, πού συγκέντρωνε τά γάλατα όλης τής περιοχής.

— «Τι ώραία πού είναι όσα μου διηγίσαι, μαμά», λέει τό παιδί, φιλώντας στο πηγούνι τή μάνα του, πού τοῦ άνταποδίδει άμέσως τό φιλί, μέ τόκο και επιτόκιο στο διπλάσιο.

— «Μετά τόν χονδρέμπορα, τί έκανε, μάνα, ο καλός ο Σαλονικιός;»

— «Πήγε σ' όλους τούς κτηνοτρόφους, όπου κάθε τσέλιγκας ξέχωρα, βρισκόταν εγκαταστημένος μέ τά κοπάδια, τά ζωντανά. Δές στο χάρτη ποῦ πέφτουν τά βουνά τά Τρίκορφα. "Ανέβηκε τίς πλαγιές τους, πέρασε από τήν "Αγία Εϋθυμία, τούς Πενταγιοῦς, τή Βουνιχώρα και όλα τ' άλλα τά χωριά γυρεύοντας τήν αίτία, πού τό γάλα πού γεύτηκε ήταν ξινό. Σά νά μήν έφτανε όλος αυτός ο κόπος, πήρε τούς δρόμους προς τά λιβάδια και τίς βοσκιές, γυρεύοντας έναν έναν τούς πιστικούς πού σαλάγαγαν τά γιδοπρόβατα, σύμφωνα μέ τήν ύπόδειξη τοῦ κάθε τσέλιγκα. Στο μεταξύ πέρασαν χρόνια και καιροί, ώστε είχε μάθει πιά νά συνεννοείται μέ τά ζώα, στα όποια τσομπάνηδες τόν παρέπεμναν νά πληροφορηθεί.

— «Τι τοῦ είπαν τά ζώα, μιά και ήξερε μαζί τους νά μιλά;»

— «Τόν έστειλαν νά ρωτήσει τά χορτάρια και τά λουλούδια».

— «"Ηξερε και μ' αυτά νά κουβεντιάζει;»

μεταπράτης μεταπωλητής, μεσάζοντας, έμπορας.-

— «Βέβαια. Κατάλαβε ότι του 'λεγαν να πάει να ρωτήσει τα σύννεφα, που άλλοτε ρίχνουν νερό ποτίζοντας την πλάση και άλλοτε όχι.

— «Έφτασε τόσο ψηλά μάνα;»

— «'Ακόμα πιο πολύ, παιδάκι μου. Ρώτησε ένα προς ένα όλα τ' άστρα που λάμπουν στον ουρανό, διδάσκοντας καθημερινά τη δόξα του Θεού.

— «Τί έγινε μετά, μητέρα;»

— «Βρέθηκε πάλι εκεί απ' όπου είχε ξεκινήσει, κάνοντας τό Σταυρό του και λέγοντας «Δόξα σοι ο Θεός». 'Εξαιτίας λοιπόν απ' αυτή την εύχή του Σαλονικιού, για να μάθει ο κόσμος και να ξέρει, ονόμασανε και τό παλιό ναυτικό λιμάνι Γαλαξίδι.

Ερωτήσεις

- 1.Νά βρείτε τά στοιχεία του κειμένου που έχουν λαϊκή προέλευση.
2. Η μάνα προσφέρει στο παιδί «ένα διαφορετικό είδος άγωγής από τη σχολική». Πού βρίσκεται ή διαφορά;
- 3.Πώς γίνεται ή θρησκευτική άγωγή του παιδιού;
- 4.Μέ ποίο τρόπο εισάγει ή μητέρα τό παιδί στη γεωγραφική γνώση;
- 5.Πώς συσχετίζει ο συγγραφέας τό Γαλαξίδι με τό Λιτόχωρο και τη Σαλονίκη;

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη, τό 1908. Σπούδασε Φαρμακευτική. Πεζογράφος, ποιητής και ζωγράφος από τους πιο ιδιότυπους. Στά πεζογραφήματά του καλλιέργησε τόν άκραίο έσωτερικό μονόλογο καταργώντας τη λογική άλληλουχία και την καθιερωμένη αφηγηματική τεχνική.

Έργα του: *Άνδρέας Δημακούδης* (1935), *Ό πεθαμένος και ή άνάσταση* (1944),

Πραματογνωσία (1950), *Τό μυθιστόρημα της κυρίας Έρης* (1966), *Μητέρα Θεσσαλονίκη* (1970), *Άρχεϊον* (1974), *Πεζογραφήματα 1936-1968 κ. ά.*

Τό πλατύ ποτάμι (ἀπόσπασμα)

Τό Πλατύ ποτάμι, είναι τό πιό σημαντικό πεζό ἔργο πού ἀναφέρεται στόν ἑλληνοϊταλικό πόλεμο τοῦ 1940. Ὁ συγγραφέας υπηρέτησε ὡς ἐθελοντής μέ τό βαθμό τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ. Ἀποστολή του στό μέτωπο ἦταν νά μεταδίδει, σέ ἰταλική γλώσσα, προπαγανδιστικά μηνύματα πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς στρατιῶτες, ἀπό μεγάφωνα τοποθετημένα στήν πρώτη γραμμή.

Ὁ Μπεράτης, χωρίς νά περιγράφει μάχες καί ἥρωικά κατορθώματα, καταφέρνει νά δώσει τό ἦθος καί τό σεμνό ἡρωϊσμό ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν πού δημιούργησαν τό ἔπος τοῦ 1940. Ἰδιαίτερα ἐντυπώσιακή εἶναι ἡ ἀφήγηση τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ στρατοῦ μας, ἐνός στρατοῦ πού ὀπισθοχώροῦσε, ἐνῶ ἦταν νικητής.

Στό ἀπόσπασμά μας ὁ Διοικητής Σγουρός -μιά ἀπό τίς πιό σηµαπαιτικές μορφές τοῦ βιβλίου- πού βρίσκεται στήν πρώτη γραμμή τοῦ μετώπου, στέλνει δυό στρατιῶτες, «κήρυκες», ὅπως τοὺς λέει, στίς ἰταλικές γραμμές, γιά νά ζητήσῃ ὀλιγόωρη ἀνακωχή, μέ σκοπό νά θάψουν οἱ ἀντίπαλοι τοὺς νεκροὺς πού κείτονται ἀνάμεσά τους. Ἡ πρότασή του δέ βρίσκει ἀνταπόκριση.

Ἡ ὥρα περνοῦσε. Ὁ Σγουρός ἀνησυχοῦσε πολύ γιά τοὺς «κήρυκες» πού δέν ἐπιστρέφανε. Τί διάολο! Τί διάολο πάθανε ἔλεγε κάθε τόσο. Μά σέ κάποια στιγμή ἕνας στρατιώτης πήδηξε ἀνάμεσά μας κι εἶπε βιαστικά: «Ἦρθανε! Ἦρθανε, κύριε Διοικητά!».

Ὁ Σγουρός τινάχτηκε ὁλόρθος: Μπρός, λοιπόν! Φέρ' τους. Τί τοὺς κρατᾷ;

Εἶναι ἀκόμη κάτω, κύριε Διοικητά. Τηλεφώνησε ὁ «Τέταρτος»* πὼς φτάσανε κι ἀνεβαίνουν.

Γρήγορα! Γρήγορα! Νά, ῥθουν γρήγορα! ἀδημονοῦσε* ὁ Σγουρός πού πότε καθότανε καί πότε σηκωνότανε πάλι ἀπότομα γιά νά κοιτάξῃ γύρω του τό σκοτάδι, βάζοντας γιά προφύλαγμα πάν' ἀπ' τὰ μάτια του τήν ἀνοιγμένη παλάμη του.

*«τέταρτος»: ὁ τέταρτος λόχος. - ἀδημονῶ: ἀνυπομονῶ.

Μετά καμιά δεκαριά λεφτά παρουσιάστηκαν κι οι δύο τους, λαχανιασμένοι μά χαρωποί και γελαστοί, όπως όταν πρίν ξεκινήσουν.

Κατεβήκανε, όπως τούς είπε και σαλπίζανε, έλεγε ο λοχίας - αυτός κράταγε ψηλά (όπως πάλι του 'πε) τό κοντάρι μέ τό άσπρο πανί....

Καλά καλά, αυτά τά ξέρουμε, τόν διέκοφτε ο Σγουρός. Σας άκούσαμε. Μετά; Μ ε τ ά ν ά μάς πείς.

Μετά όλο και πλησιάζανε κι όλο σαλπίζανε. 'Ο Δημήτρης, από δώ, θά του φουσκώσανε τά πλεμόνια..

Ναί, ναι - λοιπόν;

"Ε! δέν έχει λ ο ι π ό ν, κύριε Διοικητά. Προχωρήσανε ως τίς γραμμές τους, κι όταν τίς είδανε, σταματήσανε και περιμένανε - προσοχή· όπως πάλι τούς είχε πεί.

Ναί, παιδί μου. Μ ε τ ά, σου λέω, ξεφυσούσε κι άναταραζότανε σύγκορμος ο Σγουρός, πού 'χε πάλι καθίσει δίπλα στη φωτιά και τήν άνασκάλευε και τή γέμιζε όλόκληρη μ' ένα ξύλο πού είχε άρπάξει από κάπου δίπλα του.

Μετά, άφού περιμένανε λίγα λεφτά, από κάτι άπέναντί τους χαρακώματα ξεπεταχτήκανε καμιά δεκαριά στρατιώτες κι ένας έπιλοχίας του φαίνεται...Ρηχά χαρακώματα, κύριε Διοικητά, τίποτα τής προκοπής - κι ήρθανε σ' αυτούς σιγά σιγά μέ προτεταμένα τά όπλα τους, άκου! σά νά φοβόντουσαν! ένώ αυτοί οι δύο τους μένανε πάντα άκίνητοι και προσοχή. Τότε χαιρέτισα κι έβγαλα άπ' τήν τσέπη μου τό γράμμα και τούς τό έδειχνα. Μά σάν πλησιάζανε πίο πολύ άκόμη κι είδανε καλά τήν άσπρη σημαία, όλα άλλαξαν μεμιάς, κύριε Διοικητά. Ποιός ξέρει τί τούς πέρασε άπ' τό μυαλό - μά νά σου πώ τήν άλήθεια, νομίζω πώς τούς φάνηκε πώς τούς φέρνουμε Είρήνη. "Ε! και τότε νά δείς άγκαλιάσματα και φιλιά και περιποίηση και ζήτω και χοροπηδήματα από παντού. Βλέπεις δέν ήξερα νά μιλάω - κι ούτε καταλάβαινα, νά πάρ' ή όργη, τί μου λέγανε.

'Ο Δημήτρης, ο σαλπικτής, δίπλα του, κουνούσε σέ κάθε φράση πού έλεγε επιβεβαιωτικά τό κεφάλι του και κοιτούσε άλληλοδιαδόχως έμμουνα* πότε τό Σγουρό, πότε έμένα, πότε εκείνον μέσα στά μάτια, έτσι μέ κάποια έκφραση θαυμασμού και ίκανοποίησης, μά σά νά μήν

*έμμουνα· επίμονα.-

είχε λάβει κι αυτός μέρος σ' όλα αυτά κι ήτανε ένας απλός ακροατής, σάν κι εμάς. Ήτανε φανερό πώς ό λοχίας του έπιβαλλότανε καί πώς αυτός, ό ,κι καί νά'κανε, ήτανε καί θά 'μενε πάντα στη ζωή του ένας κομπάρσος*.

Τότε τούς βάλανε στη μέση καί προχωρήσανε όλοι μαζί γιά τό χωριό. "Όλο κάτι τούς λέγανε καί τούς φωνάζανε, κι αυτοί όλο κουνούσανε τά κεφάλια τους καί χαμογελούσανε - τί άλλο νά κάνουν; δέν είν' έτσι κύριε Διοικητά; 'Αφού δέν καταλαβαίνανε γρύ άπ' όλα τούτα.

Ναί, ναί, μουρμούρισε ό Σγουρός πού όλο άνασθήκωνε τίς πλάτες του κουβαριασμένος μπρός στη φωτιά, μά δέ βρίσκει τό λόγο γιατί καί νά χαμογελάνε...

"Ε! έτσι τό λέει ό λόγος δηλαδή. Κι έτσι, όπως είπε, όλοι μαζί καί χωρίς νά συναντάνε πουθενά κανέναν άλλο -μά ψυχή πετούμενη πού μάς λέει- φτάσανε τά πρώτα σπίτια του χωριού. 'Εκεί, κύριε Διοικητά, εκεί είναι μαζεμένοι όλοι τους κι άς του τρυπήσουν αυτουνού τή μύτη άν είναι άλλιώς. Στά σπίτια, καί κάτω άπ' τά σπίτια θά 'χουνε κάνει τά άμπριά* τους - μέσα καί κάτω άπ' τά θεμέλια δηλαδή. Νά, άς τό πεί κι ό Δημήτρης.

'Ο Δημήτρης είπε κι αυτός: «Ναί».

Περνάγαμε, έξακολούθησε ό λοχίας, κι όλα τά παράθυρα άνοιγόντουσαν καί μάς κοιτούσαν - τό'να κεφάλι πάνω στ' άλλο (εγώ τουλάχιστον καί γιά δικό μου λογαριασμό τούς ύπολογίζω αυτούς εκεί μέσα ως τρεις λόχους, κύριε Διοικητά), έτσι στά μουγκά καί μέ περιέργεια πού δέν ξέρανε τί είναι. Καί μετά, άφού προχωρήσανε αρκετά μέσ στό χωριό, μάς μπάσαν σέ μία μεγάλη αυλή καί μάς κάναν νοήματα νά περιμένουμε. -Αυτός κρατούσε πάντα τό γράμμα, όπως του 'χανε πεί, καί δέν τό 'δινε σέ κανέναν άν δέν παρουσίαζόταν κάποιος «έπικεφαλής» γιά νά τό δώσει επίσημα. Γύρω τους είχε μαζευτεί ένα τέτοιο μπουλούκι άπό φαντάρους 'Ιταλούς, πού τούς τρώγανε μέ τά μάτια τους θαρρείς, κύριε Διοικητά, κι όλο γυροφέρνανε γύρω τους. 'Επιτέλους, άπό κείνη τή μεσιανή πορτούλα βγήκε κάποιος -

κομπάρσος: λ. ιταλική, βουβό πρόσωπο στό θέατρο, γενικά ένα πρόσωπο δευτερεδον σέ μία ύπόθεση.- **άμπρι:** λ. γαλλική, καταφύγιο, όρυγμα στό έσωτερικό τοίχωμα του χαρακώματος.-

άνθυπολοχαγός θές ήτανε; ύπολοχαγός; πού νά ξέρει κι αυτός πού αυτοί οι διαόλοι φοροούν άστρα κι άστράκια παντού, από κουμπότρυπα μέχρι κολάρο - και στάθηκε κι αυτός προσοχή μπροστά μας. Χαιρέτησα, χαιρέτησε κι αυτός, και του 'δωσα τό γράμμα, πού τό πήρε και ξαναχώθηκε μέσ στό σπίτι.

Καλά, καλά. Πολύ καλά, έλεγε ό Σγουρός πού παιδευότανε πάντα μέ τή φωτιά άν και μέ τά μάτια του κολλημένα στό πρόσωπο του όρθου λοχία πού φωτιζότανε κι αυτό κατακόκκινο άπ' τίς φλόγες.

Κι ύστερα όλοι αυτοί πού ήτανε γύρω τους τούς βάλανε κάπου νά καθίσουν μέσ στην αυλή κι όλο γυρίζανε και γυροφέρνανε γύρω τους, αλλά και σέ άπόσταση, σάμπως νά 'τανε οι δύο τους τίποτα άγρια θεριά. Τότε σηκώθηκα, κι όπως μου 'χες πεί, κύριε Διοικητά, τούς τράταρα τσιγάρο. Στην άρχή δέ 'θέλαν (κάναν δηλαδή πώς δέ θέλουν), μά σάν είδαν καλύτερα τό κουτί τόν «'Ασσο», ριχτήκαν όλοι πάνω μας σά λιμασμένοι. Πα πα σ τ ρ ά τ ο! Πα πα σ τ ρ ά τ ο! φωνάζανε όλοι μαζί - και δώσ' του βουτιά στό πακέτο. "Ε! σέ τρία, γιά νά μήν πεί πέντε λεφτά, κύριε Διοικητά, και τά δέκα πακέτα πού μās είχατε δώσει γιά νά τούς μοιράσουμε, γενήκανε άφαντα.

— "Ωστε τόν ξέρουνε τόν Παπαστράτο! γελούσε ό Σγουρός κουνώντας βαριά τό κεφάλι του, μέ τή στενή του κάσκα στην κορφή - κορφή, δεξιά κι άριστερά πάν' άπ' τίς φλόγες.

— "Αν τόν ξέρουνε λέει! "Όλοι σάν κοράκια πέσανε επάνω και σ' ένα λεφτό δέν είχα πιά πακέτο οτίς τσέπες μου, ούτε στό σακίδιό του ό Δημήτρης. Γλέντι τρικούβετο κάνανε σου λέω, κύριε Διοικητά - χαρά κι άγιος ό Θεός! άκόμη λίγο και θά χορεύανε.

— Καλά - και μετά;

'Από μέσα (φαίνεται πώς τά πράματα κάπου σκαλώσανε) άκούγανε συνεχώς (ας ήταν ή πόρτα κλειστή) κουδουνίσματα κι αδιάκοπες τηλεφωνικές κλήσεις. "Ε! πού νά πάρ' ή όργή πού νά μήν ξέρει αυτός 'Ιταλικά νά καταλάβει κάτι... 'Εκεί θά 'πρεπε νά 'ναι κάποιος πού νά ξέρει κάπως αυτά τά ιταλικά.

— Ξέρεις, Μπεράτη, τόν διέκοψε ό Σγουρός, πώς κάναμε μεγάλη βλακεία πού δέ σέ ντύσαμε έσένα στρατιώτη, και δέ σέ στείλαμε; "Ε! πού νά πάρει ή ευχή!

— 'Εγώ, κύριε Διοικητά, θά 'μωνα πρόθυμος - αλλά, καταλαβαίνετε,

πρώτη μέρα πού 'ρθα ἐδῶ, κι ἔτσι ἀκατατόπιστος... δέν ἤξερα ἀκόμη ἂν ἔχω τό δικαίωμα νά τό ζητήσω..κι ἀφοῦ δέν μοῦ 'πατε καί τίποτα...

— Καί δέν τό 'λεγες, μωρέ παιδί! καί δέν τό 'λεγες! "Ἀχ! μέ κάνεις καί σκάω τώρα, μωρέ Μπεράτη! - κι ὁ Σγουρός μέ τό τακούνι τῆς μπότας του κοπάνισε μιά γερή στό καταφλογισμένο κούτσουρο πού ἦτανε δίπλα του.

"Ελα, μωρέ λοχία - καλός καί ἄξιος εἶσαι, μά κάνεις καί δεκαπέντε ὥρες νά μᾶς τά πéis, μωρέ παιδάκι μου.

Μά τί νά σοῦ πεί, κύριε Διοικητά; Μήπως δέ στά λέει...

— Εἴσατε κουρασμένοι, παιδιά; εἶπε ἄξαφνα ὁ Σγουρός.

Μπά πού εἶναι κουρασμένοι! Καί νά 'ναι λίγο κουρασμένοι, τί σημασία ἔχουν ὅλ' αὐτά, κύριε Διοικητά. "Ακου λοιπόν, τό παρακάτω. Δέν τοὺς εἶπες νά σοῦ τά ποῦν ὅλα μέ τό νί καί μέ τό σίγμα; Λοιπόν κουδουνούσανε ἀπό μέσα, κουδουνούσανε, καί φαίνεται πὼς γινόταν μεγάλη φασαρία καί πὼς δέν μπορούσαν νά συνεννοηθοῦν καί κάπως τά 'χανε χάσει, κύριε Διοικητά, ἔτσι πού τοὺς ἦρθε ξαφνικά τό γράμμα καί δέν ξέρανε τί νά κάνουν κι ὅλο ρωτοῦσαν ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ γιά τί ἀπάντηση νά δώσουν καί μοῦ φαίνεται (ἄς μὴν καταλαβαίνω ἰταλικά) πὼς δέν μπορούσαν νά βροῦν τόν ἀρμόδιο κι ὁ ἓνας τοὺς ξαπόστελνε στὸν ἄλλον-μιά χάβρα*· χάβρα ἐβραϊκή δηλαδή, κύριε Διοικητά. Τοὺς ἀκούγαμε, καί μεῖς καθόμαστε ἀπ' ἔξω, σέ κείνο τό παγκάκι πού μᾶς εἶχανε βάλει νά καθίσουμε. Τώρα, μετὰ τά τσιγάρα, ὅλοι ἦτανε δίπλα μας, γελοῦσαν κι ὅλο μᾶς κάναν νοήματα - κι ἓνας λοχίας μέσα σ' ἓνα κράνος μᾶς ἔφερε νά μᾶς τρατάρει καφέ.

— Καφέ; Πὼς καφέ μέσα στό κράνος; εἶπε ὁ Σγουρός.

— Ναί, καφέ μέ ζάχαρη· ἀνακατεμένα.

— Πὼς καφέ μέ ζάχαρη;

— Νά, ἔτσι, χοντροκομμένο καφέ μέ ζάχαρη· ἀνακατεμένα.

— Καί πὼς τό τρῶνε αὐτό; ρώταγε πάλι ὁ Σγουρός - ἔτσι;

— Ναί, ἔτσι, κύριε Διοικητά· μέ τή χούφτα.

— "Ἄλλο καί τοῦτο! - καί λοιπόν;

— Καλό ἦτανε, δέ σοῦ λέω ὅχι, μά νά σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, οὐτ' ἐγώ, οὔτε ὁ Δημήτρης, στὴν ἀρχή, θέλαμε νά πάρουμε - μά καταλαβαίνεις,

χάβρα: ἡ ἐβραϊκή Συναγωγή.

γιά νά μή τούς προσβάλεις...πήραμε, ἐπιτέλους, ἀπό μιά χούφτα ὁ καθένας κι εἶπαμε κι εὐχαριστῶ. Καί τότε μᾶς φέρανε ἀπό δύο ἄσπρα ψωμάκια τοῦ καθενός καί τυρί μέσα σέ ἀσημένιο χαρτί, καί δῶς' του ὄλο καί μαζευτόντουσαν γύρω μας, μᾶς ἀγκαλιάζανε ἀπό παντοῦ κι ὄλο καί τίς λέγανε. 'Εκεῖνοι μιλοῦσαν ἰταλικά, ἐμεῖς ἀπαντούσαμε ἐλληνικά - ὁ Θεός κι ἡ ψυχὴ τους τί καταλάβανε! ὅσο καταλάβαμε κι ἐμεῖς. ('Ο λοχίας κι ὁ Δημήτρης γελοῦσανε, βγάζανε ἀπ' τίς τσέπες τους τό τυρί καί τὰ ψωμάκια γιά νά μᾶς τὰ δείξουν- κι ὄλο θέλανε νά μᾶς προσφέρουν κι ἐμᾶς).

"Ὅχι, ὄχι, εὐχαριστῶ, ἔλεγε ὁ Σγουρός κι ἐγώ. "Εμεῖς φάγαμε - ἄς τὰ κρατήσουν αὐτοί.

Κάτσαμε πολλή ὥρα ἔτσι, ὥσπου βγῆκε πάλι ἐκεῖνος ὁ ἀξιωματικός ἀπό μέσα καί τοῦ 'δωσε τοῦτο δῶ τό γράμμα. Κι ἄκου νά δεῖς! τώρα μόλις διάταξε νά τούς δέσουνε τὰ μάτια (πού τούς τὰ δέσανε ἀμέσως μέ δύο ἄσπρα μαντίλια), στήν ἐπιστροφή, ἀφοῦ στόν ἐρχομό εἶχανε δεῖ ὅ,τι εἶχανε νά δοῦνε! "Ακου παλαβομάρες, κύριε Διοικητά!

"Ὡστε ἔτσι, μέ κλεισμένα μάτια, τούς γυρίσανε πίσω;

Ναί, ἔτσι, σά νά παίζουμε τήν τυφλόμυγα τούς πήραν καί τούς δύο τους καί τ' ἀπ' τίς μασχάλες, ἀπ' τὰ δύο χέρια, καί τούς βγάλανε ἀπ' τήν αὐλή. Φαίνεται, κύριε Διοικητά, πῶς αὐτοί στήν ἀρχή τὰ χάσανε καί γι' αὐτό δέν τούς κλείσανε τὰ μάτια, ὅταν πρωτοήρθαν - μά μετά, ὅταν τηλεφωνοῦσανε καί ξανατηλεφωνοῦσανε καί δῶς' του καί ρωτοῦσανε παραπάνω, θά τούς ἦρθε ὀρισμένως τό λούσιμο, γιατί ὁ ἀξιωματικός πού μᾶς εἶπε πῶς διάταξε νά τούς κλείσουν τώρα τὰ μάτια, βγῆκε σάν πολὺ μουνδιασμένος ἀπ' τήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ καί μά τήν Παναγία - ἔ, Δημήτρη; - σάν βρεμένη γάτα πού κοιτάει νά μή λερώσει ὅ,τι πατάει.

'Ο Δημήτρης κι αὐτή τή φορά εἶπε πάλι «ναί» καί γελοῦσανε σιωπηλά μαζί μέ τό λοχία, κουνώντας ἔτσι τό κεφάλι του μέ τήν ἀνοιχτόχειλη ἐγγλέζικη κάσκα σά νά τούς οἰκτίρει ὄλους ἐκείνους τούς ἀπέναντι πέρα γιά πέρα. "Ὅχι, ὀρισμένως, δέν ἦτανε προκοπή μ' αὐτούς ἐκεῖ.

'Αλλά ἐμεῖς, κύριε Διοικητά, ὅπως σοῦ 'πα κι ὅπως μᾶς εἶπες, ὅ,τι εἶχαμε νά δοῦμε τό εἶδαμε ἀπό πρὶν. Ρηχά, τιποτένια χαρακώματα, κι ὄλοι τους κλεισμένοι μέσα στά σπίτια τοῦ χωριοῦ πού ὀρισμένως ἔχουνε σκάψει ἀμπριά ἀπό κάτω τους -καί κατὰ τήν ἰδέα μου τουλάχιστον: σ' αὐτό μόνο τό χωριό, τρεῖς λόχοι μέσα- τουλάχιστον

τρεις λόχοι· βέβαια, τουλάχιστον τρεις λόχοι, Ξ, Δημήτρη;

Μετά μās πήραν έτσι και μās φέρανε ως εκεί πού 'χαμε πρωτοφτάσει, μās λύσανε τὰ μάτια κι όλο μās χαιρετούσανε μέ χειραψίες και μ' άγκαλιές στους ώμους. Στου Δημήτρη τήν τσέπη, σώνει και καλά, βάλανε έναν αναφτήρα, και στη δικιά μου -ούτε κι εγώ ξέρω πώς βρέθηκε- ένα σουγιά. Τι νά πεις, κύριε Διοικητά; τί νά πεις; Νάτος ό αναφτήρας κι ό σουγιάς.

‘Ο Σγουρός περιεργαζότανε και τόν ένα και τόν άλλο πάνω άπ' τή φωτιά, και μετά μου τούς έδωσε και σέ μένα.

Μπράβο, καλά τὰ καταφέρανε. “Αιντε τώρα νά ξεκουραστείτε. Πάρτε και τόν αναφτήρα και τό σουγιά σας και κρατήστε τους, έτσι για άνάμνηση, όταν μέ τό καλό, δούμε καλή πατρίδα και γυρίσετε σπίτια σας. “Αιντε - καληνύχτα. Και προσοχή μή στομαχιάσετε μέ τ' άσπρα ψωμάκια και τό τυρί τους!.

‘Ο λοχίας κι ό σαλπικτής ό Δημήτρης χαιρετίσανε γελώντας και μέ δύο τρία πηδήματα χαθήκανε μέσα στη νύχτα.

Ερωτήσεις

1. Μέ ποιές έκδηλώσεις δέχονται οι ‘Ιταλοί στρατιώτες τούς δύο Έλληνες; Τι διαθέσεις δείχνουν και τί ανθρώπους ήθογραφούν οι έκδηλώσεις αυτές;
2. Νά περιγράψετε τό χαρακτήρα και τήν ψυχική διάθεση α) τών δύο «κηρύκων» και β) του Διοικητή μέ βάση τή συμπεριφορά τους και τὰ λόγια τους.
3. ‘Ο άφηγητής παρουσιάζεται μέσα στη διήγηση μέ τό πραγματικό του όνομα (Μπεράτης). Αυτός ό τρόπος ποιόν ιδιαίτερα δίνει στο έργο;
4. **Εργασία για τό σπίτι:** “Όπως ίσως προσέξατε, ό συγγραφέας χρησιμοποιεί στην άφήγηση άλλοτε ευθύ και άλλοτε πλάγιο λόγο. Συχνά μάλιστα μέσα στην ίδια παράγραφο ή και στην ίδια περίοδο ό ευθύς λόγος εναλλάσσεται μέ τόν πλάγιο. Νά μετατρέψετε σέ ευθύ λόγο τό ακόλουθο άπόσπασμα (σύμφωνα μέ τό παράδειγμα πού δίνουμε πιο κάτω): «Μά τί νά σοϋ πει, κύριε Διοικητά...μιά χάβρα». Ξαναδιαβάστε τώρα τὰ δύο κείμενα, για νά διαπιστώσετε τή διαφορά του ύφους.

Παράδειγμα μετατροπής: «Κατεβήκανε, όπως τούς ειπε και σαλπίζανε, έλεγε ό λοχίας - αυτός κράταγε ψηλά (όπως πάλι του 'πε) τό κοντάρι μέ τό άσπρο πανί»: «‘Ο λοχίας έλεγε:

— Κατεβήκαμε, όπως μās ειπε, και σαλπίζαμε. ‘Εγώ κράταγα ψηλα, όπως μου ειπε, τό κοντάρι μέ τό άσπρο πανί».

Γιάννης Μπεράτης (1904-1968)

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Άσκησε διάφορα επαγγέλματα. Αναδείχτηκε σε έναν από τους σημαντικότερους πεζογράφους της σύγχρονης λογοτεχνίας μας

κυρίως με τα έργα του *Τό πλατύ ποτάμι* (1946/1965) και *Όδοιπορικό του* 43 (1946), στα οποία αφηγείται τις εμπειρίες που αποκόμισε ως έθελοντής στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940 και στην Αντίσταση. Ο λόγος του, πλάγιος συνήθως, φαίνεται σάν ν' αποτυπώνει σχεδόν μηχανικά τούς στοχασμούς του. Έτσι τά γεγονότα παρουσιάζονται με τόν τρόπο πού άντανακλῶνται στη συνείδηση τού συγγραφέα. Ο ήρωϊσμός του είναι σεμνός και πηγάζει από συναίσθηση τού χρέους.

Άλλα έργα του: *Διασπορά* (1930, λυρική αφήγηση), *Αυτότιμωρούμενος* (1935, μυθιστορηματική βιογραφία τού Γάλλου ποιητή Καρόλου Μποντλαίρ), *Στρόβιλος* (1961, μυθιστόρημα).

Μνήμη
(διήγημα)

Τό διήγημα είναι από τη συλλογή «Στόν κάβο». 'Ο μύθος του τοποθετείται στην 'Αλεξάνδρεια. 'Ο Σάββας καί τά πρόσωπα τοῦ διηγήματος, ὅπως καί ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας εἶναι Αἰγυπτῶτες Ἕλληνες. "Ὅπως θά διαπιστώσετε, ὅταν τό διαβάσετε, ὁ συγγραφέας βρῆκε ἕνα ἰδιότυπο τρόπο, γιά νά τό γράψει: ὕστερα ἀπό τήν πρόταση τῶν φίλων τοῦ Σάββα, πού πέθανε, δείχνει πώς προσπαθεῖ νά συγκεντρώσει ὑλικό, γιά νά τό γράψει, ἐνῶ στήν πραγματικότητα τό γράφει. Γι' αὐτό στό διήγημα αὐτό πρέπει κυρίως νά προσεχτεῖ α) ὁ ρόλος τοῦ ἀφηγητῆ καί β) ἡ διάρθρωσή του.

- Ὁ Μοῦ τηλεφώνησε κάποιος φίλος: καθόμαστε στό ἴδιο προάστιο.
- Τά βράδια κλείνεσαι πάντα;
 - Ἔμ;
 - Φίνα. Θά 'ρτοῦμε μέ τό Δημήτρη. Κάτι θέμε νά σοῦ ζητήσουμε.
 - "Ἡρθανε γύρω στίς ἐννιά. Τούς ἔβγαλα καφεδάκι καί μῆκαν ἀμέσως στό προκείμενο.
 - Θέλουμε νά μᾶς γράψεις ἕνα μικρό διήγημα στή μνήμη τοῦ Σάββα.
 - Γιά σταθεῖτε, τούς εἶπα. "Ετσι ὁλόουμου* θαρρεῖτε πώς γράφονται τά διηγήματα; Τό Σάββα τόν ἀγαποῦσα...τόν θαύμαζα. Πῆγα στήν κηδεῖα του, τόν ἔκλαψα....
 - Περιμέναμε πώς θά 'λεγεσ δυό λόγια πρὶν νά τόν χάσουν.
 - Δέν τό σκέφτηκα. Κι ὕστερα, ἤμουν τσακισμένος. Τήν παραμονή τόν εἶχα δεῖ πού ἔλεγε τά χωρατά του, κι ἦταν τόσο ἤρεμος. Καί τήν ἄλλη, πάει ὁ καλός ὁ ἄνθρωπος.
 - "Ωστε τόν εἶδες τήν παραμονή;
 - Εἶναι ἕνας ξάδερφός μου στό νοσοκομεῖο, μέ κήλη, κι εἶχα πάει νά τοῦ κάνω συντροφιά. 'Εκεῖ μπαίνει τό γιαιτροῦδάκι μας: χαιρετοῦρες, τραταρίσματα, εὐγένειες. 'Ο ξάδερφος, καταλαβαίνετε, εἶναι στήν πρώτη θέση. Γυρίζει μιά στιγμή ὁ γιαιτρός καί μοῦ κάνει: Ξέρεις ποιόν ὁλόουμου* καταλαβαίνεις; ἐδῶ ἐπιρρηματικά: ὅπως ὅπως.

έχουμε κάτω, στό θάλαμο; Τό Σάββα. Έγχειρίζεται αύριο.

— Όστε τ' άποφάσισε, λέω.

— Τ' άποφάσισε τό θηρίο!

— Κι έσεις, τί λέτε;

Στράβωσε τά μούτρα του. Κατάλαβα.

— Τοῦ τό εἶπατε;

— Τό ξέρει. Μά προτιμάει νά τό παίξει τώρα, παρά κάθε μέρα πού... Δέν περνᾶς νά τόν δεις κατεβαίνοντας;

— Εἶναι στό κρεβάτι;

— Εἶναι μέ τίς πιτζάμες, ἀλλά μπορείς νά κρατήσεις τό Σάββα πλαγιασμένο;

Κατέβηκα καί τόν βρήκα στό διάδρομο. Εἶχε τρεῖς τέσσερις γυναικοῦλες γύρω του καί τούς κουβέντιαζε.

— Γειά σου, Σάββα, τοῦ λέω.

— Α, καλῶς τον. Μιά στιγμή νά πεταχτῶ στό θάλαμο νά δῶ τί γίνεται ὁ ἄρρωστος. Θές νά περιμένεις;

— Θά περιμένω, τοῦ λέω. Για σένα ἦρθα.

Γύρισε σέ λίγο.

— Έντάξει, μοῦ λέει. Ὁ ἄρρωστός μου κοιμᾶται βαθιά.

— Ὁ ἄρρωστός σου;

— Ε, ναι. Έχω ἕνα στό διπλανό κρεβάτι κι ὅλη νύχτα τόν πάλευα. Ἦθελε νά σκοτωθεῖ. Εἶχε πάρει σουμπλιμέ* - «ἐρωτική ἀπελπισία», ἀκοῦς ἐκεῖ; Τόν φέρανε σέ κακά χάλια. Κι αὐτός ὁ καλός σου, μόλις συνέφερε κομμάτι*, πῆρε δρόμο γιά τήν ταρατσα, νά τά δώσει ἀπό κεί πάνω. Καλά πού τόν κατάλαβα κι ἔτρεξα πίσω του. Τό λαρύγγι μου γάνιασε* νά τόν κατηγάω ὅλη τή νύχτα. Έρωτική ἀπελπισία, σοῦ λέει. Νά δεις κράση, νά δεις κορμί. Ε, ρέ, ἀδικίες ὁ κόσμος..

— Όστε, Σάββα, τ' άποφάσισες;

— Νά σοῦ πῶ. Θέλω νά ζῶ καί νά ξέρω πῶς σέ κάτι χρησιμεύω. Έτσι, μέ τό σήμερα καί τό αύριο δέν μπορῶ νά βάλω πλάνο. Τί νά περιμένουμε καί νά χάνονται οἱ μέρες;

σουμπλιμέ· λ. γαλλική· χλωριούχος ὑδράργυρος. Χρησιμοποιεῖται ὡς δηλητήριο ἡ ἀντισηπτικό.- **συνέφερε κομμάτι**· καλυτέρευε λίγο.- **γάνιασε**· (τό ρ. γανιάζω)· στέγνωσε.-

— Κι ὁ γέρος σου θά ἔρτει αὔριο;

Ἐκεῖ τό μοῦτρο του γιά μιὰ στιγμή συννέφιασε μά γρήγορα φωτίστηκε ἀπό μιὰ εὐθυμη σκέψη.

— Ἐπρεπε νά πάρω τίς πιτζάμες μου, κατάλαβες; Τοῦ εἶπα λοιπόν πῶς ἡ Ἐταιρεία μέ στέλνει στό Κάιρο, γιά νά παραλάβω καινούριο καμιόνι* καί θά λείψω μέρες. Φρόντισα καί τοῦ γέμισα τό κουτί τοῦ καφέ γιά μιὰ βδομάδα. Τίποτ' ἄλλο δέ χρειάζεται. Τί νά τόν ἔχω νά τρώγεται; Ἄν εἶναι νά τό μάθει, θά τό μάθει μιὰ καί καλή.

Κάθισα μέ τό Σάββα κάποι δυό ὥρες κι ὅλο μέ τό καλαμπούρι καί τό χωρατό του ἦταν. Θυμηθήκαμε τά παλιά. Πῶς γνωριστήκαμε κάτω ἀπό τίς βόμβες μιὰ νύχτα συναγερμού, πού τριγυρίζανε τά Μέσερμιτ* πάνω ἀπ' τήν Ἀλεξάνδρεια... Σηκώθηκα γιά νά φύγω καί δέν ἤξερα πῶς νά τόν ἀποχαιρετήσω. Ὁ μορφασμός τοῦ γιατροῦ μου τριβέλιζε τό μυαλό, καί μ' ἔπιασε γλωσσοδέτης.

— Ἐλα νά φιληθοῦμε, μοῦ λέει ἐκεῖνος. Ἄν δέν ξανανταμώσουμε, ἐσύ τή δουλειά σου, σύμφωνοι;

— Αὐτά νά γράψεις, μοῦ κάνει ὁ Δημήτρης.

— Μά μέ τέτοια δέ γίνεται διήγημα, δέν τό καταλαβαίνεις; Ἄν ἔχεις νά μοῦ πéis τίποτα παράξενο, τίποτα ἔκτακτο πού νά ἔκανε...

— Δημήτρη, πές του γιά τοὺς ἀστυφύλακες.

— Σῶπα, μωρὲ Νικόλα. Τί νά τοὺς κάνει τοὺς ἀστυφύλακες; Ἄ, νά κάτι: Θυμᾶσαι τότε ἐπὶ Φαρούκ*, πού κανεῖς δέν τολμοῦσε νά κατεβεῖ στό δρόμο γιά νά μαζέψουμε ὑπογραφές στή Διακήρυξη τῆς Στοκχόλμης*. Ὁ Σάββας ἔκανε τήν ἀρχή. Διάλεξε τόν τομέα τοῦ Τελωνείου καί τόν ἁλώνισε. Ἄλλους, τοὺς πιάσανε. Δυό φάγαν ἀπέλαση, θυμᾶσαι; Μά ὁ Σάββας ὄχι μόνο δέν πιάστηκε, ἀλλά κατάφερε καί νά πάρει τήν ὑπογραφή τοῦ ἀξιωματικοῦ πού τοῦ ἔκανε τήν ἀνάκριση.

— Πῶς τόν κατάφερε;

καμιόνι: λ. γαλλικὴ φορτηγὸ αὐτοκίνητο. - Μέσερμιτ: γερμανικὰ ἀεροπλάνα πού χρησιμοποιηθήκαν τό δεῦτερο παγκόσμιον πόλεμο. - Ἐπὶ Φαρούκ: ἦταν βασιλιάς τῆς Αἰγύπτου, πού ἐκθρονίστηκε τό 1952. - Διακήρυξη τῆς Στοκχόλμης: Τό 1949 στή Στοκχόλμη τό παγκόσμιον συμβούλιο τῆς εἰρήνης (πρόεδρος Ζολιό Κιουρί) μέ τή διακήρυξη αὐτὴ συγκέντρωσε ὑπογραφές ἀπ' ὅλο τόν κόσμον γιά τὴ διατήρηση τῆς εἰρήνης.

— Τοῦ ἐξήγησε. Τοῦ διάβασε τή διακήρυξη κι ὁ ἄλλος εἶπε: Μά τοῦτο τό ὑπογράφω κι ἐγώ.

— " Ἀλλες λεπτομέρειες; " Ἀν ξέραμε περισσότερα...

— Τί τὰ χρειάζεσαι; Δέ σοῦ φτάνει πῶς πῆρε τήν ὑπογραφή ἐκείνου πού θά διάταζε νά τόν πιάσουν;

— Στό διήγημα δέν εἶναι τὰ γεγονότα πού λογαριάζουν, μά πῶς γινήκανε καί πῶς τὰ περιγράφεις. Χωρίς ψυχολογικές λεπτομέρειες κανείς δέ θά σέ πιστέψει.

— Δημήτρη, πές του γιά τούς ἀστυφύλακες.

— Σῶπα, μωρέ. Δέ βλέπεις τί σοῦ λέει;

— Γράψε τότε γιά τήν κηδεία. Γιά τό γέρο του καί τ' ἀδερφάκι του. Τί ὠραία πού στάθηκαν.

Γράψε γιά τόν κόσμο πού ἔκλαιε...

— " Ἀ, τώρα θυμήθηκα, τόν ἔκοψε ὁ Δημήτρης. " Ἀλλά τοῦτο δέ θά μπαίνει σέ διήγημα. " Ἦταν ὅταν τόν ψέλναν στό ἐκκλησάκι. Εἶχα μείνει στά σκαλοπάτια καί μέ διπλάρωσε ὁ ἕνας ἀπό τούς νεκροθάφτες, ὁ Ρωμιός. Βυθομετροῦσε τήν κατάσταση γιά τό φιλοδώρημα: Γιά κοίτα κόσμος, μοῦ λέει. Ποῦ βρέθηκαν τόσοι γιατροί, δικηγόροι, δάσκαλοι. Τί κοπέλες, τί γέροι, τί παιδιά. Τόση ἀργατιά. Παλαιοί πολεμιστές καί ἀνάπηροι μέ τὰ λάβαρα... Τί ἦταν ὁ μακαρίτης;

— Σοφέρ, τοῦ κάνω. Σοφέρ σέ καμιόνι.

— Τίποτα μασονία*, ἔ;

— Ποιά μασονία τσαμπουνᾶς*, εὐλογημένε. " Ἄνθρωπος ἦταν σάν κι ἐμᾶς.

— Καί τόσα κόκκινα τριαντάφυλλα; " Ἀλλοῦ αὐτά... " Ἐδῶ κοντεύει ν' ἀδειάσετε τ' ἀνθοπωλεῖα. " Ἐκτός ἂν δέν ξέρεις τοῦ λόγου σου. Μά τό Σταμάτη (θά τόν λένε Σταμάτη) δέν τόν γελάει κανείς. Χρόνια στό ἐπάγγελμα. Μπορῶ μέ τό πρῶτο νά σοῦ πῶ ἂν ὁ μακαρίτης εἶχε τή σειρά του, ἂν τόν κλαίνε στ' ἀλήθεια ἢ στά ψέματα. Τοῦ λόγου σου, γιά παράδειγμα, συγγενής σου ἦταν;

— Συγγενής ὄχι, μά φίλος.

— Τί φιλίες μποροῦσες νά ἔχεις τοῦ λόγου σου μ' ἕνα σοφέρ; Βλέπεις; Κι ἄκουσε νά σοῦ πῶ. Χρόνια ἔχω νά δῶ τόσους πολλοῦς νά κάνουνε

μασονία· ἡ ἐταιρία τῶν μασόνων (τεκτόνων).- τσαμπουνᾶς· φλυαρῶ, ἀερολογῶ.-

σειρά, ποιός θά πρωτοσηκώσει τό σεντούκι. Πολύ παράξενος σοφέρ, μά τήν ἀλήθεια!

— "Αμ, οί δυό αστυφύλακες; εἶπε τώρα ὁ Νικόλας. Πῶς τό πήρανε χαμπάρι καί τρέξανε;

— Οἱ δυό πού ἦταν στήν κηδεία; Εἶπα ἐγώ. Θά τούς ἔστειλε ἡ 'Ασφάλεια.

— 'Ασφάλεια καί πράσινα ἄλογα! Ἦταν τῆς Τροχαίας, φίλοι του. "Ολοι τῆς Τροχαίας τόν ξέραν καί τόν ἀγαποῦσαν. "Οποῖος ἤθελε φάρμακο στό Σάββα πήγαινε. Τόν σταματοῦσαν μέ τό καμιόνι του ὅπου καί νά 'ταν, σέ σταυροδρόμι, στήν Κορνίς*. Τό καί τό, τοῦ λέγανε: τό κεφάλι, τά νεφρά, ρευματισμοί. Κι αὐτός τούς βόλευε. Μέ δειγμάτων ἀπό τό φαρμακεμπορεῖο πού δούλευε.

Σωπάσαμε κάμποσο. Σά νά μᾶς φάνηκε πῶς ὁ Σάββας πηγαινοερχόταν μέσα στό γραφεῖο μέ τήν ντουμανιασμένη* ἀτμόσφαιρα. Χαμογελοῦσε ἡρεμα: "Αν δέν ξαναναταμώσουμε, ἐσύ τή δουλειά σου. Σύμφωνοι;

— Τί λές, γίνεται τίποτα;

— Δέ σᾶς ὑπόσχομαι. Μά θά προσπαθῶ.

Τοῦς ἔβγαλα ὡς τό κεφαλόσκαλο. Μέ καληνύχτισαν καί φύγανε.

*Ερωτήσεις

1. Πῶς ἀντιλαμβάνεστε τήν ἀποψη τοῦ ἀφηγητῆ ὅτι «Στό διήγημα...πιστέψαι»;
2. α) Ποιός εἶναι ὁ ἀφηγητής τοῦ διηγήματος; β) ἐνῶ ὁ ἀφηγητής ἐξιστορεῖ τή συνομιλία μέ τοῦς φίλους του καί τίς προτάσεις τους ἢ τίς ἀνανητήσεις τους γιά τό Σάββα, παρεμβάλλει τήν ἐπίσκεψή του στό νοσοκομεῖο. Τί κερδίζει μ' αὐτό τό διήγημα;
3. Βασικός κορμός τοῦ διηγήματος εἶναι ὁ διάλογος. Νά ἐπισημάνετε τίς κυριότερες ἀρετές του.
4. Νά χαρακτηρίσετε τό Σάββα ἀπό τή σκηνή τοῦ νοσοκομείου β) ἀπό τά ὅλα περιστατικά τῆς ζωῆς του.
5. Σέ ποιά τεχνοτροπία κατατάσσεται τό διήγημα; (προτοῦ ἀπαντήσετε, νά συμβουλευθεῖτε τήν εἰσαγωγή γιά τήν πεζογραφία).

Κορνίς: Παραλία τῆς 'Αλεξάνδρειας.- **ντουμανιασμένη ἀτμόσφαιρα:** ἀτμόσφαιρα γεμάτη καπνούς.-

Α. Γαλάνη: Τοπίο μέ πέικα (Ξυλογραφία)

Τό δέντρο (διήγημα)

Τό διήγημα είναι από τή συλλογή « Ἀλλόκοτοι ἄνθρωποι». Γράφτηκε τό 1938 κι ἡ δράση του τοποθετεῖται στήν Αἴγυπτο πρίν ἀπό τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Τό θέμα του, ἡ τύχη ἑνός δέντρου, εἶναι ἐπικαιρο γιά μᾶς σήμερα, πού βλέπουμε τή ζωή μας νά εἶναι συνυφασμένη μέ τή μόλυνση καί τή ρύπανση τοῦ περιβάλλοντος. Βέβαια, ἐκείνη τήν ἐποχή ὁ συγγραφέας δέν ὑποπευόταν τά προβλήματα πού θά δημιουργοῦσε στόν ἄνθρωπο ἡ βιομηχανική ἀνάπτυξη. Τό ψυχικό του δέσιμο μέ τά δέντρα, ἰδιαίτερα μέ τό δέντρο τοῦ διηγήματός μας, πολλά θά εἶχε νά διδάξει τό σύγχρονο ἄνθρωπο.

Δάσκαλος σέ μιά μικρή πόλη τῆς Ἄνω Αἰγύπτου! Ὅριζοντες κλειστοί, κουτσομπολιό, ταπεινώσεις. Ἀλί σέ κείνον πού τόν ρίχνει ἡ μοίρα του κεῖ πέρα. Δέν ἔχει πολλούς δρόμους νά διαλέξει. Ἡ θά σκεπάσει τά μάτια του μέ τήν πένθιμη μπόλια* τῆς ἀδιαφορίας καί θά καταπιεῖ τήν ψυχή του...

Μά δέν πρόκειται νά μιλήσω ἐδῶ πέρα γι' αὐτά. Θέλω μονάχα νά διηγηθῶ τήν ἱστορία μιανοῦ δέντρου!

Σᾶς ἔτυχε νά πιάσετε φιλία μ' ἕνα δέντρο; Εἶναι κάτι πού ἔχει πολλή γοητεία. Κατεβαίνετε, λόγου χάρη, ἀπ' τό σπίτι σας, «Ποῦ πᾶς;» σᾶς ρωτᾶνε, - Νά, μιά βόλτα...λέτε. Μά μέσα σας κρυφά: Πάω νά δῶ τό Δέντρο!

Μπορῶ νά σᾶς νοματίσω* πολλά δέντρα πού ἀγάπησα. Στό Κάιρο, στήν Πλατεία Ἰσμαηλίας, ἀνάμεσα στοῦ Ἰσάγιεβιτς καί τούς ἐγγλέζικους στρατῶνες, ὀρθώνεται πανύψηλος ἕνας γέρικος «ἀναμαλλιάρης*» εὐκάλυπτος, ὅπως τόν λέει ἕνας φίλος μου ποιητής. Πηγαίνετε νά τόν «δεῖτε». Θά νιώσετε κάτι μέσα σας νά χτυπάει ἀπό τήν ἀναπάντεχη ἀνακάλυψη. Ἐνα τόσο μεγαλόπρεπο δέντρο, πού δέν προσέξατε ποτέ. Κάποιο ἄλλο εἶχε σταθεῖ ὁ καλύτερος σύντροφος τῶν παιδικῶν μου χρόνων. Καθισμένος στή ρίζα του κάπνισα τά πρῶτα μου τσιγάρα. Ἐκεῖ ὄνειροπόλησα καί κεῖ ἔκλαψα. Ὅλο λέω νά ξεκινήσω μιά μέρα νά πάω νά δῶ τί γίνεται κι ὅλο κάτι θά βρεθεῖ νά μέ

μπόλια: μαντίλα (ἐδῶ μτφ.).- **νοματίζω** (κάποιον): ὀνοματίζω (κάποιον).- **ἀναμαλλιάρης:** ὁ ἀναμαλλιασμένος· αὐτός πού ἔχει μαλλιά ἀνακατεμένα (ἐδῶ μτφ.).-

μποδίζει. Είναι στη Ρόντα*. Στην ίδια οχτη μέ τό μέγαρο τοῦ Μωχάμετ "Αλυ*. Θυμῶμαι τήν κουφάλα του καί τά κλαδιά του πού γέρναν, γέρναν πρός τό ποτάμι καί βουτοῦσαν τίς ἄκρες τους στά νερά. Ἀπέναντι ἔβλεπα τό νοσοκομεῖο τοῦ Κάσρ-ἐλ-Ἀίνι. Ἀραγε τί νά γίνεται τό δέντρο αὐτό;

Τώρα θυμᾶμαι κι ἄλλο ἓνα στό Ράμλι*. Ἀνάμεσα Σούτς καί Τζανακλή. Στριβοντας γιά τόν Προφήτη Ἡλία, ἀφήνεις ζερβά σου τήν ἑπαυλὴ Χατζηδάκη, ἀμέσως θά τό δεῖς μπροστά σου! Μικροί τό λέγαμε τό «Πεῦκο». Ἔτσι τό ξέρεي ὅλη ἡ γειτονιά, ἓνα γύρω. Ὑπάρχει ἀκόμα.

Δέν εἶναι πολλές μέρες, ἓνα δειλινό ξεκίνησα, συγκινημένος σά νά πήγαινα σέ προσκύνημα. Τό εἶδα πάντα ἴδιο, σύρριζα στό τοιχαλάκι, ν' ἀπλώνει τά κλαδιά του πάνω ἀπ' τήν αὐλή μέ τά κοτέτσια καί νά κουνάει τήν κορυφή του, θά 'λεγες μέ συμπόνια, πρός τό ρημαγμένο οἰκόπεδο πού ἀπλώνεται ἀπέναντί του, πόσα χρόνια τώρα, μέ τίς πέτρες, τ' ἀγκάθια καί τήν καλαμένα καλύβα τοῦ σουντανᾶ*.

Ὅταν πρωταντίκρισα αὐτό τό δέντρο στήν Ἀνω Αἴγυπτο μόνο πού δέν φώναξα. Ἐνίωσα τήν ψυχή μου νά πιάνεται ἀπό ἐνθουσιασμό κι ἀπό φόβο. Πολλοί ἑρωτευμένοι νιώθουν κάτι παραπλήσιο. Στή χαρά τῆς ἀγάπης τους ὑπάρχει πάντα ὁ φόβος γιά κάτι πού ἀναπάντεχα θά 'ρθεῖ νά τούς τήν πάρει.

Ἦταν ἓνα στιβαρό, γεροδεμένο «λάμπαχ*», καλοῖσκιωτο. Εἶχε φυτρώσει στήν οὐγια* τοῦ δρόμου, πρός τή μεριά τοῦ καναλιοῦ κι ἀπλωνε τά κλαδιά του πρός ὅλες τίς μεριές, πλατιά καί πυκνά κι ἀνέβαινε πρός τ' ἀπάνω, ψηλά, γεμάτο περηφάνια. Ὁ ἴσκιος του πολλές φορές σκέπαζε ὀχι μονάχα τήν ἄμμο τοῦ οἴχτου στά πόδια του μά καί ὀλάκερο τό πλάτος τοῦ καναλιοῦ, ἀγγίζοντας τό πρόχωμα πού πάνω του περνᾷ ὁ σιδηρόδρομος πού ἐνώνει τό Κάιρο μέ τό Λουξορ*.

Ἦταν ἓνα τόσο καλό δέντρο. Ἀπό κάτω του καθόνταν νά ξαποστάσουν λογῆς λογῆς πεζοπόροι. Οἱ ταξιδιώτες πού θέλαν νά

Ρόντα: τοποθεσία τοῦ Καίρου.- **Μωχάμετ "Αλυ**: ἀντιβασιλιάς τῆς Αἰγύπτου (1804-1849), πού τό 1825 ἔστειλε τόν Ἱμπραήμ, γιά νά καστεῖλει τήν ἐλληνική ἐπανάσταση.- **Ράμλι**: συνοικία τοῦ Καίρου.- **σουντανᾶς**: φιστικός.- **λάμπαχ**: εἶδος τροπικοῦ δέντρου.- **οὐγια**: τό περιθώριο, ἡ ἄκρη τοῦ ὑφάσματος, ἐδῶ μτφ τό κράσπεδο τοῦ δρόμου.- **Λουξορ**: Πόλη τῆς Ἀνω Αἰγύπτου.-

πάρουν τό βαποράκι τοῦ ποταμιοῦ ἐκεῖ στέκονταν περιμένοντας. Καί κεῖ γέρναν νά κοιμηθοῦν σάν τοὺς ἔπιανε ἡ νύχτα.

Καί τώρα ἐκεῖ ἀπό κάτω του μαζεύονταν τά μεσημέρια, γιά νά τόν πάρουν λιγάκι οἱ ἐργάτες πού δούλευαν στό χτίριο, γιατί λίγα μέτρα μακρύτερα, στήν ἄλλη μάντα τοῦ δρόμου, ἡ Κυρά ἔχτιζε τό καινούριο της σπίτι.

Εἶχε ξεσηκώσει ἐπίτηδες τζινιέρη* ἀπό τό Κάιρο, ἡ Κυρά. Τό σπίτι θά χτιζόνταν ὅλο μέ μπετόν καί μέ ὑλικά πρώτης ποιότητος. Θά ἦταν τό πιό μεγάλο καί τό πιό ὁμορφο σπίτι τοῦ χωριοῦ.

Μόλις πάτησα τό πόδι μου στό χωριό, τήν πρώτη κουβέντα πού ἄκουσα ἦταν γιά τήν Κυρά καί γιά τό σπίτι της. Μοῦ εἶπαν πῶς ἡ προκοπή μου ὅλη ἐδῶ πέρα ἐξαρτιόταν ἀπό τήν ἐντύπωση πού θά ἔκαμνα τῆς Κυρᾶς. "Ἐπρεπε νά εἶμαι πολύ προσεχτικός μαζί της, ἂν ἤθελα νά 'χω δουλειά καί τοῦ χρόνου. Μοῦ διηγήθηκαν κάτι πού ἔγινε τίς προάλλες. Ἡ γυναίκα μιανοῦ φουκαρᾶ θέλοντας νά τῆς κάμει κοπλιμέντο* τῆς εἶπε: «Ὁμορφο θά γίνει τό σπιτάκι σας...» Γιατί νά πεῖ «σπιτάκι»; Χάθηκε! Οὔτε καλημέρα πιά, οὔτε «ὑποστήριξη». Ξεγράφηκε ἀπό τό βιβλίο καί κείνη κι ὁ ἄντρας της. Οἱ ἄνθρωποι βρίσκονταν σέ πραγματική ἀπόγνωση.

Αὐτή ἡ Κυρά ἦταν ἡ χήρα μιανοῦ δικοῦ μας πού 'χε καταφέρει, Θεός ξέρει πῶς, νά κάνει πολλά λεφτά. Σάν πέθανε -μή ρωτᾶς πῶς καί γιατί- ἐκείνη «στάθηκε στό πόδι τοῦ μακαρίτη σάν ἄντρας» κι ὄχι μονάχα ἀνέθρεψε τά παιδιά, μά μεγάλωσε τήν περιουσία καί «ἐπεβλήθηκε».

Μ' ὅλο πού τήν τρέμαν ὅλοι τους θά βρισκόταν πάντα κάποιος στήν παρέα, σάν ἀναφέρονταν τ' ὄνομά της, νά πεῖ τήν ἀρχή μιᾶς παροιμίας: «Πλένε τά ρόδα στό γισλό...». Δέν κατάφερα ποτέ μου νά μάθω πῶς τῆς τό κόλλησαν αὐτό. Γελοῦσα ὅμως κι ἐγώ μαζί μέ τοὺς ἄλλους.

Οἱ μέρες περνοῦσαν. Στό σχολειό, κουτσά στραβά, τά κατάφερνα μέ τά παιδιά. Τό σπίτι τῆς Κυρᾶς τελείωνε. Μιά ἀπό αὐτές τίς βραδιές θά ἔδινε μιὰ μεγάλη σουαρέ* νά γιορτάσει τά ἐγκαίνια.

Τό σχολειό ἦταν λίγο πιό κάτω ἀπ' τό δέντρο. "Ετσι τό ἔβλεπα

τζινιέρης: μηχανικός.- **κοπλιμέντο:** λ. ἰταλική: κολακευτικός λογός, φιλοφροσύνη.- **Δικοῦμαι:** δηλ. Αἰγυπτιώτη Ἑλληνα.- **σουαρέ:** λ. γαλλική, ἐσπερίδα, συγκέντρωση σ' ἓνα σπίτι τίς ἐσπερινές ὥρες γιά διασκέδαση.-

πολλές φορές τήν πάσα μέρα. Εἶχαμε γίνει σπουδαῖοι φίλοι· δέν ἔτυχε μιὰ φορά -νύχτα ἢ μέρα, στενοχωρημένος ἢ χαρούμενος ἂν ἤμουν- νά περάσω πλάι του καί νά μὴν τό προσέξω.

— Πῶς τὰ περνᾷς τώρα πού εἶναι ἀνοιξη; τό ρωτοῦσα. Καί κείνο μοῦ ἀποκρινόταν μ' ὅλο τό εἶναι δείχνοντάς μου τὰ πράσινα φύλλα του καί τὰ χνουδωτά λουλούδια του μέ τή βαριά μυρουδιά, καμαρώνοντας.

Μιὰ νύχτα νά τί ἔγινε. Γύριζα ἀπό 'ναν μακρινό περίπατο. Μεσάνυχτα. Τέλεια ἔρημιά παντοῦ. Πλησίαζα στό δέντρο, ὅταν πρόσεξα πάνω του κάποιον ἄνθρωπο σκαρφαλωμένο. Ἄκουσα καί χτυπήματα. Τότες ἔτρεξα!

Καί ἀμέσως κατάλαβα. Μαχαιρῶναν τό δέντρο! Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἔμπηγε στήν «καρδιά» του, ἐκεῖ πού ὁ χοντρός κορμός χώριζε σάν παλάμη στέλνοντας τὰ κλαδιά του πρὸς ὅλες τίς κατευθύνσεις, ἔμπηγε χτυπώντας βαριά ἓνα μεγάλο λοστό. Σωστή δολοφονία!

Τό δέντρο, μέ τό φαρμακερό αὐτό σίδερο στά σπλάχνα του θά μαράζωνε σιγά-σιγά, μά σίγουρα, καί μιὰ μέρα θά ἔπεφτε κάτω ξερό.

— Γιατί τό κάνεις αὐτό; φώναξα φρενιασμένος.

Ὁ ἄλλος σταμάτησε τή δουλειά του. Γύρισε καί μέ κοίταξε. Ἀναγνώρισα ἓνα ἀπό τοὺς ὑπηρετές τῆς Κυράς.

— Τί σέ νοιάζει; μοῦ ἀποκρίθηκε ἀργά. Κάμνω ὃ ,τι μέ προστάζανε.

Τό ψωμί...τό ἔρημο ψωμί! Νά τὰ βάλω μέ τήν Κυρά; Αὔριο κιόλας θά 'φευγα.

Κατάπια τὰ λόγια μου, χαμήλωσα τό κεφάλι καί τράβηξα γιά τό δωμάτιό μου. Μά ὅλη τή νύχτα μέσα στό μυαλό μου στριφογύριζε σάν τρυπάνι αὐτό: — Γιατί; Τί τῆς ἔφταιξε τό δέντρο; Ἐνα τόσο ὁμορφο δέντρο μπροστά στό σπίτι της;

Τό ἔμαθα τήν ἄλλη μέρα. Στὴ σουαρέ τῶν ἐγκαινίων. Ἡ Κυρά μέ πῆρε σέ μιὰ γωνιά καί μοῦ εἶπε:

— Σᾶς ἀρέσει τό σπίτι; Πᾶνε νά σκάσουνε. Καί μ' ἓνα χαμόγελο γεμάτο πονηράδα:

— Κι ὅταν θά πέσει τό δέντρο...

— Πῶς; ρώτησα ἐγὼ λαχανιάζοντας.

— Ἐβαλα καί τό κάρφωσαν χθές βράδυ, μοῦ ἀποκρίθηκε, παίρνοντας ὕφος συνωμοτικό.

Καί τότε χίμηξε ἀπὸ μέσα μου βαθιά ἓνα «γιατί, γιατί;» τόσο ἔντονο,

τόσο χρωματισμένο πού ή Κυρά θεώρησε πρέπον νά μοῦ ρίξει μιὰ ματιά αὐστηρή καί ἐπιπληχτική, θυμίζοντάς μου ἔτσι πῶς βρισκομαι μέσα σέ «κόσμο». "Ὑστερα μέ συγκατάβαση, σά νά ἐξηγοῦσε σ' ἕναν κουτό κάτι πολύ ἀπλό, πρόσθεσε:

— Αὐτό τό παλιόδεντρο κρύβει ὅλη τή φατσάδα* τοῦ σπιτιοῦ. Οἱ ἐπιβάτες τοῦ τρένου ἀπέναντι, σάν περνοῦν δέν βλέπουν τίποτα.

Μάλιστα! *Ακριβῶς ἔτσι τὰ εἶπε.

Τώρα, τί ἀπάντησα καί τί ἔκανα μετά ἀπό αὐτό, δέν ἔχει ἀπολύτως καμιά σημασία. Ἦθελα νά σᾶς διηγηθῶ τήν ἱστορία μιανοῦ δέντρου καί ὄχι τὰ δικά μου βάσανα.

Ἑρωτήσεις

Τό διήγημα ξεχωρίζει γιά τή διάρθρωσή του: ἀρχίζει μέ τίς περιγραφές τοῦ ἀφηγητή γιά τὰ δέντρα, πού γνώρισε καί φτάνει στό δέντρο τοῦ διηγήματος. - Ἀφοῦ τό διαβάσετε νά σᾶς ἀπασχολήσουν τὰ ἑξῆς θέματα:

1. Τί πετυχαίνει ὁ ἀφηγητής μέ τήν πρόταξη τῆς περιγραφῆς τῶν δέντρων πού γνώρισε;
2. Πῶς συνεχίζει; Νά ἐπισημάνετε τὰ βασικά σημεῖα τῆς ἐξέλιξης τοῦ μύθου.
3. Νομίζετε ὅτι μέ τήν ἐναλλαγή στήν ἀφήγηση γιά τό δέντρο καί τήν Κυρά κερδίζει περισσότερο τό διήγημα; Γιατί;
4. Νά χαρακτηρίσετε τήν Κυρά μέ βάση τὰ λόγια της, τὰ ἔργα της καί τίς πληροφορίες πού μᾶς δίνει ὁ ἀφηγητής.
5. Νά χαρακτηρίσετε τόν ἀφηγητή.
6. Τί ὑπαινίσσονται τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ ἀφηγητή;

Στρατής Τσίρκας (1911-1980)

Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Γιάννη Χατζηανδρέα. Γεννήθηκε στό Κάιρο καί πέθανε στήν Ἀθήνα. Ἀσχολήθηκε μέ τήν ποίηση, τή μελέτη, τήν πεζογραφία καί μεταφράσεις ξένων συγγραφέων. Μέ ἰδιαίτερη ὁμως ἐπιτυχία καλλιέργησε τό διήγημα καί κυρίως τό μυθιστόρημα. Ἀξιοποιώντας τὰ διδάγματα τῶν

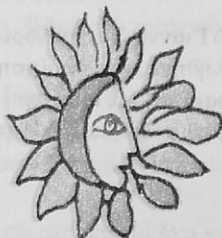
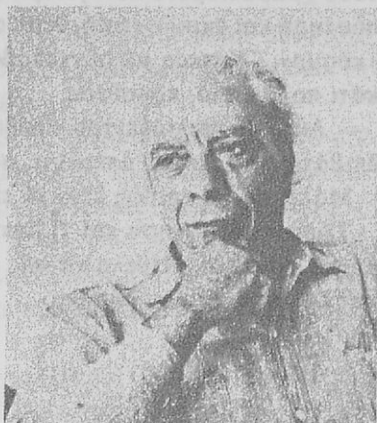
φατσάδα: πρόσοψη.-

μεγάλων ρεαλιστών συγγραφέων, έγραψε τό τρίτομο μυθιστόρημα « Άκυβέρνητες Πολιτείες», πού άποτελεί σημαντική τομή στην ιστορία του νεοελληνικού μυθιστορήματος, γιατί μπολιάζει άριστοτεχνικά τή ρεαλιστική γραφή με τίς νεότερες τάσεις στην πεζογραφία. Τό έργο του: 1) *Ποιητικές συλλογές*: *Φελλάχοι* (1937), *Τό Αυρικό ταξίδι* (1938), *Προτελευταίος άποχαιρετισμός και τό Ισπανικό δράτόριο* (1946).

2) *Διηγήματα*: *Άλλόκοτοι άνθρωποι* (1944), *Ό Άπρίλης είναι πιά σκληρός* (1947), *Ό ύπνος του θεριστή* (1954), *Νουρεντίν Μπόμπα* (1957), *Στόν κάβο* (1970), *Τά Διηγήματα* (1978). (περιλαμβάνονται όλες οι προηγούμενες συλλογές, έκτός από τό *Νουρεντίν Μπόμπα*).

3) *Μυθιστορήματα*: Τόμ. Α΄, *Ηλέσχη* (1960), Τόμ. Β΄, *Άριάγνη* (1962), Τόμ. Γ΄, *Η Νυχτερίδα* (1965), *Χαμένη άνοιξη* (1970).

4) *Μελέτες*: *Ό Καβάφης και ή εποχή του* 1958), *Ό πολιτικός Καβάφης* (1971) κ.ά.

Ἡ κεφαλή τῆς Μέδουσας

(ἀπόσπασμα)

«Ἡ Κεφαλή τῆς Μέδουσας» (1963) εἶναι τὸ δεῦτερο ἀπὸ τὰ τρία μυθιστορήματα τοῦ Πρεβελάκη πού συνδέονται μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Οἱ δρόμοι τῆς δημιουργίας». Τὸ πρῶτο εἶναι «Ὁ ἥλιος τοῦ θανάτου» (1959) καὶ τὸ τρίτο «Ὁ Ἄρτος τῶν ἀγγέλων» (1966). Στὴν τριλογία ὑπάρχουν ἀρκετὰ αὐτοβιογραφικὰ στοιχεῖα. Κεντρικὸ πρόσωπο καὶ ἀφηγητὴς εἶναι ἕνας νεαρὸς Κρητικὸς, ὁ Γιωργάκης, πού σ' αὐτὸ τὸ μυθιστόρημα τὸν βρίσκουμε στὴν Ἀθήνα νά κάνει τίς σπουδές του καὶ νά ζεῖ τίς ἰδεολογικὲς καὶ πολιτικὲς συγκρούσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ μεσοπολέμου. Στὸ ἀπόσπασμα ὁ Γιωργάκης βρίσκεται στὴ συντροφιά τοῦ Λοῖζου, ἑνὸς ὄριμου καὶ καλλιεργημένου ἀνθρώπου, πού μὲ τὴν παιδεία του ἀσκεῖ σημαντικὴ ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση τοῦ νεαροῦ.

Ἕνας καλὸς διδάχος, πού τὸν ἔκραζαν Λοῖζο, μ' ἔχει ὀρμηνέψει ἀπὸ μικρὸ νά βάνω στὸ χαρτί μονάχα ὅσα σπαράζουνε τὰ σπλάχνα μου. Καί μοῦ ἔχει ἀφησμένη εὐκὴ καὶ κατάρρα νά μὴν καταδέχουμε τὰ ἔτοιμα αἰσθήματα καὶ φρονήματα. «Τὸ ζήτημα εἶναι ἀπὸ ποῖο βάθος ἀναπηδᾷ ὁ λόγος!» Ἔτσι ἔλεγε. Νά γράφεις γιὰ νά γιομίζεις τὸ χαρτί, αὐτὸ τ' ὀνόμαζε κούφια ταραχὴ καὶ ἀγυρτεία. Ἐκεῖνος ὁ ἴδιος ἔκανε σάν τὸ Σωκράτη : ὅ,τι εἶχε στὴν καρδιά τὸ 'χε καὶ στὰ χεῖλη. Τὸ λόγο του τὸν ἔριχνε στὸ βράχο καὶ στὴν ἀφράτη γῆς σάν τὸ σπόρο. Ἄν τοῦ ἔλειπαν οἱ στοές κι οἱ πλατανιάδες ὅπου δίδασκε ὁ ἀρχαῖος, ὁ διδάχος μου εἶχε τὸ σπιτάκι του στὸν Ἰσκιο τῆς Ἀκρόπολης, ὅπου συνήθιζε νά συνάζει λιγοστοὺς διαλεχτοὺς ἄντρες, τὸ περισσότερο παλιούς συντρόφους του πού ξεδιψάζαν ἀκόμα στὴν πηγὴ τῆς σοφίας του.

Ἐκεῖ τὸ 'χε τὸ ριζικὸ μου νά γνωρίσω μερικά πρόσωπα πού, ἐπειδὴ ὑποφέρον ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τοῦ αἵωνα, μ' ἔκαναν νά δῶ καθαρότερα τὸν ἑαυτὸ μου. Θά μιλήσω πρῶτας γιὰ ἕνα γλύπτη κι ἄς τὸν ἀντάμωσα πολὺ λίγες φορές. Ἀρχίζω ἀπὸ κεῖνον, ἐπειδὴ τὰ πάθη του προεικονίζουν ὥς ἕνα σημεῖο τὰ δικά μου. Τ' ὄνομά του ἦτανε

Στέφανος, καί κρατοῦσε ἀπό κάτι Τηνιακοὺς μαρμαράδες ποὺ εἶχαν σκορπίσει τ' ἀνώνυμα ἔργα τους στὸ νησί τους καὶ στὴ Σύρα, καὶ πιό ὕστερα στὴν Ἀθήνα. Μαστόροι σεμνοί, ποὺ δούλεψαν μέ ταπεινοσύνη τὸ μάρμαρο, χωρὶς ποτὲ νά πάει ὁ νοῦς τους νά βγάλουν ἀπὸ μέσα του ἀνθρώπινη μορφή. Ἡ τέχνη τους ἦταν νά πελεκοῦν σταυροὺς γιὰ τὰ κοιμητήρια, ἄμβωνες, τέμπλα, δεσποτικούς θρόνους, κολόνες καὶ κεφαλοκόλωνα, μὰ ποτὲ ἀγάλματα σάν τοὺς ἀρχαίους, ποὺ δὲν τὰ 'χει ἡ Ὁρθοδοξία. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τῆ γενιά τους ποὺ κίνησε νά γίνει ἀνδριαντοποιός ἦταν ὁ Στέφανος. Τὸν εἶχαν στείλει νὰ σπουδάσει στὴ Γερμανία στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα, καὶ γύρω στὰ 1926 ποὺ τότε γνώρισα, ἦτανε στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας. Ἐνα ἀξιόλογο ἔργο του, ποὺ εἶχε ἐκτιμηθεῖ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν τόπο μας, κι ἓνα περιστατικό ἀκόμα ἀξιολογότερο γιὰ τὰ μάτια τοῦ Λοῖζου, τοῦ εἶχανε δώσει δικαίωμα εἰσόδου στὸ στενὸ κύκλο μας.

Ὁ Λοῖζος ἤθελε θαρρεῖς νά δικαιολογήσει στὰ μάτια μας τὴν παρουσία του, ὅταν τὸν ἔβαλε νά διηγηθεῖ ἐκεῖνο τὸ περιστατικό. Κατὰ τὴ γνώμη τοῦ ἴδιου τοῦ γλύπτη, τόσες γενεές ἀπὸ τὸ αἷμα του ποὺ εἶχαν στερηθεῖ στὶς δημιουργίες τους τὴν ἀνθρώπινη μορφή, τὸν εἶχαν προετοιμάσει νά πλάσει τὸ πρῶτο τοῦ ἀγάλμα μέ τὸ ξάφνιασμα ποὺ ἔνας τυφλὸς ἐκ γενετῆς πρωταντικρίζει τὸν κόσμο. «Ἐνας ἀρχαῖος πλάστης» θυμοῦμαι ποὺ εἶπε «πῆδησε ἀπὸ κεφάλι σὲ κεφάλι τοὺς προγόνους μου καὶ κούρνιασε στὸ δικό μου.— Ὁμολόγησε, Στέφανε» τὸν ἔκοψε ὁ Λοῖζος «πὼς προτοῦ οἱ φοῦχτες σου πάρουν νά σέ τρῶνε νά πλάσεις τὸν Ἐφηβό σου, ἔφερες γύρω τὰ γυμνάσια* καὶ καμάρωσες τοὺς νέους ὅπως ὁ ἀρχαῖος! — Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι· ἔφερα γύρω τὰ γυμνάσια» ἀποκρίθηκε ὁ Στέφανος μ' ἓνα σοβαρό ποὺ μοῦ φάνηκε πὼς ἔκρυβε ἓναν πόνο. « Ἀλλ' ἂν δὲν εἶχα ὄνειρευτεῖ τὸν Ἐφηβό μου σάν Ἀπόλλωνα, τὰ ζωντανὰ κορμιά δέ θά μοῦ εἶχαν χρησιμέψει σὲ τίποτα. Κι ἔπρεπε νά τὰ μελετήσω στὰ γυμνάσια, ἐπειδὴ ἐκεῖ μονάχα οἱ νέοι μας, ποθώντας τὴ δική τους τελειότητα, διαβλέπουν ἀκόμα τοὺς θεοὺς».

Ὁ Στέφανος εἶχε δουλέψει, κατὰ τὴ διήγησή του, τέσσερα πέντε χρόνια γιὰ νά πλάσει τὸ ἀγάλμά του. Ἐπειτα, ἀπὸ μίαν ἀτελεῦτητη σειρὰ σπουδῆς καὶ ἀποπειρες, εἶχε ἀποδώσει στὸν πηλὸ τὸ εἶδωλο τῆς

γυμνάσιο: γυμναστήριο.-

φαντασίας του. Τό έχυσε στο γύψο, τό δούλεψε ξανά, καί ήρθε ή ώρα νά τό μεταφέρει στο χαλκό. "Αν πατοῦσε τήν παράδοση πού είχε κληρονομήσει από τούς προγόνους του τούς μαρμαράδες, υπάκουε - ὅπως ἔλεγε- στο θέλημα τοῦ ἀρχαίου χαλκοπλάστη πού είχε σαρκωθεί μέσα του. Κιβώτισε τό γύψινο πρόπλασμα καί τό φόρτωσε στο τρένο πού πήρε ὁ ἴδιος γιά τό Μόναχο, ὅπου ἤξερε πώς θά ἔβρισκε τό κατάλληλο χυτήριο. "Ήτανε τέλη Ἰουλίου τοῦ 1914 ὅταν κίνησε: τή μέρα πού ἔφτανε στο Μόναχο, ξέσπασε ὁ Πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος. «Τήν ώρα πού ἔβγανα ἀπό τό κιβώτιο τόν "Εφθό μου καί τόν ἔστηνα στήν αὐλή τοῦ χυτηρίου» εἶπε ὁ Στέφανος χλωμιάζοντας μία στάλα «ἤρθε ἀπό τό τηλέφωνο ἡ εἶδηση πώς ἡ Κυβέρνηση εἶχε ἐπιτάξει ὅλο τό χαλκό τῆς χώρας γιά τίς ἀνάγκες τοῦ πολέμου».

Οἱ ἐργάτες τοῦ χυτηρίου παράτησαν τή δουλειά τους κι ἔτρεξαν νά καμαρώσουν τ' ὀλόγυμνο παλικάρι πού εἶχε φτάσει ἀπό τά μέρη τοῦ Νότου. Ήταν ἥσυχο, μόλις ἔσφιγγε τούς γρόθους του, τό μέτωπο τό εἶχε καθαρό, καί στά χεῖλη του ἀχνόφεγγε ἓνα χαμόγελο. Τό ἀνάστημά του δέν περνοῦσε τό φυσικό, οἱ καλοπλασμένοι μυῶνες του δέν ἔδειχναν περισσότερη δύναμη ἀπ' ὅση τοῦ νέου πού γυμνάστηκε σέ ἀρμονικά ἀγωνίσματα. Τό ἓνα σκέλος στήριζε τό λυγρό σώμα, τό ἄλλο ἀναπαύοταν. "Ελεγε πώς ὁ ἥλιος τό χάιδευε ἀκόμα, ἔτσι ὁμορφα τό στέρνο του δεχότανε τό φῶς. Δέν ἤξερες ἂν ἦταν ἄνθρωπος ἢ θεός. "Αν ἦταν ἄνθρωπος, θά εἶχε σπαρθεῖ ἀπό θεό, κι ἂν ἦταν θεός, θά εἶχε πάρει τή μορφή ἀνθρώπου γιά νά χαρεῖ τόν κόσμο τῶν θνητῶν.

Οἱ ἐργάτες, ὕστερα ἀπό τό πρῶτο τους ξάφνιασμα, ὁ Στέφανος τοὺς εἶδε νά παίρνουν τά μάτια τους ἀπό τό ἀγαλμά του καί ν' ἀναβλεμματίζουν πρὸς ἓνα γύψινο κολοσσό πού ὀρθωνόταν ἐκεῖ στο πλάι πάνω σέ δυό μπότες γεμάτες σά φουγάρα. Ὁ Στέφανος δέν τόν εἶχε παρατηρήσει ἐκεῖνον τό σαραντάπηχο ὅταν ἤρθε κι ἀπόθεσε στόν ἴσκιο του τό ἔργο του. Πισωπάτησε τώρα ὡς τό μαντρότοιχο, καί χρειάστηκε νά τσακίσει τό σβέρκο του γιά νά τόν δεῖ ἀπό κάτω ὡς ἀπάνω. Ήταν ἓνας σύγχρονος στρατιωτικός μ' ἓνα κοντόξυλο στο χέρι -δίχως ἄλλο τή στραταρχική ράβδο του- καί μ' ἓνα κουμπελίδικο* κράνος στο κεφάλι, ὄχι μικρότερο ἀπό τό καζάνι ὅπου ἔβραζε τοὺς

άνθρώπους ὁ δράκος τοῦ παραμυθιοῦ. Οἱ ἐργάτες κοίταζαν πότε τό ἕνα πότε τό ἄλλο ἀγαλμα, κι ἔδειχναν νά ντρέπονται. Ὁ Στέφανος δέ δυσκολεύτηκε νά καταλάβει πώς ἡ ἀπαγόρευση νά χύνονται ἀγάματα στό χαλκό δέν ἔπιανε τά γλυπτά πού εἶχαν προορισμό νά ἐρεθίζουν τό λαό στά ἔργα τοῦ ὀλέθρου. Κατάλαβε συνάμα πώς ὁ Κολοσσός δέν ἦταν ἄλλος ἀπό τόν Αὐτοκράτορα.

Ὑστερα ἀπό λίγες ἡμέρες, ὁ Στέφανος βρισκόταν ζορισμένος νά πάρει τό τρένο πού ἄδειαζε πρὸς τά σύνορα τοὺς ξένους ὑπηκόους. Νά φορτώσει μαζί καί τό ἀγαλμά του, δέν τοῦ βόλεσε μηδέ νά κάμει λόγο. Ὁ πόλεμος εἶναι πόλεμος! Μονάχα πού κοίταξε παρακαλεστικά τοὺς ἐργάτες τοῦ χυτήριου: «Θά τοῦ τό φύλαγαν τό ἔργο τῆς ζωῆς του ὥσπου νά γίνει ἀγάπη ἀνάμεσα στά ἔθνη;» Αὐτό πῆγε νά τοὺς πεί. Μά εἶδε στά μάτια τοὺς τὴν ἀγωνία γιὰ τὴ δική τους τὴ ζωὴ καί δέ μίλησε. Στό τρένο ἄκουσε τοὺς συνταξιιδῶτες του νά θρηνοῦν καί νά ὀδύρουνται γιὰ τά πράματα πού εἶχαν ἀφησμένα πίσω τους. Δέν ἦταν λίγα! Μέγαρα, ἀποθήκες, αὐτοκίνητα, ἅτια τῆς καβάλας. Ὅμως, ὅλα τοῦτα, γίνονται καί ξαναγίνονται. Περνοῦν ἀπὸ τό ἕνα χέρι στ' ἄλλο, φθείρονται κι ἀφανίζονται, ἡ μοῖρα τους εἶναι σάν τῶν φύλλων τοῦ δέντρου...Μά ἕνα Ἀγαλμα;

Τέσσερα χρόνια ὁ Στέφανος ἔζησε μέσα στὴν ἀγωνία. Στρατοὶ μακελεύτηκαν, πολιτείες γκρεμίστηκαν, θεόρατα κάστρα τά πῆγε τό κανόνι ὥς τό χῶμα. Τί νά εἶχε γίνει ὁ Ἐφηβός του; Τόν εἶχαν ἀκρωτηριάσει οἱ βόμβες; Τόν εἶχαν συντρίψει οἱ ἀκρωτηριασμένοι, ἀπὸ φθόνο νά βλέπουν τὴν ἰδανικὴ του ἀκεραιότητα; Ὁ Στέφανος μαράζωνε στὴ χώρα του σάν ἕνας Πλάστης πού τοῦ ἔκλεψαν τό ἀρχέτυπο* μιᾶς καινούριας ἀνθρωπότητας. Ὅταν ἐγινε εἰρήνη στὸν κόσμο, οἱ φίλοι του τόν παρακίνησαν νά πάει ν' ἀναζητήσει τό ἔργο του. Πῆρε πάλι τό τρένο, ὅμως μέ τό Χάρο στὴν καρδιά. Μιά φτενὴ ἐλπίδα τόν εἶχε κρατήσει ὥς τότε στὴ ζωή: ἂν τό Ἀγαλμα εἶχε χαθεῖ, θ' ἄνοιγε ἕνα λάκκο στὴν ξένη γῆ καί θά χωνόταν μέσα ζωντανός. Νά πάρει τὴ στράτα νά γυρίσει πίσω στὴν πατρίδα, αὐτό δέ θά εἶχε πιά κανένα νόημα. Γιατί μέσα στὴν ψυχὴ του εἶχε μαθαθεῖ ὁ πόθος νά ξεπεράσει τόν ἑαυτό του, ἡ ὁρμὴ ἐκείνη πού τόν εἶχε σπρώξει γιὰ τά

*ἀρχέτυπο· ὑπόδειγμα, πρότυπο.-

έσχατα έργα. «Μόνο ένα χέρι νόμιζα πώς θά μου ξαναδώσει τή ζωή» είπε ό Στέφανος «κι αυτό ήταν τό χέρι πού είχα πλάσει εγώ ό ίδιος μέ τόν έρωτα καί τό θάμπος μου».

“Όταν ζύγωσε στήν πόρτα τοῦ χυτήριου, ένας φοβερός σαματάς ξέσκιζε τ’ αὐτιά του σά νά χοροπηδοῦσαν καί νά οὐρλιάζαν στήν αὐλή οἱ μυθικοί Κορύβαντες*. “Ενίωσε τά γόνατά του νά κόβουνται. “Ητανε φλόγες πού ἔγλειφαν τούς τοίχους, ἤ τόν γελοῦσανε τά μάτια του; Ποιά δαιμονική σκηνοθεσία εἶχε προετοιμάσει αὐτή τήν ταραχή, τήν ὥρα πού πήγαινε ν’ ἀναζητήσει τό κριτήριο τῆς ζωῆς του; “Εσπρωξε φοβισμένα τήν αὐλόπορτα κι ἔχωσε μέσα τό κεφάλι του. “Η ἴδια ἢ Κόλαση ἔβραζε μπροστά του! Σ’ ἓναν τεράστιο λάκκο πού εἶχαν ἀνοίξει στή μέση τῆς αὐλῆς, ἔκαιγε μιά λυσσασμένη φωτιά, πού τήν τάιζαν μέ μανία οἱ ἐργάτες, ρίχνοντας στήν πείνα της σανίδια, κασόνια, καρεκλοπόδαρα. Σέ μιά σιδερένια σχάρα πάνω ἀπό τό λάκκο κοιτότανε τό ἀπανοκόρμι ἑνός χάλκινου Κολοσσοῦ, κομμένο μέ τό πριόνι ἀπό τό ἄλλο σῶμα, πού κυλιότανε κι αὐτό μέσ στά σκουπίδια. “Ο Στέφανος ἔφριξε ν’ ἀναγνωρίσει τόν Αὐτοκράτορα. Οἱ ἐργάτες λοιδωρούσανε* τώρα τό σιχαμένο σκιάχτρο καί συμπαῖναν* τή φωτιά νά τό λιώσουν: νά πάρουν πίσω τό μέταλλο πού εἶχε σφετερισθεῖ ἡ ἀλαζονεία του, νά καταλύσουν τή μαγγανεία* τοῦ ἀπαίσιου Ἰσκιου του!

Σέ μιά γωνιά τῆς αὐλῆς, στό ἴδιο ταπεινό βάθρο ὅπου τόν εἶχε ἀποθέσει ό πλάστης του πρίν ἀπό τέσσερα χρόνια, στεκόταν ό “Εφηβος. “Αθαλωμένος ἀπό τήν καπνιά, τυλιγμένος στίς πύρινες ἀναλαμπές, ὅμως ἀτάραχος ὅπως τότε - καί ἀκέραιος. “Ο Στέφανος ἀνοιγόκλεισε τά μάτια του νά δεῖ μήπως γελιόταν. “Ο “Εφηβος ἦταν ἐκεῖ! “Ο “Εφηβος ἦταν ἐκεῖ! “Η Κόλαση ἔβραζε στά πόδια του, οἱ φλόγες κροτοῦσαν, οἱ ἐργάτες χορεῦαν τόν κόρδακα* τῆς ἐκδίκησης καί τοῦ λυτρωμοῦ. “Ο “Εφηβος ἦταν ἐκεῖ! “Εξ ἀπό τό χρόνο, ἀνέγγιχτος ἀπό τά πάθη τῶν ἀνθρώπων, σύμβολο ἄλλου κόσμου: ἐνσάρκωση ἑνός ὀνείρου, προσωποποίηση μιᾶς νοσταλγίας.

Κορύβαντες: δαίμονες ἢ κατώτεροι θεοί ἱερεῖς τῆς θεᾶς Κυβέλης πού τή λάτρευαν χορεύοντας ἑνοπλιο μέ συνοδεία ὀργάνων (αὐλῶν, κυμβάλων, κροτάλων, τυμπάνων) πού προκαλοῦσαν μεγάλο θόρυβο. - **λοιδωρῶ:** χλευάζω. κοροιδεύω. - **συμπαῖνω:** συνδουλιζώ. - **μαγγανεία:** μαγεία, ἁπάτη. - **κόρδακας:** ζωηρός καί ἄσεμνος χορός. -

- Καί τόν ἔχυσες στό χαλκό, Στέφανε; ρώτησε ὁ Λοῖζος.
- Στό χαλκό τοῦ Αὐτοκράτορα! ἀποκρίθηκε ὁ Στέφανος, σηκώνοντας τό κεφάλι του, πού τό 'χε κρατήσει σκυφτό ὅσο διηγόταν.
- Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος*! ἀνάκραξε ὁ Λοῖζος χτυπώντας τίς παλάμες του.
- Αὐτή ἡ ἱστορία πρέπει νά τελειώσει μ' ἓνα ἐπιμύθιο*! δοκίμασε νά πεί κάποιος ἀπό τή συντροφιά.
- Ὅμως ὁ Λοῖζος τόν σταμάτησε:
- Ὅχι, ὄχι ἐπιμύθια! Ἄς ἀφήσουμε τήν ἱστορία τοῦ Στέφανου νά δουλέψει μέσα μας. Κάθε μέρα, μοῦ διδάσκει ἄλλο πράμα.

Ἑρωτήσεις

1. Νά διακρίνετε τίς διάφορες χρονικές ἐνότητες στήν ἀφήγηση τῆς ἱστορίας.
2. Νά ἐξηγήσετε τό νόημα τῶν παρακάτω φράσεων: «Ἐνας ἀρχαῖος πλάστης, πήδησε ἀπό κεφάλι σέ κεφάλι τοῦς προγόνους μου καί κούρνιασε στό δικό μου». «Ἄν δέν εἶχα ὀνειρευτεῖ τόν ἔφηβό μου σάν Ἀπόλλωνα, τά ζωντανά κορμιά δέ θά μοῦ εἶχαν χρησιμῶναι σέ τίποτα». «Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος».
3. Νά παρατηρήσετε τήν περιγραφή τῶν δύο ἀγαλμάτων. Τί φανεράνει ἡ ἀντιπαράθεσή τους;
4. Τί σημαίνει ἡ πανηγυρική καταστροφή τοῦ ἀγάλματος τοῦ αὐτοκράτορα ἀπό τοῦς ἐργάτες τοῦ χυτηρίου;
5. Στό τέλος τῆς ἀφήγησης ὁ Λοῖζος λέει ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Στέφανου κάθε μέρα τοῦ διδάσκει ἄλλο πράμα. Νά βρεῖτε μερικά ἀπό τά «σημαινόμενα», ἀπό αὐτά δηλαδή πού ἡ ἱστορία αὐτή θά μπορούσε νά διδάξει.

Παντελής Πρεβελάκης

Γεννήθηκε τό 1909 στό Ρέθυμνο τῆς Κρήτης. Τό 1939 ἔγινε καθηγητής τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης στήν Ἀνωτάτη Σχολή Καλῶν Τεχνῶν. Βαθιά καλλιεργημένος ἄνθρωπος, ὁ Πρεβελάκης, ἐκτός ἀπό τίς ἀξιόλογες μελέτες του

κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος' νικήθηκε ὁλοκληρωτικά ὁ θάνατος.- ἐπιμύθιο· τό ἠθικό διδάγμα πού βγαίνει ἀπό ἓνα μῦθο.-

για την αισθητική και τις εικαστικές τέχνες, έγραψε ποιήματα, μυθιστορήματα και θεατρικά έργα.

Ποιήματα: *Η γυμνή ποίηση* (1939), *11 πιο γυμνή ποίηση* (1941).

Μυθιστορήματα: *Τό χρονικό μιας πολέτας* (1938), *Η Παντέρμη Κρήνη* (1945), *Ο Κρητικός* (2η έκδοση 1963), *Ο Ήλιος του θανάτου* (1959), *Η Κεφαλή της Μόδουσας* (1963), *Ο Άρτος των Αγγέλων* (1966), *Ο Άγγελος στο πηγάδι* (1973).
Θεατρικά: *Ιερό σφάγιο* (1952), *Λάζωλος* (1954), *Στά χέρια του ζωντανού Θεού* (1955), *Τό Ήφαίστιο* (1962) κ.ά.

III. Δοκίμιο

Τό δοκίμιο

Τό δοκίμιο (Γάλλ. *essai* καί Ἀγγλ. *essay*) εἶναι μιά σύντομη μελέτη πού διαπραγματεύεται προβλήματα φιλολογικά, φιλοσοφικά, ἐπιστημονικά, καθὼς καί θέματα λογοτεχνίας, τέχνης, ἠθικῆς, πολιτικῆς καί κοινωνιολογίας. Τό δοκίμιο, ὅπως δείχνει καί ἡ ὀνομασία του, εἶναι μιά δοκιμή, μιά προσπάθεια νά διερευνηθεῖ ἓνα θέμα καί νά προσφερθεῖ στὸν ἀναγνώστη μέ συντομία, σαφήνεια καί καλλιέπεια. Γι' αὐτό ἡ θέση του βρίσκεται κυρίως στὶς στήλες τῶν ἡμερησίων καί τῶν περιοδικῶν, ἀπὸ ὅπου (ὡς εὐσύνοπτο, εὐληπτο καί καλογραμμένο) προσφέρεται πιὸ εὐκόλα στὸ μέσο ἀναγνώστη, τοῦ ὁποῦ πλουτίζει τίς γνώσεις, ὀξύνει τὴν κρίση, καλλιεργεῖ τὴν εὐαίσθησία καί τὸν προβληματισμό.

Τό ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό τοῦ δοκιμίου εἶναι μᾶλλον ὅτι προσφέρει στὸν ἀναγνώστη γνώσεις καί προβληματισμούς μέ ἓναν τρόπο λογοτεχνικό. Ἀπὸ τὴ φύση του τό δοκίμιο, ὡς κράμα στοχασμοῦ καί λογοτεχνικῆς ἔκφρασης, ἀποτελεῖ ἓνα γοητευτικό, ἀλλὰ καί δύσκολο εἶδος συγγραφῆς, γιατί προϋποθέτει ἀπὸ ἐκεῖνον πού τό γράφει πολλές καί ποικίλες ἱκανότητες (βαθιά γνώση τοῦ θέματος, δύναμη στοχασμοῦ, ἱκανότητα γιὰ ἀπλούστευση, λογοτεχνικά χαρίσματα κτλ). Ἀκόμη, σέ πολλές περιπτώσεις, ὅταν ὁ συγγραφέας ἐκφράζει μέ ἐλεύθερο καί ἀντιδογματικό τρόπο τίς προσωπικές του ἀπόψεις καί ἀντιλήψεις, ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερη τόλμη στὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματος.

Ἰσως νομιστεῖ ὅτι ἡ συντομία στὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματος, ἡ εὐλυγισία καί ἡ ἀπλότητα ὁδηγεῖ σέ ἐπιφανειακές προσεγγίσεις καί εὐκαιριακές περιπλανήσεις γύρω ἀπὸ κάποια θέματα. Δέ συμβαίνει κάτι τέτοιο· τίς ἐλλείψεις αὐτές τίς συμπληρώνει ἡ δύναμη τῆς φαντασίας, ἡ ἐπιμέλεια στὴ διάταξη τῆς ὕλης, ἡ λογοτεχνικὴ πνοή καί ἡ ἀντιδογματικὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματος.

Ὑπάρχουν ἐξάλλου δοκίμια, ὅπως τοῦ Μονταίν, τοῦ Βολταίρου, τοῦ Χιούμ κ.ἄ. πού εἶναι πλήρη καί τέλεια συγγράμματα. Ἡ σοφὴ ἐπιλογή τῆς ὕλης, ἡ ἐπαρκὴς ἀνάπτυξη καί ἡ λογικὴ, φυσικὴ καί συμμετρικὴ διάταξή της, καθὼς καί ἡ σαφήνεια, ἡ ἀκρίβεια καί ἡ φυσικότητα τῆς ἔκφρασης, βοηθοῦν τὸν

αναγνώστη νά κατανοήσει καί νά χαρεί καί τίς πιό δύσκολες ιδέες καί σκέψεις.

Ἡ συστηματική μελέτη δοκιμίων προσφέρει ανεκτίμητη βοήθεια στήν κατανόηση τῶν διαφόρων προβλημάτων πού ἀπασχολοῦν τόν ἄνθρωπο, προκαλεῖ στήν ψυχή μας νέα ἐρωτήματα καί ἀπορίες καί μᾶς παρακινεῖ νά ἐκφράσουμε καί ἐμεῖς τίς δικές μας σκέψεις καί ιδέες μέ σαφήνεια, ἀκρίβεια, πληρότητα καί χάρη.

Ἀξιόλογοι Ἕλληνες δοκιμιογράφοι εἶναι οἱ: Γ. Θεοτοκάς, Δ. Γληνός, Β. Τατάκης, Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος, Γ. Σεφέρης, Ε. Παπανούτσος κ.ἄ.

Σημείωση: Τό δοκίμιο διαφέρει ἀπό τήν πραγματεία καί τή μελέτη ἢ διατριβή. Ἡ διαφορά τους βρίσκεται στοῦ ὅτι τό δοκίμιο ἐκφράζει κυρίως προσωπικές ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα πάνω σ' ἓνα πρόβλημα, ἐνῶ ἡ πραγματεία καί ἡ μελέτη ἀναπτύσσουν ἓνα θέμα μέ βάση τίς ἐπιστημονικές γνώσεις πού ἔχουν συσσωρευτεῖ ἀπό τήν ἔρευνα πάνω σ' αὐτό. Εἶναι δηλαδή ἐργασίες πιό ἀντικειμενικές, ἐργασίες ἀπό τίς ὁποῖες ἀπουσιάζει συνήθως τό ὑποκειμενικό στοιχείο ἢ ἀποτελοῦν ἀπλῶς τή συνισταμένη τῶν ἀπόψεων, στίς ὁποῖες ἔχει καταλήξει ἡ ἐπιστημονική ἔρευνα.

· Η φωνή τῶν πατέρων

· Ενοχλεί γενικά τόν ἄνθρωπο ἡ σκέψη ὅτι αὐτό πού εἶναι, αὐτό πού ἔχει, τό ὀφείλει στούς «πατέρες», στίς γενεές πού πέρασαν. Θέλει, αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη νά βεβαιώνει τή δική του ὑπαρξη, τή δική του παρουσία, νά αὐτοβεβαιώνεται, νά χαίρεται τή δική του συμβολή. Μικρόχαρη ἡ στάση αὐτή· περιορίζει τόν ἄνθρωπο στίς ψυχολογικές ἀντιδράσεις, στό στενό κλοιό τοῦ ἐγώ, ἢ τοῦ παρόντος μόνο· δέν τοῦ ἐπιτρέπει νά χαρεῖ καί νά ζήσει μέ τρόπο βαθύ τήν παρουσία τοῦ ἀνθρώπου μέσα στούς αἰῶνες, μέ λίγα λόγια δέν τοῦ ἐπιτρέπει νά ζήσει μέσα του τόν ἄνθρωπο σάν ὃν πού δημιουργεῖ ἱστορία. Δημιουργός ἱστορίας εἶναι οὐσιαστικά ὁ ἄνθρωπος. Καί ἱστορία θά πεί συνεχῆς καί ἀδιάκοπη πορεία, ὅπου τά βήματα τοῦ παρόντος, συνεχίζουν τό βηματισμό τοῦ παρελθόντος καί ὀδεύουν πρὸς τό μέλλον. Τά βήματα τοῦ παρόντος εἶναι αὐτά πού εἶναι, διότι συνεχίζουν τό βηματισμό τοῦ παρελθόντος· ἢ καλύτερα, ἔχουν τό νόημα πού ἔχουν, γιατί εἶναι γεμάτα καί ἱστορία.

Μοναδικό καί ἀνεπανάληπτο εἶναι τό ἱστορικό γεγονός, καί μάλιστα ὅσο περισσότερο μοναδικό καί ἀνεπανάληπτο τόσο περισσότερο ἱστορικό γεγονός. Καί ὅμως τήν ἴδια ὥρα πού εἶναι μοναδικό καί ἀνεπανάληπτο ἐκφράζει ἕνα σημεῖο, ἕνα σταθμό στήν ἱστορική πορεία τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι γεμάτο, εἶναι θρεμμένο ἀπό ἱστορία.

· Ἡ ἱστορική μνήμη λοιπόν, ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος εἶναι ἀπαραίτητο καί ζωτικό στοιχεῖο γιά τήν πορεία τοῦ ἀτόμου καί τοῦ ἔθνους. Καί ἱστορική μνήμη θά πεί ὅσο τό δυνατό καθαρή συνείδηση τοῦ νοήματος τοῦ ἔργου τῶν «πατέρων», συνείδηση πού νά γίνεται ὀδηγητική φωνή στό βηματισμό τοῦ παρόντος.

Δέν μπορούμε, νομίζω, ἐμεῖς οἱ Νεοέλληνες νά εἴμαστε περήφανοι γιά τήν ἱστορική μας μνήμη. Παρουσιάζει σημαντικά χάσματα καί τρωτά ἀπέναντι τοῦ ἔργου τῶν πατέρων μας. "Αμεσοί πατέρες μας εἶναι οἱ γενεές ἀπό τήν ἄλωση τῆς Πόλης καί ἐδῶ, αὐτές πού, στηριγμένες ἀπάνω στούς θησαυροὺς τοῦ παρελθόντος, συγκρότησαν καί στηρίζαν τή, νεοελληνική, τή δική μας ἱστορία, τῆς ἔδωσαν τήν ἰδιότητα της, τό δικό της νόημα καί χαρακτήρα· αὐτές πού μέ τό πνευματικό τους γενικά

Έργο, με τις αξίες που δημιούργησαν, τίμησαν και έζησαν, μάς έδωσαν το δικαίωμα να μιλούμε για Νεοελληνική Παιδεία. "Όλο αυτό τό έργο, και μάλιστα στο σπουδαιότερο τμήμα του, εκείνο που κατεργάστηκαν οι ως τό 21 γενεές με τό ζήλο και τόν οίστρο για τήν προκοπή και τήν άπελευθέρωση του Έθνους, δέν μπορούμε δυστυχώς να πούμε ότι τό γνωρίζουμε, ούτε, φυσικά, ότι τό ζούμε, γιατί δέν τό μελετούμε, τουλάχιστον όσο πρέπει. Είναι γνωστό όμως ότι τήν πνευματική παράδοση, τήν Παιδεία -όχι τήν εκπαίδευση- ενός Έθνους τή δημιουργεί ή ακατάπαυστη μελέτη, με τήν όποία ανανεώνονται τά παραδομένα πνευματικά κεφάλαια, ένσωματώνονται στον κορμό του παρόντος και με νέα ζωή και τρόπο κάθε φορά πραγματώνονται. Μόνο τότε μπορούμε να μιλούμε για πνευματική παράδοση, για πνευματική ζωή. "Όταν υπάρχει ή αίσθηση ότι συνεχίζεις έργο που σου παράδωσαν οι πατέρες, όταν αισθάνεσαι δεμένος μ' αυτό, και έρχεσαι με τή σειρά σου να τό ζήσεις και σύ, να τό συζητήσεις και να τό δουλέψεις με τις δικές σου δυνάμεις. Τέτοια πορεία οδηγεί στη δημιουργία πραγματικού πολιτισμού, πραγματικού πνευματικού βίου. "Όλοι οι μεγάλοι πολιτισμοί, όπως διδάσκει ή Ιστορία, είναι θεμελιωμένοι άπάνω σε πλούσια και ζωντανή παράδοση, τήν όποία κάθε γενεά, συνεχίζοντάς την, τήν ανανέωνε και τήν πλούτιζε.

Γιά να πäs πιό πέρα, πρέπει να γνωρίζεις τί έχει γίνει, και όσο καλύτερα και βαθύτερα τό γνωρίζεις τόσο καλύτερα προχωρείς με ασφάλεια, με γνώση, με βάθος. Τουτό είναι, πιστεύω, τό βαρύτερο χρέος των πνευματικών ανθρώπων κάθε γενεάς, να άποκαλύπτουν με τόν καλύτερο τρόπο τούς πνευματικούς θησαυρούς των πατέρων, να βοηθούν τή συγκρότηση ζωντανής παράδοσης, και τήν ίδια ώρα με τή δική τους συμβολή να τήν ανανεώνουν.

Έρωτήσεις

1. Γιατί ένοχλεί γενικά τόν άνθρωπο ή σκέψη πως αυτό που είναι τό όφείλει στους «πατέρες»;
2. Πώς χαρακτηρίζει ό συγγραφέας τήν παραπάνω στάση και γιατί;
3. Τι είναι ή ιστορική μνήμη και πως κρίνει ό συγγραφέας τήν ιστορική μνήμη των Νεοελλήνων;

4. Ποιά είναι η κεντρική θέση του συγγραφέα σ' αυτό το δοκίμιο;
5. Ποιά είναι τα κυριότερα επιχειρήματα, με τα οποία ο συγγραφέας στηρίζει την άποψή του;
6. Έργασία: Νά αποδώσετε με 200 περίπου λέξεις το νόημα του παραπάνω δοκιμίου χρησιμοποιώντας όπωσδήποτε τις έννοιες Ιστορία, Ιστορικό γεγονός, Ιστορική μνήμη, ζωντανή παράδοση, ανανέωση.

Βασίλειος Τατάκης.

Γεννήθηκε τό 1896 στήν Άνδρο. Σπούδασε φιλολογία καί φιλοσοφία στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καί Σορβόνης. Ἔργαστηκε στή Μέση Ἐκπαίδευση καί τό 1958 ἔγινε καθηγητής τῆς Φιλοσοφίας στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Ἔργα του: Παραγωγή-Ἐπαγωγή, Φιλοσοφία καί Ἐπιστήμη, Λογική, Μελετήματα Χριστιανικῆς Φιλοσοφίας, Ὁ Σωκράτης κ.ἄ.

[Ο νέος ελληνισμός στο σύγχρονο πολιτισμό]

19. Είναι φανερό, πώς με την εξέλιξη και των υλικών και των πνευματικών συνθηκών της ζωής μας ή Ἑλλάδα ολοένα παύει πιά νά εἶναι μιά καθυστερημένη ἐπαρχιακή γωνιά τῆς Εὐρώπης στά σύνορα τῆς ἀνατολίτικης βραδυπορίας* πρὸς τό σύγχρονο πολιτισμό. Οἱ μεγάλοι οἰκονομικοί καί κοινωνικοπολιτικοί ἀνταγωνισμοί τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου ἔχουν ἄμεσον ἀντίχτυπο στή ζωή μας, τά προβλήματα τῆς εὐρωπαϊκῆς ζωῆς εἶναι καί προβλήματα δικά μας καί ὅλο τό οἰκονομικό ὑπόστρωμα, καθώς καί τό ὀργανωτικό καί πνευματικό ἐποικοδόμημά* μας, ἐπηρεάζεται, γοργά καί ἄμεσα ἀπό τίς ροπές*, τίς μεταπτώσεις*, τοὺς ἀνταγωνισμούς, πού συγκλονίζουνε καί καθορίζουνε καί διαμορφώνουνε τή σύγχρονη ζωή.

Ἡ Ἑλλάδα βέβαια εἶν' ἓνας τόπος μικρός, ὁ λαός μας ὀλιγάριθμος, ἡ δυναμική τῆς ὕλικῆς μας ὑπόστασης δέ μᾶς ἐπιτρέπει νά παίζουμε βαρυσήμαντο, καθοριστικό καί πρωτογενετικό ρόλο στίς κατευθυντήριες γραμμές τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ. Ἀκολουθοῦμε πάντα, ὡς τώρα τουλάχιστο, ἀφομοιώνουμε καλὰ ἢ κακὰ, βαθιά ἢ ξώπετσα, ξεγελιόμαστε, λαχανιάζουμε, παραστρατοῦμε, ἀγωνιζόμαστε μέ δυσκολία νά κρατήσουμε στά χέρια μας τή μοίρα μας.

Μέσα στίς νέες μορφοπλασίες* τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς, τά νέα οἰκονομικά, πολιτικά, κοινωνικά καί πνευματικά καθεστώτα, πού δημιουργοῦνται ἀπό τίς τεράστιες ἀνταγωνιστικές κινητήριες δυνάμεις τοῦ σημερινοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, μέ δυσκολία μπορούμε νά

ἀνατολίτικη βραδυπορία: ἡ βραδυκίνητη πορεία τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.- **ὀργανωτικό καί πνευματικό ἐποικοδόμημα:** τό σύνολο τῶν πνευματικῶν καί ψυχικῶν ἐκδηλώσεων μιᾶς κοινωνίας καθώς καί τῶν θεσμῶν της, τό ὅποιο βασίζεται σέ μιά ὀρισμένη οἰκονομική καί κοινωνική βάση.- **ροπή:** κλίση, ἀπόκλιση, ἀπό τήν κανονική πορεία ἡ κατάσταση.- **μετάπτωση:** ἡ ξαφνική μεταβολή μιᾶς κατάστασης.- **πρωτογενετικός:** αὐτός πού δημιουργεῖται γιά πρώτη φορά, πρωτοδημιούργητος.- **μορφοπλασία:** τό πλάσιμο μιᾶς νέας μορφῆς.-

ξεχωρίσουμε ποιό θά είναι τό αῦριο τῶν μικρῶν λαῶν, ἕνα πρόβλημα, πού ἰδιαίτερα καί ἄμεσα μᾶς ἐνδιαφέρει, καί ἀκόμη μέ δυσκολία μπορούμε νά μαντέψουμε ποιό θά είναι τό αῦριο καί ὅλης τῆς εὐρωπαϊκῆς πολυεθνίας, πού σήμερα κατασπαράζεται ἀπό τή διχόνοια. Αὐτό εἶν' ἕνα πρόβλημα βαρύ, πού ἀξίζει νά τοῦ στρέψουμε ὁλόψυχα τό ἐρευνητικό μάτι τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης, πού ὁμως ξεφεύγει ἀπό τά πλαίσια τούτης ἐδῶ τῆς μελέτης.

Ὅστίοσο καί μέσα στά τόσο κρυφά καί σκοτεινά πεπρωμένα, πού μέ ἀγωνία ἀντικρίζουμε, γιά ἕνα πράμα μπορούμε νά εἴμαστε βέβαιοι καί σέ μιάν ἀμετάτρεπτη καί ἀκλόνητην ἱστορική πραγματικότητα μπορεί ὁ ἑλληνικός λαός νά βρεῖ ἀπό τώρα ἕνα σταθερό βάθρο γιά τήν αὐριανή ζωή του. Στό ὅτι εἴμαστε οἱ Ἕλληνες. Εἶναι χρέος μας νά πιστεύουμε καί νά εὐχόμαστε καί νά ἐνεργοῦμε, ὅσο περνάει ἀπό τό χέρι μας καί σάν σύνολο καί σάν ἄτομα, γιά νά βγεῖ ἀπό τό σημερινό χάος μιᾶ κατάσταση ἀπό ἀρμονικήν ἰσορρόπηση, ὅπου ὅλοι οἱ εὐρωπαϊκοί λαοί, μεγάλοι καί μικροί, μέ σεβασμόν ἀμοιβαῖο στήν ὑπόστασή των, μέ βαθιά συναίσθηση γιά τήν ἀνθρώπινη καί τήν εὐρωπαϊκήν «ἀλληλεγγύη πολιτισμοῦ», μέ σεβασμό πρὸς τόν κάθε λαό σάν «λαό» καί πρὸς τόν κάθε ἀνθρώπο σάν «ἄνθρωπο», νά μπορούνε λαοί καί ἄτομα νά βαδίσουν πρὸς τήν κατάχτηση νέας εἰρηνικῆς ζωῆς, πρὸς τήν ἐξύψωση τοῦ πολιτισμοῦ μέσα σέ μιάν ὑπερεθνική κοινότητα, ὅπου κάθε λαός καί κάθε ἄτομο θά συνεισφέρει τίς ἱκανότητές του γιά τήν κοινήν εὐτυχία.

Μά κι ἂν αὐτό δέ γίνει τώρα, κι ἂν ἄλλη μοῖρα σκληρή μᾶς κρύβει τό αῦριο, κι ἂν ἀκόμη πολλές γενιές ἀνθρώποι πρέπει νά ποτίσουν μέ τό αἷμα τους καί μέ τόν ἰδρώτα τους τή γῆ, ὥσπου ν' ἀνθίσει τό πανέμορφο καί ὄνειρευτο λουλουδί ἐνός εἰρηνικοῦ πανανθρώπινου πολιτισμοῦ, ὁ ἑλληνικός λαός ἔχει συνεισφέρει μέ τήν ἱστορική του παρουσία πάνω στή γῆ τέτοια στοιχεῖα ἀκατάλυτ' ἀπό τό πέρασμα τοῦ καιροῦ, τέτοια στοιχεῖα σημαντικά γιά τήν αὐτοεπίγνωση* καί τήν ἐξύψωση τῆς πολιτισμένης ζωῆς, ὅπου, καλλιεργώντας τα, ζωντανεύοντάς τα, κρατώντας τα ψηλά μπροστά στή συνείδηση τῆς ἀνθρωπότητος, νά βρῖσκει μέ τήν ἐξαιρετικήν αὐτή τωρινήν ὑπηρεσία καί μοναδική

εὐρωπαϊκή ἀλληλεγγύη πολιτισμοῦ· ἡ συνείδηση τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ὅτι ἔχουν ἀμοιβαῖες υποχρεώσεις καί δικαιώματα στόν πολιτισμό. - **αὐτοεπίγνωση**· αὐτογνώσια. -

συμβολή του στον πολιτισμό τή δικαίωση γιά τήν ύπαρξή του καί νά γίνεται άξιος καί σημαντικός συνεργάτης καί συναγωνιστής γιά τή διαμόρφωση τής νέας ζωής.

Προικισμένος από τήν Ιστορία μέ τήν άτίμητην αὐτήν ιδιομορφία του ο νέος Ἑλληνισμός, μέ τήν κληρονομιά, πού κιντύνεψε νά τοῦ γίνει ἀποπνιχτικός βραχνάς, μπορεῖ τώρα νά καταχτήσῃ μιὰ θέση τιμητική μέσα στήν πνευματική πρωτοπορία τῆς σύγχρονης ἀνθρωπότητας, ἂν βρεῖ τή δύναμη καί τό σωστό δρόμο γιά ν' ἀξιοποιήσῃ τήν κληροδοσία* τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρὸς τόν ἀνθρώπινο πολιτισμό. Ἔτσι βρίσκεται νά κατέχει ὁ νέος Ἑλληνισμός μιὰ θέση προνομιακή ἀνάμεσα στοὺς μικροὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἀν ξέρεῖ καί ἂν μπορεῖ νά τήν καταχτήσῃ.

Γιατί ὅμως νά μὴν ξέρεῖ καί νά μὴν μπορέσῃ;

Σάν ἓνα ὄνειρο μελλοντικό βέβαια, ὄχι ὅμως καί ἀπραγματοποιήτο, φέγγει τώρα μπροστά στά μάτια μου ἓνας Ἑλληνισμός, ἄξιος δημιουργικός ἐργάτης τοῦ σήμερα, γερὰ ριζωμένος ἀπάνω στή γῆ τοῦ στα γαλανὰ κι εὐλογημένα τοῦτα περιγιάλια στήν ἀνατολική Μεσόγειο, στό κέντρο Εὐρώπης, Ἀσίας καί Ἀφρικῆς, μέσα σ' αὐτά μεγάλα ἐκπολιτιστικά ρέματα, πού διασταυρῶνουνται τώρα καί πάλι ἀνάμεσα σ' Ἀνατολή καί Δύση, Βοριά καί Νότο, ριζωμένος μέσα στή σημερινή ζωή μέ τό μόχτο τῆς παραγωγικῆς δουλειᾶς τοῦ δημιουργοῦ τοῦ νέου τοῦ πολιτισμοῦ, μέ καί συνάμα κεντρική φωτοβόλα ἐστία γιά τίς ἀνθρωπιστικές σπουδές* σ' ὅλη τήν Εὐρώπη, σ' ὅλο τόν κόσμο.

Τί θά χρειαζότανε γιά νά γίνει αὐτό; Δουλειά πολλή, συστηματική καί σκόπιμη, καθοδηγημένη ἀπό τό φῶς τοῦ ἐπιστημονικοῦ στοχασμοῦ.

Καί πρῶτ' ἀπ' ὅλα θά πρεπε φυσικά ἐμεῖς οἱ ἴδιοι καί σάν ἄτομα καί σάν ὁλότητα νά κατανοήσουμε καί νά αἰστανθοῦμε βαθιά ὄχι μέ κοῦφια θαματολογία καί μέ στάση κεχηναίων*, προγονόπληχτων* καί ψωροπερήφανων ξεπεσμένων ἀνθρώπων, παρά σά βαρὺ χρέος γεμάτο

κληροδοσία: ἔδω ἡ πνευματική κληρονομιά. - **ἀνθρωπιστικές σπουδές:** οἱ σπουδές τῶν κλασικῶν γραμμάτων καί ἡ προώθηση τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας γιά τήν κλασική ἀρχαιότητα. - **κεχηναῖος:** (ἀπό τὸ ρ. χάσκα) αὐτὸς πού μένει μέ τὸ στόμα ἀνοιχτό, χάχας. - **προγονόπληχτος:** αὐτὸς πού καυχίεται ὑπερβολικά γιά τοὺς προγόνους τοῦ καί ἀδιαφορεῖ γιά τὸ παρὸν καί τὰ προβλήματα τοῦ.

εὐθύνης, μά καί μέ αὐτοπεποίθηση καί αὐτοεπίγνωση τήν ἐθνική μας αὐτήν ἀποστολή ἀπέναντι στόν πολιτισμό.

Νά διερευνοῦμε, νά μελετοῦμε, νά κατανοοῦμε, νά ξαναζωντανεύουμε ὁλοένα πληρέστερα, πολυμερέστερα καί οὐσιαστικότερα τίς ἀξίες τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ καί νά γονιμοποιοῦμε μ' αὐτές τή ζωή μας καί τή ζωή ὄλων τῶν ἀνθρώπων πέρ' ἀπό τά ἐθνικά μας σύνορα, νά προάγουμε τόν παγκόσμιον ἀνθρωπισμό μέ τήν ἀνεχτίμητην αὐτή συμβολή μας, παράλληλα μέ τήν προσπάθεια, πού πρέπει νά κάνουμε γιά νά δημιουργοῦμε κι ἐμεῖς, ξεκινώντας ἀπό τά σημερινά δεδομένα τῆς ζωῆς μας, ἀξίες σύστοιχες μέ τή σημερινή θέση τοῦ ἐθνικοῦ μας καί τοῦ πανανθρώπινου πολιτισμοῦ, νά μιᾶ πραγματική «ἀποστολή», πού μπορεῖ νά δικαιώσει τήν ὕπαρξη ἑνός λαοῦ μέσα στήν πολυεθνία καί τῆς Εὐρώπης καί τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὅταν τό νιώσουμε αὐτό βαθιά, θά βροῦμε καί τό δρόμο, πού θά μᾶς ὀδηγήσει στήν πραγμάτωση. Τό ἔργο εἶναι τεράστιο, μά καί τεράστια ἐξυψωτική εἶναι ἡ συνειδητοποίησή του. Μπορεῖ νά στυλώσει τίς καρδιές, νά ξυπνήσει λαχτάρεις, νά πυργώσει τό νοῦ σέ τολμήματα καί ἔργα μεγάλα καί ἀπολυτρωτικά. Δεκάδες, ἑκατοντάδες, χιλιάδες πρέπει νά γίνουν οἱ ἐρευνητές, ἱστορικοί, ἀρχαιολόγοι, φιλόλογοι. Ἡ πολιτική κοινότητα, πού θά ἔχει ζωντανή συνείδηση γιά ἓνα τέτοιο ὑψηλό ἔργο, πρέπει νά χορηγήσει τά μέσα γιά τήν πραγμάτωσή του.

Ἑρωτήσεις

1. Ποιό εἶναι τό βασικό θέμα πού ἐξετάζεται στό ἀπόσπασμα καί σέ ποιό ἀκριβῶς σημεῖο τό θέτει ὁ συγγραφέας;
2. Ποιά ἄλλα ζητήματα θίγει στίς προηγούμενες παραγράφους καί πῶς συνδέονται αὐτά μέ τό βασικό θέμα.
3. Συμφωνεῖτε μέ τήν ἀποψη τοῦ συγγραφέα ὅτι ἡ Ἑλλάδα δέν μπορεῖ νά παίξει καθοριστικό ρόλο στό σύγχρονο πολιτισμό; Νά δικαιολογήσετε τή γνώμη σας.

Δημήτρης Γληνός (1882-1943)

Κοινωνιολόγος καί ἐκπαιδευτικός μέ βαθύ φιλοσοφικό στοχασμό καί

καθαρή σκέψη, κατέχει μιά από τις πρώτες θέσεις στην Ιστορία των εκπαιδευτικών μας πραγμάτων. Γεννήθηκε στη Σμύρνη και ύστερα από σπουδές που έκανε στη Γερμανία εγκαταστάθηκε τό 1911 στην Έλλάδα και αγωνίστηκε για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Μέλος του Έκπαιδευτικού Όμιλου, συνέταξε τά εκπαιδευτικά νομοσχέδια του 1913 (Τσιριμώκου) προσχώρησε στην Έπανάσταση της Θεσσαλονίκης και πρωτοστάτησε μαζί με τό Δελημούζο και τόν Τριανταφυλλίδη στην Έκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 1917 από τη θέση του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας. Αργότερα ίδρυσε την Άνώτερη Γυναικεία Σχολή και την Παιδαγωγική Άκαδημία, όπου δι-

δαξε κοινωνιολογία και Ιστορία. Μετά τη διάσπαση του Έκπαιδευτικού Όμιλου τό 1926 ίδρύει τό περιοδικό « Άναγέννηση». Για τίς πολιτικές του ιδέες εξορίστηκε από τό δικτατορικό καθεστώς του Μεταξά. Πέθανε κατά την κατοχή στην Άθήνα.

Έργα του: *Έθνος και Γλώσσα* (1915, 1922), *Δημιουργικός Ιστορισμός* (1920), *Η κρίση του Δημοτικισμού* (1923), *Ένας άταφος νεκρός* (1925), μετάφραση με εισαγωγή του *Σοφιστή του Πλάτωνα* (1925). Μετά τό θάνατό του δημοσιεύτηκαν *Η Τριλογία Πολέμου* και οί *Έκλεκτές σελίδες*.

Τό σχετικό καί τό ἀπόλυτο

Τό θέμα «σχετικό καί ἀπόλυτο», εἶναι ἓνα δύσκολο φιλοσοφικό πρόβλημα. Αὐτό ὅμως δέ σημαίνει ὅτι εἶναι ἓνα πρόβλημα πού ἀφορᾷ μόνο τή φιλοσοφία. Στό παρακάτω δοκίμιο ὁ συγγραφέας μᾶς δείχνει ὅτι πρόκειται γιά ἓνα πρόβλημα τῆς καθημερινῆς ζωῆς πού μᾶς ἀφορᾷ ὅλους. Ἀπό τήν ἀπάντησή πού θά δώσουμε ἐξαρτᾶται καί ἡ στάση μας σέ θέματα πρακτικά καί ἰδεολογικά. Ἔτσι ἡ ζωή χρησιμεύει σάν βάση γιά τό φιλοσοφικό στοχασμό. Ζωή καί σκέψη δένονται στενά. Αὐτό φανερώνει καί ὁ τίτλος «Πρακτική Φιλοσοφία» τοῦ βιβλίου ἀπό τό ὁποῖο παίρνουμε τό δοκίμιο.

Ἡ σκηνή στό λεωφορεῖο, μιά πρωινή ὥρα, ὅταν τό ὄχημα πηγαίνει πρὸς τό τέρμα τῆς διαδρομῆς μέ λιγοστούς ἐπιβάτες. Κοντά στόν εἰσπράκτορα κίθεται μιά εὐσωμη, μεσόκοπη γυναίκα συνοφρυωμένη, πού ἀδιμονεῖ νά μιλήσει. Ἡ συζήτηση μέ τόν παρακαθήμενο δέν ἀργεῖ ν' ἀρχίσει. Ἡ γυναίκα διηγείται ζωηρά, καί ἔτσι ὥστε νά ἀκούγεται ἀπ' ὅλους, πᾶς τήν προηγούμενη βραδιά τήν «ἐκλεψε» ἓνας ὁδηγός ταξί. Τήν ὥρα πού ἀποβιβαζότανε, τοῦ ἔδωσε ἓνα χαρτονόμισμα τῶν πενήντα δραχμῶν γιά νά κρατήσει τήν ἀμοιβή του κι ἐκεῖνος τῆς ἐπέστρεψε δύο κέρματα τῶν εἴκοσι γιά ρέστα. Τά κοίταξε στά σκοτεινά, καί ἦσαν ἴδια. Στήν ἀφή, στό βάρος ὅμοια. Σήμερα ὅμως τό πρωί ἀνακάλυψε ὅτι μόνο τό ἓνα ἦταν γνήσιο. Καί ἐξαγριώθηκε. Θά πάει στήν ἀστυνομία κλπ. κλπ. Ὁ παρακαθήμενος ἀκούει ἀπαθῆς τή δραματική ἀφήγηση τῆς κυρίας, φαίνεται ἀπορροφημένος ἀπό τίς δικές του ἔγνιες καί δέν δίνει μεγάλη σημασία στό γεγονός. — Ἡ ζημιὰ εἶναι μικρή, τῆς λέει. Πάλι καλά πού τό ἄλλο εἰκοσάδραχμο εἶναι γνήσιο. Θά μπορούσε νά ἦταν κι αὐτό ψεύτικο. Ὁ σοφὲρ ἔδειξε ἀσφαλῶς κάποιαν εὐγένεια...

Ἡ γυναίκα ἐξάπτεται περισσότερο.

— Εἴκοσι δραχμές ζημιὰ τῇ θεωρεῖτε ἀσήμαντη; Ἐμεῖς εἴμαστε ἐπαρχιώτες καί ζοῦμε ἀπό ἓνα μικρό κατάστημα ψιλικῶν. Λιανικὴ πούληση. Τό κέρδος μας κάθε φορά εἶναι μιά δυὸ δεκάρες. Δέν εἴμαστε βέβαια ἄνθρωποι τῆς ἀνάγκης καί ξοδεύουμε πολλά γιά τό κέφι μας. Νά

χάσω όμως είκοσι δραχμές, και με αυτόν τον τρόπο, δεν τό υποφέρω.

Τό επιχείρημα συγκίνησε έναν τρίτο επιβάτη, και ή συζήτηση γενικεύεται.

— Τι θά πεί: τό ποσό είναι μικρό; Είκοσι δραχμές είναι είκοσι δραχμές. Δεν τά βρίσκει κανείς τά χρήματα στο δρόμο. Νά πάτε στην 'Αστυνομία, νά πιάσει τον κακοποιό.

Έδω παρεμβαίνει ό εισπράκτωρ.

— Γιατί νά πάρετε στο λαμό σας τον άνθρωπο; Μπορεί νά μή φταίει. Κάποιος άλλος επιβάτης θά του έδωσε τό ψευτικό είκοσάδραχμο και θά τό πήρε χωρίς νά τό καταλάβει. Με την ίδια άπροσεξία τό έδωσε και σέ σάς. Αυτός δεν έχει Τράπεζα νά «κόβει» νομίσματα...

Ένας τέταρτος μπαίνει στη συζήτηση:

— Εγώ σου λέω ότι ό σοφέρ άργότερα ανακάλυψε πώς τό νόμισμα που του έδωσαν ήταν πλαστό. Τί ήθελες όμως νά κάμει; Νά τό κρατήσει ό ίδιος, και νά χάσει τό μισό μεροκάματο; Τόσα στόματα περίμεναν στο σπίτι...

Αυτή όμως ή τολμηρή υπεράσπιση έξοργίζει έναν πιο απομακρυσμένο επιβάτη.

— Τι κουβέντες είναι αυτές; φώναξε. 'Η άπάτη είναι άπάτη και ή κλεψιά κλεψιά. Πρέπει οι κακοποιοί νά τιμωρούνται, γιατί άλλιώς πάει, θά διαλυθεί ή κοινωνία.

Τήν ώρα εκείνη ή περιέργεια ενός σιωπηλου έως τότε κυρίου έδωσε άπροσδόκητη τροπή στο έπεισόδιο.

— Μπορώ νά ιδώ, ρώτησε τό κίβδηλο* είκοσάδραχμο: Τό έχετε μαζί σας;

‘Η γυναίκα τό έβγαλε από τό πορτοφόλι της και τό έδειξε.

— ‘Αγγλικό σελίνι είναι, παρατήρησε με έμβριθεια* ό εισπράκτωρ. Κάνει 4 δραχμές. ‘Η ζημιά σας λοιπόν περιορίζεται σέ 16. Δώστε τόπο στο κακό. Κρατήσετε τό νόμισμα για σουβενίρ...

— ‘Οχι, δεν είναι άγγλικό, διόρθωσε ένας άλλος επιβάτης που, όταν άκουσε νά γίνεται λόγος για ξένο νόμισμα, σηκώθηκε από τη θέση του, πλησίασε και μελέτησε τό κέρμα. Είναι φράγκο μιας νοτιοαμερικάνι-

κίβδηλο· όχι γνήσιο, κάλπικο.- έμβριθεια· βαθιά γνώση, σπουδαιότητα (εδώ με άπόχρωση ειρωνική).-

κης πολιτείας. 'Εγώ, έπειδή μαζεύω ξένα νομίσματα (λέγει στην κυρία), σ' δίνω είκοσι δραχμές και τό παίρνω, αν μου τό δίνετε.

'Η γυναίκα πήρε τίς είκοσι «γνήσιες» δραχμές χαρούμενη και ό συλλέκτης έβαλε στην τσέπη του τό νόμισμα.

— Είναι παλαιό και αρκετά σπάνιο, μου είπε καθώς διασταυρωθήκαμε στην έξοδο. Κάνει πολύ περισσότερα από είκοσι δραχμές...

Οί άναγνώστες δέν είναι συνηθισμένοι νά διαβάζουν έδω άνέκδοτα, και θά παραξενευτούν. Πρόθεσή μου όμως είναι όχι νά τούς ψυχαγωγήσω μ' ένα διήγημα, αλλά νά τούς κάνω νά προσέξουν ένα φαινόμενο πού έχει δώσει αφορμή σέ πολλές και βαθυστόχαστες ψυχολογικές και κοινωνιολογικές παρατηρήσεις. 'Η σκηνή πού ιστόρησα (έγγυώμαι ότι πρόκειται γιά πραγματικό περιστατικό) κάνει τό πρόβλημά μας συγκεκριμένο και ξεκάθαρο: Τό πώς κρίνουμε και τό κριτήριο πού μεταχειριζόμαστε, όταν άποτιμούμε μία διάθεση ή μία πράξη τών συνανθρώπων μας, έξαρτάται από τόν τρόπο μέ τόν όποιο (ανάλογα μέ τήν ιδιοσυγκρασία, τήν άνατροφή και εκπαίδευση, τίς επαγγελματικές ανάγκες και βλέψεις μας κοκ.) έχομε τοποθετηθεί άπέναντι στη ζωή και στά αγαθά της. 'Οχιώ άνθρωποι πού «συναντώνται» γιά λίγη ώρα έντελώς τυχαία, κρίνουν ένα και τό ίδιο γεγονός μέ όχιώ διαφορετικά πρίσματα. 'Ο «παθών» ύποφέρει από τή ζημιά, αλλά και από τήν προσβολή πού έπαθε. Οί άλλοι βλέπουν τό πάθημα από τή δική του ό καθένας «θέση». Ένας άδιαφορεί, άλλος υπερθεματίζει, ό τρίτος και ό τέταρτος δικαιολογούν τόν ύποτιθέμενο ένοχο, ένώ οί τρείς τελευταίοι παίρνουν άλλους δρόμους: τό νόμο διαλαλεί ό πρῶτος, τήν περιέργειά του ζητεί νά ίκανοποιήσει ό δεύτερος, και ό τελευταίος (πρακτικότερος άπ' όλους) τό συμφέρον του. 'Ανάλογα περιστατικά θά έχει νά άφηγηθεί ό καθένας πολλά, από τό άμεσο και έμμεσο περιβάλλον του. Στίς ήθικές κρίσεις δέν συμφωνούν όλοι. 'Ακόμη και εκείνοι πού ζούν μέσα στό ίδιο ιστορικό κλίμα και είναι ένυφασμένοι στην ίδια κοινωνία. 'Αλλος είναι αύστηρότερος και άλλος έπιεικέστερος στίς καταδίκες του· άλλος (είλικρινά ή ύποκριτικά) αναφέρεται σέ γενικούς κανόνες και άλλος προσαρμόζει τήν έτυμηγορία* του στά συγκεκριμένα γεγονότα, κρίνει

έτυμηγορία: άπόφαση δικαστηρίου· γενικά άπόφαση.

«κατά περίπτωση»· άλλος «βάζει» περισσότερο καί άλλος λιγότερο τόν εαυτό του (τίς ανάγκες καί τά συμφέροντά του) στό θέμα πού εξετάζει κ.ο.κ. Αὐτά γιά τόν τρόπο τῆς κρίσης. Ὡς πρὸς τά μέτρα, ἡ κλίμακα τῶν ποικιλιῶν εἶναι ἐξίσου μεγάλη καί πλούσια σέ ἀποχρώσεις.

Τί θά συμπεράνομε ἀπό τό ἀσύμπτωτο τοῦτο; — Τό ζήτημα ἔχει πολὺ μεγάλη ἔκταση καί φυσικά δέν εἶναι ἐδῶ ὁ κατάλληλος τόπος οὔτε γιά μιὰ συνοπτική ἔκθεση τῶν λύσεων πού ἔχουν κατὰ καιροὺς προταθεῖ. Ὡς περιοριστοῦμε λοιπόν σέ μερικές πολὺ γενικές καί ἀδρές γραμμές.

Καί τοῦτο τό πρόβλημα (ὅπως πολλὰ ἄλλα) μέ δύσμεθόδους μπορεῖ κανεῖς νά τό πλησιάσει καί νά ἐπιχειρήσει νά τό λύσει. Ἡ πρώτη εἶναι εὐκόλη: εἴτε νά διακηρύξουμε ἀπλοϊκά ὅτι ἓνα μόνο ἠθικό μέτρο ὑπάρχει (τό δικό μας) καί κάθε ἐκτροπή ἀπ' αὐτό σημαίνει πλάνην ἢ διαστροφή, εἴτε ἀπό ἀπογοήτευση νά πέσομε στό ἄλλο ἄκρο, νά παραδεχτοῦμε δηλαδή ὅτι στίς ἀξιολογήσεις μας τό «ὀρθό» εἶναι ἀπλή φαντασίωση* ἢ προσδοκία καί ὅλες οἱ κρίσεις ἐξίσου αὐθαίρετες*. Ἡ δευτέρη μέθοδος εἶναι δύσκολη, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἀπαιτεῖ περισσότερη περίσκεψη καί μετριοπάθεια. Τὴν ἀκολουθοῦν ὅσοι βλέπουν στὸν ἄνθρωπο ὄχι μόνο τὴν περατότητα ἀλλὰ καί τὴν ἀπεραντοσύνη. Μὲ τὴ μία του ιδιότητα ἐγκλωβίζεται μέσα στή σχετικότητα· μέ τὴν ἄλλη ἔχει τὴ λαχτάρα καί τὴ γεύση τοῦ ἀπόλυτου.

Δέσμιο καθὼς εἶναι στό χῶρο καί στό χρόνο, τό ἱστορικό καί κοινωνικό τοῦτο ζῶο εἶναι φυσικό νά ἔχει παραδοθεῖ στή σχετικότητα (τῶν ἀντιλήψεων, τῶν πεποιθήσεων, τῶν προθέσεων). Τοῦτο ὅμως δέν σημαίνει ὅτι ἀπέναντί του ἔχει κλείσει γιά πάντα ἡ θύρα τοῦ ἀπολύτου. Στὴν περίπτωση τοῦ ἀνθρώπου, τό σχετικό δέν εἶναι ἡ ἀντίθεση, ἀλλὰ ἓνα μέρος τοῦ ἀπολύτου, ὅπως καί τό ἐφήμερο εἶναι ὄχι ἄρνηση, ἀλλὰ διαβατική πραγμάτωση τοῦ αἰωνίου.

Ἐάν μέ αὐτὴ τὴν προοπτική κοιτάζομε τό θέμα μας, ἐάν δηλαδή θεωρήσομε τό ἀπόλυτο (νόημα, μέτρο, ἀξία) ὄχι ὑπέρβαση ἀλλὰ σύνοψη καί συμπερίληψη, ὁλοκλήρωση τῶν σχετικῶν ἀποτιμήσεων πού ἐπιχειρεῖ τό πνεῦμα μας—ὁμολογῶ ὅτι δέν εἶναι καθόλου εὐκόλη αὐτὴ ἡ τοποθέτηση, γιατί ὁ κοινός ἄνθρωπος αἰσθάνεται καί σκέπτεται

φαντασίωση· πλάσμα τῆς φαντασίας· **αὐθαίρετες**· ὄχι τεκμηριωμένες· κατὰ τὴν προσωπικὴ θέληση τοῦ καθενός.

«διαζευτικά», όχι «συζευτικά»- τότε θά δώσουμε στο πρόβλημα που εξετάζουμε μία λύση που μπορεί ίσως νά φαίνεται παράδοση, έχει όμως αναμειβήτητα βάθος και μεγαλοσύνη. Θά είπούμε λ.χ. περιορίζοντας τή συζήτηση στο συγκεκριμένο μας παράδειγμα (τή διένεξη του Λεωφορείου) ότι όλες οι κρίσεις που διατυπώθηκαν περιέχουν αλήθεια, αλλά δέν αποτελούν όλη τήν αλήθεια. Καθεμιά τους παρουσιάζει τήν έποψη που δίνει ένα γεγονός από όρισμένη θέση. Είναι επομένως σχετική. "Όχι όμως και αυθαίρετη, αφού εκφράζει μία στάθμιση των πραγμάτων δυνατή και εύλογη. Κατά τήν αντίληψη αυτή, προσεγγίσεις (άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο ευτυχείς) προς τό απόλυτο είναι οι σχετικές αποτιμήσεις μας. "Άλλη τό πλησιάζει πιά πολύ και άλλη πιά λίγο- όλες όμως έχουν κάτι από τό κύρος του, και γι' αυτό πείθουν. Στην περιοχή τής αυθαιρεσίας (τής πλάνης ή τής απάτης) ξεπέφτουν, όταν ή καθεμιά διεκδικεί γιά τόν έαυτό της όλόκληρο τό χώρο τής έμπιστοσύνης μας. Τό «μέρος» πρέπει νά διατυπώνεται και νά γίνεται δεκτό ως «μέρος»- τότε είναι αλήθεια. "Όταν εμφανίζεται και χειρονομεί ως «όλον», γίνεται ψεύδος.

* Ερωτήσεις

1. Στο παραπάνω δοκίμιο ο συγγραφέας αντί γιά πρόλογο παρουσιάζει ένα περιστατικό, μιá σκηνή που παρακολούθησε στο λεωφορείο. Τό περιστατικό αυτό τό χρησιμοποιεί ως παράδειγμα. Τί θέλει νά δείξει ο συγγραφέας μέ τό παράδειγμα και πώς συνδέεται τό παράδειγμα μέ τόν τίτλο;
2. Ποιά είναι ή θέση του συγγραφέα; Νά τή συζητήσετε.
3. Τί σημαίνει ή φράση «στις ήθικές κρίσεις δέν συμφωνούν όλοι»; * Υπάρχουν κρίσεις στις όποιες συμφωνούν όλοι και ποιές; Νά αναφέρετε παραδείγματα.
4. Νά αποδώσετε γραπτά τίς βασικές ιδέες του κειμένου μέ 300 περίπου λέξεις.

Ευάγγελος Παπανοϋτσος

Γεννήθηκε τό 1900 στόν Πειραιά. Σπούδασε θεολογία, φιλολογία, φιλοσοφία και παιδαγωγικά στά Πανεπιστήμια * Αθηνών, Βερολίνου, Τυβίγγης

καί Παρισίων καί ὑπηρετήσε τήν ἑλλη-
νική ἐκπαίδευση σέ διάφορες θέσεις.
Διετέλεσε Γενικός Διευθυντής καί Γε-
νικός Γραμματέας τοῦ Ὑπουργείου
Παιδείας. Σημαντικοί στάθηκαν οἱ ἀγῶ-
νες του γιά τόν ἐκσυγχρονισμό καί τή
βεελτίωση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Τό
1981 ἔγινε ἀκαδημαϊκός. Εἶναι πολυ-
γραφότατος.

Τά πιά γνωστά βιβλία του εἶναι: *Αἰσθη-
τική, Ἠθική, Γνωσιολογία, Ψυχολογία,
Λογική, Παλαμάς - Καβάφης - Σικελια-
νός, Φιλοσοφία καί Παιδεία, Ἀγῶνες καί
Ἀγωνία γιά τήν Παιδεία, Ὁ Λόγος καί ὁ
Ἄνθρωπος, Πρακτική Φιλοσοφία, Ἡ κρί-
ση τοῦ πολιτισμοῦ μας, Τό δίκαιο τῆς πυγ-
μῆς, Ἡ παιδεία, τό μεγάλο μας πρόβλημα,
Ἀλ. Δελμούζος, Οἱ δρόμοι τῆς ζωῆς κ.ἄ.*

“Ένα άλλο π.Χ. ή μ.Χ.

‘Η μνήμη τής Χιροσίμας άπομένει πάντα ζωντανή στή συνείδηση τών ανθρώπων. ‘Εκείνο τόν Αύγουστο, τού χίλια έννιακόσια σαράντα πέντε, έτυχε νά βρίσκομαι σέ όρεινό κατατόπι τής Ναυπακτίας, στή Στάχτη, έτσι ονομάζεται. Βαθιά κοιλάδα κι όλόγυρα βουνά, άλλα κατάφυτα, άλλα γυμνά. ‘Ο πόλεμος είχε άποσυρθεί μακριά· άλλ’ εκεί, μακριά, εξακολουθούσε άπηνής*, άκόμη. ‘Ωστόσο έμεις ειρηνεύαμε. “Ημαστε καθώς ό άρρωστος, στήν πρώτη άνάρρωση. Ξαναζούσαμε τή μικρή, ταπεινή, καθημερινή ζωή· ξαναβρίσκαμε σιγά σιγά τή διάθεση νά υπάρξουμε μέσα στά όρια τού φυσικοϋ, τού θεμιτοϋ* καί τού άμεσα δυνατοϋ, χωρίς τούς έφιαλτικούς διασκελισμούς, τίς έκτροπές καί τίς υπερβολές τής άγωνίας, πού μās είχε κατά τά προγενέστερα χρόνια δυναστεύσει. Μιά μικρή συντροφιά, λίγοι άνθρωποι, μέ τό θάνατο άκόμη στά μάτια, μέ τό θάνατο στήν καρδιά. Κι ήταν σά νά προσπαθούσαμε ν’ άνοιξουμε ένα παράθυρο στό αίθριο φώς. ν’ άπολησμονηθοϋμε σιμά σέ λίγο τρεχούμενο νεράκι, σ’ ένα σϋδεντρο*, πού άνοιγε τά πυκνά του κλαδιά, γιά νά πλάσει ένα μικρό κόσμο γαλήνης.

‘Εκεί μέσα, στή βαθιά κοιλάδα, ήταν, θυμοϋμαι, καί μερικά χωράφια σπαρμένα καλαμπόκι. “Ανθρωποι τού μόχθου τρυγούσαν τό καλαμπόκι, τό σώριαζαν σέ μικρά πλατώματα, ξανθό καί μελίχρυσο. ‘Ερχόταν ή νύχτα, άναπαμένη, μ’ ένα μεγάλο καλοσυνάτο φεγγάρι καταμεσίς, άγόρια, κορίτσια έκάθονταν σταυροπόδι όλόγυρα στούς σωρούς, τραγουδοϋσαν άνέμελα, ξεφλούδιζαν τά καλαμπόκια, τό σκληρό ψωμί τού ξωμάχου. Τραγουδοϋσαν τ’ άγόρια καί τά κορίτσια, τά στερεμένα, τά ταπεινά, πού δέν είχαν χάσει, ώστόσο, όλότελα τήν εϋδοκία μιάς λαμπρής έφηβείας, όσο βάθαινε ή νύχτα, τόσο καί πίο πρόσχαρη γινόταν ή σύναξη.

‘Από τίς όλόγυρα κορφές έρχόταν, μέσα στό γλυκό λυκόφως, ό αντίλαλος ό βαθύς τής μικρής καμπάνας. Σήμαινε ή Κοίμηση.

άπηνής· τραχύς σκληρός.- θεμιτό· νόμιμο.- σϋδεντρο· τόπος κατάφυτος από δέντρα, δασάκι.-

Ἀκούγαμε ἀπὸ μακριά, μέ τ' αὐτιά τῆς ψυχῆς, τὴν κατανυχτική παράκληση: «Ἀπὸ τῶν πολλῶν μου ἁμαρτιῶν ἀσθενεῖ τό σῶμα, ἀσθενεῖ μου καί ἡ ψυχή». Ξέραμε πῶς οἱ ἄνθρωποι εἶχαν βαρύντατα ἁμαρτήσῃ. Εἶχαν ἐκφραλίσῃ* καί τό σῶμα τους καί τὴν ψυχή τους. Κι ἐκεῖνος ὁ ἀντίλαλος ἐρχόταν νά σταλάξῃ παρηγοριά, ν' ἀνοίξῃ καί πάλι τὴν πύλη τῆς εἰρήνης. Συντριβὴ καί ἀνάπαυση.

Ἔτσι ἦταν πλασμένος ὁ μικρὸς μας κόσμος τότε. Ἔτσι περνοῦσαν οἱ μέρες, οἱ νύχτες. Ὡσπου ἔφτασε τό μεγάλο ἀπομεσήμερο, πού ἔνα βλαχάκι τοῦ Παπαδιαμάντη*, ἄκουρο* κι ἄνιφτο καί μισόγυμνο, ἀλαλιασμένο, χωρὶς νά ξέρεῖ γιατί, κατρακυλώντας ἀπὸ ὄρθιες γιδόστρατες, μᾶς ἔφερε τίς ἐφημερίδες: ἡ ἀτομικὴ ἐποχὴ τῶν ἀνθρώπων ἀρχίζε μέ μιὰ μπόμπα, μέ τὴν πρώτη μπόμπα τῆς Χιροσίμας, μέ τίς ἄλλες πού ἀκολούθησαν. Προσπαθήσαμε νά συλλάβουμε τό πραγματικὸ νόημα τοῦ περιστατικοῦ. Δέν τό κατορθώσαμε. Ἀλλὰ νιώσαμε πῶς κάτι τό ἀσύλληπτο σέ μέγεθος, τό μοναδικό, εἶχε συμβεῖ. Ὁ ὁμαδικὸς ὄλεθρος τοῦ πολέμου εἶχε πάρει ἕνα καινούριο πρόσωπο, μιὰ ἄλλη ἐκφραση, ὁ ἐφιάλτης εἶχε ἀπεριόριστα μεγαλώσῃ, τέρας φοβιδωτό* καί ἀπαίσιο. Ἐκεῖ πέρα, ἐνῶ ἡμεῖς ξαναζούσαμε τὴν ὥρα τοῦ ἐιδυλλίου, ἄνθρωποι καθὼς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἱκανοὶ νά εὐτυχίσουν καί ἱκανοὶ νά πονέσουν, εἶχαν κονιορτοποιηθεῖ, εἶχαν φριχτά ἀκρωτηριασθεῖ, εἶχαν διαστρεβλωθεῖ*, εἶχαν παραμορφωθεῖ, εἶχαν μεταβληθεῖ σέ οἰκτρά προσωπεῖα*, σέ ἀποβράσματα μιᾶς κόλασης, πού καμιά φαντασία δέ θά μπορούσε νά τὴν αἰχμαλωτίσῃ. Ἡ ἐπιστήμη εἶχε ὑποτάξῃ μιὰ τεράστια ἐνέργεια. Καί τὴν πρωτοχρησιμοποιοῦσε, γιὰ νά σκοτώσῃ. Μὲ τὸν ἀργό ἢ μέ τό γρήγορο θάνατο. Ὅχι μιὰ γενιὰ ἀνθρώπων, πολλές γενιές. Μὲ τό «πρελούντιο»* τοῦτο τῆς Χιροσίμας, μπήκαμε, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ σιδήρου, στὴν ἐποχὴ τοῦ ἀτόμου. Ἐκεῖνα τὰ ἀρχικὰ π.Χ. ἢ μ.Χ. μποροῦν τώρα νά σημαίνουν ὄχι μόνο πρό Χριστοῦ ἢ μετὰ Χριστόν, ἀλλὰ καί πρό Χιροσίμας ἢ μετὰ Χιρο-

ἐκφραλίσῃ· ἐξευτελίσῃ.- **ἕνα βλαχάκι τοῦ Παπαδιαμάντη**· ἐννοεῖ σάν ἐκεῖνα πού παρουσιάζῃ ὁ Παπαδιαμάντης στά διηγήματά του.- **ἄκουρος**· ἀκούρευτος.- **φοβιδωτός**· αὐτός πού ἔχει τό δέρμα σκεπασμένο μέ φόβιδες (λέπια).- **διαστρεβλώνω**· παραμορφώνω.- **προσωπεῖο**· ὁμοίωμα προσώπου, προσωπίδα· ἐδῶ προσωπεῖα: παραμορφωμένα πρόσωπα.- **πρελούντιο**· (μουσικὸς ὁρος) προανάκρουσμα, εἰσαγωγή.-

σίμαν. Στο πρώτο κοίταγμα μάλιστα φαίνεται σά ν' ακυρώνουν τὰ πρώτα τὰ δεύτερα. Ἡ ἀπειλή ενός ἀτομικοῦ πολέμου εἶναι ἡ σταθερὴ μέριμνά μας. Πίσω ἀπὸ κάθε μας στοχασμό, πίσω ἀπὸ κάθε μας λόγο, πίσω ἀπὸ κάθε μας ἐνέργεια, πίσω ἀπὸ κάθε περιστατικό ἐνεδρεῦει ἡ φρίκη. Ἦρθε, στὸ ἀναμεταξύ, καὶ ἡ τεχνικὴ πρόοδος, πού ἐπολλαπλασίασε τὴ δραστηριότητα τῆς πρώτης μπόμπας καὶ ἀνύψωσε σὲ ἀστρονομικοὺς ἀριθμοὺς τὴν ἔκταση τῆς πιθανῆς, τῆς ἐνδεχόμενης καταστροφῆς. Ἦρθε καὶ μιὰ κινήματογραφικὴ ταινία* νὰ μᾶς δείξει, μὲ τρόπο ἐντυπωσιακό, τί ὑπῆρξε ἡ Χιροσίμα καὶ τί μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ Χιροσίμα τοῦ μέλλοντος. Ἔτσι ὁ χρόνος μοιράστηκε καὶ πάλι στὰ δύο, αὐτὸς ὁ εὐθύγραμμος χρόνος τῆς Ἱστορίας. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὁ πόλεμος χωρὶς τὴ Χιροσίμα· ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ πόλεμος μὲ τὴ Χιροσίμα.

Υπάρχουν καὶ κάποιοι, ἀπερίσκεπτοι φυσικά, πού πιστεύουν, πὼς οἱ ἄνθρωποι μπορεῖ νὰ ξαναπολεμήσουν, χωρὶς νὰ ρίξουν τὴ μπόμπα, καθὼς δὲν ἐχρησιμοποίησαν στοὺς προηγούμενους πολέμους τ' ἀσφυξιογόνα ἀέρια*. Καὶ μολονότι καὶ χωρὶς τ' ἀσφυξιογόνα ἀέρια καὶ χωρὶς τὴ μπόμπα ἡ καταστροφὴ δὲν πρόκειται νὰ εἶναι περιορισμένη, βρίσκουν τὴ σκέψη τούτη ἀναπαυτικὴ. Δεινὴ* ψευδαίσθησις! Ἕνας ἄλλος πόλεμος δὲν πρόκειται παρὰ νὰ εἶναι ἡ ἔκφρασις μιᾶς οἰκουμενικῆς λύσσας, μιᾶς ἀπαραδειγματίστης μανίας. Οἱ ἄνθρωποι θὰ ξεκινήσουν γιὰ νὰ ξεριζώσουν τὸ γένος τους, γιὰ νὰ πεθάνουν κι οἱ ἴδιοι, σκοτώνοντας τοὺς ἄλλους - ἀρκεῖ νὰ σκοτώσουν τοὺς ἄλλους! Αὐτὴ εἶναι ἡ σωστὴ ἀνάλυσις τοῦ φάσματος, πού προκύπτει μπροστά μας. Πρέπει νὰ εἴμαστε, γιὰ τοῦτο, βέβαιοι!

Ἀλλὰ δὲν εἶναι σωστό ν' ἀπαισιοδοξοῦμε. Ζωτικὴ ἀνάγκη μᾶς ἐπιβάλλει νὰ θεωρήσουμε, παρὰ τὴν ἀπειλητικὴ νέφωση τῶν καιρῶν, τὴ Χιροσίμα ἀρχὴ μιᾶς καλύτερης ἐποχῆς, ὄχι ἀρχὴ τοῦ τέλους. Ὁ ἄνθρωπος παλεῦει μὲ πολλὰ σκοτάδια μέσα του. Δὲν πρέπει, ὥστόσο, ν' ἀγνοεῖ καὶ τὴ φωτεινὴ ἔστιά, πού ἀγρυπνεῖ σ' ἓν' ἀπόμερο κατατόπι τῆς μοναξιάς του, τὴν ἔστιά τῆς ἀνθρωπιάς του. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἓνα τρυφερό παιδί μὲ ἀγύμναστα μάτια. Ἕνα παιδί, πού ἔρχεται νὰ ζήσει, ὄχι νὰ

κινήματογραφικὴ ταινία: ἐννοεῖ τὴν ταινία τοῦ Γάλλου σκηνοθέτη Ἀλέν Ρενέ «Χιροσίμα ἀγάπη μου».- **ἀσφυξιογόνα ἀέρια:** τὰ ἀέρια πού προκαλοῦν ἀσφυξία (χημικὸ ὄπλο πού χρησιμοποιήθηκε στὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμο).- **δεινός:** φοβερός.

πεθάνει. Πού δέν ξέρει τό κακό, πού εἶναι διψασμένο γιά φῶς, πού στρέφεται καί μᾶς κοιτάζει καί κατέχει τήν περιέργεια καί τήν ἀπορία. Εἶναι ἕνα γλυκό παιδί, ἕνα ξημέρωμα. Θά εἶναι μεγάλο κρίμα αὐτό τό παιδί νά τό ἀκρωτηριάσουμε, νά τό παραμορφώσουμε, νά τό σκοτώσουμε. Πρέπει νά τοῦ μάθουμε πῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλασμένος γιά τά μεγάλα, πῶς δέν εἶναι ὁ ἀπό γενετῆς φονιάς. Νά τοῦ διδάξουμε τό μέγιστο μάθημα τῆς ἀξιοπρέπειας, νά τό ἐνισχύσουμε μέ τή δύναμη τῆς ἐπιείκειας καί τῆς ἀγάπης, αὐτή τήν ἀσύντριφτη, τήν ἀράγιστη δύναμη. Νά τοῦ ποῦμε, πῶς ἔχουμε πέσει σέ μεγάλα λάθη καί τά πληρώσαμε πολύ ἀκριβᾶ καί τώρα κιὰ δέν ξαναπέφτουμε στά ἴδια λάθη. Ἡ Χιροσίμα ἦταν τό τίμημα. Καί πῶς ἀκόμα τά νέα μέσα πού καταχτήσαμε θά τά χρησιμοποιήσουμε, γιά νά γιατρέψουμε τήν ἀρρώστια, γιά νά κάμουμε πιό εὐκολή τή ζωή, γιά νά πολεμήσουμε τή φτώχεια, τή στέρηση, γιά νά μεγαλώσουμε τόν ἀληθινό πολιτισμό. «Ὁνειροφαντασιές χμαιοκυνηγοῦ», μπορεῖ νά πεῖ κάποιος,πραχτικός ἄνθρωπος καί πεισματικά ἀντιρρητικός. Ἀλλά δέ θάχει νιώσει αὐτός ὁ ἄνθρωπος, ἀκόμη κι ὅταν θ' ἀντικρίσει τό καταχτημένο φεγγάρι, πόση δύναμη ἔχουν τά ὄνειρα καί πόσο ἀκατάλυτη εἶναι ἡ δυναστεία τῶν Χιμαϊρῶν!

Ἑρωτήσεις

1. Ποιους ἄλλους τίτλους μπορεῖτε νά δώσετε στό παραπάνω δοκίμιο;
2. Ὁ συγγραφέας ἐπιμένει πολύ στήν περιγραφή τῆς ἥσυχης καί εἰρηνικῆς ζωῆς πού περνοῦσε στή Στάχτη, τό ὄρεινό χωριό τῆς Ναυπακτίας. Δένεται αὐτή ἡ περιγραφή ὀργανικά μέ τό ὑπόλοιπο κείμενο;
3. Μέ ἀφορμή τήν ἀτομική βόμβα πού ἔπεσε στή Χιροσίμα, ὁ συγγραφέας κυμαίνεται ἀνάμεσα στήν αισιοδοξία καί τήν ἀπαισιοδοξία. Πῶς κατορθώνει νά αἰτιολογήσει καί τίς δύο αὐτές συναισθηματικές καταστάσεις;
4. Ἀντιμετωπίζει ἡ ἀνθρωπότητα σήμερα παρόμοιο κίνδυνο;

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος

Γεννήθηκε τό 1901 στό Αἰτωλικό. Σπούδασε φιλολογία. Τό ξεκίνημά του στήν ποίηση ἔγινε μέ τή συλλογή *Τό βιβλίο τῆς Μιράντας* (1924), πού ὅπως καί ἡ

επόμενη συλλογή *Λυρικά σχέδια* (1933), κινείται μέσα στο κλίμα του συμβολισμού των ποιητών της δεκαετίας του 1920-1930. Εκτός όμως από την ποίηση, ασχολήθηκε με επιτυχία και συστηματικά με την αφηγηματική πεζογραφία, την κριτική και τη δοκιμιογραφία. Όπλισμένος με τη φιλολογική του παιδεία και την πνευματική του δξυδέρκεια άσκησε με σοβαρότητα και ευσυνειδησία τό έργο της κριτικής. Τό έργο του: ποίηση: *Τό βιβλίο της Μιράντας* (1924), *Λυρικά σχέδια* (1933),

Ποιήματα (1970, έχει συγκεντρωθεί όλη ή προηγούμενη ποιητική του παραγωγή).

Αφηγηματική Πεζογραφία: *Χάνς κι άλλα πεζά* (1925), *Χειρόγραφα της μοναξιάς* (1943), *Οί δυό κι ή νύχτα* (1944), *Αστροφεγγιά* (1945), *Χαμοζωή* (1945) κ. ά.

Κριτική: *Τό ποιητικό έργο του Κ. Παλαμά* (όμιλία 1921), *Τά πρόσωπα καί τά κείμενα* (Τόμ. 1-6), *Όμιλίες της γυμνής ψυχής* (δοκίμια 1946) κ.ά.

Ταξιδιωτικά: *Μορφές της ελληνικής γής* (1937), *Έλληνικοί όρίζοντες* (1940), *Εύρώπη* (1953), *Η Κύπρος, ένα ταξίδι* (1961) κ. ά.

IV. Θέατρο

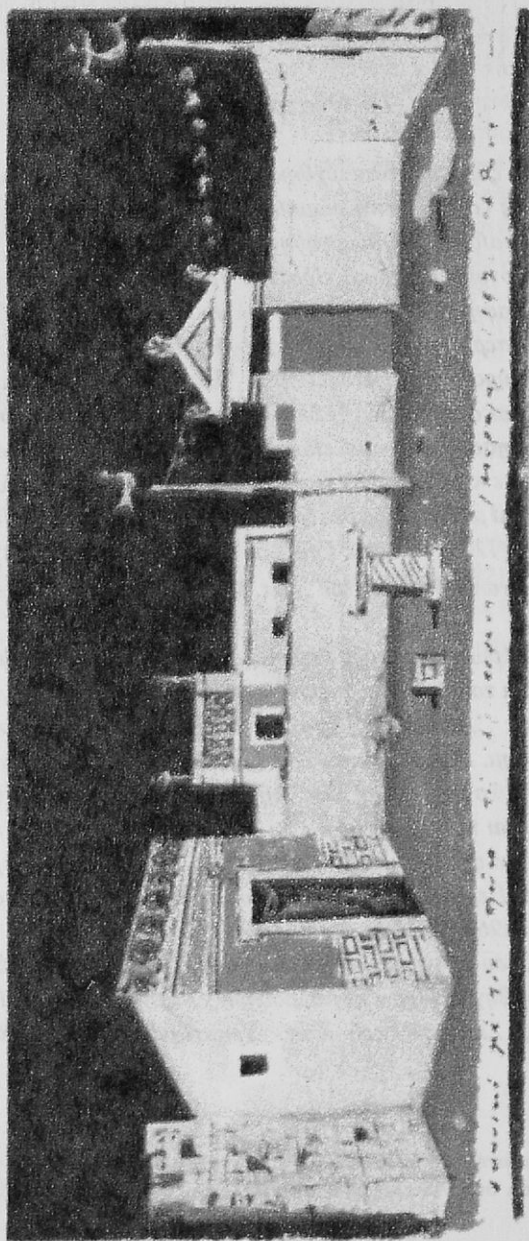
Τό Θέατρο

Τό Θέατρο¹, όπως ξέρουμε, αναπτύχθηκε πολύ στήν ελληνική αρχαιότητα και εξακολούθησε τή ζωή του στή ρωμαϊκή εποχή. Στή συνέχεια έπεσε σέ παρακμή. Στό μεσαίωνα δημιουργήθηκε τό λειτουργικό δράμα, τό «μυστήριο», ένα ιδιότυπο θεατρικό είδος μέ θρησκευτικό χαρακτήρα και υποθέσεις από τή Γραφή. Ούσιαστικά, στόν ελληνικό χώρο ξανανθίζει στήν Κρήτη κατά τήν περίοδο τής λογοτεχνικής της άκμης (17ος αΙ.) ακολουθώντας τήν ευρωπαϊκή 'Αναγέννηση. 'Η αναβίωση τής τραγωδίας και τής κωμωδίας διακόπτεται μέ τήν ύποταγή τής Κρήτης στους Τούρκους (1669). Στά 'Επτάνησα όμως -και ειδικότερα στή Ζάκυνθο- ή θεατρική παρουσία συνεχίστηκε και μέ τίς 'Ομιλίες (υπαίθριες λαϊκές θεατρικές παραστάσεις) αλλά και μέ όρισμένα θεατρικά έργα αξιώσεων, όπως είναι π.χ. ή κωμωδία Χάσις (1795) του Δημ. Γουζέλ. Τό 1830 γράφτηκε ό Βασίλει-κός, σημαντικό κοινωνικό δράμα του 'Αντ. Μάτση (βλ. Κειμ. Νεοελ. Λογ. Γ, σελ. 122).

Μετά τήν άπελευθέρωση από τους Τούρκους τό πρώτο αξιόλογο θεατρικό έργο είναι ή κωμωδία του Δημ. Βυζάντιου Βαβυλώνα (1836). 'Από τήν περίοδο τής παλιάς 'Αθηναϊκής Σχολής άξίζει νά μνημονεύσουμε τά θεατρικά έργα του Δημ. Βερναρδάκη (Μαρία Δοξαπατρή, Κυψελίδαί, Μερόπη, Φάουστα). Μέ τή Νέα 'Αθηναϊκή Σχολή, δηλ. από τό 1880 περίπου, αναπτύσσεται τό κωμειδύλλιο ('Ητύχη τής Μαρούλας και 'Ο άγαπητικός τής Βοσκοπούλας του Δημ. Κορομηλά, ή Γκόλφω του Σπ. Περσιάδη κ.ά.), ένα είδος δημοφιλές, πού διακόπτεται όμως άπότομα τό 1896.

Στίς άρχές του 20ου αιώνα μέ τήν επίδραση θεατρικών συγγραφέων του Βορρά, όπως ό Νορβηγός Ίψεν και ό Σουηδός Στρίντμπεργκ, και μέ τήν ίδρυση τής «Νέας Σκηνής», του Κων. Χρηστομάνου καθώς και του

1. 'Η παραπάνω Είσαγωγή δέν αναφέρεται στους νεότερους 'Ελληνες συγγραφείς. 'Επίσης δέν αναφέρεται στίς νεότερες τάσεις του θεάτρου. Γι' αυτά θά γίνει λόγος σέ άλλη τάξη.

Σκρινικό (Μόραλη)

«Βασιλικού Θεάτρου», τό ελληνικό θέατρο πήρε νέα αΐθηση καί κατεύθυνση. Ὁ Παλαμάς γράφει τήν Τ ρ ι σ ε ύ γ ε ν η (1903), ἐνῶ παράλληλα ἐμφανίζονται ἀξιόλογοι θεατρικοί συγγραφεῖς, ὅπως ὁ Γρ. Ξενόπουλος καί ὁ Παντελής Χόρν. Στήν ἴδια ἐποχή -καί ἀργότερα- τό ελληνικό θέατρο ὑπηρετοῦν ἐπίσης ὁ Σπ. Μελάς, ὁ Δημ. Μπόγρης κ.ἄ.

Ἀπό τή λεγόμενη γενιά τοῦ '30 ἀσχολήθηκαν καί μέ τό θέατρο οἱ λογοτέχνες Ἀγγελος Τερζάκης, Γιώργος Θεοτοκάς καί Παντελής Πρεβελάκης, πού ἀντλοῦν τά θέματά τους κυρίως ἀπό τήν Ἱστορία. Δέν πρέπει νά παραλείψουμε καί τό π ο ι η τ ι κ ὸ θ έ α τ ρ ο πού καλλιτεροῦν κυρίως οἱ Νίκος Καζαντζάκης καί Ἀγγελος Σικελιανός καί πού προσφέρεται περισσότερο γιά ἀνάγνωση. Τέλος ἀξιόλογα θεατρικά ἔργα ἔγραψε καί ὁ Βασ. Ρώτας, ἐνῶ στήν κωμωδία διακρίθηκε ἰδιαίτερα ὁ Δημ. Ψαθάς.

Τό θέατρο σέ ὅλες τίς μορφές (δράμα, κωμωδία κ.ἄ.) καί τά εἶδη του (λυρικό θέατρο, δηλ. ὄπερα, μουσικό θέατρο, δηλ. ἐπιθεώρηση, μπαλέτο, παντομίμα, θέατρο σκιῶν, κουκλοθέατρο κ.ἄ.) εἶναι προπαντός θέαμα, π α ρ ά σ τ α σ η. Συνήθως λέγοντας θέατρο ἐννοοῦμε τήν παράσταση (τό ἀνέβασμα) ἀπό ἕνα θ ί α σ ο ἑνός θεατρικοῦ ἔργου πού ἔγραψε κάποιος θ ε α τ ρ ι κ ὸ ς σ υ γ γ ρ α φ έ α ς. Τό θεατρικό ἔργο εἶναι συνήθως χωρισμένο σέ π ρ ά ξ ε ι ς. Ὅταν ἀποτελεῖται ἀπό μιά μόνο π ρ ά ξ η τό ἔργο λέγεται μ ο ν ό π ρ α κ τ ο. Οἱ π ρ ά ξ ε ι ς εἶναι δυνατό νά χωρίζονται σέ σ κ η ν έ ς. Τό θεατρικό ἔργο εἶναι ἰδιότυπο λογοτεχνικό εἶδος, πού ὀφείλει νά ἀκολουθεῖ ὁρισμένους δικούς του κανόνες, σ κ η ν ι κ ο ύ ς: Νά ἔχει ἐν ό τ η τ α στήν ὑπόθεση καί στή δράση, νά ἔχει σ κ η ν ι κ ή ο ἰ κ ο ν ο μ ί α, νά ἔχει ἐξ έ λ ι ξ η καί θ ε α μ α τ ι κ ό - τ η τ α, νά διαγράφει ὅσο γίνεται π iό ζ ω ν τ α ν ο ύ ς χ α ρ α κ τ ῆ ρ ε ς καί π iό δ - λ η θ ι ν έ ς κ α τ α σ τ ά σ ε ι ς καί νά μεταδίδει τά μηνύματά του ὅσο γίνεται π iό ἄμεσα καί παραστατικά μέσα ἀπό τά γεγονότα, τή δράση, τούς χαρακτήρες τῶν προσώπων καί τίς συγκρούσεις. Γιατί στό θέατρο δέν ὑπάρχει ἀφήγηση οὔτε περιγραφή, ὅπως στό μυθιστόρημα. Ἡ «πραγματικότητα» ἀναπαράγεται ἄμεσα. Ὑπάρχει μόνο αὐτό πού φαίνεται στή σκηνή, αὐτό πού γίνεται, αὐτό πού τό κάθε πρόσωπο λέει καί δείχνει. Ἡ ἐνσάρκωση τῶν χαρακτήρων καί τό ζωντάνεμα τῶν καταστάσεων γίνεται ἀπό τοὺς ἡ θ ο π ο ι ο ύ ς. Ἡ τέχνη τοῦ ἡθοποιοῦ, ἡ ὑ π ο κ ρ ι τ ι κ ῆ τέχνη ἔγκειται ἀκριβῶς στή νά ὑποδύεται ὁ ἡθοποιός σωστά τό ρόλο του, σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τοῦ ἔργου

καί μέ τήν ἐρμηνευτική ἀποψη, πού τήν καθορίζει κατά κύριο λόγο ὁ σκηνοθέτης. Ὁ σκηνοθέτης συντονίζει καί τήν δουλειά ὄλων τῶν ἄλλων συντελεστῶν τῆς παράστασης: Τοῦ σκηνογράφου (πού ἐτοιμάζει τά σκηνικά), τοῦ μουσικοῦ, τοῦ χορογράφου, τοῦ ἐνδυματολόγου, τοῦ ὑπεύθυνου γιά τό φωτισμό κτλ μέ στόχο νά ἀποκαλυφθοῦν καί νά μεταδοθοῦν μέ τόν καλύτερο τρόπο στό θεατή τά μὴ νύματα τοῦ ἔργου.

Βλέπουμε λοιπόν ὅτι τό θέατρο εἶναι τέχνη συνθετική. Χρησιμοποιεῖ διάφορες τέχνες (λογοτεχνία, ζωγραφική, μουσική, χορό, ἐνδυματολογία) καί τεχνικές (φωτισμοί, ράψιμο κοστούμιων κτλ.) καί τίς συνθέτει σέ ἓνα αὐτοτελές καί ἀνεξάρτητο καλλιτεχνικό γεγονός: Τή θεατρική παράσταση.

Τό τίμημα τῆς λευτεριάς

Τό Θεατρικό ἔργο *Τό τίμημα τῆς λευτεριάς* (Κατσαντώνης) γράφτηκε τό 1958 καί ἀντλεῖ τήν υπόθεσή του ἀπό τήν ἱστορία: Ἐναφέρεται στή σύλληψη τοῦ Κατσαντώνη. Ὁ ξακουστός κλέφτης τῆς Ρούμελης μέ ἰσχυρό ἔνοπλο σῶμα καί μέ ὀρμητήριο τά Ἐγγραφα, τό Βάλτο καί τό Ξηρόμερο ἔλεγε ὁλόκληρη τήν περιοχή ὡς τήν Ἠπειρο καί εἶχε γίνει ὁ φόβος τῶν Τούρκων καί τοῦ Ἀλή Πασᾶ. Τόν συνέλαβαν τό 1807, ἐνῶ ἦταν ἄρρωστος ἀπό εὐλογιά, στή σπηλιά τοῦ Μοναστηριοῦ τῶν Ἀγράφων καί τόν ἐκτέλεσαν μέ φριχτό τρόπο στά Γιάννενα. Στό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ, παρουσιάζουμε τήν πρώτη σκηνή τῆς πρώτης πράξης.

Στό σεράι τοῦ Ἀλή Πασᾶ

Αἶθουσα στό Σεράι τοῦ Ἀλή Πασᾶ, στά Γιάννενα. Μπαίνουν ὀργανοπαῖχτες πού παίζουν ἀνατολίτικο σκοπό. Ἀκολουθοῦν: ὁ Ἀλή Πασάς, γέρος, ἔτσι πού τόν ἔχει ζωγραφίσει ὁ L. Dupré· ἡ Κυρά Βασιλική μέ ἐθνική φορεσιά· ὁ Βελή Γκέκας* κι ὁ Γιουσούφ Ἀράπης μέ σαλβάρια*, ἄρματωμένοι (ὁ πρῶτος εἶναι ἕνας πελώριος Τουρκαλβανός, ὁ δεύτερος εἶναι Ἀφρικανός)· ὁ Μάνθος Οἰκονόμου*, σοφολογιότατος μέ ρεντιγκότα*· ὁ Θανάσης Βάγιας* μέ φουστανέλα.

Ὁ Ἀλή Πασάς στρώνεται σ' ἕνα ντιβάνι, ἡ Κυρά Βασιλική κάθεται, οἱ ἄλλοι μένουν ὄρθιοι.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Νά σταματήσει αὐτή ἡ μουσική! Νά μήν ἀκούω τέτοιες κλάψες!

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ [στούς μουσικούς]. Χορέψτε, ὦρέ! Χορέψτε, νά κάνει χάζι ὁ Πασάς!

[Οἱ μουσικοὶ παίζουν ἕνα ζωηρό σκοπό καί μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς χορεύουν. Ὁ Ἀλή Πασάς παρακολουθεῖ τό χορό]

Βελή Γκέκας· Ἀλβανός στήν ὑπηρεσία τοῦ Ἀλή. Ἀρχηγός τοῦ σώματος πού καταδίωκε τοὺς κλέφτες.- **σαλβάρια**· βράκα ἀνατολίτικη.- **Μάνθος Οἰκονόμου**· (1770-1820). Ἡπειρώτης γραμματέας τοῦ Ἀλή πασᾶ.- **ρεντιγκότα**· εὐρωπαϊκό ἐνδυμα.- **Θανάσης Βάγιας**· (1765-1834). Ἡπειρώτης ἀρχηγός τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀλή Πασᾶ.

μέ αδιαφορία, ἐνῶ οἱ ἔμπιστοὶ τοῦ συνοδεύουν χτυπώντας
τὶς παλάμες.]

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Φτάνει! Φτάνει! Βαρέθηκα πιά καὶ τὶς μουσικὲς σας καὶ
τοὺς χορούς σας!

[Οἱ μουσικοὶ στέκονται μέ ἀμνηχανία]

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ [στοὺς μουσικοὺς]. Τί ἀποσβολωθήκατε, ὦρέ!
Γκρεμιστεῖτε ἀπὸ δῶ! Δέν τ' ἀκούσατε πού ὁ Πασάς σᾶς βαρέθηκε;

[Οἱ μουσικοὶ φεύγουν φοβισμένοι]

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Βαρὺ φορτίο ἡ ἐξουσία, ὦρέ κοπέλεια μου! Πιὸ βαρὺ κι
ἀπὸ τὴ γυναῖκα ὦρέ! [Χαϊδεύει τὸ χέρι τῆς Κυρα-Βασιλικῆς]

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Ἀναντιρρήτως Ἐκλαμπρότατε.

ΒΑΓΓΙΑΣ. Ἔτσι εἶναι.

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Σωστά. Πολύ σωστά.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Εἶμαι πολὺ βασανισμένος ἄνθρωπος ἐγώ, ὦρέ τσιράκια*
μου!

ΒΑΓΓΙΑΣ. Τό τί τραβᾷς ὅλημερίς κι ὅλονυχτὶς γιὰ τό καλὸ αὐτοῦ τόπου,
Πασά μου, μονάχα ἐμεῖς ἐδῶ οἱ ἔμπιστοὶ σου τό κατέχουμε.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Κοπιάζετε ὑπερανθρώπως, Ἐκλαμπρότατε. Ταλαιπω-
ρεῖτε τό ὑποκείμενόν σας εἰς τὸν βωμόν τοῦ δημοσίου συμφέροντος.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Ὁ κόπος, κύρ Μάνθο, εἶναι τό λιγότερο. Ἐκεῖνο πού μέ
τρῶει ἐμένα, εἶναι ἡ ἀχαριστία τῆς ἀνθρωπότητας.

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Σωστά. Ἀτιμος κόσμος!

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ [στό Μάνθο Οἰκονόμου]. Τί νά λένε ἄραγες, γιὰ
ἀνθρώπους σάν κι ἐλόγου μου, ἐκεῖνα τὰ ἀρχαῖα κιτάπια* πού διαβάζεις
ὅλη νύχτα;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Λέγουν: «Θαρσεῖν χρή*». Λέγουν: «Αἰέν ἀριστεύειν*».

Λέγουν «Μουσικὴν ποιεῖ καὶ ἐργάζου*».

[Παρουσιάζονται δειλὰ στήν πόρτα οἱ μουσικοὶ κι ἀρχίζουνε νά
παίζουν.]

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Πάλι αὐτοί; Πετάξτε τοὺς ὅξω!

τσιράκι· ὁ μαθητευόμενος σὲ μιὰ τέχνη ἢ ὁ βοηθὸς σὲ μιὰ δουλειά. κιτάπια· βιβλίο,
κατάστιχο. - Θαρσεῖν χρή· χρειάζεται θάρρος. - Αἰέν ἀριστεύειν· νά κάνεις πάντοτε
λαμπρὲς πράξεις, ἀνθραγαθήματα. Μουσικὴν ποιεῖ καὶ ἐργάζου· νά καλλιεργεῖς
τὸ πνεῦμα σου καὶ νά ἐργάζεσαι.

[Έξαφανίζονται οί μουσικοί. Ὁ Βελή Γκέκας βγαίνει ἀπὸ πίσω τους.
Ἀκούεται θόρυβος ἀπὸ ξυλοκόπημα. Ἐπιστρέφει ὁ Βελή Γκέκας,
διορθώνοντας τὸ ζωνάρι του.]

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Ἀθῶοι ἄνθρωποι Πασά μου. Σὲ εἶδανε σεκλητισμέ-
νο* καὶ νομίσανε πὼς θὰ σέ παρηγορήσουνε.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ [τοῦ πετᾷ ἓνα πουγγί]. Νά, δῶσε τους γρόσια!

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ [πετᾷ τὸ πουγγί ἀπ' τὸ παράθυρο, φωνάζοντας].

Νά, ὦρέ, πάρτε γρόσια! Ξεκουμπιστεῖτε τώρα! Ἄιντε νά χαθεῖτε!

[Ὁ Ἀλή Πασάς γελᾷ χωρίς κέφι. Οἱ ἔμπιστοί του γελοῦν
αὐτόματα. Μόλις σταματῇσιν ὁ Πασάς, σταματοῦν ὅλοι]

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Πολύ μαῦρος εἶσαι, ὦρέ Γιουσούφ Ἀράπη.

ΓΙΟΥΣΟΥΦ. Ὁ Ἀλλάχ μ' ἔκανε Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Ἀχ! μέσ στή μαυρίλα ξεροψήνομαι. Μὲς στήν ὀχτρη-
καὶ τήν προδοσίᾳ τρώω τὴ ζωὴ μου. Γιατί, ὦρέ, μέ πολεμοῦνε ἄνθρωποι
συντοπίτες μου; Γιατί μοῦ σκοτώνουνε τοὺς τσοχανταραίους* μου;
Γιατί μοῦ καταστρέφουνε τὸ βίός μου; Γιατί μοῦ πίνει τὸ αἷμα αὐτός ὁ
χαΐνης* ὁ Κλέφτης ὁ Κατσαντώνης; Μιλᾶτε, ὦρέ!

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Κλέφτης εἶναι, Πασά μου! πόλεμο κάνει. Τί ἤθελες νά
κάνει;

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Γιατί νά εἶναι Κλέφτης, ὦρέ;

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Ξέρω ἐγὼ γιατί εἶναι Κλέφτης; Ἔτσι τοῦ σφύριξε.
Μάζεψε καμπόσους τσαχπίνηδες* κι ἔπιασε τὸ βουνό καὶ κάνει τὸν
καπετάνιο.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Μοῦ 'καψε πάλι τίς θημωνιές μου, ὁ ἀγιογδύτης. Τὴ
θροφὴ τῶν παλικαριῶν μου, ἀπὸ τὸ στόμα τους τὴν πῆρε. Καταστροφὴ
μεγάλῃ μοῦ 'καμε. Καὶ γιὰ ποιόν, ὦρέ, τὰ μαζεύω ἐγὼ τ' ἀγαθὰ μου, μέ
τὸ αἷμα τῆς καρδιάς μου; Γιὰ τὸ λαὸ δὲν τὰ μαζεύω;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΓΙΑΣ. Μάλιστα, Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Ὅταν ἐγὼ κυβερνῶ, ποιὸς κυβερνᾷ;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΓΙΑΣ. Ὁ λαός, Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Ὅταν ἐγὼ πλουτίζω, ποιὸς πλουτίζει;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΓΙΑΣ. Ὁ λαός, Πασά μου.

σεκλητισμένος· στενοχωρημένος, βαρύθυμος.- τσοχαντάρης· ἐπίλεκτος σωματοφύλα-
κας.- χαΐνης· σκληρόκαρδος.- τσαχπίνης· ζωηρός καὶ ἐξυπνος.-

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Γιά ποιόν, ὦρέ Βασιλική, χτίζω γέφυρες, δρόμους, λιμάνια, κάστρα; Γιά ποιόν κάνω πολέμους;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Γιά μᾶς, Πασά μου, γιά τό λαό σου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Τέτοιο ἐμπόριο, σάν τό σημερινό, εἶδανε, ὦρέ, αὐτά τά μέρη ἄλλη φορά; Τέτοιες μανιφατοῦρες*, ποιός τίς ὄνειρεύτηκε πρὶν ἀπό μένα; Φτώχεια βρῆκα, πλούτη ἔφερα. Τσαπατσουλιά καί ρεμπελιό βρῆκα, τάξη ἔφερα. Χωριατιά βρῆκα, πολιτισμό ἔφερα, ἔργα μαστορικά ἔφερα, γιатροσόφια ἔφερα, τηλεσκόπια μικροσκόπια ἔφερα. Τί θέλει λοιπόν καί μέ κατατρέχει καί μέ ρημάζει ὁ πεζεβέγκης* αὐτός ὁ Κλέφτης ὁ Κατσαντώνης;

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Θέλει, λέει, νά φύγουν οἱ Ὁθωμανοί καί νά μείνουν μοναχοί τους οἱ Χριστιανοί.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Ποιός τούς πειράζει, ὦρέ, τούς Χριστιανούς σάν κάθοντα στ' αὐγά τους; Ὁρέ Μάνθο Οἰκονόμου, ὦρέ Θανάση Βάγια, Χριστιανοί Ὁρθόδοξοι δέν εἰστε, πού νά σᾶς φάει τό μαῦρο φίδι;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΓΙΑΣ. Μάλιστα, Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Φιλία καί ἐμπιστοσύνη δέ σᾶς χάρισα; Μινίστρος* μου δέ σᾶς ἔκανα;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΓΙΑΣ. Μάλιστα, Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Ὁρέ Κυρά Βασιλική, Ρωμιά δέν εἶσαι;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Μέ τήν εὐχή τῆς Παναγίας, Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Σά βασίλισσα δέ σ' ἔχω, ὦρέ;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Νά ὄσαι καλά, Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Ἡ γλώσσα πού μιλοῦμε σέ τοῦτο τό Σεράι, τῶν Ρωμιῶν ἢ γλώσσα δέν εἶναι;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Ἄλλη γλώσσα δέν ἀκούω ἐδῶ μέσα, Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. [στούς ἄλλους]. Σχολεῖα ρωμαίικα δέν ὑποστηρίζω;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΓΙΑΣ. Μάλιστα, Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Ἐκκλησιές χριστιανικές δέ χτίζω;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΓΙΑΣ. Μάλιστα, Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Τί σᾶς λείπει, ὦρέ Ρωμιοί, καί μοῦ βγαίνετε στό κλαρί; Σπίτια ἔχετε καλύτερα ἀπό τά δικά μας, γυναῖκες ὁμορφες παντρεύεστε, φαῖ τρῶτε, παράδες μαζεύετε, στό γκουβέρνο* σᾶς παίρνουμε, παπάδες

μανιφατούρα· βιοτεχνία, ἐργαστήριο.- πεζεβέγκης· ἀχρεῖος.- μινίστρος· ὑπουργός.- γκουβέρνο ἢ κουβέρνο (το)· ἡ κυβέρνησις.-

Έχετε, δασκάλους έχετε. Γιατί, ώρέ, δέν ήσυχάζετε; Γιατί μέ παιδεύει καί μου καίει τίς θημωνιές μου ό έντεψίζης* αυτός ό Κλέφτης ό Κατσαντώνης;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Οί δύστηνοι* όμογενείς μου, Γαληνότατε, εύρηκαν προσφάτως λέξιν δαιμονικήν όπου πολλά έτάραξε τινάς έξ αυτών. Λιμπερτά είναι ό όρος· είς τήν άρχαίαν γλώσσαν τών Έλλήνων, έλευθερία.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Καί τί άξίζει, ώρέ, αυτό τό λιμπερτά μπροστά σ' όλα τά καλά πού έχετε σάν κάθεστε φρόνιμα;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Δέν είμαι άρμόδιος νά κρίνω καί νά συγκρίνω. Είμαι υπάλληλος. Διά τόν υπάλληλον τίποτε προσφιλέστερον δέν επιτρέπεται νά υπάρχει άπό τήν υπεράνω αυτού κειμένην έξουσίαν.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Καί τί θά τό κάνουν, ώρέ, αυτό τό λιμπερτά άν ποτές τούς τό δώσει ό Σατανάς;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Κανείς δέν τό έστοχάσθη, 'Υπέρτατε Βεζίρη. Αυτό όπου τούς συμβαίνει είναι έξαρσις, φαντασιοκοπία, βακχεία, παραφροσύνη ίσως ή έρως.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Για μία λέξη, τό λοιπόν, γιά μία παλαβομάρα, μ' άφανίζει αυτός ό μπερμπάντης* ό Κλέφτης ό Κατσαντώνης;

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. "Ατιμος κόσμος!

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. 'Ωρέ, γιά κοιτάτε με στά μάτια!

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ΒΑΓΙΑΣ, ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ, ΓΙΟΥΣΟΥΦ. Μάλιστα, Πασά μου!

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Τί σās έχω όλους έσās καί σās καμαρώνω; Μποστάν κουρκουλούκια* σās έχω, ώρέ; 'Αμέσως θά μου τονέ φέρετε δεμένο, είδαλλιώς δέ σās βλέπω καλά πολύ καιρό άκόμα. Καταλάβετε, ώρέ;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Φυσικῶ τῷ λόγω, οί έδῶ παρόντες στρατηγοί είναι πλέον άρμόδιοι διά τό προκείμενον.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. 'Εσύ, ώρέ Βελή Γκέκα, πού μέ τηρās σά χάχας, δική σου δουλειά είναι τούτη. Δερβέναγας* δέν είσαι; Τί καρτερās καί δέν γκρεμίζεσαι νά κάνεις τό θέλημα του άφέντη σου;

έντεψίζης· πρόστυχος.- δύστηνος· δύστυχος.- μπερμπάντης· δόλιος, πονηρός.-
μποστάν κουρκουλούκι· σκιάχτρο.- δερβέναγας· άρχηγός των ενόπλων πού φρουρού-
σαν τίς διαβάσεις (δερβένια) στά βουνά.-

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Πασά μου, τό κατέχεις καλά πώς τρία χρόνια ἄλλη δουλειά δέν κάνω παρά νά κυνηγῶ τόν Κατσαντώνη σ' ὅλα τὰ βουνά τῆς Ρούμελης. Δέκα λαβωματιές ἔχει τό κορμί μου· τίς μισές, ἀπ' τοῦ Κατσαντώνη τό χέρι τίς πῆρα.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Καί τί κατάφερες, ὦρέ, μέ τίς δέκα λαβωματιές σου;

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. "Ο,τι μποροῦσε νά κάνει ἄνθρωπος, τό 'κανα, μά τόν 'Αλλάχ! Ζωντανός ὁ Κατσαντώνης δέν πιάνεται. Θεριό εἶναι. Μονάχα πεθαμένος θά πιαστεῖ, ἂν πιαστεῖ ποτέ.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Χαράμι, ὦρέ, νά σοῦ γίνει τό ψωμί πού τρῶς! Θά σέ κρεμάσω, ὦρέ!

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Ἐγώ τήν ἀλήθεια σοῦ μιῶ, κι ὅ,τι θές κάνε. Κρέμασέ με νά ἡσυχάσω.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. "Ολους, ὦρέ, θά σᾶς κρεμάσω στήν ἀράδα! Τίποτα δέν κατεβάζει ἢ κούτρα σας, ὦρέ;

ΒΑΓΙΑΣ. Μοῦ φαίνεται πώς ὑπάρχει κάποιος τρόπος, Πασά μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Τί τρόπος, ὦρέ;

ΒΑΓΙΑΣ. Ἐμαθα ψές πώς ὁ Κατσαντώνης ἔχει κρύψει τή γυναίκα του καί τό παιδί του στό χωριό τό Κόρθι. [*Μιλᾷ σ' αὐτί τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ*]

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ [*στό Βελή Γκέκα*]. Τό 'ξερες αὐτό, ὦρέ δερβέναγα;

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Πρώτη φορά τ' ἀκούω.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Καί τώρα πού σοῦ τό 'πανε, ποιό εἶναι τό σχέδιό σου;

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Τό σχέδιό μου; Καί τί μέ νοιάζει ἐμένα γιά γυναῖκες καί παιδιά;

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Ἐφοῦ δέν τό κόβει τό κεφάλι σου, θά σοῦ πῶ ἐγώ τί σέ νοιάζει, ὦρέ. Θά πάρεις πενήντα τσοχανταραίους, θά ζώσεις τό χωριό καί θά μοῦ φέρεις ἐδῶ μάνι μάνι τή γυναίκα καί τό παιδί. Κι ὁ Κατσαντώνης, σάν τό μάθει, πιλάλα θά τρέξει νά προσκυνήσει.

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ [*στοχάζεται*]. Δέ γίνεται!

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Πῶς δέ γίνεται, ὦρέ, ἀφοῦ ἐγώ προστάζω;

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Ἐγώ εἶμαι παλικάρι. Πολεμῶ μέ ἄντρες. Δέν πολεμῶ μέ γυναικόπαιδα. Ντροπής!

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. ὦρέ, ντροπής δέν εἶναι ν' ἀφήνεις τόν Κλέφτη νά μοῦ βρίζει τά γένια; Φοβᾶσαι, ὦρέ!

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Τί εἶπες;

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Φοβᾶσαι τοῦ Κατσαντώνη τό γδικιωμό!

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. 'Ο Βελή Γκέκας, ὦρέ, νά φοβηθεῖ;

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. Ναί, ὦρέ! Φουστάνι νά βάλεις!

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Θά πάω!

ΒΑΓΙΑΣ. 'Αστεία σ' ἔβρισε ὁ Πασάς, Βελή Γκέκα. Δέν τό ξέρεις πόσο μᾶς ἀγαπᾷ;

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Θά πάω· μά δέν ἔπρεπε νά γίνει αὐτό.

ΒΑΓΙΑΣ. "Αἰντε στό καλό καί μήν πικραίνεσαι. Μόνο κοίτα νά κινήσεις τά χαράματα, μέ πολλή προφύλαξη, μήν πάρουνε εἶδηση οἱ Κλέφτες. Σά γυρίσεις μέ τήν Κατσαντώναινα καί μέ τό παιδί της, ὅλα μιά χαρά θά βολευτοῦνε· καί τοῦ ἀφέντη μας τό θέλημα θά γίνει, κι ὁ τόπος θά ἡσυχάσει, κι ἡ δική σου δύναμη θά μεγαλώσει.

ΒΕΛΗ ΓΚΕΚΑΣ. Δέν ἔπρεπε. 'Εγώ λαχταροῦσα νά βρεθῶ μόνος μέ τόν Κατσαντώνη στό βουνό, ν' ἄρπαχτοῦμε σά θεριά, νά τότε σκοτώσω ἢ νά σκοτωθῶ. Τώρα πάω νά κάνω ἀτιμία, 'Αλή Τεπελενλή, γιά τό χατίρι σου· μά, ὥσπου νά πεθάνω, βάρος θά τήν ἔχω στήν ψυχή μου.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ. 'Ατιμία πού γίνεται γιά τό Δοβλέτι*, ἄν ὑπάρχει Θεός τή συχωρνᾷ.

[Φεύγουν ὁ 'Αλή Πασάς, ὁ Θανάσης Βάγιας, ὁ Βελή Γκέκας, ὁ Γιουσούφ 'Αράπης. 'Ο Μάνθος Οἰκονόμου κάνει νά τοὺς ἀκολουθήσει.]

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Παρακαλῶ, κύριε Μάνθο· τό ἐγκρίνετε ἐσεῖς αὐτό; ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Τό ποῖον; 'Α! αὐτό ὅπου ἐλέχθη. 'Εγώ, δέσποινά μου, εἶμαι ὑπάλληλος. Καθῆκον μου ἡ ὑπακοή.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Μά τό βρίσκετε σωστό, νά πιάσουν τή γυναῖκα καί τό παιδί τοῦ Κατσαντώνη γιά νά τόν ἀναγκάσουνε νά προσκυνήσει;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. 'Εν πάσῃ εἰλικρινείᾳ, εἰς τό βάθος τοῦ συνειδότης* μου δέν τό κρίνω ὀρθόν. Πλὴν ἀνήκω εἰς τόν Βεζίρη.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Τό ξέρω πῶς τόν ἀγαπᾶτε. Κι ἐγώ τάχατες δέν τόν ἀγαπῶ; Γυναῖκα του εἶμαι. Μά ἀφοῦ τό πιστεύουμε κι οἱ δύο πῶς τό βάζουνε καί κάνει πράματα πού μπορεῖ νά βλάψουν τήν ὑπόληψή του, δέν ἔχουμε χρέος νά τόν προφυλάξουμε; Γιά τό καλό του σᾶς μιλῶ.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Κυρία, πρὸς Θεοῦ, τί ἐννοεῖς;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Νά εἰδοποιήσουμε αὐτή τή γυναῖκα.

δοβλέτι· κράτος·- συνειδός· ἡ συνείδηση·-

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Κυρία, ὥμοσα* ὄρκον πίστεως. Τοιαύτην εὐθύνην δέν ἡμπορῶ νά ἐπωμισθῶ.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Τήν εὐθύνη τήν παίρνω ἀπάνω μου. Ἀπό σᾶς γυρεύω νά μέ ὀδηγήσετε.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ [ταραγμένος]. Ἀλίμονον! Προβλέπω συμφοράς. Ἄκουσε. Ἐπισήμως δέν γνωρίζω τίποτε· δέν μοῦ εἶπες, δέν σοῦ εἶπα τίποτε. Καταλαμβάνεις;

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Ναί.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Διά τήν ὑπόληψιν τοῦ Βεζίρη, καί μόνον δι' αὐτήν, ἐγώ θά σοῦ δώσω μίαν σύστασιν, πλήν ὅ, τι πράξεις θέλω τό ἀγνοήσῃ παντάπασιν*.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Ναί, κύρ Μάνθο μου· λέγε λοιπόν.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Θά στείλεις ἄτομον εἰς τήν στάνην τοῦ Γερο-Δήμου, εἰς τό βουνόν ἐπάνω ἀπό τό Κόρθιον τρεῖς ὥρας. Ἰδού, θά σοῦ ἐτοιμάσω γραφήν. [Κάθεται καί γράφει]. «Κύρ Δήμο, χαῖρε! Ὁ κομίζων τό παρόν χαρτίον εἶναι ὑποκείμενον τῆς ἐμπιστοσύνης μου καί ὅ, τι θέλει σοῦ εἶπει, νά τό πράξεις ὡς ἐάν τό ἔλεγα ἐγώ αὐτοπροσώπως. Σέ ἀσπάζομαι, Μάνθος» Λάβε, κυρία, καί κάμε ὅ, τι σέ φωτίσει ὁ Θεός.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Μά ποιόν νά στείλω; Ἐγώ μόνο γυναῖκες βλέπω στό Σεράι.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Γυναίκα στείλε.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Γυναίκα μόνη στό βουνό;

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ. Φόρεσέ της ἔνδυμα ἀνδρικόν. Πᾶς τις* θέλει τήν ἐκλάβει ὡς ἀθῶον παιδάριον. Ἀλλά τί κάθομαι καί χρονοτριβῶ μέ συζητήσεις; Κυρία, συμπάθησέ με· ὅλα αὐτά ἄς τά λησμονήσωμεν. Χαῖρε!

[Φεύγει. Παρουσιάζεται ἡ Τριανταφυλλιά πού κρυφάκουε.]

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Τριανταφυλλιά! τ' ἄκουσες;

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ. Τ' ἄκουσα.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Θ' ἀφήσουμε, καλέ, νά γίνῃ, τέτοιο πράμα;

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ. Νά μήν ἀφήσουμε.

ὥμοσα· ὀρκίστηκα (ἴσως τοῦ ρήμ. ὀμνυμι καί ὀμνύω).- παντάπασιν· ἐντελῶς.- πᾶς τις· ὁ καθένας.-

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Ποιάνα νά στείλω, Θεέ καί Κύριε;

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ. Έμένα!

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Έσένα; Θά περάσεις έσύ ποτέσ γιά παλικάρι;

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ. Γιατί νά μήν περάσω; Έχω καθαλίκεψι άντρί-
κεια εγώ· έχω ρίξει μέ τό καριοφίλι εκατό φορές. Μου μαθαίνανε τ'
άδέρφια μου στό χωριό καί κάνανε χάσι. Ξέρω καί νά μιλω σάν άντρας.-
[Μέ χοντρή φωνή] Τράβα, ώρέ, από μπροστά μου, νά μή σέ κάνω πατσά!

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Καί πού θά πās; Τί θά πείς;

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ. Θά κινήσω νά βρω τό Γερο-Δήμο. Θά του δείξω τή
γραφή καί θά του πω νά μέ πάει στό λημέρι του Κατσαντώνη. Θά τά
έξηγήσω όλα του καπετάνιου, κι αυτός θά τρέξει νά πάρει τή γυναίκα
του καί τό παιδί του, πρίν φανοῦνε οί Άρβανιτάδες.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Τόν είδες ποτέ σου τόν Κατσαντώνη;

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ. Άν τόν είδα; Καλέ μου κόβεται τό αίμα πού τό
άναλογίζομαι. Τρείς νύχτες έμεινα άυπνη από τήν ταραχή μου.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Πού; Πότε; Λέγε, καλέ!

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ. Πέρσι, στό χωριό μου, στό πανηγύρι του
Δεκαπενταύγουστου. Καβάλα μπήκε στόν αύλόγυρο τής εκκλησιάς μέ
καμπόσα παλικάρια. Του φέρανε τήν εικόνα καί τήν προσκύνησε δίχως
νά πεζέψει, πήρε αντίδωρο, έριξε ένα πουγγί γεμάτο λίρες κι έφυγε
άμίλητος.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Ήταν όμορφος;

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ. Άρχάγγελος!

ΒΑΣΙΛΙΚΗ [σιάζει τά μαλλιά της εκνευρισμένη]. Δέ μου 'πες πώς σου
φαίνεται αυτό τό χτένισμα πού έκανα σήμερα τό πρωί, έτσι μέ τίς
μπλεξούδες σά στεφάνι;

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ. Καλέ, είσαι σάν παραμύθι. Μονάχα ένα λουλούδι
σου λείπει, νά έδω, άπάνω από τ' αυτό.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Ένα λουλούδι; Τριανταφυλλιά, δέν πρέπει μέ κανέναν
τρόπο νά μάθει ό Κατσαντώνης πώς σ' έστειλα εγώ. Δέν μπορείς νά
παίξεις μέ τήν ύπόληψή μου. Άν του πείς λέξη γιά μένα, δράκαινα θά
γίνω καί θά σέ φάω.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ. Δέν είσαι στά καλά σου, κυρά μου, πού θά
μαρτυρήσω εγώ έσένα! Κοίτα! Άνοιξε ένα λουλούδι στη μεγάλη
γαριφαλιά σου.

[Κάβει ένα λουλούδι από μιά γλάστρα άκουμπισμένη σ' ένα παράθυρο]

ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Δῶσ' το ἐδῶ! [Τῆς παίρνει τὸ λουλούδι καὶ τὸ μπῆγει στὰ μαλιά της.] Καλέ Τριανταφυλλιά, δέν εἶσαι στὰ καλά σου. "Ὅπως διόλου πιά λωλάθηκες. Γίνεσαι αἰτία καὶ χάνουμε τὸν καιρὸ μας μέ ζεβζεκιές*, ἐνῶ ἔπρεπε νά εἶσαι κιόλας στὸ δρόμο. Γρήγορα μιά φουστανέλα! Μὴ στέκεσαι οὔτε στιγμή! [*Ἡ Τριανταφυλλιά φεύγει τρέχοντας*]. Ὁ καημένος ὁ Βεζίρης! "Αν εἶχα δά κι ἐγὼ παράπονα μέ τὸν ἄντρα μου, κεραυνὸς ἔπρεπε νά πέσει νά μέ κάψει. "Ὅλο χάδια καὶ καλοπέραση καὶ γλυκομιλήματα καὶ λοῦσα εἶναι ἡ ζωὴ μου. Πῶς εἶναι λιγάκι γέρος στὰ χρόνια, τί σημασία ἔχει; Πιό καλά βασιτέται αὐτός ἀπὸ ἄρκετους νέους πού ἔχω γνωρίσει. Κι ἂν εἶναι Μουσουλμάνος, εἶναι τάχα ἁμαρτία; "Ενας Θεὸς ὑπάρχει γιὰ ὅλους. Μά πάλι ν' ἀφήσω νά πιάσουνε αὐτὴν τὴν κακομοίρα τὴ γυναῖκα μέ τὸ παιδί της -μιά γυναῖκα Ρωμιά σάν κι ἐμένα- εἶναι πράμα σωστό; "Ὅμως εἶναι τάχα πιό σωστό νά προδώσω τὸν εὐεργέτη μου; Καλέ, δέν ξέρω τί νά κάνω. Νά τὸν προδώσω; Νά μὴν τὸν προδώσω; [*Τρέχει πρὸς τὸ μέρος ἀπὸ ὅπου ἔφυγε ἡ Τριανταφυλλιά*] Τριανταφυλλιά! "Ελα πίσω, καλέ, καὶ μοῦ φαίνεται πῶς ἄλλαξα ἰδέα! Ποῦ εἶσαι, Τριανταφυλλιά; Πάει, ἔφυγε. Τί νά κάνω; Ὁ, τι ἔγινε ἔγινε. "Αχ! δέν μπορῶ νά σκέφτομαι τόσο πολὺ. Κουράστηκε τὸ μυαλό μου. [*Φεύγει ἀπὸ τὴν ἀντίθετη μεριά*].

Ἑρωτήσεις

1. Νά περιγράψετε σύμφωνα μέ τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἔργου τοὺς χαρακτήρες: τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τοῦ Βελῆ Γκέκα, τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου καὶ τῆς κυρᾶ-Βασιλικῆς.
2. Πῶς συμπεριφέρονται τὰ πρόσωπα πού περιβάλλουν τὸν Ἀλῆ Πασά; Τί φανερῶνει αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ τοὺς;
3. Ὁ Ἀλῆ Πασάς μιλάει γιὰ τὰ ἀγαθὰ πού ἔφερε στὸν τόπο ἡ ἐξουσία του καὶ καταλήγει σέ ἓνα συμπέρασμα. "Αν δεχτοῦμε ὅτι εἶναι σωστά ὅσα λέει σχετικὰ μέ τὰ ἀγαθὰ, εἶναι σωστό καὶ τὸ συμπέρασμα του;
4. Στὸ ἀπόσπασμά μας μόνο μιά σύγκρουση χαρακτήρων ἐκδηλώθηκε γιὰ λίγο, ἀλλά

ζεβζεκιές: ἐλαφρότητες, ἀνοησίες.-

- γρήγορα και αυτή αϊρεται. Νά βρείτε: α) Ποιά είναι αυτή β) γιατί αϊρεται άμέσως γ) γιατί σ' αυτή τή σκηνή δέν είναι δυνατό νά έκδηλωθούν συγκρούσεις.
5. Νά βρείτε σέ ποιά σημεία τοῦ κειμένου προχωρεῖ ἡ διαδικασία τῆς πλοκῆς.
6. Ἐκτός ἀπό τό κείμενο πού λένε οἱ ἡθοποιοί, ὁ θεατρικός συγγραφέας γράφει στό ἔργο και ὁρισμένες ὑποδείξεις. Τί εἶδους ὑποδείξεις εἶναι αὐτές καί ποιοί ὀφείλουν νά λάβουν ὑπόψη τήν καθεμιά; (Πρὶν ἀπαντήσετε νά διαβάσετε τήν εἰσαγωγή γιά τό θέατρο).

Κιλελέρ

Μετά τό κίνημα τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου (Αὐγ. 1909) πού ἦταν μιά δυναμική ἀντίδραση στήν ταπείνωση τοῦ 1897, ὁ λαός μέ ποικίλες ἐκδηλώσεις θέλησε νά βοηθήσει στήν ἐπιχειρούμενη ἀνόρθωση τῆς χώρας καί στήν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων. Ἕνα ἀπό τά πιά βασικά αἰτήματα τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν ἦταν ἡ ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση τῶν μεγάλων ἀγροκτημάτων. Γιά τό σκοπό αὐτό στίς ἀρχές τοῦ 1910 ἐγιναν μεγάλα συλλαλητήρια στήν Καρδίτσα, τά Τρίκαλα καί τή Λάρισα, ὅπου οἱ ἀναταραχές ἄρχισαν νά παίρνουν ἐπαναστατικό χαρακτήρα. Στίς 6 Μαρτίου 1910 στό σταθμό τοῦ Κιλελέρ (παλιότερη ὀνομασία τοῦ χωριοῦ Κυψέλη τῆς Λάρισας) ὁ στρατός ἀνοιξε πῦρ ἐναντίον τῶν διαδηλωτῶν μέ ἀρκετά θύματα. Τά γεγονότα αὐτά δραματοποιεῖ ὁ συγγραφέας στό θεατρικό μονόπρακτο πού ἀκολουθεῖ.

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α

ΝΟΜΑΡΧΗΣ
ΜΕΡΑΡΧΟΣ
ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ
ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ ΝΟΜΑΡΧΙΑΣ
ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ
ΛΑΟΣ

Ἡ σκηνή στό γραφεῖο τῆς Νομαρχίας
στή Λάρισα τό 1910.

ΣΚΗΝΗ ΜΟΝΗ

(Μπαίνουν ὁ μέραρχος, ὁ νομάρχης, ὁ εἰσαγγελέας)

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Κύριοι, ἡ ἀνταρσία τῶν χωρικῶν ἐδημιούργησε κρίσιμον κατάστασιν εἰς τήν Θεσσαλίαν καί εἰς ὅλην τήν χώραν. Πρέπει πάση θυσίᾳ ν' ἀποκαταστήσωμεν τήν τάξιν, ἡ ὁποία διεσαλεύθη

ἐπικινδύνως εἰς τὴν ὑπαιθρον κι ἐδῶ ἀκόμα, μέσα εἰς τὴν Λάρισαν. Σεῖς, κύριε μέραρχε, τί κάνετε; Χθές τό βράδυ μέ ἐβεβαιώνατε καί μέ καθησυχάζατε: «Μή σέ νοιάζει καθόλου, ἐγώ εἶμαι δῶ!» Ἐσεῖς ἐδῶ εἴσθε, ἀλλά εἶναι καί οἱ χωρικοί ἐδῶ καί οἱ ἀντάρται ἐδῶ καί καταλύουν τάς ἀρχάς καί ποδοπατοῦν τὴν ἐξουσίαν, κι ἐνῶ συζητοῦμεν, δέν γνωρίζομεν ἂν δέν εἴμεθα αἰχμάλωτοί των. Κι ἐγώ, ὁ νομάρχης, κι ἐσεῖς, ὁ μέραρχος, κι ἐσεῖς, ὁ εἰσαγγελεύς, δέν εἴμαθε πλέον τίποτε. Ἡ εὐθύνη βαρύνει ἐσᾶς, κύριε μέραρχε.

ΜΕΡΑΡΧΟΣ: Μά τί θέλ' ἑς, νά βαρήσου στό κριάς; Νά ξαπλώσου τούν κόσμου καταῆς;

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Πολύ φιλόανθρωπος εἴσθε, κύριε μέραρχε· διά νά μήν σκοτώσετε τόν κόσμον ἀφήσατε καί τούς Τούρκους νά σᾶς κυνηγήσουν τό ἐνενηνταεφτά*.

ΜΕΡΑΡΧΟΣ: Πῶς τού εἶπες; Ἀ ὅλα κι ὅλα, κύριε νομάρχα, ἔχουμ' κι φιλότιμο. Ἀμα μ' πείς νά σκοτώσου, σκουτῶνου, ἰγῶ. Θά 'διατάξου πῦρ κι ὅποιον παρ' οὐ Χάρους.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Ἀλλά δέν ἐννοεῖτε, κύριε μέραρχε, ὅτι ἡ κατάστασις ἐξέφυγεν ἀπό τάς χεῖρας μας; Ὅτι πρέπει ν' ἀποκαταστήσωμεν αὐθωρεῖ τὴν τάξιν, ἀλλέως εἴμεθα χαμένοι; Ποῦ ἠκούσθη εἰς μίαν εὐνομούμενην πολιτείαν ὁ ὄχλος νά καταλύη τό κράτος;

Εἰσαγγελεᾶς: Ὁ ὄχλος;

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Οἱ χωρικοί, οἱ βλάχοι,* οἱ καραγκούνηδες*, οἱ βρωμιάρηδες, ξέρω ἐγώ, οἱ τεμπέληδες. Ἀφῆσαν τάς ἐργασίας των καί συρρέουν ὁμαδικῶς καί γίνονται συρφετός* ἀδέσποτος, καί φωνασκοῦν καί σταματοῦν τάς ἀμαξοστοιχίας καί σπάζουν καί γκρεμίζουν καί ποδοπατοῦν κι ὁρμούν ν' ἀρπάξουν καί καταστρέψουν τὴν ξένην περιουσίαν, οἱ ἀναρχικοί.

Εἰσαγγελεᾶς: Μέ τὴν ἀδειά σας, κύριε νομάρχα, θά ἤθελα νά σᾶς

τό ἐνενηνταεφτά· τό 1897 οἱ Ἕλληνες (Πρωθυπουργός Θ. Δηλιγιάννης) παρασυρόμενοι ἀπό φιλοπόλεμους ὁδηγήθηκαν χωρίς προϋποθέσεις, χωρίς ὀργάνωση καί χωρίς ἐξοπλισμό, σέ πόλεμο μέ τούς Τούρκους γιά τὴν ἀνάκτηση τῶν ὑπόδουλων ἐδαφῶν. Ὁ πόλεμος αὐτός εἶχε σάν ἀποτέλεσμα ἀλλεπάλληλες ταπεινωτικές ἡττες πού πλήγωσαν τό ἔθνικό γόητρο. - **βλάχοι**· ὁρεσίβιοι κάτοικοι τῆς περιοχῆς. - **καραγκούνηδες**· οἱ πεδινοὶ γεωργοί. - **συρφετός**· ἐδῶ σύνολο ἀνθρώπων κατωτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων.

ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν εἰς τὴν καθιερωμένην ἀκριβολογίαν, χρησίμον πάντοτε καὶ παντοῦ βεβαίως, μάλιστα δὲ εἰς κρισίμους περιστάσεις.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Δέν σᾶς ἐννοῶ, κύριε εἰσαγγελεῦ!

ΕἰΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Ὅνομάζετε ἀναρχικούς τοὺς κολίγους*, ἀνακατεύετε καραγκούνηδες καὶ βλάχους καὶ λέτε ὅτι θέλουν ν' ἀρπάξουν τὴν ξένην περιουσίαν, ἐνῶ ὅλ' αὐτὰ δέν εἶναι ἔτσι ἀκριβῶς. Οἱ ἀναρχικοὶ εἶναι ἄλλοι, κι ἄλλοι βεβαίως εἶναι οἱ χωρικοὶ τοῦτοι, οἱ ὁποῖοι συνηθροίσθησαν σήμερον εἰς τὴν Λάρισαν καὶ συντρέχουν ἀπὸ τὰ πέριξ διὰ νὰ διεκδικήσουν τὸ δικαίωμα νὰ ζήσουν.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Νομίζω, κύριε εἰσαγγελεῦ, πὼς δέν εἶναι ὥρα γιὰ λογοπαίγνια καὶ πὼς δέν πρέπει νὰ παίζωμεν ἐν σὺ παικτοῖς. Ὅταν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, οἱ χειριζόμενοι ὑπευθύνως τὴν ἐξουσίαν, κάμνωμεν καλαμπούρια καὶ ὑποστηρίζωμεν τὴν ἀνταρσίαν.

ΕἰΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Σᾶς παρακαλῶ, κύριε νομάρχα. Ζητῶ νὰ εἴμεθα ἀκριβεῖς εἰς τὰς ἐκφράσεις μας. ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἴμεθα ὑπεύθυνα πρόσωπα. Δέν ὑποστηρίζω καμίαν ἀνταρσίαν. Ζητῶ μόνον νὰ χαρακτηρίζωμεν ἐπακριβῶς τὴν πρᾶξιν, διὰ νὰ μὴ συγχυζώμεθα καὶ προκαλοῦμεν οὕτω τὴν σύγχυσιν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. Ἡ πρᾶξις αὕτη τῶν κολίγων, εἶναι μία, θορυβώδης ἔστω, διαμαρτυρία. Δέν εἶναι οὔτε ἀνταρσία οὔτε ἐνέργεια ἀναρχικῶν. Μία διαμαρτυρία διὰ τὴν ἀπελπιστικὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν περιέλθει, ἀπὸ τὴν ἀναλγησίαν* ἢ ἀστοργίαν ἢ ἔστω ἀδιαφορίαν τοῦ κράτους καὶ τὴν βουλιμίαν τῶν τσιφλικάδων*, οἵτινες κατέχουσι τὴν γῆν καὶ ὑποχρεώνουν τοὺς δυστυχεῖς αὐτοὺς, τοὺς ἀναγκάζουν λέγω, νὰ ἐργάζωνται κτηνωδῶς χωρὶς καμίαν ἀπολαβὴν.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐξεγείρωνται; Νὰ ταραῖζουν τὴν ἡσυχίαν τοῦ κράτους; Νὰ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ μεταφέρωμεν ἐδῶ στρατόν; Καὶ ν' ἀναστατώνουν τὸ σύμπαν; Δέν εἶναι αὐτὸ ἀνταρσία ἀναρχική;

ΕἰΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Ἐπιμένω εἰς τὴν γνώμην ὅτι οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτοὶ εἶναι ὑπερβολικοί. Δέν εἰσθε νομικός ὅπως εἰμαι ἐγώ -

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Εἰμαι νομάρχης...

κολίγος· καὶ κολλήγας. Ἀγρότης χωρὶς κλῆρο πού καλλιεργεῖ τὴ γῆ καὶ δίνει τὰ μισὰ στὸν τσιφλικά. - ἀναλγησία· ἐπονία, βουλιμία, ἀπληστία, ἀχορταγιά. - τσιφλικάς· ὁ μέγας γαιοκτήμονας.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Νομίζω πώς τὰ ζητήματα, πού ἔχουν ἐξερεθίσει καί ἀγανακτήσει καί ξεσηκώσει κι ἐπαναστατήσῃ τοὺς χωρικοὺς, τοὺς κολίγους, δέν εἶναι οὔτε τόσον ἀπλά, οὔτε καί τόσον ἀβάσιμα. Ἔχουν βάσιν καί μάλιστα ἠθικὴν βάσιν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὑποφέρουν: ἐργάζονται ὥσάν κτήνη τὴν γῆν καί στεροῦνται τὰ πάντα τῶν πάντων, ὡς καί αὐτοῦ τοῦ ἄρτου, τὸν ὁποῖον ἐν τούτοις αὐτοὶ μέ τὴν ἐργασίαν τῶν παράγουν. Ζοῦν μέσα εἰς τρώγλας καί τρέφονται μέ ξερὴ μπομπότα*

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Μά τί νὰ τοὺς δώσωμε, παντεσπάνι;*

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Δέν θέλουν παντεσπάνι, πού οὔτε τὴν λέξιν γνωρίζουν. Θέλουν ψωμί νὰ χορταίνουν, νὰ μὴν πεινοῦν.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Ἐάν πεινοῦν πταῖουν οἱ ἴδιοι, διότι εἶναι τεμπέληδες. Κι ἂν ζοῦν ὥσάν κτήνη, εἶναι διότι εἶναι κτήνη. Ἡ τάξις, ἡ πειθαρχία, ἡ ἱεραρχία εἶναι τὰ θεμέλια τῶν ἐθνῶν. Ὅταν αὐτὰ διασαλεύωνται, τὰ ἔθνη κινδυνεύουν. Ὅταν ὁ ὄχλος ἀποθρασύνεται καί ζητῇ νὰ εὐχαριστήσῃ τὰς ἀρπακτικὰς του διαθέσεις καί τὰ ταπεινά του ἔνστικτα κι ἐπιδίδεται εἰς ταραχάς, πάει τὸ ἔθνος. Εἰς τὴν ἀναμπουμπούλαν ὁ λύκος χαίρεται. Δέν εἶναι αὐτὸ ἀναρχία; Τὴν ἀναρχίαν ὀφείλομεν νὰ πατάξωμεν ταχέως, ἀμέσως, χωρὶς δισταγμοὺς καί συζητήσεις. Αὐταὶ εἶναι ἄλλωστε καί αἱ διαταγαὶ τῆς κυβερνήσεως. Δέν εἶν' ἐδῶ τὸ κράτος τῶν Κάφρων. Εἴμεθα κράτος σύγχρονον, εὐρωπαϊκόν, μέ σχέσεις διεθνεῖς καί ὑποχρεώσεις πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις. Σὰς γνωρίζω ὅτι ἤδη ὁ Ἄγγλος πρέσβυς ἔδειξε τὸ ἐνδιαφέρον του, ἔκαμε παραστάσεις στὴν κυβέρνησιν καί ἀπήτησε τὴν ἄμεσον ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Ἐδῶ εἴμεθα πλησίον εἰς τὰ σύνορα καί ἴσως εἶναι ξένοι δάκτυλοι πού ἐρεθίζουν αὐτοὺς τοὺς γελοίους χωρικοὺς, αὐτοὺς τοὺς τιποτένιους ἀγρότας νὰ ἐπιδίδωνται εἰς ταραχάς. Οἱ Ἄγγλοι θέλουν τὴν ἡσυχίαν καί δέν εἶναι ἀπίθανον, ὁ Θεὸς νὰ μὴν τὸ δώσῃ, ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἐδῶ τῆς ταραχῆς νὰ ἔχωμεν πάλιν κανένα ἀποκλεισμόν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ὅπως εἴχαμε πολλάκις ἕως τώρα.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Τὸ ζήτημα τῶν κολίγων, κύριε νομάρχα, εἶναι ζήτημα ἐσωτερικὸ καί δέν ἔχουν ἐδῶ τίποτα νὰ κάμουν οἱ ξένοι. Τὰ

μπομπότα: ψωμί ἀπὸ καλαμποκάλευρο.- **παντεσπάνι:** γλύκισμα ἀπὸ ἐκλεκτὸ ἀλεύρι, αὐγὰ καί ζάχαρη.-

αιτήματα τῶν κολίγων εἶναι αἰτήματα δίκαια καὶ δέν εἶναι ἡ πρώτη φορά πού τά ἀπαιτοῦν, ἀλλά ἡ κυβέρνησις ἐκώφευσε ἕως τώρα. Θέλουν κι αὐτοὶ νά ζήσουν ἀνθρωπινά καὶ ἡ πολιτεία, τῆς ὁποίας κι αὐτοὶ εἶναι μέλη, ἔχει χρέος νά τοὺς ἀκούσει καὶ νά φροντίσει γι' αὐτοὺς.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Κύριε εἰσαγγελεῦ, δέν εἶναι ὥρα δι' ἀκαδημαϊκὰς συζητήσεις. Ἡμεῖς ὀφείλομεν νά πατάξωμεν τὴν ἀνταρσίαν καὶ θά τό κάμωμεν μέ κάθε θυσίαν. Σᾶς παρακαλῶ νά λάβετε μέτρα αὐστηρά. Σεῖς, κύριε μέραρχε, ἔχετε αὐτὴν τὴν δύναμιν νά ἐπιβάλετε τὴν τάξιν. Σᾶς ἔρχεται ἀκόμη στρατιωτικὴ ἐνίσχυσις ἀπὸ τὸν Βόλον. Ἐδῶ ἔχετε ἵππικόν, ἔχετε πυροβολικόν, ἔχετε καὶ τὴν χωροφυλακὴν. Ἐνεργήσατε δραστηρίως καὶ ἀποτελεσματικῶς.

ΜΕΡΑΡΧΟΣ: "Ὅπου διατάξτε. Ἰγῶ θά βαρῆσου στό κριάς κι ὅποιον παρ' οὐ χάρους. Ἀμ δέν ξέρου ἂν ἡ πατρίδα θά μᾶς δώσει τό παράσημο γι' αὐτό.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Θά σᾶς δώσει, κύριε μέραρχε, ἂν ὑπηρετήσετε πιστῶς. Καὶ μὴν φοβόσαστε αὐτὸν τὸν ὄχλον, ἀφοῦ μάλιστα εἶναι ἄοπλοι.

ΜΕΡΑΡΧΟΣ: Δέ μᾶς νοιάζει ἐμᾶς κι ἂν εἶν' οὐπλισμένοι. Ἡμεῖς τὰ μασᾶμε τὰ βόλια, κύρ νομάρχα, ἀλλὰ εἴπαμ' νά μὴ σκοτώσουμ' τὸν κόσμον καὶ κλάψ' νε μανοῦλ'ς
(Μπαίνει βιαστικὸς ὁ ὑπάλληλος νομαρχίας).

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ: Κύριε νομάρχα, οἱ χωρικοὶ ἐσταμάτησαν τὴν ἀμαξοστοιχίαν πού ἤρχετο ἐκ Βόλου μέ στρατόν. Ἐπεχείρησαν ν' ἀνέλθουν διὰ τῆς βίας, διότι ὁ σταθμάρχης δέν εἶχε εἰσιτήρια νά 'δινε σέ ὄλους. Ὁ διευθυντὴς τῶν σιδηροδρόμων πού ἦταν μέσα στὴν ἀμαξοστοιχίαν διέταξε τὸν στρατόν νά τοὺς κατεβάσουν διὰ τῆς βίας. Αὐτοὶ πού ἐπέμεναν ν' ἀνέβουν ἐπέταξαν πέτρες. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ διέταξε τοὺς ἄντρες του κι ἐπυροβόλησαν. Ἐφόνευσαν δύο εἰς τὸν τόπον κι ἐτραυμάτισαν πολλοὺς. Οἱ χωρικοὶ ἀγρίεψαν. Μεγάλος ἀναβρασμός. Σὺρρέουν ὁμάδες ἀπὸ τὰ πέριξ ἀκαταπαύστως κι ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ στρατοῦ καὶ τραυματίζουν τοὺς στρατιώτας...

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Μά τί, εἶναι ἔνοπλοι;

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ: Ἐνοπλοι ὄχι, μέ ξύλα καὶ μέ πέτρες τοὺς τραυματίζουν. Τό ἵππικόν ἔκαμε ἔφοδον καὶ μολονότι ἐτραυμάτισε πολλοὺς, ἄλλους πατώντας μέ τ' ἄλογα κι ἄλλους μέ τίς σπάθες καὶ μέ πιστόλια, ἐν τούτοις τό πλῆθος ὑπερίσχυσε. Γίνεται πραγματικὴ μάχη.

Ἄκοῦτε;

(Ἀκούγονται κραυγές, ζητωκραυγές, ντουφεκιές καὶ βοή λαοῦ).

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Τί κάνετε, κύριε μέραρχε; Σπεύσατε, ἐμπεδώσατε τὴν τάξιν! Πάση θυσία, πάση θυσία!

ΜΕΡΑΡΧΟΣ: Καλά.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Καλά λέτε, ἀλλὰ στεκόσαστε! (Στόν ὑπαλληλο): Μήπως κινδυνεύομεν καὶ οἱ ἴδιοι;

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ: Ὁργή λαοῦ φωνή θεοῦ, κύριε νομάρχα. Ἐβγατέ στο μάλκόνι νά ἰδεῖτε.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Ὁχι, ὄχι δέ χρειάζεται. (Στόν μέραρχο): Μά τί περιμένετε, κύριε μέραρχε; Σώσατε ἐπιτέλους τὴν ζωὴν μας!

ΜΕΡΑΡΧΟΣ: Καλά, θά τοὺς σκοτώσου σάν σ' κλιά, ἀλλὰ τοῦ αἵμα τους στό λαιμό σου.

(Βγαίνει ὁ μέραρχος)

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Καὶ σεῖς, κύριε εἰσαγγελεῦ, ἀφῆστε τό μάλκόνι καὶ σπεύσατε νά συλλάβετε.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Τί νά συλλάβω, κύριε νομάρχα; Τό ἡφαίστειο;

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Νά συλλάβετε τοὺς πρωταιτίους. Μπορεῖτε καὶ νά τοὺς ὁμιλήσετε. Σεῖς ἔχετε καλὴν φήμην εἰς τόν λαόν. Πηγαίνετε καὶ προσπαθήσετε.

(Ὁ εἰσαγγελεὺς βγαίνει. Φωνές, βοή, ὅλο περισσότερο ἀκούγονται ζητωκραυγές. Μπαίνει ὁ ὑπομοίραρχος).

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Κύριε ὑπομοίραρχε, τί φρονεῖτε, ἔχουμε ἐδῶ ἀσφάλειαν ἢ μήπως κινδυνεύομεν;

ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ: Μή φοβᾶσαι, κύριε νομάρχα· πρῶτα θά σκοτώσουν ἐμένα καὶ ὕστερα ἐσᾶς.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Πῶς, πῶς, πῶς; Μά δέν πρέπει νά μᾶς σκοτώσουν καθόλου. Τί εἶν' αὐτά πού λέτε, κύριε ὑπομοίραρχε; Νά μέ σκοτώσουν; Μά γιά ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖ φτάσαμε; Μά ξεχνᾶτε πῶς ἐγώ εἰμ' ὁ νομάρχης;

ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ: Τό βόλι δέν κάνει διάκριση, τρυπάει καὶ τό κορμί τοῦ νομάρχη καὶ τοῦ βασιλιᾶ τό ἴδιο, ἅμα τό πετύχει.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Δέ μ' ἐννοεῖτε, κύριε ὑπομοίραρχε, ἂν κινδυνεύομεν, νά φύγωμεν.

ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ: Τώρα καὶ καμπόσο.

NOMΑΡΧΗΣ: Δηλαδή, τί ἐννοεῖτε, τώρα καί καμπόσο;

ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ: Δέ μέ ρωτᾷς ἂν μπορούμε νά φύγουμε; Ἐβγα στού μπαλκόνι νά ἰδεῖς τόν κόσμο πού μᾶς ἔχει ζώσει καί τή νομαρχία κι ὅλο τό τετράγωνο. Ἐβγα στού μπαλκόνι νά ἰδεῖς κι ὁ ἴδιος.

NOMΑΡΧΗΣ: Κύριε ὑπομοίραρχε, σᾶς διατάσσω νά ἐξασφαλίσετε τήν ζωήν μας. Ἡ ζωή μας πρέπει ἀπολύτως νά ἐξασφαλισθῇ, ἀπολύτως.

ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ: Ἀπολύτως, κατάλαβα, ἀλλά ἐδῶ σκοτωμός γίνεται.

NOMΑΡΧΗΣ: Ν' ἀνεβοῦμε στή στέγη.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ: (Μπαίνοντας ἀπό τό μπαλκόνι): Κύριε νομάρχα, τοὺς ἐτσάκισαν.

NOMΑΡΧΗΣ: Ὡραῖα.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ: Τόν στρατόν οἱ κολίγοι.

NOMΑΡΧΗΣ: Τί μοῦ λές;

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ: Τό ἱππικό ὑπεχώρησε κι ἐτοιμάζεται νά κάμει νέαν ἐφοδον, ἀλλά φοβᾶμαι πὼς δέ θά τό τολμήσει. Οἱ κολίγοι κυριαρχοῦν παντοῦ. Τώρα εἶναι συσσωματωμένοι κάτω κι ἀπαιτοῦν ν' ἀνέβουν ἐδῶ νά σᾶς ὑποβάλουν τὰ αἰτήματά τους καί τὰ ψηφίσματα.

NOMΑΡΧΗΣ: Δέν θά τοὺς δεχθῶ ποτέ.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ: Θά σπάσουν τίς πόρτες.

NOMΑΡΧΗΣ: Κύριε ὑπομοίραρχε, νά φρουρήσετε τήν εἴσοδον.

ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ: Ἐχω βάλει φρουρά, κύριε νομάρχα.

NOMΑΡΧΗΣ: Εἶναι ἀρκετή ἡ φρουρά;

ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ: Εἶναι, κύριε νομάρχα, ἀλλά ἅμα ὁ λαός κάνει γιούργια* μπορεῖ νά γκρεμίσει καί τό σπίτι. Ξέρεις ἀπό ποτάμι;

NOMΑΡΧΗΣ: Ὡραῖα ἐξασφαλίζετε τήν ζωήν μας.

ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ: Μά τί μπορῶ νά κάνω;

NOMΑΡΧΗΣ: Ἐπρεπε ἀπό πρὶν νά τοὺς εἶχατε συλλάβει.

ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ: Μά εἶναι πολλοί.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ: Κύριε νομάρχα, τώρα κινδυνεύουμε νά μᾶς συλλάβουν αὐτοί.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: (Μπαίνοντας βιαστικός): Κύριε νομάρχα, ἡ κατάστασις εἶναι κρίσιμος, ἀλλά ἡ στιγμή εἶναι κατάλληλος γιὰ

γιούργια· ἐφόρμηση, γιουρούσι.-

ἐνέργεια διπλωματική. Οἱ χωρικοί, μολονότι ἄοπλοι, κατόρθωσαν νά ὑπερισχύσουν καί νά ἐξαναγκάσουν τόν στρατόν εἰς ὑποχώρησιν. Ἐχομεν νεκρούς καί τραυματίας κι ἀπό τά δύο μέρη. Ἀλλά τό αἷμα πού ἐχύθη τοὺς ἔχει ἐξαγριώσει. Ἐάν τώρα σεῖς ἐπέμβητε συμβιβαστικῶς, μπορεῖ νά ἀποφύγωμεν τά χειρότερα. Ὁ μέραρχος συνελήφθη αἰχμάλωτος. Τό ἱππικόν ἀνασυντάσσεται διά νά κάμῃ νέαν ἐφοδον, ἀλλά οἱ ἀγρόται συρρέουν ἀπό παντοῦ κατὰ πλήθη καί τώρα μάλιστα πολλοί ἀπ' αὐτούς εἶναι ὀπλισμένοι μέ τά ὅπλα πού ἐπῆραν ἀπό τά χέρια τῶν στρατιωτῶν. Ἄν δέν προλάβωμεν, ἡ κατάστασις μπορεῖ νά ἐξελιχθῇ ἄσχημα, μέ φοβερά ἀποτελέσματα.

(Βοή ἀπ' ἔξω λαοῦ πού ἀνεβαίνει τίς σκάλες· ὁ ὑπομοίραρχος παρουσιάζεται μέ τίς πλάτες στήν πόρτα φοβερίζοντας κατὰ ἔξω μέ τό πιστόλι).

ΥΠΟΜΟΙΡΑΡΧΟΣ: Πίσω, πίσω!

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: (τρέχοντας κοντά του καί συγκρατώντας τον): Πρός θεοῦ, κύριε ὑπομοίραρχε, μήν πυροβολήσετε! (Τρέχοντας στόν νομάρχη): Κύριε νομάρχα, δεχθῆτε τήν ἐπιτροπήν. Ἐφτασαν ἐπάνω, ἔχουν καταλάβει τή νομαρχία. Νά τοὺς δεχθῆτε, νά τοὺς ἀκούσετε καί νά δείξετε μετριοπάθειαν.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Μείνετε πλησίον μου, κύριε ὑπομοίραρχε, μήν ἐπιτρέψετε σέ κανέναν νά μπῇ χωρίς τήν ἄδειάν μου.

(Παρουσιάζεται στήν πόρτα ὁ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς κολίγων. Μιλάει καραγκούνικα)

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ποῦ εἶν' ἡ νομάρχ'ς (Ὁ ὑπομοίραρχος ἀπλώνει νά τοῦ πάρει τή μαγκούρα). Κάνε πέρα τά χέρια σ' ἀπ' θά μοῦ πάρ'ς τή μαγκούρα!

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Κύριε ὑπομοίραρχε, μόνον εἰς νά εἰσέλθῃ. Εἰς καί ὄπλος, νά τόν ἐρευνήσετε προηγουμένως.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: (Πρός τά ἔξω): Ἰσεῖς σταθεῖτε αὐτοῦ, μή φωνάζ'τε!

ΦΩΝΕΣ: (Ἀπ' ἔξω): Νά μποῦμε, νά μποῦμε!

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (Πάντα πρός τά ἔξω): Σταθεῖτ' αὐτοῦ καί μήν κρένετε ντίπ κι ἅμα εἶν' νά ρθεῖτε κι σεῖς μέσα ἰγῶ θά σᾶς φωνάζ' νά μπείτε. Ἰγῶ θά σᾶς τά εἰπῶ μέ τό νί καί μέ τό σί. Νά, ἰσὺ κράτα τή μαγκούρα μ'.

Κι κρατᾶτε καλὰ καί τίς δικές σας.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: (Μέσ στά δόντια του): Ὅριστε κατάστασις!

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (Γυρίζοντας προς τὰ μέσα): Ποιός εἶν' ἰ νομάρχ'ς; (Παύση μερικές στιγμές).

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ (Βλέποντας πώς κανείς δέ μιλάει): 'Από δῶ εἶν' ἡ ἐξοχότης του ὁ κύριος νομάρχης. 'Εδῶ εἶναι τό γραφεῖο του· βγάλ' τή σκούφια σου.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Δέν ἤρθαμ' ἰδῶ γιά σκούφιεσ κι γιά μιτάνοιεσ κι νά φιλήσουμ' χέρια. 'Ιδῶ εἴμαστε ἰ λαός, ἰ ἀφέντης κι ἰ δυνατός. 'Ι λαός ἰ δουλευτής. 'Ι λαός ἰ ἀδικημένος. 'Ι λαός ἰ σκλαβωμένος στ'ς κερατάδες κι στ'ς χαραμοφάγουσ, ἀπ' τούν σκοτώνουν οἱ φονιάδεσ.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Πρόσεξε ἀνθρωπέ μου, τούσ λόγουσ σου. Εὐρίσκεσαι ἐμπρός εἰς τόν ἀντιπρόσωπον τῆς κυβερνήσεωσ. Καί δέν ἀνέχομαι νά ὑβρίζησ τὰς ἀρχάσ.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: 'Αν εἰσ' ἰ ἀντιπρόσωποσ τῆς κυβέρνησήσ μασ, τότεσ εἶσαι γιά ὅλουνοὺσ κι ὄχι μονάχα γιά τίσ τσιφλικάδεσ καί γι' αὐτό νά μή μιλάσ σάν νά'σαι τσιφλικάσ*κι ἐσύ. 'Αμή ἂν εἶσαι ἀντιπρόσωποσ μοναχά γιά τίσ τσιφλικάδεσ, πέσ το μασ νά πᾶμ' ἄλλοῦ νά βροῦμ' τούν ἀντιπρόσωπο τῆς κυβέρνησήσ μασ πού εἶν' γιά οὐλουνοὺσ.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: 'Ορθῶσ, ('Ιδία στόν νομάρχη): Κύριε νομάρχα, ἀπαντήσατε κατευναστικῶσ.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Εἶμαι ὁ νομάρχης, εἶμαι ὁ ἀντιπρόσωποσ τῆς κυβερνήσεωσ κι ὡσ τοιοῦτοσ δέν ἀνέχομαι τήν ἀνταρσίαν. Δέν ἤμπορῶ νά ἐπιτρέψω νά καταλύουν τὰς ἀρχάσ οἱ ταραξίαι καί νά λέγωμαι νομάρχης.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: ('Ιδία στόν νομάρχη): Μετριοπάθεια, κύριε νομάρχα!

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (Βγάζοντασ τή σκούφια του): Σάν εἶσαι σύ ἰ νομάρχ'ς, σί χαιρετοῦμ' καί σί βγάζουμ' τού καπέλο. 'Ισένα γυρεοῦμ' καί νά μᾶσ ἀκούσεισ.

ΦΩΝΕΣ ('Απ' ἔξω): Νά μᾶσ ἀκούσει! Σταθεῖτε, μήν σπρώχνετε! (Καί τέτοια).

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (Πρός τὰ ἔξω): Σωπᾶτε, μήν κρένετε ντίπ.
(Γίνεται ἡσυχία).

τσιφλικάσ· ὁ μέγας γαιοκτήμονασ.-

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Ν' ἀκούσωμεν τούς ταραξίαις; Τό χρέος μου εἶναι νά σᾶς συλλάβω, ὅχι νά σᾶς ἀκούσω!

(Φωνές ἀπ' ἔξω)

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Ὁ κύριος νομάρχης θέλει νά εἰπῇ ὅτι εὐχαρίστως θά σᾶς ἀκούσει καί θά διαβιβάσει στήν κυβέρνησι τὰ αἰτήματά σας. Σᾶς παρακαλεῖ μόνον νά τά ἐκθέσετε μέ τάξη κι ἔπειτα νά διαλυθεῖτε μέ ἡσυχία.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Φρόνιμα μιᾶς, κύρ εἰσαγγελέα· κι σέ ξέρουμ' ἡμεῖς πῶς ἰσὺ εἶσαι φρόνιμους ἄνθρωπος. (Πρὸς τὸν νομάρχη). Τοῦ λοιπόν, κύρ νομάρχη μ', σήμερις στοῦ Κιλελέρ κι ἰδῶ στή Λάρσα κι σ' ἄλλα χουριά κάματι μεγάλο κακό: βάλατι τὰ πιδιά μας, τίς στρατιῶτες μας, νά μᾶς σκοτώσουν, ἡμᾶς τούς γονέους των, τίς πατεράδες τουνε, τ' ἀδέρφια τουνε, σάματις νά μὴν εἶμαστι χριστιανοὶ μάειδε Ἕλληνες, μάειδε πατριῶτες, σάματις νά μὴν εἶμαστε μάειδ' ἀνθρώπ' παρὰ σκ'λιά. Δέ σκοτώνουν ἔτσι δά τούν κόσμου, τούν λαό, ἀπ' δουλεύει κι καματεύει*κι βγάνει ἀπ' τή γῆς ψωμί γιά νά τρῶτ' ἰσεῖς νά χορταίνετ' κι νά μᾶς σκοτώνετε κι ἀποπάνου. Δέν εἶμαστε σκ'λιά, εἶμαστ' ἀνθρώπ' κι μεῖς, μί καρδιά κι μ' φιλότιμο κι μί λεβεντιά κι περηφάνεια· κι σκοτωθήκαμαν γιά τήν πατρίδα, πουλεμήσαμε γιά τή λευτεριά, γιά τοῦ δίκιου· ἀγωνιστήκαμεν κι μεῖς κι οἱ παπποῦδες μας γιά νά ψηφίζουμεν γιά νά βρίσκουμεν τό δίκιου μας. Κι τοῦτ' ἡ γῆς ἀπ' τήν καλλουργοῦμεν ἡμεῖς κι μᾶς δίνει τὰ καλούδια τ'ς γιά νά τρῶτε ἰσεῖς κι μᾶς νά μᾶς τρώει ὁ χειμῶνας κι ἡ κάψα κι ἡ κουρνιαχτός, τοῦτ' ἡ γῆς ξέρει τοῦ αἵμα πῶχει ρουφήξ' κι ρουφάει κι τούν ἰδρώτα ἀπ' ρουφάει κι εἶν' δικό μας τό αἷμα κι εἶν' δικός μας ὁ ἰδρώτας.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Συνοτμεύετε.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ἐμ νά σ' τά εἰπῶ νά τ' ἀγρικῆσεις καλὰ κι νά τά στείλεις χαρτί κι καλαμάρι στήν κυβέρνησή μας, στή μάνα μας, νά σταθεῖ μάνα κι σί μᾶς κι ὅχι μητριά, γιατί 'μαστε κι μεῖς πιδιά της κι λέει ἕνας λόγος, πῶς ἅμα τοῦ πιδι δέ φωνάζ' δέν τό βυζαίν' ἡ μάνα τ'.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Μέ λίγα λόγια τί θέλετε;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Δέν τ' ἄκ'σες τί θέλουμε; Θέλουμε· κι ἡμεῖς νά χορτάσουμ' τό ψωμί ἀπ' τό βγάξουν τοῦτα τά χέρια τά δικά μας καί μᾶς

τό παίρνουν' ούλο οί τσιφλικάδ'ς κι σείς άπ' τούς ύπουστηρίζ'τε κι μάς σκοτών'τε.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Δηλαδή θέλετε ν' άρπάξετε τήν ξένην περιουσίαν.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ν' άρπάξουμι μείς; "Οχι, κύρ νομάρχημ', σί γέλασαν. 'Ιμείς δέν είμαστε άρπαγες ούτι μπαταξήδ'ς*, γιατί 'Ιμείς είμαστε δουλευτάδ'ς, τίμιοι άνθρωποι κι πιστεύουμι στού δίκιο. 'Ιμείς θέλουμι μοναχά τό δ'κό μας, ίκείνο πού μάς πέφτ' στού μερδικό μας άπ' τόν κόπο μας, δέ θέλουμ' τού ξένο.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Σās γνωρίζομεν πολύ καλά: είσαστε τεμπέληδες, ψευτες και κλέφτες...

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ (Τραβώντας τον άπ' τό μανίκι): Κύριε νομάρχα! (βουή και φωνές άπ' έξω).

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Καταλύετε τās άρχάς...

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ ('Ιδία, όπως παραπάνω): Κύριε νομάρχα, πρός Θεού! (Φωνές άπ' έξω, πρόσωπα άγριμένα και γροθιές στην πόρτα, τήν όποία όμως κρατάει γερά μέ τίς πλάτες του και μέ τά μπράτσα του ό πρόεδρος και, κάθε φορά πού ή φασαρία άπ' έξω δυναμώνει, στρέφει πρός τά έξω και μέ μία χειρόνομία πού τούς κάνει, ή φασαρία σταματάει).

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Ούτε τούς φόρους πληρώνετε και πρέπει νά σās τούς βγάλουμε μέ τήν τσιμπίδα...

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: ('Ομοίως ως άνω και ή βουή του λαού): Κύριε νομάρχα!

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Και είστε διαρκώς πηγή άνωμαλίας και άνησυχίας για τό κράτος. "Υψιστα έθνικά συμφέροντα διακυβεύονται εξ αίτίας σας. Φωνασκείτε αιώνίως ψωμί, ψωμί, ώσάν ζητιάνοι...

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Κύριε νομάρχα, σās έξορκίζω.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ('Αφού κάνει μιάν επιβλητική χειρόνομία πρός τά έξω και γίνε ήσυχία): "Ασ' τονε, κύρ εισαγγελέα, νά τά ειπεί ούλα, για νά ίδοιμε κι μείς τά μυαλά τ'.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Κύριε πρόεδρε, ό κύριος νομάρχης είναι, όπως είναι φυσικό, ταραγμένος και νομίζω πώς θέλει νά ειπεί...

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μή σκανιάζεις, τ' άκούσαμ' κι μείς. 'Ιμείς για ψωμί φωνάζουμ' κι όχι για γαλόνια πού δέ μάς χρειάζονται...

μπαταξής-κακοπληρωτής.-

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Τελειώνετε.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ούλο διατάζ'ς, κι ούλο νά λές θές κι δέν καταλαβαίν'ς πώς είμαστε δω γιά νά μᾶς ἀκούσ'ς. 'Ιμεῖς, κύρ νομάρχη, δέν είμαστε κλέφτ'ς ὅπως μᾶς λές, γιὰτ' δέ μᾶς ξέρ'ς. Οἱ κλέφτις εἶν' στά β'νά κι γυρίζ'νε μί τ' ἄρματα κι φοβερίζ'νε κι μεῖς είμαστε στούν κάμπο κι βολοδέρνουμ' μί τὰ τσαπιά κι μ' τὰ δρεπάνια κι καματεύουμ' μέρα καί νύχτα ούλοχρονίς, μέ τ'ς βροχάδες μέ τ'ς χιονιάδες, μέ τ'ς κάψες, μοχτᾶμε δέχως νά παίρνουμ' ἀνάσα. Βγάζουμ' τοῦ στάρ' τοῦ μάλαμ' ἀπ' τή γῆς κι δέν τρῶμ' ἄσπρο ψωμί παρά μονάχα μπουμπότα ἀπ' τήν ψένουμ' μέ τ'ς σβ'νιές* ἀπ' τὰ γελάδια. Γιά ούλον τούν κόσμο ἔρχουντ' κι γιορτάδις κι χαρές, ἀπ' συντροφιάζ' ἡ κοινωνία καί συναλλάζετ' ἡ ζωή· γιά μᾶς δέν ἔρχονται ποτές, παρά μόνο μαῦρες μέρες μί κλάψες κι μοιρολόγια. Κι μ' λές πώς δέ δίνουμ' τ'ς φόροι. 'Αμ τί ἄλλο κάνουμ'; Γιά κείνοι τίς φόροι ζοῦμ' κι δέν τίς προφταίνουμ'. Γιννιόμαστε χρωμένοι. Τά β'ζανιάρικά μας εἶν' φορολογούμενοι. 'Ι Τοῦρκος ἀπ' πολεμήσαν οἱ παπποῦδες μας κι τότε διῶξαν, μᾶς ἔπαιρν' κι ἐκείνος, ἄμ μᾶς ἄφηνε κι μᾶς νά ζήσουμε. 'Ισεῖς μᾶς τὰ παίρνετε οὔλα: ἰσεῖς εἴσαστε οἱ κλέφτες, ὄχι ἐμεῖς.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Δέν ὑποφέρεται.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μή χολοσκάζ'ς, θά μᾶς ἀκούσεις. 'Επειδής εἰς' ἰ ἀντιπρόσωπος τῆς κυβέρνησης, κι ἀπ' ἄλλιῶτ' κα μί σένα μεῖς δέν ἔχουμ' κουβέντα. Τό λοιπόν ἱτοῦτα δῶ (τοῦ δίνει χαρτιά) εἶν' αὐτά πού θέλουμ' κι τὰ 'χουμε γραμμένα δῶ στά χαρτιά μας. 'Ιδῶ εἶν' ἡ φωνή τοῦ λαοῦ: τοῦ γκολίγωνε, τοῦ σκλάβωνε ἀπ' τοὺς σκοτώσατι ἄδικα. Γιά τοὺς σκοτωμένους δέ θέλουμι τίποτα. Θά τίς κλάψουμε μεῖς. Γιά τίς ζωντανούς, νά τοῦ καταλάβ' τε καλά πώς θέλουμ' κι μεῖς νά τρῶμ' ἀπό τούν κόπο μας κι ὄχι μόνο οἱ τσιφλικάδις κι οἱ ἀρχόντοι κι οἱ χαραιοφάοι σάν κι σένα.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Δέ γνωρίζω ποιός εἶναι ἡ ἐξουσία ἐδῶ.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Νά σ' τοῦ εἰπῶ ἰγῶ νά τό μαθ'ς: 'Ιξουσία είμαστ' ἰμεῖς ἰ λαός.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Κι ἐγώ τί 'μαι;

σβουνιές: κοπριές πού τίς στεγνώνουν καί τίς χρησιμοποιοῦν ὡς καύσιμη ὕλη.-

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: 'Ισύ εἶσαι ὑπηρεσία. Κι ἡ δ' λειά σου εἶν' νά μᾶς ἀκούσεις, νά πάρεις τὰ γραφτά μας κι νά τὰ στείλ'ς στήν κυβέρνησή μας.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: (Ὡσάν ἰδιά στον εἰσαγγελέα): Βέβαια, ἀφοῦ δέν μπορῶ νά διατάξω νά τόν συλλάβουν.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: "Ακ' σε νά σοῦ εἰπῶ: 'Ιμένα κι νά μέ πιάσ'ς κι νά μέ σκοτώσ'ς, μιά ψυχὴ εἶμαι, μιά τρίχα πὲς ἀπ' τὴ βγάζ'ς ἀπ' τό κορμί τ' λαοῦ. 'Ιδῶ ἀπ' ὅξω εἶν' οὐ λαός. Τήρα καλά, γιατί θυμώνει οὐ γίγαντας οὐ λαός κι τότε δέν ἀνακατεῦμαι. Μὴν τοῦ πάθ'ς σάν τούν πόντικα μὶ τοῦ λιοντάρι. Τοῦ λοιπόν ὀρθά κοφτά: πρῶτα νά δώσεις εὐτὺς διαταγὴ στούν στρατό νά συμμαζευτεῖ στίς στρατῶνες τ'.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Καί ν' ἀφήσω ἐσᾶς ν' ἀλωνίζετε.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ν' ἀλωνίζουμ' βέβια, καλὰ τοῦ εἶπες, ἀμὴ ὄχι ἔτσι ὅπως νογᾶς ἰσύ. 'Ιμεῖς ἀλωνίζουμ' κι θερίζουμ' κι σπέρνουμ' κι προκόβουμ' τὴ γῆς κι τούν τόπο. "Αμα πάει ἰ στρατός στή δ' λειά τ', θά πᾶμι κι μεῖς στή δ' λειά μας, πρῶτα πρῶτα νά θάψουμ' τίς σκοτωμένους μας. 'Αμὴ μέ τὴν ἐλπίδα πὼς τό αἶμα τ'ς δέν πάει χαμένου, καθὼς δέν πάει χαμένους κι ἰ σπόρος ἀπ' ρίχνουμ' στή γῆς. Γιά τοῦτο ἡ δ' λειά σου σένα εἶναι νά μᾶς τάξεις πὼς θά στείλ'ς στήν κυβέρνησι τὰ ψηφίσματα τοῦτα ἰδῶ. Κι ἅμα τὰ πάρ' ἡ κυβέρνησι κι τὰ διαβάσ' ἄς κάμει καλὰ. 'Ιμεῖς πάλε δῶ εἵμαστι. "Αμα δέ μᾶς ἀκούσει κι δέ μᾶς τηράξει σάν πιδιά της κι μᾶς, θά ξαναμαζευτοῦμι κι θά ξανάρθουμ' οὐλοὶ μέ τίς γκράδες κι ὄχι μέ τ'ς ἀγκλίτσες ὅπως ἤρθαμι σήμερις, τί δέ θά σταματήσουμ' ἰδῶ στή Λάρσα, παρά θά τραβήξουμ' γιά τὴν 'Αθήνα.

ΕἰΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: 'Εάν δοθῇ διαταγὴ ν' ἀποσυρθῇ ὁ στρατός, θά διαλυθῇτε ἡσύχως;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Θά πᾶμι στή δ' λειά μας, γιατί ἔχουμ' δ' λειές, ἡμεῖς δέν εἵμαστι χασομέρ'δεις.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Πρέπει νά μᾶς δώσουν ἐγγυήσεις ὅτι θά διαλυθοῦν ἀμέσως. Νά κρατήσωμεν ὁμήρους τοὺς πρωταίτιους, οἵτινες καὶ θά δικασθῶσι, διὰ νά δώσωσι λόγον.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Τὴ δ' λειά σου ἰσύ: τοῦ γουδί τοῦ γουδοχέρ'! 'Ιμεῖς ἔχουμ' λόγο γιατί εἵμαστι ἄντρες κι ἅμα σοῦ λέμ' θά πᾶμ' στή δ' λειά μας θά πᾶμε. (Γυρίζει καὶ μιλάει πρὸς τοὺς ἔξω): 'Ακοῦστε μ' ἀδέρφια! ἰδῶ

οὐ νομάρχ'ς μᾶς λέει πῶς θά διατάξ' τούν στρατό νά πάει στ'ς στρατώνες τ' νά σταματήσ' τοῦ φονικό. Μᾶς λέει ἀκόμη πῶς θά στείλει εὐτὺς τὰ ψηφίσματά μας κι οὐλα ὅσα γίναν' ἰδῶ σήμερα χαρτί κι καλαμάρ' στ'ν Ἀθήνα στήν κυβέρνηση. Κι θέλει νά σκορπίσουμε' ἥσυχα νά πᾶμε στίς δουλειές μας.

ΦΩΝΕΣ (Ἀπ' ἔξω): Ζήτω! ζήτω! ζήτω ὁ λαός! ζήτω ἡ κολιγιά! ζήτω ἡ ἀγροτιά!

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Τ'ς ἀκοῦς, κύρ νομάρχη; Εἰν' ἡμεροὶ σάν πρόβατα. Βελάζουνε ζήτω ἅμα τίς δείξεις μιά στάλα συμπόνια. Τό λοιπόν ἀποφασισμένο, νά δώσουμε' τὰ χέρια! (*Προχωρεῖ ἓνα βῆμα κι ἀπλώνει τό χέρι του*).

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: (Ἰδίᾳ στὸν νομάρχη): Δῶστε τό χέρι, κύριε νομάρχα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Εἰν' καθαρὸ τό χέρι τοῦτο ἀπ' σοῦ δίνου, κύρ νομάρχη, γιατί 'ναι τίμιο κι σί τό δίνου μί τήν καρδιά μ'. Εἰν' χέρι ἀξιο κι δυνατό γιατί 'ν τοῦ χέρι τῆς ἀγροτιάς.

(*Βοὴ ἀπ' ἔξω καὶ φωνές*)

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ (Ποῦ ὅλη τὴν ὥρα στέκεται στήν πόρτα τοῦ μπαλκονιοῦ καὶ παρακολουθεῖ τὰ συμβαίνοντα): Ὁ στρατὸς ἐτοιμάζει ἐπιθεσιν

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Πήγαινε ἀμέσως, νά 'ρθεῖ ἐδῶ ὁ κύριος μέραρχος.

ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ: Ἀμέσως (Κινάει νά βγεῖ).

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (Τὸν σταματάει): Γιά στάσ', ποῦ πᾶς ἔτσι γιά; Γιά νά 'ρθεῖ ἰδῶ ἰ μέραρχος πρέπει νά εἰποῦ ἰγῶ νά τούν φέρουν. (*Γυρίζει στήν πόρτα*): Νά πάει ἓνας σας μαζί μί τό καλόπιδο ἀπὸ δῶ νά φέρεῖ τούν καπετάνιο, τόν μέραρχο, νά 'ρθεῖ ἰδῶ ἀπ' τούν θέλουμ'. Ποῦ εἶσαι! Τό πιστόλι τ' ποῦ τοῦ πῆραν νά τοῦ δώσουν πίσω.

(Ἵπάλληλος βγαίνει. Φωνές, θόρυβος, ζητωκραυγές).

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ (Δίνοντας τό χέρι στὸν πρόεδρο): Κύριε πρόεδρε σὰς συγχαίρω.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Γιά τί δ' λειά;

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Εἴσαστε ρήτωρ' ἡ ὁμιλία σας ἔχει εἰρμόν, ἀκρίβειαν, εἰλικρίνειαν, σαφήνειαν.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Δέν τὰ ξέρω γῶ αὐτοῦνα ποῦ μί λέξ.

ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ: Ἐνα μόνον θά μοῦ ἐπιτρέψης νά σοῦ εἰπῶ: φωνάζεις πολὺ.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: "Οποιος πονάει, γαϊδουρινά φωνάζ', αλλά για νά σ' δείξου πόσο γλυκόστομοι είμαστε μεϊς. (Πρός τούς έξω): Πιδιά, αδέρφια, ού νομάρχ'ς τού μετάνοιωσε για τό αίμ' άπ' χύθηκε κι λέει θά κάμει άναφορά κι θά τά γράψει ούλα, κι θά γράψει λέει καλά λόγια για μās τούς έρμους κολίγους!

ΦΩΝΕΣ ('Απ' έξω). Ζήτω τού νομάρχη, ζήτω!

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Τ'ς άκους, κύρ νομάρχη; 'Ακους τή φωνή τού λαού; Σί λέει σπολάτ' κι νά ζησ'ς νά διαφεντέψ'ς τού δίκιο τού φτωχού. Νά, έρχεται κι ί μέραρχος.

('Ο μέραρχος μπαίνει).

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Κύριε μέραρχε, οί ταραξίαι έδέχθησαν νά διαλυθούν ήσύχως. Νά διατάξετε τόν στρατόν νά επανέλθει εις τούς στρατώνας καί ν' αναμένη έν επιφυλακή.

ΜΕΡΑΡΧΟΣ: Καλά. (Πάει προς τήν πόρτα). 'Ανοίχτε νά πιράσω!

('Ο μέραρχος βγάξει τό πιστόλι του. Φωνές άπ' έξω, γιούχα κλπ.).

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (Τρέχοντας στην πόρτα): Τί κάνεις, καπετάνιε μ'! Δέν είν' ώρα για παλικαριές. (Στούς έξω): Σουπάστε κι άκουστε: ί καπετάνιους είν' δικός μας, πιδί τού λαού, άπ' πού πολεμάει τούς έχτρους τής πατρίδας μας. Είναι κλέφτης άπ' τούς κλέφτες τίς παλιούς. Τού πιστόλ' τό'βγαλ' για νά ρίξει στούν άέρα για χαρά. (Πρός τόν μέραρχο): Ρίξ', καπετάνιε μ', στούν άέρα, ρίξ'.

('Ο μέραρχος πυροβολεί στόν άέρα. Ζητωκραυγές).

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Πάει νά διατάξ' τούν στρατό τ' νά πάει στίς στρατώνες τ'. Παραμερίστε νά πιράσ'. ('Ο μέραρχος βγαίνει. Ζητωκραυγές). "Ε, γειά σας κι σās χαιρετοδμε, νά πάμε κι έμεις.

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: Κύριε εισαγγελεϋ, νά κρατηθῇ καί νά συλλάβετε καί τούς πρωταίτιους.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: ('Επιστρέφοντας): "Ακουσε' μήν τά κάνεις αυτά. Δέν είναι φρόνιμα πράματα. "Ασε τώρα νά ήσυχάσουμε τόν κόσμο κι μεϊς έδω είμαστε. Στού Κιλελέρ είμ' ιγώ. "Οποτε θές μās πιάνεις. 'Ι Γιώργης ί πρόεδρος, μί λέν. "Αμα στείλεις στο Κιλελέρ έναν νά φωνάζει έτσι στόν άέρα «ί νομάρχ'ς θέλει τούν Γιώργη τούν πρόεδρο» δέν θέλει τίποτ' άλλο. Εϋτύς θά' ρθου ιγώ μονάχος μου. Είτε για καλό μέ θές είτε καί για τό χειρότερο. "Αμποτις νά μί θές πάντα για καλό. Κι δσο για τό αίμ' άπ' χύθηκε τή σημερινή, ίμεϊς θά τό κάνουμ' θυσία νά' ναι γιορτή

μεγάλη για τὰ παιδιά μας. (Προχωρεί πρὸς τὸ μπαλκόνι, ἐνῶ ἀπὸ τὴν πόρτα μπαίνουν μέσα πολλοὶ καὶ γεμίζει ἡ σκηνὴ ἀπὸ ἀγρότες). Ζήτω ἡ πατρίδα μας ἡ Ἑλλάδα!

ΛΑΟΣ: Ζήτω!

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ζήτω ἡ φτωχομάνα ἡ Θεσσαλία!

ΛΑΟΣ: Ζήτω!

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ζήτω ἡ ἀγροτιά!

ΛΑΟΣ: Ζήτω

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ζήτω τὸ Κιλελέρ!

ΛΑΟΣ: Ζήτω!

(Βγαίνουν)

Ἑρωτήσεις

1. Νά χαρακτηρίσετε τὰ κυριότερα πρόσωπα τοῦ ἔργου ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ τους καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τους.
2. Νά ἐπισημάνετε τὰ κυριότερα προβλήματα πού θίγει τὸ ἔργο.
3. Πῶς παρουσιάζεται στὸ ἔργο ἡ ζωὴ τῶν ἀγροτῶν;
4. Τί ἐκφράζει ἡ ἀντίθεση (σύγκρουση) μεταξὺ τοῦ νομάρχου καὶ τοῦ προέδρου;
5. Νά σημειώσετε τίς πρὶν ἐνδιαφέρουσες ἰδέες.

Βασίλης Ρώτας (1889-1978)

Γεννήθηκε στὸ Χιλιομόδι τῆς Κορινθίας καὶ σπούδασε φιλολογία καὶ φιλοσοφία, ἀλλὰ ἔμεινε μόνιμα στὸ στρατό ὡς ἀξιωματικός. Ἔχει πολὺπλευρη πνευματικὴ δραστηριότητα. Ἰδιαίτερα διακρίθηκε ὡς θεατρικὸς συγγραφέας καὶ μεταφραστὴς. Στὸ θέατρο καλλιέργησε κυρίως τὸ ἱστορικὸ δρᾶμα. Τὰ ἔργα του: *Νά ζεῖ τὸ Μεσολόγγι*, *Ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς*, *Κολοκοτρώνης*, *Ἑλληνικὰ νιάτα*.

εἶναι ἀπὸ τὰ καλὺτερα στὸ εἶδος τους. Στὸ μεταφραστικὸ ἔργο ξεχωριστὴ θέση κατέχουν οἱ μεταφράσεις τοῦ Σαίξπηρ. Ἐγράψε ἐπίσης ποιήματα καὶ δοκίμια.

Φόν Δημητράκης

Ἡ τρίπρακτὴ αὐτὴ κωμωδία γράφτηκε ἀμέσως μετὰ τὴν κατοχὴ καὶ πρωτοπαίχτηκε τὸ 1946. Ἀπὸ τότε ἔχει παιχθεῖ πολλές φορές καὶ πάντοτε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία. Ἡ ὑπόθεσίς της ἐκτυλίσσεται στὴν Ἀθήνα κατὰ τὴ διάρκειά της κατοχῆς καὶ ἀναφέρεται κυρίως στὴν ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων στοὺς κατακτητὲς. Κεντρικὸς ἥρωας τοῦ ἔργου εἶναι ὁ Δ η μ ῆ τ ρ η ς Χ α ρ ῖ τ ο ς ἕνας ἀποτυχημένος πολιτικὸς ποὺ προσπαθεῖ νὰ συνεργαστεῖ μὲ τοὺς Γερμανοὺς, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τίς πολιτικὲς του φιλοδοξίες. Ἀλλὰ ὁ γιὸς του ὁ Ἀ λ έ κ ο ς ἔχει φύγει γιὰ ἀντάρτης, ὁ ἀδελφός του ὁ Λ ε ω ν ῖ δ α ς, καθηγητὴς τῆς φιλολογίας, ἔχει ἀνοίξει ἕνα μπακάλικο ποὺ εἶναι στὴν πραγματικότητά κέντρο ἀντιστασιακῆς ὀργάνωσης καὶ ἐξοπλισμοῦ τῶν ἀνταρτῶν, ἡ κόρη του Ἄ ν ν α βοηθεῖ τὸ θεῖο της στοῦ μαγαζί. Ἐνα ἀκόμη βασικὸ πρόσωπο εἶναι ὁ Μ α ν ὄ λ η ς Ζ α ρ λ ά ς συνεργάτης τῶν Γερμανῶν καὶ κατὰ συνέπεια ἰσχυρὸς παράγων στὴ βοήθεια τοῦ ὁποῖου βασιζέται ὁ Δημήτρης γιὰ νὰ ἀποκτήσει κάποιο ἀξίωμα. Ἀλλὰ ὁ Ζαρλὰς εἶναι συγχρόνως πράκτορας τῶν συμμάχων καὶ ἐπιπλέον ἀγαπάει τὴν Ἄννα. Τελικὰ ὁ Δημήτρης (Φόν Δημητράκης) γίνεται ὑπουργός, ἀλλὰ ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν ἰσχυρὴ πῆση ποὺ τοῦ ἀσκοῦν τὰ πρόσωπα τοῦ οἰκογενειακοῦ του περιβάλλοντος καὶ ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ ποὺ μετέχει στὴν ἀντίσταση. Φυσικὰ τὸ ἔργο εἶναι γεμάτο ἀπὸ κωμικὰ ἐπεισόδια καὶ καταστάσεις. Παραθέτουμε ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν πρώτη πράξη. Ὁ Δημήτρης ψάχνοντας στοῦ σπίτι του βρίσκει μιὰ βαλίτσα γεμάτη ὄπλα. Ἡ Μ α ρ ῖ α εἶναι γυναίκα του.

ΔΗΜ. Συμφορὰ μου. Χαθήκαμε!

ΜΑΡ. Τί συμβαίνει; Τί ἔπαθες;

ΔΗΜ. "Ὀπλα! "Ὀπλα μέσ' στοῦ σπίτι μου! Καταστροφή. (Δείχνει τὴν Ἄννα μὲ τὸ δάχτυλο). Στοῦ δωμάτιό της! Στοῦ δωμάτιό της! (Τρέμει καὶ πέφτει σὲ μιὰ πολυθρόνα). "Α, δὲν μπορῶ... Εἶναι πολὺ. Πάρα πολὺ!...

ΜΑΡ. "Ὀπλα; (Κοιτᾷ τὴν Ἄννα, ὕστερα τὸ Δημητράκη).

ΔΗΜ. "Ὀπλα! (Στὴν Ἄννα). Ποῦ βρέθηκαν τὰ ὄπλα μέσα στοῦ δωμάτιό σου; Ποιός; Ποῦ; Πῶς; Πότε μῆκανε ἐδῶ; Χαθήκαμε! "Α, τώρα δὲν ὑπάρχει σωτηρία. Κάτι συμβαίνει ἐδῶ μέσα! Κάτι τὸ σατανικὸ συμβαίνει.

MAP. (Στην Άννα) Στο δωμάτιό σου όπλα;

ΔΗΜ. Στο δωμάτιό της, μάλιστα. Μιά βαλίτσα όπλα. Μπαίνω μέσα να ψάξω, βλέπω τη βαλίτσα στο ντουλάπι, κάνω να τη βγάλω, βλέπω βάρος, την άνοιγω, τί να δώ; Φωτιά! (Στην Άννα) Τίνος είναι, Σατανά, αυτά τά όπλα;

ANNA (Σταθερά) Του 'Αλέκου!

ΔΗΜ. Τόν κακούργο!

MAP. Καί τί τά'θελε; Πώς τ' άφησε έδω;

ANNA. Είναι για τούς άντάρτες.

ΔΗΜ. "Α, τόν άσυνείδητο! "Α, τόν κακούργο, τόν 'Ιούδα, τόν άφιλότιμο. Δέ φτάνει πού σηκώθηκε να φύγει καί στιγμάτισε τό σπίτι μου, παρά μου άφήνει καί τη λαχτάρα έδω μέσα. Καί τί θά γίνει τώρα; Τί θά κάνουμε; Πώς θά σωθούμε άπ' αυτή τη συμφορά;

ANNA. Θά 'ρθουν να τά πάρουν (κοιτά τό ρολόι της). Στίς πέντε! Αυτοί πού τούς άνήκουν!

ΔΗΜ. Πώς θά τά πάρουν, πλάσμα επιπόλαιο κι ήλίθιο, πού έξω άπ' την πόρτα μας είναι οί Γερμανοί; Κοιμούνται αυτοί νομίζεις; 'Απ' τό ντουφέκι θά μās περάσουν όλους! "Όλους.

MAP. (Στην Άννα). Κι έσύ δέμίλαγες; 'Επιτρέπεται τέτοιο πράγμα να τό 'χεις κρυφό άπ' τούς γονείς σου;

ΔΗΜ. (Στην Άννα) Δέν έλεγες, μπαμπά, αυτός είναι τρελός! Μās άφησε αυτούς τούς διαόλους έδω μέσα, να δούμε τί θά κάνουμε; Νά ξέρούμε τί γίνεται, να είμαστε ενήμεροι για τη φωτιά πού ύπάρχει μές στο σπίτι; "Α, όχι...όχι...όχι! (Σηκώνεται). Δέν κάθομαι έδω μέσα έγώ! Τό καπέλο μου. Τό καπέλο μου!

KAT. ('Απ' τό κέντρον) 'Ο κ. Ζαρλάς.

ΔΗΜ. "Ωχ! (πέφτει στο κάθισμα).

MAP. Ψυχραιμία, Δημητράκη!

ΔΗΜ. (Στην Άννα). Κλείσ' τα, τρέχα, κρύψ' τα!

MAP. (Στην ύπηρέτρια) Νά περάσει. ('Η ύπηρέτρια φεύγει).

ANNA. Φτιάξου, λιγάκι, μπαμπά. Μήν έχεις αυτό τό τρομαγμένο ύφος.

ΔΗΜ. Τσακίσου! (Φτιάχνεται).

(Μπαίνει ο Ζαρλάς. Είναι τύπος κομπός, μ' επίπλαστη ευγένεια καί επιτήδευση).

ΖΑΡΛΑΣ. Καλημέρα σας.

ΔΗΜ. (Νευρικός, προσπαθεί νά φαίνεται περιποιητικός). Καλημέρα σας, κ. Ζαρλά! Καλή σας μέρα. Καθίστε, παρακαλώ. Όρίστε, παρακαλώ! Μεγάλη μας τιμή! Καθίστε από δω!

ΖΑΡΛ. (Στή Μαρία) Μαντάμ! (χειροφίλημα).

ΜΑΡ. Πώς είστε, κ. Ζαρλά;

ΖΑΡΛ. Μερού! (Στήν "Αννα) Δεσποινίς" Αννα!...

ΑΝΝΑ (Ύποκλίνεται μέ ελαφρό χαμόγελο).

ΔΗΜ. Ή κόρη μου! Τήν ξέρετε τήν κόρη μου; "Όλο γιά σᾶς μιλάει..

ΖΑΡΛ. (Στήν "Αννα) Ἀλήθεια;

ΑΝΝΑ. Ἀφοῦ τό λέει ὁ μπαμπάς...

ΔΗΜ. (Τσιμπᾷ τήν "Αννα ἀγριεμένος, ὕστερα μέ βιασμένο χαμόγελο) Καθίστε, παρακαλώ. Ἀπό δω, ἀπό κεί, ὅπου θέλετε. (Κοιτᾷ μέ τρόπο τή δεξιᾷ πόρτα)

ΖΑΡΛ. (Κάθεται).

ΑΝΝΑ. Ἀπάνω στήν ὥρα ἦρθατε, κ. Ζαρλά. Τώρα ἀκριβῶς κουβεντιάσαμε γιά σᾶς κι ὁ μπαμπάς ἔλεγε πῶς δέν ξέρεי μέ ποιό τρόπο νά ξεπληρώσει τίς μεγάλες ὑποχρεώσεις πού ἔχει σέ σᾶς.

ΔΗΜ. Ἀκριβῶς. Αὐτή τήν κουβέντα εἶχαμε. Μπράβο, Ἀννούλα!

ΖΑΡΛ. Γιά ποιά ὑποχρέωση μιλάτε;

ΜΑΡ. Τί λέτε, κ. Ζαρλά; Λίγο τό ἔχετε αὐτό πού κάνατε σήμερα γιά τόν ἄντρα μου;

ΔΗΜ. (Στή Μαρία) Λαχανιασμένος ἦρθε στήν Κομαντατούρ* Λαχανιασμένος! (Στόν Ζαρλά) Ποτέ δέν θά τό ξεχάσω, κ. Ζαρλά!

ΖΑΡΛ. Ἀ, δέ βαριέστε, κ. Χαρίτο. Δέν ἀξίζει τόν κόπο.

ΔΗΜ. Τί λέτε, κ. Ζαρλά. Μ' ἐσώσατε. (Κοιτᾷ μέ ἀγωνία δεξιᾷ).

ΖΑΡΛ. Ἐγώ;

ΜΑΡ. Ἡ παρουσία σας καί μόνο.

ΖΑΡΛ. Νά σᾶς πῶ, κυρία Χαρίτου. Ἡ περίπτωση τοῦ συζύγου σας εἶναι ἀστεία. Μόνος του ξεμπέρδεψε. Ὑπάρχουν ὅμως ἄλλες περιπτώσεις πού γιά νά σώσει κανεῖς ἕναν "Ἑλληνα ἀπ' τά χέρια τῶν Γερμανῶν χρειάζεται ν' ἀγωνιστεῖ πραγματικά. Γιατί οἱ Γερμανοί εἶναι σκληροί καί ἀδυσώπητοι.

κομαντατούρ* τό διοικητήριο τῶν Γερμανῶν.

ΔΗΜ. 'Αδυσώπητοι! (Στήν "Αννα) Τ' ἀκοῦς;

ΖΑΡΛ. Δέν ξέρετε τί τραβῶ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ μὲ τίς διαφορὲς ἱστορίες πού συμβαίνουν μέσα στὴν "Αθήνα. 'Ιδρῶνω γιὰ νὰ καταφέρω ν' ἀποσπάσω ἀπ' τὰ χέρια τῶν Γερμανῶν πολλές φορές ἀνθρώπους ἀγνώστους. Νομίζω ὅμως ὅτι τό νὰ προσφέρει κανένας στίς δραματικές καί δύσκολες μέρες πού περνᾶμε ὑπηρεσίες τέτοιου εἴδους, εἶναι ὑψίστη ὑποχρέωσις.

ΔΗΜ. Μπράβο, κ. Ζαρλά!

ΜΑΡ. Τί σπουδαῖος ἄνθρωπος!

ΔΗΜ. 'Η 'Ελλάς σᾶς εὐγνωμονεῖ, κ. Ζαρλά!

ΑΝΝΑ. Καί σώσατε πολλούς;

ΖΑΡΛ. Πολλούς, δεσποινίς. Μά ὅταν πρόκειται γιὰ ὀρισμένες περιπτώσεις, ὄχι. Δέν μ' ἀκοῦνε οἱ Γερμανοί

ΔΗΜ. (Φοβισμένος) Καί ποιές εἶναι αὐτές οἱ περιπτώσεις;

ΖΑΡΛ. "Όταν πρόκειται γιὰ πράξεις σοβαρές. Καταλαβαίνετε. Γιὰ ἀπόκρυψη ὃπλων, φέρ' εἰπεῖν.

ΔΗΜ. ("Εντρομος). "Όπλα!...

ΖΑΡΛ. "Όπλα βέβαια. "Ε, πῶς νὰ τόν σώσω αὐτόν πού κρύβει ὃπλα;

ΔΗΜ. (Μ' ἀγωνία) Δέν σώζεται αὐτός;

ΖΑΡΛ. Μπά! "Εκεῖ ἔχει θάνατο.

ΔΗΜ. (Πνιγμένα) Τετέλεσται!...

ΜΑΡ. (Δῆθεν ἀδιάφορα) Καί ποιός κρύβει σήμερα ὃπλα μέσα στό σπίτι του, κ. Ζαρλά;

ΑΝΝΑ. Πρέπει νὰ εἶναι ἡλίθιος.

ΔΗΜ. (Στὴν "Αννα) "Ηλίθιος! ("Αφρίζει) Κι' ὄχι μονάχα ἡλίθιος, ἀλλὰ κι ἐγκληματίας.

ΑΝΝΑ ("Ηρεμῇ) Αὐτό λέω κι ἐγώ, μπαμπά!

ΔΗΜ. ("Αλλο ὕψος, βιασμένα γελαστό). Ναι, ναί. (Γελά). Αὐτό λέει κι ἡ κόρη μου. Πρέπει νὰ εἶναι ἡλίθιος κανένας γιὰ νὰ κρύβει ὃπλα μέσα στό σπίτι του.

ΖΑΡΛ. (Κοιτᾷ τὴν "Αννα) "Ετσι λέτε, δεσποινίς "Αννα;

ΑΝΝΑ. Φυσικά! "Αφοῦ ἀπαγορεύεται μὲ τὴν ποινὴ θανάτου;

ΔΗΜ. (Χτυπᾷ ξύλο).

ΖΑΡΛ. Λοιπόν, ἀγαπητοί μου, φαίνεται πῶς δέν ξέρετε ἀκριβῶς τί γίνεται σήμερα μέσα στὴν "Αθήνα. "Υπάρχουν ἄπειρα σπίτια ὅπου οἱ

γονείς δέν ἔχουν ἰδέα καί τά παιδιά μέ τό ἐλαφρό τους μυαλό ἀνακατεύονται σέ παράνομες κινήσεις.

ANNA. Ἀλήθεια, κ. Ζαρλά;

ZAPL. Μάλιστα, δεσποινίς.

ΔΗΜ. "Α, τά παιδιά! Σκότωμα θέλουν τέτοια παιδιά.

ZAPL. Νά σᾶς φέρω ἕνα παράδειγμα γιά κάποια ὑπόθεση πού τρέχω ἕνα σχεδόν μήνα τώρα. Ἦταν ἀνακατεμένα τά δύο παιδιά ἐνός γνωστοῦ μου σέ μία ἀπ' αὐτές τίς παράνομες ὀργανώσεις πού τίς λένε ἀπελευθερωτικές.

ΔΗΜ. (Μέ καημό) Καταραμένες!

ZAPL. Ξαφνικά, δέν ξέρω πῶς τό μαθαίνουν οἱ Γερμανοί, τρέχουν κλείνουν τό τετράγωνο καί κάνουν ἔρευνα στό σπίτι. Τί βρίσκουνε, παρακαλῶ; "Οπλα. Λεῖπαν τά παιδιά. Παίρνουν τά ὅπλα, παίρνουν μαζί καί τόν πατέρα.

ΔΗΜ. ("Ανατριχιάζει) "Α, τόν δύστυχο!

ΜΑΡ. Καί τώρα κινδυνεύει;

ZAPL. Φυσικά.

ΔΗΜ. (Φωνή πνιγμένη) Νά τουφεκιστεῖ;

ZAPL. Φυσικά.

ΔΗΜ. "Ω, τόν δύστυχο!

ANNA. Δέν μπορείτε νά τόν σώσετε αὐτόν, κ. Ζαρλά;

ZAPL. Ἀδύνατο!

ΔΗΜ. "Ω, τόν δύστυχο! ("Ἰκετευτικά) Βρέστε κάποιον τρόπο, κ. Ζαρλά. Εἶναι ἁμαρτία νά πάει ἕνας ἄνθρωπος ἀθῶος.

ZAPL. Μήπως συμβαίνει νά τόν ξέρετε;

ΔΗΜ. Ἐγώ; "Α-πά-πά!...Μ' ἀνθρώπους πού ἔχουν ὅπλα οὐδεμία γνωριμία. "Α-πά-πά!

("Απ' ἔξω ἀκούεται φασαρία. Μπαίνει ἡ Κατίνα).

ΜΑΡ. Τί φασαρία εἶναι ἔξω, Κατίνα;

ΚΑΤ. Εἶναι κάποιος καί κάνει ἀστεῖα μέ τούς Γερμανούς. Ταχυδακτυλουργός.

ANNA. (Σηκώνεται ἀπότομα. Κοιτᾷ τό ρολόι της).

ΔΗΜ. Κάνει ἔτσι καί βγάζει καρύδια ἀπ' τήν μύτη τῶν Γερμανῶν. Μαζεύτηκε ὁ κόσμος καί γελάει.

ΜΑΡ. (Πηγαίνει στό παράθυρο). Πῶ, πῶ, τί γίνεται!

ΖΑΡΑ. Ταχυδακτυλουργός, έδω;

ΜΑΡ. (Κοιτώντας) Μά είναι έκτακτος (Γελᾷ).

ΖΑΡΑ. Μ' ἀρέσουν οἱ ταχυδακτυλουργοί. (Πηγαίνει στό παράθυρο. Ἡ ὑπέρτρια φεύγει δεξιά. Ὁ Ζαρλᾶς κοιτᾷ κάτω κι ἀπό πίσω του ἀκολουθεῖ ὁ Δημητράκης. Ἡ Ἄννα στέκεται στή μέση τῆς σκηνῆς ἀνήσυχη. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι συνεχίζουν τήν παρακάτω συζήτηση, φεύγει γρήγορα δεξιά).

ΜΑΡ. Κοίταξε πόσα καρῦδια βγάζει ἀπ' τή μύτη τοῦ Φρίτς.

ΔΗΜ. Ποιός εἶναι ὁ Φρίτς;

ΜΑΡ. Αὐτός ὁ χοντρός.

ΖΑΡΑ. (Γελᾷ δυνατά).

ΔΗΜ. Μπρέ τόν ἀφιλότιμο, ὠραῖος εἶν' αὐτός!

ΖΑΡΑ. Μαρίδα πού μαζεύτηκε. (Ἡ Ἄννα μπαίνει ἀπό δεξιά κρατώντας τή. βαλίτσα καί φεύγει προφυλακτικά πίσω ἀπ' τίς πλάτες τους πρὸς τήν πόρτα τοῦ κέντρου).

ΔΗΜ. Κοίτα πῶς γελᾶνε οἱ Γερμανοί. Λοιπόν πρώτη φορά βλέπω νά γελᾶνε Γερμανοί.

ΖΑΡΑ. Εἶναι πολύ λανθασμένη λοιπόν ἡ ἀντίληψις ὅτι οἱ Γερμανοί εἶναι κατσούφηδες. Ἰσα ἴσα πού εἶναι ἀπ' τοὺς εὐθυμότερους λαούς (Ξεσπᾷ σέ γέλια). Μά εἶναι θαῦμα αὐτός ὁ ταχυδακτυλουργός. Ποῦ βρέθηκε ἐδῶ τώρα;

ΔΗΜ. Ξέρω γώ; Πρώτη φορά τόν βλέπω. (Φεύγουν ἀπ' τό παράθυρο).

ΜΑΡ. Τί ἐγινε ἡ Ἄννα;

ΔΗΜ. (Φωνάζει). Ἄννα! Θά βγῇκε ἔξω!

ΖΑΡΑ. Ἀφῆστε, καλύτερα. Ἦθελα, ἀγαπητοί μου, νά σᾶς πῶ δύο λόγια χωρίς νά ἔναι μπροστά ἡ δεσποινίς Ἄννα. (Τόν κοιτοῦν φοβισμένα). Καθίστε. (Κάθοντα μηχανικά). Ξέρω τή δεσποινίδα Ἄννα μῆνες τώρα. Μοῦ εἶναι ἐξαιρετικά συμπαθής. Τί φρονεῖτε; Θά μπορούσα νά ζητήσω τό χέρι της; (Συνέρχονται).

ΔΗΜ. (Κατάπληκτος). Τί;

ΖΑΡΑ. Θά ἤθελα πολύ, πρίν ἀπ' ὅλα, προτοῦ τῆς κάνω καμιά νύξη νά τή βολιδοσκοπήσετε ἐσεῖς.

ΜΑΡ. Τήν Ἄννα;

ΔΗΜ. (Χαρούμενος). Μά αὐτό....αὐτό εἶναι σπουδαῖο, εἶναι εὐτύχημα. Αὐτό ἀνοίγει μεγάλους ὁρίζοντες μπροστά μας. Αὐτό εἶναι..

ANNA (Μπαίνει. 'Ο Δημητράκης κόβει τήν κουβέντα, ξεροβήχει και αλλάζει ύφος).

ΜΑΡ. Πού ήσουν, Άννα;

ANNA. Κατέβηκα κάτω νά δώ αὐτόν τόν ταχυδακτυλουργό ἀπό κοντά. Μά ήταν ἐξοχος!

ΖΑΡΛ. Λοιπόν, φίλοι μου, αὐτός ὁ ταχυδακτυλουργός μοῦ θυμίζει μιὰ ἱστορία ἀνάλογη μέ κείνη πού σᾶς ἀνέφερα πρό ὀλίγου. Νά δεῖτε τί ἐξυπνα μέσα μεταχειρίζονται αὐτοί πού ἀνακατεύονται σέ μυστικές ὀργανώσεις, γιά νά παραπλανήσουν τοὺς Γερμανούς. Σέ κάποιο σπίτι εἶχαν ὄπλα.

ΔΗΜ. ('Ανήσυχος) Πάλι ὄπλα!

ΖΑΡΛ. Κι ἀπέναντι, καλή ὥρα σάν καί σᾶς ἦσαν Γερμανοί. Ἦταν ἀδύνατο νά μεταφερθοῦν τά ὄπλα ἀπό τό σπίτι, γιατί ὑπῆρχε κίνδυνος νά τοὺς ἀντιληφθοῦν. Τί ἐσκάρωσαν λοιπόν;

ΔΗΜ. Τί, κ. Ζαρλά;

ΖΑΡΛ. Ἕνα κόλπο εὐφύεστατο. (Μιλᾷ μέ νόημα). Μ' ἓνα τέτοιο ταχυδακτυλουργό πού ἐβγαζε καρύδια ἀπό τή μύτη ἀπέσπασαν τήν προσοχή τῶν Γερμανῶν κι ἐνῶ ἐκεῖνοι χαμογελοῦσαν, οἱ ἄλλοι φυγάδεψαν τά ὄπλα.

ANNA (Τόν κοιτᾷ) Ἀλήθεια;

ΖΑΡΛ. Λόγω τιμῆς, δεσποινίς Ἄννα. Κι ὅταν τά ὄπλα ἔφυγαν, ἓνας δῆθεν τυφλός ζητιάνος πού παρακολουθοῦσε, πέρασε κάτω ἀπ' τό σπίτι παίζοντας μέ τή φλογέρα του τό «τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ». Ἦταν ἡ εἰδοποίησις στοὺς μέσα ὅτι τά ὄπλα διέφυγαν τόν κίνδυνο καί τραβοῦσαν γιά τόν προορισμό τους.

ΔΗΜ. Κοίτα τί σκαρώνουν!

ΖΑΡΛ. Λοιπόν ἐγώ σᾶς χαιρετῶ. Καί θά σᾶς δώ, κ. Χαρίτο, νά μοῦ ἀπαντήσετε γιά κείνο πού σᾶς παρεκάλεσα.

ΔΗΜ. Πῶς! Πῶς! Πῶς!

ΖΑΡΛ. (Χειραψία). Χαίρετε, δεσποινίς Ἄννα. (Καθώς τῆς ἔχει πιάσει τό χέρι, ἀπ' τό δρόμο ἀκούεται φλογέρα πού παίζει τό «τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ». Ἡ Ἄννα τόν κοιτᾷ στά μάτια, πρῶτα ἀπορημένη, ὕστερα ἐχθρική, ἀποφασιστική. Ἐκεῖνος τῆς χαμογελᾷ αἰνιγματικά, ὕστερα γυρίζει στοὺς ἄλλους πού ἔχουν μείνει κατάπληκτοι καί ὑποκλίνεται εὐγενικά) Ἀντίο σας.

ΔΗΜ. (Κατάπληκτος πέφτει σέ μιά καρέκλα). Τί θά ποὺν ὅλ' αὐτά;
 ANNA (Μέ ὕφος ἀποφασιστικό) "Ένας ἄνθρωπος ἐπικίνδυνος. Θά
 μετρηθοῦμε!

(Ἡ φλογέρα ἀκούεται δυνατότερα παίζοντας τὸ «τῆ ὑπερμάχῳ
 στρατηγῷ» ἐνῶ κλείνει ἡ

ΑΥΛΑΙΑ

Ἑρωτήσεις

1. Νά περιγράψετε τὸ χαρακτήρα τοῦ Δημήτρη α) ἀπὸ τὴν ἀντίδρασή του δταν ἀνακαλύπτει τὰ ὄπλα β) ἀπὸ τὴ συμπεριφορά του πρὸς τὸ Ζαρλά.
2. Ὁ Ζαρλάς ἀφήνει νά φανεῖ ὅτι γνωρίζει τὰ πάντα καὶ ἐντοῦτοις συμπεριφέρεται σάν νά μὴ ξέρεי τίποτε. Γιατί; Τί χαρακτήρα φανερώνει αὐτὴ ἡ στάση του;
3. Νά περιγράψετε τὸ χαρακτήρα τῆς "Αννας.
4. Πῶς κατορθώνει ὁ συγγραφέας χρησιμοποιώντας τραγικές καταστάσεις νά προκαλεῖ γέλιο;
5. Ποιές μορφές ἀντίστασης τοῦ λαοῦ διακρίνονται στὸ ἀπόσπασμα;

Δημήτρης Ψαθᾶς (1907-1979)

Γεννήθηκε στὴν Τραπεζοῦντα τοῦ Πόντου. Στὴν Ἀθήνα ἦρθε τὸ 1923. Ἀσχολήθηκε μὲ τὴ δημοσιογραφία καὶ μὲ τὴ συγγραφικὴ ἐργασία, ὅπου καὶ διακρίθηκε ὡς χρονογράφος, εὐθυμογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφέας κωμωδιῶν. Ἐγραψε ἐπίσης καὶ ἕνα ἱστορικό χρονικό («Γῆ τοῦ Πόντου» 1966) σχετικὸ μὲ τὴ ζωὴ, τοὺς διωγμούς καὶ τὴν ἀντίσταση τοῦ ἐλληνισμοῦ τῆς

ιδιαίτερης πατρίδας του. 'Από τὰ εὐθυμογραφικά ἔργα του σημειώνουμε τὰ: 'Η
 Θέμις ἔχει κέφια (1937), 'Η Θέμις ἔχει νεῦρα (1938), Μαντάμ Σουσου, 'Αντίσταση.
 'Από τίς πολλές κωμωδίες του ἀναφέρουμε: Τό στραβόξυλο, 'Ο ἑαυτοῦλῆς μου,
 Φόν Δημητράκης, Ζητεῖται ψεύτης, Ένας βλάκας καί μισός, Χαρτοπαίχτρα,
 Φωνάζει ὁ κλέφτης.

ΕΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΝΝ ΑΟΤΕΚΝΙΑ

Πλάυτος

Ὁ Καυχησιάρης Στρατιωτικός

Ὅπως στήν ἀρχαία ἑλληνική λογοτεχνία, ἔτσι καί στή λατινική, ἡ κωμωδία εἶχε σημαντική θέση. Καί οἱ Ῥωμαῖοι δημιούργησαν ἕνα εἶδος κωμωδίας ἀπό τίς λαϊκές κωμικές παραστάσεις τοῦ τόπου τους, ἀλλά ἀπό τόν 3 π.χ. αἰώνα καλλιιεργοῦν παράλληλα ἀξιόλογοι ποιητές τους ἕνα εἶδος κωμωδίας πού ἀποτελεῖ μίμηση τῆς ἑλληνικῆς: οἱ ὑποθέσεις, οἱ στολές, τά ὀνόματα τῶν ἡθοποιῶν εἶναι ἑλληνικά καί ἔρχονται κατευθεῖαν ἀπό τήν ἑλληνική κωμωδία, ἰδιαίτερα τή λεγόμενη Νέα ἀττική κωμωδία. Ἡ νέα ἀττική κωμωδία διακρίνεται ἀπό τίς προηγούμενες, γιατί εἶναι κυρίως κωμωδία χαρακτήρων. Σημαντικότεροι ποιητές τῆς ἦταν ὁ Φιλῆμων καί ὁ Μένανδρος.

Οἱ σημαντικότεροι Λατίνοι ποιητές πού ἔγραψαν κωμωδίες ἔχοντας ὑπόψη τους ἑλληνικά πρότυπα εἶναι ὁ Πλάυτος καί ὁ Τερέντιος. Ὁ ἀρχαιότερός τους, ὁ Πλάυτος, ἔγραψε ἕνα πλῆθος κωμωδιῶν, γιά νά ἐπανακτήσει τήν παρουσία πού εἶχε σπαταλήσει. Ἀπό αὐτές μᾶς σώθηκαν 21· μιά ἀπό τίς γνωστότερες εἶναι ὁ *Miles gloriosus* (ὁ καυχησιάρης στρατιωτικός), πού, ὅπως λέει ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, ἀποτελεῖ μίμηση τῆς ἑλληνικῆς κωμωδίας *Ἀλαζῶν* (ἄγνωστου σέ μᾶς ποιητῆ). Τῆς κωμωδίας αὐτῆς, πού ἔχει μιά ἰδιαίτερα συναρπαστική πλοκή καί ἐξοχα κωμικά εὐρήματα, παρουσιάζουμε τήν πρώτη σκενή τῆς πρώτης πράξης.

Σ' αὐτήν, τά δύο πρόσωπα ἐνσαρκώνουν δύο ἀπό τούς συνηθέστερους χαρακτήρες τῆς νέας ἀττικῆς κωμωδίας: τόν ἀλαζόνα (Πυργοπολινίκης) καί τοῦ κόλακα (Ψωμοφαγᾶς). Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ λεονταρής, ὁ καπετάν φασαρίας πού συμπεριφέρεται ἀλαζονικά στηριζόμενος στά (φανταστικά τό πιά πολύ) κατορθώματά του σέ πολέμους. Ὁ δεύτερος εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού τόσο πολύ τόν φοβίζεται ἡ δουλειά, ὥστε προτιμᾷ, γιά νά ἐξασφαλίσει τόν ἐπιούσιο, νά ἐξυπηρετεῖ τίς ἀνόητες ἐπιθυμίες τοῦ ἀφέντη του καί νά τόν κολακεύει μέ τόν πιά ἀναξιοπρεπή τρόπο. Σημειώνουμε ὅτι τά ὀνόματά τους προδίνουν τό χαρακτήρα τους: Πυργοπολινίκης, θά λέγαμε καπετάν Φουσέκης. *Artotrogus* (ἑλληνική λέξη μεταγραφμένη λατινικά, ὅπως καί ἡ προηγούμενη): αὐτός πού ροκανίζει τό ψωμί.

Τό σκηνικό τῆς πρώτης πράξης: ἕνας δρόμος τῆς Ἑφέσου, στό βάθος τοῦ ὁποίου βλέπουμε κολλητά δύο σπίτια, ἀπό τὰ ὁποῖα τό ἕνα εἶναι τοῦ Πυργοπολινίκη.

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ ΣΚΗΝΗ Α΄

Πρόσωπα: Πυργοπολινίκης (ὁ καυχησιάρης στρατιωτικός)

Ψωμοφαγὰς (ὁ κόλακας).

ΠΥΡΓΟΠΟΛΙΝΙΚΗΣ. (Βγαίνει ἀπό τό σπίτι του καί λέει στοὺς δούλους του πού μένουν μέσα). Βάλτε τὰ δυνατά σας νά γυαλίσετε τὴν ἀσπίδα μου, ἔτσι πού ἡ λάμψη της νά εἶναι πιό ἐκτυφλωτική ἀπὸ τίς ἀχτίδες

τοῦ ἡλίου σέ καλοκαιριάτικο οὐρανό. Θέλω, ἂν τό φέρει ἡ ἀνάγκη, ἡ λάμψη της, νά στραβώσει τή θωρία τῶν ἐχθρῶν στή μάχη, μέσ στή συμπλοκή τῶν πολεμιστῶν. Ἐγώ ἔχω ἄλλη ἐγνοια: νά παρηγορήσω τή σπάθα μου νά μή βαριαστενάξει καί νά ἀπελπίζεται, καθώς ἐδῶ καί καιρό τή σέρνω ἀπραγή στό ζωστήρα μου τήν ὥρα πού αὐτή παδιάζεται νά κάνει κιμά τοὺς ἀντίμαχους. Ὁμως τί ἐγινε δ' Ἀρτοτραγανάς; Δέν εἶναι δῶ;

ΨΩΜΟΦΑΓΑΣ: Νά 'μαι ἐδῶ στό πλευρό ἐνός ἥρωα δυνατοῦ καί τροπαιοφόρου, μέ βασιλικό παράστημα. Δίπλα σ' ἓνα πολέμαρχο, πού μπρός στίς παλικάριές του δ' Ἀρης δέ θά κοτοῦσε νά μιλήσει γιά τίς δικές του οὔτε νά τοῦ παραβγεῖ.

ΠΥΡΓ: Τόν Ἄρη λές, πού ἐγώ τόν ἔσωσα στούς κάμπους τοῦ Κουρκουλσταν, στή μάχη πού ἦταν ἀρχιστράτηγος ὁ Μπουμπομπαῖρα-κτάρης, γιός τοῦ Κλουτουπαραδοπιστομπαῖρακτάρη, τοῦ Ποσειδῶνα ὁ ἐγγονός;

Θυμᾶμαι, Θυμᾶμαι. Λές ἐκεῖνον μέ τή μαλαματένια ἀρματωσιά, πού μ' ἔνα φύσημα τοῦ ρουθουνιοῦ σου τοῦ ξανέμισες τίς λεγεῶνες, ὅπως ὁ ἀέρας σκορπίζει τά φύλλα ἢ τά ξεροκάλαμα τῆς στέγης.

ΠΥΡΓ: Καί πού 'σαι ἀκόμα!

ΨΩΜ: Μά τόν Ἡράκλῃ, αὐτό δέν εἶναι τίποτε μπροστά στ' ἄλλα σου τέρατα καί σημεῖα... (στούς θεατές) πού μόνο στ' ὄνειρό σου τά ἔκανες. (Προχωρεῖ στή σκηνή πρὸς τό μέρος τῶν θεατῶν). Ὅποιος ἀπό σᾶς βρεῖ πιό ἀδιάντροπο ψεύτη ἀπ' αὐτόν ἢ πιό φανφαρόνο, ἄς μέ πάρει στή δούλεψή του, γίνομαι δοῦλος του χωρίς δεύτερη κουβέντα. Ὁμως ἔχει κι ἓνα καλό: ἐλιές, πού γλείφεις τά δάχτυλά σου, ὅταν τίς τρῶς ἀφθονες στό σπίτι του, πού μοῦ παίρνουν τό μυαλό.

ΠΥΡΓ: Φίλε ποῦ εἶσαι;

ΨΩΜ: Παρών! Μά τόν Πολυδεύκη, θυμᾶσαι ἐκεῖνον τόν ἐλέφαντα, πέρα στήν Ἰνδία; Πῶς τοῦ τσάκισες τό μπράτσο μέ μιὰ γροθιά;

ΠΥΡΓ: Τί, τό μπράτσο;

ΨΩΜ: Το μερί του ἤθελα νά πῶ.

ΠΥΡΓ: Καί πού νά τοῦ τήν ἔδινα γερά!

ΨΩΜ: Ἄν τοῦ τήν ἔδινες γερά, τό μπράτσο σου θά τρυποῦσε καί θά χωνότανε στό τομάρι, στ' ἄντερα, στίς μασέλες του.

ΠΥΡΓ: Ἄς τ' ἀφήσουμε αὐτά γιά τήν ὥρα.

ΨΩΜ: Μά τόν 'Ηρακλή, δέ βλέπω τό λόγο νά θυμίζω τά κατορθώματά του πού τά ξέρω απέξω κι ανακατωτά. (Στούς θεατές).
"Όλα αὐτά τά ἀεριτζίδικα τά κάνω γιά τήν ἔρμη τήν κοιλιά μου. Γιά νά μήν ἀχρηστευθοῦν ἀπό ἀμασία τά δόντια μου, τ' αὐτιά μου πρέπει ὅλα νά τά καταπίνουν. Κι ὁ, τι ψευτιά ξεφουρνίζει αὐτός, εἶμαι ὑποχρεωμένος νά τό βεβαιώνω.

ΠΥΡΓ: Τί 'θελα νά πῶ;

ΨΩΜ: "Ελα! Ξέρω κιόλας τί θά 'λεγες. Μά τόν 'Ηρακλή, ὅπως τό λές ἔγινε. Τό θυμᾶμαι σάν τώρα.

ΠΥΡΓ: Ποιό πράμα;

ΨΩΜ: "Όποιο πράμα.

ΠΥΡΓ: Πῆρες μαζί σου...

ΨΩΜ: Σοῦ χρειάζεται πλάκα καί κοντύλι;

ΠΥΡΓ: Πόσο ὁμορφα κατέχεις νά βάζεις τή σκέψη σου στό ἴδιο αὐλάκι μέ τή δική μου.

ΨΩΜ: Χρέος μου εἶναι νά πασχίζω νά μαντεύω τίς διαθέσεις σου καί νά βάζω τά δυνατά μου, γιά νά μυρίζουμαι ἀπό μακριά ὅλες τίς ἐπιθυμίες σου.

ΠΥΡΓ: 'Αφοῦ εἶν' ἔτσι, θυμᾶσαι...;

ΨΩΜ: "Αν θυμᾶμαι, λέει; Στήν Κιλικία ἑκατόν πενήντα, στή Σκυθοκλεφτουριά ἑκατό, στίς Σάρδεις τριάντα, ἐξήντα Μακεδόνες, τόσους σκότωσες σέ μιά μέρα.

ΠΥΡΓ: Κάνε τή σούμα, νά δοῦμε τί βγαίνει.

ΨΩΜ: Ἐφτά χιλιάδες.

ΠΥΡΓ: Τόσο βγαίνει. Εἶσαι ἀχτύπητος στήν πρόσθεση.

ΨΩΜ: Καί μάλιστα λογάριασα απέξω, χωρίς πλάκα καί κοντύλι.

ΠΥΡΓ: Τί ἀριθμομνήμονας, μά τόν Πολυδεύκη.

ΨΩΜ: (Στούς θεατές). Εἶμαι σέ φόρμα, ὅταν καλοτρῶγω.

ΠΥΡΓ: "Αν συνεχίσεις νά προσφέρεις ὑπηρεσίες σάν κι αὐτές, μεῖνε ἥσυχος, φαί δέ θά σοῦ λείψει· πάντα θά μοιραζόμαστε τό τραπέζι μου.

ΨΩΜ: "Ε λοιπόν, νά πῶ γιά τήν Καππαδοκία, ἄν δέ στόμωνε ἡ κόψη τοῦ σπαθιοῦ σου, θά σκότωνες μ' ἓνα χτύπημα πεντακόσιους σ' ἓνα λεπτό.

ΠΥΡΓ: Δές, τοὺς χάρισα τή ζωή, γιατί ἦταν πεζικάριοι, μ' ὅλο τό χάλι τους.

ΨΩΜ: Τώρα, τί νά σοῦ λέω πράματα πού τά ξέρει ὁλος ὁ κόσμος: Πυργοπολινίκη, εἶσαι μοναδικό φαινόμενο πάνω στή γῆ, στήν παλικάριά, στήν ὁμορφιά καί στά ἀσυναγώνιστα ἀνδραγαθήματα. Δέν ὑπάρχει γυναίκα πού νά μή σ' ἐρωτευθεῖ - καί μέ τό δίκιο τους: Εἶσαι τόσο ὁμορφος! Νά, ἄς πούμε αὐτές οἱ δυό πού, χτές ἀκόμα, μέ τραβοῦσαν ἀπό τό πανωφόρι.

ΠΥΡΓ: Τί σοῦ λέγανε;

ΨΩΜ: Μ' ἔφαγαν ρωτώντας: «Τοῦτος δέν εἶναι ὁ Ἀχιλλέας;» - «Ὁχι, τοὺς ἀπάντησα, εἶναι ὁ ἀδερφός του». Τότε ἡ μιά τους μοῦ εἶπε: «Μά τόν Κάστορα, τί ὁμορφος καί τί μοσχολεβέντης! Κοίτα, μούρλια εἶναι οἱ μποῦκλες του. Τυχρές ὅσες παίρνει στήν ἀγκαλιά του!».

ΠΥΡΓ: Ἀλήθεια τ' ἀκουσες αὐτά;

ΨΩΜ: Μέ χιλιοπαρακαλοῦσαν καί οἱ δυό νά σέ κάνω σήμερα νά περάσεις ἀπό δῶ· σέ περιμένουν σάν εἰκόνα Θεοῦ σέ λιτανεῖα.

ΠΥΡΓ: Θεέ μου, τί μελάς νά 'ναι κανεῖς ὁμορφόπαιδο!

ΨΩΜ: Τί νά κάνεις, αὐτή εἶναι ἡ κατάσταση: μοῦ ἐγιναν τσιμπούρι, μέ παρακαλοῦν, μέ τριγυρίζουν, πέφτουν στά πόδια μου, γιά νά σέ δοῦν. Θέλουν νά σέ πάω σπίτι τους. Μ' αὐτά καί μ' ἐκεῖνα, πού καιρός νά ἀσχοληθῶ μέ τίς ὑποθέσεις σου.

ΠΥΡΓ: Πάμε στήν ἀγορά, νομίζω ὅτι εἶναι ὥρα. Εἶναι κάτι μισθοφόροι πού χτές ἀγκαζάρισα, νά τοὺς δώσω τό μισθό τους. Ξέρεις, ὁ Βασιλιάς Σέλευκος μέ καταπαρακάλεσε νά βρῶ καί νά στρατολογήσω γιά λογαριασμό του μισθοφόρους. Τί νά κάνεις, βασιλιάς εἶναι, θά φάω ὅλη τή μέρα μου σήμερα γιά νά τόν ἐξυπηρετήσω.

ΨΩΜ: Ἐντάξει, πᾶμε!

ΠΥΡΓ: Ὑποκόμοι, ἀκολουθήστε!

(Μετάφραση Η.Σ.).

Ἑρωτήσεις

1. Ἡ νέα ἀττική κωμῳδία διακρίνεται ἀπό τίς προηγούμενες, γιατί εἶναι κυρίως κωμῳδία χαρακτήρων (βλέπε εἰσαγωγικό σημείωμα). Ποιοὺς χαρακτήρες ἐκπροσωποῦν τά πρόσωπα τοῦ ἀποσπάσματος;
2. Ποιά κωμικά στοιχεῖα παρατηρεῖτε στό ἀπόσπασμα καί πῶς δημιουργοῦνται;
3. Νά γράψετε ἐκθεση μέ θέμα «Ὁ κόλακας».

Πλαῦτος (251-184 π.Χ.).

Ὁ Τίτος Μάκκιος ἢ Μάρκος Ἀκκίος Πλαῦτος εἶναι Λατίνος κωμωδιογράφος πού διακρίθηκε καί ὡς ἡθοποιός. Γνώριζε τήν ἑλληνική γλῶσσα καί ἔγραψε πολλές κωμωδίες στίς ὁποῖες ἀποδίδει θαυμάσια διάφορους χαρακτήρες καί λαϊκά ἤθη. Ἀπό τίς 21 κωμωδίες του πού θεωροῦνται γνήσιες οἱ περισσότερες εἶναι παραφράσεις ἢ διασκευές ἑλληνικῶν προτύπων.

Ἔργα του: *Ἀμφιτρυών, Οἱ αἰχμάλωτοι, Ὁ καυχησιάρης στρατιωτικός* κ.ἄ.

Λουκρήτιος

Γιά τή φύση τῶν ὄντων (ἀπόσπασμα βιβλ. I, στιχ. 62-79)

Τό φιλοσοφικό αὐτό ποίημα τοῦ Λατίνου ποιητῆ ἀποτελεῖται ἀπό ἑξι βιβλία. Τά δύο πρῶτα ἐκθέτουν τίς ἀρχές τῆς Φυσικῆς γιά τή φύση καί τό κενό, τό μεγαλεῖο τοῦ σύμπαντος, τήν κίνηση καί τό χῶρο καί τή θεωρία γιά τοὺς θεούς. Τό τρίτο περιγράφει τόν ἄνθρωπο καί μελετᾷ τὰ προβλήματα τὰ σχετικά μέ τήν ψυχή. Τό τέταρτο ἀποτελεῖ μιά ψυχολογική πραγματεία. Στά δύο τελευταῖα γίνεται κριτική γιά τή θεία πρόνοια καί περιγράφεται πῶς ἐξελίχθηκε ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία.

Στό ἔργο του αὐτό ὁ Λουκρήτιος ἐκθέτει μέ θερμή τήν ὑλιστική θεωρία τοῦ Ἐπίκουρου. Κύριος στόχος του εἶναι νά ἀπαλλάξει τοὺς ἀνθρώπους ἀπό τίς θρησκευτικές προλήψεις, νά ἐξηγήσει μέ ἐπιστημονικό τρόπο τήν προέλευση καί τήν ἐξέλιξη τοῦ σύμπαντος καί τῆς ἀνθρωπότητας.

Σέ κύριες γραμμές ἡ θεωρία του ἀποτελεῖ τό προανάκρουσμα γιά τό μέλλον τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἀφθαρσία τῆς ὕλης προαναγγέλλει τό νόμο τοῦ Λαβουαζιέ. Ἡ θεωρία του γιά τὰ πάθη καί τή γνώση προαναγγέλλει τή σύγχρονη φυσιολογία καί τήν ψυχολογία. Ἡ σκιαγράφηση τῆς ἐξέλιξης τῶν ζώων μᾶς φέρνει στό νοῦ τῆς θεωρίας τοῦ Δαρβίνου. Οἱ ἀπόψεις του γιά τήν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου ἀναγγέλλουν τό Μάρξ καί τή σύγχρονη ἀνθρωπολογία. Τέλος ἡ πολιτικοκοινωνική θεωρία γιά τό κοινωνικό συμβόλαιο μᾶς θυμίζει Ρουσσώ.

- "Όταν ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ νά κείτεται ἐφαινότου
 στή γῆς, ἀκάθαρτα, βαριά θλιμμένη* ἀπ' τῆ θρησκείας,
 πῶδειχνε τό κεφάλι της ἀπ' τ' οὐρανοῦ τά κράτη,
 μέ τή μορφή τήν τρομερή σκιάζοντας τοὺς ἀνθρώπους,
 5 ἐτόλμησε ἓνας "Ελληνας* ν' ἀνασηκώσει πρῶτος
 ἀνάντια της τά μάτια του καί νά τῆς ἀντιστέκει,
 κι ἐκεῖνον μήτε τῶν θεῶν ἡ φήμη, μήτε οἱ βρόντοι
 τῶν οὐρανῶν οἱ τρομεροί, μηδὲ τ' ἀστροπελέκια
 δέν τόν ἐτρόμαζαν· ἀλλά περσότερο ἐρεθίζαν
 10 τήν ἀντρειωμένη του ψυχὴ· κι ἐπόθησε αὐτός πρῶτος
 τῆς φύσης τά στενόχωρα θυρόφυλλα νά σπάσει*.
 Κι ἐνίκησε ἔτσι ἡ ζωντανὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του
 κι ἐβγήκε πέρα ἀπ' τά τειχιά τά φλογερά τοῦ κόσμου,
 καί μέ τό πνέμα καί τό νοῦ διάβηκε τ' ἄπειρο ὅλο,
 15 ὅθε ξανάρθε νικητής, γιὰ νά μᾶς πεῖ τί ἠμπόρειε
 νά γένει καί τό δύνατο, καί τέλος μέ τί νόμους
 κάθε πρᾶμα τοῦ οἱ δύνάμεις περιορισμένες* εἶναι,
 καί πῶς σέ τέρμονες* βαθιὰ μπηγμένους σταματαίνουν.
 Κι ἔτσι ἡ θρησκεία, χάμου στή γῇ ριγμένη, μέ τά πόδια
 πατιέται καί στόν οὐρανό μᾶς ἀνεβάζει ἡ νίκη.

(Μετάφραση Κ. Θεοτόκη)

Θλιμμένη: ἐδῶ: συνθλιμμένη, καταπιεσμένη.- **Ένας "Ελληνας"**: ἐννοεῖ τόν Ἐπίκουρο (341-270 π.Χ.). Ἐλληνας φιλόσοφος, ἀπό τοὺς μεγαλύτερους διανοητές τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπό τά κύρια γνωρίσματα τῆς φιλοσοφίας του εἶναι ἡ συνέχιση τῆς φυσικῆς θεωρίας τῶν Ἀτομικῶν (Δημόκριτου, Λεῦκιππου) καί ἡ τάση ἐπιστροφῆς στή λιτότητα καί αὐτάρκεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γνώση βασίζεται στήν αἴσθηση. Ἡ εὐτυχία χωρίς ψυχικὴ εὐεξία εἶναι ἀδιανόητη. Τό πιό ὑψηλὸ ἰδανικὸ εἶναι ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς. Τὴν ἐξασφάλιση αὐτῆς τῆς γαλήνης τὴν πετυχαίνουμε μέ τὴν φιλία. Ἀπέναντι στοῦ θάνατο κρατᾷ ἥρωικὴ στάση - εἶναι, λέει, ἀνοησία νά τόν φοβόμαστε.- **τῆς φύσης...νά σπάσει**: νά ἐρευνήσῃ τά μυστικὰ τῆς φύσης.- **περιορισμένες**: καθορισμένες.- **τέρμονες**: φράχτες, ὅρια μέσα στὰ ὅποια περιορίζονται οἱ δυνάμεις τῶν πραγμάτων.-

Ερωτήσεις

1. Πώς παρουσιάζει ο ποιητής τη ζωή των ανθρώπων στην αρχή του ποιήματος;
2. Ποιά ήταν ή συμβολή της ελληνικής φιλοσοφικής σκέψης στη μεταβολή της ζωής; Πώς διαμορφώνεται τελικά;
3. Ποιές έννοιες αντιπαραθέτονται στο ποίημα;
4. Ποιό πνεύμα κυριαρχεί στο ποίημα;

Λουκρήτιος (Titus Lucretius Caro 96-55 π.Χ.)

Ο πιο σπουδαίος από τους διδακτικούς και ένας από τους σημαντικότερους Ρωμαίους ποιητές. Ακολουθώντας τις φυσικές, ψυχολογικές και ηθικές αρχές του Επίκουρου (τόν οποίο ονομάζει Δάσκαλο και καύχημα της Ελλάδας), τις ανέπτυξε στο μεγαλοπρεπές και μεγαλότεχνο φιλοσοφικό του ποίημα: *Γιά τη φύση των όντων (De rerum natura)*. Το ποίημα, που δεν είχε προλάβει να επεξεργαστεί ο ποιητής, τό εξέδωσε ο Μάρκος Κικέρωνας μαζί με τόν αδελφό του ποιητή Κόιντο μέ ύπομνήματα του Μάρκου Βαλέριου Πρόβου.

Βιργίλιος

Αινειάδα

(Βιβλ. I, απόσπασμα)

Ο Βιργίλιος, ο μεγαλύτερος Ρωμαίος ποιητής, γράφει τήν *Αινειάδα* από τό 30 ως τό 21 π.Χ. Πρόκειται γιά ένα μεγάλο έπικό ποίημα (σέ 12 βιβλία) πού θά γίνει τό έθνικό έπος τών Ρωμαίων. Ο ποιητής διηγείται σ' αυτό τίς περιπέτειες του τρωικού ήρωα Αινεία και τών συντρόφων του πού μετά τήν άλωση τής Τροίας φεύγουν και ύστερα από πολλές περιπλανήσεις φτάνουν στό Λάτιο.

Ἐκεῖ ὁ γιός τοῦ Αἰνεΐα Ἰούλος θά γίνει ὁ γενάρχης τῆς Ἰουλίας Γενιάς, στήν ὁποία ἀνῆκε ὁ Αὐγουστός.

Στό πρόσωπο τοῦ Αἰνεΐα ὁ Βιργίλιος ἐξυμνεῖ τήν «ἀνδρεία» καί τήν «εὐσέβεια», ἰδεώδη τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ.

Στό ἀπόσπασμά μας ἡ Ἥρα πού κατατρέχει τόν Αἰνεΐα (ὅπως ὁ Ποσειδῶνας τόν Ὀδυσσεά στήν Ὀδύσσεια τοῦ Ὀμήρου) παρακαλεῖ τόν Αἴολο κι ἐκεῖνος σηκώνει τρικυμία, γιά νά ἐμποδίσαι τόν ἥρωα νά φτάσει στόν προορισμό του.

- Αὐτά πε* καί μ' ἀνάποδη τήν τρίαίνα τό κούφιο
βουνό βαρεῖ κατάραχα· κι οἱ ἀνέμοι, σάν ἀσκέρι,
σιφούνη* ἀπ' τ' ἀνοιγμα χουμοῦν στή γῇ φυσομανώντας·
Στό πέλα' ὁρμοῦν, τά τρίςβαθα τοῦ ἀνακατώνουν ὅλα
5 ὁ Νότος, ὁ Εὐρος* κι ὁ συχνός σ' ἀνεμοζάλες Λίβας,
καί κύματα θεόρατα κυλοῦν κατά τές ξέρες.
Θρῆνος ἀντρῶν καί σφούριγμα ξαρτιῶν ἀκολουθαί.
Ξάφνου τά σύγνεφα οὐρανό καί μέρ' ἀπό τή βλέψη*
τῶν Τρώων κρύβουν· τό γιαλό πλακώνει μαύρη νύχτα.
10 Βροντοῦν οἱ πόλοι, μέ συχνές φωτιές ἀστράφτει ὁ αἰθέρας
καί θάνατ' ὅλ' ἀφεύγατον στούς ἄντρες φοβερίζουν.
Λυσοῦνται μέ μιᾶς τά ἥπατα* τοῦ Αἰνεΐ' ἀπό τό ρίγος·
βογγάει καί στ' ἄστρ' ἀπλώνοντας τές δυό παλάμες τέτοια
φωνάζει: «ὦ τρεῖς καί τέσσερες φορές μακαρισμένοι
15 ὅσοι ἤδραν θάνατο μπροστά στά μάτια τῶν γονέων
κάτου ἀπ' τῆς Τροίας τά ψηλά τειχιᾶ! Νά μή μπορέσω
νά πέσω ἐγώ στοῦ Ἰλίου τοῦς κάμπους καί νά χύσω
τό αἷμα μου ἀπό χέρι σου, κεῖ πού ἀπ' τοῦ Αἰακίδη*
τή σαγιτιάν ὁ Ἑκτορας ὁ τρομερός ξαπλώθη,
20 Τυδεΐδη*, ὃ δυνατότατε στό ἔθνος τῶν Ἀργείων,

εἶπε· ὁ Αἴολος.- σιφούνη, τό· σίφουνας, ἀνεμοστρόβιλος.- Εὐρος, ὁ· ἄνεμος νοτιοανατολικός.- βλέψη, ἡ· τό βλέμμα.- ἥπατα (τό ἥπαρ)=τά συκώτια· ἡ φράση: μοῦ λύθησαν τά ἥπατα· παρέλυσα ἀπό φόβο.- Αἰακίδης· ὁ Ἀχιλλεύς, ὡς ἀπόγονος τοῦ Αἰακοῦ.- Τυδεΐδης· ὁ γιός τοῦ Τυδεΐα, ὁ Διομήδης, πού λίγο ἔλειψε νά σκοτώσει τόν Αἰνεΐα στόν τρωικό πόλεμο, ἂν δέν τόν ἔσωζε ἡ Ἀφροδίτη.-

κι ὁ Σαρπηδόνας* ὁ τρανός, κεῖ πού ὁ Σιμόεις* τόσα
σκουτάρι* ἄρπάζοντας ἀντρῶν καί περικεφαλαῖες
καί τ' ἀντρειωμένα τους κορμιά στά ρέματα κυλάει!»....

(Μετάφραση Λορέντζου Μαβίλη)

Ἑρωτήσεις

1. Νά μελετήσετε τήν περιγραφή τῆς τρικυμίας καί νά ἐπισημάνετε τίς λεπτομέρειές της.
2. Μὲ ποιόν τρόπο ὁ Αἰνείας ἐκφράζει τήν ἀπελπισία του;
3. Νά συγκρίνετε τό ἀπόσπασμα μέ τοὺς στίχους τῆς Ὀδύσσειας ε 291-324 (μετάφρ. Ζήσιμου Σίδηρη). Σέ ποιά συμπεράσματα σᾶς ὀδηγεῖ ἡ σύγκριση;

Βιργίλιος (Publius Vergilius Maro, 70-19 π.Χ.)

Ὁ μεγαλύτερος Ρωμαῖος ποιητής. Γεννήθηκε σ' ἓνα χωριό τῶν Ἀνδεων τῆς Β. Ἰταλίας, κοντά στή Μάντουα. Ἦταν γιός εὐπορου χωρικοῦ. Σπούδασε στήν Κρεμόνα, στό Μεδιόλανο (Μιλάνο) καί στή Ρώμη ρητορική καί φιλοσοφία. Ἐπίσης μελέτησε τοὺς παλιότερους Λατίνους καί Ἕλληνες ποιητές. Ἀπέφυγε τὰ πολιτικά ἀξιώματα καί ἀφοσιώθηκε στήν ποίηση. Ἀνῆκε στόν κύκλο τῶν ποιητῶν καί λογίων πού προστάτευε ὁ Μαικήνας, φίλος τοῦ Αὐγούστου. Τό 19 π.Χ. ταξίδεψε στήν Ἀθήνα. Στήν ἐπιστροφή του ἀρρώστησε, κι ὅταν ἀποβιβάστηκε στό Πρίντεζι πέθανε.

Ἔργα του: *Βουκολικά* ἢ *Ἐκλογές* περιέχει 10 ποιήματα σχετικά μέ τή ζωή τῶν βοσκῶν· στά περισσότερα ἀπό αὐτά ἔχει ὡς πρότυπό του τὰ *Εἰδυλλία* τοῦ Θεοκρίτου. *Γεωργικά*, σέ 4 βιβλία, πού περιέχουν σέ ποιητική μορφή ὀδηγίες γιά τήν καλλιέργεια καί τή μελισσοκομία· γράφτηκε μέ τήν ὑπόδειξη τοῦ Ὀκταβιανοῦ, γιά νά ὑπηρετήσῃ τή γεωργική του πολιτική, πού ἀπέβλεπε στήν ἐνίσχυση τῆς ὑπαίθρου. Ἀνήκει στή διδακτική ποίηση καί ἔχει ὡς πρότυπο τόν Ἡσίοδο. Ἀλλά τό σημαντικότερο ἔργο του εἶναι ἡ *Αἰνείαδα*, ἐξαίρετο ἔπος σέ 12 βιβλία (στά 6 πρῶτα βιβλία ἔχει ὡς πρότυπο τήν Ὀδύσσεια καί στά ὑπόλοιπα τήν Ἰλιάδα). Παρά τήν ἐξωτερική του ἐξάρτηση ἀπό τόν Ὀμηρο, ὁ Βιργίλιος κατόρθωσε νά δώσει στήν Αἰνείαδα του καθαρά ρωμαϊκό χαρακτήρα, ὥστε νά θεωρεῖται ὡς τό ἐθνικό ἔπος τῶν Ρωμαίων.

Σαρπηδόνας* ἥρωας τῶν Τρώων (βασιλιάς τῆς Λυκίας) πού σκοτώθηκε ἀπό τόν Πάτροκλο. - **Σιμόεις*** ποταμός στήν Τροία. - **σκουτάρι*** ἀσπίδα.

Τό έσωτερικό διάγραμμα τής Θείας Κωμωδίας

Τ' όρατό σώμα πού έδωκε ό Δάντης στ' όραμά του, είναι σώμα μαθηματικά άρχιτεκτονημένο, όπου ή φαντασία είναι σκληρά ύποταγμένη στόν αύστηρό νοϋ τοϋ δημιουργοϋ. 'Η επανάληψη τοϋ ιεροϋ αριθμοϋ 3 κυβερνά όλόκληρο τό ποίημα: τρία μεταθανάτια βασίλεια, έννιά κύκλοι, έννιά οϋρανοί, έννιά άγγελικοί χοροί, τρία μέρη τοϋ έπους, τριάντα τρία τραγούδια τό κάθε μέρος (ή Κόλαση έχει 34, μά τό πρώτο χρησιμεύει ως γενική είσαγωγή στ' όραμα) ή τερτσίνα τέλος, ή αύστηρότατη ρίμα πού σφιχτοπλέκει άξεχώριστα τρείς τρείς τούς στίχους.

Κάτω από τήν τόσο γεωμετρημένη γοτθική τούτη Μητρόπολη τής Θείας Κωμωδίας κρύβεται έξίσου αύστηρή έσωτερική άρχιτεκτονική. Κάθε όρατή λεπτομέρεια ανταποκρίνεται κρυφά πρός μιάν άόρατη άλληγορία. Τό έξωτερικό σώμα τής Θείας Κωμωδίας εφαρμόζει τέλεια μέ τό άστρικό της σώμα. Κυρίως όμως ήθική καί πολιτική είναι ή άλληγορία τοϋ μεγάλου έργου τοϋ Δάντη.

'Η ήθική άλληγορία είναι φανερή: 'Ο άνθρωπος, όταν άπομακρύνεται από τήν ίσια στράτα τοϋ Θεοϋ, χάνεται μέσα στό σκοτεινό, γιομάτο θεριά δάσος τής άμαρτίας. 'Ο Θεός όμως τόν σπλαχνίζεται καί τοϋ στέλνει πολύτιμο σοφό βοηθό, γιά νά τόν οδηγήσει στό δρόμο τής άρετής καί τής λύτρωσης· τοϋ δίνει τό λογικό (Βιργίλιος).

Τό λογικό κάνει τόν άνθρωπο νά νιώσει πόσο φριχτός είναι ό δρόμος τοϋ κακοϋ καί τί άβάσταχτα, αιώνια βασανιστήρια περιμένουν τόν άμαρτωλό (ταξίδι στην Κόλαση). Τόν οδηγάει στό δρόμο τής μετάνοιας καί τοϋ εξαγνισμού (ανάβαση στό Καθατήρι*).

Παραπέρα δέν μπορεί νά προχωρέσει τό ανθρώπινο λογικό. Παραχωρεί λοιπόν τή θέση του σέ μιá δύναμη άξιότερή του, στή θεία

Καθατήρι: σύμφωνα μέ τήν καθολική εκκλησία οι ψυχές των νεκρών που εξομολογήθηκαν, αλλά δέν τιμωρήθηκαν στη γη για τις άμαρτίες τους, εξαγνίζονται στο Καθατήριο πριν μπουν στόν Παράδεισο.-

χάρη (Βεατρίκη). Αυτή τόν ανεβάζει από οὐρανό σέ οὐρανό καί τοῦ δείχνει τή μακαριότητα πού περιμένει τοὺς ἐνάρετους.

Τέλος κι αὐτή, ὅταν πιά φτάσει μπροστά στό Θρόνο τοῦ Θεοῦ, παραχωρεῖ τή θέση της στόν ὁραματισμό ("Ἅγιος Βερνάρδος), στή μυστική ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Θεό.

Ἡ πολιτική ἀλληγορία τοῦ ἔπους φαίνεται ἐξίσου καθαρά: Ἡ κοινωνία εἶναι γιομάτη κακία καί διαφθορά (σκοτεινό ρουμάνι) καί τήν κυβερνοῦν τρία θεριά: φιληδονία, ἀλαζονεία, φιλαργυρία (λιόπαρδη, λιοντάρι, λύκαινα). Ἐνας μονάχα μπορεῖ νά τή σώσει, ὁ «Λαγονιάρης», ὁ αὐτοκράτορας πού θά ῥθει νά βάλει τάξη στήν ἀναρχούμενη καί παραλυμένη Ἰταλία καί θ' ἀναγκάσει τόν πάπα νά μήν ἀνακατεύεται πιά στήν πολιτική, παρά νά περιοριστεῖ στή μεγάλη του θρησκευτική ἀποστολή.

Ὁ ψάλτης τῆς παλιᾶς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας Βιργίλιος ὁδηγáει τόν ἄνθρωπο στόν ἴσιο δρόμο τῆς πραχτικῆς πολιτικῆς ζωῆς καί τόν φέρνει ἴσαμε τήν ἐπίγεια εὐτυχία (Ἐπίγειος Παράδεισος). Ἡ Θεολογία (ἡ Βεατρίκη), ἡ ἀγνή παπική ἐξουσία, τόν ὁδηγáει μέ τά παραγγέλματα τοῦ Εὐαγγελίου στή θεία μακαριότητα, συνεχίζοντας καί συμπληρώνοντας τήν εὐτυχία πού φέρνει στή Γῆς ὁ δίκαιος αὐτοκρατορικός θεσμός.

Τέτοια, γενικότατα, εἶναι ἡ ἠθική καί πολιτική ἀλληγορία τοῦ Δαντικοῦ ἔπους. Μά κάθε ἐπεισόδιο, κάθε πρόσωπο, κάθε λεπτομέρεια ἔχει καί συμβολικὴν ἔννοια. Ὅλη ἡ *Θεία Κωμωδία* εἶναι δάσο ἀπό σύμβολα. Στό ἔργο αὐτό ἔχει συμπυκνωθεῖ ὁλάκερη ἡ σοφία τοῦ Μεσαίωνα.

Καί ὄχι μονάχα ἡ σοφία. Παρά κι ὅλα τά πάθη τοῦ Μεσαίωνα. Ἡ ἀπληστία πού εἶχαν τότε οἱ ἄνθρωποι νά ζήσουν, ν' ἀγαπήσουν, νά μισήσουν, ν' ἀποκτήσουν δύναμη καί συνάμα, ὁ μεσαιωνικός τρόμος γιά τήν Κόλαση, γιά τό Θεό πού τά βλέπει ὅλα, καί τίποτα δέ συγχωράει, καί δέν ἀνέχεται ἀνταρσία. Οἱ ἄγγελοι, οἱ δαιμόνοι, δέν ἦταν ἀφηρημένες ἰδέες παρά ὄντα πιδ πραγματικά ἀπό τοὺς ἀνθρώπους κι ἀπό τὰ ζῶα. Ἡ Γῆς τούτη, ἡ τόσο ἐλκυστική, ἦταν παγίδα· κι ἀλοίμονο σέ ὅποιον γοητεύουνταν ἀπό τὰ δολώματα. Κι ὅμως οἱ ἄνθρωποι αὐτοί τοῦ Μεσαίωνα κυκλοφοροῦσαν μέσα στήν παγίδα τούτη γιομάτοι αἷμα χοχλαστικό, πεινοῦσαν κι ἔτρωγαν, διψοῦσαν κι ἔπιναν, ἀγαποῦσαν, σκότωναν, μέ ἔνταση πού ἡ σημερινή ἀπιστη

άνθρωπότητα δέν μπορεί πιά νά νιώσει.

Ένας τέτοιος άνθρωπος, μέ τέτοιο αίμα, ήταν κι ό Δάντης. Καί τά έφτά 'Αμαρτήματα τά είχε στό μέτωπό του· μά συνάμα καί τίς έφτά Φτεροδγες, πού τόν χτυπούσαν καί τοῦ σβήσαν τίς άθλιότητες καί τίς κακίες. 'Ο Δάντης δέν ήταν άνθρωπος τής πένας, «λόγιος»· μήτε ήταν άγνός, ένάρετος, άνεξικακος, δίκαιος· ή άνάβαση γι' αὐτόν στό Καθατήρι ήταν έργο επίπονο, αίματερό, κατάκτηση ένοπλη κάθε στιγμή, μαστίγωμα τής ψυχής του άνήλεό. Κι ό Παράδεισος δέν τοῦ ανοίχτηκε ήσυχα, χαρούμενα άπό τόν πορτοφύλακα άγγελο· ό Δάντης έσπασε μέ τή βία τήν πόρτα τοῦ Παραδείσου γιά νά μπεί.

Γιατί ό Δάντης ήταν άνθρωπος άρτιος: σοφός, πολεμιστής, διπλωμάτης, ποιητής, γλωσσοπλάστης, χαροκόπος· αγάπησε πολύ τίς χαρές τής γής - τή γυναίκα, τό καλό φαί, τήν πολιτική έξουσία, τήν έγδίκηση, τή δόξα. Ήταν γιομάτος «άμαρτίες», καί συνάμα όλος άνάταση καί λαχτάρα νά σωθεί άπό τίς άμαρτίες νά ξεθηκαρώσει άπό τή σάρκα, ν' άνεβεί ίσαμε τόν έμπυρο ούρανό τής ψυχής του, όπου όμορφιά καί πράξη ταυτίζονται.

Μπορεί ό Δάντης νά μήν είναι ό μεγαλύτερος ποιητής τών αιώνων, σίγουρα όμως είναι ό μεγαλύτερος τής ψυχής άρχιτέκτονας. Μέσα στό τρισυπόστατο χάος - τής άμαρτίας, τής μετάνοιας, τής σωτηρίας - αὐτός χάραξε σύνορα, άνοιξε δρόμους, πολεμίστρες, άνοιξε λάκκους χωριστούς γιά κάθε φάρα κολασμένων, σήκωσε έννιά ούρανοῦς, γιά νά βάλει τάξη καί στίς άρετές καί στίς μακαριότητες.

Έβαλε τάξη καί μέσα στήν ψυχή μας. Κόλαση, Καθατήρι, Παράδεισος* ύπάρχουν μέσα μας, μυστική, φοβερή ανθρώπινη Τριάδα, κι όλο τό τραγούδι τοῦ Δάντη είναι άσκητικό, επίπονο άνέβασμα άπό τό χτήνος στό Θεό. Κάθε άνθρωπος έχει έντός του όλες τίς άμαρτίες κι όλες τίς δυνατότητες νά τίς παλέψει καί νά τίς ύποτάξει, κι όλες τίς έλπίδες, άνηφορίζοντας άπό σφαίρα σέ σφαίρα, δηλ. άπό άθλο σέ άθλο, νά σμίξει μέ τό θεό. Κολασμένος, 'Αγωνιστής, Λυτρωμένος, νά τά τρία πατώματα τοῦ τέλειου ανθρώπου. Ένα άπό αὐτά τά τρία νά λείψει - καί τοῦ Κολασμένου άκόμα, προπάντων τοῦ Κολασμένου - ό άνθρωπος είναι μισερός.

Κόλαση, Καθατήρι, Παράδεισος· είναι τά τρία μέρη στά όποια διαιρείται ή Θεία Κωμωδία.

Θεία Κωμωδία

Στό 26ο ἄσμα τῆς Κόλασης ὁ Δάντης διηγείται ὅτι, ὅταν ἔφτασαν, μέ ὁδηγὸ τὸ Βιργίλιο, στὸν 8ο Κύκλο, συνάντησαν ἐκεῖ τίς ψυχές τοῦ Διομήδη καί τοῦ Ὀδυσσεῦς τυλιγμένες στὶς φλόγες. Ὁ Δάντης θέλησε νὰ τοὺς μιλήσει, ἀλλὰ τὸν συγκράτησε ὁ Βιργίλιος λέγοντάς του:

Ἄσε με ἐμένα νὰ μιλήσω, ξέρω τί θέλεις,

καὶ στὸ δικό σου λόγο μπορεῖ ν' ἀντισταθοῦν, μὴν τὸ ξεχνᾷς

πὼς στὴ ζωὴ τους ἦταν τοῦτοι Ἕλληνες....

Ἔτσι ὁ Βιργίλιος τοὺς παρακαλεῖ νὰ διηγηθοῦν ποιο τέλος εἶχε ἡ ζωὴ τους. Στὸ ἀπόσπασμα πού παραθέτουμε μιλάει ὁ Ὀδυσσεύς.

[Τὸ Τέλος τοῦ Ὀδυσσεῦς]

Μόλις χωρίστηκα ἀπὸ τὴν Κίρκη, πού ἀπάνω
ἀπὸ ἓνα χρόνον μέ εἶχε καρφώσει ἐκεῖ πλησίον

Σχόλια

1. Ὁ Δάντης παραδέχεται ἐδῶ μιὰν ἄλλη παράδοση, πού εἶχαν ἀκολουθήσει κι ὁ Πλίνιος κι ὁ Σολίνο, γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ὀδυσσεῦς. Ὁ Ὀδυσσεύς ξανάφυγε ἀπὸ τὴν Ἰθάκη, πέρασε τὸ Γιβραλτάρ, ἱδρύσει τὴ Λισσαβόνα καὶ πνίγηκε στὸν Ὠκεανὸ ἀπὸ ἀνεμοσίφουνα.

Νίκος Καζαντζάκης.

2. Πολλὰ σημαίνει, κι εἶναι τόλμημα ἐξίσου ριψοκίνδυνο μέ τὸ τόλμημα τοῦ Ὀδυσσεῦς, τὸ ὅτι ὁ Δάντης, κάτοχος καὶ θαυμαστής τῶν ἐπῶν τοῦ Ὀμήρου, ἐν τούτοις ἀποφάσισε ν' ἀγνοήσει τὸν μῦθο καὶ νὰ τὸν ἀλλοιώσει σὲ τρόπο πού ὁ Ὀδυσσεύς ποτέ του δὲν ξαναγύρισε στὴν Ἰθάκη, ἐπνίξε ὅλα τὰ συναισθήματά του, ξέχασε ὅλα τὰ χρεῖα του, Λαέρτη, Πηνελόπη, Τηλέμαχο, Πατρίδα, βασιλείο, φλεγόμενος μόνο ἀπὸ τὴν ἀκόρεστη δίψα του τῆς ἐμπειρίας, αὐτῆς πού ὁδήγησε τὸν ἄνθρωπο, ἀπὸ τὴ δημιουργία του, ἀπὸ τὸ μυθικὸ μῆλο, πρὸς τὰ μεγάλα τὰ φῶτα. Ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ καὶ δεισιδαίμονα τιμωρὸ, στὸ Θεὸ τοῦ Φωτός.

Τ.Κ. Παπατσώνης

- στή Γαέτα*, όπως αργότερα ο δικός σας
 ο Αινείας την ονόμασε, τίποτε δέν αξιώθηκε,
 5 ούτε του γιού μου ή γλυκιά μνήμη, ούτε τό σέβας
 για γέροντα Πατέρα, ούτε τό χρέος μου για αγάπη
 πού, αν τό ξεπλήρωνα, στήν Πηνελόπη
 θά 'δινε τή χαρά, τίποτε δέν αξιώθηκε
 τή φλόγα μέσα μου, πού μ' έτρωγε, νά σβήσει,
 10 αúτην πού μ' έσπρωχνε τί θά πεί κόσμος νά γνωρίσω,
 νά λάβω πείρα από τά πάθη, ή απ' τήν ανδρεία τών ανθρώπων.
 Καί έξω από έγνοιες ρίχθηκα για τ' ανοιχτά
 πελάγη, για τήν ευρύχωρη τή θάλασσα, καταμόναχος
 σ' ένα σκαρί από ξύλο. 'Η συντροφιά μου λιγοστή,
 15 όσοι μου στάθηκαν πιστοί, κανένας άλλος.
 Τρικυμισμένος, από παραλία σέ παραλία, είδα στό τέλος
 τήν 'Ισπανία, είδα καί τό Μαρόκο, είδα καί τό νησί
 τών Σάρδων, μαζί μέ τ' άλλα τά νησιά, πού βρέχει
 μέσα τους ή κλειστή θάλασσα. 'Εγώ καί τά συντρόφια
 20 ήμαστε γερασμένοι πιά καί αργοκίνητοι, όταν άγγίξαμε
 τό στενό τό κανάλι*, πού ο 'Ηρακλής

Γαέτα: λιμάνι της 'Ιταλίας κοντά στή Νεάπολη, όπου ο Αινείας έθαψε τήν παραμένα του Γαέτα.- **τό στενό κανάλι:** τά στενά του Γιβραλτάρ, όπου κατά τή μυθική παράδοση ο 'Ηρακλής τοποθέτησε τίς στήλες του πού δείχνουν τά όρια του κατοικημένου κόσμου. 'Ο αρχαίος καί ο μεσαιωνικός άνθρωπος πίστευε ότι από κεί καί πέρα άπλώνεται ο άγνωστος καί άκατοίκητος κόσμος.-

3. 'Ο "Όμηρος για τόν 'Οδυσσεά:

καί πολιτείες πολλές έγνώρισε, πολλών βουλές ανθρώπων
 κι άρίφνητα τυράννια έτράβηξε στά πέλαγα ή καρδιά του,
 για νά σωθεί κι αυτός παλεύοντας καί πίσω τούς συντρόφους νά φέρει....

('Οδύσσεια, α, στ. 3-6, μετάφρ. Ν. Καζαντζακη-Ι. Κακριδη)

4. Εκεί όπου ο "Όμηρος απεφάσισε νά σταματήσει καί έθεσε τελείαν, είναι δύσκολον
 καί επικίνδυνον πράγμα νά θελήση άλλος νά εξακολουθήση τήν φράσιν. 'Αλλ' είναι
 εις τά δύσκολα καί εις τά επικίνδυνα έργα όπου επιτυχάνουσιν οί μεγάλοι τεχνίται
 πιστεύω ότι... ο άναγνώστης θά συμφωνήση ότι του Δάντου ή φαντασία διέπλασεν
 εικόνα ούχι άναξίαν του «sourano poeta» [δηλ. του μεγαλύτερου ποιητή].

Κ.Π. Καβάφης

- ἔθεσε σύνορο στὸν ἄνθρωπο νὰ μὴν τὸ ξεπεράσει.
 Ἀφῆκα στὴ δεξιὰ μου τὴ Σεβίλια* καὶ ἡ Σέτα*
 μ' ἀφῆκε στὰ ζερβά. Ἀδέλφια μου, εἶπα, σεῖς
 25 πού σμιζατε μαζί μου καὶ τοὺς χίλιους πόνους
 γευθήκατε καὶ φθάσαμε στὴ δυτικὴν
 ἄκρια τοῦ κόσμου, τὸ λίγο πού σᾶς μένει
 ἀπ' τὴ ζωὴ, μὴν ἀρνηθεῖτε μιὰν ἀκόμη
 πείρα νὰ λάβετε μαζί μου, πίσω ἀπ' τὸν ἥλιο
 30 νὰ μάθουμε τί γίνεται, στὸν ἔρημο τὸν κόσμο,
 πού ψυχὴ ζωντανὴ δέν κατοικεῖ. Γιά στοιχαστεῖτε
 τὴ θεϊκιά σας φύτρα· δέν ἔχετε πλαστεῖ
 νὰ ζήσετε σάν κτήνη, μοῖρα σας εἶναι
 ἡ ἀνδρεία, ἡ γνώση. Τοὺς συντρόφους μου
 35 τὰ παρακάλια μου τοὺς λύγισαν, τὰ λίγα λόγια
 τοὺς φτέρωσαν γιὰ τὸ ἄγνωστο ταξίδι. Τὴν πλῶρη μας
 τότε τὴ στρίψαμε κατὰ πού βγαίνει ὁ ἥλιος*, τὰ κουπιὰ
 στὰ χέρια μας φτερά γινῆκαν* καὶ πετοῦσαμε
 στὸν ξέφρενο τὸν πλοῦ, μέ τὴ στεριά ζερβά μας.
 40 Ὅλα τὰ ξένα ἀστέρια τοῦ ἄλλου πόλου*
 φωτίζανε τίς νύχτες μας, καὶ ὁ Πολικός* μας τόσο χαμηλὸς
 πού ἄγγιζε τὴ γραμμὴ τῆς θάλασσας. Πέντε φορές
 θέριεψε κι ἄλλες τόσες ἐσβήστη τῆς Σελήνης
 τὸ φέγγος, ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού ξεθαρρέναμε
 45 γιὰ τὴ μεγάλη πλάνεση. Τότε μπροστὰ μας
 ὀρθώθηκε ἓνα ὄρος. Ἀπὸ τὸ μᾶκρος
 πού μᾶς ξεχώριζε φαινόταν σκοτεινὸ, καὶ ὅσο γιὰ ὕψος,
 ποτέ μου δέν θυμόμουν ψηλότερο νὰ ᾿χω ἀντικρίσει.
 Τρελὰ χαρήκαμε σάν τὸ εἶδαμε, μὰ ἡ ἀναγάλια*

Σέτα: μικρὴ πόλη τοῦ Μαρόκου κοντὰ στὸ Γιβραλτάρ. - **τὴν πλῶρη....κατὰ πού βγαίνει ὁ ἥλιος:** μόλις βγήκαν ἀπὸ τὸ Γιβραλτάρ ἐστρίψαν ἀριστερά μὲ κατεύθυνση πρὸς τὸ νότο. - **τοῦ ἄλλου πόλου:** δηλ. τοῦ νότιου Πόλου. - **ἄγγιζε τὴ γραμμὴ τῆς θάλασσας:** εἶχαν φτάσει δηλαδὴ στὸν Ἰσημερινὸ καὶ ὁ Πολικός, ἀστέρας τοῦ Βορρᾶ (τὸ ἄστρο τῆς Μικρῆς Ἀρκτοῦ) βρισκόταν ἀκριβῶς στὸν ὀρίζοντα. - **ἀναγάλια:** εὐχάριστη ευχικὴ διάθεση, ἀναγάλισμα.

50 γρήγορα γύρισε σέ θρήνο, γιατί απ' τή νέα τή γή
 ένα μπουρίνι* ξέσπασε καί χτύπησε σκληρά
 τήν πλώρη μας, τρείς γύρους έκανε στά κύματα
 τό ξύλο* μας, μά ή τέταρτη ύψωσε τήν πρόμη μας,
 τότε πού ή πλώρη βούλιαζε στόν σίφουνα. Ήταν βουλή θεού,
 55 τό κύμα μᾶς κουκούλωσε, εκλείστη ή θάλασσα από πάνω μας.

Μετάφραση Τ.Κ. Παπατσώνη

Ερωτήσεις

1. Αφού μελετήσετε προσεχτικά τό απόσπασμα καί τά σχόλια νά ἀπαντήσετε στίς ἐξῆς ἐρωτήσεις:
 α) ποιές διαφορές παρουσιάζει ὁ ὁμηρικός Ὀδυσσεύς ἀπό τό δαντικό;
 β) ποιά κοινά γνωρίσματα ἔχουν;
2. Ἡ ἥρωική μορφή τοῦ Ὀδυσσεύ τοῦ Δάντη δέν ἔχει τίποτε τό σχετικό μέ τόν τύπο τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀνθρώπου. Θυμίζει περισσότερο τόν ἄνθρωπο πού θά ἐμφανιστεῖ στήν Ἀναγέννηση: ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ; (Νά τεκμηριώσετε τήν ἀπάντησή σας μέ χωρία τοῦ κειμένου).
3. Τό απόσπασμα πού διαβάσατε εἶναι καθαρή διήγηση ἢ μίμηση; Γιατί; (Προτού ἀπαντήσετε νά διαβάσετε τήν εἰσαγωγή τῆ σχετική μέ τοὺς ἀφηγηματικούς τρόπους).

Δάντης Ἀλγκέρι (1265-1361)

Ὁ μεγαλύτερος Ἰταλός ποιητής. Γεννήθηκε στή Φλωρεντία, ὅπου καί διαδραμάτισε στήν ἀρχή πολιτικό ρόλο ἀναλαμβάνοντας διάφορες διπλωματικές ἀποστολές. Ἐπειδή ὁμως ἀνῆκε στήν πολιτική μερίδα τῶν Λευκῶν (Γκιμπελίνων) ἐξορίστηκε ἀπό τοὺς Μαύρους (Γουέλφους) τό 1302. Ἐξῆσε λίγο διάστημα ἐξόριστος στή Βερόνα καί κατόπι πῆγε στή Ραβέννα, ὅπου καί πέθα-

μπουρίνι: ξαφνική θύελλα.-
ξύλο: τό καράβι (συνεκδοχή).-

Filippo Lippi: Μαντόνα

νε. Ἀπό τή νεανική του ἀκόμη ἡλικία ἔγραψε ἐρωτικά σονέτα καί τραγούδια, γιά νά ἐκφράσει τό πλατωνικό καί σχεδόν μυστικιστικό του πάθος γιά τή Βεατρίκη, τήν κόρη τοῦ Folco Portinari. Ἀργότερα θά ἔγρῃ γιά τή Βεατρίκη τό ἔργο *Νέα Ζωή (Vita Nuova)*. Ἐγινε ὁμῶς γνωστός γιά τή μεγάλη ποιητική του σύνθεση *Θεία Κωμωδία*. Τό ποίημα αὐτό, πού χωρίζεται σέ τρία μέρη, τήν *Κόλαση*, τό *Καθατήριο* καί τόν *Παράδεισο*, τό ἔγραψε στήν ἰταλική γλῶσσα. Εἶναι ἕνα ποιητικό δράμα τῆς μεταθανάτιας ζωῆς. Ὁ ποιητής μέ ὁδηγό τό Βιργίλιο στήν ἀρχή καί μετὰ τή Βεατρίκη ἐπισκέπτεται διαδοχικά τοὺς τρεῖς χώρους. Ἡ σύνθεση αὕτη, στήν ὁποία συνδυάζονται ὅλες οἱ γνώσεις τοῦ Μεσαίωνα μέ τήν τολμηρή ποιητική φαντασία, κατατάσσεται στά μνημειακά ἔργα τῆς Παγκόσμιας Λογοτεχνίας. Πρῶτος ὁ Δάντης χάραξε μέ τό ἔργο του τό δρόμο, πού θά ὁδηγοῦσε δυό αἰῶνες ἀργότερα στήν Ἀναγέννηση.

Φραγκίσκος Πετράρχης

Σονέτο

Στά ποιήματά του ὁ Πετράρχης ἐξυμνεῖ τήν ἀγαπημένη του Λάουρα, δταν ζοῦσε καί μετὰ τό θάνατό της, περιγράφοντας μέ ἀγνωστη ὥς τότε λεπτότητα τήν ἀγάπη του γι' αὐτήν. Γιά τόν ποιητή ἡ Λάουρα δέν εἶναι ἕνα φιλοσοφικό σύμβολο, ὅπως ἡ Βεατρίκη γιά τό Δάντη στή «Θεία Κωμωδία». Οὔτε θυμίζει τήν ἀπρόσιτη δέσποινα τῆς ἱπποτικῆς λυρικῆς ποίησης. Εἶναι μιὰ γυναῖκα γήινη, γιά τήν ὁποία αἰσθάνεται μιὰ ἐντελῶς ἀνθρώπινη ἀγάπη. Αὐτήν ἀκριβῶς ἐκφράζει καί τό σονέτο πού παραθέτουμε.

Τάχα σέ ποιό οὐρανό βρῆκεν ἡ Φύση
τό ἀχνάρι, γιά νά πλάσει τή θωριά της,
μέ ἰδανική χάρη τήν ὁμορφιά της
τήν αἰθέρια στή γῇ νά παραστήσει;

Ποιά Νύμφη στίς πηγές ἢ Θεά στή Χτίση
εἶχε τά ὁλόξανθα πυκνά μαλλιά της;

καί ποιά καρδιά τόσες, σάν τήν καρδιά της,
μυστικές ἀρετές μπορεί νά κλείσει;

Κάλλος θεϊκό στή γῆ μάταια ζητάει
ὅποιος τό βλέμμα ἐκεῖνο δέ γνωρίζει
μέ ποιά χάρη σεμνή γλυκοκοιτάζει...

Ὁ Ἔρωτας πῶς γιατρεύει, πῶς κεντρίζει,
δέ νιώθει ὅποιος δέν εἶδε πῶς στενάζει
καί πῶς μιλεῖ καί πῶς χαμογελάει

(Μετάφραση Μ. Σιγούρου)

Ἑρωτήσεις

1. Μὲ ποιούς τρόπους ἐξυμνεῖ ὁ ποιητής τήν ὀμορφιά τῆς ἀγαπημένης του σέ ὅλη τή διαδρομή τοῦ ποιήματος;
2. Ποιά εἶναι γιά τόν ποιητή τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Ἑρώτα καί ποῦ ὀφείλονται;
3. Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ Ἀναγέννηση χαρακτηρίζεται ἀπό μιὰ στροφή πρὸς τήν ἀρχαιότητα. Νά βρεῖτε μερικά στοιχεῖα μέσα στό ποίημα, πού δείχνουν τή στροφή αὐτή.

Φραγκίσκος Πετράρχης (1304-1374)

Μεγάλος Ἰταλός ποιητής καί ὁ πρῶτος ἀπό τοὺς μεγάλους ἀνθρωπιστές τῆς Ἀναγέννησης. Γεννήθηκε στό Ἀρέτσο τῆς Τοσκάνης, ἀλλά ἐξῆσε σέ διάφορα μέρη (Πίζα, Ἀβινιόν, Μονπελιέ - ὅπου τόν ἔστειλε ὁ πατέρας του νά σπουδάσει Νομικά). Δέν τέλειωσε ὅμως τίς σπουδές του, γιατί ἀπό νωρίς τόν προσέλκυσε ἡ λογοτεχνία. Στὴ Ρώμη γνωρίστηκε μέ τό Βοκκάκιο μέ τόν ὁποῖο συνδέθηκε μέ βαθιά καί ισόβια φιλία. Στὴ Φλωρεντία τοῦ προσφέρθηκε ἡ ἔδρα τῆς ρητορικῆς, ἀλλά δέν τὴ δέχτηκε. Συνέχισε τὰ ταξίδια του στὴν Πάδουα (1362) καί στὴ Βενετία (1363). Ἐγράψε πολλὰ ἔργα στὴ λατινικὴ καί τὴν ἰταλικὴ γλῶσσα. Ἡ φήμη του ὅμως ὀφείλεται κυρίως στό ποιητικὸ του ἔργο *Λυρική Συλλογὴ ἢ Ρίμες*, ποιήματα γραμμένα ἰταλικά καί ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν ἔρωτά του στὴ Λάουρα.

Μιχαήλ Θερβάντες

Ο Δόν Κιχώτης

(Κεφ. 21ο)

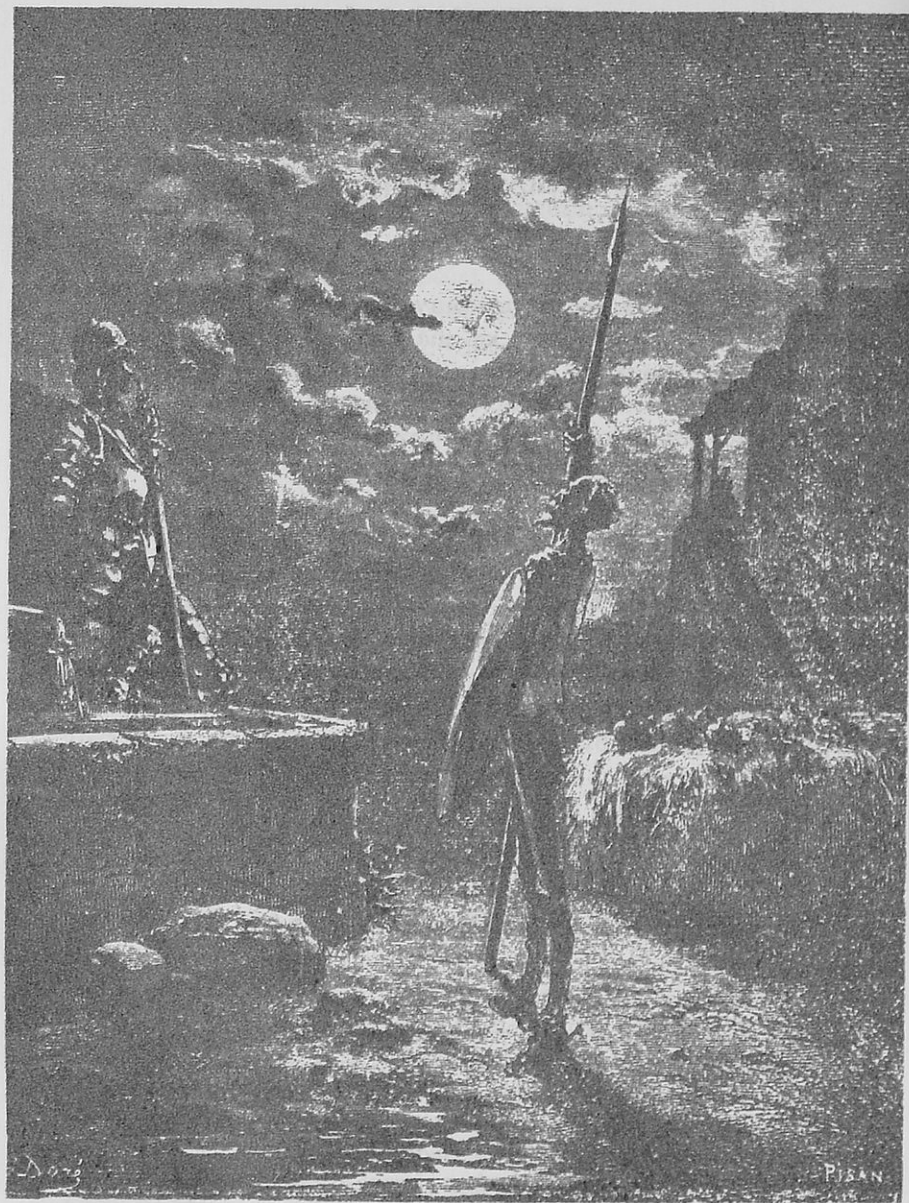
Στό 21ο κεφάλαιο, εκτός από τό επεισόδιο γιά τήν απόκτηση τοῦ κράνους τοῦ Μπαμπρίνου, θά παρακολουθήσουμε καί μιά πολύ ἐνδιαφέρουσα συνομιλία ἀνάμεσα στό Δόν Κιχώτη καί τόν ἱπποκόμο του. Μέ μεγάλη ἐπιδεξιότητα ὁ Θερβάντες κατορθώνει νά ἀσκήσει οἰκουμενική κριτική καί νά γελοιοποιήσει μαζί μέ τόν ἥρωά του, καί τὰ κάθε λογῆς ἱπποτικά μυθιστορήματα πού εἶχαν ὡς θέμα τοὺς πλανόδιους ἱππότες.

Ἐκείνη τή στιγμή ἄρχισε νά ψιχαλίζει, κι ὁ Σάντος εἶπε νά πιά νά μποῦνε στή νεροτριβή*. "Ὅμως ὁ Δόν Κιχώτης τήν εἶχε παρμένη σέ τέτοια ἀντιπάθεια γιά τό ἄσκημο παιχνίδι πού τοῦ ἔχε παίξει, πού δέ θέλησε μέ κανέναν τρόπο νά μπεῖ ἐκεῖ μέσα" κι ἔτσι λοιπόν, ἔστρεψαν δεξιά καί τράβηξαν ἕναν ἄλλο δρόμο, σάν καί κείνον πού εἶχαν παρμένο τήν περασμένη μέρα.

Λίγο παραπέρα, ὁ Δόν Κιχώτης παρατήρησε ἀπ' ἀγνάντια ἕναν καβαλάρη πού εἶχε στό κεφάλι ἕνα πράμα πού λαμποκοποῦσε σάν νά ταν ἀπό χρυσάφι καί μόλις τόν εἶδε, γύρισε στό Σάντισο καί τοῦ εἶπε:

— Μοῦ φαίνεται, Σάντισο, πῶς δέν ὑπάρχει παροιμία πού δέν εἶναι ἀληθινή· γιατί ὅλες τους εἶναι γνωμικά βγαλμένα ἀπό τήν πείρα, τή

νεροτριβή· πρωτόγονη συσκευή κατεργασίας χοντρῶν ὑφασμάτων, πού γίνεται μέ τήν τριβή τοῦ τρεχομένου νεροῦ. Ἐδῶ ὁ Σάντος ἀναφέρεται σέ επεισόδιο τοῦ προηγούμενου κεφαλαίου: Ὁ Δόν Κιχώτης καί ὁ Σάντος εἶχαν ἀκούσει ἕνα περίεργο κρότο. Ὁ Δόν Κιχώτης, τότε, ξεκινάει μέ τό Ρεσινάντε του, γιά ν' ἀντιμετωπίσει τόν κίνδυνο. Αὐτό ὅμως πού ἀντίκρισαν δέν ταίριαζε στή φαντασιοπληξία του: «Ἐξί κόπανα μιάς νεροτριβῆς, πού μέ τ' ἀδιάκοπα χτυπήματά τους ἔκαναν ὅλο ἐκεῖνο τό κακό». Μπροστά σ' αὐτό τό θέαμα κι ὕστερα ἀπό τή φόρα πού εἶχε πάρει ὁ Δόν Κιχώτης νιώθει ντροπή κι ὁ Σάντος ξεσπάει σέ τρανταχτά γέλια.

Ὁ Δόν Κιχώτης

μητέρα που γέννησε όλες τις επιστήμες - και προπάντων εκείνη η παροιμία που λέει: «όπου μία πόρτα κλείσει, άλλη πόρτα θ' ανοίξει». Σου τό λέω αυτό, γιατί αν χτές βράδυ ή τύχη μας έκλεισε την πόρτα για την περιπέτεια που γυρεύαμε*, και μάς έπαιξε κείνο τό παιχνίδι μέ τούς κοπάνους της νεροτριβής, τώρα μάς ανοίγει τετράπλατη μία άλλη πόρτα για μία καλύτερη και πιο σίγουρη περιπέτεια, που, αν δέ βρω τρόπο νά την περάσω, τό λάθος πιά θά 'ναι δικό μου, και δέ θά μπορώ νά τό ρίξω μήτε στό που δέν έχω δει ποτέ μου νεροτριβή, μήτε στής νύχτας τή σκοτεινιά. Αυτό σ' τό λέω, γιατί, αν δέ γελιέμαι, κάποιος έρχεται πρός τά δώ, που φορεϊ στό κεφάλι του τό κράνος του Μαρπρίνου*, που γι' αυτό έχω κάνει τόν όρκο που ξέρεις.

— Πρόσεξε το καλά, άφεντικό μου, αυτό που λές, κι ακόμα περισσότερο αυτό που πά νά κάνεις, είπε ό Σάντσος· γιατί δέν έχω όρεξη νά 'χουμε πάλε τίποτα κόπανους που στό τέλος νά μάς ξετινάξουν πιά όλότελα τό μυαλό.

— Που νά πάρει ό διάολος, νά πάρει, άποκρίθηκε ό Δόν Κιχώτης· τί έχει νά κάνει τό κράνος μέ τούς κοπάνους;

— Δέν τό ξέρω, άποκρίθηκε ό Σάντσος· όμως μά την πίστη μου, αν μπορούσα νά σου μιλήσω*, όπως συνηθούσα πρώτα, μπορεί νά 'λεγα στην ευγενία σου κάμποσα λόγια, που νά 'βλεπες πώς πάλι γελιέσαι μ' αυτό που λές.

— Πώς γίνεται νά γελιέμαι μ' αυτό που σου λέω, βρέ σκυλί άπιστο και δειλό; είπε ό Δόν Κιχώτης. Πές μου: δέν τόν βλέπεις εκείνον τόν ιππότη που έρχεται πρός τά έδώ άπάνω σ' ένα σταχτί άλογο μ' άσπρες βούλες, και που φορεϊ στό κεφάλι του ένα μαλαματένιο κράνος;

— Κείνο που βλέπω και καταλαβαίνω, άποκρίθηκε ό Σάντσος, δέν είναι παρά ένας άνθρωπος άπάνω σ' ένα γκριζό γαϊδούρι σαν και τό δικό μου, που έχει άπάνω στό κεφάλι του κατιτί που γυαλίζει.

— Λοιπόν αυτό είναι τό κράνος του Μαρπρίνου, είπε ό Δόν Κιχώτης. Τραβήξου σέ μία μεριά κι άφησέ με μονάχον μαζί του· και θά δεις πώς,

Που γυρεύαμε· έννοει τό παραπάνω περιστατικό.- **του Μαρπρίνου·** μαγικό κράνος που απέκτησε ό Ρενάλδος του Μονταλβάν, αφού σκότωσε τό Μαρπρίνο, βασιλιά της Μαυριτανίας. Αυτός που τό φορούσε ήταν άτρωτος.- **"Αν μπορούσα νά σου μιλήσω"** ό Σάντσος φοβάται νά του πει την άλήθεια, γιατί ό Δόν Κιχώτης του είχε άπαγορεύσει νά μιλάει.-

δίχως νά πῶ μήτε μιά λέξη, γιά νά μή χάνουμε καιρό, θά βγάλω πέρα τούτη τήν περιπέτεια καί θ' ἀπομείνει δικό μου τό κράνος πού τόσο τό ἐπιθύμησα.

— Εγώ θά κοιτάξω, σίγουρα, νά τραβηχτῶ, ἀποκρίθηκε ὁ Σάντσος· μά ὁ Θεός νά βάλει τό χέρι του, τό ματαλέω, νά μήν εἶναι πάλε τίποτα κόπανοι.

— Σοῦ τό 'πα καί πρίν, φίλε μου, νά μή μοῦ τοῦς ἀναφέρεις, μήτε νά μοῦ, τοῦς θυμήσεις ἄλλη φορά πιά τοῦς κοπάνους· γιατί τ' ὀρκίζομαι...δέ λέω περισσότερο, παρά πῶς θά σοῦ κοπανίσω τήν ψυχή.

Ὁ Σάντσος σώπασε, γιατί φοβήθηκε πῶς ὁ ἀφεντικός του μπορούσε καί νά 'κανε κείνο πού ὀρκίστηκε μέ τόση φόρα.

Ὡστόσο, ἀπ' ὅλη αὐτήν τήν ἱστορία μέ τό κράνος καί τό ἄλογο καί τόν καβαλάρη πού ἔβλεπε ὁ Δόν Κιχώτης, ἡ μόνη ἀλήθεια ἦταν ἡ ἀκόλουθη: Σέ κείνα τά μέρη κοντά βρισκόντουσαν δύο χωριά· τό ἕνα ἦτανε τόσο μικρό, πού δέν εἶχε μήτε φαρμακεῖο, μήτε κουρέα· καί τό ἄλλο πού βρισκότανε σιμά στό πρῶτο κι εἶχε κι ἀπό τά δύο. Γι' αὐτό ὁ κουρέας τοῦ μεγαλύτερου χωριοῦ ὑπηρετοῦσε καί τό μικρότερο, ὅπου αὐτή τήν ἡμέρα ἕνας ἄρρωστος εἶχε ἀνάγκη νά τοῦ πάρουν αἷμα, καί κάποιος ἄλλος νά ξουριστεῖ. Εἶχε πάρει λοιπόν τό μπρούτζινο λεγένη τοῦ ξυρίσματος καί τραβοῦσε πρὸς τά ἐκεῖ γιά τή δουλειά του. Τό 'φερε ὅμως ἡ τύχη νά τόν πιάσει, καθώς πήγαινε, ἡ βροχή στό δρόμο· κι αὐτός, γιά νά μήν τοῦ χαλάσει τό καπέλο του, πού ἦταν, καθώς φαίνεται, καινούριο, κάθισε στό κεφάλι του, ἀπό πάνω, τό λεγένη, πού καθώς ἦταν τριμμένο καί καθαρισμένο, λαμποκοποῦσε ἀπό μισή λεύγα μακριά. Ἐρχότανε καβάλα σ' ἕνα σταχτί γάιδαρο, ὅπως εἶχε πει ὁ Σάντσος, κι αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ὁ Δόν Κιχώτης φαντάστηκε πῶς ἔβλεπε ἄλογο σταχτί μέ ἄσπρες βοῦλες, καί ἱππότη καί μαλαματένιο κράνος. Γιατί ὅλα ὅσα ἔβλεπε, τά συμμόρφωνε στή στιγμή μέ τίς ἱπποτικές του παλαβωμάρες καί καυοπλανόδιες φαντασίες* του.

Σάν εἶδε λοιπόν πῶς ὁ δυστυχισμένος ἐκεῖνος ἱππότης εἶχε ζυγώσει ἀρκετά, αὐτός δίχως νά 'ρθει σέ κουβέντες μαζί του, κι ἀνοίγοντας ὅλο τό τρέξιμο τοῦ Ροσινάντε, ὤρμησε καταπάνω του μέ τή λόγχη μπροστά

καυοπλανόδιες φαντασίες: οἱ φαντασίες του πού ἦταν ἐπηρεασμένες ἀπό τίς περιπέτειες τῶν πλανόδιων ἱπποτῶν.

καί μέ σκοπό νά τόν περάσει μέ δαύτην πέρα καί πέρα. "Όταν όμως κόντευε νά τόνε φτάσει, δίχως νά κρατήσει καθόλου τήν όρμή του, τοῦ εἶπε:

— Ὑπερασπίσου τόν ἑαυτό σου, ἄθλιο πλάσμα, ἢ παράδωσέ μου μέ τή θέλησή σου ἐκεῖνο πού εἶναι δικαιοματικά δικό μου.

Ὁ κουρέας πού δίχως νά τό περιμένει, μήτε νά τό φανταστεῖ κάν, εἶδε ξάφνου νά ῥχεται καταπάνω του ἐκεῖνο τό στοιχιοῦ, δέ βρῆκε ἄλλον τρόπο γιά νά φυλαχτεῖ ἀπό τήν κονταριά, παρά ν' ἀφηστεῖ καί νά πέσει ἀπό τό γαῖδαρό του· καί μόλις ἄγγιξε στό χῶμα, σηκώθηκε ἀμέσως, πιά σβέλτος κι ἀπό ζαρκάδι, καί βάλθηκε νά τρέχει μέσ στόν κάμπο μέ τέτοια γρηγοράδα, πού δέ θά μπορούσε νά τόνε φτάσει μηδὲ ὁ ἄνεμος. Τό λεγένοι τό παράτησε καταγῆς, κι ὁ Δόν Κιχώτης ἔμεινε μ' αὐτό εὐχαριστημένος, κι εἶπε πῶς ὁ ἄπιστος εἶχε κάνει πολύ γνωστικά, καί πῶς εἶχε ἀκολουθήσει τό παράδειγμα τοῦ καστοριοῦ*, πού, ὅταν τό στενοχωρήσουν πολύ οἱ κυνηγοί, δαγκώνει καί κόβει μέ τά ἴδια του τά δόντια ἐκεῖνο πού ἀπό φυσικό του ἔνστιχτο καταλαβαίνει πῶς εἶναι ἡ ἀφορμή πού τό κυνηγοῦνε. Τότε πρόσταξε τό Σάντσο νά πάρει ἀπό χάμω τό κράνος, ὁ ὁποῖος παίρνοντάς το στά χέρια, εἶπε:

— Θέ μου, τί ὁμορφο λεγένοι! καί σίγουρα θά τ' ἀξίζει τά ὀχτῶ γρόσια στά γεμάτα.

Καί τό ἔδωσε στόν ἀφεντικό του, ὁ ὁποῖος ἀμέσως τό φόρεσε, σάν καπέλο, κι ἄρχισε νά τό γυρίζει ἀπ' ὅλες τίς μεριές, γυρεύοντας νά τό ἐφαρμόσει στό κεφάλι του κι ἐπειδὴ δέν μπορούσε νά τό καταφέρει, εἶπε:

— Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία, πῶς ὁ ἄπιστος ἐκεῖνος, πού ἀπάνω στά μέτρα του χαλκεύτηκε γιά πρώτη φορά τούτη ἡ περίφημη περικεφαλαία, πρέπει νά ᾔχε πάρα πολύ μεγάλο κεφάλι - καί τό χειρότερο ἀκόμη εἶναι πού τῆς λείπει τό μισό!

"Όταν τόν ἄκουσε ὁ Σάντσος νά λέει περικεφαλαία τῇ λεκάνῃ τοῦ ξουρίσματος, δέν μπόρεσε νά κρατήσει τά γέλια· ὅμως ἀμέσως ἀναλογίστηκε τήν ὀργή τοῦ ἀφεντικού του, καί τό ᾔκουσε στή μέση.

— Γιατί γελάς, Σάντσο; εἶπε ὁ Δόν Κιχώτης.

— Γελάω, ἀποκρίθηκε κείνος, γιατί συλλογιέμαι τό μεγάλο κεφάλι

πού πρέπει νά 'χε κείνος ὁ ἄπιστος* πού φοροῦσε αὐτό τό κράνος, ὥστε νά μοιάζει ἴδιο σάν τό λεγένι τοῦ μπαρμπέρη*.

— Ξέρεις τί φαντάζομαι, Σάντσο; - πῶς τοῦτο τό πολύτιμο πράμα, τοῦτο τό μαγεμένο κράνος, πρέπει νά εἶχε καμιά φορά πέσει, Κύριος οἶδε μέ ποιόν τρόπο, στά χέρια κανενός πού δέν ἦταν σέ θέση μήτε νά καταλάβει μήτε νά ἐχτιμήσει τήν ἀξία του, καί πού βλέποντάς το πῶς ἦταν ἀπό τό πιά καθαρίο χρυσάφι, πῆρε κι' ἐλίωσε τό μισό κομμάτι, γιά νά τό πουλήσει, καί μέ τό ἄλλο μισό ἔφτιαξε τοῦτο ἐδῶ πού μοιάζει μέ λεκάνη τοῦ ξυρίσματος, καθὼς λές καί σύ. "Ὁμως ἄς εἶναι ὅ, τι θέλει· γιά μένα πού ξέρω τί πράμα εἶναι, δέν ἔχει καμιά σημασία ἡ μεταμόρφωσή του· γιατί στό πρῶτο χωριό, ὅπου θά βρῶ κανένα χαλκιά ἢ σιδεργουργό, θά τό διορθώσω μέ τέτοιον τρόπο, πού νά μπορεῖ νά παραβγεῖ μέ κείνο πού ἔφτιαξε καί σφυρηλάτησε* ὁ θεός τῶν σιδεργουργεῖων γιά τό θεό τῶν πολέμων. Στό μεταξύ θά τό φορῶ καθὼς εἶναι κι ὅπως μπορῶ· γιατί πάντα καλύτερο εἶναι τό λίγο ἀπό τό καθόλου, καί μάλιστα πού θά 'ναι ἄρκετό, γιά νά μέ φυλάξει ἀπό τίποτε πετρίες:

— Αὐτό εἶναι σωστό, εἶπε ὁ Σάντσο, ἐξόν πιά κι ἂν τίς πετοῦνε μέ τή σφεντόνα, καθὼς τίς ρίχνανε σέ κείνη τή μάχη τῶν δυό στρατῶν, τότε πού σοῦ σιγύρισαν τίς σαγονιές καί σοῦ ἔσπασαν τόν ντενεκέ, ὅπου εἶχες βάλει ἡ εὐγενία σου ἐκεῖνο τό τρισευλογημένο τό πιετό πού μέ εἶχε κάνει νά βγάλω τά συκώτια μου*.

— Δέ μέ πολυνιάζει πού τό 'χασα, εἶπε ὁ Δόν Κιχώτης· γιατί τό ξέρεις Σάντσο, πῶς τή συνταγή τήν ἔχω στό μυαλό μου.

— Καί ἐγώ τήν ἔχω στό μυαλό μου, ἀποκρίθηκε ὁ Σάντσο· ὅμως, ἂν τό φτιάξω εἴτε τό βάλω ἄλλη φορά στό στόμα μου, αὐτή νά 'ναι κι ἡ τελευταία μου ἡ ὥρα. Μά μήτε κι ἔχω σκοπό νά ξαναβρεθῶ σέ ἀνάγκη πού νά τό χρειαστῶ· γιατί, ἀπό δῶ κι ἐμπρός, κάνω τά μάτια μου τέσσερα γιά νά μή λαβωθῶ, μήτε νά λαβώσω κανέναν. "Ὅσο γιά νά μέ τινάξουν

* Ὁ ἄπιστος· δηλ. ὁ Μαρμπίνος.- μπαρμπέρης· κουρέας.- σφυρηλατῶ· κατεργάζομαι μέταλλα μέ τό σφυρί.- Αὐτό ...συκώτια μου· ἐννοεῖ τό ἐπιδείδιο πού περιγράφεται στό κεφ. 18. Οἱ δυό στρατοὶ στήν πραγματικότητα ἦταν δυό κοπάδια πρόβατα· ἐναντίον τους ὤρμησε ὁ Δόν Κιχώτης κι ἀπό τίς πετρίες τῶν βοσκῶν ἔπαθε ὅ, τι ἀναφέρει ὁ Σάντσο. Στό ντενεκέ εἶχε ἓνα θαυματουργό-κατά τόν Δόν Κιχώτη- φάρμακο, πού γιάτρεινε κάθε πληγή. Τό ἤπιε ὁ Σάντσο καί τόν ἔπιασε διάρροια.-

πάλε μέσ τήν κουβέρτα*, δέν μπορῶ νά πῶ τίποτα· γιατί αὐτά εἶναι πράματα, πού δέν μπορεῖ νά τά μποδίσει κανένας - καί σάν ἔρθουν, δέν ἔχουμε νά κάνουμε τίποτ' ἄλλο, παρά νά μαζέψουμε τούς ὤμους μας, νά κρατήσουμε τήν ἀνάσά μας, καί, κλείνοντας πιά τά μάτια, ν' ἀφηθοῦμε καί νά πηγαῖνουμε ὅπου εἶναι τό θέλημα τῆς τύχης καί τῆς κουβέρτας.

— Εἶσαι κακός χριστιανός, Σάντσο, εἶπε ἀκούοντάς τον ὁ Δόν Κιχώτης· γιατί ποτέ σου δέ λησμονεῖς τό κακό πού σοῦ ἔχουν κάνει μιὰ φορά. Μάθε λοιπόν πώς οἱ εὐγενικές καί μεγάλες καρδιές δέ δίνουν ποτέ σημασία σέ τέτοια παδιάστικα καμώματα. Ἀπό ποῖο πόδι κουτσάθη-
κες, ποιά παῖδια σοῦ ἔσπασαν, ποῖο κεφάλι σοῦ τσακίστηκε, γιά νά μήν μπορεῖς νά λησμονήσεις ἐκεῖνο τό χωρατό; Γιατί, ἂν τό καλοεξετάσεις, δέν ἦταν παρά ἓνα χωρατό κι ἓνα παιχνίδι γιά νά περάσει ἡ ὥρα, πού ἂν δέν τό θεωροῦσα τέτοιο, ἤθελα νά ξαναγυρίσω πάλι ἐκεῖ πέρα, κι ἤθελα κάνω γιά ἐκδίκησή σου περισσότερη καταστροφή ἀπό κείνη πού ἔκαναν οἱ Ἕλληνες γιά τήν ἀρπαγή τῆς Ἑλένης; ἡ ὁποία ἂν ζοῦσε σέ τούτους τούς καιρούς, ἢ ἂν ζοῦσε ἡ Δουλσινέα μου σέ κείνους, θά μπορούσε νά εἶναι βέβαιη πώς δέν ἤθελ' ἀποχτήσῃ τόση φήμη γιά τήν ὁμορφιά της, σάν κι αὐτήν πού' χει τώρα. Κι ἀπάνω σέ τοῦτα τά λόγια ἔβγαλε ἓνα ἀναστεναγμό, καί τόν ἔστειλε νά πάει στά σύννεφα.

Κι εἶπε ὁ Σάντσος:

— Ἀς τό πάρουμε λοιπόν γιά χωρατά, ἀφοῦ δέν μπορούμε νά πάρουμε τήν ἐκδίκηση στ' ἀλήθεια· ὅμως ἐγώ τό ξέρω τί λογιῆς χωρατά κι ἀλήθειες ἦτανε κείνα· καί ξέρω ἀκόμα πώς δέ θά μοῦ φύγουν ποτέ μήτε ἀπό τή θύμηση μήτε κι ἀπό τίς πλάτες μου. Ὅμως ἄς τ' ἀφήσουμε αὐτά στήν πάντα, καί πές μου ἡ εὐγενία σου τί θά τό κάνουμε τοῦτο τό σταχτί ἄλογο μέ τίς ἄσπρες βοῦλες, πού μοιάζει τόσο γκριζο γαιδούρι, καί πού τό παράτησε δῶ κείνος ὁ Μαρτίνος, πού γκρέμισες κάτω ἡ εὐγενία σου· γιατί, κατά τό δρόμο πού πῆρε, καί καθώς χτυποῦσαν τά πόδια του στίς πλάτες του, δέν πιστεύω νά ἔχει σκοπό νά ξαναγυρίσει ποτέ; καί, μά τά γένια μου, τό ζῶο δέ μοῦ φαίνεται καθόλου κακό.

— Δέ συνηθίζω ποτέ, εἶπε ὁ Δόν Κιχώτης, νά παίρνω τά πράματα ἐκείνων πού νικῶ· κι οὔτε τό ἐπιτρέπουν τά ἔθιμα τῆς ἱπποσύνης νά

γιά νά μέ τινάξουν πάλε μέσ τήν κουβέρτα· σ' ἓνα χάνι, ὅπου εἶχαν καταλύσει, εἶχαν βάλει τό Σάντσο σέ μιὰ κουβέρτα καί τόν τίναζαν ψηλά. Ψέγει τό Δόν Κιχώτη, γιατί δέν μπόρεσε νά τόν γλιτώσει.-

παίρνει κανείς από τούς νικημένους τ' ἄλογά τους καί νά τούς ἀφήνει πεζούς, ἐξόν πιά κι ἂν τύχαινε νά χάσει ὁ νικητής τό δικό του ἀπάνω στη μάχη· γιατί σ' αὐτή τήν περίσταση εἶναι νόμιμο νά πάρει κανένας τοῦ νικημένου, σά λάφυρο ἀπό νόμιμο πόλεμο. Γι' αὐτό λοιπόν, Σάντσο, ἄφησε αὐτό τό ἄλογο ἤ τό γαῖδαρο, ἤ ὅπως ἄλλιῶς θέλεις νά τό πεις, γιατί, μόλις θά δει πῶς φύγαμε ἀπό δῶ ὁ ἀφεντικός του, θά γυρίσει νά τό πάρει.

— Ο Θεός τό ξέρει πόσο θά 'θελα νά τό 'παιρνα μαζί μας, ἀποκρίθηκε ὁ Σάντσο, ἤ νά τό ἄλλαξα κάνεμου* μέ τό δικό μου, πού δέ μοῦ φαίνεται τόσο καλό. Μά τήν ἀλήθεια, πολύ ζόρικοι εἶναι οἱ νόμοι τῆς ἵπποσύνης, ἀφοῦ δέν ἐπιτρέπουν ν' ἀλλάξει κανένας μῆδ' ἓνα γαῖδουρι μ' ἓνα ἄλλο· καί θά 'θελα νά ξέρω ἂν θά μπορούσα ν' ἀλλάξω ἴσως τά σαμάρια.

— Σ' αὐτό τό τελευταῖο δέν εἶμαι πολύ βέβαιος, ἀποκρίθηκε ὁ Δόν Κιχώτης· καί γι' αὐτό, ἐπειδὴ ὑπάρχει ἀμφιβολία, κι ὥσπου νά ἔχω καλύτερες πληροφορίες, σοῦ ἐπιτρέπω νά τό ἀλλάξεις, ἂν πράγματι ἔχεις πολύ μεγάλη ἀνάγκη.

— Τόσο πολύ μεγάλη, ἀποκρίθηκε ὁ Σάντσο, πού κι ἂν ἀκόμα ἦτανε γιά μένα τόν ἴδιο, δέ θά ἦτανε ἡ ἀνάγκη μου μεγαλύτερη.

Κι ἀμέσως, χρησιμοποιώντας αὐτή τήν ἄδεια, ἔκανε τό ἀλλαγμά τῶν σαμαριῶν, ἔτσι πού τό ζῶο του φάνηκε δυό καί τρεῖς φορές καλύτερο ἀπό πρῖν.

Κατόπιν ἀπ' αὐτό, κάθισαν καί κολάτσισαν μέ ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀπό τά λάφυρα πού εἶχαν παρμένα ἀπό τούς παπάδες, κι ἤπιαν νερό ἀπό τό ρυάκι τῆς νεροτριβῆς, ὅμως δίχως νά γυρίσουν τό κεφάλι τους νά τήν κοιτάξουν - τέτοιο μίσος τῆς εἶχανε γιά τό φόβο πού τοὺς εἶχε προξενήσει. Τέλος, ἀφοῦ πέρασε ἡ κακὴ διάθεση κι ἡ μελαγχολία, καβάλησαν τά ζῶα τους, καί δίχως νά πάρουν κανένα ὀρισμένο δρόμο (γιατί τό συνηθοῦσαν πολύ οἱ πλανόδιοι ἵππότες νά τραβοῦν στήν τύχη, δίχως ὀρισμένο σχέδιο), βάλθηκαν νά πορεύονται κατὰ πού ἦταν ἡ θέληση τοῦ Ροσινάντε: ὁ ὁποῖος τραβοῦσε ἀπό πίσω του τή θέληση τοῦ ἀφεντικοῦ του, καθὼς καί τοῦ γαϊδάρου πού τόν ἀκολουθοῦσε πάντοτε, ὅπου κι ἂν τραβοῦσε, σάν καλός φίλος καί πιστός σύντροφος. "Ἐτσι πηγαίνοντας,

κάνε μου* τουλάχιστο.-

ξαναβρέθηκαν πάλι στο δημόσιο δρόμο, και τόν ακολούθησαν στην τύχη και δίχως κανένα όρισμένο σκοπό. Καθώς λοιπόν τραβούσαν έτσι το δρόμο τους, είπε ο Σάντσος στον άφεντικό του.

— Άφεντικό θά 'θελες νά μου δώσεις την άδεια νά πῶ δυό κουβέντες στην ευγενία σου; Γιατί από την ώρα πού μου 'δωσες εκείνη τή σκληρή προσταγή γιά νά σωπαίνω, πάνω από τέσσερα πράματα πού είχα νά σου πῶ, μείναν καί μπαγιάτψαν μέσ στο στομάχι μου· καί θά 'θελα κατιτί πού ἔχω τώρα στην ἄκρη τῆς γλώσσας μου, τουλάχιστο, νά μήν πάει κι αὐτό χαμένο.

— Πές το, ἀποκρίθηκε ὁ Δόν Κιχώτης, καί κοίταξε νά εἶσαι σύντομος· γιατί κανένας δέν εἶναι εὐχάριστος, ὅταν εἶναι πολυλογάς.

— Ὁ λόγος μου λοιπόν, ἀφεντικό, ἀποκρίθηκε ὁ Σάντσος, εἶναι πῶς ἔχω κάμποσες μέρες πού συλλογίζομαι πόσο λίγα εἶναι τά κέρδητα πού ἔχει κανείς μέ τό νά πηγαίνει γυρεύοντας τέτοιες περιπέτειες, σάν κι αὐτές πού γυρεύει ἡ ευγενία σου μέσα σέ τοῦτες τίς ἔρμηιές καί τούς ἀπόμακρους δρόμους, ὅπου, κι ἂν ἀκόμα νικάει κανείς καί κερδίζει τίς πιό ἐπικίντυνες, δέν εἶναι κανένας γιά νά τίς δεῖ καί νά τίς μάθει, - κι ἔτσι εἶναι καταδικασμένες νά μείνουν αἰώνια ἄγνωστες, πράμα πού κάνει ἄδικο καί στούς σκοπούς τῆς ευγενίας σου καί στά κατορθώματά σου. Καί γι' αὐτό θαρρῶ πῶς θά 'τανε καλύτερα (ἐξόν ἂν ἔχεις καμιά καλύτερη ἰδέα ἡ ευγενία σου), νά πηγαίναμε νά προσφέρουμε τίς ὑπηρεσίες μας σέ κανέναν αὐτοκράτορα ἢ κανέναν ἄλλο τρανόν ἄρχοντα, πού νά βρίσκεται μπλεγμένος σέ πόλεμο, ἔτσι πού νά μπορέσεις ἡ ευγενία σου νά δείξεις τήν παλικαριά σου, τή μεγάλη σου δύναμη καί τή μεγαλύτερη ἐξυπνάδα σου. Γιατί, ὅταν τά δεῖ ὅλ' αὐτά ὁ μέγας ἄρχοντας πού θά ὑπηρετοῦμε, θά εἶναι ἀναγκασμένος νά μᾶς ἀντιπληρώσει, τόν καθέναν κατά τά ἔργατά του. Καί οὔτε θά λείψει ἀπό κεῖ ὁ ἄνθρωπος πού θά βάλει στο χερτί τά κατορθώματα τῆς ευγενίας σου, γιά νά μείνει ἡ μνήμη τους αἰώνια. Γιά τά δικά μου δέ λέω τίποτα· γιατί θά εἶναι ἀναγκασμένα νά μή βγοῦν ἐξω ἀπό τόν κύκλο πού εἶναι ὁρισμένος γιά τούς ἱπποκόμους - ἂν καί θά μπορούσα νά πῶ, πῶς ἂν ἦτανε συνήθιο στην ἱπποσύνη νά γράφονται τά κατορθώματα τῶν ἱπποκόμων, δέν ἤθελε μείνουν καί τά δικά μου θαμμένα στή λησμονιά.

— Δέν τά λές ἄσκημα, Σάντσο, ἀποκρίθηκε ὁ Δόν Κιχώτης· ὅμως πρίν νά φτάσει κανένας ὥς ἐκεῖ, πρέπει πρῶτα νά γυρίσει τόν κόσμο γιά νά

δοκιμαστεί, γυρεύοντας περιπέτειες, και ν' αποκτήσει μέ τά κατορθώματά του τέτοιο όνομα και τέτοια φήμη, ώστε, όταν θα παρουσιαστεί στο παλάτι κανενός μεγάλου μονάρχη, νά είναι ήδη γνωστός από τά έργα του· και μόλις τότε δοϋν τά παιδιά νά μπαίνει από την πύλη στην πόλη μέσα, νά τον πάρουν άμέσως από πίσω και νά τον τριγυρίζουν φωνάζοντας και λέγοντας: «Νά, αυτός είναι ό ίππότης του "Ηλίου ή του Φιδιού» ή μ' όποιο άλλο σύμβολο νά είναι γνωστός πώς έκανε τά μεγάλα του τά κατορθώματα. «Αυτός είναι», θά λένε, «πού νίκησε σέ πρωτάκουστη μάχη τό μέγα γίγα Μπροκαμπρούνο*, τό δυνατό· αυτός πού λευτέρωσε τό μέγα Μαμελοϋκο* της Περσίας από τά μάγια πού τον κρατούσαν μαγεμένο κάπου έννιακόσια χρόνια». Κι έτσι από στόμο σέ στόμα θ' απλώνεται ή φήμη των κατορθωμάτων του· κι άμέσως, από τό θόρυβο πού θά κάνουν τά παιδιά κι όλος ό άλλος κόσμος, θά παρουσιαστεί στά παραθύρια του βασιλικού του παλατιού ό βασιλιάς εκείνης της χώρας· και μόλις δει τον ίππότη και τον άναγνωρίσει από την πανοπλία του ή από τό έμβλημα της άσπίδας του, δέν μπορεί παρά νά πει:

«Έμπρός, όλοι οι ίππότες μου όσοι βρίσκονται στο παλάτι μου, ας βγούν έξω νά δεχτούνε τό άνθος της ίπποσύνης πού έρχεται από πέρα!». Μ' αυτήν την προσταγή του θά βγούν όλοι έξω, και θά κατέβει κι ό ίδιος ίσαμε τά μισά της σκάλας, και θά τον άγκαλιάσει σφιχτά σφιχτά, και θά του δώσει στο πρόσωπο τό φιλί της ειρήνης, κι άμέσως θά τον πάρει από τό χέρι και θά τον πάει στά διαμερίσματα της βασίλισσας, όπου ό ίππότης θά τή βρεί μαζί μέ την κόρη της την Ι ν φ ά ν τ α*, πού δέν μπορεί παρά νά είναι από τίς πιό όμορφότερες και τίς πιό τέλειες παρθένες πού πολύ δύσκολα μπορεί κανείς νά βρεί μέσα σ' ένα μεγάλο μέρος της οίκουμένης. Και τότε κείνη θά ρίξει τά μάτια της άπάνω στον ίππότη, κι ό ίππότης τά δικά του στά δικά της, κι ό καθένας τους θά φανεϊ στον άλλον σάν κάτι μάλλον θεϊκό παρά ανθρώπινο· και δίχως κι αυτοί νά ξέρουν τό πώς και γιατί, θά βρεθούν πιασμένοι και τυλιγμένοι μέσ στ' άλυτα δίχτυα του έρωτα και μέ μεγάλο πόνο στην καρδιά, έπειδή δέ θά

Γίγα Μπροκαμπρούνο, μέγα Μαμελοϋκο: πρόσωπα πού έχουν περάσει μέσα στα ίπποτικά μυθιστορήματα του καιρού εκείνου.- **Ινφάντα:** λ. Ισπανική· τίτλος πού δίνονταν στα δευτερότοκα παιδιά των βασιλέων της Ισπανίας και Πορτογαλίας (άρσό Ινφάντης).-

ξέρουν πώς νά ποῦν καί νά ὁμολογήσουν τούς καημούς τους· καί τά αἰσθημάτά τους. Ἀπό κεῖ θά τόν ὀδηγήσουν κατόπι, δίχως ἀμφιβολία, σέ καμιά σάλα τοῦ παλατιοῦ μέ πλούσια ἐπίπλωση, ὅπου ἀφοῦ τοῦ βγάλουν τ' ἄρματα του, θά τοῦ φέρουν νά φορέσει ἕναν πολύτιμο πορφυρό μανδύα· καί ἄν πιά ἦτανε τόσο ὁμορφος μέ τήν ἀρματωσιά του, ἄλλο τόσο καί καλύτερος θά εἶναι μέ τό βασιλικό αὐτό φόρεμα. Σάν ἔρθει τό βράδυ, θά δειπνήσει μαζί μέ τό βασιλιά καί τή βασίλισσα, καθώς καί μέ τή βασιλοπούλα, πού δέ θά σηκώσει τά μάτια του μήτε μιά στιγμή ἀπό πάνω της, κοιτάζοντάς την κρυφά ἀπό τούς ἄλλους· ὅπως θά κάνει καί κείνη τό ἴδιο καί μέ τήν ἴδια τέχνη κι ἐξυπνάδα - γιατί, καθώς εἶπα καί πρίν, εἶναι μιά πολύ προσεχτική καί σεμνή κόρη. Ὅταν θά σηκώσουν πιά τό τραπέζι, θά παρουσιαστεῖ ξάφνου στήν πόρτα τῆς σάλας ἕνας μικρός κι ἄσκημος νάνος καί ἀπό πίσω θ' ἀκολουθεῖ, ἀνάμεσο σέ δυό γίγαντες, μιά ὁμορφη ἀρχόντισσα, πού θά ῥθει νά προτείνει κάποια περιπέτεια: αὐτήν τήν περιπέτεια θά τήν ἔχει προετοιμάσει κάποιος πολύ ἀρχαῖος μάγος, καί κείνος πού θά τή βγάλει πέρα νικηφόρος θά εἶναι ὁ καλύτερος ἱππότης τοῦ κόσμου. Ἀμέσως ὁ βασιλιάς θά προστάξει ὅλους τούς ἱππότες πού θά βρίσκονται ἐκεῖ νά δοκιμάσουν τήν περιπέτεια· ὅμως κανένας δέ θά μπορέσει νά τή βγάλει πέρα, ἐξόν ἀπό τόν ξένο ἱππότη, τό μουσαφίρη, πού ἔτσι θά μεγαλώσει τή δόξα του καί θά δώσει μεγάλη χαρά στή βασιλοπούλα, ἡ ὁποία θά μείνει εὐχαριστημένη κι ἱκανοποιημένη πού ἔβαλε σέ τόσο ψηλό μέρος τούς στοχασμούς της καί τά ὄνειρά της. Καί τό εὐτύχημα εἶναι πώς αὐτός ὁ βασιλιάς ἤ ὁ πρίγκιπας, ἤ ὁποῖος ἄλλος εἶναι, βρίσκεται σέ πόλεμο τρομερό μέ κάποιον ἄλλον ἄρχοντα ἐπίσης δυνατό, ὅπως αὐτός· καί ὁ ἱππότης, ὁ μουσαφίρης (ὕστερ' ἀπό μερικές μέρες πού ἔκανε στό παλάτι), τοῦ ζητάει τήν ἄδεια νά πάει νά τόν ὑπηρετήσῃ σ' αὐτόν τόν πόλεμο. Ὁ βασιλιάς θά τοῦ τή δώσει μεταχαρᾶς, κι ὁ ἱππότης θά τοῦ φιλήσῃ μέ πολλή εὐγένεια τά χέρια γιά τή μεγάλη χάρη πού τοῦ κάνει. Τό ἴδιο βράδυ θά πάει ν' ἀποχαιρετήσῃ τή δέσποινά του τή βασιλοπούλα μέσα ἀπό τά κάγκελα ἐνός κήπου, πού βρίσκεται δίπλα στήν κρεβατοκάμαρά της.

Στό ἴδιο μέρος ἔχει ἤδη κουβεντιάσει μαζί της πολλές φορές μέ τή βοήθεια μιᾶς ἐμπιστεμένης της ὑπασπίστρας. Ἐκεῖνος θ' ἀναστενάξει, κι αὐτή θά λιποθυμήσῃ· ἡ ὑπασπίστρα της θά πάει νά φέρι νερό, καί θά

ἡ χει μεγάλη στεναχώρια βλέποντας πὼς ἀρχίζει νὰ ξημερώνει, γιατί δέ θά ἤθελε νὰ φανερωθοῦν καί νὰ γίνεи μιά τέτοια ντροπή στήν κυρά της. Στό τέλος ἡ βασιλοπούλα θά συνέρθει καί θά δώσει τά λευκά της χέρια μέσ ἀπό τά κάγκελα στόν ἱππότη, ὁ ὁποῖος θά τὰ φιλήσει καί θά τὰ ξαναφιλήσει χίλιες φορές, λούζοντάς τα μέ τά δάκρυά του. Κατόπι θά συμφωνήσουν οἱ δύο τους μέ ποιόν τρόπο θά μνησθῶναι ὁ ἕνας στόν ἄλλον τίς καλές τους καί τίς κακές τους τύχες· καί ἡ βασιλοπούλα τόν παρακαλεῖ νὰ κάνει γιά νὰ γυρίσει ὅσο μπορεί γρηγορότερα· ἐκεῖνος τῆς τό ὑπόσχεται μέ χίλιους ὄρκους καί ξαναρχίζει νὰ τῆς φιλεῖ τά χέρια, καί τήν ἀποχαιρετᾷ μέ τόση συγκίνηση, πού κοντεύει ν' ἀφήσει ἐκεῖ τή ζωή του. Φεύγει ἀπό κεῖ καί πηγαίνει στήν κάμαρά του, ρίχνεται ἀπάνω στό κρεβάτι του, μά δέν μπορεί νὰ κλείσει μάτι ἀπό τόν καημό τοῦ χωρισμοῦ. Σηκώνεται πρῶι πρῶι, καί πάει ν' ἀποχαιρετίσει τό βασιλιά καί τή βασίλισσα καί τή βασιλοπούλα. Ὅμως σάν ἀποχαιρέτισε τοὺς δύο, τοῦ εἶπαν γιά τή βασιλοπούλα πὼς εἶναι λιγάκι ἀνῆμπορη καί δέν μπορεί νὰ τότε δεχτεῖ. Ὁ ἱππότης συλλογιέται πὼς εἶναι ἀπό τόν πόνο ἐξαιτίας τοῦ μισεμοῦ* του· ἡ καρδιά του σπαράζει, καί μόλις κατορθώνει νὰ κρατήσῃ κρυφῇ τή μεγάλη του θλίψη. Ἡ ἐμπιστεμένη ὑπασπίστρα βρίσκεται ἐκεῖ καί παρατηρεῖ ὅλα ὅσα γίνονται μπροστά της, καί πάει καί τά λέει ὅλα στήν κυρά της, ἡ ὁποία τήν ἀκούει κλαίοντας, καί τῆς λέει πὼς ἕνας ἀπό τοὺς μεγαλύτερους καημούς της εἶναι πού δέν ξέρεи ποιός εἶναι ὁ ἱππότης της, κι ἂν κρατᾷ ἀπό βασιλικό σόι ἢ ὄχι. Ἡ συντρόφισσά της τήνε βεβαιώνει πὼς τόση χάρη, εὐγενικότητα καί παλικάριά, σάν τοῦ ἱππότη της, δέν μπορεί νὰ ὑπάρχει παρά σ' ἕνα πρόσωπο σπουδαῖο κι ἀπό βασιλικό αἷμα. Ἡ θλιμμένη βασιλοπούλα παρηγοριέται μ' αὐτά τά λόγια, καί βάζει τά δυνατά της νὰ κρύψει τόν πόνο της, γιά νὰ μή δώσει ὑποψία στοὺς γονιούς της· κι ὕστερ' ἀπὸ δύο μέρες παρουσιάζεται πάλι στόν κόσμο. Ὁ ἱππότης πιά ἔχει φύγει· πολεμᾷ μέ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ βασιλιά καί τοὺς νικάει, παίρνει ἕνα σωρό πολιτεῖες, θριαμβεύει σ' ἕνα σωρό μάχες. Ξαναγυρίζει στό παλάτι, ἀνταμώνει τήν ἀγαπημένη του στή συνηθισμένη τους μεριά, καί μένει μαζί της σύμφωνα νὰ τήνε ζητήσῃ γιά γυναῖκα του ἀπὸ τόν πατέρα της γι' ἀμοιβή τῶν ὅσων ἔκανε

μισεμός· ἀναχώρηση, ξενιτεμός.

γιά δαῦτον. Ὁ βασιλιάς δέ θέλει νά τοῦ τήνε δώσει, γιατί δέν ξέρει ποίος εἶναι· ὅμως αὐτός καί μ' ὅλ' αὐτά, εἴτε κλέβοντάς την, εἴτε μ' ὅποιονδῆποτε ἄλλον τρόπο, κατορθώνει νά τήν κάνει, τή βασιλοπούλα, γυναίκα του. Στό τέλος κι ὁ βασιλιάς μένει εὐχαριστημένος ἀπό τό γάμο καί τόν θεωρεῖ μάλιστα γιά μεγάλη τύχη· γιατί μαθαίνει καί βεβαιώνεται πώς ὁ ἱππότης αὐτός εἶναι γιός μεγάλου βασιλιᾶ, δέν ξέρω τώρα σέ ποιο βασίλειο· γιατί θαρρῶ πώς δέ βρίσκεται γραμμένο μέσ στό χάρτη. Ὁ πατέρας πεθαίνει κατόπι, ἡ βασιλοπούλα κληρονομᾷ καί ὁ ἱππότης γίνεται βασιλιάς ὅσο πού νά πεῖς κύμινο*. Τότε πιά εἶναι ἡ ὥρα ν' ἀνταμείψει καί τόν ἱπποκόμο του κι ὅλους ὅσοι τότε βοήθησαν γιά ν' ἀνέβει σ' ἓνα τόσο ψηλό ἀξίωμα. Τόνη παντρεύει, τόν ἱπποκόμο του, μέ μιὰ ἀπό τίς νεαρές ὑπασπίστρες τῆς βασιλοπούλας - δίχως ἀμφιβολία μέ τήν ἐμπιστεμένη στούς ἑρωτές της, πού εἶναι θυγατέρα ἐνός ἀπό τοὺς μεγαλύτερους ἄρχοντες τοῦ τόπου.

— Αὐτό μ' ἀρέσει... ἔκανε ὁ Σάντσος· καί τό περιμένω δίχως ἄλλο, γιατί ὅλα, ὅπως τά εἶπες, θά γίνουν στήν εὐγενία σου, μέ τ' ὄνομα τοῦ «ἱππότη τῆς ἑλεεινῆς μορφῆς*» πού ἔχεις παρμένο....

(Μετάφραση Κ. Καραθίου)

Ἑρωτήσεις

- 1 **Γιατί ὄλες... ἐπιστῆμες.** Νά συζητήσετε τήν ἀποψη πώς ἡ πείρα εἶναι μητέρα πού γέννησε ὄλες τίς ἐπιστῆμες.
- 2 Νά προσέξετε πώς ἀντιδρᾷ ὁ Δόν Κιχώτης στήν ἐμφάνιση τοῦ κουρέα καί πώς ὁ Σάντσος. Πῶς δημιουργεῖται τό κωμικό στοιχεῖο ἀπό τήν ὅλη ἐξάρτηση τοῦ ἐπεισοδίου; (Νά λάβετε ὑπόψη σας α) Πῶς βλέπει τήν πραγματικότητα ὁ Δόν Κιχώτης καί πῶς ὁ Σάντσος; β) ὑπάρχει ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στήν ἐπιθετική ὀρμητικότητα τοῦ Δόν Κιχώτη καί στήν πραγματικότητα; γ) πῶς τοποθετεῖ τά πράγματα ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας στό χωρίο «Ἵστοςσο-φαντασίες της»).
- 3 Νά δικαιολογήσετε τήν ἀποψη πού ἀναγράφεται στό εἰσαγωγικό σημεῖωμα: «Μέ μεγάλη... ἱππότες».

ὅσο πού νά πεῖς κύμινο· πολύ γρήγορα.-

ἱππότης ἑλεεινῆς μορφῆς· ἔτσι ἀποκάλεσε ὁ Σάντσος τό Δόν Κιχώτη.-

- 4 Πῶς ἀντιδρᾷ ὁ Σάντσος στὶς φαντασιοκοπίες τοῦ Δόν Κιχώτη; Παρατηρεῖτε καμιά μεταβολή; ἂν ναι, πῶς τὴ δικαιολογεῖτε.
- 5 Ποιὸς ὁ ρόλος τοῦ ἀφηγητῆ;

Μιχαὴλ Θερβάντες (1547-1616)

Γιὰ τὴ ζωὴ του πολὺ λίγα εἶναι γνωστά μέ βεβαιότητα· ὁλόκληρο τὸ ὄνομά του εἶναι Μιχαὴλ ντέ Θερβάντες Σααβέδρα. Γεννήθηκε στὸ Ἄλκαλά ντέ Ἐνάρες καὶ καταγόταν ἀπὸ ἀριστοκρατική, ἀλλὰ φτωχὴ οἰκογένεια. Πέρασε ζωὴ βασανισμένη, γεμάτη ἀπὸ περιπέτειες κι ἀνεκπλήρωτες φιλοδοξίες, πού ἐπέδρασαν πολὺ στὴ διαμόρφωση τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης του. Γιὰ τίς νεανικὲς του σπουδὲς δὲν ἔχουμε ἀκριβεῖς πληροφορίες.

Εἶναι πάντως βέβαιο πῶς γιὰ ἄρκετὸ διάστημα εἶχε δάσκαλό του στὴ φιλολογία καὶ τὰ ἀνθρωπιστικὰ μαθήματα τὸν κληρικὸ λόγιο Χουάν Λόπεθ ντέ Ὅγιος, πού διακρινόταν γιὰ τὴ βαθιὰ του μόρφωση καὶ τὴν ἀνθρωπιστικὴ του παιδεία. Παρόλη ὅμως τὴν ἀβεβαιότητα πού ὑπάρχει σχετικὰ μέ τίς σπουδὲς του, φαίνεται πῶς ἡ μόρφωσή του ἦταν ποικίλη. Γνώριζε ἄρκετὰ τὴν ἀρχαία καὶ νέα ποίηση, ιδίως τὴν ἰσπανικὴ καὶ ἰταλικὴ φιλολογία.

Σὲ γενικὲς γραμμὲς, ἡ ζωὴ του συνοψίζεται στὰ ἑξῆς: Τὸ 1570 κατατάχτηκε ὡς στρατιώτης στὸν ἰσπανικὸ στρατὸ τῆς Ἰταλίας καὶ μ' αὐτὴ τὴν ιδιότητα πῆρε μέρος στὴ γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἱστορία ὡς Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (1571).

Πολέμησε γενναῖα καὶ δέχτηκε τρεῖς μπάλες ἀπὸ ἀρκεβούζιο, δυὸ στὸ στήθος καὶ μιὰ στὸ ἀριστερὸ χέρι, πού ἀχρηστεύτηκε. Ὡς τὸ 1574 ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπηρετεῖ ὡς στρατιώτης στὴν Ἰταλία. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴ του στὴν Ἰσπανία πιάστηκε ἀπὸ ἀλγερίνους πειρατὲς κι ἀπελευθερώθηκε τὸ 1580 μέ λύτρα πού ἔστειλαν οἱ γονεῖς του. Γιὰ τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ του λίγα πράγματα μᾶς εἶναι γνωστά. Παντρεύτηκε τὸ 1584, ἐγκατέλειψε τὸ στρατιωτικὸ στάδιο κι ἄρχισε ν'

άσχολεῖται μέ τή λογοτεχνία, άσκώντας διάφορα επαγγέλματα.

‘Ο 16ος καί 17ος αἰώνας, κατά τούς όποίους έζησε ό Θερβάντες, άποτελουν τή μεγάλη έποχή τών γραμμάτων τής ‘Ισπανίας. Γι’ αυτό ή περίοδος αὐτή όνομάστηκε «χρυσός αἰώνας». ‘Από τήν προηγούμενη περίοδο, πού άποτελεῖ τόν ισπανικό μεσαιώνα (12ος-15ος αἰ.) μεγάλη επίδραση άσκησε τό μυθιστόρημα ‘Αμάδης ό Γαλάτης τού Ροντρίγκουεθ ντέ Μποντάλβο. ‘Η έπιτυχία του σ’ όλη τήν Εὐρώπη ήταν τεράστια κι έγινε τό πρότυπο τών ιπποτικῶν μυθιστορημάτων. ‘Από τούς συγγραφείς τού χρυσοῦ αἰώνα σπουδαιότερος εἶναι ό Μιχ. Θερβάντες καί ό Λόπε ντέ Βέγκα (1562-1635). ‘Ο Λόπε ντέ Βέγκα εἶναι θεατρικός συγγραφέας κι έγραψε κωμωδίες πού άντλουν τά θέματά τους από τή μυθολογία, τή βίβλο καί τήν ιστορία. “Αν καί λείπει από τίς κωμωδίες του ή έμβάθυνση στους χαρακτήρες τών ήρώων, έντούτοις διακρίνονται γιά τό λυρισμό, τό φυσιολατρικό αἶσθημα καί δράση τους. ‘Ο Μιχ. Θερβάντες μπορεί νά θεωρηθεῖ ό δημιουργός τού σύγχρονου μυθιστορηματος. Μέ τό μυθιστόρημά του ‘Ο Δόν Κιχώτης τής Μάντσας μᾶς έδωσε μιά εἰκόνα τών ήθών τής ‘Ισπανίας τού χρυσοῦ αἰώνα καί διακωμώδησε τίς ύπερβολές τού ιπποτικού μυθιστορηματός του.

Γ Α Λ Λ Ι Α

Μονταίν

Περί φιλίας (ἀπόσπασμα)

Τά *Δοκίμια* (Essais) τοῦ Μονταίν (Montaigne) καλύπτουν τρία βιβλία πού εἶναι χωρισμένα σέ πολλά κεφάλαια. Σ' αὐτά ὁ συγγραφέας ἐξετάζει μέ στοχαστικό καί συζητητικό τρόπο καί μέ πολλές ἀναφορές σέ ἀρχαία ἑλληνικά καί λατινικά κείμενα διάφορα θέματα πού ἔχουν κυρίως πρακτικό καί ἠθικό χαρακτήρα, πού ἀφοροῦν δηλαδή τόν ἄνθρωπο στήν καθημερινή κοινωνική ζωή του. Ἕνα τέτοιο θέμα εἶναι καί ἡ φιλία. Ὁ Μονταίν γνώρισε τήν ἀληθινή φιλία στό πρόσωπο ἑνός συναδέλφου του, τοῦ La Boétie, πού πέθανε πρόωρα. Στό νόημα καί στό χαρακτήρα τῆς ἀληθινῆς φιλίας ἀναφέρεται τό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ.

Καθώς ὅλα, πραγματικά, εἶναι κοινά μεταξύ τους, ἐπιθυμίες, στοχασμοί, γνώμες, ἀγαθά, γυναῖκες, παιδιά, τιμὴ καί ζωὴ καί καθὼς τό συνταίριασμά τους δέν εἶναι παρά μιὰ ψυχὴ σέ δυό σώματα, σύμφωνα μέ τό σωστότατο ὀρισμὸ τοῦ Ἀριστοτέλη, δέν μποροῦν μήτε νά δανείσουν, μήτε νά δώσουν τίποτε ὁ ἓνας στόν ἄλλο. Νά γιατί οἱ νομοθέτες, γιά νά λαμπρύνουν τό γάμο [δίνοντάς του] μιὰ κάποια φανταστική ὁμοιότητα μέ τό θεῖο αὐτό δεσμό, ἀπαγορεύουν τίς δωρεές ἀνάμεσα στό σύζυγο καί στή γυναῖκα, θέλοντας ἔτσι νά δείξουν ὅτι τό κάθε τι πρέπει ν' ἀνήκει καί στόν ἕνα καί στόν ἄλλον, καί ὅτι δέν ἔχουν τίποτε νά χωρίσουν καί νά μοιράσουν ἀνάμεσά τους. Ἄν, στή φιλία γιά τήν ὁποία μιλῶ, ὁ ἕνας μποροῦσε νά δώσει στόν ἄλλον, αὐτός πού θά ὑποχρέωνε τό σύντροφό του θά ἦταν ἐκεῖνος πού θά δεχόταν τήν εὐεργεσία. Γιατί ζητώντας καί ὁ ἕνας καί ὁ ἄλλος, περισσότερο ἀπό κάθε τι, νά κάνουν καλό ὁ ἕνας στόν ἄλλον, ἐκεῖνος πού δίνει τήν ἀφορμὴ καί τήν εὐκαιρία εἶναι ὁ γενναιοδωρός, ἀφοῦ προσφέρει τήν εὐχαρίστηση αὐτὴ στό φίλο του, νά τοῦ κάνει αὐτό πού περισσότερο

ἐπιθυμεί. Ὄταν ὁ φιλόσοφος Διογένης εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ χρήματα, ἔλεγε ὅτι τὰ ζητοῦσε πίσω ἀπὸ τοὺς φίλους του, ὅχι ὅτι τὰ ζητοῦσε. Καί γιὰ νὰ δείξω πῶς πραγματικά αὐτό γίνεται, θά διηγηθῶ ἓνα παράξενο ἀρχαῖο περιστατικό.

Ὁ Εὐδαμίδας ὁ Κορίνθιος εἶχε δύο φίλους: Τὸν Χαρίξενο ἀπὸ τῆ Σικυῶνα καὶ τὸν Ἀρεταῖο. Νιώθοντας ὅτι θά πέθαινε, καθὼς ἦταν φτωχός καὶ οἱ δύο φίλοι του πλούσιοι, ἔκανε ἔτσι δά τῇ διαθήκῃ του: «Κληροδοτῶ στὸν Ἀρεταῖο νὰ θρέφει τὴ μητέρα μου καὶ νὰ τῇ συντηρεῖ στὰ γερατειά της· στὸν Χαρίξενο, νὰ παντρέψει τὴν κόρη μου καὶ νὰ τῇ δώσει τὸ μεγαλύτερο χτῆμα πού θά μπορέσει· καί, στὴν περίπτωση πού ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο πεθάνει, βάζω στὴ θέση του ἐκεῖνον πού θά ἐπιζῇσει.» Ἐκεῖνοι πού πρῶτοι εἶδαν αὐτὴ τὴ διαθήκη, γελάσανε· οἱ κληρονόμοι του ὅμως, ὅταν εἰδοποιήθηκαν, τὴ δέχτηκαν μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση. Καὶ καθὼς ὁ ἓνας ἀπ' τοὺς δύο, ὁ Χαρίξενος, πέθανε ὕστερα ἀπὸ πέντε μέρες, καὶ τὴ θέση του πῆρε ὁ Ἀρεταῖος, ἔθρεψε μὲ μεγάλη φροντίδα τὴ μητέρα τοῦ Εὐδαμίδα, καί, ἀπὸ τὰ πέντε τάλαντα πού εἶχε στὸ βίός του, τὰ δύομισι τὰ ὅσα γιὰ νὰ παντρέψει μιὰ δική του μοναχοκόρη, καὶ δύομισι γιὰ νὰ παντρέψει τὴν κόρη τοῦ Εὐδαμίδα, κι ἔκανε καὶ τῶν δύο τὴν ἴδια μέρα τοὺς γάμους.

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ εἶναι μεστότατο· κάτι μόνο θά μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ, κι αὐτὸ εἶναι οἱ πολλοὶ φίλοι. Γιατί ἡ τέλεια τούτῃ φιλία γιὰ τὴν ὁποία μιῶ εἶναι ἀδιαίρετη: καθένας [ἀπὸ τοὺς δύο φίλους] δίνεται τόσο ὁλάκερος στὸ φίλο του, πού δὲν τοῦ μένει τίποτε νὰ μοιράσει ἄλλου· ἐξεναντίας λυπᾶται πού δὲν εἶναι διπλός, τριπλός ἢ τετράδιπλος, καὶ πού δὲν ἔχει πολλές ψυχές καὶ πολλές θελήσεις γιὰ νὰ τίς δώσει ὅλες σ' αὐτόν, Τίς συνηθισμένες φιλίες μπορεῖ κανένας νὰ τίς μοιράσει: μπορεῖς σ' αὐτόν ἐδῶ ν' ἀγαπᾷς τὴν ὁμορφιά, σ' αὐτόν τὸν ἄλλο τὴν κοινωνικότητά του, στὸν ἄλλο τὴ γενναιοδωρία, σ' ἐκεῖνον ἐκεῖ τὸ πατρικὸ φίλτρο, στὸν ἄλλον ἐκεῖνον τὸ ἀδελφικὸ αἶσθημα καὶ οὕτω καθεξῆς· τούτῃ ὅμως ἡ φιλία, πού κατέχει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν κυβερνᾷ μ' ἀπόλυτη ἐξουσία, εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι διπλή. Ἄν δύο τὴν ἴδια στιγμὴ ζητοῦσαν νὰ βοηθηθοῦν, σέ ποιόν θά τρέχате; Ἄν ζητοῦσαν ἀπὸ σᾶς ἀντίθετες ὑπηρεσίες, πῶς θά βολεύατε τὸ πράμα; Ἄν ὁ ἓνας σᾶς σύσταине νὰ κρατήσετε μυστικὸ ἓνα πράμα πού στὸν ἄλλον θά 'τανε χρήσιμο νὰ τὸ μάθει, τί θά κάνατε; Ἡ μοναδικὴ καὶ κύρια φιλία

ξηλώνει κάθε άλλη υποχρέωση. Τό μυστικό πού όρκίστηκα νά μήν τό φανερώσω σέ κανέναν, μπορώ χωρίς νά πατήσω τόν όρκο μου νά τό πῶ σ' ἐκείνον πού δέν εἶναι ἄλλος, εἶμαι ἐγώ. Εἶναι ἕνα ἄρκετά μεγάλο θαῦμα τό νά γίνει κανένας διπλός· καί δέ γνωρίζουν τή μεγαλοσύνη του ὅσοι μιλοῦνε γιά τριπλασίασμα. Τίποτε δέν εἶναι ὑπέρτατο, πού ἔχει τό ὅμοιό του. Καί ὅποιος θά ὑποθέσει ὅτι ἀπό τούς δυό ἀγαπῶ τόν ἕνα ὅσο καί τόν ἄλλο, καί ὅτι οἱ δυό αὐτοί ἀγαποῦν ὁ ἕνας τόν ἄλλο καί μ' ἀγαποῦνε ὅσο τούς ἀγαπῶ, πολλαπλασιάζει σέ ἀδελφάτο τό πράμα τό πῶς ἕνα καί ἐνωμένο, καί πού ἀκόμα καί ἕνα μονάχο δεῖγμα του εἶναι τό πῶς σπάνιο πράμα στόν κόσμο.

Ἡ οὐσία τῆς ἱστορίας αὐτῆς ταιριάζει μ' αὐτό πού ἔλεγα: γιατί ὁ Εὐδαμίδας κάνει χάρη καί χατίρι στούς φίλους του πού τούς μεταχειρίζεται γιά τήν ἀνάγκη του. Τούς ἀφήνει κληρονόμους αὐτῆς τῆς δικῆς του γενναιοδωρίας, πού ἔγκειται στό ὅτι τούς δίνει τά μέσα νά τοῦ φανοῦν χρήσιμοι. Καί, δίχως ἄλλο, ἡ δύναμη τῆς φιλίας δείχνεται πολύ περισσότερο σ' αὐτό πού ἔκαμε αὐτός παρά σ' αὐτό πού ἔκαμε ὁ Ἀρεταῖος. Κοντολογίς, εἶναι πράματα ἀκατανόητα γιά ὅποιον δέν τά δοκίμασε καί πού μέ κάνουν ἐξαιρετικά νά τιμῶ τήν ἀπάντηση τοῦ νέου ἐκείνου στρατιώτη στόν Κύρο, ὅταν τόν ρώτησε γιά πόσα θά 'θελε νά δώσει ἕνα ἄλογο μέ τό ὅποιο πρίν ἀπό λίγο εἶχε κερδίσει στίς ἵπποδρομίες, καί ἂν θά 'θελε νά τό ἀνταλλάξει μέ ἕνα βασίλειο: «βέβαια ὄχι, βασιλιά· πρόθυμα ὅμως θά τό 'δυνα γιά ν' ἀποχτήσω ἕνα φίλο, ἂν ἔβρισκα ἄνθρωπο ἄξιο γιά τέτοιο δεσμό.».

(Μετάφραση Κλ. Παράσχου)

Ἑρωτήσεις

- 1 Πῶς ὀρίζει τή φιλία ὁ Ἀριστοτέλης καί τί φανερώνει αὐτός ὁ ὀρισμός;
- 2 Σέ ποιά βάση τοποθετεῖ ὁ συγγραφέας τήν ἀληθινή φιλία καί ποῖο εἶναι τό κύριο γνώρισμά της;
- 3 Ποιά διαφορά ὑπάρχει ἀνάμεσα στίς συνηθισμένες φιλίες καί στήν ἀληθινή;
- 4 Γιατί πιστεύει ὁ συγγραφέας ὅτι δέ γίνεται τριπλή φιλία; Ποιά ἐπιχειρήματα παρουσιάζει; Συμφωνεῖτε μέ τήν ἀποψή του;
- 5 Νά ἐκθέσετε γραπτά τίς ἀπόψεις σας γιά τή φιλία.

Μονταίν (1533-1592)

‘Ο Γάλλος Μιχαήλ Έκέρντέ Μονταίν ήταν γιός ευγενών. Έλαβε σπουδαία μόρφωση και για ένα διάστημα ασχολήθηκε με την πολιτική. Κατόπι αποσύρθηκε στη μελέτη και στο στοχασμό και από το 1572 αρχίζει να γράφει τα *Δοκίμιά του* (Essais), που πρωτοεκδόθηκαν σε δύο βιβλία το 1580. Μοιρασμένος και πάλι αργότερα ανάμεσα στις δημόσιες υποθέσεις και στις μελέτες του ο Μονταίν κατόρθωσε να προσθέσει ένα ακόμη βιβλίο με δοκίμια στην

έκδοση του 1588. Η φιλοσοφική σκέψη του, που απορρέει από το στωικισμό* και το σκεπτικισμό*, εκπέμπει ένα υψηλό ούμανιστικό ήθος, στρέφεται εναντίον κάθε δογματισμού και φανατισμού και έχει πρακτικό και ηθικό χαρακτήρα: Θέλει να βοηθήσει τον άνθρωπο να γνωρίσει τον εαυτό του και να ζήσει ευτυχισμένος. Ο Μονταίν θεωρείται από τους πιο μεγάλους πεζογράφους και στοχαστές.

Στωικισμός: Αρχαία ελληνική φιλοσοφική θεωρία που διδάσκει την απάθεια και την ψυχική αταραξία.- **Σκεπτικισμός:** Αρχαία ελληνική φιλοσοφική θεωρία που διδάσκει ότι το ανθρώπινο πνεύμα δε μπορεί να συλλάβει με βεβαιότητα καμιά αλήθεια. Γι' αυτό επιμένει στην αμφιβολία, τη δυσπιστία και την κριτική.-

‘Ο ‘Αρχοντοχωριάτης

Σ' αυτό τό έργο πού γράφτηκε τό 1670, ό Μολιέρος διακωμωδεί ένα νεόπλουτο άστώ, τόν κύριο Γιορδάνη, πού θέλει νά παραστήσει τόν άριστοκράτη. Καί όσο βέβαια ό κύριος Γιορδάνης περιορίζεται στό νά φοράει άρχοντικά ρούχα, νά χορεύει μενουέτο καί νά παίρνει μαθήματα ξιφασκίας ή φιλοσοφίας, ή μανία του είναι άκίνδυνη καί άφορ ά μόνο τόν ίδιο. ‘Η μανία του άρχίζει νά γίνεται επικίνδυνη άπό τή στιγμή πού θέλει νά ρυθμίζει σύμφωνα μέ αυτή καί τή ζωή των μελών τής οικογενείας του. ‘Ετσι, ό κύριος Γιορδάνης, έννοεί νά κάνει τήν κόρη του μαρκησία. Στή συνέχεια θά παρακολουθήσουμε μία ένδιαφέρουσα σκηνή τής κωμώδιας πού έχει γιά θέμα μία πρόταση γάμου. Στή σκηνή παίρνουν μέρος ό κύριος Γιορδάνης, ό γυναίκα του, ή ύπηρέτριά τους ή Νικολέτα καί ό Κλεόντης, ό ύποψήφιος γαμπρός μέ τόν ύπηρέτη του Κοβιέλο.

ΙΒ' ΣΚΗΝΗ

‘Ο κύριος ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ, ή κυρία ΓΙΟΡΔΑΝΗ,
ΚΛΕΟΝΤΗΣ, ΛΟΥΚΙΑΗ, ΚΟΒΙΕΛΟΣ, ΝΙΚΟΛΕΤΑ

ΚΛΕΟΝΤΗΣ: Δέ θέλησα, κύριε, νά βάλω άλλον γιά νά σάς κάμει μία πρόταση, πού άπό καιρό τή μελετώ. Μέ ένδιαφέρει τόσο, πού προτίμησα νά τήν υποβάλω μόνος μου· δίχως λοιπόν περιστροφές, σάς λέω πώς νά μέ αξιώσετε νά γίνω γαμπρός σας είν' έξαιρετική τιμή, πού σάς παρακαλώ νά μου τήν κάμετε.

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Πρίν σάς δώσω άπάντηση, κύριε, σάς παρακαλώ νά μου πείτε, άν είσατε άριστοκράτης.

ΚΛΕΟΝΤΗΣ: Οί περισσότεροι, κύριε, δέν κομπιάζουν καί πολύ μπροστά σέ τέτοια έρώτηση. ‘Απαντούν όρθά κοφτά δίχως δυσκολία. Τόν τίτλο μ' έλαφριά καρδιά τόν παίρνουν, κι ή συνήθεια σάμπως νά επιτρέπει σήμερα τήν κατάχρηση αυτή. ‘Εγώ, δέ σάς τό κρύβω, στό κεφάλαιο τουτο είμαι κάπως πιο λεπτολόγος: βρίσκω πώς ή παραμικρότερη άπάτη ντροπιάζει έναν καθώς πρέπει άνθρωπο καί πώς

είναι λίγο αναντρία να κρύβουμε ό,τι θέλησε ό Θεός να γεννηθούμε, να στολίζομαστε στά μάτια του κόσμου με κλεμμένους τίτλους και να γυρεύουμε να περάσουμε για ό,τι δέν είμαστε. Οί πρόγονοί μου βέβαια, πήραν έντιμ' άξιώματα. Στό στρατό μου δόθηκε ή τιμή να υπηρετήσω έξι χρόνια, κι έχω, όσο να 'ναι, τόν τρόπο μου, ώστε να κρατώ τήν καλούτσικη κάπως κοινωνική θέση. Μά, μέ δλ' αυτά, δέ θέλω καθόλου να πάρω έναν τίτλο, πού άλλοι, σάν και μένα, δικαιωματικά θά τόν ζητούσαν, και σ'ς λέω καθαρά πώς δέν είμαι άριστοκράτης.

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Τό χέρι σας, παλικάρι μου: ή κόρη μου δέν κάνει για σ'ς.

ΚΛΕΟΝΤΗΣ: Όρίστε;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Άριστοκράτης δέν είσαστε, τήν κόρη μου δέν τήν παίρνετε.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Τ' είναι τούτα πάλι μέ τούς άριστοκράτες σου; μπάς κι είμαστε μεις έδω μέ τό βασιλιά γενιά;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Σώπα, γυναίκα: βλέπω για πού τό 'βαλες.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Κρατάμε άπ' άλλου έμεις οί δυό, κι όχι από καλούς νοικοκυραίους;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Για ιδές εκεί τήν τσούχτρα!

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Κι ό πατέρας σου έμπορος δέν ήταν σάν και τόν δικό μου;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Στά κομμάτια τούτ' ή γυναίκα! πάντα της θά τό πεί. 'Ανίσως ήταν έμπορος ό πατέρας σου, κακό δικό του: για τόν δικό μου όμως μόνο οί άνίδεοι λέν τέτοιο πράμα. 'Εγώ ένα σου λέω μονάχα, πώς θέλω να κάμω γαμπρό άριστοκράτη.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Τής κόρης σου τής πρέπει ένας άντρας τής σειράς της, και καλύτερα γι' αυτήν ένα τίμιο παλικάρι, πλούσιο και καλοφτιαγμένο, παρά κανένας άριστοκράτης, ξεβράκωτος κι άσκημοσύνης.

ΝΙΚΟΛΕΤΑ: Πολύ σωστά. Δέ βλέπετε τό άρχοντόπουλο του χωριού μας, τό μεγαλύτερόν άμπλαούμπλα και μουνταλά πού έχουν δει τά μάτια μου.

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ στη Νικολέτα: Σώπα έσύ, γλωσσού. "Όλο και ξεπετιέσαι κεί πού μιλούν οί άλλοι. Πλούτη έχω περίσσια για τήν κόρη μου, τιμές μόνο θέλω κι έχω σκοπό να τήν κάμω μαρκησία.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Μαρκησία;

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Μάλιστα, μαρκησία

Κα ΓΟΡΔΑΝΗ: "Ωχ! Κύρι' έλέησον!

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: Είναι αποφασισμένα πράματα.

Κα ΓΙΟΡΔΑΝΗ: Είναι πράματα, όπου δέ θά στρέξω εγώ. Μέ τόν μεγαλύτερό σου ποτέ συμπεθεριό μήν κάνεις. Δέ θέλω τής κόρης μου νά τής χτυπά ό γαμπρός γιά τούς γονιούς της καί νά ντρέπονται τά παιδιά της νά μέ φωνάζουν γιαγιά. "Αν έρχόταν κάποτε στό σπίτι μου μέ τήν άρχοντική της καρότσα κι άστοχοϋσε νά χαιρετίσει κανέναν στή γειτονιά, θά βγαΐναν τήν ίδια ώρα νά πουν ένα σωρό άηδίες. «Βλέπετε, θά 'λέγαν, αϋτήν τήν κυρά μαρκησία, πού μās κάνει τήν καμπόση; Είναι ή κόρη του κύρ Γιορδάνη, πού πετοϋσε ή καρδούλα της, σάν ήταν μικρή, νά παΐζει μαζί μας τίς κουμπάρες. Δέν ήταν πάντα της τόσο ψηλομούτα σάν τώρα, καί οί δυό παππούδες της είχαν έμπορικό εκεί κοντά στην πόρτα του 'Αι-Νοκέντιου. Μαζέψαν βιός καί βιός γιά τά παιδιά τους, καί ποιός ξέρει αν τό άκριβοπληρώνουν τήν ώρα' αϋτή στον άλλον κόσμο' μέ τήν τιμιότητα δέν γίνεται κανείς τόσο πλούσιος». Δέ θέλω εγώ τέτοια κουτσομπολιά, μόνε θέλω, γιά τήν κόρη μου κοντολογίς, έναν άνθρωπο πού θά μου τό χρωστā καί χάρη καί πού θά μπορώ νά του λέω: «Κάτσε, γαμπρέ μου, νά φās μαζί μου απόψε».

ΓΙΟΡΔΑΝΗΣ: 'Ορίστε κεί στενοκεφαλιές, νά μένεις, θέλοντάς σου, παρακατιανός πάντα. Φτάνουν πιά οί αντιλογίες σου: ό κόσμος νά χαλάσει, ή κόρη μου θά γίνει μαρκησία: κι αν μέ παραφουσκώσεις, θά τήν κάμω καί δούκισσα.

(Μετάφραση Γιώργου Πολίτη)

Ερωτήσεις

- 1 'Η σκηνή αποτελείται από δυό κύρια μέρη πού τό καθένα περιέχει μιά αντίθεση. Νά περιγράψετε τίς αντιθέσεις αυτές.
- 2 Νά χαρακτηρίσετε τόν Κλεόντη από τά λόγια του.
- 3 Μέ ποιά επιχειρήματα ή κ. Γιορδάνη προσπαθεί νά λογικέψει τόν άντρα της;
- 4 Ποιό αποτέλεσμα έχουν τά λόγια της στον κύριο Γιορδάνη;
- 5 Τί φανερώνει ή παρέμβαση τής υπηρέτριας καί τί αποτέλεσμα προκαλεί;
- 6 Γιατί ό Μολιέρος ονομάζει τόν κ. Γιορδάνη «άρχοντοχωριάτη»;

7 Νά εκθέσετε γραπτά τίς παρατηρήσεις σας σχετικά μέ τήν αντίθεση τῶν χαρακτήρων τοῦ κ. Γιορδάνη καί τῆς γυναίκας του.

Μολιέρος (1622-1673)

Ὁ Μολιέρος γεννήθηκε στό Παρίσι καί τό πραγματικό του ὄνομα ἦταν Ἰωάννης Βαπτιστής Ποκελέν. Ἐλαβε σπουδαία μόρφωση, γιατί ὁ πατέρας του, πού ἦταν πλούσιος καί εἶχε σχέσεις μέ τό παλάτι, τόν προόριζε γιά θαλαμηπόλο τοῦ βασιλιᾶ. Ἀντί γι' αὐτό ὅμως ὁ Μολιέρος ξφτιαξε ἕνα θίασο ἀπό ἡθοποιούς πού τόν ὀνόμασε *Λαμπρό Θέατρο* καί ἀπό τό 1645 ὡς τό 1658 γύριζε στίς γαλλικές ἐπαρχίες δίνοντας παραστάσεις μέ ἔργα δικά του καί ἄλλων συγχρόνων του. Ἀπό τό 1659 καί ὡς τό θάνατο τοῦ Μολιέρου (1673) τό θέατρο εἶναι ἐγκατεστημένο στό Παρίσι καί παρουσιάζει πάνω ἀπό εἴκοσι ἔργα του. Τά πιό γνωστά εἶναι: *Σχολεῖο γυναικῶν*, *Δόν Ζουάν*, *Μισάνθρωπος*, *Φιλάργυρος*, *Ταρτοῦφος*, *Ἀρχοντοχωριάτης*, *Ὁ κατά φαντασίαν ἀσθενής*. Τά ἔργα του καθρεφτίζουν τήν κοινωνία τῆς ἐποχῆς του καί διακωμωδοῦν διάφορα πάθη: ζήλεια, φιλαργυρία, ὑποκρισία, ἐγωϊσμό κτλ. Ἡ κωμωδία τοῦ Μολιέρου ἀπολέπει στή βελτίωση τῶν ἡθῶν.

Α Γ Γ Λ Ι Α

Ούίλλιαμ Σαίξπηρ

Βασιλιάς Λήρ

Στήν Ἀγγλία γύρω στά 1600 (ἐλισαβετιανή ἐποχή) ἐκτός ἀπό τά ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου ἀκμάζει ἰδιαίτερα τό θέατρο. Τό 1599 ἰδρύεται στό Λονδίνο τό περίφημο θέατρο «Globe» (Σφαῖρα). Στό θιάσο του συμμετέχει ὁ μεγαλύτερος δραματικός ποιητής τῆς Ἀγγλίας Ούίλλιαμ Σαίξπηρ. Τά δράματα τοῦ Σαίξπηρ (τραγωδίες - κωμωδίες - ὄνειροδράματα) εἶναι ἔμμετρα (ποιητικό θέατρο), συχνά ὁμως παρεμβάλλονται σ' αὐτά καί πεζά μέρη. Ὁ Βασιλιάς Λήρ, πού παρουσιάζουμε πιά κάτω, συγκαταλέγεται στά σπουδαιότερα ἔργα τοῦ Σαίξπηρ. Ἡ τραγωδία αὐτή, παρά τή δυστυχία πού καθρεφτίζει, εἶναι γεμάτη ἀπό ἀγάπη γιά τόν ἄνθρωπο.

Περίληψη τοῦ ἔργου: Ὁ Λήρ, βασιλιάς τῆς Βρετανίας, πρίν μοιράσει τό βασιλείο του στίς τρεῖς θυγατέρες του, τή Γονερίλη, τή Ρεγάνη καί τήν Κορδέλια, ζητάει ἀπό τήν κάθε μία νά του δηλώσει τό μέγεθος τῆς ἀγάπης της (α' ἀποσπασμα). Παρά τίς συμβουλές τοῦ δούκα τοῦ Κέντ, ἀποκληρώνει τήν Κορδέλια κι ἐξορίζει τό δούκα. Τήν ἀποκληρωμένη κόρη παντρεύεται ὁ βασιλιάς τῆς Φραγκιᾶς.

Ὁ Λήρ φιλοξενεῖται μέ τή σειρά κάθε μήνα ἀπό τίς δύο μεγαλύτερες κόρες. Μολονοί ἔχει παραδώσει τήν ἐξουσία, ἐξακολουθεῖ νά συμπεριφέρεται μέ αὐταρχισμό. Ὁ δούκας τοῦ Κέντ, μεταμφιεσμένος, μπαίνει στήν ὑπηρεσία του καί τοῦ συμπαραστέκεται στούς ἐξευτελισμούς πού ὀφίσταται. Τελικά οἱ δύο κόρες διώχνουν τόν πατέρα τους Λήρ, πού ἀκολουθοῦμενος ἀπό τόν πιστό του δούκα, μεταμφιεσμένο πάντα, καί ἀπό τό γελοιοποιό του περιπλανιέται μέσα σέ μιά ἄγρια νύχτα μέ καταιγίδα καί καταφεύγει σ' ἓνα καλύβι ξεστομίζοντας βαριές κατάρες.

Ἀπό κεῖ οἱ πιστοί του τόν φυγαδεύουν στό Ντόβερ, ἀπέναντι ἀπό τίς γαλλικές ἀκτές. Στό μεταξύ ὁ δούκας τῆς Κορνουάλης, σύζυγος τῆς Ρεγάνης, σκοτώνεται σέ μιά συμπλοκή, ἐνῶ ὁ βασιλιάς τῆς Φραγκιᾶς ἀποβιβάζεται μέ στρατό στό Ντόβερ. Ἡ Κορδέλια εἰδοποιεῖται κι ἔρχεται νά συναντήσῃ τόν πατέρα της πού βρίσκεται πιά στά πρόθυρα τῆς τρέλας. Ἡ συνάντηση γίνεται στό φράγκικο στρατόπεδο (β' ἀπόσπασμα). Ἀκολουθεῖ σύγκρουση τῶν φράγκικων καί ἀγγλικῶν στρατευμάτων καί νικοῦν οἱ Ἀγγλοι. Ὁ Λήρ καί ἡ Κορδέλια συλλαμβάνονται καί φρουροῦνται. Ἀνάμεσα στίς δύο βασιλίσσες ἀδελφές τή Γονερίλη καί τή Ρεγάνη, ξεσπάει διχόνοια. Ἡ Γονερίλη

δηλητηριάξει τή Ρεγάνη καί ἡ ἴδια αὐτοκτονεῖ. Ἡ Κορδέλια δολοφονεῖται καί ὁ Λήρ ξεψυχάει κρατώντας στήν ἀγκαλιά του τό σῶμα της.

Τά πρόσωπα που ἐμφανίζονται

Λήρ, βασιλιάς τῆς Βρετανίας.

δούκας τῆς Κορνουάλης, σύζυγος τῆς Ρεγάνης.

δούκας τῆς Ἀλμπανης, σύζυγος τῆς Γονερίλης.

δούκας τοῦ Κέντ.

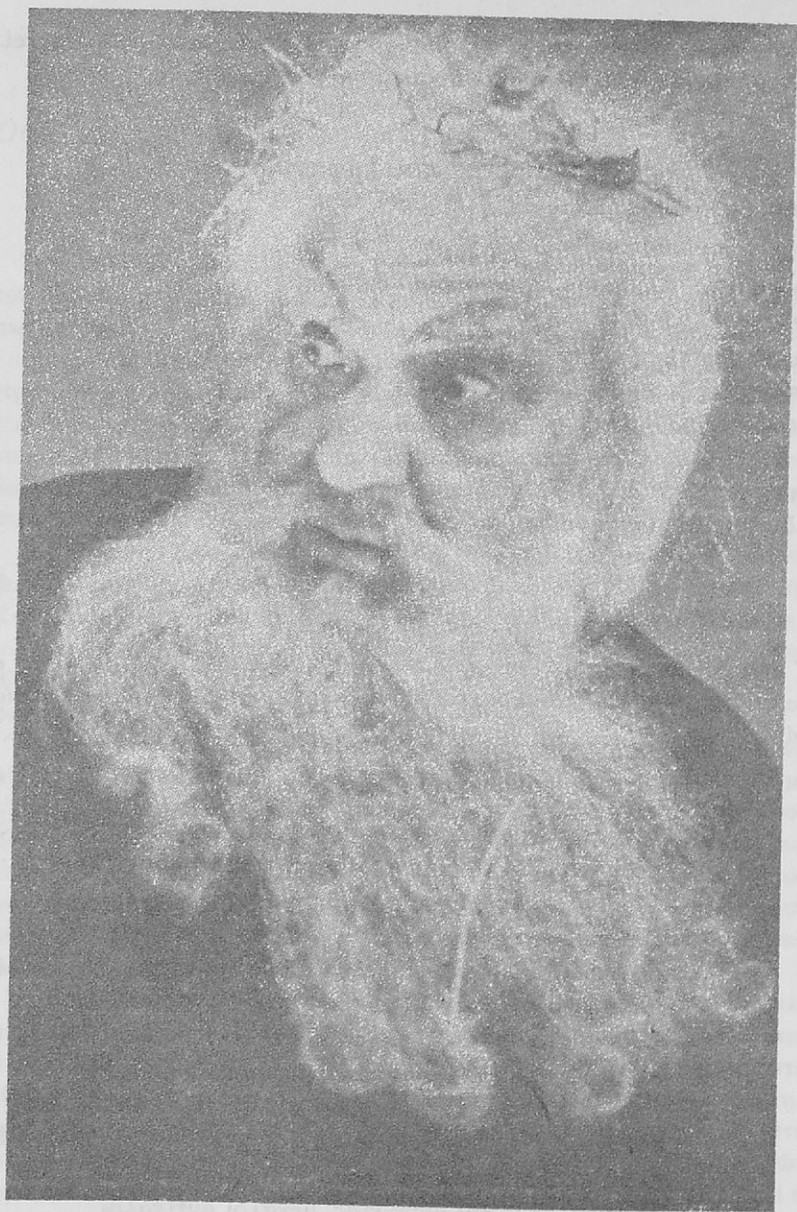
Γονερίλη	}	θυγατέρες τοῦ Λήρ
Ρεγάνη		
Κορδέλια		

Γιατρός	}	β' ἀπόσπασμα
Ἀξιωματικός (στήν ὑπηρεσία τῆς Κορδέλιας)		

ΠΡΑΞΗ Α', ΣΚΗΝΗ Ι.

Αἶθουσα ἐπίσημη στό παλάτι τοῦ βασιλιᾶ Λήρ. Σάλπισμα. Μπαίνει ὁ Βασιλιάς μέ τούς ἀκολουθοῦς του καί τά ὑπόλοιπα πρόσωπα πού ἀναφέρονται πῶς πάνω.

ΛΗΡ Ὡστόσο ἄς φανερώσουμε τόν πῶς κρυφὸ σκοπὸ μας.
Δώσε μου ἐδῶ τό χάρτη. Μάθετε πῶς μοίρασα
στά τρία τό κράτος μου κι ἀπόφαση ἔχω στέρια
νά ρίξω κάθε κόπο κι ἔγνοια ἀπὸ τά γέρα μου,
κι ἀφοῦ ἀναθέσω σ' ἄλλες δύνამες πῶς νέες,
ξαλαφρωμένος, νά συρθῶ στὸν τάφο. Γιέ μου
Κορνουάλη ἐσύ, καί σύ τό ἴδιο ἀγαπητέ
γιέ μου Ἀλμπανη, ἔχω σταθερὴ σήμερα θέληση
ν' ἀνακοινώσω, πῶς τὴν κάθε μιά ἀπ' τίς κόρες μου
προικοδοτῶ κι ἔτσι μαλώματα στό μέλλον
νά τά προλάβω ἀπὸ τά τώρα. Τ' ἀρχοντόπουλα
Βουργούνδιας καί Φραγκιάς, μεγάλοι ἀντίπαλοι
γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς μικρότερῆς μας κόρης,

Αίμ. Βεάκης (ώς Βασιλιάς Λήρ)

πού παρατράβηξε ή έρωτική τους πολιορκία
μές στην αϋλή μου, τώρα άπάντηση προσμένουν. 15

Πέστε μου, κόρες μου,
τώρα πού βγάξω και τά δυό της βασιλείας φορέματα,
δρεξη για κατάχτησες κι εγνοιες της εξουσίας,
νά ιδώ από σās ποιά μ' αγαπάει πιο πολύ,
ώστε ή περίσσια μου εϋλογία ν' άπλωθει 20
έκει πού ή φύση τό άπαιτεί μέ την άξία της.-
Γονερίλη μου πρωτόγεννη, μίλησε πρώτη.

ΓΟΝΕΡΙΛΗ Κύρη, τό πόσο σ' αγαπώ δέν πιάνεται μέ λόγια.
Σ' έχω ακριβότερο άπ' τό φώς μου, άπ' τόν άέρα
κι από τη λευτεριά· πολύ πιο πάνω άπ' όλα 25
πού ξετιμιώνται, όσο πολύτιμα είτε σπάνια·
όχι πιο λίγο άπ' τη ζωή, ζωή μέ χάρες,
μ' ύγεία, μέ κάλλη, μέ τιμή· όσο παιδί
ποτέ του αγάπησε ή πατέρας αγαπήθη·
τόσο πού πιάνεται ή πνοή κι ή γλώσσα μου κομπιάζει· 30
πάνω από κάθε τέτοια αγάπη σ' αγαπώ.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ (Μόνη της).

Και ή Κορδέλια; Ν' αγαπάει και νά σωπαίνει.
ΔΗΡ Σ' όλες αυτές τίς χώρες, από δώ ως έδω,
μέ τά πολλά ίσκιερά τους δάση και τους κάμπους,
μέ τά τρεχούμενα νερά και τ' άπλωτά λιβάδια, 35
σέ κάνω άφέντρα· έσένανε και του Άλμπανη
και της γενιάς σας νά· ναι αυτά παντοτινά.
Τί λέει ή δεύτερή μας κόρη, ή πολυαγάπητη
Ρεγάνη μου, ή γυναίκα του Κορνουάλη; Μίλησε.

ΡΕΓΑΝΗ Είμαι άπ' τό ίδιο μέ την άδερφή μου μέταλλο 40
κι έχω τιμή μου την άξία της. Μές στην πιστή καρδιά μου
βρίσκω κι όνόμασε την ίδια την αγάπη
πού νιώθω πράγματι κι εγώ. Μόν' είπε λίγα·
γιατί εγώ τό βεβαιώνω πώς έχτρεύομαι
κάθε άλλη άπ' όλες τίς χαρές πού κλεί 45
τό πιο πολύτιμο αίσθητήριο κέντρο,
και λέω πώς είναι μοναχή χαρά για μένα

- τοῦ λατρευτοῦ τρανοῦ προσώπου σου ἡ ἀγάπη.
 ΚΟΡΔ. (Μόνη της).
 Φτωχιά Κορδέλια! Ὅμως ὄχι, ἀφοῦ εἶμαι βέβαιη,
 ἡ ἀγάπη μου εἶναι πλουσιότερη ἀπ' τῇ γλώσσα μου. 50
 ΛΗΡ Σέ σένα καί στούς κληρονόμους σου γιά πάντα
 ν' ἀνήκει τοῦτο τό πλούσιο τρίτο μερτικό
 ἀπό τ' ὠραῖο βασιλείό μου. Δέν ξεπέφτει
 σ' ἔχταση, ἀξία κι ὁμορφιά ἀπ' αὐτό πού ἐδόθη
 στή Γονερίλη.- Τώρα, ἐσύ χαρά μου, 55
 στερνή μου, μά ὄχι στερημένη, πού ἀγωνίζονται
 γιά τήν προτίμηση τῆς τρυφερῆς σου ἀγάπης
 τά κρασιά τῆς Φραγκιάς, τό γάλα τῆς Βουργούνδιας,
 τί θά μπορέσεις νά μᾶς πεῖς, γιά νά κερδίσεις
 μερίδα πιό παχιά ἀπ' τίς ἀδερφάδες σου; 60
 Μίλησε.
 ΚΟΡΔ. Τίποτα, ἀφέντη μου.
 ΛΗΡ Τίποτα!
 ΚΟΡΔ. Τίποτα.
 ΛΗΡ Δέ θά' βγει τίποτα ἀπ' τό τίποτα. Μίλα ξανά. 65
 ΚΟΡΔ. Ἐγώ, ἡ καημένη, δέν μπορῶ νά φέρω
 στό στόμα τήν καρδιά μου. Ἀφέντη μου, σ' ἀγαπῶ
 κατά τό χρέος μου, ὄχι πιό πολύ ἢ πιό λίγο.
 ΛΗΡ Πῶς, πῶς Κορδέλια; Λίγο διόρθωσε τά λόγια σου,
 ἀλλιῶς μπορεῖ τήν τύχη σου νά βλάψεις. 70
 ΚΟΡΔ. Καλέ μου κύρη, ἐσύ μέ γέννησες, μ' ἀνάθρεψες,
 μ' ἀγάπησες. Ἐγώ, καθὼς ἀρμόζει πάλι,
 σοῦ ξεπληρώνω αὐτές τίς καλοσύνες
 μ' ὑπακοή, μ' ἀγάπη, μέ περίσσιο σέβας.
 Τί παντρευτῆκαν οἱ ἀδερφάδες μου, ἀφοῦ λένε 75
 πῶς ὅλη κι ὅλη ἡ ἀγάπη τους εἶναι σέ σένα;
 Ἄν τύχει κάποτε κι ἐγώ νά παντρευτῶ,
 ἐκεῖνος πού τό χέρι μου στό χέρι του θά πάρει
 μαζί θά πάρει τή μισή μου ἀγάπη
 καί τή μισή στοργή μου καί φροντίδα· 80
 σίγουρα δέ θά παντρευτῶ ποτέ,

- ἄν εἶναι, σάν τίς ἀδερφάδες μου,
 νά 'ναι ἡ ἀγάπη μου ὅλη κι ὅλη στὸν πατέρα μου.
 ΛΗΡ Εἶναι ἡ καρδιά σου σύμφωνη μ' αὐτά;
 ΚΟΡΔ. Μάλιστα, ἀφέντη μου καλέ. 85
 ΛΗΡ Πῶς, τόσο νέα καὶ τόσο ἀναίσθητη;
 ΚΟΡΔ. Ἀφέντη, νέα κι ἀληθινή.
 ΛΗΡ Καλά· λοιπόν, γιά προίκα πάρε τήν ἀλήθεια σου.
 Γιατί, μά τ' ἅγιο ἀχτινοβόλημα τοῦ ἡλιοῦ,
 μά τὰ μυστήρια τῆς Ἑκάτης*, μά τή νύχτα, 90
 μά τίς οὐράνιες δύνამες, ἀπ' ὅπου βγαίνει
 κι ἡ ἀρχή τῆς ὑπαρξῆς μας καὶ τό τέλος, τώρα
 ὅλη ἀπαρνιέμαι τή στοργή τήν πατρική,
 συγγένεια καί δεσμούς ἀπό αἷμα, καί στό ἐξῆς
 ξένη εἶσαι στήν καρδιά μου καί στό νοῦ γιά πάντα. 95
 Ὁ βάρβαρος ὁ Σκύθης ἤ κι αὐτός πού κάνει
 τροφή του τά παιδιά του, νά περιδρομιάσει
 τήν πείνα του, θά βρεῖ στήν ἀγκαλιά μου τόση
 φιλία, σπλαχνιά καί συνδρομή, ὅση καί σύ
 ἢ ἄλλοτε κόρη μου. 100

KENT

Καλέ μου Ρήγα —

ΛΗΡ

“Ἦσυχα, Κέντ!

- Μή μπεῖς ἀνάμεσα στὸν δράκο καί στή λύσσα του.
 Ἡ χαϊδεμένη μου ἦτανε
 καί λόγιαζα ν' ἀπακουμπήσω τά στερνά μου
 στήν τρυφερή της λάτρα.— Φεύγα, καί μπροστά μου
 νά μὴ φανεῖς!—Ἔτσι νά βρῶ ἡσυχία στὸν τάφο μου,
 τήν πατρική καρδιά μου τώρα τῆς τήν παίρνω! 105
 Καλέστε μου τό Φράγκο. — Ποιός σαλεύει;
 Καλέστε τό Βουργούνδη. Κορνούαλη κι Ἄλμπανη,
 μαζί μ' αὐτές τίς προῖκες τῶν δυὸ θυγατέρων μου
 καί τούτη ἐδῶ τήν τρίτη νά χωνέψετε· κι αὐτήν
 ἢ ξιπασιά* της, πού τή λέει ἰσάδα, ἄς τήν παντρέψει. 110

* Ἑκάτη· θεότητα νύχτας καί τῶν τριόδων, προστάτισσα τῶν μαγισσῶν.- ξιπασιά· ὑπερωπία.-

Σᾶς ντύνω καί τούς δυό σας μέ τή δύναμή μου,
 μέ τήν ἀνώτατη ἐξουσία καί μ' ὅλες τίς τιμές
 πού συντροφεύουν τό μεγάλο ἀξίωμα.
 Ἐγώ, μέ μιάν ἑκατοντάδα παλικάρια,
 πού θά κρατήσω μέ συντήρησή σας, 115
 θά ζῶ κοντά σας, μιὰ στόν ἕναν, μιὰ στόν ἄλλον,
 μέ τή σειρά μήνα μέ μήνα συναλλάζοντας.
 Τ' ὄνομα μόνο θά' χω πιά καί τίς τιμές τίς ἄλλες,
 πού ἀρμόζουν σ' ἕναν βασιλία· κυβέρνηση, ἔσοδα 120
 καί ἡ ἐξουσία ἡ ἄλλη, ἀγαπητά παιδιά μου,
 δικά σας· καί γι' ἀπόδειξη, μοιράστε μεταξύ σας
 ἐτούτη τήν κορόνα.

(Τούς δίνει τό στέμμα.)

KENT Ἀφέντη, βασιλιά μου Λήρ, πού πάντα μου σέ τίμησα
 βασιλικά καί σάν πατέρα μου σ' ἀγάπησα· 125
 πού σ' ἀκολούθησα σάν ἀρχηγό μου
 καί σάν προστάτη μου ἅγιο σέ μελέτησα
 στίς προσευχές μου —

ΛΗΡ Τό τόξο σημαδεύει τεντωμένο,
 φυλάξου ἀπ' τή σαῖτα. 130

KENT Ρίχτ' τη καλύτερα νά περυνιάσει τήν καρδιά μου.
 Ἄς φέρνεται ἄσκημα ὁ Κέντ, ἀφοῦ δέν εἶναι ὁ Λήρ καλά
 Τί πᾶς νά κάμεις γέρο; Μή θαρρεῖς τό χρέος
 πώς θά δειλιάσει νά μιλήσει, ὅταν ἡ δύναμη
 σκύβει στήν κολακεία; 135

Χρωστάει νά 'ναι λευτερόστομη ἡ τιμή,
 ὅταν ξεπέφτει στή μωρία τό μεγαλεῖο.

Ἀλλάξε ἀπόφαση καί σκέψου πιό καλύτερα,
 τήν τρομερή βιασύνη σου νά συγκρατήσεις.
 Μέ τή ζωή μου σοῦ ἐγγυῶμαι γιά τή γνώμη μου. 140

Δέ σ' ἀγαπάει λιγότερο ἡ μικρή σου ἡ κόρη
 κι οὐτ' εἶναι κούφιοι ἀπό καρδιά ὅσοι ἡ λαλιά τους
 ἡ σιγανή δέν κουδουνίζει κούφια λόγια.

ΛΗΡ Ἄν θές τή ζωή σου, Κέντ, μή βγάλεις λέξη πιά.

- KENT Τὴν εἶχα πάντα τῇ ζωῇ μου σάν αὐτού* 145
 νά πέφτει ἐνάντια στοὺς ἔχτρούς σου κι οὔτε τρέμω
 νά μὴν τῇ χάσω, ὅταν τό θέλει ἡ σωτηρία σου.
- ΔΗΡ Χάσου ἀπ' τὰ μάτια μου!
- KENT Καλύτερα ἀνοιξέ τα, Λήρ, κι ἄσε νά μείνω πάντα 150
 τ' ἀσπράδι τοῦ ματιοῦ σου τό πιστό.
- ΔΗΡ Τώρα, μά τόν Ἀπόλλωνα —
- KENT Τώρα, μά τόν Ἀπόλλωνα, καλεῖς τοῦ κάκου
 τοὺς θεοὺς σου.
- ΔΗΡ Ἄπιστε δοῦλε! (Πιάνοντας τό σπαθί του).
- ΑΔΜΠ }
 ΚΟΡΝ } Μή, καλέ μου ἀφέντη.
- KENT Κάμε το ! 155
 Δῶς' στό γιατρό σου θάνατο καί μέ τὴν πληρωμὴ σου αὐτὴ
 γιάτρεψε τό ἄθλιο πάθος σου. Πάρ' τὴ δωρεά σου πίσω,
 ἄλλιῶς, ὅσο φωνὴ θά βγάζω ἀπ' τό λαρύγγι μου,
 θά σοῦ τό λέω: ἔκαμες ἄσκημα!
- ΔΗΡ Ἄκουσε, προδότη, 160
 στό χρέος σου νά μ' ἀκοῦς σοῦ λέω, ἄκουσέ με!
 Ἐπειδὴ βάλθης νά μέ κάμεις νά πατήσω
 τό λόγο μου, πού ὡς τώρα ἐγὼ δέν τό 'καμα ποτέ,
 καί τόλμησες πεισματικά νά μπεις ἀνάμεσα
 στήν προσταγή μου καί στή δύναμή μου,
 πού δέν τ' ἀνέχεται οὔτε τό αἷμα μου, οὔτε ἡ θέση μου, 165
 τὴν ἐξουσία μου ξαναπαίρνω, νά κι ἡ πληρωμὴ σου:
 σοῦ δίνω πέντε μέρες νά ἐτοιμάσεις ὅ,τι
 χρειάζομενα γιὰ τὰ δεινὰ τοῦ βίου· τὴν ἔχτη
 γύρνα τῇ μισητῇ σου ράχη στό βασίλειό μου.
 Σέ δέκα μέρες, ἂν βρεθεῖ ἀκόμη μέσ στό κράτος μου 170

αὐτού· ὁρος τοῦ χαρτοπαίγνιου· ἐδῶ: ἐγγύηση σ' ἓναν ἀγώνα, κατὰ τὰ μεσαιωνικά
 ἱπποτικά ἦθη· οἱ ἀντίπαλοι ἐβαζαν κάτω ἓνα ἀντικείμενό τους (π.χ. τό γάντι τους) ὡς
 ἐγγύηση ὅτι θ' ἀγωνιστοῦν γιὰ τό δίκιο τους.

τό ξεγραμμένο σου κορμί, θάνατο θά 'χεις στη στιγμή.
Πήγαινε! Μά τό Δία, αυτό δέ θά τ' ἀνακαλέσω.

KENT Νά 'σαι καλά· ἀφοῦ θέλεις τέτοιος νά φανεῖς,
ἡ λευτεριά εἶν' ἄλλοῦ κι ἐδῶ 'ναι ἡ ἐξορία.—

(Στήν ΚΟΡΔΕΛΙΑ).

Κόρη, ἄς σέ πάρουν οἱ θεοί στήν ἀκριβή τους φύλαξη 175
πού σκέφτης φρόνιμα καί μίλησες σωστά!

(Στή ΠΕΓΑΝΗ καί ΓΟΝΕΡΙΑΗ).

Κι ἄμποτε τά δικά σας λόγια τά μεγάλα
νά τά παινέσουν τά ἔργα σας
κι ωραίους καρπούς νά βγάλει ἡ τόση ἀγάπη σας.—
Καί τώρα ὁ Κέντ, ἀρχόντοι, ἀφήνει σ' ὅλους γειά, 180
σέ τόπους νέους νά στρώσει παλιά περπατησιά.

.....(Βγαίνει)

ΠΡΑΞΗ Δ', ΣΚΗΝΗ 7

Μιά σκηνή στό φράγκικο στρατόπεδο. Ὁ Λήρ
κοιμᾶται σ' ἕνα κρεβάτι. Ἀπαλή μουσική
παίζει. Γιατρός, ἀξιωματικός καί ὑπηρεσία.

(Μπαίνουν ἡ ΚΟΡΔΕΛΙΑ κι ὁ ΚΕΝΤ.)

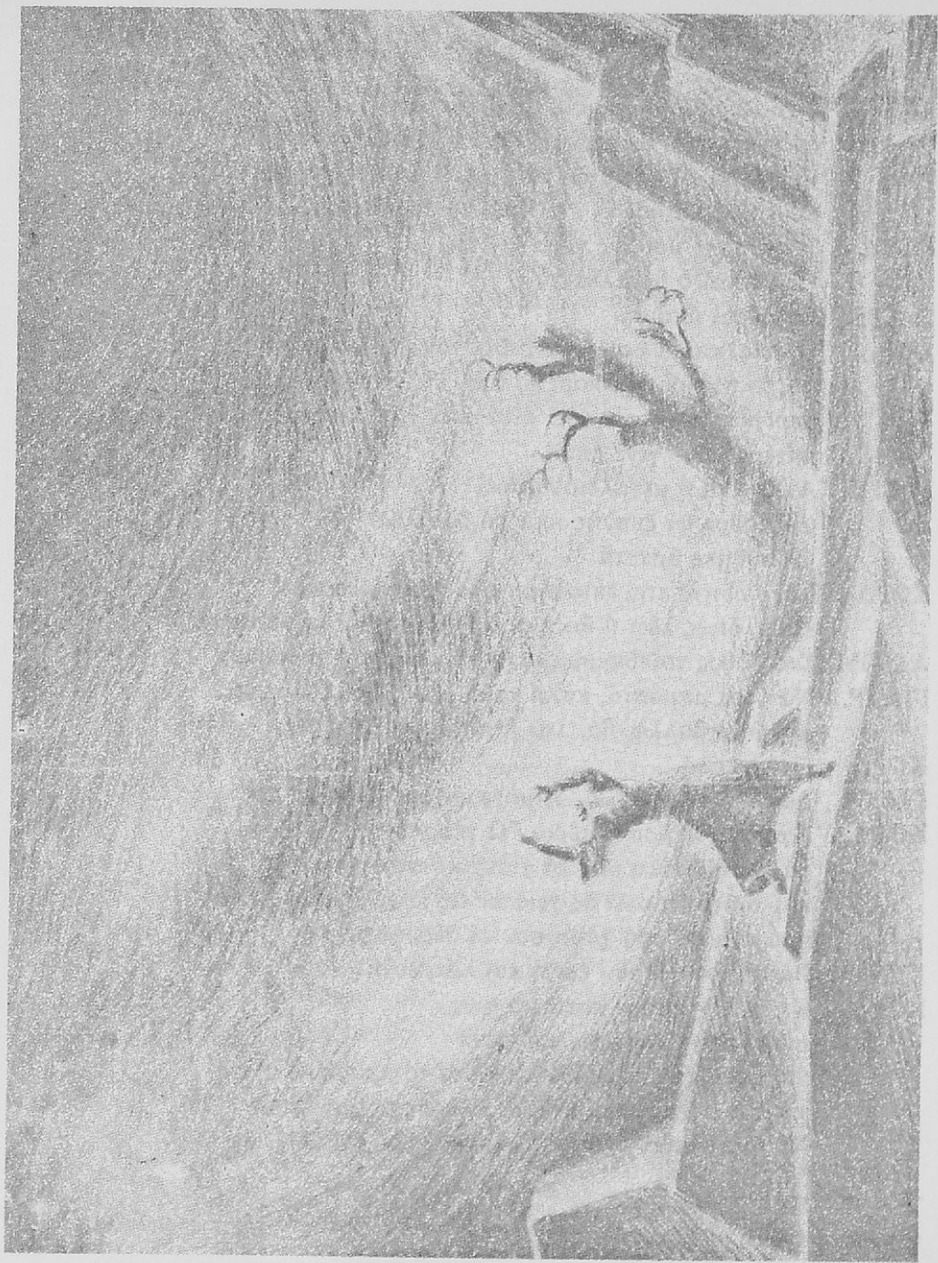
ΚΟΡΔ. ὦ σύ, καλὲ μου Κέντ, πόσο καί πόσα θά 'πρεπε
νά ζήσω καί νά κάμω, γιά νά ξεπληρώσω
τήν καλοσύνη σου; Ἡ ζωὴ μου θά 'ναι λίγη
καί κάθε μέτρο χάνω.

KENT Τῆς εἶναι ἡ γνώρα πληρωμὴ καί μέ τό παραπάνω. 5
"Ὅλα πού ἀνάφερα εἶν' ἡ ἀλήθεια κι ἡ πιό σκέτη·
δέν πρόσθεσα, δέν ἔκοψα, ὅπως τά 'πα.

ΚΟΡΔ. Βάλε καλύτερα φορέματα*, τί αὐτά

φορέματα· ὁ δούκας τοῦ Κέντ εἶναι ἀκόμα μεταμφιεσμένος.—

- θυμίζουν τις κακές εκείνες ώρες· βγάλ' τα,
παρακαλῶ. 10
- KENT "Όχι, ακριβή κυρά μου, έπίτρεψε· από τώρα
άν γνωριστώ, θά μου χαλάσει όλα τά σχέδια.
Γιά χάρη σ' τό ζητώ, νά μή μου δείξεις γνώρα
προτοῦ ό καιρός κι εγώ μαζί τό εγκρίνουμε.
- KOPΔ. Τότε, καλέ μου, ἄς γίνει κι ἔτσι.— 15
Πῶς εἶναι ό βασιλέας;
- ΓΙΑΤΡ. Κοιμᾶται ἀκόμη.
- KOPΔ. "Ω σεις, καλοί θεοί, γιατρεῦτε τόν μεγάλο πόνο
τῆς πληγωμένης ὑπαρξῆς του! Τίς παράτονες,
στριγκές χορδίστε του αἰσθησες, τοῦ παιδεμένου
πατέρα πού 'γινε παιδί. 20
- ΓΙΑΤΡ. "Αν ἀγαπᾷ ἡ μεγαλειότη σου,
μποροῦμε νά ξυπνήσουμε τό βασιλέα·
κοιμήθηκε ἀρκετά.
- KOPΔ. "Έχε ὁδηγό τήν ἐπιστήμη σου καί λεύτερα 25
κάμε, ὅπως λέει ἡ δική σου ἡ θέληση. Τόν ντύσατε;
- ΑΞΙΩΜ. Στό βῦθος τοῦ ὕπνου του, κυρά μου, τόν ἀλλάξαμε.
- ΓΙΑΤΡ. Νά 'σαι μπροστά, καλή κυρά μου, ὅταν ξυπνήσει.
Δέν ἀμφιβállω, θά 'ναι ἥσυχος.
- KOPΔ. Πολύ καλά. 30
- ΓΙΑΤΡ. Δέν πλησιάζετε; — "Η μουσική πió δυνατά!
- KOPΔ. "Αγαπημένε μου πατέρα! "Ω γεροσύνη*,
βάλε στά χεῖλη μου τό γιατρικό σου·
καί τοῦτο τό φιλί ἄς γειάνει τίς κακές πληγές
πού κάμανε στή χάρη σου οἱ ἀδερφές μου! 35
- KENT Βασιλοπούλα μου καλή καί λατρευτή!
- KOPΔ. Κι ἄν δέν ἦσουν πατέρας τους,
αὐτές σου οἱ ἄσπρες τρίχες
θά τοὺς ζητούσανε ἔλεος. Αὐτό τό πρόσωπο
νά βγεῖ σέ πόλεμο μέ τοὺς κακοὺς ἀνέμους; 40
Ν' ἀντισταθεῖ στόν ἐπιδέξιο φοβερό τοξότη

Κλ. Κλώνη. Σκηνικό για τή σκηνή τής τρέλας

τόν κεραυνό; Στ' ἀπανωτά φριχτά χτυπήματα
 τῆς σβέλτης ἀστραπῆς; Νά'σαι φρουρός—κακόμοιρος
 φαντάρος—μ' ἓνα κράνος τόσο ἀδύνατο;
 Τοῦ ἐχτροῦ μου ὁ σκύλος, καί νά μ' εἶχε καί δαγκάσει, 45
 τῇ νύχτα ἐκείνῃ θά 'χε θέσῃ μπρός στό τζάκι μου·
 κι ἐχρειάστη ἐσύ, φτωχέ, καημένη μου πατέρα,
 νά σταβλίστεῖς μέ τά γουρούνια, μέ τρελοῦς
 ζητιάνους, πάνω σέ βρώμικα ἄχυρα; Ἄχ, ἀλίμονο!
 Θάμα πῶς νοῦς σου καί ζωὴ μεμιᾶς δέν τέλειωσαν!— 50
 Ξυπνάει· μίλησέ του.

ΓΙΑΤΡ. Ἐσύ, κυρά μου, προτιμότερο.

ΚΟΡΔ. Πῶς εἶν' ὁ ἀφέντης βασιλέας μου; Τί κάνει
 ἡ μεγαλειότη σου;

ΛΗΡ Γιατί μέ βγάξετε ἀπ' τόν τάφο μου; Μοῦ κάνετε 55
 κακό.—Ἐσύ 'σαι μιά ψυχὴ μακαρισμένη,
 μά ἐγώ δεμένος σ' ἓναν πύρινο τροχό,
 πού καί τά δάκρυά μου καίνε σά μολύβι
 ἀναλυτό*...

ΚΟΡΔ. Ἀφέντη, μέ γνωρίζεις; 60

ΛΗΡ Εἶσαι ψυχὴ, τό ξέρω· πότε πέθανες;

ΚΟΡΔ. Ἀκόμη, ἀκόμη, εἶναι μακριά!

ΓΙΑΤΡ. Δέν καλοξύπνησε· ἄφησέ τον λίγο μόνο του.

ΛΗΡ Ποῦ ἤμουνα; Ποῦ εἶμαι; — Ὁρατο φῶς τῆς μέρας!
 Μέ παίδεψαν πολὺ.— Ἐναν ἄλλον νά 'βλεπα ἔτσι, 65
 θά πέθαινα ἀπό λύπη.— Τί νά πῶ δέν ξέρω.—

Ὁρκο δέν παίρνω, ἂν εἶναι αὐτά τά χέρια μου. Νά ἰδῶ,
 τῇ νιώθω τῆς καρφίτσας τὴν κεντιὰ; Πῶς θά 'θελα
 νά 'ξερα σίγουρα ποῦ βρίσκομαι!

ΚΟΡΔ. ὦ, κοίταξέ με, ἀφέντη μου, κι ἄσε τό χέρι σου 70
 ἀπάνω μου, νά μέ βλογῇσεις.— Ὅχι, ἀφέντη μου,
 δέν πρέπει ἐσύ νά γονατίσεις.

ΛΗΡ Πάρακαλῶ, μήν παίζετε μαζί μου.
 Εἴμ' ἓνας παλαβούλης, τσακισμένος γέρος,

- πάνω από όγδόντα, ούτ' ώρα πιο πολύ ή πιο λίγο· 75
 και, νά σ'ας πω και την αλήθεια,
 φοβάμαι πώς δέν είμαι στά σωστά μου.
 Θαρρῶ σέ γνώριζα· κι αὐτόν τόν γνώριζα
 πάλι δέν είμαι βέβαιος, γιατί καθόλου
 δέν τό γνωρίζω ἐδῶ τό μέρος· κι ὅσος νοῦς
 μου μένει, δέ θυμάμαι αὐτήν τή φορεσιά· 80
 δέν ξέρω ἀκόμα οὔτε ποῦ πέρασα τή νύχτα.
 Νά μή γελάσετε μαζί μου· ὅσο εἰμ' ἄνθρωπος,
 θαρρῶ ἡ γυναῖκα αὐτή εἶναι ἡ κόρη μου ἡ Κορδέλια. 85
- ΚΟΡΔ. Ἐγώ είμαι, ἐγώ είμαι.
 ΛΗΡ Εἶναι τά δάκρυά σου ὑγρά; Ναί, ἀλήθεια.
 Παρακαλῶ, μήν κλαῖς. Ἄν ἔχεις νά μοῦ δώσεις
 φαρμάκι, θά τό πιῶ. Δέ μ' ἀγαπᾶς, τό ξέρω·
 μά οἱ ἀδερφάδες σου, θυμάμαι, μέ βασάνισαν. 90
 Ἐσύ εἶχες λόγο, αὐτές δέν εἶχαν.
- ΚΟΡΔ. Κανέναν λόγο ἐγώ, κανέναν λόγο ἐγώ.
 ΛΗΡ Στή Φραγκιά είμαι;
 ΚΕΝΤ Εἶσαι στό κράτος τό δικό σου, ἀφέντη.
 ΛΗΡ Μήν παίζετε μαζί μου.
 ΓΙΑΤΡ. Κυρά μου, ἡσύχασε· ἡ ἔξαψη ἡ μεγάλη 95
 κατάπεσε, ὅπως βλέπεις, μά ἔναι πάλι κίνδυνος
 νά πάει ὁ νοῦς του ἀμέσως στόν καιρό πού ἔχασε.
 Πάρ' τον μέ τρόπο μέσα καί μήν τόν ζαλίζεις πιά
 ὥς νά συνέρθει ἀκόμη.
- ΚΟΡΔ. Θέλεις, ἀφέντη μου, νά περπατήσεις λίγο; 100
 ΛΗΡ Νά μή μέ συνερίζεσαι· παρακαλῶ,
 λησμόνει καί συχώρα με, είμαι γέρος καί
 λωλούτσικος.

(βγαίνουν ὅλοι, ἐξόν ἀπ' τόν ΚΕΝΤ καί τόν ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟ)

(Μετάφραση Βασίλη Ρώτα)

Ερωτήσεις

- 1 Πώς διαγράφεται ο χαρακτήρας του Λήρ στο α' απόσπασμα; Νά δικαιολογήσετε τις απόψεις σας.
- 2 Πώς διαγράφεται ο χαρακτήρας των τριών αδελφών από τον τρόπο που μιλούν για την αγάπη τους;
- 3 Ποιό νομίζετε ότι είναι το κίνητρο που οδηγεί το δούκα του Κέντ στη σύγκρουση με το βασιλιά Λήρ;
- 4 Πώς κρίνεται τη θέση του βασιλιά Λήρ (στο β' απόσπασμα), όταν συνέρχεται και αντιλαμβάνεται ότι τον περιθάλλει η αποκληρωμένη κόρη;
- 5 Νομίζετε ότι ο Λήρ σαν άνθρωπος αποκόμίζει κάτι από την τραγική του περιπέτεια;
- 6 Μιά ομάδα μαθητών, εφόσον υπάρχει προθυμία, νά προετοιμάσει και νά παραστήσει στην τάξη το α' απόσπασμα χωρίς σκηνικά και χωρίς κοστούμια.

Οβίλλιαμ Σαίξπηρ

Γεννήθηκε το 1564 στο Στράτφορντ όν'Ειβον της Αγγλίας, την εποχή που βασίλευε η Ελισάβετ (1588-1603) και πέθανε το 1616. Στην αρχή συνδέθηκε με διάφορους θιάσους του Λονδίνου ως συγγραφέας θεατρικών έργων και ως ήθοποιός και τελικά έγινε μέτοχος και πρωταρχικό στέλεχος στο θίασο του Λόρδου Σφραγιδοφύλακα. Ο θίασος αυτός βρισκόταν υπό την προστασία του Ιακώβου Α' και ονομάστηκε «Θίασος του Βασιλιά» (The King's men). Γι' αυτόν το θίασο έγραψε τα ωραιότερα έργα του. Μας σώθηκαν 36 θεατρικά του (τραγωδίες-κωμωδίες-δνειροδράματα), ανάμεσα στα οποία τα πιο φημισμένα είναι: *Ριχάρδος Γ'*, *Ρωμαίος και Ιουλιέτα*, *Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας*, *Πολύ κακό για τό τίποτε*, *Ιούλιος Καίσαρ*, *Αμλετ*, *Οθέλλος*, *Βασιλιάς Λήρ*, *Μάκβεθ*, *Αντώνιος και Κλεοπάτρα*, *Η τρικυμία* κ.ά.

Τίς υποθέσεις των έργων του τίς έπαιρνε συνήθως από μεσαιωνικούς θρύλους, από λαϊκά ρομάντσα της εποχής ή από ιστορικούς (π.χ. τον

Πλούταρχο), αλλά μέ τήν πλούσια φαντασία του καί τήν ποιητική του δύναμη δημιούργησε άριστουργήματα, ώστε νά θεωρεΐται ένας από τούς μεγαλύτερους δραματουργούς τοῦ κόσμου.

Ἐπίσης ἔγραψε μιά σειρά από ωραιότατα σονέτα καί άλλα ποιήματα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

I. ΠΟΙΗΣΗ

1. Εισαγωγή	7
2. Γιώργος Σεφέρης	
α) Πάνω σ' ένα ξένο στίχο — Ποιήματα, "Ικαρος"	13
β) Ελένη — Ποιήματα, "Ικαρος"	17
γ) Επί άσπαλάθων — Ποιήματα, "Ικαρος"	23
Βιογραφικό σημείωμα	25
3. Οδυσσέας Έλύτης	
α) Η τρελή ροδιά — Προσανατολισμοί, Γαλαξίας	27
β) Στά χτήματα βαδίσαμε όλη μέρα — "Ηλιος ό πρώτος, 'Εκδ. ό Γλάρος"	31
γ) Τό "Αξιόν έστί, Τά πάθη, άσμα η' — Τό "Αξιόν έστί — "Ικαρος"	33
Βιογραφικό σημείωμα	36
4. Τ.Κ. Παπατσώνης	
α) Περιηγητές στή Λειτουργία — 'Εκλογή Α', "Ικαρος"	39
β) Συνάντημα — 'Εκλογή Α', "Ικαρος"	40
Βιογραφικό σημείωμα	41
5. Άνδρέας Έμπειρικός	
α) Ο Πλόκαμος τής Άλταμίρας — Ποιήματα, Γαλαξίας ..	43
β) Πουλιά τοῦ Προῦθου — Ποιήματα, Γαλαξίας	43
γ) Ηχώ — Ποιήματα, Γαλαξίας	44
Βιογραφικό σημείωμα	45
6. Νίκος Έγγονόπουλος	
Νέα περί τοῦ Θανάτου... — Ποιήματα Β', "Ικαρος"	46
Βιογραφικό σημείωμα	47

7. Γιάννης Ρίτσος	
α) Ρωμιόσυνη, I — 'Επιτομή - Κέδρος.....	49
β) 'Ο τόπος μας — 'Επιτομή - Κέδρος	52
Βιογραφικό σημείωμα	53
8. Νικηφόρος Βρεττάκος	
α) Τῆς Σπάρτης οἱ πορτοκαλιές	55
β) Δυό μητέρες....., 'Εκλογή, Θεμέλιο	55
Βιογραφικό σημείωμα	56
9. Γ.Θ. Βαφόπουλος	
'Η ἐλεγεία τῶν ἀδελφῶν (ἀπόσπ.), Τά Ποιητικά, Τῆς 'Εστίας	58
Βιογραφικό σημείωμα	59
10. Γιώργος Σαραντάρης	
Δέν εἶμαστε ποιητές σημαίνει....., Α. 'Αργυρίου, Νεοτερικοί ποιητές τοῦ μεσοπολέμου, Σοκόλης. Βιογραφικό Σημείωμα	60
11. Μελισσανθή	
Στῇ νύχτα πού ἔρχεται, Τά ποιήματα, 'Εκδ. τῶν Φίλων ...	61
Βιογραφικό σημείωμα	62
II. ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ	
1. Στράτης Μυριβήλης	
α) Δύο ἀποσπάσματα ἀπό τό μυθιστ. 'Η ζωή ἐν τάφω, ἐκδ. Φίλοι τοῦ βιβλίου	69
β) Τοπίο, Τό Πράσινο βιβλίο, τῆς 'Εστίας	77
Βιογραφικό σημείωμα	82
2. 'Ηλίας Βενέζης	
'Αποσπάσματα ἀπό Τό νούμερο 31328, τῆς 'Εστίας	84
Βιογραφικό σημείωμα	91
3. 'Αγγελος Τερζάκης	
α) 'Απρίλης (ἀπόσπ.), τῆς 'Εστίας.....	92
β) Ταξίδι μέ τόν 'Εσπερο (ἀπόσπ.), τῆς 'Εστίας	96
Βιογραφικό σημείωμα	105
4. Γιώργος Θεοτοκάς	
Θέλω γράμματα (ἀπόσπ.). 'Αργώ, τόμ. Α, τῆς 'Εστίας.....	107
Βιογραφικό σημείωμα	112
5. Κοσμάς Πολίτης	
'Η ὁμορφιά τοῦ κόσμου (ἀπόσπ.). Στοῦ Χατζηφράγκου, ἐκδ. Καραβίας	113

Βιογραφικό σημείωμα	125
6. Μ. Καραγάτσης	
α) Τό μπουρίνι (άπόσπ.). Τό Μεγάλο Συναξάρι, τῆς Ἑστίας	126
β) Τά χταποδάκια (διήγημα), Καινούρια Ἐποχή,	
Φθινόπωρο 1956.....	135
Βιογραφικό σημείωμα	141
7. Θράσος Καστανάκης	
Εὔρηκα (διήγημα). Ὁ ὁμογενής Βλαδίμηρος	142
Βιογραφικό σημείωμα	152
8. Γιάννης Σκαρίμπας	
Τρεῖς ἄδειες καρέκλες (διήγημα). Ἐπιθεώρηση Τέχνης	
τ. 130-132	153
Βιογραφικό σημείωμα	165
9. Στέλιος Ξεφλούδας	
Ἀνθρωποι τοῦ μύθου (άπόσπ.), ἐκδ. Σαλίβερου	166
Βιογραφικό σημείωμα	168
10. Μέλπω Ἀζιώτη	
Δύσκολες Νύχτες (άπόσπ.), Κέδρος.....	170
Βιογραφικό σημείωμα	176
11. Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης	
Ἀρχεῖον (Φάκελος 8, άπόσπ.), Ἐκδ. τῶν φίλων	177
Βιογραφικό σημείωμα	182
12. Γιάννης Μπεράτης	
Τό πλατύ ποτάμι (άπόσπ.), Ἐρμῆς.....	183
Βιογραφικό σημείωμα	190
13. Στρατής Τσίρκας	
α) Μνήμη (διήγημα)	191
β) Τό δέντρο (διήγημα). Διηγήματα, Κέδρος.....	197
Βιογραφικό σημείωμα	201
14. Παντελής Πρεβελάκης	
Ἡ Κεφαλή τῆς μέδουσας (άπόσπ.), Ἐκδ. τῶν φίλων	203
Βιογραφικό σημείωμα	208

III. ΔΟΚΙΜΙΟ	210
1. Εἰσαγωγή	

2. Β. Τατάκης

‘Η φωνή τῶν πατέρων. ‘Η πορεία τοῦ ἀνθρώπου, ‘Εκδ. τῶν φίλων	212
Βιογραφικό σημείωμα	214

3. Δ. Γληνός

‘Ο νέος ‘Ελληνισμός στό σύγχρονο πολιτισμό. Πλάτωνα, Σοφιστής (εἰσαγωγή)	215
Βιογραφικό σημείωμα	218

4. Ε.Π. Παπανοῦτσος

Τό σχετικό καί τό ἀπόλυτο. Πρακτική Φιλοσοφία, Δωδώνη	220
Βιογραφικό σημείωμα	224

5. Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος

“Ένα ἄλλο π.Χ ἢ μ.Χ Περιοδ. Εὐθύνη, Αὐγ. 1961	226
Βιογραφικό σημείωμα	229

IV. ΘΕΑΤΡΟ

1. Εἰσαγωγή	231
-------------------	-----

2. Γιώργος Θεοδοκάς

Τό τίμημα τῆς λευτεριάς (πράξη Α΄, σκηνή πρώτη). Θεατρικά ἔργα Ι.	235
--	-----

3. Βασίλης Ρώτας

Κιελέρ (μονόπρακτο). Θέατρο, “Ικαρος.	246
Βιογραφικό σημείωμα	261

4. Δημήτρης Ψαθάς

Φόν Δημητράκης (ἀπόσπ.), ‘Εκδ. Μαρῆ	262
Βιογραφικό σημείωμα	269

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

I. ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. Πλαῦτος

‘Ο καυχησιάρης στρατιωτικός (ἀπόσπ.). Μετάφραση: Η.Σ.	273
Βιογραφικό σημείωμα	278

2. Λουκρήτιος

Γιά τή φύση τῶν ὄντων (ἀπόσπ.). Μετάφραση: Κ. Θεοτόκης	278
Βιογραφικό σημείωμα	280

3. Βιργίλιος	
Αινειάδα (άπόσπ.). Μετάφραση: Λ. Μαβίλης	280
Βιογραφικό σημείωμα	282

II. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ

1. Ίταλία	
Ν. Καζαντζάκης	
Τό εσωτερικό διάγραμμα της Θείας Κωμωδίας (δοκίμιο).	283
Δάντης	
Θεία Κωμωδία (άπόσπ.). Μετάφραση: Τ.Κ. Παπατσώνη,	
Τετραπέρατος Κόσμος, Α΄ "Ίκαρος.....	286
Βιογραφικό σημείωμα	289
Πετράρχης	
Σονέτο. Μετάφραση: Μ. Σιγούρου. "Ανθολ. Εὐρωπαϊκῆς καί	
"Αμερικανικῆς Ποιήσεως	291
Βιογραφικό σημείωμα	292
2. Ίσπανία	
Μιχαήλ Θερβάντες	
"Ο Δόν Κιχώτης (άπόσπ.). Μετάφραση Κ. Καρθαίου,	
Τῆς "Εστίας	293
Βιογραφικό σημείωμα	306
3. Γαλλία	
Μονταίν	
Περί φιλίας (άπόσπ.). Μετάφραση: Κλ. Παράσχου,	
"Εκδ. "Αναγνωστίδης	308
Βιογραφικό σημείωμα	311
Μολιέρος	
"Ο "Αρχοντοχωριάτης (άπόσπ.). Μετάφραση: Γ. Πολίτη,	
"Εκδ. Δωδώνη	312
Βιογραφικό σημείωμα	315
4. "Αγγλία	
Σαίξπηρ	
Βασιλιάς Λήρ (Δύο άποσπάσματα. Μετάφραση: Β. Ρώτα,	
"Εκδ. "Ίκαρος	316
Βιογραφικό σημείωμα	329

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

σελ. 25 άράδα 2 (άπό κάτω): δημοσιογράφος· νά γίνει δοκιμογράφος
σελ. 37 άράδα 3 (άπό κάτω): Λεωτρεαμόν· νά γίνει Λοτρεαμόν
σελ. 51 άράδα 2 (άπό κάτω): ύπερρελιστής· νά γίνει ύπερρεαλιστής

024000019723

ΕΚΔΟΣΗ Α' 1981 - ΑΝΤΙΤΥΠΙΑ 265.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ: 3706/21.12.81

ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΑΤΛΑΝΤΙΣ - Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

